© Editura Academiei Române. Toate drepturile rezervate.

Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă fără acordul prealabil scris al autorului, în conformitate cu prevederile Legii nr. 8/1996 (cu modificările ulterioare).

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, Bucureşti, România
Tel.: 4021-3188146; 4021-3188106
Tel./Fax.: 4021-3188-2444
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: http://www.ear.ro

CASA MEMORIALĂ *SIMION FLOREA MARIAN*,
Aleea *S. Fl. Marian*, nr. 4, 720193, Suceava
Tel. 0040 741 624040; 0755 134356; 0230 215710
E-mail: memoriale@muzeulbucovinei.ro
Muzeul Bucovinei Suceava, str. Ştefan cel Mare nr. 33
720003, Suceava, România
Tel. 0040 230 216439; Fax 0040 230 522979
www.muzeulbucovinei.ro; e-mail: contact@muzeulbucovinei.ro

Referenţi: Acad. Răzvan Theodorescu
Acad. Dimitrie Vatamaniuc

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MARIAN, SIMION FLOREA
Botanica poporană română / Simion Florea Marian; ed. critică, introd., repere biobibliografice, indice Botanica, indice capitole publicate antum/postum, text stabilit, indice informatori, bibliografie: Aura Brădăţan. - Suceava: Muşatinii, 2009 -
vol.
ISBN 978-973-1974-07-1

Vol. 3.: (P-Z). - Bucureşti: Editura Academiei Române, 2010. -
ISBN 978-973-27-1899-5

I. Brădăţan, Aura (ed. şt.)
58

Lucrare finanţată de MUZEUL BUCOVINEI Suceava

Consultant ştiinţific: **dr. Ion Mareş**
Tehnoredactare: **Ancuţa Maleş,** Culegere computerizată: **Mihaela Andrieş**
Fotografii: **Adrian Ştefan Clopotari, Ion Mareş, Petru Palamar, WIKIPEDIA - *The Free Encyclopedia***

Bun de tipar: decembrie 2010. Apărut: 2010
Format: 1/8 din 70/100; Coli de tipar: 46,5
CZ pentru biblioteci mari: 581.9<<398.3>> (498)
CZ pentru biblioteci mici: 58<<39>>

SIMION FLOREA MARIAN

BOTANICA POPORANĂ ROMÂNĂ

VOLUMUL III

(P – Z)

Ediţie critică, introducere, repere biobibliografice,
indice *Botanica*, indice capitole publicate antum/postum,
text stabilit, indice informatori şi bibliografie
de
AURA BRĂDĂŢAN

Cuvânt înainte de prof. univ. dr. DUMITRU MURARIU,
Membru corespondent al Academiei Române

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
SUCEAVA
2010

Operele lui Simion Florea Marian

1869 **Poesii poporale din Bucovina.** *Balade române culese şi corese de ...*, Imprimeria Botoşani;
1873 **Poesii poporale române,** *adunate şi întocmite de ...*, tom I, Tip. lui G. Piotrovschi, Cernăuţi;
1875 **Poesii poporale române,** *adunate şi întocmite de ...*, tom II, Tip. lui G. Piotrovschi, Cernăuţi;
1878 **Tradiţiuni poporale române,** *adunate de ...*, Editura şi tiparul Eredei de Closius, Sibiu;
1882 **Cromatica poporului român,** Tipografia Academiei Române, Bucureşti;
1883 **Ornitologia poporană română,** tom I şi II, Tipografia lui R. Eckhardt, Cernăuţi;
1885 **Câteva inscripţiuni şi documente din Bucovina,** Tipografia Academiei Române, Bucureşti;
1886 **Descântece poporane române,** Tipografia lui R. Eckhardt în Cernăuţi, Suceava;
1887 **Biserica din Părhăuţi în Bucovina,** Tipografia Academiei Române, Bucureşti;
1890 **Nunta la români,** *studiu istorico-etnografic comparativ*, Ediţiunea Academiei Române, Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti;
1892 **Înmormântarea la români.** *Studiu etnografic*, Ediţiunea Academiei Române, Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti; **Naşterea la români.** *Studiu etnografic*, Ediţiunea Academiei Române, Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti;
1893 **Vrăji, farmece şi desfaceri,** Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti;
1893 **Satire poporane române,** *adunate de ...*, Editura Librăriei *Socec et Comp.*, Bucureşti;
1895 **Sântul Ioan cel Nou de la Suceava.** *Schiţă istorică*, Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti; **Tradiţii poporane române din Bucovina,** Imprimeria statului, Bucureşti;
1897 **Răsplata. Poveşti din Bucovina,** Redacţiunea şi editura societăţii *Şcoala Română*, Suceava;
1898 **Sărbătorile la români.** *Studiu etnografic*, vol. I – *Cârnilegile*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti;
1899 **Sărbătorile la români.** *Studiu etnografic*, vol. II – *Păresimile*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti;
1900 **Poesii poporale despre Avram Iancu,** Ed. autorului, Soc. tipografică bucovineană în Cernăuţi, Suceava; **Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina,** Editura autorului, Soc. tipografică bucovineană în Cernăuţi, Suceava; **Portretul lui Miron Costin, mare logofăt şi cronicar al Moldovei,** Inst. de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti; **Vartolomei Măzăreanu, Condica Mănăstirii Voroneţul,** Tipografia societăţii bucovinene în Cernăuţi, Suceava;
1901 **Sărbătorile la români.** *Studiu etnografic*, vol. III – *Cincizecimea*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti;
1902 **Vartolomei Măzăreanu, Condica Mănăstirii Solca,** Soc. tip. bucovineană în Cernăuţi, Suceava;
1903 **Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor.** *Studiu folcloristic*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti;
1904 **Legendele Maicii Domnului.** *Studiu folcloristic*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti; **Vartolomei Măzăreanu, Domnia lui Ştefan cel Mare şi cea a lui Ştefan Tomşa,** Societatea tipografică bucovineană în Cernăuţi, Suceava;
1910 **Hore şi chiuituri din Bucovina,** ed. postumă, îngr. de Liviu Marian, *Socec et co.*, Bucureşti;
2008 **Botanica poporană română,** vol. I (A - F), ediţie princeps, îngrijită de Aura Brădăţan, Editura *Muşatinii*, Suceava.

Cuvânt înainte

Trăim în epoca informatizării şi beneficiem de minunatele mijloace de comunicare instantanee pe întreaga planetă, precum şi de minunatele echipamente electronice, cu care ne putem aşterne gândurile pe hârtie. Cine îşi mai poate imagina astăzi să scrie înmuind pana în cerneală? Şi totuşi, cu 100 - 200 de ani în urmă s-a scris în acest fel foarte mult.

Dar chiar evoluţia limbii române de la stadiul ei din secolele XVII – XIX este astăzi mult îmbogăţită, incluzând poate cu prea multă uşurinţă şi numeroase neologisme. Renumitul medic-naturalist ieşean Iacob Cihac a rămas o referinţă a anului 1837, când a scris primul manual de istorie naturală în limba română. Pe atunci au prosperat şcolile şi s-au pus bazele limbii române culte. Dimitrie Brândză (1846 - 1895) a fondat faimoasa Grădină Botanică din Bucureşti şi a lăsat baza *Herbarului General* de astăzi, cu peste 500.000 de coli, iar în 1879 - 1883 a scris cartea de referinţă *Enumeraţiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova şi Valahia* sau *Prodromul florei române.*

Exemplele pot continua, dar ne oprim asupra numelui academicianului Simion Florea Marian (1847 - 1907), care în spiritul vremii s-a înscris ca un vajnic cercetător şi scriitor folclorist, publicând numeroase culegeri şi studii, lucrări istorice, articole în colaborările sale cu multe ziare şi reviste. Unele scrieri ale sale (peste 25.000 pagini) au rămas sub formă de manuscrise şi, după trecerea lui din viaţă, au nimerit pe mâna unor vrednici îngrijitori de ediţii, pentru a vedea lumina tiparului.

Nimeni nu s-a aplecat însă asupra celor 12 volume cu mai multe caiete fiecare, cu manuscrisul botanicii poporane române. A venit la timp Doamna Aura Brădăţan pentru a prelucra critic şi a îngriji în mod exemplar editarea manuscrisului *Botanica poporană română* în trei volume, cu cele 520 de capitole. Simion Florea Marian insista asupra numelor populare româneşti şi numai pentru cele fără nume românesc a utilizat numiri din cărţi, dicţionare sau periodice. Aceasta înseamnă că *Botanica poporană română* este în primul rând importantă pentru limba română; este un adevărat tezaur lingvistic. În acelaşi timp este o documentare de bază pentru exprimarea naturalistului, a botanistului, a silvicultorului şi horticultorului, agronomului şi dascălilor cu aplecare spre această terminologie.

Cercetarea şi cunoaşterea plantelor, de care omul a fost dintotdeauna interesat, pentru că le-a descoperit multiple întrebuinţări în lumea satelor şi mai târziu în farmacopee sau i-au atras atenţia prin coloritul şi frumuseţea florilor, a pus la îndemâna filologilor şi specialiştilor

în istorie valoroase argumente şi documente asupra vechimii şi continuităţii poporului român pe teritoriul de astăzi al ţării şi nu numai. Dar cât de răscolitoare sunt versurile marilor poeţi ai ţării, care au cântat cultura populară, folosind între altele şi bogăţia cunoştinţelor botanice ale poporului?

Vechea cultură românească nescrisă este o adevărată comoară de cunoştinţe, care trebuie să se situeze la baza noii culturi. Aşa a înţeles şi Simion Florea Marian să-şi îndeplinească datoria faţă de neam; şi-a exprimat dragostea faţă de poporul căruia i-a aparţinut prin amintitele culegeri şi studii, prin lucrări publicate şi prin manuscrisele sale. Credea în locul de cinste al culturii româneşti în cultura europeană şi global. În condiţiile globalizării de astăzi, România are nevoie de mai mulţi aştri, asemenea autorului cărţii la care ne referim, pentru a susţine strălucirea culturii ţării în constelaţia culturii universale. Marian, ca distins om de cultură (între altele a fost membru titular al Academiei Române) a constatat şi a apreciat exactitatea cunoştinţelor populare, atenta observare a plantelor de către ţăranul român. Cât de utile sunt numirile populare ale plantelor înţelegem din faptul că unele din ele, descrise insuficient de specialişti sau chiar necunoscute lor, au putut fi recunoscute numai pe baza numelui popular.

Personal, avându-l mentor pe Academicianul Mihai Băcescu – distins specialist carcinolog, dar şi etnozoolog, autorul acestor rânduri cunoaşte şi consideră că este mai dificilă scrierea unei culegeri a numirilor populare ale plantelor şi animalelor, decât o lucrare de strictă specialitate (ex.: sistematica, morfologia sau despre fiziologia vieţuitoarelor).

De ce? Pentru că în culegerea cunoştinţelor de etnobotanică trebuie acoperit întregul teritoriu al ţării sau al provinciei cercetate şi sunt necesare aptitudini de iscoditor, de foarte bună comunicare cu interlocutorii, care nu rareori pot furniza informaţii greşite; numai dibăcia specialistului de a verifica în momente diferite exactitatea informaţiilor, pe cât posibil în dialog cu aceeaşi persoană, dă garanţia că cele notăte sunt corect redate şi înţelese. Pe când într-o lucrare de strictă specialitate intervine experienţa, fără a exclude subiectivismul, dar eventualele erori sunt numai ale autorului, în interpretarea experimentului sau a rezultatelor prelucrărilor statistice.

Iată de ce, pe de o parte este impresionantă munca de adunare a folclorului botanic de către Simion Florea Marian încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, iar pe de altă parte, opera sa etnobotanică ni-l prezintă ca un vajnic cercetător, cu drag de flora ţării, cu un elan susţinut fără încetare..., *„Încă de când mă aflam în a doua clasă gimnazială..."*, de a realiza o enciclopedie a culturii poporului român.

A venit la timp (scriam mai sus), Doamna Aura Brădăţan pentru revizuirea critică a manuscrisului rămas de la Simion Florea Marian, prin adăugarea unor pertinente completări şi precizări ale notelor autorului, care scrisese *„... acele şire în fugă, numai ca să-mi servească mai pe urmă de notiţe"*. Astfel, în anul 2008 a tipărit editorul ştiinţific primul volum de *Botanică poporană română*, pentru ca în anul 2010 să fie programate volumele II şi III – ultimul cu literele P–32, R–21, S–64, Ş–6, T–23, Ţ–1, U–11, V–9, Z–4 (171 capitole). Textul prelucrat critic de Doamna Brădăţan a suferit corecturi ortografice şi ortoepice (cu păstrarea

particularităţilor lingvistice ale epocii), eliminând unde a fost posibil apostroful, accentul pe unele silabe, respectând în principal ortoepia actuală.

Asemenea celorlalte două volume, şi în cel de-al treilea sunt incluse numirile ştiinţifice ale plantelor, denumiri populare româneşti – uneori şi străine, din toată ţara, morfologia plantelor şi habitatele preferate, importanţa lor pentru uzul casnic şi pentru medicamente, reţete cosmetice şi de bucătărie, descrieri de jocuri legate de respectivele plante, de datini, credinţe, obiceiuri, legende, doine, proverbe, cântece, cimilituri, zicători şi strigături, descântece, vrăji, farmece ş.a.

Cercetarea cu atenţie a celor 12 volume cu câte 8, 10 sau 11 caiete fiecare, însumând aproape 6.000 de file, a fost o probă de foarte bună organizare a lucrului Doamnei Aura Brădăţan, pentru aranjarea plantelor în ordine alfabetică, precizarea în **Indice** a volumului, fasciculei şi paginilor la care fiecare plantă se află în manuscris, inserarea adăugirilor autorului, compararea capitolelor care au fost publicate cu textele din manuscris, scoaterea pe de o parte a manuscriselor identice din volume diferite şi transcrierea pe de altă parte a capitolelor pentru care autorul n-a avut date. Consultarea dicţionarelor de specialitate şi ilustrarea cu imagini ale plantelor sunt importante contribuţii personale ale editorului ştiinţific. Nu putea oricine să ducă la capăt această întreprindere. Pe lângă faptul că nu-i la prima îngrijire editorială, Doamna Brădăţan are publicate peste 100 de studii, articole, note şi recenzii. Are rutina organizării cu deosebit succes a unor sesiuni ştiinţifice, simpozioane naţionale şi internaţionale, aniversări la casele memoriale. A reconstituit biblioteca Academicianului Simion Florea Marian în expoziţia de bază a instituţiei în care lucrează şi a organizat expoziţii temporare şi permanente în muzeele memoriale subordonate Muzeului Bucovinei. Este membru în Colectivul de redacţie al *Anuarului Muzeului Bucovinei*. Este de înţeles exerciţiul continuu şi experienţa dobândită de Doamna Brădăţan, în variatele laturi ale domeniului culturii. Este remarcabilă dăruirea sa sufletească, de a nu-şi fi precupeţit eforturile, de a face o mare investiţie de timp şi energie, de a proba o neobişnuită putere de muncă. Finalizarea manuscriselor pentru tipar îi face o deosebită cinste editorului ştiinţific şi îi atrage deplin meritate FELICITĂRI, pentru tipărirea *Botanicii poporane române* – adevărată enciclopedie a ilustrului învăţat, cărturar şi mare patriot – Simion Florea Marian.

Toate trei volumele nu trebuie să lipsească din nici o bibliotecă.

Prof. univ. dr. Dumitru Murariu,
Director general al Muzeului Naţional de Istorie Naturală „Grigore Antipa",
Membru corespondent al Academiei Române

INDICE
BOTANICA POPORANĂ ROMÂNĂ

Nr.	Denumirea plantei	Denumirea latină	Vol.	Fasc.	Pag.
1.	Abanosul	Diospyros Ebenum Retz.	X	10(101)	474-478
2.	Acrişul-roşu	Berberis vulgaris L.	I	4	147-149
3.	Afinul	Vaccinium Myrtillus L.	V	4(45)	159-164
4.	Aglica	Spiraea Filipendula L.	II	10(20)	530-535
5.	Agrişul	Ribes Grossularia L.	text publicat; nu are *ms.*		
6.	Agudul – Frăgariul	Morus alba L.	IX	1(84)	49-62
7.	Aguridariul	Vitis labrusca Scop.	I	10	573-577
8.	Alămâiul	Citrus Limonium Risso.	XI	1(102)	27-41
9.	Albăstreaua	Centaurea Cyanus L.	V	1(42)	9-13
10.	Alionul	Leonurus Cardiaca L.	VI	9(61)	406-411
11.	Alunica	Bunium Bulbocastanum L.	III	6(26)	272-275
12.	Alunul	Corylus Avellana L.	XI	6(107)	312-345
13.	Anghelica	Angelica Archangelica L.	III	8(28)	336-338
14.	Anghinariul	Cynara Scolymus L.	IV	10(41)	407-410
15.	Anisonul – Anasonul	Pimpinella Anisum L.	III	6(26)	283-287
16.	Antonica	Chaerophyllum aromaticum L.	III	9(29)	393-406
17.	Apărătoarea	Pulegium vulgare Mill.	VI	5(57)	215-220
18.	Ardeiul	Capsicum annuum L.	VI	1(53)	1-22
19.	Arginţica	Potentilla argentea L.	III	2(22)	57-61
20.	Arinul	Alnus glutinosa Gaertn.	IX	6(89)	290-318
21.	Armurariul	Silybum Marianum Gaertn.	VII	5(67)	227-235
22.	Arnica	Arnica montana L.	IV	8(39)	327-330
23.	Arsenica	Lychnis chalcedonica L.	I	9	420-426
24.	Arţariul	Acer platanoides L.	II	2(12)	117-127
25.	Aruma	Arum maculatum L.	VIII	7(80)	307-312
26.	Aspicul	Lavandula vera DC.	VI	6(58)	269-270
27.	Avrămasca	Gratiola officinalis L.	VI	2(54)	89-110
28.	Baraboiul	Chaerophyllum bulbosum L.	III	9(29)	385-391
29.	Barabula	Solanum tuberosum L.	V	11(52)	420-435
30.	Baranţa	Onosma arenarium W. et Kit.	V	9(50)	354-355
31.	Barba-ursului	Equisetum arvense L.	VIII	8(81)	360-370
32.	Băcanul	Haematoxylon campechianum L.	XI	2(103)	67-73

33.	Băcălia – Văcălia	Fomes fomentarius Fr.	X	6(97)	278-281
34.	Bălosul	Russula foetens Fr.	X	8(99)	358-362
35.	Bănica	Phyteuma orbiculare L.	V	2(43)	59-60
36.	Bănuţul	Bellis perennis L.	IV	4(35)	147-154
37.	Bărbănocul	Vinca minor L.	V	8(49)	309-327
38.	Beşicura	Physalis Alkekengi L.	V	11(52)	450-459
39.	Bobiţa	Paris quadrifolia L.	IX	8(91)	462-470
40.	Bobul	Vicia Faba L.	II	6(16)	318-331
41.	Bostanul	Cucurbita Pepo L.	V	4(45)	135-157
42.	Bostanul-turcesc	Cucurbita Melopepo L.	V	3(44)	118-122
43.	Botânca – Văzdoaga	Tagetes patula L.	IV	5(36)	215-226
44.	Bozul	Sambucus Ebulus L.	IV	1(32)	18-55
45.	Bradul	Abies alba Mill.	XI	4(105)	155-183
46.	Brăileanca	Salvia silvestris L.	VI	5(57)	238-249
47.	Brânca	Scrophularia nodosa L.	VI	2(54)	77-86
48.	Brânca ursului	Heracleum Sphondylium L.	III	8(28)	358-360
49.	Brânduşa	Crocus banaticus Heuff.	IX	7(90)	399-418
50.	Brânduşul	Colchicum autumnale L.	VIII	1(74)	6-13
51.	Brebenelul	Corydalis cava Schw. et Koert.	I	8	353-361
52.	Breiul [1]	Mercurialis perennis L.	VII	7(69)	325-329
53.	Breiul [2]	Tamus communis L.	IX	8(91)	430-432
54.	Briboiul	Geranium alpestre Schur.	I	10	488-491
55.	Broscariţa	Potamogeton natans L.	VIII	8(81)	323-326
56.	Brustanul	Telekia speciosa Bmgt.	IV	4(35)	156-163
57.	Brusturul	Lappa major Gaertn.	IV	9(40)	355-394
58.	Bubovnicul	Veronica Beccabunga L.	VI	3(55)	117-125
59.	Buezi	[Carpesium cernuum L.]	X	4(95)	181-183
60.	Bujorul	Rhododendron Kotschyi Simk.	V	5(46)	188-201
61.	Bulbucul	Ranunculus bulbosus L.	I	2	51-57
62.	Bumbişorul	Anthemis tinctoria L.	IV	6(37)	265-267
63.	Burechiuşul	Marasmius scorodonius Fr.	X	8(99)	380-382
64.	Buretele-ciutei	Scleroderma vulgare Hornem.	X	6(97)	257-259
65.	Buretele-iute – Iuţanul	Lactarius piperatus Fr.	X	7(98)	322-327
66.	Buretele-de-nuc	Polyporus squamosus Fr.	X	9(100)	394-397
67.	Buretele-de-răchită	Trametes suaveolens Fr.	X	6(97)	283-286
68.	Buretele-de-roauă sau de-prund	Collybia esculenta Wulf.	X	6(97)	272-275
69.	Buretele-oilor	Polyporus confluens Fr.	X	6(97)	288-290
70.	Buretele-porcesc – Porcanul	Boletus luridus Schaeff.	X	5(96)	221-223
71.	Buretele-pucios	Phallus impudicus L.	X	7(98)	292-303
72.	Buretele-şerpesc	Amanita muscaria L.	X	6(97)	249-255
73.	Buricul-pământului	Lathraea Squamaria L.	VI	4(56)	168-173
74.	Buruiana-zânelor – Ciocul-berzei	Geranium pusillum L.	I	10	513-516

75.	Busuiocul	Ocimum Basilicum L.	XI	6(107)	275-310
76.	Busuiocul-de-câmp	Prunella vulgaris L.	VI	9(61)	413-434
77.	Busuiocul-sfintelor	Betonica officinalis L.	VI	8(60)	398-404
78.	Cadrinul	Larix ledebourii Endl.	IX	7(90)	351-358
79.	Calapărul	Tanacetum Balsamita L.	IV	6(30)	239-263
80.	Calcea	Caltha palustris L.	I	2	74-80
81.	Caprafoiul	Lonicera Caprifolium L.	IV	2(33)	66-69
82.	Captalanul	Petasites officinalis Moench.	IV	3(34)	135-145
83.	Carpănul	Carpinus Betulus L.	XI	6(107)	347-355
84.	Castanul	Aesculus Hippocastanum L.	II	2(12)	111-115
85.	Călcâiul-dracului	Menyanthes trifoliata L.	V	8(49)	329-335
86.	Căldăruşa	Aquilegia vulgaris L.	I	3	97-105
87.	Călinul	Viburnum Opulus L.	IV	2(33)	57-64
88.	Călţunaşul	Tropaeolum majus L.	XI	3(104)	124-125
89.	Călţunelul	Viola silvestris Lam.	I	8	376-379
90.	Căpşunul	Fragaria collina Ehrh.	III	1(21)	23-28
91.	Căpuşa	Ricinus communis L.	XI	2(103)	98-99
92.	Cătuşnica	Nepeta Cataria L.	VI	7(59)	346-354
93.	Cânepa	Cannabis sativa L.	XI	5(106)	219-248
94.	Cârligăţica	Sanquisorba officinalis L.	II	10(20)	505-513
95.	Cârmâzul – Rumeioara	Phytolacca decandra L.	VII	1(63)	13-22
96.	Ceapa	Allium Cepa L.	X	2(93)	49-84
97.	Ceapa-cioarei	Muscari comosum Mill.	X	2(93)	95-100
98.	Celerul	Apium graveolens L.	III	6(26)	241-242
99.	Cerenţelul	Geum urbanum L.	III	1(21)	1-3
100.	Chiparosul	Cupressus sempervirens L.	XI	2(103)	75-78
101.	Cicoarea	Cichorium Intybus L.	VII	10(72)	483-497
102.	Cimbrişorul	Thymus Serpyllum L.	VI	7(59)	319-328
103.	Cimbrul	Satureja hortensis L.	VI	7(59)	330-340
104.	Cinsteţul	Salvia glutinosa L.	VI	5(57)	222-227
105.	Cioboţica-cucului	Primula officinalis Jacq.	VI	10(62)	464-485
106.	Cireşul	Prunus avium L.	II	9(19)	479-491
107.	Ciumăfaia – Ciumoaica	Datura Stramonium L.	VII	10(72)	471-481
108.	Ciupărca	Agaricus campestris L.	X	9(100)	404-411
109.	Clocoticiul	Rhinanthus major Ehrh.	VI	3(55)	147-153
110.	Clocoticul	Staphylea pinnata L.	II	3(13)	157-166
111.	Clopoţelul	Campanula multiflora W.et Kit.	V	2(43)	73-75
112.	Coada-cocoşului	Polygonatum officinale All.	IX	8(91)	450-457
113.	Coada-priculicilor	Spiraea Aruncus L.	II	10(20)	523-528
114.	Coada-racului	Potentilla Anserina L.	III	2(22)	44-46
115.	Coada-smeului	Calla palustris L.	VIII	7(80)	314-321
116.	Coada-şoarecului	Achillea Millefolium L.	VII	9(71)	405-415

117.	Coadina	Alopecurus pratensis L.	VIII	2(75)	84-86
118.	Coarda-ielelor	Glechoma hederacea L.	VI	8(60)	364-373
119.	Cocoşelul	Erythronium Dens-canis L.	X	1(92)	23-26
120.	Colţu-lupului	Bunias orientalis L.	I	8	348-351
121.	Coriandrul	Coriandrum sativum L.	III	9(29)	422-424
122.	Cornişorul	Lycopodium clavatum L.	VIII	8(81)	350-358
123.	Cornişorul – Mama-secării	Claviceps purpurea Tul.	X	9(100)	434-437
124.	Cornul	Cornus mas L.	III	10(30)	438-465
125.	Cornul-de-mare	Ceratonia Siliqua L.	XI	2(103)	62-65
126.	Cornuţelul	Xanthium strumarium L.	V	2(43)	62-65
127.	Crăpusnicul	Cirsium oleraceum Scop.	VII	11(73)	499-515
128.	Creasta-cocoşului	Clavaria flava Schaeff.	X	8(99)	338-343
129.	Crinul	Lilium candidum L.	X	1(92)	1-21
130.	Crucea-vacii	[Pulmonaria officinalis L. ?]	X	4(95)	162-169
131.	Crucea-voinicului	Anemone angulosa Lam.	I	1	25-28
132.	Cruciuliţa	Senecio vulgaris L.	IV	8(39)	332-335
133.	Cucoşul	Exoascus Pruni Fuck.	X	8(99)	384-387
134.	Cucuta	Conium maculatum L.	III	9(29)	408-420
135.	Cuişoarele	Eugenia caryophyllata Thunb.	X	10(101)	458-460
136.	Culcuşul-vacii	Hieracium Pilosella L.	V	2(43)	51-57
137.	Curcubeţica	Aristolochia Clematitis L.	VIII	10(83)	468-474
138.	Curcudușul	Prunus insititia L.	II	9(19)	440-447
139.	Curechiul	Brassica oleracea L.	I	7	298-330
140.	Curpenul – Luminosul	Clematis Vitalba L.	I	1	10-17
141.	Dafinul	Laurus nobilis L.	X	10(101)	439-441
142.	Daria	Pedicularis exaltata Bess.	VI	3(55)	143-145
143.	Dârmoxul	Viburnum Lantana L.	II	5(15)	232-238
144.	Dediţa	Anemone Pulsatilla L.	I	2	41-50
145.	Degetariţa	Digitalis ambigua Mur.	VI	3(55)	112-115
146.	Dosnica	Clematis integrifolia L.	I	1	1-8
147.	Dragostea	Sedum carpaticum Reuss.	VII	6(68)	252-255
148.	Drehla	Auricularia mesenterica Fr.	X	9(100)	428-432
149.	Drobişorul	Isatis tinctoria L.	I	6	261-263
150.	Drobiţa	Genista tinctoria L.	II	4(14)	211-226
151.	Drobul – Drogul	Cytisus albus Hacq.	X	4(95)	171-175
152.	Dumbravnicul	Melittis Melissophylum L.	VI	8(60)	375-383
153.	Fagul	Fagus silvatica L.	IX	3(86)	150-163
154.	Faptnica – Moşii	Stachys germanica L.	VI	8(60)	390-396
155.	Faptul	Astrantia major L.	III	5(25)	230-239
156.	Fasolea	Phaseolus vulgaris L.	II	7(17)	369-391
157.	Fărașul	[?]	X	4(95)	188-191
158.	Ferica	Aspidium Filix-mas Swartz.	VII	9(71)	417-432

159.	Fierea-pământului	Gentiana cruciata L.	VII	6(68)	290-299
160.	Filimina	Calendula officinalis L.	IV	8(39)	337-348
161.	Floarea-domniţei	Gnaphalium Leontopodium Scop.	IV	4(35)	165-176
162.	Floarea-Paştilor	Anemone nemorosa L.	I	1	30-38
163.	Floarea-soarelui	Helianthus annuus L.	XI	4(105)	185-217
164.	Floarea-zânelor	Lythrum Salicaria L.	II	4(14)	189-198
165.	Flocoşelul	Hydnum repandum L.	X	5(96)	245-247
166.	Fraga-tătărească	Blitum virgatum L.	VII	2(64)	53-57
167.	Fragul	Fragaria vesca L.	III	1(21)	5-21
168.	Frasinul	Fraxinus excelsior L.	V	6(47)	249-256
169.	Frăguliţa	Adoxa Moschatellina L.	IV	1(32)	14-16
170.	Frăsinelul	Dictamnus Fraxinella Pers.	II	2(12)	88-108
171.	Frăţiorii	Melampyrum nemorosum L.	VI	3(55)	133-141
172.	Fumul-pământului	Fumaria officinalis L.	I	8	363-366
173.	Garofa	Dianthus Caryophyllus L.	I	8	398-413
174.	Gălbaza	Lysimachia Nummularia L.	VI	9(61)	440-445
175.	Gălbiorul	Cantharellus cibarius Fr.	X	8(99)	389-392
176.	Gheaba – Opinticul	Armillaria mellea Vahl.	X	5(96)	230-235
177.	Gheaba-de-brad	Lepiota clypeolaria Bull.	X	6(97)	261-263
178.	Gheorghina	Georgina variabilis Willd.	XI	2(103)	84-89
179.	Ghimpariţa	Crypsis aculeata Ait.	VIII	2(75)	81-82
180.	Ghimpuşul	Ruscus aculeatus L.	IX	8(91)	459-460
181.	Ghiocelul	Galanthus nivalis L.	IX	8(91)	439-443
182.	Ghiocelul-bogat	Leucojum vernum L.	IX	8(91)	434-437
183.	Ghisdeiul	Lotus corniculatus L.	II	5(15)	283-289
184.	Gladeşul	Acer tataricum L.	II	3(13)	148-151
185.	Golomăţul	Dactylis glomerata L.	X	3(94)	102-104
186.	Graşiţa	Portulaca oleracea L.	VII	6(68)	257-261
187.	Grâul	Triticum vulgare Vill.	VIII	5-6 (78-79)	211-292
188.	Grâul-cucului – Scânteiuţa	Gagea pratensis Schult.	X	1(92)	28-30
189.	Grâuşorul	Scilla bifolia L.	X	1(92)	32-34
190.	Gula	Helianthus tuberosus L.	IV	5(36)	199-203
191.	Guşterariţa	Salicornia herbacea L.	VII	1(63)	24-26
192.	Gutâiul	Cydonia vulgaris Pers.	III	4(24)	153-165
193.	Hagima	Allium ascalonicum L.	X	1(92)	36-47
194.	Harbuzul	Citrullus vulgaris Schrad.	V	3(44)	124-133
195.	Hemeiul	Humulus Lupulus L.	IX	1(84)	36-47
196.	Hodoleanul	Crambe tatarica Jacq.	I	7	343-346
197.	Holbura	Convolvulus arvensis L.	V	10(51)	387-394
198.	Holera	Xanthium spinosum L.	V	2(43)	67-71
199.	Hreanul	Cochlearia Armoracia L.	I	5	224-245
200.	Hrenoasa	Sinapis arvensis L.	I	6	265-271

201.	Hribul	Boletus edulis Bull.	X	8(99)	345-356
202.	Hribul-ţigănesc	Boletus lupinus Fr.	X	5(96)	225-228
203.	Hrişca	Fagopyrum esculentum Moench.	VII	3(65)	122-125
204.	Hurmuzul	Symphoricarpus racemosus Michaux.	XI	2(103)	80-82
205.	Iarba-cânelui	Cynodon Dactylon Pers.	VIII	2(75)	88-91
206.	Iarba-datului	Herniaria glabra L.	I	9	469-473
207.	Iarba-dulce	Glycyrrhiza echinata L.	II	6(16)	291-293
208.	Iarba-fiarelor	Drosera rotundifolia L.	I	5	189-194
209.	Iarba-fierelor	Vincetoxicum officinale Moench.	V	7(48)	271-305
210.	Iarba-lui-Tatin	Symphytum officinale L.	VII	9(71)	447-460
211.	Iarba-mare	Inula Helenium L.	VII	5(67)	202-217
212.	Iarba-moroiului	Helianthemum vulgare Gaertn.	I	4	163-170
213.	Iarba-neagră	Calluna vulgaris Salisb.	V	5(46)	181-186
214.	Iarba-roşă	Polygonum Hydropiper L.	VII	3(65)	103-110
215.	Iarba-tunului	Sempervivum tectorum L.	II	4(14)	200-209
216.	Iarba-turcului	Onobrychis sativa Lam.	II	6(16)	315-316
217.	Iarba-vântului	Agrostis vulgaris With.	VIII	3(76)	125-135
218.	Iasomia	Jasminium officinale L.	V	6(47)	258-263
219.	Iedera	Hedera Helix L.	III	10(30)	477-491
220.	Inărica – Inişorul	Linaria vulgaris Mill.	VI	2(54)	64-75
221.	Inima-pământului	Lycoperdon Bovista L.	X	5(96)	203-210
222.	Inul	Linum usitatissimum L.	I	10	518-536
223.	Închiegătoarea	Geranium Robertianum L.	I	10	497-499
224.	Închiegăţeaua	Alchemilla vulgaris L.	II	10(20)	514-516
225.	Jneapănul – Iuniperul	Juniperus communis L.	IX	6(89)	332-343
226.	Jugastrul	Acer campestre L.	II	3(13)	153-155
227.	Laptele-cânelui	Euphorbia Cyparissias L.	IX	2(85)	75-101
228.	Lăcrimioara	Convallaria majalis L.	XI	7(108)	372-378
229.	Lăptuca – Salata	Lactuca sativa L.	V	1(42)	29-33
230.	Lâna broaştei	Conferva rivularis L.	XI	3(104)	137-141
231.	Lemnia – Sdrăvăţul	Tamarix germanica L.	I	4	172-187
232.	Lemnul-Domnului	Artemisia Abrotanum L.	VII	7(69)	344-358
233.	Leul	[?]	X	4(95)	185-186
234.	Leuşteanul	Levisticum officinale Koch.	III	7(27)	298-334
235.	Leuşteanul-broaştei	Trollius europaeus L.	I	3	83-90
236.	Licia	Lycium vulgare Dun.	V	10(51)	409-411
237.	Liliacul	Syringa vulgaris L.	V	6(47)	230-247
238.	Limba-cucului	Gymnadenia conopea R. Br.	IX	7(90)	386-391
239.	Limba-vecină – Limba-cerbului	Scolopendrium officinarum Swartz.	VIII	8(81)	328-336
240.	Lintea	Ervum Lens L.	II	6(16)	333-340
241.	Lipanul	Verbascum thapsiforme Schrad.	VI	1(53)	24-37
242.	Lipicioasa	Galium Aparine L.	III	11(31)	527-530

243.	Loboda	Atriplex hortensis L.	VII	2(64)	81-91
244.	Losnicioara	Solanum Dulcamara L.	V	10(51)	409-411
245.	Lucioara	Pyrola rotundifolia L.	V	5(46)	202-204
246.	Luminărica	Verbascum phlomoides L.	VI	1(53)	39-56
247.	Lumineţul	Agrimonia Eupatoria L.	III	3(23)	130-133
248.	Macul	Papaver somniferum L.	VII	7(69)	301-323
249.	Macrişul-iepuresc	Oxalis Acetosella L.	I	10	538-540
250.	Mama-pădurii	Asperula odorata L.	III	10(30)	467-475
251.	Matocina	Melissa officinalis L.	VI	7(59)	342-344
252.	Matruna	Acanthus longifolius Host.	VI	3(55)	155-159
253.	Mazerea	Pisum sativum L.	II	7(17)	352-361
254.	Mazerea-mâţei	Thlaspi arvense L.	I	6	247-249
255.	Măcieşul	Rosa canina L.	III	3(23)	98-121
256.	Măgheranul	Origanum Majorana L.	VI	6(58)	293-317
257.	Mălaiul-cucului – Horjul	Luzula campestris DC.	VIII	1(74)	26-28
258.	Mălaiul-mărunţel	Panicum miliaceum L.	VIII	2(75)	51-69
259.	Mălaiul-tătărăsc	Sorghum vulgare Pers.	VIII	2(75)	93-98
260.	Mălăieşul – Turta-lupului	Lactarius volemus Fr.	X	7(98)	305-310
261.	Măliniţa	Ligustrum vulgare L.	V	6(47)	216-228
262.	Mălinul	Prunus Padus L.	II	10(20)	499-503
263.	Mălura	Tilletia tritici Wint.	X	9(100)	399-402
264.	Mărariţa	Foeniculum vulgare Mill.	III	7(27)	293-296
265.	Mărariul	Anethum graveolens L.	III	8(28)	340-350
266.	Mărgăritărelul	Briza media L	X	4(95)	192-194
267.	Mărinul	Centaurea jacea L.	IV	10(41)	426-430
268.	Mărul	Malus communis Lam.	XI	7(108)	399-427
269.	Mărunca	Tanacetum vulgare L.	IV	6(37)	228-237
270.	Măsălariul	Hyoscyamus niger L.	VII	6(68)	277-288
271.	Măslinul	Olea europaea L.	XI	1(102)	1-12
272.	Mătrăguna	Atropa Belladonna L.	VII	4(66)	138-191
273.	Mătriciul	Pyrethrum Parthenium Smith.	IV	7(38)	314-320
274.	Mătura	Kochia Scoparia Schrad.	VII	1(63)	28-41
275.	Măturiţa	Artemisia annua L.	VIII	9(82)	377-385
276.	Măzereanul	Lathyrus odoratus L.	II	7(17)	363-367
277.	Mâna-Maicii-Domnului	Anastatica hierochuntica L.	XI	2(103)	91-96
278.	Meiul-păsăresc	Lithospermum officinale L.	V	9(50)	357-359
279.	Merişorul	Vaccinium Vitis idaea L.	V	4(45	166-179
280.	Mesteacănul	Betula alba L.	IX	4(87)	203-218
281.	Mieduniţa	Trifolium montanum L.	II	5(15)	262-267
282.	Mierea-ursului	Pulmonaria officinalis L.	V	9(50)	361-366
283.	Migdalul	Amygdalus communis L.	II	8(18)	393-398
284.	Minta	Mentha piperita L.	VI	4(56)	182-213

285.	Mixandra	Cheiranthus Cheiri L.	X	4(95)	199-200
286.	Mohorul	Setaria germanica P. Beauv.	VIII	2(75)	71-79
287.	Mojdreanul	Ornus europaea Pers.	V	6(47)	265-269
288.	Molidul	Abies excelsa Poir.	IX	7(90)	360-365
289.	Morcovul	Daucus Carota L.	III	8(28)	377-383
290.	Moşmonul	Mespilus germanica L.	III	4(24)	149-151
291.	Murul	Rubus caesius L.	III	2(22)	63-92
292.	Muşcata	Pelargonium odoratisimum Ait.	XI	3(104)	143-148
293.	Muştariul	Sinapis alba L.	I	6	273-280
294.	Mutătoarea	Bryonia alba L.	V	2(43)	77-90
295.	Nalba	Malva silvestris L.	I	10	556-567
296.	Nalba-mare	Althaea officinalis L.	I	10	542-554
297.	Napul	Brassica Napus L.	I	6	287-296
298.	Navalnicul	Pteris aquilina L.	VIII	8(81)	338-348
299.	Năutul	Cicer arietinum L.	II	7(17)	342-350
300.	Neghina	Agrostema Githago L.	I	9	428-441
301.	Negruşca	Nigella arvensis L.	I	3	92-95
302.	Nemţişorul	Delphinium Consolida L.	I	3	107-109
303.	Nevăstuica – Narcisa	Narcissus poëticus L.	IX	8(91)	425-428
304.	Nicoretele	Lentinus cochleatus Fr.	XI	10(111)	594-595
305.	Nucul	Juglans regia L.	IX	3(86)	111-148
306.	Nucuşoara	Myristica fragrans Houtt.	X	10(101)	443-447
307.	Ochişica	Tagetes erecta L.	IV	5(36)	205-213
308.	Ochiul-broaştei	Veronica triphyllos L.	VI	3(55)	127-131
309.	Ochiul-mâţei	Echium vulgare L.	V	9(50)	350-352
310.	Ochiul-şerpelui	Myosotis palustris Roth.	V	9(50)	368-380
311.	Odoleanul	Valeriana officinalis L.	IV	3(34)	99-122
312.	Odosul	Avena fatua L.	VIII	4(77)	163-165
313.	Oleandrul	Nerium Oleander L.	XI	2(103)	101-105
314.	Omagul	Aconitum Napellus L.	VIII	10(83)	452-462
315.	Opsiga	Lolium temulentum L.	VIII	7(80)	294-298
316.	Orbălţica	Actaea spicata L.	I	4	131-145
317.	Orezul	Oryza sativa L.	XI	1(102)	14-19
318.	Orzul	Hordeum vulgare L.	VIII	4(77)	174-189
319.	Otrăţălul	Cynoglossum officinale L.	V	9(50)	382-385
320.	Ovăsul	Avena sativa L.	VIII	4(77)	153-161
321.	Paliurul	Paliurus aculeatus Lam.	II	3(13)	174-176
322.	Palma-voinicului	Potentilla alba L.	III	1(21)	37-42
322.	Palma-voinicului [bis]	Potentilla alba L.	XI	4(105)	150-154
323.	Paltinul	Acer Pseudoplatanus L.	II	3(13)	129-146
324.	Papucul-doamnei	Cypripedium Calceolus L.	IX	7(90)	393-397
325.	Papura	Typha latifolia L.	VIII	7(80)	300-305

326.	Patlagina	Plantago major L.	VI	10(62)	487-506
327.	Păducelul	Crataegus Oxyacantha L.	III	4(24)	135-148
328.	Păducherniţa	Lepidium ruderale L.	XI	3(104)	127-130
329.	Pădureţul	Malus silvestris Mill.	XI	7(108)	380-386
330.	Păiuşul	Aira caespitosa L.	X	3(94)	139-140
331.	Pălămida	Cirsium arvense Scop.	IV	10(41)	412-420
332.	Păltinelul	Ribes rubrum L.	III	5(25)	207-211
333.	Păpădia	Leontodon Taraxacum L.	VII	6(68)	263-275
334.	Păpurica	Butomus umbellatus L.	IX	7(90)	373-375
335.	Păpuşoiul	Zea Mays L.	XI	8(109)	429-482
336.	Părangina	Anthoxanthum odoratum L.	VII	5(67)	193-196
337.	Părul	Pirus communis L.	III	4(24)	167-177
338.	Părul-ciutei	Rhamnus cathartica L.	II	4(14)	178-187
339.	Părul-fetei	Adianthum capillus-veneris L.	XI	3(104)	115-122
340.	Părul-zânelor – Năgara	Stipa pennata L.	VIII	3(76)	137-151
341.	Păstârnacul	Pastinaca sativa L.	III	8(28)	352-354
342.	Păstrăvul	Pleurotus ostreatus Jacq.	X	9(100)	413-418
343.	Pătlăgica	Solanum Lycopersicum L.	V	11(52)	446-448
344.	Pânişoara	Russula integra Fr.	X	5(96)	212-214
345.	Peliniţa	Artemisia pontica L.	VIII	9(82)	387-395
346.	Pelinul	Artemisia absinthium L.	VIII	9(82)	397-433
347.	Peniţa	Myriophyllum spicatum L.	III	5(25)	202-205
348.	Pepănaşul – Pepenia	Trifolium arvense L.	II	5(15)	252-260
349.	Pepenele	Cucumis sativus L.	V	3(44)	100-116
350.	Perişorul	Pyrola secunda L.	V	5(46)	206-214
351.	Perjul	Prunus domestica L.	II	9(19)	449-461
352.	Petrânjica	Aethusa Cynapium L.	III	7(27)	289-291
353.	Petrinjelaşul	Pimpinella Saxifraga L.	III	6(26)	277-281
354.	Petrinjelul	Petroselinum sativum Hoffm.	III	6(26)	244-255
355.	Pidosnica	Cerinthe minor L.	V	8(49)	346-348
356.	Piersicul	Persica vulgaris Mill.	II	8(18)	400-404
357.	Pinul	Pinus silvestris L.	IX	6(89)	345-349
358.	Piperiul	Piper nigrum L.	XI	5(106)	266-273
359.	Pipigioiul	Orobus vernus L.	XI	5(106)	250-264
360.	Pipirigul	Scirpus lacustris L.	VIII	1(74)	30-39
361.	Pirul	Agropyrum repens P. Beauv.	VIII	4(77)	191-197
362.	Pitarca	Boletus scaber Fr.	X	7(98)	329-336
363.	Plămâna	Nymphaea alba L.	I	4	151-161
364.	Plescaiţa	Malachium aquaticum Fries.	I	9	443-450
365.	Pliscariţa	Geranium phaeum L.	I	10	493-495
366.	Plopencuţa	[?]	XI	10(111)	590-592
367.	Plopul	Populus alba L.	XI	9(110)	484-498

368.	Plugul	[?]	X	4(95)	196-197
369.	Poala-Sântă-Măriei	Nepeta nuda L.	VI	7(59)	356-362
370.	Pojarniţa	Hypericum perforatum L.	I	10	479-486
371.	Popenchiul	Coprinus atramentarius Fr.	X	6(97)	265-270
372.	Popivnicul	Asarum europaeum L.	VIII	10(83)	476-491
373.	Poriul	Allium Porrum L.	X	2(93)	86-93
374.	Portocalul	Citrus Aurantium L.	XI	1(102)	21-25
375.	Porumbrelul	Prunus spinosa L.	II	8(18)	413-438
376.	Potbalul	Tussilago Farfara L.	IV	3(34)	124-133
377.	Potroaca	Erythraea Centaurium Pers.	V	8(49)	336-344
378.	Pristolnicul	Abutilon Avicennae Gaertn.	I	10	569-571
379.	Prunul	Prunus Juliana L.	II	9(19)	463-477
380.	Punga-babei – Tătăiş	Inula dysenterica L.	X	4(95)	156-160
381.	Punga-ciobanului – Prilogieriul	Capsella Bursa pastoris Moench.	I	6	251-259
382.	Rapiţa-sălbatică	Brassica Rapa L.	I	6	282-285
383.	Răchita – Salcea	Salix alba L.	IX	5(88)	220-288
384.	Răcoina	Stellaria media Vill.	I	9	452-467
385.	Răcuşorul	Polygonum Bistorta L.	VII	3(65)	118-120
386.	Rădichea	Raphanus sativus L.	I	7	332-341
387.	Răsfugul – Răsfulgul	Chondrilla juncea L.	V	1(42)	24-27
388.	Răsura	Rosa pumila Jacq.	III	3(23)	123-128
389.	Râşcovul	Lactarius deliciosus Fr.	X	7(98)	312-320
390.	Revinta	Rheum officinale H.Baill.	XI	3(104)	132-135
391.	Rogozul	Carex acuta L.	VIII	1(74)	41-49
392.	Roiba	Rubia tinctorum L.	IV	1(32)	1-12
393.	Romanul	Anthemis Cotula L.	IV	6(37)	269-272
394.	Romăniţa	Matricaria chamomilla L.	IV	7(38)	274-299
395.	Rosmarinul	Rosmarinus officinalis L.	VI	5(57)	251-267
396.	Rostogolul	Echinops sphaerocephalus L.	IV	8(39)	350-353
397.	Rostopasca	Chelidonium majus L.	VII	7(69)	331-341
398.	Ruinul	Succisa pratensis Moench.	IV	2(33)	88-91
399.	Ruja	Paeonia officinalis L.	I	3	111-129
400.	Ruşinea-fetelor	Daucus Carota L.	VII	10(72)	462-469
401.	Ruta	Ruta graveolens L.	II	2(12)	80-86
402.	Rutişorul	Thalictrum flexuosum Bernh.	I	1	19-22
403.	Salba-moale	Evonymus europaeus L.	II	3(13)	167-172
404.	Salcâmul	Robinia Pseudacacia L.	II	6(16)	295-305
405.	Salcea – Sarcea	Smilax officinalis Kunth.	XI	1(102)	43-53
406.	Samca	Galium Schultesii Vest.	III	11(31)	519-525
407.	Săcara	Secale cereale L.	VIII	4(77)	199-209
408.	Săcărica	Carum Carvi L.	III	6(26)	257-270
409.	Săgeata	Sagittaria sagittaefolia L.	VII	5(67)	237-240

410.	Săgeata-lui-Dumnezeu	Orobanche caryophyllacea Smith.	VI	4(56)	161-166
411.	Săgetătura	Geranium palustre L.	I	10	505-511
412.	Sălcioara	Elaeagnus angustifolia L.	XI	1(102)	55-60
413.	Sămcuţa	Sisymbrium officinale Scop.	I	5	211-217
414.	Săponica	Saponaria officinalis L.	I	8	416-418
415.	Sângele-de-nouă-fraţi	Calamus Draco Willd.	X	10(101)	449-451
416.	Sângerica	Scleranthus perennis L.	I	9	475-477
417.	Sângerul	Cornus sanguinea L.	III	10(30)	426-436
418.	Sânziana	Galium verum L.	III	11(31)	493-517
419.	Sbârciogul	Morchella esculenta Pers.	X	5(96)	237-243
420.	Sburătoarea	Veronica latifolia L.	XI	7(108)	388-397
421.	Sburătoarea-de-pădure	Epilobium angustifolium L.	III	5(25)	190-200
422.	Scaiul	Carduus nutans L.	IV	10(41)	396-405
423.	Scaiul-măgăresc	Onopordon Acanthium L.	IV	10(41)	422-424
424.	Scaiul-voinicesc	Dipsacus fullonum L.	IV	2(33)	71-86
425.	Scânteuţa	Anagallis arvensis L.	VI	9(61)	447-455
426.	Sclintitoarea	Potentilla recta L.	III	1(21)	30-35
427.	Scorţişoara	Cinnamomum zeylanicum Nees.	X	10(101)	453-456
428.	Scoruşul	Sorbus aucuparia L.	III	4(24)	179-188
429.	Scumpia	Rhus Cotinus L.	VII	8(70)	360-370
430.	Seceruica	Gladiolus imbricatus L.	IX	8(91)	420-423
431.	Sfecla	Beta vulgaris L.	VII	2(64)	63-73
432.	Sgrăbunţica	Lapsana communis L.	X	3(94)	135-137
433.	Silimina	Solidago virga aurea L.	X	4(95)	177-179
434.	Siminicul – Semenicul	Gnaphalium arenarium L.	IV	4(35)	178-189
435.	Sipica	Scabiosa ochroleuca L.	IV	2(33)	93-97
436.	Sita-ielelor	Carlina acaulis L.	XI	7(108)	357-366
437.	Slăbănogul	Impatiens Noli tangere L.	VII	9(71)	434-445
438.	Smeoaica	Laserpitium latifolium L.	III	8(28)	362-375
439.	Smeurariul	Rubus Idaeus L.	III	3(23)	94-96
440.	Smeurica	Reseda odorata L.	I	8	392-396
441.	Smochinul	Ficus Carica L.	IX	2(85)	64-73
442.	Socul	Sambucus nigra L.	VIII	10(83)	435-450
443.	Sohotna	[?]	X	3(94)	152-154
444.	Somnoroasa	Verbascum nigrum L.	VI	2(54)	58-62
445.	Sovârvariţa	Inula britannica L.	VII	5(67)	198-200
446.	Sovârvul	Origanum vulgare L.	VI	6(58)	272-291
447.	Spanacul	Spinacia oleracea L.	VII	2(64)	75-79
448.	Spânzul	Helleborus niger L.	VII	8(70)	392-403
449.	Spinul-albastru	Eryngium planum L.	III	5(25)	213-218
450.	Spinul-dracului	Eryngium campestre L.	III	5(25)	220-229
451.	Splinăriţa	Alisma Plantago L.	IX	7(90)	367-371

452.	Sporiciul	Verbena officinalis L.	VI	4(56)	175-180
453.	Spulburătura	Potentilla collina Wib.	III	2(22)	52-55
454.	Spumariul	Cardamine pratensis L.	I	5	203-209
455.	Stânjinelul	Iris germanica L.	XI	10(111)	556-565
456.	Steagul-sfintelor – Torţelul	Cuscuta europaea L.	V	10(51)	399-407
457.	Stejarul	Quercus sessiliflora Smith.	IX	4(87)	165-201
458.	Stevea	Rumex acutus L.	VII	3(65)	93-101
459.	Stratura	Cyclamen europaeum L.	X	3(94)	142-149
460.	Strigoaia	Veratrum album L.	VIII	1(74)	15-24
461.	Studenița	Centunculus minimus L.	VI	10(62)	457-462
462.	Sudoarea-calului	Ononis spinosa L.	II	5(15)	227-230
463.	Sulcina	Melilotus officinalis Desr.	II	5(15)	240-250
464.	Sulimanul	Ajuga genevensis L.	VI	9(61)	436-438
465.	Sunătoarea	Crepis foetida L.	V	2(43)	46-49
466.	Susaiul	Sonchus oleraceus L.	V	1(42)	35-44
467.	Şalvia – Salvia	Salvia officinalis L.	VI	5(57)	229-236
468.	Şărpânţa	Sedum acre L.	VII	6(68)	242-250
469.	Şofranul	Carthamus tinctorius L.	V	1(42)	15-22
470.	Şopârlaiţa	Parnassia palustris L.	I	5	196-201
471.	Ştirul	Amaranthus sanguineus L.	VII	1(63)	1-11
472.	Şuvarul	Poa trivialis L.	VIII	4(77)	167-172
473.	Tarahonul	Artemisia Dracunculus L.	VIII	9(82)	372-375
474.	Taula	Spiraea crenata L.	II	10(20)	518-521
475.	Tăciunele	Ustilago segetum Ditm.	X	9(100)	420-426
476.	Tăciunele-de-păpuşoi	Ustilago Maydis Corda.	X	8(99)	375-378
477.	Tămâia	Boswellia Carteri Birdw.	X	10(101)	462-472
478.	Tămâioara	Viola Jooi Janka	I	8	368-371
479.	Tămâiţa	Chenopodium Botrys L.	VII	2(64)	43-61
480.	Tătăişa	Chrysanthemum Leucanthemum L.	IV	7(38)	301-309
481.	Tătărcuţa	Coccinia indica Wigt. et Arn.	VII	5(67)	219-225
482.	Teiul	Tilia europaea L.	XI	9(110)	541-554
483.	Tilichinul – Lemnul-cânesc	Daphne Mezereum L.	VII	3(65)	127-136
484.	Tisa	Taxus baccata L.	IX	6(89)	320-330
485.	Titva	Cucurbita Lagenaria L.	V	3(44)	92-98
486.	Toporaşul	Viola tricolor L.	I	8	372-389
487.	Trandafirul-de-câmp	Rosa canina L.	X	3(94)	106-133
488.	Trestia	Arundo Phragmites L.	VIII	3(76)	100-123
489.	Trifoiul	Trifolium pratense L.	II	5(15)	369-381
490.	Troscotul	Polygonum aviculare L.	VII	3(65)	112-116
491.	Tufănica	Chrysanthemum indicum L.	IV	7(38)	311-312
492.	Tulipanul	Tulipa gesneriana L.	IX	8(91)	472-477
493.	Turiţa	Bidens tripartita L.	IV	5(36)	191-197

494.	Turta-lupului	Strychnos nux vomica L.	XI	3(104)	107-113
495.	Tutunul	Nicotiana Tabacum L.	VII	8(70)	372-389
496.	Ţapa-sfintelor	Geranium pratense L.	I	10	501-503
497.	Ulmul	Ulmus campestris L.	VII	11(73)	517-524
498.	Umbra-iepurelui	Asparagus officinalis L.	IX	8(91)	445-448
499.	Unghia-căii [găii]	Astragalus glycyphyllos L.	II	6(16)	307-313
500.	Ungureanca	Marrubium vulgare L.	XII	6(117)	66
501.	Untişorul	Ficaria ranunculoides Roth.	I	2	59-72
502.	Untul-vacii	Orchis Morio L.	IX	7(90)	377-384
503.	Urechea-babei	Peziza aurantia Pers.	X	5(96)	216-219
504.	Urzica	Urtica dioica L.	IX	1(84)	1-34
505.	Urzica-moartă	Lamium album L.	VI	8(60)	385-388
506.	Usturoaia	Alliaria officinalis Andrz.	I	5	219-222
507.	Usturoiul	Allium sativum L.	XI	9(110)	500-539
508.	Vâscul	Viscum album L.	VII	11(73)	526-533
509.	Vâscul-de-apă	Callitriche verna L.	IX	2(85)	103-109
510.	Vâscul-de-stejar	Loranthus europaeus Jacq.	VIII	10(83)	464-466
511.	Vinecioara	Russula delica Fr.	X	8(99)	364-373
512.	Viorica	Viola odorata L.	XI	7(108)	368-370
513.	Vişinul	Prunus Cerasus L.	II	10(20)	493-497
514.	Vitrinicul	Doronicum austriacum Jacq.	IV	8(39)	322-325
515.	Viţa-de-vie	Vitis vinifera L.	II	1(11)	1-79
516.	Volovaticul	Centaurea austriaca Willd.	V	1(42)	1-7
517.	Zambila	Hyacinthus orientalis L.	VIII	1(74)	1-4
518.	Zarzărul	Prunus amarella Rchb.	II	8(18)	406-411
519.	Zerna	Solanum nigrum L.	V	11(52)	437-444
520.	Zoreaua	Ipomoea variabilis Chois.	V	10(51)	396-397

Pipirigoiulu = bradisimii.
Pipirigulu cela mare, Scirpus lacustris L.,
" mic u, — " Juncus. Dc.
Pirulu, Triticum repens L.
Plopulu piramidalu, populus pyramidalis Rozier.
" cu frundie mari, " alba L.
" de rendu, " tremula L.
Podbalulu, Tussilago farfara. L.
N.B. Acesta planta dupa ce infloreste o numesc romanii dein districtulu Sucevei „floreа gainei"
Pochivnicului, Ass. europea.
Pojarnitia, Hypericum perforatum
Pomidorulu, = patlagica rosia.
Pomtia, Ribis rubrum L.
Pomisiora, " " L.
Porumbreiulu (= cireselulu) = prunus spinosa L.
Porumbulu = popusoiulu = cucuradiulu
Prajalu, Allium porrum L.
Prunulu, prunus domestica. L.
N.B. romanulu are mai multe numiri pentru prunus dom. si anume: prune, perjiu, curcudusiu cu pomitie mici.
Papadocsiulu, pyrus silvaticus.
pena aci: Mariana.
Pasatulu v. malaiu marunbiela.
Portocalulu, Citrus Aurantium.
Pliscula cocorei - preburgita, Erodium grainum.
Prunu selbatecu, - Prunus laurocerasus.
Pěrulu - cintei, Rhamnus catharticus.
Ponecu.
Papura mirositore, Equisetum

Intre erburi sau vegetale erboase se numera
tatu feliulu de grâne (bucate). Secara este felul
de semanatura celu mai respandit si mai folositor
in Europa, càci si multe locuri resplatesce
ostinela lucrarii cu productii insemnate
multu de catu semanatura. Cele lalte bucate juntu
grâulu, celu mai sanitu intre toate, pentru buna-
tatea si frumsetia painei ce se face din farina
lui, — alaculu, orzulu, ovesulu, meiulu si hris
ca (care inca nu se pote socoti intre plantele
erboase) popusoiulu (cucuruzu, porumbu)
(hrana de capetenia a Asiatilor tota). Intre
negetale erboase se numera si trestia (stufulu)
si papura. Trestia de zahara sau a canna
mustu se face zeharulu, este forte de insem-
natate, ea creste in cu sasna si Africa si
in America. Trestia de Bambusa, din car
avemu bastonele, se face copaciu mare si
are crengi. Trestia de Spania este alta
sasin din care se facu bastóne si felouri de
lucruri impletite, in cu semna cu aceste
re si cosinili.

Intre vegetalele care se lucréza pe campu
sunt inca: inulu, canepa, hameiulu, tutunu
cucheiulu si cartofele. Tutunulu este planta
de America. Fasola, mazerea, bobulu, lintea
si alte vegetale nasdarose se cultivéza asemi
ne pe campuri: asisderea si macrisiu si unele locu
Vegetalele urmatore sunt mai trebuintiose de locuri
(vapsitori): grapulu sau roiba, pastelulu, frumsica
(sovenulu), sasiachina, brobontia si sioframulu.

Perişorul. 204

(Pyrola secunda L.)

Perişorul, numit altmintrelea în Bucovina şi Perişor de pădure, iară în alte părţi locuite de Români, pe lânga Perişor, încă şi Verdeaţa iernii, 1) e o plantă mititică şi foarte frumuşică, care înfloreşte în luna lui Iunie şi Iulie, şi a cărei floricică, de coloare albă, creşte numai într'o latură în formă de strugurel. Frunzişoarele sale, cari nu vestejesc niciodată, adică cari sunt atât vara cât şi iarna verzi, seamănă cu frunza Părului. De-aicea se vede că-i vin apoi şi numirile de Verdeaţa iernii şi Perişor.

Perişorul e bun de păr.

Iar sub cuv. păr se'nţelege o bubă foarte rea, care se face numai la încheieturile degetelor dela mâni şi dela picioare, când cine-va se păleşte reu la dânsele.

Când începe părul a se face, înghimpă pe om ca şi cu acul, iar pielea, unde se face, se umflă şi se roşeşte. Când e desăvârşit, atunci umflătura e mare şi doare foarte rău. La o săptămână se coace în vârv şi se albeşte ca un fir de păsat.

1) Porcius: Flora p. 97; – Grecescu: Conspect. p. 392; – Brândza: Prodrom p. 338; – Panţu: Vocab. p. 35.

350. Perişorul
(Pyrola secunda L.)

Perişorul, numit altmintrelea în **Bucovina** şi **perişor-de-pădure**, iară în alte părţi locuite de români, pe lângă **perişor**, încă şi **verdeaţa-iernii**[1], e o plantă mititică şi foarte frumuşică, care înfloreşte în luna lui iunie şi iulie şi a cărei floricică, de coloare albă, creşte numai într-o latură în formă de strugurel. Frunzişoarele sale, cari nu vestejesc niciodată, adică cari sunt atât vara, cât şi iarna verzi, seamănă cu frunza **părului**. De-aicea se vede că-i vin apoi şi numirile de **verdeaţa-iernii** şi **perişor**.

Perişorul e bun de **păr**.

Iar sub cuvântul **păr** se-nţelege o bubă foarte rea, care se face numai la încheieturile degetelor de la mâni şi de la picioare, când cineva se păleşte rău la dânsele.

Când începe **părul** a se face, înghimpă pe om ca şi cu acul, iar pielea, unde se face, se umflă şi se roşeşte. Când e desăvârşit, atunci umflătura e mare şi doare foarte rău. La o săptămână se coace în vârv şi se albeşte ca un fir de **păsat**.

[1] Porcius: **Flora**, p. 97; Grecescu: **Conspect**, p. 392; Brândză: **Prodrom**, p. 338; Panţu: **Vocab.**, p. 35.

Iară după ce s-a copt şi s-a spart, iesă ţiţina care a înghimpat, şi pe unde iesă aceasta, iesă apoi şi ciolanul, dacă cel ce are **păr** nu caută mai dinainte ca să-l oblojească.

Femeile ştiutoare, cari voiesc să vindece **părul**, pun într-o oală cu apă ne-ncepută să fiarbă la foc **perişor** şi cu păr de cap şi-l lasă să fiarbă până ce se încălzeşte bine. După ce s-a încălzit, spală părul cu zamă de aceasta, iară după ce-l spală, îl învăleşte cu frunzişoare de **perişor** şi-l leagă cu peri din cap. Prin acest mijloc se crede că **părul** se-ntoarce şi se vindecă.[2]

Perişorul, care se poate culege şi întrebuinţa orişicând, e bun de leac încă şi pentru femeile cărora le curge mereu sângele. Spre scopul acesta se pune în rachiu şi li se dă apoi femeilor bolnave de băut.[3] O samă de femei beu zama de **perişor** încă şi contra dezinteriei şi a hidropiziei.[4]

*

Perişorul e bun de **durere de cap**. Se pune într-o ulcică nouă cu apă curată ca să fiarbă şi apoi se oblojeşte la cap, adică se leagă cu totul la cap.[5]

*

Părul e un fel de buruiană mică, bună pentru **păr**.

Părul se pisază şi se pune la păr, trage durerea şi se-ntoarce şi apoi părul se trece.

Se pune cum se iveşte **părul**.[6]

*

Părul se capătă din apa din care se face şi mâncare şi scăldătoare, adică dacă se spală în apa aceasta. Apa trebuie să fie dintr-o cofă numai pentru mămăligă, iară din altă cofă, numai pentru scăldătoare, nu însă să se ieie din una şi aceeaşi cofă pentru mai multe lucruri, bunăoară mămăligă, spălarea blidelor şi scăldătoarea copiilor.

Părul se trage ca şi mătasa la **păpuşoi**; femeia nu trebuie să facă mămăligă şi să scalde în acelaşi timp. Părul doare foarte rău şi pică ciolanele; cu planta **părul** se-ntoarce, iar cu rădăcină de **nalbă-mare** se sparge şi se vindecă.[7]

*

Părul e o boală de care sufăr unii oameni şi care se face la degetele mânii, pe lângă unghii, şi produce dureri mari.[8]

*

Perişorul e ca **brebănocul**. Fetele se împodobesc cu dânsul iarna, fiindcă e verde şi iarna şi vara. El se face stufos, are mai multe frunze.[9]

---

[2] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[3] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.

[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57.

[5] Dict. de Domnica Schipor, din Putna.

[6] Dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic din Dumbrăveni.

[7] Com. de Casandra a lui Ioniţă Andronic din Dumbrăveni. Multe credinţe cred că se potrivesc mai degrabă la **perişor** şi că **părul** e mai mult o confundare cu **perişorul**.

[8] Com. de dl Art. Gorovei.

[9] Dict. de Achilina Ursachi, din Putna.

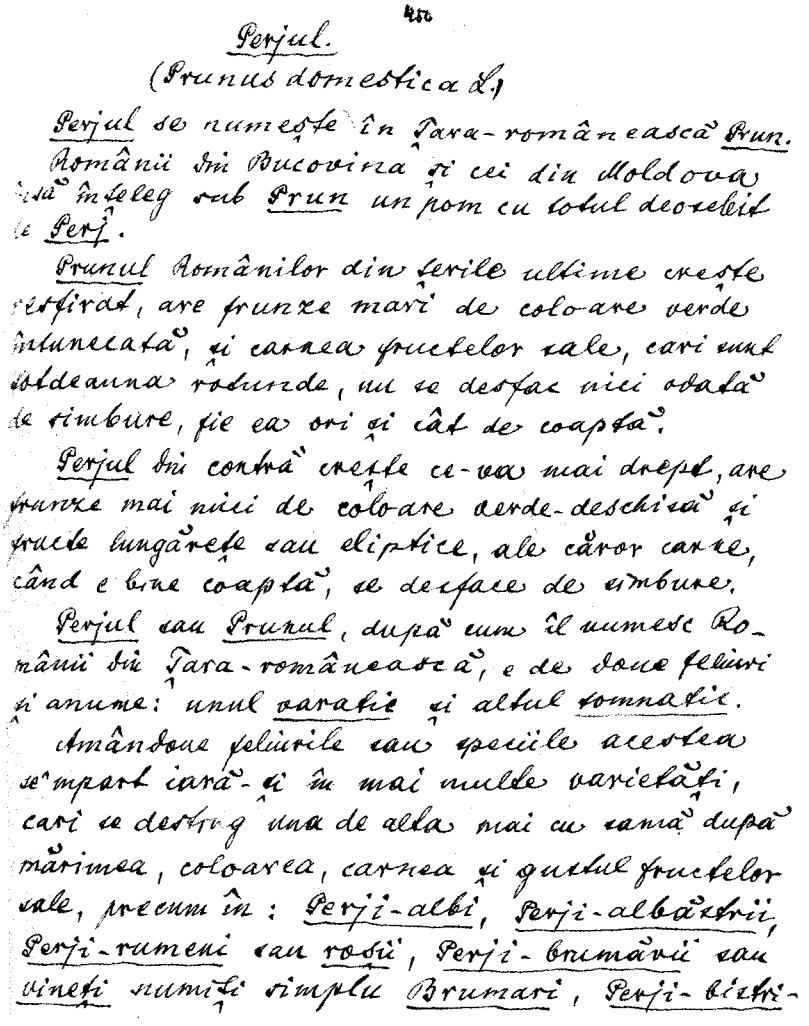

Perjul.
(Prunus domestica L.)

Perjul se numeşte în Ţara-românească Prun.
Românii din Bucovina şi cei din Moldova însă înţeleg sub Prun un pom cu totul deosebit de Perj.

Prunul Românilor din ţările ultime creşte răsfirat, are frunze mari de coloare verde întunecată, şi carnea fructelor sale, cari sunt totdeauna rotunde, nu se desfac niciodată de sâmbure, fie ea orişicât de coaptă.

Perjul din contră creşte ceva mai drept, are frunze mai mici de coloare verde-deschisă şi fructe lungăreţe sau eliptice, a căror carne, când e bine coaptă, se desface de sâmbure.

Perjul sau Prunul, după cum îl numesc Românii din Ţara-românească, e de două feliuri şi anume: unul varatic şi altul tomnatic.

Amândouă feliurile sau speciile acestea se-mpart iarăşi în mai multe varietăţi, cari se destrug una de alta mai cu samă după mărimea, coloarea, carnea şi gustul fructelor sale, precum în: Perji-albi, Perji-albăstrii, Perji-rumeni sau roşii, Perji-brumării sau vineţi numiţi simplu Brumari, Perji-bistriţeni

351. Perjul
(Prunus domestica L.)

Perjul se numeşte în Ţara-românească **prun.**

Românii din Bucovina şi cei din Moldova însă înţeleg sub **prun** un pom cu totul deosebit de **perj.**

Prunul românilor din ţările ultime creşte răsfirat, are frunze mari de coloare verde întunecată, şi carnea fructelor sale, cari sunt totdeauna rotunde, nu se desfac niciodată de sâmbure, fie ea orişicât de coaptă.

Perjul, din contră, creşte ceva mai drept, are frunze mai mici de coloare verde-deschisă şi fructe lungăreţe sau eliptice, a căror carne, când e bine coaptă, se desface de sâmbure.

Perjul sau **prunul,** după cum îl numesc românii din Ţara-românească, e de două feliuri, şi anume: unul **varatic** şi altul **tomnatic.**

Amândouă feliurile sau speciile acestea se-mpart iarăşi în mai multe varietăţi, cari se disting una de alta, mai cu samă după mărimea, coloarea, carnea şi gustul fructelor sale, precum în: **perji-albi, perji-albăstrii, perji-rumeni** sau **roşii, perji-brumării** sau **vineţi,** numiţi simplu **brumari, perji-bistriţeni** sau **bistriţi** şi **perji-popeşti;** în Ţara-românească: **pruni-albi, pruni-rumeni**

sau **roşii, pruni-brumurii** sau **vineţi, pruni-bistriţeni** sau **bistriţi, pruni-galbeni, pruni-cărunţi** şi **pruni-popeşti**[1]; sing. **perj** sau **prun-alb, perj** sau **prun-albăstriu, perj** sau **prun-rumăn** ori **roşu, perj** sau **prun-brumăriu, brumariu, perj** sau **prun-vânăt, perj** sau **prun-bistriţan** ori **bistriţ** şi **perj** sau **prun-popesc, prun-galbăn** şi **prun-cărunt. Perjii-varatici** produc de regulă fructe cari se coc mai de timpuriu, cari sunt **mălăieţe** sau **moi** şi se numesc **perje** sau **prune-văratice, perje** sau **prune-moi, prune-băligoase** sau simplu, **prune.**[2]

Perjii-tomnatici produc fructe cari se coc mai târziu decât ale celor dintâi şi de-aceea sunt cu mult mai trainice, şi cari se numesc în genere **perje** sau **prune-tomnatice,** în special însă **perje, perje-brumării, perje-albăstrii**[3]; în Ţara-românească: **prune-brumării, prune-popeşti;** în Oltenia: **prune-vinete**[4]; în Transilvania: **pierje, prune-pierje** şi **prune-bistriţene**[5]; iară în Banat: **prune-bistriţe**[6].

Perjele-varatice nu sunt bune de nemică alta, fără numai când sunt coapte, de mâncat.

Din **perjele-tomnatice** însă, când prind a se coace, se face **chisăliţă,** care-o mânâncă poporul sărman în zile de post cu mămăligă, iar după ce s-a copt cumsecade, **povidlă** sau **povârlă** şi **rachiu de perje.**

Spre a avea **perje** şi a le mânca în decursul iernii, unii le uscă pe **losniţă** sau în cuptor, iară alţii întrebuinţează următoriul mijloc de conservare:

Le culeg, când sunt pe jumătate coapte, le pun într-o balercă aşa, ca să fie un rând de **perje** şi un rând de **frunze de stejar,** până ce se umple balerca. După aceea înfundă balerca bine şi o lasă apoi într-o fântână cu apă. Astfel se conservă cât vrei de mult.[7]

Afară de aceasta, **perjele** sunt bune încă şi de leac contra **beşicei rele** şi a **bubei.**

Românceie din **Bucovina** şi cele din **Moldova,** cari voiesc să vindece pe cei ce au **beşica cea rea,** culeg în **Ziua Crucii** o sumă anumită de perje, le înşiră pe nişte **ţepuşele** supţirele, în formă de cruce sau şi pe o aţă[8], şi astfel, puindu-le la uscat, le păstrează apoi peste întreg anul.

Căpătând în decursul anului unul sau altul **beşica cea rea,** ia o **perjă** de-acestea, o moaie în apă călduţă şi apoi, despicând-o în două şi desfăcându-i carnea de sâmbure, o pune la **beşica cea**

---

[1] *Şezătoarea săteanului*, an. I, Târgu-Jiu, 1898, p. 171: *Nu tuturor varietăţilor (feliurilor) de pruni le place un acelaşi fel de teren (pământ). Aşa bunăoară varietăţilor numite prin Gorj: **pruni-albi, popeşti, galbeni, cărunţi,** le prieşte şi un pământ pietros (fără să fie prea sec), nisipos, nisipo-humos etc., ba îl vedem crescând răzleţ pe marginea râpelor, prin obârşii, pe văi, pe marginea izvoarelor ş.a. El nu pretinde numai pământ negru şi afumat, cum pretinde **prunul-vânăt.***

[2] Dr. Grecescu: **Conspect,** p. 195.

[3] În Bucovina şi Moldova; cf. şi *Şezătoarea*, vol. V, Fălticeni, p. 69: ***Perje sunt: albe varatice, albăstrii varatice şi albăstrii tomnatice***; *Şezătoarea săteanului*, an. I, Târgu-Jiu, p. 171: ***Prunele-albe** se numesc prin Moldova **prune-cu-gât, cele popeşti** se numesc **goldane, prunele-galbene** se numesc **albe.** Apoi ei mai au şi alte numiri la prune ca: **gârlănoase, varatice** etc.*

[4] Dr. Grecescu: **Conspect,** p. 195.

[5] Porcius: **Flora,** p. 194.

[6] Com. de dl En. Hodoş: ***Prun-bistriţ** cu **prune-bistriţe,** lungăreţe albăstrii, carnea se desface de sâmbure dacă-s coapte.*

[7] Com. de dl Art. Gorovei.

[8] Com. de dl Art. Gorovei; *Şezătoarea*, vol. V, Fălticeni, p. 69: *Aceste din urmă – adică perjele-tomnatice – servesc la fabricarea rachiului şi a povirlei, şi strânse în **Ziua Crucii** sunt de leac pentru **beşica cea rea.***

rea, care nu mult după aceasta, şi mai ales dacă punerea de carne de perje de-acestea se repeţeşte, se vindecă.[9]

Româncele din unele părţi ale **României**, cari voiesc să vindece de **abubă**, iau **prună** (perjă) afumată şi culeasă în ziua de **Sântă-Marie** şi, întinzând pe dânsa untură râncedă şi miere curată cu un cuţit de găsit, încep a descânta, rostind următoarele cuvinte:

Bubă albă,
Bubă roşie,
Bubă băşicată,
Bubă obrintită,
Bubă la os
Buba bubelor
Sora ciumelor!
Nu struji,
Nu obrinti,
Nici nu coace,
Nici răscoace,
Nu adormi,
Nu cenui.
Cu cuţit
De găsit
Te-oi descânta
Şi-n pământ te-oi îngropa.[10]

Sau:

Abubă,
Nouă feliuri de bubă,
Dacă-i fi bubă adevărată
Să ieşi să te depărtezi
Din închieturile capului,
Din popul obrazului.
Să rămâie N. curat,
Luminat
Ca steaua după cer,
Ca poala Maichii Precesti![11]

După ce a rostit cuvintele acestea de trei ori dupăolaltă, aplică pruna astfel prepărată la rană.[12]

---

[9] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca: *Perja din Ziua Crucii şi smochinele sunt bune pentru beşica cea rea. Cel ce are beşica cea rea le despică şi, puindu-le pe beşică, zice că-ndată se vindecă.*

[10] Din comuna Lipia, jud. Buzău.

[11] Din com. Pogoanele, jud. Buzău.

[12] C. N. Mateescu: ***Descântece***, publ. în ***Convorbiri literare***, an. XXVII, p. 862 şi 872.

Românceie din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară cele din comuna V. Costea, jud. Neamţ, pun **prună** (perjă) descântată în **Ziua Crucii** la **buba rea**, iară cu **ţipirig** o întrebuinţează la **durere de măsele.**[13]

Dacă un bărbat sau o femeie diocheată suferă de digestiune care este cel dintâi simptom al diocheatului, atunci românceie din **Banat** recomandă a i se face tei din mana şi frunza de **senef**, iar în lipsa acestora spun că e bună şi zama de poame de **prune fierte.**[14] Mai departe, spun românceie din **Banat** că pruncii cari au **limbrici** se curăţesc de aceştia dacă li se dă zamă de prune fierte (uscate) la întorsul lunii, pe inima goală.[15]

Lemnul de perj se-ntrebuinţează de cătră fierari spre a face dintr-însul **cărbuni**, căci zic ei că din **lemnul de perj** şi de **prun** se fac cei mai buni şi mai fierbinţi cărbuni.

Din **scoarţa de perj** fiartă în apă şi pus în această fiertură var stâns, cât ai putea lua pe două degete, fac o samă de românce **coloare roşie**, cu care colorează apoi scule de buci.[16]

Despre fructul acestui soi de pom, numit **parjă** şi **perjă** pl. **perje**[17], există atât la românii din Bucovina, cât şi la românii din celelalte ţări, mai multe cimilituri, şi anume:

Am o vacă a făta
Şi viţelul tot a făta.

Am o vacă a făta
Şi viţelul într-însa
Încă-i a făta.

Am o vacă de-a făta
Şi viţelul de la ea
Stă încă de-a făta.

Am o vacă: e a făta
Şi viţelul în ea
E a făta.

Am o vacă a făta
Dar cum să nu fie a făta,
Când şi viţelul în ea
Încă e a făta.

Am o vacă şi este a făta
Şi fată o ghiţică;

[13] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60.
[14] Liuba-Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 532.
[15] Liuba-Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 27.
[16] Dict. de maica mea, Ruxanda.
[17] Cf. şi ***Şezătoarea***, vol. V, Fălticeni, p. 116.

Şi ghiţica este a făta
Şi fată şi ea un ghiţel.

Am o scroafă neagră
Şi-n ea este un purcel,
Şi purcelul încă are un purcel.[18]

Am o vacă cu viţel
Şi-n viţel e alt viţel.[19]

În fine, mai e de observat şi aceea că un **perj** tânăr se numeşte **perjişor**, iară oamenii cari se ocupă cu cultivarea **perjilor** şi cu negoţul **perjelor** se numesc în Bucovina **perjeri**, sing. **perjer**, iar femeile: **perjeriţe**, sing. **perjeriţă**.

*

Sântiliene = poame mici cari se coc pe la **Sânt-Ilie**.

*

Stânigene = un fel de poame devreme, mai mari decât **curcuduşele** şi de coloare roşietică.

*

Două feliuri de bucate:
Poame verzi şi poame-uscate.

*

Perjul.[20]

[18] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 280-281.
[19] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. [...].
[20] Tud. Pamfile, I, p. 45 şi 53; ***Buletinul***, p. 252.

352. Petrânjica
(Aethusa Cynapium L.)

Petrânjica. 29b
(Aethusa Cynapium L.)

Petrânjica, numită încă şi Petrinjelul-cânelui, Petrânjel-cânesc, Petrânjel-de-câmp şi Cucută-mică,[1] e o plantă care amiroasă ca Petrinjelul-adevărat, de unde se vede că-i vin şi numirile afară de cea din urmă. Frunza ei însă e ceva mai lăţută decât cea a Morcovului-de-câmp sau a Ruşinei fetelor.[2]

Petrânjica creşte şi înfloreşte toată vara atât pe locurile cele necultivate cât şi pe cele cultivate precum şi prin mărăcinişuri şi tufişuri. Şi deoarece rădăcina ei e groasă şi are un gust mai asemenea Petrinjelului adevărat, de-aceea se bat foarte tare mascurii după dînsa, mai ales toamna, scurmând-o şi mâncându-i cu o deosebită plăcere rădăcina. Ba chiar şi vitele, când când o află prin fân, n'o despreţuesc şi brăcuiesc, ci o mânâncă toată, lăsându-i numai cotoarele.[3]

1). Dat. Rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei şi Moldovei, com. de dl Art. Gorovei; - vedi şi dr. Brândză: Prodromu p. 226; - Pantu: Vocab. p. 2.
2). După spusa Rom. din Gălăneşti, dict. de Ileana Cârstean.
3). După spusa Rom. tot de acolo, dict. de Ioan Bodnariu.

Petrânjica, numită încă şi **petrinjelul-cânelui**, **petrânjel-cânesc**, **petrânjel-de-câmp** şi **cucută-mică**[1], e o plantă care amiroasă ca **petrinjelul-adevărat**, de unde se vede că-i vin şi numirile, afară de cea din urmă. Frunza ei însă e ceva mai lăţuţă decât cea a **morcovului-de-câmp** sau a **ruşinei-fetelor**[2].

Petrânjica creşte şi înfloreşte toată vara atât pe locurile cele necultivate, cât şi pe cele cultivate, precum şi prin mărăcinişuri şi tufişuri. Şi deoarece rădăcina ei e groasă şi are un gust mai asemenea petrinjelului adevărat, de-aceea se bat foarte tare mascurii după dânsa, mai ales toamna, scurmând-o şi mâncându-i cu o deosebită plăcere rădăcina. Ba chiar şi vitele, când o află prin fân, n-o dispreţuiesc şi **brăcuiesc**, ci o mânâncă toată, lăsându-i numai cotoarele.[3]

[1] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei şi Moldovei, com. de dl Art. Gorovei; vezi şi dr. Brândză: **Prodrom**, p. 226; Panţu: **Vocab.**, p. 2.
[2] După spusa rom. din Gălăneşti, dict. de Ileana Cârstean.
[3] După spusa rom. tot de acolo, dict. de Ioan Bodnariu.

Dar nu numai atâta, ci planta aceasta se-ntrebuinţează adeseori şi ca un fel de mijloc spre a face pe vacile celea ce nu se alungă ca să se alunge.

Aşa, când o vacă nu se alungă, se iau mai mulţi **petrânjei-de-câmp** cu rădăcină cu tot, se dumică mărunţel, se pun în apă ne-ncepută ca să fiarbă şi apoi, amestecându-se cu tărâţe, se dau vacii respective orişicând ca să-i mânânce.

Făcându-se aceasta, se zice că vacile în scurt timp se alungă sau, după cum spun unii, se gonesc.[4]

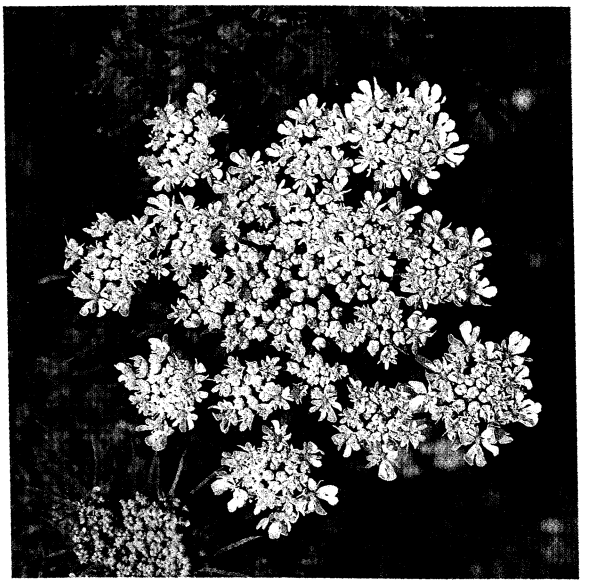

[4] Dat. rom. din Gălăneşti, dict. de Ileana Cârstean.

353. Petrinjelaşul
(Pimpinella Saxifraga L.)

Petrinjelaşul. 278
(Pimpinella Saxifraga L.)

Petrinjelaşul, numit atât în Bucovina cât şi în Transilvania încă şi Petrinjel-de-câmp şi Petrinjel-sălbatic[1], este o plantă care creşte pe fânaţe şi pe păşunile cele uscate, precum şi pe locurile cele pietroase şi văroase dela munte, şi care samănă foarte mult cu Petrinjelul-de-grădină, atâta numai că e ceva mai mic, mai crăcănos şi are frunda mai mânânţică decât acesta.

Petrinjelaşul dimpreună cu sulcină-albă şi cu Plop-alb sunt bune pentru femeile ce nasc. Tustrele plantele acestea, cari se pot lua în orişice zi, se fierb înăduşit cu lapte dulce sau cu vin alb şi cu Orez, şi zama ce iesă dintr-însele se dă apoi femeilor ce au născut de băut, anume ca să se întărească mai degrabă.

Petrinjelul se pune la fiert cu rădăcină cu tot, din sulcină însă se iau numai părţile deasupra, adică rămurelele cele mai subţiri, dimpreună cu frunza şi cu floarea, iar de la plop se ia

1) Pantu: Vocab. p. 35; - Crăinicean: Nomenclatura publ. în op. cit. p. 967.

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 35; Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 967.

numai coaja cea tânără sau frunza.[2]

*

Petrinjelul-de-câmp e bun de turmă.[3]

*

Petrinjeii-de-câmp sunt buni pentru partea bărbătească.
Se leagă la locul anumit.[4]

[2] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.
[3] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[4] Dict. de Safta Roşca, din Poieni.

354. Petrinjelul
(Petroselinum sativum Hoffm.)

Petrinjelul. 245
(Petroselinum sativum Hoffm.)

Una dintre legumele cele mai respândite şi mai bine cunoscute, care nu numai ca se pune mai în toate bucatele, ci se'ntrebuinţează totodată şi ca leac contra mai multor boale, este Petrinjelul pl. Petrinjei, rostit în unele părţi şi: Pătrunjel pl. Pătrunjei, Petrânjel pl. Petrânjei, Pintrijel pl. Pintrijei, Pitrinjel pl. Pitrinjei şi Pitrunjel pl. Pitrunjei. 1)

Aşa Româncele ştiutoare din unele părţi ale Moldovei, când voesc să vindece pre cei ce au dropică, fierb înăduşit într'o oală nouă cu două ocă şi jumătate de apă, 6 până la 10 rădăcini de Pătrunjel tăiate mărunt. După ce au fiert de au scăzut ca o jumătate de ocă de apă făcăluesc Petrinjelul bine cu puţină făină de In şi apoi, întinzându-l pe o petică, îl pun celui bolnav de dropică la pântece, iar zama i-o dau de băut, anume ca să pornească udul.

1) Pantu: Vocab. p. 34; — dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 58; — Com. de dl Art. Gorovei.

Una dintre legumele cele mai răspândite şi mai bine cunoscute, care nu numai că se pune mai în toate bucatele, ci se-ntrebuinţează totodată şi ca leac contra mai multor boale, este **petrinjelul** pl. **petrinjei**, rostit în unele părţi şi: **pătrunjel** pl. **pătrunjei**, **petrânjel** pl. **petrânjei**, **pintrijel** pl. **pintrijei**, **pitrinjel** pl. **pitrinjei** şi **pitrunjel** pl. **pitrunjei**.[1]

Aşa romăncele ştiutoare din unele părţi ale **Moldovei**, când voiesc să vindece pe cei ce au **dropică**, fierb înăduşit într-o oală nouă cu două ocă şi jumătate de apă, şase până la zece rădăcini de **pătrunjel** tăiate mărunt. După ce au fiert de au scăzut ca o jumătate de ocă de apă, făcăluiesc **petrinjelul** bine cu puţină făină de **in** şi apoi, întinzându-l pe o petică, îl pun celui bolnav de dropică la pântece, iar zama i-o dau de băut, anume ca **să pornească udul.**

Altele dau de băut **petrinjel** fiert cu **chimen**, sau petrinjel fiert cu boabe de **ienupăr.**[2]

Romăncele din unele părţi ale **Bucovinei**, tot pentru **dropică** sau pentru cei ce **au apă**, după cum spun ele, fierb **petrinjel** cu **bărbănoc** şi cu poame de **ialovăţ**, şi zama ce iesă din acestea

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 34; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58; com. de dl Art. Gorovei.
[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58.

o dau apoi celor bolnavi de băut.[3]

Pentru **scursură** se bea petrinjel fiert cu lapte dulce.

Pentru **frânt** se fierbe rădăcină tocată cu frunze de petrinjel, şi-apoi zama se bea, iar tocătura fiartă se pune la buric.[4]

Pentru **frântură** se fierbe **pătrunjel** într-o oală curată şi zama lui se bea, iar cu **pătrunjelul** se înfăşură membrul bolnav.[5]

Pentru cei ce li se umflă testiculele, se ia petrinjel fiert, se dumică mărunţel, se prăjeşte cu untdelemn şi apoi se pune la testicule.[6]

Pentru **hernie** se iau 6-10 rădăcini de **petrinjel**, se fierb cu vin alb ori cu borş, se scurge buruiana, se leagă la buric, iar zama o bea bolnavul.

Cu petrinjel fiert cu lapte dulce şi amestecat cu albuş de ou şi cu camfor pisat se oblojesc **gâlcile**.[7] Cu rădăcină de **petrinjel**, pisată, muiată în oţet şi încălzită la foc, se oblojeşte şi şezutul omului, când se întoarce pe dos.[8]

Rădăcina de petrinjel se mai pisază împreună cu frunzele, se fierbe în lapte dulce, se îngroaşă cu făină de **mei**, se fac cataplasme, se unge cu grăsimea care se găseşte pe trupul unor copii când se nasc, şi se pune la femei pe ţâţe când se umflă.[9]

Românceie din **Bucovina**, tot pentru acest scop, fierb rădăcină de petrinjel cu lapte dulce şi, puindu-l la umflături, acestea, după cum afirmă ele, îndată se dezumflă.[10]

Zama de petrinjel, după credinţa poporului, are proprietatea de-a curăţa din corp sângele cel rău şi stricat.[11]

Frunza de petrinjel, frecată bine în mână sau pisată şi amestecată cu zahar, e bună de **albeaţă**. Se leagă cu dânsa ochiul cu albeaţă.[12]

În fine, se mai crede în **Bucovina** că dacă **petrinjelul**, toamna, când se scoate din pământ, are rădăcină lungă, şi iarna va fi lungă.[13]

Petrinjelul figurează câteodată şi-n fruntea unor doine poporale şi anume ca un semn de înstrăinare, întristare şi jele mare.

Iată una şi dintre aceste doine şi anume din **Ţara-românească**, jud. Gorj:

*Foaie verde **pătrunjel**,*
Aş scrie un răvăşel
Şi l-aş trimite măicuţii,
Măicuţii, drăguţii,

---

[3] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58.
[5] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 69.
[6] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58.
[7] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58.
[8] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58.
[9] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58.
[10] Dat. rom. din Ilişeşti, dict. de maica mea, Ruxanda.
[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58.
[12] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.
[13] Dim. Dan: ***Credinţe pop. bucovinene***, publ. în *Gazeta Bucovinei*.

De mai am vreun frate-n lume
Să nu-l blastăme ca pe mine,
Să umble din sat în sat
Nebăut şi nemâncat
Şi la vreme ne-nchinat;
Să umble din ţară-n ţară
Cu hainele supţioară![14]

În fine, mai e de amintit şi aceea că despre **petrinjel** există în **Bucovina** şi următoarea cimilitură:

Şede-o fată în cămară
Cu cosiţele afară.[15]

*

Petrânjeii zdrobiţi şi amestecaţi cu **hrişcă** şi oţet îs acomodaţi la **femeile ce nu pot naşte.**

Luând câte opt linguri deodată, va naşte numaidecât; o atare femeie însă nu poate alăpta nounăscutul. **Sucul de petrânjei** e bun la **curarea frigurilor.** Anume morbosul ia câte şase linguriţe înainte de începerea scuturării. Cel ce le are în toată ziua va lua pe zi câte nouă linguri. (Una jumătate de lot, nu de suc, ci de făriná de pătrânjei în apă).[16]

*

Petrinjelul.[17]

[14] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 785; cf. şi ***Lumina pentru toţi***, an. IV, Bucureşti, p. 654.
[15] Din colecţiunea mea.
[16] V. Rebrean: ***Med. pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. II, p. 90.
[17] ***Şezătoarea***, VIII, p. 136; ***Familia***, XXVIII, p. 42; Bartolomeu, p. 46; Bălăşel, nr. 115; Gligor, nr. 46; Tocilescu, I, p. 701.

347

Pidosnica.

(Cerinthe minor L.)

Pedosnica sau Pidosnica, numită altmintrelea şi Pidosnic, Cereţică şi Somnoroasă[1] e o plantă mică, cel mult de 30 cm. de înaltă, care creşte pe fânaţe şi prin tufişuri precum şi pe marginele ogoarelor şi ale drumurilor, şi care înfloreşte în luna lui Maiu şi Iunie. Ea are floare galbănă ca ceara în forma unui potir lungăreţ şi două rânduri de frunze, adică unele şi anume cele de desupt ovale iară cele de mai sus în forma inimei.

Atât Romîncele vrăjitoare din Bucovina cât şi cele din Moldova fac cu planta aceasta de ură sau de urât, de unde se vede că-i vin apoi şi numirile de Pedosnică, Pidosnic, Pidosnică şi Somnoroasă,[2] pe când cea de Cerţică îi vine dela floarea ei cea galbănă ca ceara.

Vrăjitoarele, cari voesc să despartă pre soţii ce se iubesc şi trăesc foarte bine, iau ţerină

1). Pantu: Vocab. p. 10.

2). Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 58; - şi com. de dl Art. Gorovei: „Pidosnica, lat. Cerinthe minor L. creşte pe dealuri şi pe sub păduri, are foi ca la Patlagină, şi se face cu dânsa de urât."

355. Pidosnica
(Cerinthe minor L.)

Pedosnica sau **pidosnica**, numită altmintrelea şi **pidosnic**, **cereţică** şi **somnoroasă**[1], e o plantă mică, cel mult de 30 cm de înaltă, care creşte pe fânaţe şi prin tufişuri, precum şi pe marginile ogoarelor şi ale drumurilor, şi care înfloreşte în luna lui mai şi iunie. Ea are floare galbănă ca ceara, în forma unui potir lungăreţ, şi două rânduri de frunze, adică unele, şi anume cele dedesupt ovale, iară cele de mai sus, în forma inimii.

Atât romîncele vrăjitoare din **Bucovina**, cât şi cele din **Moldova** fac cu planta aceasta de **ură** sau de **urât**, de unde se vede că-i vin apoi şi numirile de **pedosnică**, **pidosnic**, **pidosnică** şi **somnoroasă**[2], pe când cea de **cerţică** îi vine de la floarea ei cea galbănă ca ceara.

Vrăjitoarele, cari voiesc să despartă pe soţii ce se iubesc şi trăiesc foarte bine, iau ţerină de unde se mânâncă cânii, o amestecă cu **pedosnică**, cu **chiper** şi cu un fel de **măturiţă** care creşte prin ogrăzi şi pe lângă drumuri şi care e rămuroasă şi are floare lila ca **cimbru**, se duc cu toate

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 10.

[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58; şi com. de dl Art. Gorovei: ***Pidosnica**, lat. Cerinthe minor L., creşte pe dealuri şi pe sub păduri, are foi ca la **patlagină** şi se face cu dânsa de urât.*

acestea în crucile drumului şi acolo, îngropându-le, menesc ca aceia cărora le fac ele de urât să se despartă unul de altul, cum se despart drumurile, şi să nu se aleagă nemică:

Din toată dragostea lor
Şi din toată casa lor
Şi din toată masa lor
Şi din toat' averea lor,
Cum nu s-alege nemică
Din colbul ce se rădică
De pe toate drumurile
Când îl suflă vânturile.

Iar după ce rostesc ele cuvintele acestea, ca toate să le meargă-ntors şi pe dos, stupesc în dreapta şi-n stânga şi apoi se întorc acasă, fără a se uita în urma lor.[3]

[3] Dat. rom. din Broscăuţi, dict. de Maria Reus şi com. de dna El. Nic. Voronca.

401

Piersicul.
(Persica vulgaris Mill.)

Persecul, Persicul, Piersecul, Piersicul sau Chiersicul, după cum se mai pronunță numele acesta în Bucovina și Moldova, e un pom originar din Asia și anume din nordul Chinei, care crește nu numai cultivat prin livezi și vii, ci uneori chiar și sălbatic, și ale cărui fructe, numite chiersice, persice, piersice, sing. chiersică, persică și piersică, sunt scămoase.

Din pomul acesta s'au obținut prin cultură în decursul timpului mai multe varietăți, dintre cari cele mai însemnate sunt:

Persica-comună, lat. leucocarpa.
Persica-roșie, lat. haematocarpa.
Persica-golașă, lat. laevis DC.[1]

Românii din cele mai multe părți nu numai că mănâncă fructele acestui pom, ci ei le întrebuințează dimpreună

D. Dr Brândză: Prodrom. p. 68 j. - Panțu: Vocab. p. 38.

356. Piersicul
(Persica vulgaris Mill.)

Persecul, persicul, piersecul, piersicul sau **chiersicul**, după cum se mai pronunţă numele acesta în Bucovina şi Moldova, e un pom originar din Asia, şi anume din nordul Chinei, care creşte nu numai cultivat prin livezi şi vii, ci uneori chiar şi sălbatic, şi ale cărui fructe, numite **chiersice, persice, piersice**, sing. **chiersică, persică** şi **piersică**, sunt scămoase.

Din pomul acesta s-au obţinut prin cultură în decursul timpului mai multe varietăţi, dintre cari cele mai însemnate sunt:

Persica-comună, lat. leucocarpa;
Persica-roşie, lat. haematocarpa;
Persica-golaşă, lat. laevis DC.[1]

Românii din cele mai multe părţi nu numai că mănâncă fructele acestui pom, ci ei le-ntrebuinţează dimpreună cu florile, frunzele şi ramurile sale încă şi spre vindecarea unor boale, precum şi spre alte scopuri.

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 68; Panţu: **Vocab.**, p. 38.

Aşa persica uscată o întrebuinţează spre vindecarea unor bube.[2]

Din flori şi frunze de **piersic** fac adeseori ceai, care se bea pentru **durere de piept.**[3]

Zama de frunze fragede, pisate şi stoarse, se pune în răni la vite, când au **viermi.**[4]

Dacă are cineva **gance**, adică rane învechite, şi dacă ranele respective se află la mâni ori la picioare, se fierbe bine coajă de **gorun** cu **frunze de persec**, şi-n zama ce iesă dintr-însele se ţin apoi mânele ori picioarele.[5]

Iar cu **lămuri** (ramuri) de **persic**, unele fărmăcătoare fac de rău pentru duşmani, ca să se usuce ca **lamura de persic.**[6]

În fine, o zicală din **Moldova**, anume: ***Umblă pe după persic***, sau: ***O aduce pe după persic***, se zice despre un om şiret, care încunjură foarte mult lucrurile până ce ajunge să-ţi spuie ceea ce are de spus.[7]

*

Persecuţ - dem. de la **persec.**[8]

[2] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58.

[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 58; şi dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel: *Ca să scoţi viermii dintr-o rană sau să-i omori, pisăzi frunze de piersic sau iarbă-roşie şi storci mustul în rană.*

[5] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 610.

[6] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[7] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[8] Vezi ***Tribuna***, an. III, nr. 137, Sibiu, 1886.

346

Pinul.

(Pinus silvestris L.)

În ţările locuite de Români se află mai multe specii de Pin pl. Pini şi anume:

Zâmbrul, lat. Pinus Cembra L.

Coconariul pl. Coconari, lat. Pinea L. - Sub numele de Coconari însă se înţeleg mai mult seminţele comestibile ale acestui arbure originar din regiunea mediteraneană.

Căţânul, numit astfel în Bucovina, în Moldova însă: Jip pl. Jipi şi Jneapăn; în Ţara-românească: Gneapăn şi Jep pl. Jepi; iară în Transilvania, ţinutul Năsăudului: Jnep şi Jneapăn-mare, lat. Pinus Pumilio Haenke.

Chifărul, Chinul, Pchinul, Pinul şi Luciul, numit astfel în Moldova; în Bucovina însă: Chin, Pchin, Pcin, Pin, Sosnariu şi Sosnă; iară în alte părţi locuite de Români: Pin, lat. Pinus silvestris L.[1]

Dintre toate speciile acestea de Pin numai cel din urmă, care creşte nu numai la munte, ca

v. dr Brândză: Prodrom. p. 432; - dr Grecescu: Conspect. p. 538-539; - Panţu: Vocab. p. 35; - Şezătoarea vol. V. Fălticeni p. 116. -

357. Pinul
(Pinus silvestris L.)

În ţările locuite de români se află mai multe specii de pin pl. **pini**, şi anume: **Zâmbrul**, lat. Pinus Cembra L.

Coconariul pl. **coconari**, lat. Pinea L. Sub numele de **coconari** însă se-nţeleg mai mult seminţele comestibile ale acestui arbure originar din regiunea mediteraneană.

Căţânul, numit astfel în Bucovina, în Moldova însă: **jip** pl. **jipi** şi **jneapăn**; în Ţara-românească: **gneapăn** şi **jep** pl. **jepi**; iară în Transilvania, ţinutul Năsăudului: **jnep** şi **şneapăn-mare**, lat. Pinus Pumilio Haenke.

Chifărul, chinul, pchinul, pinul şi **luciul**, numit astfel în Moldova; în Bucovina însă: **chin, pchin, pcin, pin, sosnariu** şi **sosnă**; iară în alte părţi locuite de români: **pin**, lat. Pinus silvestris L.[1]

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 432; dr. Grecescu: **Conspect**, p. 538-539; Panţu: **Vocab.**, p. 35; *Şezătoarea*, vol. V, Fălticeni, p. 116.

Dintre toate speciile acestea de **pin**, numai cel din urmă, care creşte nu numai la munte, ca ceialalţi, ci şi la ţară, are la români unele întrebuinţări.

Aşa, dacă cineva e **ofticos**, adică dacă suferă de **durere de piept** şi din cauza aceasta tuşeşte foarte rău şi stupeşte sânge, voind să se vindece de această boală grea, ia vreo câţiva **ciucalăuaşi** de **pin** şi-i pune dimpreună cu vreo câţiva **ciucalăuaşi roşii** de **păpuşoi** la foc ca să fiarbă.

Fierbând **ciucalăuaşii** aceştia de ajuns, stoarce zama dintr-înşii şi, lăsând-o puţin ca să se astâmpere, bea dintr-însa câte o măsură anumită demineaţa pe nemâncate şi sara înainte de culcare. Făcând-o aceasta, mai multe săptămâni dupăolaltă, bolnavul de oftică nu numai că încetează de a tuşi şi a stupi sânge, ci, începându-i plămâile a-i creşte, se face pe zi ce merge mai tare, mai voinic şi mai vioi.[2]

Din lemnul de **pin**, care e gras ca slănina, unii români, precum bunăoară cei din Bucovina, com. Fundul-Moldovei, fac un fel de **dohot** cu care ung apoi vitele la zilele cele mari, anume ca să nu le pocească strigoaicele.[3]

*

Pin, lat. Pinus silvestris, **brădănaş-roş**, lat. Pinus larix; sunt mulţi **pini** la **Pietrile arse** şi la **Ruginoasa**, în ţinutul Câmpulungului.

*

Chiin = pin.[4]

[2] După spusa rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Irina Ungurean; şi a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[3] Dict. de Irina Ungurean.

[4] Papahagi, p. 249, 298.

Piperiul 272

O cimilitură, care înseamnă piperiul, sună așa:

Cimiliga, liga
Lega-ți-oar limba.

*

Ce-i din lumea mare-adun
Și la mare moară pun?
(Piperiul)

*

358. Piperiul
(Piper nigrum L.)

Adeseori dăm peste nişte pasaje atât în poveştile, cât şi-n tradiţiunile poporale, cari ni spun că cei mai renumiţi şi mai tari voinici, cei mai isteţi şi mai vestiţi hoţi niciodată n-au căzut jertfă duşmanilor şi urmăritorilor săi, până ce, înşelaţi fiind de linguşirile, lacrimele şi viclenia drăguţelor sale, n-au spus singuri în ce constă puterea lor şi mijlocul prin care ar putea ei fi învinşi şi omorâţi.

Aşa se istoriseşte, între multe altele, că mai demult se afla un hoţ foarte renumit şi puternic, anume **Pintea**. Acest hoţ, care petrecea mai mult în munţii despre apus ai Bucovinei şi de frica căruia tremurau nu numai bucovinenii, ci şi celelalte popoare din giurul Bucovinei, nime nu l-a putut prinde şi omorî, până ce singur n-a spus drăguţei sale, **fiica craiului din Baia-mare**, în ce constă toată puterea sa şi mijlocul prin care ar putea fi învins. Acest mijloc consta dintr-o încărcătură miraculoasă de puşcă, în care, între multe alte obiecte, se aflau puse şi trei sau nouă fire de **piper**, lat. Piper nigrum, germ. der Schwarze Pfeffer. Prin această încărcătură apoi, împuşcat fiind Pintea în moalea capului, a trebuit să moară.

Dar nu numai Pintea, ci şi mulţi alţi voinici din timpurile cele vechi, mai mult numai prin asemenea încărcături de puşcă, au fost nevoiţi să cadă jertfă ne-mpăcaţilor săi duşmani.

Iarăşi, cred românii, că dacă va arunca cineva **piper** în mijlocul unei adunări de oameni, aceştia îndată încep chiar din senin a se certa, a se batjocuri, a se împroşca şi împunge cu

cuvintele. Ba! de multe ori vine treaba până şi la bătaie.

De-aicea apoi, de la această datină şi credinţă se vede că vine şi zicala românească: ***pare că a aruncat cineva piper între dânşii***, când doi sau mai mulţi inşi, dintr-un lucru de nimică, încep a se certa şi cu cuvintele a se împroşca.

Ba! nu numai oamenii, ci chiar şi vitele se zice că, dacă se aruncă piper între dânsele, încă încep a se bate, şi mai ales porcii.

Rămâncele cele ştiutoare, adică vrăjitoarele şi descântătoarele, întrebuinţează **piperiul** şi la unele vrăji şi descântece, dar mai cu samă la vrăji. La vrăji îl întrebuinţează ele, pe lângă multe alte plante şi diferite obiecte, cu scop ca să samene ură şi discordie între doi împricinaţi, sau pentru ca pe unul dintre aceşti doi inşi să-l nenorocească, să aducă o mulţime de boale şi bube rele asupra capului său, sau chiar să-i curme viaţa. Iară în descântece îl întrebuinţează, însă numai foarte rar, în compoziţie cu alte obiecte, spre încetarea şi vindecarea diferitelor morburi.

Cât despre una sau alta din aceste două întrebuinţări, se poate vedea mai pe larg din descrierea altor plante, unde s-a amintit şi despre **piper**.

Aice voi aminti numai aceea: ce fac rămâncele cu **piperiul**, când cred că cutare duşmancă le-a făcut vreun rău, cum **desfac** ele cu dânsul şi cum îl folosesc în contra morbului numit **cel-perit** şi în contra **vătămăturei**. Dacă pe vreo fată mare n-o joacă feciorii în joc sau n-o iubeşte cutare fecior pe care şi-a pus ea ochiul, sau dacă pe cutare nevastă n-o iubeşte bărbatul său, dacă o bate şi toate le face pe dos, cugetă că toate acestea se-ntâmplă astfel de aceea, pentru că vreo duşmancă sau altcineva le-a făcut-o aceasta.

Deci dacă ştie a desface, atunci îşi desface singură, dar de nu, apoi se duce la o vrăjitoare şi pe aceasta o roagă ca să-i **desfacă de urât**. Vrăjitoarea, fiind orişicând gata de-a întinde mână de ajutor celui ce vine la dânsa şi-o roagă pentru aceasta, ie o **covăţea**, pune într-însa un **ac**, **trei fire de piper** şi **trei cărbuni** aprinşi şi, începând a vrăji şi a desface, zice:

Covăţea, covăţea,
Tu eşti mare căţea!
Eu te-am ţinut covăţea curată,
Tu eşti căţea turbată,
Cu coada rădicată,
Cu gura căscată,
Tu ştii de toate făcăturile,
De toate adusăturile,
De toate pusăturile
Din talpa căsii
Până-n vârful căsii,
Din vârful căsii
Până-n talpa căsii.
Toate făcăturile,
Toate adusăturile
Şi toate pusăturile
Le ie în gură
Şi le du pe capul cui le-a dat
Şi le-a mânat.
Pe fereastă te vârăşte
Le pune-n sărăriţa cu sare,
În blidul cu mâncare,
În patul cu culcare.
De-s de la văduve
În faţă le şicleşte
În năframă le-nvăleşte.
De-s de la fată
În cosiţe le-nvăleşte
Şi-n faţă le şicleşte.
De-s de la bărbat
În faţă le şicleşte
În clop i le-nvăleşte![1]

[1] Această vrajă e de la o rămâncă din Sân-Giorgiu, din Transilvania.

După ce a descântat în modul acesta, obiectele din covăţică le aruncă în calea acelora pe cari i are în prepus că i-au **făcut**, crezând că dacă respectivul sau vinovatul va călca peste dânsele:

Toate făcăturile, *Tot datul*
Adusăturile *Şi faptul,*
Şi pusăturile,

se vor întoarce asupra capului său, iară ea n-a fi ca mai nainte urâtă, batjocurită şi bătută, ci căutată, jucată, iubită şi cinstită.

Dacă unul sau altul are **cel-perit** la nas, atunci femeile ştiutoare prind o **râmă**, o pisază bine, o amestecă cu **piper**, asemenea pisat mărunţel şi cu miere şi ung apoi cu această amestecătură pe **cel-perit**, care în urma aceasta trebuie să se vindece.

Cei ce au **vătămătură**, adică un fel de cârcei şi durere de stomac, ieu un păhar de holercă şi, amestecând-o în două cu **piper**, o beu dintr-o sorbitură şi, cum o beu, se zice că îndată le-ncetează **vătămătura**. Aceasta, adică un păhar de holercă amestecat în două cu piper, e cel dintâi şi cel mai bun mijloc pe care îl întrebuinţează românii când au **vătămătură** sau când **îi doare la inimă**, după cum se mai exprimă ei.[2]

În gura poporului, atât a celui din Bucovina, cât şi din celelalte ţări locuite de români, se află mai multe poveşti, a căror eroi poartă numele de **Piper** sau **Pipăruş**. Acest erou, după cum ne spun toate poveştile fără abatere, provine dintr-un fir de **piper**, care a sărit jos din **piperniţa** de pe masă sau din alt loc, pe când atare nevastă mătura şi deretica prin casă. Şi aşa, sărind el mai de multe ori dupăolaltă, nevasta, mâniindu-se pe dânsul că totuna-i stă în cale, totuna o supără, l-a înghiţit de ciudă, iară după aceasta a purces îngreunată şi nu peste mult timp a născut un băieţel, pe care l-a numit apoi **Piper** sau **Piperuş**, pentru că a purces grea dintr-un fir de **piper**.

Iară băietul, **Piper** sau **Pipăruş**, nevoind maica sa să-i spuie când o întreabă de a avut surori ori ba, sau cum se numeşte mireasa pe care i-a fost promis-o înainte de a se naşte, amăgeşte pe maica-sa ca să-i deie de supt pe sub talpa căsii, ori de nu, îndată se bolnăveşte şi moare. Maica sa, nici visând macar cu ce fel de cugete se poartă fiul său, se supune, i dă pe sub talpa căsii ca să sugă. **Piperuş**, atâta a dorit, lasă puţin talpa pe ea şi-o întreabă din nou, şi dacă nici de astă dată nu voieşte maica-sa să-i spuie ceea ce voieşte el să ştie, lasă talpa căsii şi mai tare pe ea, până ce maica sa, de durere mare, i spune din fir în păr tot ce a dorit să ştie. În urmă, după ce i s-au spus acuma toate de-amăruntul, se porneşte în lumea largă şi nu se lasă până ce nu omoară pe toţi **smeii** ce au răpit pe surorile sale, sau până ce n-o află şi şi-o ie de soţie pe fata ce i-a promis-o maica sa, înainte de a se naşte.

Din toate cele ce s-au arătat până aice, se vede că **piperiul** la români e simbolul **urii**, **certei**, **dezbinării**, **răzbunării** şi al **nefericirii**.

Şi dacă **piperiul** e considerat de români ca un simbol al urii şi răzbunării, apoi nu degeaba au numit ei **Piper** sau **Pipăruş** pe unii eroi ai poveştilor sale, căci dacă cei mai mulţi eroi de poveşti sunt totodată şi eroi cari reprezintă **soarele**, apoi ce alta poate fi **Piper** sau **Pipăruş** din poveştile amintite, care se răzbună asupra smeilor şi-i omoară, pentru că aceştia au răpit pe surorile sale, decât însuşi **soarele** care se răzbună asupra întunericului? Deci cu tot dreptul li se cuvine acestor eroi epitetul de **răzbunători**, şi cu atâta mai mult, deoarece la românii din

[2] Dictat de Z. Tuniac, românca din Crasna.

Bucovina verbul ***a răzbuna*** nu se ia numai în înţeles de a face cuiva rău, pentru că a avut vreo neplăcere din partea respectivului, ci şi în înţeles de ***a se însenina***, ***a se lumina***, precum: ***ceriul se răzbună de nouri, pământul se răzbună de negură.***

Dovadă cum că **piperiul** se consideră de un simbol al urii, dispreţului şi răzbunării, avem şi următoarele versuri ce le adresează o copilă iubitului său necredincios, care a lăsat-o şi, logodindu-se cu alta, îi trămite:

Răvăşel pe lună
Ca să-i fie nună.

Iară ea, drept răspuns la această invitare neaşteptată, îi trămite un răvăşel:

Pe trei fire de piperi
Să-şi bage mândra-n videri.

În fine, **piperiul** serveşte românilor şi de asemănare. Aşa auzim nu o dată zicându-se, când unul sau altul este foarte iute, că ***e iute ca piperiul***, sau ***e piper, nu ceva.***

*

O cimilitură, care înseamnă **piperiul**, sună aşa:

Cimiliga, liga — *Ce-i din lumea mare-adus*
Lega-ţi-s-ar limba. — *Şi la mare masă pus?* (Piperiul)

*

Piper negru[3]; **piperiul**[4]; **chiperiul**[5]; **cimiliuga** = piperiul[6].

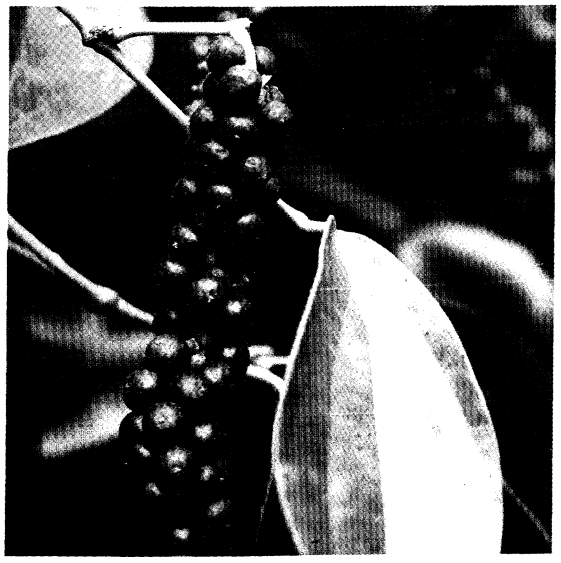

[3] Papahagi, p. 265, 290.
[4] ***Şezătoarea***, I, p. 80; Tocilescu: **Materialuri**, I, p. II, p. 774.
[5] Tud. Pamfile, I, p. 37, 43, 44 şi 53; II, p. 1; ***Şezătoarea***, VII, p. 79.
[6] ***Şezătoarea***, V, p. 56.

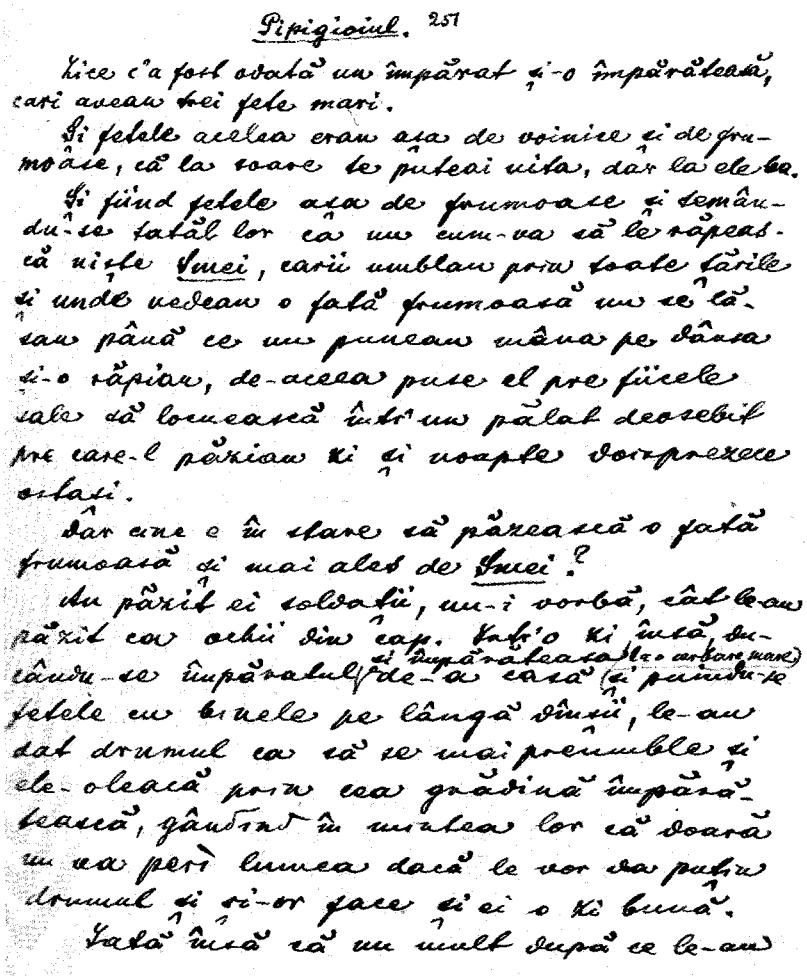

Pipigioiul. 257

Zice c'a fost odată un împărat și-o împărăteasă, cari aveau trei fete mari.

Și fetele aceleea erau așa de voinice și de frumoase, că la soare le puteai uita, dar la ele ba.

Și fiind fetele așa de frumoase și demându-se tatăl lor ca un cum-va să le răpească ca niște Zmei, carii umblau prin toate țările și unde vedeau o fată frumoasă nu se căsau până ce nu puneau mâna pe dânsa și-o răpiau, de-aceea puse el pre fiicele sale să locuească într'un palat deosebit pre care-l păziau ei și noapte douăsprezece ostași.

Dar cine e în stare să păzească o fată frumoasă și mai ales de Zmei?

Au părăsit ei soldații, nu-i vorbă, căci le-au răzbit cu ochii din cap. Tată-so și mumă-sa (împăratul și împărăteasa) de-a casă (și pusese fetele cu brâele pe lângă dânșii), le-au dat drumul ca să se mai preumble și ele-oleacă prin cea grădină împărătească, gândind în mintea lor că doară nu vor pierde lumea dacă le vor da puțin drumul și ei-or face și ei o ki bună.

Fată mumă că un munte după ce le-au

359. Pipigioiul
(Orobus vernus L.)

Una dintre florile care înfloreşte la începutul primăverii şi care e foarte iubită şi căutată de către tineretul român, mai ales însă de fetele cele mari, este **pipigioiul** pl. **pipigioi**, numit în Muntenia: **pupăză**, **pupezele**, **orăstică** şi **rebie**; în Oltenia: **pupăză** şi **pupăgioară**[1]; în Banat: **pupăză**[2]; iară în Transilvania: **pupăză**[3] şi **pupegioi**[4], lat. Orobus vernus L., Lathyrus vernus Wim.

Numirea cea mai răspândită a acestei plante este **pupăză**. Dovadă despre aceasta avem nu numai vorba de toate zilele, ci încă şi vreo câteva poezii poporane, cari încă o amintesc.

Aşa o doină din **Oltenia**, în care provine numirea aceasta, sună precum urmează:

Colo-n luncă la privită
*Găsii **pupăza**-nflorită*
Şi mândruţa mea mâhnită.
*Nu ştiu **pupăza** s-o rup,*
Ori pe mândra să mi-o pup,
*Foaie verde **mărgărit***
Păcat c-am îmbătrânit
Şi-ncă bine n-am trăit.[5]

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 545; Idem: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, an. IX, t. III, p. 227, 232 şi 430.
[2] Sim. Mangiuca: *Calend.* pe an. 1883, luna mart.
[3] Vezi poezia pop. reprodusă mai la vale.
[4] Victor Onişor: **Doine şi strigături din Ardeal**, Iaşi, 1896, p. 10.
[5] V. Alecsandri: ***Cântece de peste Olt***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. X, Iaşi, 1876, p. 210.

O variantă a acestei doine din **Transilvania**, şi anume din ţinutul Bârgăului, sună aşa:

Colo-n lunca cea umbrită
*Găsii **pupăza**-nflorită*
Şi mândruţa mea mâhnită.
*Nu ştiu **pupăza** s-o rup*
Ori pe mândra să mi-o pup,
Să mi-o pup, s-o mângâi tare,
Să-i treacă de supărare.[6]

În **Bucovina** şi **Moldova**, după cât îmi este mie până acuma cunoscut, se numeşte floarea aceasta numai **pipigioi.**[7] De la cuvântul **pupăză**, românii din Bucovina au format dem. **pupegioară**. Deci e foarte probabil ca floarea aceasta la românii bucovineni şi moldoveni să se fi numit dintru început **pupăzoi**, iară cu timpul, prefăcând pe **u** de la început în **i**, după analogia cuvântul **dipe** din **după**, şi pe **z** în **g**, ca-n dem. **pupegioară**, au numit-o **pipigioi**; pe când românii din unele părţi ale Transilvaniei o numesc şi astăzi **pupegioi**, după cum rezultă dintr-o doină poporană, care se-ncepe astfel:

Vină bade gioi la noi
*Să-ţi fac struţ de **pupegioi**.*[8]

Cuvântul **pipigioi** provine asemenea în poezia poporană, însă, după cât ştiu eu, numai la început, ca simbol al despărţirii de părinţi şi-al întristării.

Iată una şi dintre acele poezii poporane, auzită în Bucovina, com. Băişeşti, distr. Gura-Homorului, care se-ncepe cu floarea aceasta:

*Frunzuleană **pipigioi**,*
Azi e miercuri, mâni e gioi,
Ne-a născut maica pe doi
Şi s-a-mplut lumea de noi.
S-a luat maica prin ţară
Cu straiele subsuoară
Să ne strângă grămăgioară,
Să ne ducă-n târg la şcoală.
Dar' noi vom învăţa carte,
Spicu-n grindă când a bate,
Când a creşte grâu-n casă
Şi-a bate cu spicu-n masă,
Când a creşte grâu în tindă
Şi-a bate cu spicu-n grindă.[9]

Ce se atinge de numirea florii acesteia cred că ea stă în oareşicare legătură cu numirea pasării care la românii de pretutindene se cheamă **pupăză**, masc. **pupăzoi**, probabil din cauză că floarea aceasta înfloreşte tocmai pe timpul acela când vine la noi pasărea cu acest nume din ţările calde, sau poate că şi din acea cauză pentru că coloarea florilor sale aduce încâtva cu coloarea penelor de la **pupăză**. După o legendă din Banat, **pipigioiul** sau **pupăza** a fost dintru început feciorul **ghiocelului**, pe care maică-sa vitrigă l-a alungat dinpreună cu alţi trei fraţi şi patru surori ale sale în lume şi cari, de atunci încoace, nu se mai pot întâlni.[10]

În fine, trebuie să mai amintesc şi aceea că de familia **pipigioiului**, despre care ne-a fost până aici vorba, se mai ţin încă şi alte trei varietăţi cari li-s cunoscute românilor după nume şi acelea sunt:

Pipigioiul-alb, lat. Orobus albus L., Orobus versicolor Gmel;

---

[6] I. Dologa: ***Doine şi hore din Ardeal, ţinutul Bârgăului***, publ. în ***Familia***, an. XXII, p. 287.
[7] Vezi şi dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 227.
[8] Vict. Onişor, *op. cit.*, p. 10.
[9] Com. de dl Vasile Lucan, stud. gimn.
[10] Sim. Mangiuca: *Calend. cit.*

Mălurici, lat. Orobus variegatus Ten., şi

Orăstica, mălurici, măzerica-cucului, măzăriche-neagră sau **linte-neagră**, Orobus niger L.[11]

Pipigioiul, şi mai cu samă cel cu floare albă, se-ntrebuinţează şi ca leac contra durerii de ochi. Se aduce de unde creşte şi înfloreşte, se pune în apă călduţă ca să mocnească şi după aceea se spală ochii cu apă de-aceasta.

Sau, dacă e cu putinţă, să se ducă cel bolnav de ochi desdemineaţă până a nu răsări soarele unde ştie că sunt **pipigioi**, să se spele cu rouă de pe dânşii, şi apoi îi trece.[12]

*

Zice c-a fost odată un împărat şi-o împărătească, cari aveau trei fete mari.

Şi fetele acelea erau aşa de voinice şi de frumoase, că la soare te puteai uita, dar la ele ba.

Şi fiind fetele aşa de frumoase şi temându-se tatăl lor ca nu cumva să le răpească nişte ***smei****, cari umblau prin toate ţările şi, unde vedeau o fată frumoasă, nu se lăsau până ce nu puneau mâna pe dânsa şi-o răpeau, de-aceea puse el pe fiicele sale să locuiască într-un palat deosebit, pe care-l păzeau zi şi noapte doisprezece ostaşi.*

Dar cine e în stare să păzească o fată frumoasă şi mai ales de ***smei****?*

Au păzit ei soldaţii, nu-i vorbă, cât le-au păzit, ca ochii din cap. Într-o zi însă, ducându-se împăratul şi împărăteasa de-acasă, la o serbare mare, şi punându-se fetele cu binele pe lângă dânşii, le-au dat drumul ca să se mai preumble şi ele oleacă prin cea grădină împărătească, gândind în mintea lor că doară nu va pieri lumea dacă le vor da puţin drumul şi şi-or face şi ei o zi bună. Iată însă că nu mult după ce le-au dat ei drumul, vin şi ***smeii*** *şi, cum vin, le răpesc şi se duc cu dânsele pe tărâmul lor. Întorcându-se mai după aceea împăratul şi împărăteasa acasă şi spunându-li-se că au venit* ***smeii*** *şi le-au răpit fiicele, aşa de tare s-au supărat, că nu ştiau ce să-nceapă şi să facă de supărare. Şi-apoi, supărat şi-nfuriat cum era, împăratul porunci să se pedepsească cu moartea toţi ostaşii păzitori, pentru că i-au ieşit din cuvânt şi-au dat drumul fetelor ca să iasă din palat. Şi cum a poruncit, aşa s-a şi întâmplat.*

Ce folos însă de fapta aceasta crudă, că fiicele sale tot răpite au rămas. De-aceea, prinse acuma atât împăratul, cât şi împărăteasa a se ruga lui Dumnezău ca să le dăruiască un băiat în locul fiicelor. Dumnezău, fiindu-i milă de dânşii, le ascultă rugămintele şi, împlinindu-le dorinţa, le dete un băiat, care creştea ca din apă şi, pe zi ce mergea, tot mai voinic şi mai frumos se făcea.

Când a împlinit băiatul trei ani, a rugat pe mama sa să-i spuie ori de n-a avut el alţi fraţi.

Neştiind mama sa ce voieşte, i-a spus că a avut trei surori şi că, venind nişte ***smei****, le-au răpit şi le-au dus pe tărâmul lor.*

Auzind băiatul celea ce i le spuse mă-sa, n-a zis nemică, ci s-a îmbrăcat în hainele cele mai bune ce le avea, şi-a luat bani şi mâncare de drum şi apoi, fără să ştie părinţii săi, se porni ca să caute pe surorile sale. Nu ieşi însă pe poartă, ci se duse prin grădina împărătească, de bună samă

---

[11] Dr. D. Grecescu: **Conspectul florei României**, Bucureşti, 1898, p. 193; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 646.

[12] Dict. de Catrina Racolţa, romăncă din Calafindeşti, sat în distr. Siretului; com. de dl Art. Gorovei: *Cine are dureri de ochi, să se spele cu rouă de pe pipigioi şi-i va trece.*; dr. N. Leon: ***Botanica medicală a ţăranului român***, publ. în ***Arhiva***, an. X, Iaşi, 1890, p. 73: ***Pipigioi, orăstică,*** *Orobus vernus; cu rouă de pe ea se şterge la ochi.*

ca să nu-l vadă părinţii săi şi să-l oprească. Trecând el prin grădină, se întâlni cu o babă, care-l întrebă unde merge.

*- După surorile mele cele răpite de **smei**! răspunse el.*

Auzindu-i baba răspunsul, îi zise să nu meargă fără ştirea părinţilor, căci dacă va merge fără ştirea lor, n-are să fie bine de dânsul. Tânărul însă nu băgă în samă cuvintele babei, ci, întorcându-i spatele, plecă mai departe. Dar rău a făcut că n-a ascultat-o, căci de o asculta, poate că altmintrelea îi mergea. Aşa însă, după cum vom vedea îndată, nu numai că n-a dat de surorile sale, dar nici pe părinţii săi nu i-a văzut mai mult.

*În călătoria sa spre **împărăţia smeilor**, la cari se aflau surorile sale, avea adică să treacă prin alte trei împărăţii, şi anume: **împărăţia fiarelor**, a **paserilor** şi a **florilor**. Şi cel ce voia să treacă prin aceste trei împărăţii n-avea nicidecum voie să se atingă de vreun locuitor, căci cum se atingea, îndată se şi prefăcea în acelaşi neam de locuitori pe care îl atingea.*

*Deci mergând el, cât va fi mers, după ce s-a pornit de-acasă, şi ajungând în **împărăţia fiarelor**, a scăpat cum a scăpat cu obraz curat. Ieşind din **împărăţia fiarelor** şi intrând în **împărăţia paserilor**, când era mai pe la sfârşitul drumului, a dat de-o pasere moartă.*

El, în loc să lese paserea în pace şi să-şi caute de drum, o dă cu piciorul într-o parte.

N-a apucat însă bine a o urni cu piciorul, şi iată că se ivesc, ca din pământ, o mulţime nenumărată de paseri cu împăratul lor în frunte şi se pornesc ca o furtună asupra lui.

*Tânărul, văzând mulţimea cea mare de paseri, s-a băgat în toate răcorile şi, de spaimă, a început a fugi mâncând pământul, până ce-a scăpat de urgia paserilor şi-a intrat în **împărăţia florilor**. Intrând în **împărăţia florilor** şi văzând mulţimea cea mare de flori, unele mai frumoase, mai plăcute şi mai ademenitoare decât altele, s-a apucat şi a rupt una care sămăna cu o floare de **mazere**. N-a apucat însă bine a rupe el floarea aceea, şi iată că o mulţime nenumărată de flori îl încunjură din toate părţile şi nu-l lasă să treacă mai departe.*

*Nu mult după aceasta, vine şi **împăratul florilor** şi-l întreabă într-un ton răstit:*

- Dincotro şi unde, voinice?

*- De-acasă! răspunse el. Mă duc să caut pe surorile mele, cari le-au răpit **smeii**!*

- Şi-apoi prin alt loc n-ai avut pe unde trece, numai prin împărăţia mea?

- Pe-aice mi-e drumul mai aproape!

- Şi dacă pe-aici ţi-e drumul mai aproape, n-ai putut să treci şi să nu te atingi de niciuna din supusele mele?

- N-am ştiut, căci de ştiam, nu mă atingeam!

*- Ai ştiut, ori n-ai ştiut, să ştii însă acuma că, spre pedeapsă, pentru că ai îndrăznit a călca ţinuturile mele şi a-mi rupe o floare, am să te prefac pe tine în locul ei, căci voinţa mea este să nu mi se piardă nici un singur locuitor din toată împărăţia. Şi deoarece tu până acuma ai fost, după cum te văd, mândru, tot mândru vei rămânea şi de-acum înainte, spre bucuria şi podoaba copiilor cari vor veni cu cârdul primăvara şi te vor rupe şi-apoi, ducându-te acasă, te vor ţinea cât timp vei fi verde şi frumos, iar după ce te vei usca, te vor arunca, cum ai aruncat şi tu acuma floarea ce-ai rupt-o! Şi, cum rosti împăratul florilor cuvintele acestea, îl prefăcu într-un **pipigioi**.*

*Şi de-atunci e **pipigioiul** în lume!* [13]

[13] Din Solca, com. de Ilie Torouz, stud. gimn.

*

Dacă se strânge buruiana aceasta în ziua de **St. George**, desdemineaţă, pe roauă, se aduce acasă şi se usucă, cu tot cu roaua de pe dânsa, atunci aceasta e bună de leac de durere de ochi, fierbându-se bine şi spălându-se cu ea în vreo şapte demineţi dupăolaltă.[14]

*

Pipigioii strânşi în ziua de **Sân-Georgiu** sunt buni de **durere de ochi,** se fierb şi se spală cu zama lor. Unele femei îi duc în ziua de Paşti la biserică şi-i sfinţesc dimpreună cu pasca.[15] **Pipigioiul** e bun de **durere de ochi** dacă-l strângi la **St. George;** se fierbe şi se spală la ochi.[16] **Pipigioiul** e bun de ochi. Se fierbe floarea şi frunza şi se spală la ochi cu dânsa.[17]

*

Pipigioiul sau **pipijoiul** e o floare de care se bucură nu numai tineretul, ci şi gospodarii, pentru că el e acela care le dă de ştire când au să samene **păpuşoii.** Până nu văd ei planta aceasta, nu samănă **păpuşoii.** Când începe însă **pipijoiul** a înflori, atunci încep şi ei a-şi ara ogoarele şi a le sămăna cu **păpuşoi. Pipigioiul** e însă bun şi de leac, şi anume îl strâng până în St. George, aşa că pe St. George să fie acuma strâns. Apoi îl ţin peste an de leac de ochi în casă.[18]

Pupezea, art. pupezeaua = pupăză[19]; **pupezelele**[20].

[14] Din Botuşana, dict. de Paraschiva Boca, şi com. de fiul său, Ştefan Boca, stud. gimn.
[15] Com. de Domnica Iuga, din Pârteştii-de-sus.
[16] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, com. de Bădăluţă, stud. gimn.
[17] Dat. rom. din Gura-Sadovei, dict. de Tudora Balan.
[18] Dat. rom. din Botuşana, com. de Simeon Boca, stud. gimn.
[19] Rădulescu-Codin: **Poesii pop.,** p. 107.
[20] Bălăşel, nr. 118.

360. Pipirigul
(Scirpus lacustris L.)

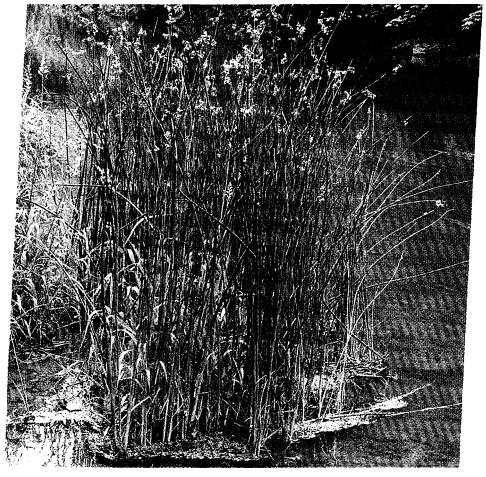

31

Pipirigul.
(Scirpus lacustris L.)

Pipirigul sau Pipirigul-mare, numit în Bucovina şi Transilvania încă şi Pipirig, iară în alte părţi Rogoz?, este o plantă, care creşte în formă de tufuşoară pe locurile cele băltoase şi mlăştinoase, şi ale cărei fire, ce răsar de-a dreptul din rădăcină, sunt pe din afară netede şi de coloare verde, iară pe din untru poroase şi de coloare albie.

Despre această plantă, care n'are frunze, există la Românii din Transilvania următoarea legendă:

„Când căutau Jidovii să prindă şi să ucidă pe Domnul nostru Is. Chr., Maica sfântă, luându-şi fiul în braţe, a alergat peste un şes mare până a ajuns la o pădure deasă.

„Ajungând ea în pădurea aceea a vrut să se ascundă în desimea frunzişului, ca acolo în liniştе să-şi poată alăpta şi înfăşa copilul.

„Codrul însă, răutăcios, n'a vrut ca să-i n. Panţu: Vocab. p. 43.

Pipirigul sau **pipirigul-mare**, numit în Bucovina şi Transilvania încă şi **ţipirig**, iară în alte părţi **rogoz**[1], este o plantă, care creşte în formă de tufuşoară pe locurile cele băltoase şi mlăştinoase şi ale cărei fire, ce răsar de-a dreptul din rădăcină, sunt pe dinafară netede şi de coloare verde, iară pe dinuntru poroase şi de coloare albie. Despre această plantă, care n-are frunze, există la românii din **Transilvania** următoarea legendă:

Când căutau jidovii să prindă şi să ucidă pe Domnul nostru Isus Christos, Maica Sfântă, luându-şi fiul în braţe, a alergat peste un şes mare, până a ajuns la o pădure deasă.

Ajungând ea în pădurea aceea, a vrut să se ascundă în desimea frunzişului, ca acolo, în linişte, să-şi poată alăpta şi înfăşa copilul.

Codrul însă, răutăcios, n-a vrut ca să-i sară Maicii în ajutor, căci, cum ajunse Maica Sfântă la dânsul, el se schimbă într-un tufiş mic, ce ajungea numai până în genunche.

Văzând Maica Sfântă răutatea codrului, îl blăstămă ca în veci aşa mic să rămâie, ca frunză în veci să nu aibă, iar la umbra lui numai şerpii să se poată umbri.

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 43.

Astfel, din pădurea cea mare şi frumoasă, a devenit un rât cât un tufiş pipernicit, la care i-a zis apoi ***pipirig****. De-aceea* ***pipirigul*** *nu are frunze.*

Şi fiindcă **pipirigul** n-are frunze, de-aceea se zice, tot în **Transilvania**, despre cei *goi ca napu*:

Ăsta-i ca un ***pipirig,***
Că n-are pe el nemic.

Iar despre cei mici de statură se zice:

Badea-i mic *Şi se ţine că-i voinic.*[2]
Ca un ***pipirig***

Românii din **Transilvania**, precum şi cei din **Bucovina**, întrebuinţează **pipirigul** ca leac contra **limbricilor** la viţei şi contra **durerii de măsele**, iar cei din **Moldova** îl întrebuinţează contra **sohotelor** şi a **vătămăturei**. Contra **limbricilor** se fierbe şi zama ce iesă dintr-însul se dă viţeilor de băut.[3]

Contra **durerii de măsele** se fierbe rădăcină de **pipirig** şi zama ce iesă dintr-însa se ţine în gură până ce încetează durerea.[4] Pentru **sohote** se fac scăldători dintr-însul în cari se scaldă cel bolnav de **sohote**. După ce s-a scăldat, scăldătoarea se aruncă la rădăcina unui pom, iară rămăşiţele din oala în care s-a fiert, dimpreună cu **căpuşoarele**, se duc şi se aruncă pe locul de unde s-a săpat.

E de observat aice şi aceea că **pipirigul** se sapă şi se fac scăldători dintr-însul, de regulă în zile de frupt, anume ca cel bolnav să se însănătoşeze şi să se întremeze cât mai degrabă şi să se îngraşe.[5]

Pentru **vătămătură** se face din rădăcina lui cataplasmă, care se pune la pântece, sau se fierbe cu rachiu şi se dă pătimaşului de băut demineaţa, pe inima goală.[6]

Copiii însă şi mai ales băieţii de pretutindeni, cari umblă cu vitele la păscut, cum dau de vreo tufă mai frumoasă de **pipirig**, îndată se apucă şi fac din firele sale fel de fel de obiecte, precum: căciuli ţuguiete, pălării, corfiţe sau coşărcuţe, inele, precum şi alte obiecte cu cari se joacă apoi toată ziua. Ba unii împletesc chiar şi sticle dintr-însul.[7] În fine, mai e de amintit şi aceea că de familia **pipirigului** se mai ţin încă şi alte plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Cipirigul, numit şi **rogoz**, lat. Scirpus Holoschoenus L.

Rogozul, lat. Scirpus maritimus L.

Ciperul, numit şi **cipirig, pipirig** şi **ţipirig**, lat. Scirpus silvaticus L., şi

Cipirigul, numit şi **pipirig, pipirig-mic** şi **pipiriguţ**, lat. Scirpus palustris L. sau Heleocharis palustris R. Br.[8]

*

Când îi dor dinţii pe cei bătrâni, să ţie în gură iarba **ţipirigului** (pipirigului), că-i trece.[9]

Tipirigul.[10]

---

[2] Th. A. Bogdan: ***Pipirigul***, publ. în ***Tribuna***, an. IX, Arad, 1905, nr. 19, p. 4.

[3] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere.

[4] Idem; şi dat. rom. din Bucovina, com. Putna, dict. de Domnica Schipor: ***Ţipirigul sau pipirigul*** *e bun de durere de măsele. Se fierbe şi zama lui se ţine în gură cât se poate de fierbinte.*

[5] Dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de Ileana Zătăuz.

[6] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de S. Sa părintele Niculae Filip, iconom.

[7] Dat. rom. din Bucovina; a celor din Moldova; şi a celor din Transilvania.

[8] Panţu: **Vocab.**, p. 19 şi 43; dr. Grecescu: **Conspect**, p. 583; şi *ms.* supus Academiei române spre premiere.

[9] Com. de S. T. Chirilean.

[10] ***Şezătoarea***, IV, p. 25; Tud. Pamfile, p. 6.

361. Pirul
(Agropyrum repens P. Beauv.)

192

Pirul.

(Agropyrum repens P. Beauv.)

Toate buruienele, câte le-au lăsat Dumnezău, sunt spre folosul omului. Fie-care îi aduce acestuia un folos macar cât de mic.

Voind însă dracul să nu remâie mai prejos de cât Dumnezău, a lăsat şi el două buruiene. Şi acelea sunt Tutunul şi Pirul sau Chirul.

Şi fiind că Chirul e Iarba dracului, de aceea se'mpuieşte el chiar şi'n peatră şi resare ori unde macar să-l ţii şi'n cuptor.

Şi tot din pricina aceasta împărăgineşte prin rădăcinile lui cele multe şi tari toate locurile, unde se'mpuieşte, astfel că numai foarte cu greu se poate stârpi.

Cu toate însă că Pirul, Pcirul, Pchirul sau Chirul, lat. Agropyrum repens P. Beauv. sau Triticum repens L. după cum se mai rosteşte numele acestei

D. com. de dl Tud. Pamfile.

Toate buruienile, câte le-a lăsat Dumnezău, sunt spre folosul omului. Fiecare îi aduce acestuia un folos macar cât de mic.

Voind însă **dracul** să nu rămâie mai prejos decât Dumnezău, a lăsat şi el două buruiene; şi acelea sunt **tutunul** şi **pirul** sau **chirul**.

Şi fiindcă **chirul** e **iarba-dracului**, de aceea se-mpuieşte el chiar şi-n piatră şi răsare oriunde, macar să-l ţii şi-n cuptor.

Şi tot din pricina aceasta împărăgineşte el prin rădăcinile lui cele multe şi tari toate locurile unde se-mpuieşte, astfel că numai foarte cu greu se poate stârpi.[1]

Cu toate însă că **pirul**, **pcirul**, **pchirul** sau **chirul**, lat. Agropyrum repens P. Beauv. sau Triticum repens L., după cum se mai rosteşte numele acestei buruiene, mai ales în **Bucovina** şi **Moldova**, e **iarba-dracului** şi ca atare dă oamenilor foarte mult de lucru, mai ales **la prăşit**, când

[1] Com. de dl Tud. Pamfile.

se află pe **mălăine**, adică pe ogoarele sămănate cu **păpuşoi**, totuşi se-ntrebuinţează el nu numai ca nutreţ pentru vite, cari îl mânâncă cu mult gust, ci şi ca leac contra mai multor boale.

Aşa **rădăcinile de pir** sunt bune de ceai când este omul **ciumurluit**.[2]

Zama de **rădăcină de pir** o beu ţăranii în loc de apă în timpul **frigurilor**, ca să le taie setea, fiindcă dacă bei apă curată, *se preface sângele în apă şi se dă în dropică*.[3]

Cel ce pătimeşte mai adeseori peste vară de **încuniere**[4], de la Sân-Petru până la Sânt-Ilie să adune **rădăcină de pir**, să o usce şi, când are trebuinţă, tăind-o bucăţele, să o fiarbă în apă, bând încontinuu peste zi, până ce sloboade.

În acest timp însă se opreşte a bea băuturi spirtoase.[5]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că locul unde creşte mult **pir** se numeşte loc **piros, pciros, pchiros** sau **chiros**, pl. **locuri piroase, pciroase, pchiroase** sau **chiroase**.

*

Pirul.[6]

[2] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 59.
[4] **Încuniere** = încuiere.
[5] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 42; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 59.
[6] Bălăşel, p. 119; Bartolomeu, p. 44; ***Familia***, XXVIII, p. 42.

362. Pitarca
(Boletus scaber Fr.)

Pitarca 330
(Boletus scaber Fr.) Pitarcă pl. Pitărci
Pitarca pl. Pitărci, (numita în Bucovina încă și Chitarcă, Chitoarcă pl. Chitoarce, Pitoaşca pl. Pitoaşte, și Chitoaşcă [illegible]; iară în Moldova: Chitarcă și Pitarcă; iară în Transilvania: Mitarcă-grasă,[1] este un burete, care nu numai că se ține de familia Hribului, ci și samănă întru câtva cu acesta, atâta numai că pălăria ei, mai ales când e deplin dezvoltată, e cu mult mai mare și mai lătăreață decât cea a Hribului și de-asupra de coloare cenușie, cafenie sau portocalie, rar când albă, iar de desupt albie și coada ceva mai lungă și mai suptire.[2]

1). Pantul: Plantele p. 217.

2). După spusa rom. din Mihoveni, com. de N. Popenciuc, stud. gimn.: „Pitoaştele sunt nişte bureţi cari samănă cu hribul, însă cari sunt foarte moi şi la soare se fac negre. Pe partea de desupt a pălăriei lor se află nişte păturele dese. Ele cresc prin păduri, mai cu samă pe la locuri băhnoase şi unele dintre dânsele rămân până toamna."; — a celor din Costâna, com. de N. Kokorniac, vasile Huţan, stud. gimn.:

Pitarca pl. **pitărci**, numită în Bucovina încă şi **pcitarcă** pl. **pcitărci**, **chitarcă**, **chitoarcă** pl. **chitoarce**, **pitoaşcă** pl. **pitoaşte** şi **chitoaşcă**; în Moldova: **chitarcă** şi **pitarcă**; iară în Transilvania: **mitarcă-grasă**[1], este un burete care nu numai că se ţine de familia **hribului**, ci şi samănă întrucâtva cu acesta, atâta numai că pălăria ei, mai ales când e deplin dezvoltată, e cu mult mai mare şi mai lătăreaţă decât cea a hribului şi deasupra de coloare cenuşie, cafenie sau portocalie, rar când albă, iar dedesupt albie şi coada ceva mai lungă şi mai supţire.[2]

[1] Panţu: **Plantele**, p. 217.

[2] După spusa rom. din Mihoveni, com. de N. Popenciuc, stud. gimn.: *Pitoaştele sunt nişte bureţi cari samănă cu **hribul**, însă cari sunt foarte moi şi la soare se fac negre. Pe partea de dedesupt a pălăriei lor se află nişte păturele dese. Ele cresc prin păduri, mai cu samă pe la locuri băhnoase şi unele dintre dânsele rămân până toamna.*; a celor din Costâna, com. de Vasile Huţan, stud. gimn.: ***Pitoaşca** este un burete mohorât, care are*

Pitarca creşte atât vara, cât şi toamna prin păduri, deodată şi pe aceleaşi locuri ca şi **hribul.**[3] Ea este bună de mâncat. Nu tot atât de bună însă ca **hribul,** fiindcă carnea ei e cu mult mai moale decât a acestuia şi, cum începe a îmbătrâni, nu numai că se face şi mai moale, ci prinde a face totodată şi viermi şi atunci, fireşte, nu e mai mult bună de mâncat.[4]

O samă de romănce din Bucovina fac dintr-însa, când e tânără, **tocană,** iar altele o usucă şi-o păstrează peste iarnă, când o prepară apoi şi se folosesc de dânsa ca şi de **hrib.**

De regulă însă **pitărcile** sau **chitoaştele** cele tinere se culeg şi se uscă dimpreună cu **hribii.**

Totdeauna însă, atât când se mânâncă proaspete, cât şi atunci când se uscă, pătura cea de pe dedesuptul pălăriei se aruncă.[5]

Afară de **pitarca** sau **pitoaşca** despre care ne-a fost până aice vorba, mai sunt încă trei bureţi cari se ţin de seminţia ei şi pe cari cei mai mulţi români le numesc asemenea **pitărci** sau **pitoaşte.** Acelea sunt:

Chitarca-roşă, numită în Bucovina şi **chitoancă** pl. **chitoance** şi **văcuţă** pl. **văcuţe,** iară în Transilvania: **mănătarcă-ursească, pita-vacei**[6], lat. Boletus bovinus L., care creşte toamna în grămăgioare prin pădurile de brad şi a cărei pălărie e de coloare roşcat-cenuşie sau ruginie.[7]

---

pălărie mare şi zămoasă, coada lungă şi subţire, şi care creşte mai ales pe lângă rădăcinile copacilor.; a celor din Ilişeşti, com. de Filaret Doboş, stud. gimn.: ***Pitoaşca** samănă cu **hribul,** are însă pălărie şi coadă mai lungă.*; a celor din Cireş Opaiţ, com. de Valerian Dugan, stud. gimn.: ***Chitoaşca** se ţine de **hrib,** are însă pălărie mai mare şi coadă mai lungă, mai subţire şi aţoasă. Creşte foarte bine la mestecăniş, în marginea pădurilor.*; a celor din Stupca, com. de On. Căilean: ***Pitoaşca** samănă ceva cu **hribul,** dară se deosebeşte de acesta prin aceea că acoperişul ei e ceva mai mare, iar coada mai lungă şi mai subţire. Ea creşte prin păduri şi prin schelburi şi este bună de mâncat.*

[3] După spusa rom. din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan, stud. gimn.: ***Chitoaşca** creşte odată cu **hribii,** adică pe la sfârşitul lui iunie, şi are coloare roşietică-neagră. Pălăria ei e lătăreaţă şi e bună de mâncat.*

[4] După spusa rom. din Stupca, com. de Ioan Luţa, stud. gimn.: ***Chitoaşca** este un burete bun de mâncat, care creşte prin păduri şi prin schelburi, pe sub cioate, şi care are pălărie dăbălăzată şi moale, iar coada lungă şi cam subţire. Atât pălăria cât şi coada ei sunt de coloare întunecată.*; a celor din Frătăuţul-vechi, com. de Vasile Dascăl, stud. gimn.: ***Chitoaşca** are coloare castanie şi este foarte bună de mâncat.*; a celor din Cupca, com. de George Bicer, stud. gimn.: ***Pitoaşca** are pălărie foarte lată, coadă lungă şi subţire şi e bună de mâncat.*; a celor din Măzănăieşti, com. de Victor Moldovan, stud. gimn.: ***Chitoaşca** este un burete bun de mâncat. Ea creşte prin păduri, are pălărie în forma unei pâni şi pe dedesupt nişte borticele în formă de faguri.*

[5] După spusa rom. din Buninţi, com. de Vas. Strachină, stud. gimn.: ***Chitoaşca** creşte prin păduri; ea are coadă lungă care, dacă o rupem, se ţin nişte aşchii ca la **carpăn,** iară pălăria ei este mare, pe deasupra netedă şi de coloare negrie-roşietică, iară pe dedesupt are nişte borticele ca şi **hribul. Chitoaştele** se mânâncă sau proaspete, ca tocană, sau uscate.*; a celor din Valea-Putnei, com. de Aurelian Antonovici, stud. gimn.: ***Pitoaşca** are forma unei pălării. Pe deasupra are o piele de coloare cafenie-întunecată, iar pe dedesupt are nişte **păturele** verzi, cari stau vertical în jos, şi când se prepărează, se aruncă. Ea creşte pintre **mesteceni.***; a celor din Liuzii-Homorului, com. de Emilian Teutul, stud. gimn.: ***Pitoaşca** pl. **pitoaşce** e un burete care se face într-un număr foarte mare. Ea nu e aşa de bună când se culege, ci numai când e uscată.*

[6] Panţu: **Plantele,** p. 217.

[7] După spusa rom. din Udeşti, com. de Emanuil Cimpoieş: ***Chitarca-roşă** are pălărie mică, deasupra roşă, iar dedesupt albă, şi creşte pe coastele dealurilor.*; a celor din Siret, com. de I. Siretean, stud. gimn.: ***Chitoanca** este un burete care creşte pe coastele dealurilor şi care are pălărie mică, deasupra de coloare roşă, iar dedesupt de coloare închis albă.*

Pitoaşca sau **chitoaşca**, numită în Moldova: **pitoaşcă** şi **pitarcă**, lat. Boletus granulatus L. sau Boletus circinatus Pers.[8], care creşte vara şi toamna pe locurile ierboase de prin pădurile de brad şi care are pălărie ruginie.

Turta-vacei, lat. Boletus annulatus Pers., sau Boletus luteus L., sau Boletopsis luteus P. Henn., care creşte toamna pe pământ în păduri de conifere, şi cu deosebire în păduri de pini, şi care are pălărie galbăn-roşcată sau cafenie.[9]

Chitarca, lat. Boletus duriusculus Schulz.[10], care are pălărie cafenie sau castanie, coada alburie, şi care creşte vara prin păduri. Şi-n fine:

Chitărcuţa, numită şi **chitoşcuţă** în Bucovina; iară în Moldova: **chitarcă**, **chitărcuţă** şi **chituşcă**, lat. Boletus versipellis Fr., care creşte vara şi toamna prin păduri şi care are pălărie cărămizie. În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că toate **pitărcile** sau **chitărcile** despre cari ni-a fost până aice vorba, dar mai cu samă **pitarca** sau **chitoaşca** cea mai mare, după ce îmbătrânesc, când ploauă şi sunt umede, samănă cu nişte broaşte.

De-aceea, o samă de români din Bucovina, când sunt bătrâne şi plouate, le numesc şi **pitărci** sau **pcitărci-broşteşti**, sing. **pitarcă** sau **pcitarcă-broştească**.[11]

Ce se atinge însă de numirile **pitarcă**, **pitoancă**, **pitoaşcă**, **chitarcă**, **chitoarcă**, **chitoaşcă** şi **chitărcuţă** ce li se dau acestor bureţi, cred că le vine de la pălăria lor care are asemănarea unei **pânişoare** sau **pită**, **pcită** şi **chită**, după cum numesc românii din unele părţi ale **Transilvaniei** coptura aceasta.

[8] Panţu: **Plantele**, p. 217.
[9] Panţu: **Plantele**, p. 311.
[10] Panţu: **Plantele**, nr. 58.
[11] După spusa rom. din Reuseni, com. de Vasile Pop, stud. gimn.

152

Plămâna.

(Nymphaea alba L.)

Plămâna este o plantă de apă, care creşte numai prin apele stătătoare şi lin curgătoare, adică prin iazuri sau heleşteie. Ea are rădăcină foarte groasă, cărnoasă şi solzoasă; frunze foarte mari şi late, cari plutesc pe deasupra apei; şi floare albă cam de mărimea şi asemănarea unei roze.

În Moldova planta aceasta se numeşte Nufăr, Nufăr-alb, Plămână, Plămână-albă şi Plăpână[1]; în Ţara-românească: Plămână[2] şi Plută[3]; în Transilvania: Plumieră, Plumieră-albă şi Titvă-de-apă[4]; iară în alte părţi locuite de Români: Plumănă[5].

1). Com. de dl Art. Gorovei; - Dat. Rom. din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: „Plăpâna creşte pe ape"; Crăinicean: Nomenclatura publ. în op. cit. p. 969.

2). Rădulescu-Codin şi Şt. Şt. Tuţescu: Dăfii, snoave şi poveşti. Craiova. p. 36: „Plămâna, buruiana cu foaia lată, ce creşte pe fundul apelor stătătoare".

3). Panţu: Vocab. p. 31.

4). Crăinicean: Nomenclatura p. 891 şi 969; - Panţu: Voc. p. 31.

5). Traian an. I. Bucureşti 1869. Nr 19. p. 76.

363. Plămâna
(Nymphaea alba L.)

Plămâna este o plantă de apă, care creşte numai prin apele stătătoare şi lin curgătoare, adică prin iazuri sau heleşteie. Ea are rădăcină foarte groasă, cărnoasă şi solzoasă; frunze foarte mari şi late, cari plutesc pe deasupra apei, şi floare albă cam de mărimea şi asemănarea unei roze.

În **Moldova** planta aceasta se numeşte **nufăr, nufăr-alb, plămână, plămână-albă** şi **plăpână**[1]; în Ţara-românească: **plămână**[2] şi **plută**[3]; în Transilvania: **plumieră, plumieră-albă** şi **titvă-de-apă**[4]; iară în alte părţi locuite de români: **plumănă**[5].

[1] Com. de dl Art. Gorovei; dat. rom. din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: *Plăpâna creşte pe ape.*; Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 969.

[2] Rădulescu-Codin; şi Şt. Şt. Tuţescu: **Dăfii, snoave şi poveşti**, Craiova, p. 36: *Plămâna, buruiană cu foaia lată, ce creşte pe fundul apelor stătătoare.*

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 31.

[4] Crăinicean: *Nomenclatura*, p. 891 şi 969; Panţu: **Vocab.**, p. 31.

[5] *Traian*, an. I, Bucureşti, 1869, nr. 19, p. 76.

Românii din **Bucovina** întrebuinţează **rădăcina** acestei plante ca nutreţ pentru vacile mulgătoare, cari nu dau bine lapte, precum şi pentru celelalte vite cornute, cari tuşesc sau sunt slabe; anume ca cele dintâi să deie lapte de ajuns, iară cele de pe urmă să prindă la putere şi să se îngraşe. Rădăcina se culege toamna, se usucă bine şi se păstrează peste tot anul. Iar când au trebuinţă de dânsa, o dumică mărunţel, o amestecă cu tărâţe şi cu **pucioasă bortită** şi aşa o dau apoi vacilor când le mulg, ca s-o mânânce.

Pucioasa cea bortită însă, când se cumpără din dughiană, se zice că nu e bine a te negoţa, ci să dai pe dânsa atâta cât cere neguţitoriul.

Vacile cari mânâncă rădăcină de aceasta, amestecată cu pucioasă bortită şi cu tărâţe, nu numai că dau mult lapte, ci, după cum se crede, nici vrăjitoarele nu se pot apropia de dânsele.

Vacile mulgătoare, precum şi celelalte vite cornute, cari **tuşesc** şi din cauza aceasta slăbesc foarte tare, cum li se dă **rădăcină de plămână** de mâncare, nu numai că nu tuşesc mai mult, ci încep pe-ncetul a se înciripa, a prinde la putere şi a se îngrăşa astfel că, în scurt timp, nici nu se mai cunosc că au tuşit ori că au fost cândva slabe. Nevrând vitele s-o mânânce cu tărâţe, atunci se zice că e bine de dumicat mărunţel şi de băgat cu de-a sila în gură, căci apoi, cum apucă s-o mânânce, îndată se vindecă şi capătă gust la mâncare.[6]

O samă de români dau **rădăcină uscată de nufăr** sau **plămână-albă** amestecată cu funingine şi cu sare, în rachiu, oilor cari sufăr de **galbază**, precum şi celor ce tuşesc. Şi se zice că oile ce beu această băutură în scurt timp se vindecă atât de **gălbază**, cât şi de **tusă**.[7]

Rădăcina de plămână, după cum spun o samă de români din **Bucovina**, e bună şi pentru oamenii ale căror plămâie sunt stricate. Pentru aceştia se fierbe şi zama ei li se dă de băut mai ales pe inima goală.[8] Românii din unele părţi ale **Moldovei** însă, precum bunăoară cei din jud. Tecuci, spun că dacă fierbi **rădăcină de plăpână** şi zama ei o bei, nu numai că prinzi la putere, ci şi trăieşti mai mult.[9] Pe **frunze uscate de plămână** unele romînce din **Bucovina** coc **alivenci**, întocmai ca şi pe cele de **curechi**.[10]

Iar romîncele din **Moldova**, şi mai ales cele de pe la oraşe, fac din floarea de **plămână** dulceţuri şi siropuri, cari au proprietăţi calmante şi uşor narcotice.[11]

În fine, mai e de amintit şi aceea că o samă de botanişti numără la **plămână** încă şi o altă plantă, care însă, după alţi botanişti, se ţine cu totul de altă familie. Aceea este: **nufărul, nufărul-galbăn**, numit astfel în Bucovina şi Moldova; în Ţara-românească însă: **plută** şi **plută-galbănă**; în Transilvania: **plumună-galbănă**[12]; iară în alte părţi locuite de români: **manufăr** şi **nanufăr**, lat. Nymphaea lutea Cz. sau Nuphar luteum Smith.[13]

---

[6] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca; a celor din Oprişeni, tot din distr. Siretului, dict. de Natalia Bileţchi, şi com. de Ioan Bileţchi, stud. gimn.; şi a celor din Ciudei, dict. de M. Popescu.

[7] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 101.

[8] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Costan Raţiu.

[9] Com. de dl Tudor Pamfile.

[10] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.

[11] Panţu: **Vocab.**, p. 31.

[12] Panţu: **Vocab.**, p. 31.

[13] Crăiniceanu: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 885 şi 891.

Rădăcina şi floarea acestei plante se-ntrebuinţează la ţară contra **vătămăturei,** iar dulceţul şi şerbetul cari se fac din floarea ei sunt bune pentru cei ofticoşi.[14]

*

De când are **nufărul-alb** floare:

Era odată un om văduv, după cum vedeţi dumneavoastră în ziua de astăzi. El avea un băiet şi o copilă. El era un om foarte sărac şi trebuia să lucre pe unde putea spre a aduna hrană copiilor săi. Deci ca să aibă un sprijin, se însură de a doua oară. Maştia dar, după cum se numeşte o mamă de a doua oară, începu a-i asupri în tot feliul.

Într-o zi îi spuse nevasta bărbatului ei că, de nu va duce undeva pe copii ca să-i piardă, atunci nu trăieşte mai mult cu el. Deci, într-o demineaţă luă el pe copii şi-i duse într-o pădure. El îi lăsă şi se duse, spuindu-le că se duce să taie nişte lemne. Dară să ştiţi că înainte de a-i duce în pădure, auzi băiatul despre aceasta. Când i-au luat tatăl lor ca să-i ducă, a luat băiatul nişte cenuşă şi, mergând, tot presura înapoia lui.

Acuma să ne întoarcem la ceea dinainte. Copiii rămaseră acolo, iară tatăl lor, în loc să se ducă să taie lemne, s-a dus acasă. Văzând copiii că tatăl lor nu mai vine, se întoarseră acasă, pe unde a presurat băiatul cenuşă.

Venind ei acasă, se ascunseră după uşă. Maştia făcuse tocmai atunci nişte plăcinte şi din întâmplare căzu una în cenuşă. Atunci zise ea: De-ar fi şi copiii acasă, cât de cu plăcere ar mânca şi ei. Atunci săriră copiii de după uşă şi merseră în casă.

Maştia zise atunci bărbatului:

- Unde i-ai dus, de au venit iarăşi? Încă o dată de nu-i duce şi-i pierde, să ştii că nici o minută nu mai stau cu tine.

Bietul om îi luă iarăşi şi-i duse în pădure şi făcu ca mai înainte, iară acuma anină el o scândură de un copac, ca să gândească ei că taie lemne. De astă dată, băiatul luă tărâţe, iară o vulpe, mergând înapoia lui, linse tărâţele. Auzind ei bătând scândura, socotiră că tatăl lor taie lemne şi, văzând că nu mai vine, se întoarseră acasă, dar acuma nu mai putură, fiindcă vulpea linse tărâţele. Rătăcind ei drumul, merseră, tot merseră prin pădure, fără să deie de capăt. În fine, atât de oboseală, cât şi de căldură, însetară foarte tare. Mergând prin pădure, deteră de o urmă de bou în care era puţină apă. Băiatul, însetat, voi să bea, dară copila îl rugă să nu beie, zicând că se va face bou şi o va împunge, iară băiatul nu bău.

Merseră ei mai departe şi deteră de o urmă de lup cu puţină apă. El voi să beie, dară copila îl rugă să nu beie, că se va face lup şi o va mânca, iară băiatul se lăsă şi de astă dată. În urmă, deteră ei în calea lor de o urmă de cerb. Acum nu folosiră rugămintele copilei, căci, însetat cum era, nu se mai putu să se reţie. Bând ei apă din urma cerbului, se făcu un cerb cu nişte coarne din aur cum n-a mai fost altul. Copila, văzând aceasta, făcu o funicică, legă pe cerb şi merse prin pădure, până ce ajunse într-o poiană cu fel de fel de flori mirositoare. Ea se puse jos, în marginea poienii, sub un copac, ca să doarmă, iară pe cerb, ţinându-l de funie, i-a dat drumul să pască.

Deodată, veniră acolo nişte vânători şi se minunară de frumuseţea lui. După aceea, îl prinseră de funie şi merseră după ea, să vadă încotro unde duce funia.

---

[14] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 53; Panţu: **Vocab.**, p. 31.

Văzând ei fata cea frumoasă, o întrebară că de unde a venit ea aici, iară ea le istorisi toată întâmplarea, după cum v-am istorisit mai înainte. Iar unul dintre vânători, care era însuşi craiul acelei ţări, o chemă la curtea sa, spuindu-i că pe ea o va face crăiasa lui, iară de cerb va îngriji cât se poate de bine. Mergând la curte, ea se făcu crăiasă, iară la cerb îi dădu drumul. Deci nu trecu mult timp şi craiul avea să meargă de acasă. Pe la curtea aceea era o ţigancă şi voia ca să se facă ea crăiasă. Ea îi arătă crăiesei toate odoarele ei şi o duse în grădină, ca să-i arate lacul. Şi când era pe puntea din mijlocul lacului, legă ţiganca o piatră de moară de capul crăiesei şi deodată pică în apă şi se duse tocmai în fundul lacului. Ţiganca luă straiele crăiesei şi se îmbrăcă ea cu ele.

Venind craiul acasă, se culcă ţiganca, se făcu că-i bolnavă şi ceru de la crai să-i deie să mânânce carnea cerbului, pentru că sora sa din apă tot îl striga să vie să-i ajute; el însă nu putea, fiindcă era legat. Craiul zise că acela e fratele ei şi cum poate să mânânce carne din el? Ţiganca însă întruna se văieta, cerând carne. Auzind craiul acestea, se duse mai aproape şi văzu el că nu-i crăiasa lui, ci-i ţiganca. Craiul o sili să-i spuie toată întâmplarea. Ea îi spuse că se jucă pe lac cu luntrea şi se cufundă.

- Eu n-am voit să-ţi spun, crezând că mă voi putea face crăiasă, zise ţiganca.

Craiul puse să se dezlege cerbul, iară acesta merse la lac şi scoase cu coarnele pe soru-sa din fundul lacului. Cât timp a stat crăiasa acolo, neputând ieşi afară, pentru că era legată de grumazul ei piatra cea de moară, tot a plâns necontenit şi lacrimile ei, ieşind din fundul lacului, ieşeau ca bulbucii afară printre nuferi, de cari erau acolo o mulţime, şi din aceste lacrimi se iscară florile nufărului, care până atunci n-avea floare.

Fata a fost făcută iarăşi crăiasă, iară ţiganca a fost chinuită în modul cel mai crâncen.[15]

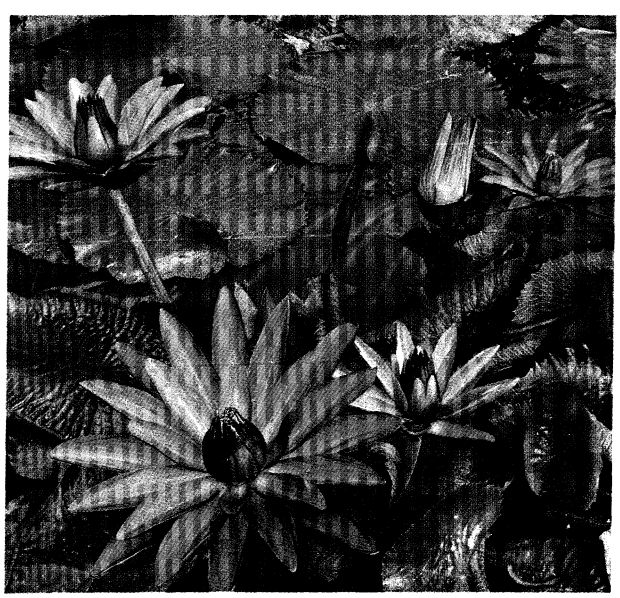

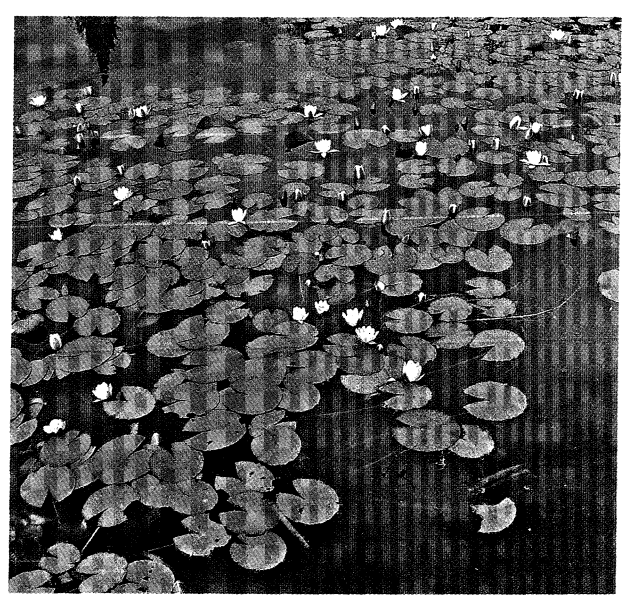

[15] Dict. de Obadă Ioachim, cl. a III-a.

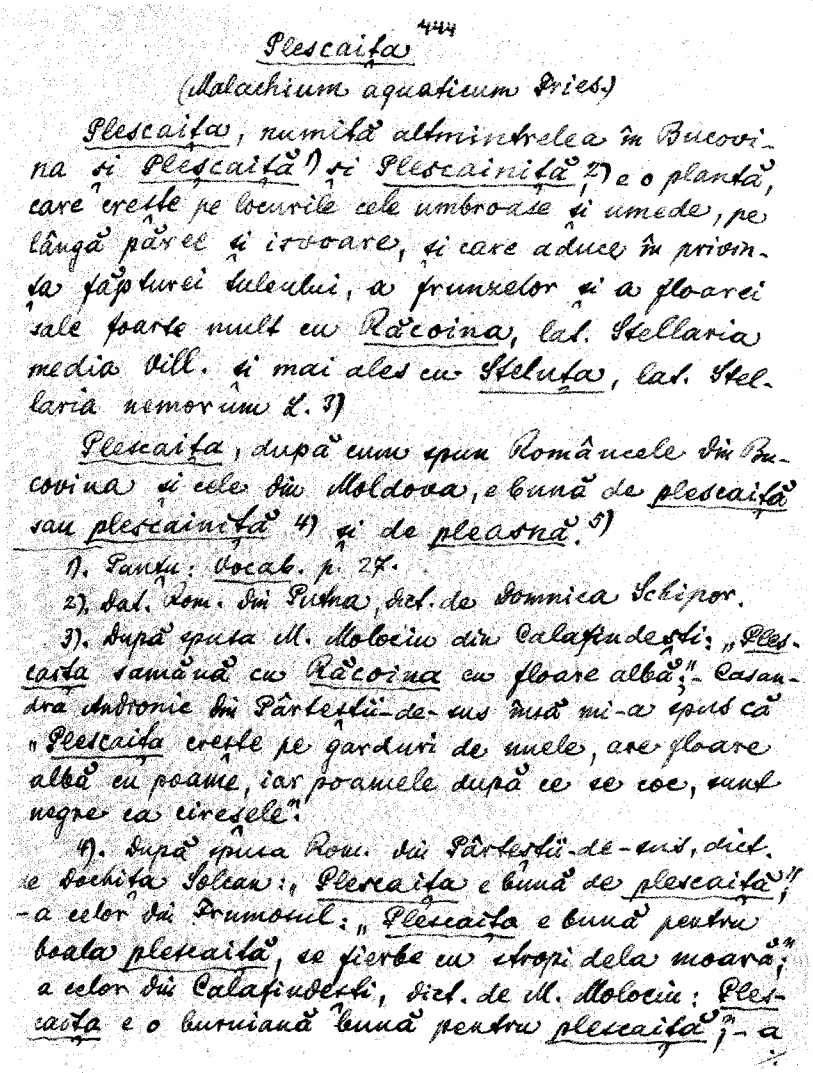

Plescaiţa 444
(Malachium aquaticum Fries.)

Plescaiţa, numită altmintrelea în Bucovina şi Pleşcaiţă 1) şi Plescainiţă 2) e o plantă, care creşte pe locurile cele umbroase şi umede, pe lângă păreie şi izvoare, şi care aduce în privinţa făpturei tuleului, a frunzelor şi a floarei sale foarte mult cu Răcoina, lat. Stellaria media Vill. şi mai ales cu Steluţa, lat. Stellaria nemorum L. 3)

Plescaiţa, după cum spun Româncele din Bucovina şi cele din Moldova, e bună de plescaiţă sau plescainiţă 4) şi de pleasnă. 5)

1). Panţu: Vocab. p. 27.

2). Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.

3). După spusa M. Molociu din Calafindeşti: „Plescaiţa samănă cu Răcoina cu floare albă;" Casandra Andronic din Pârteştii-de-sus însă mi-a spus că „Plescaiţa creşte pe garduri de nuiele, are floare albă cu poame, iar poamele după ce se coc, sunt negre ca cireşele."

4). După spusa Rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochiţa Solcan: „Plescaiţa e bună de plescaiţă;" -a celor din Frumosul: „Plescaiţa e bună pentru boala plescaiţă, se fierbe cu stropi dela moară;" a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: Plescaiţa e o buruiană bună pentru plescaiţă" j-a

364. Plescaiţa
(Malachium aquaticum Fries.)

Plescaiţa, numită altmintrelea în Bucovina şi **pleşcaiţă**[1] şi **plescainiţă**[2], e o plantă care creşte pe locurile cele umbroase şi umede, pe lângă păreie şi izvoare, şi care aduce în privinţa făpturii tuleului, a frunzelor şi a floarei sale foarte mult cu **răcoina**, lat. Stellaria media Vill., şi mai ales cu **steluţa**, lat. Stellaria nemorum L.[3]

Plescaiţa, după cum spun româncele din Bucovina şi cele din Moldova, e bună de **plescaiţă** sau **plescainiţă**[4] şi de **pleasnă**[5].

---

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 27.

[2] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[3] După spusa M. Molociu din Calafindeşti: ***Plescaiţa samănă cu răcoina cu floare albă.***; Casandra Andronic din Pârteştii-de-sus însă mi-a spus că: ***Plescaiţa creşte pe garduri de nuiele, are floare albă cu poame, iar poamele, după ce se coc, sunt negre ca cireşele.***

[4] După spusa rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochiţa Solcan: ***Plescaiţa e bună de plescaiţă.***; a celor din Frumosul: ***Plescaiţa e bună pentru boala plescaiţă, se fierbe cu stropi de la moară.***; a celor din Calafindeşti,

Sub cuvântul **plescaiţă** pl. **plescăiţi** sau **plescainiţă** ca boală, înţeleg românii din Bucovina nişte bubuţe roşii, la mijloc cu beşicuţe albe şi pline de apă, cari se fac sau din sănin sau din scărpinătură pe corpul omenesc, dar mai cu samă pe picioare, şi cari mânâncă şi ustură foarte tare. Fiind durerea cu foc şi usturimea foarte mare, din bubuţele acestea, cari se ţin necontenit umede, dacă nu se vindecă degrabă, ci se tot scarpină, se fac mai pe urmă răni, cari mânâncă şi ustură şi mai tare.[6]

Tot cam aşa zic că este **plescaiţa** şi românii din Moldova, jud. Suceava.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta dl M. Lupescu:

Plescaiţa se face de obicei la fluierile picioarelor, la locuri acoperite. Plescaiţa face o mâncărime omului atât de mare, încât se scarpină până ce dă sânge. Odată rana făcută, ea doare şi ustură cumplit şi-ţi produce o mâncărime, aşa încât îţi vine să tai rana cu cuţitul ori cu briciul.[7]

Sub cuvântul **pleasnă** pl. **plesne**, înţeleg românii din **Bucovina** nişte beşicuţe mici, dese şi albe cari se fac numai pe limbă şi mai cu samă pe buzele şi ginginile băieţilor sugători, şi cari ustură aşa de tare, că băietul ce o are nu poate nicidecum să sugă ţâţă. **Pleasna** aceasta se zice că o capătă băieţii mai ales atunci când umblă cu pieptenele cel de pieptănat capul prin gură sau atunci când maicele lor le dau de supt ţâţă cu capul despletit. De aceea, amăsurat credinţei acesteia, niciodată nu e bine de-a da băieţilor de supt când se lau, nici a-i lăsa vreodată să umble cu pieptenele prin gură.[8]

Româncele din **Bucovina**, cari voiesc să vindece bubuţele numite **plescaiţă** sau **plescainiţă**, culeg planta numită asemenea **plescaiţă** sau **plescainiţă**, în orişice zi, numai duminica nu, căci nici o buruiană nu e bună de leac dacă se culege duminica, o fierb într-o ulcică mică, cu apă curată ne-ncepută sau cu stropi de la moară şi, după ce se astâmpără, spală cu apă de-aceasta **plescaiţele**, iară după ce le spală, le oblojesc, adică leagă părţile pline de **plescaiţă** cu bulihăul şi frunzele de **plescaiţă**. Făcând-o aceasta, durerile şi usturimea înceată şi plescaiţa se vindecă.[9]

Tot cam aşa se vindecă **plescaiţa** şi de către românii din **Moldova**.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta dl M. Lupescu:

*De **plescaiţă** scapi dacă faci oblojele cu zama unei buruiene fierte numite **plescaiţă**, ce se găseşte cam cu greu.*[10]

Iar D. P. Lupaşcu scrie:

*Pentru **plescaiţe** să se caute buruiana **plescaiţă**, ce este pe câmp, o strângi mănunche, o pui într-o oală cu apă, o fierbi până ce va scădea a treia parte din apă, apoi o iei de la foc, o laşi de se*

---

dict. de M. Molociu: ***Plescaiţa** e o buruiană bună pentru **plescaiţă**.*; a celor din Poiana-Ştampii, com. de P. Spânul; şi a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor: ***Plescainiţa** se vindecă cu buruiana numită **plescainiţă**.*

[5] După spusa rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic şi Saveta Fierariu: ***Plescainiţa** e bună când fac băieţii **plesne** în gură.*; tot de acolo, dict. de Domnica Iuga: ***Plescaiţa** e bună de **pleasnă**; se fierbe, cu zama ei se spală gura şi pleasna apoi se trece.*

[6] După spusa rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor şi a celor din Poiana-Ştampii, com. de P. Spânul.

[7] M. Lupescu: ***Medicina populară***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. III, p. 12; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 144.

[8] După spusa rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.

[9] Dat. rom. din Poiana-Ştampii, com. de P. Spânul; a celor din Frumosul; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; şi a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[10] ***Medicina populară***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. III, p. 12.

răcoreşte pe cât poţi suferi de oblojeşti bubele zise plescăiţi; repetezi aceasta în toată ziua, câte de două ori, până se vor vindeca.[11]

În fine, româncele din **Bucovina**, cari voiesc să vindece **pleasna** sau **plesniţa**, după cum se numeşte boala aceasta în alte părţi locuite de români[12], fierb **plescaiţă** cu apă curată ne-ncepută şi zama ei, după ce se astâmpără puţin, se dă celor ce au **plesne** ca să-şi spele gura cu dânsa. Făcându-se aceasta mai de multe ori, **plesnele** se vindecă şi mai mult nu se arată.[13]

[11] **Medicina babelor**, p. 56.

[12] Dr. N. Leon: **Med. pop. rom.**, p. 142: *Plesniţa este o afecţiune specială a gurii, caracterizată prin producţiunea unei substanţe albicioase, compuse din elementele unui parazit vegetal (Oidium albicans) şi o proliferaţiune epitelială, a cărei dezvoltare este supusă unor condiţiuni particulare.* În Ţara-românească se numesc **plesne**, iară în Transilvania, **plesne** şi **pogană**, după cum ne spune dr. N. Leon, *loc. cit.* Şi ceea ce numesc românii din Bucovina şi Moldova **puşchea** pl. **puşchele**, adică un fel de beşicuţe ce se fac numai pe vârvul limbii, mai ales la copii, dacă au mâncat un lucru pe care au umblat şoarecii.

[13] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu şi Casandra Andronic.

365. Pliscariţa
(Geranium phaeum L.)

494

Pliscariţa
(Geranium phaeum L.)

O altă plantă, care se ţine de Ţapa-Sfintelor sau Ciocul-berzei şi care creşte pe fânaţele umede de prin pădurile umbroase, e Pliscariţa, numită în Bucovina de-dânsele; în Transilvania şi anume pe la Braşov: Pălăria-cucului; iară în alte părţi: Priboiu şi Soâârf.[1]

De-dânsele, după credinţa şi spusa celor mai mulţi Români din Bucovina şi Moldova, e o boală, care se capătă din causa fiinţelor mitologice numite în genere Iele sau Sfinte, şi cari căşunează bolnavului dureri grozav de mari la mâni şi la picioare. Când nu pot ieşi delor ciolan, unde sălăşluiesc ele, atunci e foarte greu. Cele mai de multe ori sparg, prin bube, mânele şi picioarele, şi atunci pătimaşul sufere grozav.[2]

De aceasta boală foarte neconferită, după credinţa şi spusa Românceloor stindoare,

1). Pantu: Vocab. p. 18.
2). Cred. Rom. din Bucovina şi a celor din Moldova; com. de dl Art. Gorovei.

O altă plantă, care se ţine de **ţapa-sfintelor** sau **ciocul-berzei** şi care creşte pe fânaţele umede de prin pădurile umbroase, e **pliscariţa**, numită în Bucovina **de-dânsele**; în Transilvania, şi anume pe la Braşov: **pălăria-cucului**; iară în alte părţi: **priboi** şi **sovârf**.[1]

De dânsele, după credinţa şi spusa celor mai mulţi români din **Bucovina** şi **Moldova**, e o boală care se capătă din cauza fiinţelor mitologice numite în genere **iele** sau **sfinte** şi cari căşunează bolnavului dureri grozav de mari la mâni şi la picioare. Când nu pot ieşi de la ciolan, unde sălăşluiesc ele, atunci e foarte greu. Cele mai de multe ori sparg, prin bube, mâinile şi picioarele, şi atunci pătimaşul suferă grozav.[2]

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 18.
[2] Cred. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

De această boală foarte nesuferită, după credinţa şi spusa româncelor ştiutoare din **Bucovina**, se poate scăpa numai prin anumite descântece sau cu ajutoriul plantei numite asemenea **de-dânsele** sau **pliscariţă**.[3]

Fac adică din planta aceasta scăldători, cu cari scaldă apoi pe cel bolnav de mai multe ori, până ce-i trece.

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 18: *Poporul român din Bucovina zice că această plantă este bună pentru boala numită de-dânsele.*

366. Plopencuţa
[?]

Plopencuţa pl. plopencuţe este un burete care samănă foarte bine cu **titarca** şi creşte pe lângă plopi şi căciula este roşietică şi este bună de mâncat.[1]

*

Plopanca (pl. **plopence**) creşte mai ales în păduri de plop, are pălărie ovală. Este vânjoasă şi bună de mâncat.[2]

*

Plopeanul are coadă lungă pe care se află o pălărie nu prea mare, care este pe dinuntru bine încrestată, iară pe deasupra albie. El se numeşte **plopean,** pentru că creşte printre plopi.[3]

*

Hulughiţa începe a creşte pe vremea prăşitului şi creşte mai ales pintre plopi, şi care creşte pintre plopi se numeşte **plopencuţă** pl. **plopenci** şi este de coloare vânătă deschisă, şi sunt

[1] Din Reuseni, com. de Vasile Pop, stud. gimn.
[2] Din Volovăţ, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.
[3] Din Udeşti, com. de Emanuil Cimpoieş, stud. gimn.

unele roşe, albe, galbene, şi acoperământul are formă de pălărie şi de căciulă. Este bună de mâncat.[4]

*

Hulubiţa creşte mai ales pintre plopi şi este roşă mohorâtă şi se numeşte altfel **plopenchiu**.[5]

*

Plopencuţa sau **buretele-de-plop** are coloare vânătă; el samănă cu hribul, însă, dacă îl rupem, sloboade un suc vânăt. El creşte pe lângă plopi.[6]

[4] Din Udeşti, com. de Gavril Rotariu, stud. gimn.
[5] Din Todireşti, com. de Niculai Rădăşan, stud. gimn.
[6] Din Ilişeşti, com. de Vasile Botezat şi Filaret Doboş, stud. gimn.

367. Plopul
(Populus alba L.)

Plopul. 495

Colinda.

Doi boeri de mare
Ca și doi drumari
Vin din Ierusalim
La Vifleim din.
Dară cine sunt?
E Iosif cel sfânt
Și Maria sfântă,
Care-așa cuvântă:
— Iosife mi-i greu
De drumul cel rău
Vin' să odihnim
Și să ne umbrim."
De un plop dădură
Și nici stătură
Ne-a se recori
Și-apoi a porni.
Plopul se clătia,
Umbra și-o trăgea
Soarele ardea.
— Plop afurisit!
Ia' nu fii rodit,
Ia' crești tot în sus,
Căci umbra mi-ai dus!...
După aceasta plecară mai departe.
Frâncu: Moții p. 194.

Poporul nostru cunoaşte mai multe feliuri de plopi şi anume: **plop-înalt** (lat. Populus pyramidalis Roz.; P. dilatata Ait.; germ. die Pyramidenpapel), **plop-alb** (lat. Populus alba L., germ. die Silberpapel), **plop-tremurător** (lat. Populus tremula L., germ. die Zitterpapel), **plop-de-pădure** sau **plop-negru** (lat. Populus nigra L., germ. Schwarzpapel) şi **plop-slab** ...

Plopul-înalt creşte cu crengile şi cu frunzele drept în sus; el a fost afurisit în împregiurările următoare. După cum istoriseşte poporul, Maica Domnului, îmblând odată trudită şi supărată pentru că nu putea afla pe Isus Christos, în timpul patimei sale, a voit să se odihnească sub un plop. Acesta, de bucurie mare, şi-a tras crengile în sus. Maica Domnului se supără văzând arborele aşa de voios, pe când dânsa era sfâşiată de durere, şi pentru că plopul, în loc s-o umbrească de soare şi prin aceasta să-i aline năcazul, îşi trăsese crengile în sus, dânsa îl blăstămă, zicând:

*Fire-ai **plop** afurisit,*
Totdeauna nerodit,
Nerodit şi fără floare,
Că nu mi-ai lăsat răcoare,
Că tu 'n sus crengile-ai tras
Şi umbră nu mi-a rămas
Şi de soare eu m-am ars.
Eu sunt foarte supărată
Supărată şi-ntristată,
Iară tu-mi eşti prea voios

Şi te-arăţi prea curajos,
De-aceea să nu-nfloreşti
Nici în veci să nu rodeşti! [1]

Într-o colindă poporală se află tot despre acest plop următoarele: mergând **Sânta-Măria** cu **Iosif** din Ierusalim spre Vifleem şi fiind foarte ostenită de drum, zise către Iosif:

Iosife! mi-i greu *Vin să odihnim*
De drumul cest rău, *Şi să ne umbrim!*

După aceste cuvinte, mai merseră o bucată de drum, până ce:

De un plop dădură
Şi aici stătură
De-a se răcori ...

Însă în zadar i-a fost toată aşteptarea şi bucuria, căci:

Plopul se clăti,
Umbra şi-o trăgea,
Soarele-i ardea.

Sântă-Măria se mânie pe arbore şi-l blăstămă, zicându-i:

Plop afurisit *Să creşti tu în sus,*
Să nu fii rodit! *Căci umbra mi-ai dus!* [2]

Plopul-tremurător îşi are numele de la legenda următoare:

Stând odată Maica Domnului sub un astfel de **plop,** *frunzele acestuia murmurau necontenit şi nu-i dădeau pace să se odihnească. Sântă-Măria, văzând aceasta, îl* ***înveleci*** *şi-i zise că-n veci să-i* ***tot tremure*** *frunzele.* ***Blăstămul*** *s-a împlinit, căci frunzele acestui arbore tremură necontenit, chiar şi când nu suflă vântul deloc.*[3]

Cu acest soi de plop îşi fac fetele pe **dragoste.**

Fata care voieşte să fie iubită de feciorul preferat de dânsa, care voieşte să-l facă să tremure după dânsa cum tremură frunza acestui plop, fură o viţă de păr din capul alesului său, sau chiotoarea de la cămaşa acestuia, şi se duce să o lege de **plopul-tremurător.** Apoi zice: *Cum nu stă frunza plopului, aşa să nu stea nici N., ci să îmble ne-ncetat după mine!...* Astfel crede fata că a fărmecat pe alesul ei, care desigur o va iubi numai pe dânsa. La altă fată n-are să se mai uite.[4]

Plopul-alb are frunza cam ascuţită, pe din dos albă şi strălucitoare ca argintul. Cu **plopul-de-pădure** încă îşi fac fetele **pe dragoste.** Într-o sâmbătă, însă mai ales în **Sâmbăta Duminicii mari,** fata, care voieşte să-şi facă pe dragoste, se scoală de dimineaţă şi, luând cu sine pâne şi sare, se duce unde ştie că se află acest soi de plop. Aici, pune pânea şi sarea la tulpina lui şi zice:

Cum se bate frunza-n plop
Fără vânt şi fără ploaie,
Aşa să cate norodul
Şi tineretul la mine!

---

[1] Cred. rom. din Cândreni, com. de P. Ursul.
[2] At. M. Marienescu: **Colinde,** Pesta, 1859, p. 1-2
[3] Dictat de V. Ungurean, din Ilişeşti.
[4] Dictat de Z. Tuniac, din Crasna.

Apoi rupe o creangă de plop cu frunze cu tot, o duce acasă şi o pune într-un cui înfipt deasupra uşii dinlăuntrul casei. În sâmbăta următoare, aceeaşi fată face lăutoare din această creangă şi se spală cu dânsa; acum crede ea că va fi îndrăgită şi iubită de toţi oamenii, însă mai ales de feciori. Dacă pe timpul când aduce această creangă de plop fata întâlneşte vreun fecior care o întreabă ce aduce, atunci ea crede că va scăpa cu greu de-acel fecior, şi desigur îi va fi nevastă. Lăutoarea de plop cu care se spală fata o aruncă apoi între vite, pentru că vitele sunt aşa de curate ca şi capul.[5]

Plopul-slab se numeşte aşa, pentru că e mai fraged şi mai slab decât oricare alt lemn.

Din **plopi**, mai ales din cei ce cresc prin păduri, fac românii, şi cu deosebire ţiganii conlocuitori cu românii, **troci, coveţi, linguri, piuie** de pisat sare şi **cărbuni**. Mai fac şi **picioare** la **cosiile** coaselor, pentru că acest lemn e moale la mână. Bine uscat, se întrebuinţează pe unele locuri şi la clădiri de case, şi-ndeosebi la **coteţe** pentru porci. Verde însă nu se întrebuinţează la clădiri niciodată, pentru că, fiind foarte slab, nu durează mai nimic.[6]

*

Plopul e copac părăsit, că el nu face poame.

Plopul nu e bun de pus la casă, că în el se opreşte **dracul** şi-l detună.[7]

Plopul, înainte de venirea Mântuitorului, era frumos şi tare. Când a venit Christos pe pământ, s-a suit într-un plop să predice şi plopul s-a rupt. Domnul l-a blăstămat şi a zis: *Frunza ta în veci să se tot mişte şi să fii mai urât de cum ai fost.*[8]

*

Plopul creşte înalt şi frumos, deci spălându-te pe cap cu apă în care ai fiert **frunze de plop**, îţi creşte părul; iar **frunza plopului** tremură mereu, deci ca să facă fetele să tremure după ele inima flăcăilor, fac descântece cu **muguri de plop** şi la horă merg cu o frunză de plop în mână.[9]

*

Plopul, pentru dragoste şi despărţit: când bate vântul din partea unde şede cine ţi-e drag, spre casa dumitale, să iei din vârful plopului frunze şi să zici: *Eu nu iau frunzele, dar îl iau pe cutare, îi iau gândul lui, inima lui, trupul lui; cum bate vântul de repede, aşa să vie el.* Frunzele le pui sub cap şi la trei zile vine. Atunci îl presuri şi-i dai în mâncare şi vine la fată ca vântul.

Tot aşa se aduce şi ursitorul, dacă îţi spune vrăjitoarea din care parte stă el.

Iar ca să desparţi pe doi, te sui în plop când e vântul din toate părţile şi, luând frunze din vârf, zici: *Cum e de departe vârful plopului de la pământ, aşa depărtaţi să fie cutare, şi cum bate vântul din sus în jos şi din jos în sus şi înapoi nu se mai întoarce, ci se duce neoprit în toată lumea, astfel să se împrăştie şi să se bată dragostea lor şi înapoi să nu se mai întoarcă.* Frunzele le pui să stea câteva zile în straiele lor, apoi le usuci sau le arzi şi-l presuri pe unul din ei.[10]

---

[5] Dictat de S. P. Roşca din Poieni.

[6] După spusa d-lor P. Ursul, V. Ungurean şi S. P. Roşca.

[7] Din Botoşani, com. de dna El. Nic. Voronca.

[8] Din Varviz, dict. de L. Mureşan, cl. a IV-a.

[9] G. Coşbuc: ***Analogia în medicină***, publ. în ***Albina***, an. VIII, p. 232.

[10] Dat. rom din Văculeşti, com. de dna El. Nic. Voronca.

Colindă:

Doi boieri de mari
Ca şi doi drumari
Vin din Rusalim
La Viflăim ţin.
Dară cine sunt?
E Iosif cel sfânt
Şi Maria sfântă,
Care-aşa cuvântă:
- Iosife, mi-i greu
De drumul cest rău
Vin' să odihnim
Şi să ne umbrim.
*De un **plop** dădură*
Şi aci stătură
De-a se răcori
Şi-apoi a porni.
***Plopul** se clătia,*
Umbra şi-o trăgea
Soarele ardea.
*- **Plop** afurisit!*
Să nu fii rodit,
Să creşti tot în sus,
Căci umbra mi-ai dus!...

După aceasta, plecară mai departe.[11]

*

Despre **plopul-tremurător**, vezi o legendă în *Copii de găsit*[12]; despre **plop**, legenda plopului[13]; **plop-argintiu**, Populus alba L., uzitat în Moldova[14]; **pliuţa** pl. **pliuţi**, lat. Populus pyramidalis[15]; **plopul**[16].

[11] Frâncu: **Moţii**, p. 194.
[12] G. Crăciunescu, p. 24; vezi între cărţile din biblioteca mea.
[13] Vezi *Legenda plopului*, publ. în *Familia*, an. XXX, Oradea-mare, 1894, nr. 47, p. 560.
[14] Com. de Otto Petrino.
[15] Com. de S. Sa păr. Aurel Iana. Vezi opul său: **Maidanul.**
[16] Bartolomeu, p. 47; *Familia*, 1894, p. 560; Tud. Pamfile, I, p. 50 şi 53; II, p. 1; III, p. 2; IV, p. 2; Teodorescu, p. 354.

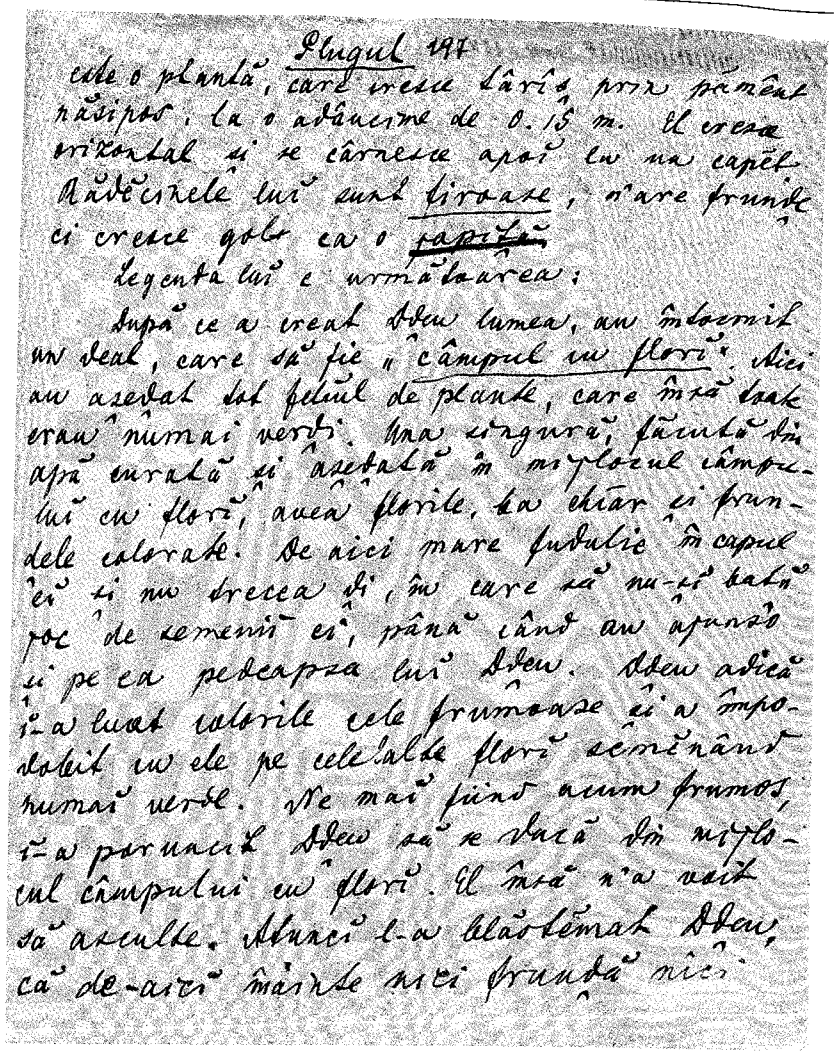
Plugul 197
este o plantă, care creşte târâş prin pământ
năsipos, la o adâncime de 0.15 m. El creşte
orizontal şi se cârneşte apoi la un capăt.
Rădăcinele lui sunt firoase, n'are frunze
ci creşte gol ca o papiţă.
Legenda lui e următoarea:
După ce a creat Dumnezeu lumea, au întocmit
un deal, care să fie „câmpul cu flori". Aici
au aşezat tot feliul de plante, care însă toate
erau numai verzi. Una singură, făcută din
apă curată şi aşezată în mijlocul câmpu-
lui cu flori, avea florile, ba chiar şi frun-
dele colorate. De aici mare fudulie în capul
ei şi nu trecea zi, în care să nu-şi bată
joc de semenii ei, până când au ajuns-o şi pe
ea pedeapsa lui Dumnezeu. Dumnezeu adică
i-a luat colorile cele frumoase şi a împo-
dobit cu ele pe celelalte flori rămânând
numai verde. Ne mai fiind acum frumos,
i-a poruncit Dumnezeu să se ducă din mijlo-
cul câmpului cu flori. El însă n'a voit
să asculte. Atunci l-a blăstămat Dumnezeu,
că de-aici înainte nici frunză, nici flori să nu mai aibă, ci să crească târâş prin cele năsipuri de
lângă râuri, şi aşa s-a întâmplat.

368. Plugul
[?]

Este o plantă care creşte târâş prin pământ năsipos, la o adâncime de 0,15 m. El creşte orizontal şi se cârneşte apoi la un capăt. Rădăcinile lui sunt **firoase**, n-are frunze şi creşte gol, ca o papiţă. Legenda lui e următoarea:

După ce a creat Dumnezeu lumea, a întocmit un deal, care să fie **câmpul cu flori**. *Aici a aşezat tot feliul de plante, care însă toate erau numai verzi. Una singură, făcută din apă curată şi aşezată în mijlocul câmpului cu flori, avea florile, ba chiar şi frunzele colorate. De aici, mare fudulie în capul ei şi nu trecea zi în care să nu-şi bată joc de semenii ei, până când a ajuns-o şi pe ea pedeapsa lui Dumnezeu. Dumnezeu adică i-a luat colorile cele frumoase şi a împodobit cu ele pe celelalte flori, rămânând numai verde. Nemaifiind acum frumos, i-a poruncit Dumnezeu să se ducă din mijlocul câmpului cu flori. El însă n-a voit să asculte. Atunci l-a blăstămat Dumnezeu, că de-aici înainte nici frunză, nici flori să nu mai aibă, ci să crească târâş prin cele năsipuri de lângă râuri, şi aşa s-a întâmplat.*[1]

[1] Dict. de Eva P. Şandru, din Viştea inferioară, comitatul Făgăraş.

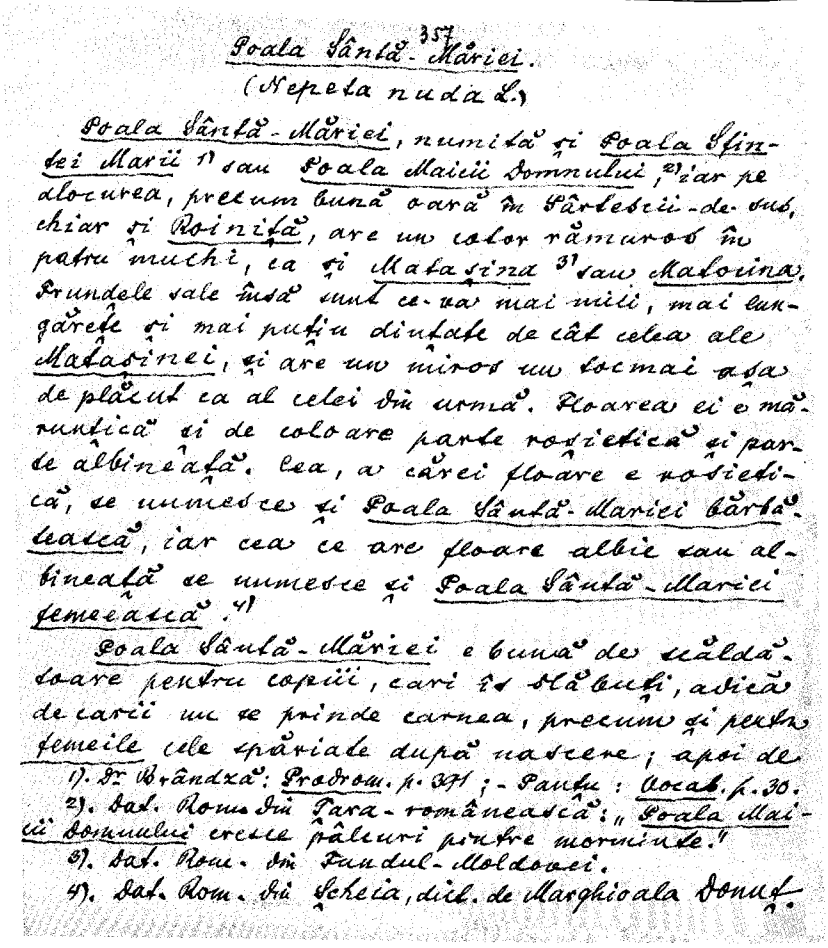

Poala Sântă-Mariei. 357
(Nepeta nuda L.)

Poala Sântă-Mariei, numită şi Poala Sfintei Marii [1] sau Poala Maicii Domnului, [2] iar pe alocurea, precum bunăoară în Pârteştii-de-sus, chiar şi Roiniţă, are un cotor rămuros în patru muchii, ca şi Mataşina [3] sau Matocina. Frunzele sale însă sunt ceva mai mici, mai lungăreţe şi mai puţin dinţate decât cele ale Mataşinei, şi are un miros nu tocmai aşa de plăcut ca al celei din urmă. Floarea ei e mărunţică şi de coloare parte roşietică şi parte albineaţă. Cea a cărei floare e roşietică se numeşte şi Poala Sântă-Mariei bărbătească, iar cea ce are floare albie sau albineaţă se numeşte şi Poala Sântă-Mariei femeiască. [4]

Poala Sântă-Mariei e bună de scăldătoare pentru copiii cari îs slăbuţi, adică de cari nu se prinde carnea, precum şi pentru femeile cele spăriate după naştere; apoi de lăutoare pentru durere de cap, când zace cineva troinic.

Pentru copiii cari sunt slăbuţi se face mai întâi un fel de ceai dintr-însa şi ceaiul acesta li se dă de curăţenie, iar după aceea se face scăldătoare şi se scaldă într-însa. [5] Pentru femeile spăriate

1). Dr. Brândză: Prodrom. p. 391; - Panţu: Vocab. p. 30.
2). Dat. Rom. din Ţara-românească: „Poala Maicii Domnului creşte pâlcuri pintre morminte."
3). Dat. Rom. din Fundul-Moldovei.
4). Dat. Rom. din Şcheia, dict. de Marghioala Donuţ.

369. Poala-Sântă-Măriei
(Nepeta nuda L.)

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 391; Panţu: **Vocab.**, p. 30.
[2] Dat. rom. din Ţara-românească: ***Poala-Maicii Domnului*** *creşte pâlcuri pintre morminte.*
[3] Dat. rom. din Fundul-Moldovei.
[4] Dat. rom. din Şcheia, dict. de Marghioala Donuţ.
[5] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana Boicu; a celor din Dorna, com. de P. Ursul: ***Poala-Sântă-Mariei*** *e bună de scăldat copiii într-însa pentru orişice boală.*; a celor din Crasna, com. de Victor Percec, stud. gimn.: *Poala-*

după naştere, cărora, din cauza aceasta le vin adeseori **rândurile**, la o săptămână sau două, după ce s-au sculat după copil, se face nu numai scăldătoare dintr-însa în care se scaldă, ci se şi oblojesc cu ea la şele şi li se dă şi ceai de băut, care se face asemenea din această plantă.[6] Pentru **durere de cap** se fierbe şi cu floarea ei se leagă la frunte sau la ceafă.[7]

Mulţi români, atât din **Bucovina**, cât şi din **Moldova**, cari au albine, când voiesc să prindă vreun roi, au datină de-a unge ştiubeiele cu **poala-Sântă-Măriei**, întocmai după cum o fac ei aceasta şi cu **mataşina** sau **matocina**, şi anume din cauză că, având **poala-Sântă-Măriei** au miros ce le place albinelor, acestea trag mai degrabă la ştiubeiul uns cu dânsa, şi mai pe urmă, după ce se prind, le merge foarte bine.[8] De aice îi vine apoi şi numirea de **roiniţă**, care e uzitată în unele părţi ale **Bucovinei**, precum bunăoară în Pârteştii-de-sus.[9]

*

Buruiana păserească cea roşă ce creşte prin grădini e făcută din **poala-Maicii Domnului**: a picurat o picătură şi s-a făcut acea floare.[10] În Mihalcea se dă la vite când nu se alungă. **Poala-Maicii Domnului** se numeşte şi **roiniţă**; iar în Botoşani spun că e bună de cinste şi de dragoste.[11]

Sfintei Mării e bună de orişice leac.; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Cu **poala-Sfintei Marii** se fac scăldători copiilor bolnavi şi slabi.*

[6] Dat. rom. din Straja, dict. de Maria Păsăilă; a celor din Şcheia, dict. de Marghioala Donuţ.

[7] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Costan Raţiu; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga.

[8] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Costan Raţiu; a celor din Sadova: *Cu **poala-Sântă-Măriei** se ung ştiubeiele când roiesc albinele.*; a celor din Oprişeni, distr. Siretului, dict. de Natalia Bileţchi, com. de Ioan Bileţchi, stud. gimn.: ***Poala-Sântei-Mării** are trupină pătrată; floarea ei e ca a **liliacului**, şi cu această plantă binemirositoare se freacă ştiubeiele de la albine, ca să le placă ştiubeiul.*; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: ***Poala-Sântă-Măriei** e bună pentru albine; se pune pe ştiubeie, şi se zice că din pricina aceasta albinele umblă tare bine.*; vezi şi I. Creangă: **Scrierile**, vol. I, p. 238.

[9] Dict. de Saveta Fierariu: ***Poala-Sântă-Măriei** se numeşte şi roiniţă. Ea amiroasă foarte frumos. De-aceea se freacă ştiubeiele cu dânsa, pentru că gâzele (albinele) trag la mirosul ei.*

[10] Dict. de Palaghia Bahrin, din Broscăuţi.

[11] Com. de dna El. Nic. Voronca.

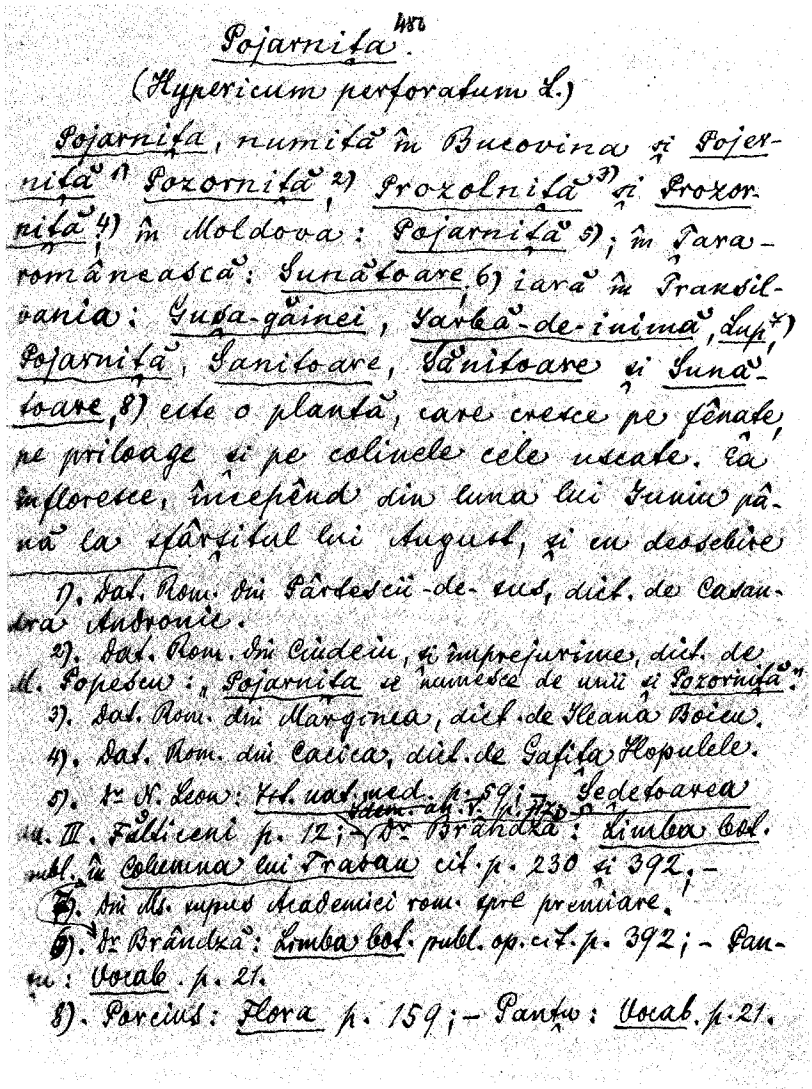

Pojarniţa 486.
(Hypericum perforatum L.)

Pojarniţa, numită în Bucovina şi Pojerniţă 1) Pozorniţă 2) Prozolniţă 3) şi Proxorniţă 4) în Moldova: Pojarniţă 5); în Ţara-românească: Sunătoare 6) iară în Transilvania: Guşa-găinei, Iarbă-de-inimă, Lup 7) Pojarniţă, Sanitoare, Sănitoare şi Sunătoare 8) este o plantă, care creşte pe fânaţe, pe priloage şi pe colinele cele uscate. Ea înfloreşte, începând din luna lui Iunie până la sfârşitul lui August, şi cu deosebire

1). Dat. Rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic.
2). Dat. Rom. din Ciudeiu şi împrejurime, dict. de M. Popescu: „Pojarniţa se numeşte de unii şi Pozorniţă".
3). Dat. Rom. din Marginea, dict. de Ileana Boicu.
4). Dat. Rom. din Cacica, dict. de Gafiţa Hopulele.
5). Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 59; Ştezătoarea an. III. Fălticeni p. 12; Idem an. V. p. 117; dr. Brândză: Limba bot. publ. în Columna lui Traian cit. p. 230 şi 392; - Ms. supus Academiei rom. spre premiare.
6). Dr. Brândză: Limba bot. publ. op. cit. p. 392; - Panţu: Vocab. p. 21.
8). Porcius: Flora p. 159; - Panţu: Vocab. p. 21.

370. Pojarniţa
(Hypericum perforatum L.)

Pojarniţa, numită în Bucovina şi **pojerniţă**[1], **pozorniţă**[2], **prozolniţă**[3] şi **prozorniţă**[4]; în Moldova: **pojarniţă**[5]; în Ţara-românească: **sunătoare**[6]; iară în Transilvania: **guşa-găinei, iarbă-de-inimă, lup**[7], **pojarniţă, sanitoare, sănitoare** şi **sunătoare**[8], este o plantă care creşte pe fânaţe, pe priloage şi pe colinele cele uscate. Ea înfloreşte începând din luna lui iunie până la sfârşitul lui

[1] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic.
[2] Dat. rom. din Ciudei şi împrejurime, dict. de M. Popescu: *Pojarniţa se numeşte de unii şi pozorniţă.*
[3] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana Boicu.
[4] Dat. rom. din Cacica, dict. de Gafiţa Hopulele.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 59; *Ştezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 12; Idem, an. V, p. 117; dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, *cit.* p. 230 şi 392.
[6] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 392; Panţu: **Vocab.**, p. 21.
[7] Din *ms.* supus Academiei rom. spre premiere.
[8] Porcius: **Flora**, p. 159; Panţu: **Vocab.**, p. 21.

august, şi cu deosebire pe la **Sânziene**, de unde se vede că-i vine şi numirea de **iarba-lui-Sânt-Ion**, care i-o dau o samă de botanişti români.[9]

Pojarniţa e bună de pus în rachiu ca acesta să capete coloare roşietică şi un gust mai bun, apoi de **hâră**, de **bube-n cap**, de **chelbe**, de **durere de inimă**, de **vătămătură**, de **arsuri** şi **tăieturi**, de **pântecare** sau **treapăd**, de **spleavă**, de **plescaiţă** şi de **tusă**.

Cei ce voiesc s-o puie în rachiu, o adună mai cu samă pe la **Sânziene**, când e mai bine dezvoltată şi înflorită, o aduc acasă, o pun undeva la umbră ca să se usce şi, când au trebuinţă de dânsa, pun părţile superioare dimpreună cu floarea în rachiu. Rachiul în care se pune, după vreo câteva oare, se face roşu ca **pojarul** şi capătă un gust cu mult mai bun de cum îl are el de obicei.[10]

Pentru cei ce au **hâră în cap**, adică un fel de mătreaţă ca tărâţele, precum şi pentru cei ce au **bube-n cap**, se pune în lăutoare şi după 3-4 lăutori se curăţesc de hâră şi se vindecă de bube. Iară pentru cei ce au bube pe trup, se pune în scăldătoare şi, scăldându-se, nu peste mult timp, se curăţesc de bube.[11]

Pentru **chelbe** se fierbe **pojarniţă** în apă şi se face lăutoare.[12]

Pentru cei ce au **durere de inimă** sau **vătămătură**, se pune în rachiu şi rachiul respectiv se dă apoi de băut pe inima deşartă.[13]

Din **floarea de pojarniţă**, care e de coloare galbănă, se face un fel de unt, numit **unt de pojarniţă**. Cu untul acesta, amestecându-se cu untdelemn, se ung cei ce au **arsuri** şi **tăieturi**.[14]

Pentru cei ce au **pântecare** sau **treapăd**, se fierbe în borş sau în rachiu şi, după ce borşul sau rachiul respectiv se răceşte puţin, se dă celor ce pătimesc de boala susnumită, de băut.[15]

Dacă o femeie capătă **spleavă**, adică dacă i se scurge sângele, pune **pojarniţă** şi rădăcină de **spleavă** într-o oală ca să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, bea zamă de aceasta, iară dacă n-o poate bea goală, pune într-însa şi puţin zahar. Iară după ce a băut, trebuie să se lege la pântece cu un ştergar muiat în oţet şi apoi îi trece.[16]

---

[9] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 157; Grecescu: **Conspect**, p. 132; numirea **iarba-lui-Sânt-Ion**, după părerea mea, nu e poporală, ci mai degrabă o traducere din germ **Iohanniskraut**.

[10] Pretutindene în Bucovina.

[11] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic, precum şi a altor români din Bucovina.

[12] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60.

[13] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.

[14] M. Lupescu: *Medicina populară*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, p. 12: ***Pojarniţa** e o buruiană cu floare galbănă, ce creşte prin pârloage; din ale ei boabe se face **untul-de-pojarniţă**, bun pentru orice fel de tăieturi.*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 59: *Untul de lemn în care se pune **floare de pojarniţă** şi se lasă să stea la căldură este cunoscut sub numele de **unt de pojarniţă** şi se-ntrebuinţează ca unsoare pentru **tăieturi, arsuri, răni** şi **strivituri, pliscăiţă, chelbe**.*; Panţu: **Voca**b., p. 21: ***Floarea pojarniţei**, plămădită în rachiu, este bună pentru răni şi pentru diaree, iar pusă în untdelemn este bună pentru arsuri şi alte răni.*

[15] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa; a celor din Marginea, dict. de Ileana Boicu: ***Prozolniţa** e bună de **pântecare**; se fierbe şi se dă puţină zămuşoară de băut.*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60: ***Pojarniţa** se bea pentru **treapăd cu sânge**. Aceeaşi întrebuinţare are şi rachiul de floare de pojarniţă.*; Idem, [...]: ***Floarea de pojarniţă** pusă în rachiu este bună pentru tăieturi şi de băut pentru treapăd.*

[16] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu.

De **plescaiţă** scapi dacă te ungi cu **unt de pojarniţă.**[17]
În fine, pentru **tusă,** se face ceai din **floare de sunătoare.**[18]

*

Pojarniţa şi **lemnul-Domnului** sunt bune de **buba cea rea.**[19]

*

Amaiţa = pojarniţa, e bună de băut. Se face herbată dintr-însa orişicând.[20]

*

Pojarniţa.[21]

[17] M. Lupescu: *Medicina pop.*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, p. 12.
[18] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60.
[19] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[20] Dat. rom. din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc.
[21] Bartolomeu, p. 53.

371. Popenchiul
(Coprinus atramentarius Fr.)

266

Popenchiul.

(Coprinus atramentarius Fr.)

Sub numirea Popenchiu pl. Popenchi înţeleg Românii din Bucovina precum şi cei din Moldova două feliuri de bureţi, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi cari (creşte) atât vara cât şi toamna.

Cel dintâi dintre aceşti bureţi se numeşte în Bucovina: Popenchiu pl. Popenchi, Popenciu pl. Popenci, şi Popleancă pl. Poplence, iară în Moldova: Popenchiu şi Popenchiu-albi, lat. Coprinus atramentarius Fr.

Iar cel de-al doilea se numeşte atât în Bucovina cât şi-n Moldova numai Popenchiu, lat. Coprinus comatus Fr.

Cel dintâi creşte în grămăgioare prin grădini, (pe fânaţe) şi pe lângă drumuri; are pălărie puţin cărnoasă, la început oval globuloasă, iară mai pe urmă lătăreaţă, de coloare albă-cenuşie, apoi cenuşiu-gălbie sau roşcat-roşietică şi la vârv cu pete mici roşietice sau cafenii, şi coadă

D. Panţu: Plantele p. 223; - Sevastos: Călătorii p. 88: „Popenchii-albi de toamnă îi găseşti pe câmpi pe fânaţe."

Sub numirea **popenchiu** pl. popenchi înţeleg românii din **Bucovina**, precum şi cei din **Moldova**, două feliuri de bureţi, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi cari cresc atât vara, cât şi toamna.

Cel dintâi dintre aceşti bureţi se numeşte în Bucovina: **popenchiu** pl. popenchi, popenciu pl. popenci şi **popleancă** pl. poplence, iară în Moldova: **popenchiu** şi **popenchiu-alb**, lat. Coprinus atramentarius Fr.[1]

Iar cel de-al doilea se numeşte atât în Bucovina, cât şi-n Moldova numai **popenchiu**, lat. Coprinus comatus Fr.

Cel dintâi creşte în grămăgioare prin grădini, pe fânaţe şi pe lângă drumuri; are pălărie puţin cărnoasă, la început oval globuloasă, iară mai pe urmă lătăreaţă, de coloare albă-cenuşie, apoi cenuşiu-gălbie sau roşcat-roşietică şi la vârv cu pete mici roşietice sau cafenii, şi coadă

[1] Panţu: **Plantele**, p. 223; Sevastos: **Călătorii**, p. 88: *Popenchii-albi de toamnă îi găseşti pe câmpi pe fânaţe.*

netedă, albă şi deşartă înuntru.[2]

Al doilea creşte în grămăgioare sau singuratic pe pământ gras şi umed; are pălărie puţin cărnoasă, alburie, la început cilindrică, iar mai târziu întinsă şi acoperită c-un fel de solzişori, şi coadă cilindrică, albă, bătând în roşiu sau liliachiu şi deşartă înuntru.

Popenchii cari cresc vara se mai numesc şi **popenchi-de-vară**, iară cei ce cresc toamna se numesc şi **popenchi-de-toamnă**. Amândouă feliurile acestea de **popenchi**, când sunt tinere, sunt bune de mâncat[3]; după ce-mbătrânesc, nu-s mai mult bune.[4]

Afară de aceşti doi bureţi, se mai află încă vreo câţiva, cari se ţin de familia lor şi cari li-s românilor asemenea cunoscuţi după nume, şi aceia sunt:

Buretele-calului, numit în Bucovina: **burete-broştesc**, lat. Coprinus fimetarius Fr. sau Agaricus fimetarius L.[5]

Buretele-de-roauă, pl. **bureţi-de-roauă**, lat. Coprinus micaceus Fr. sau Agaricus micaceus Bull., numit astfel atât în Bucovina, cât şi-n Moldova.[6]

Buretele-de-roauă, lat. Coprinus nycthemerus Fr. (Vaill.).[7]

Căciula-şerpelui, cuşma-şerpelui şi **cuşma-cânelui**, numit astfel în Bucovina, iară în Moldova, jud. Iaşi şi Vaslui, **pălăria-şerpelui**, lat. Coprinus picaceus Fr.[8]

Buretele-de-rouă, lat. Coprinus plicatilis Fr.[9]

Buretele-de-roauă, lat. Coprinus radiatus Fr.[10]

Buretele-de-roauă, lat. Coprinus stercorarius Fr.[11]

---

[2] După spusa rom. din Cupca, com. de Temistocle Preliciu, stud. gimn.: ***Popenchii** sunt de coloare cafenie şi au coadă lungă. Ei cresc prin păduri după ploi.*; a celor din Crasna, com. de Vasile Iliuţ: ***Popleanca** pl. **poplence** creşte pe fânaţe la umbră după ce se coseşte iarba. Ea are deasupra coloare întunecat albă şi pe dedesupt vânătă. Când îi iei coada, rămâne o bortă în pălărie.*

[3] După spusa rom. din Bălăceana, com. de M. Buliga, stud. gimn.: ***Popenchii** sunt de coloare albă-închisă şi-s buni de mâncat.*; a celor din Suceviţa, dict. de Prea Cuv. Sa Silvestru Tonigariu, sincel: ***Popenciul**, pl. **popencii**, e bun de mâncat.*

[4] După spusa mai multor rom. din Bucovina şi-ndeosebi a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan, stud. gimn.: ***Popenchiul**, pl. **popenchii**, are coloare galbănă-albă şi nu e bun de mâncat.*

[5] După spusa rom. din Tişăuţ, com. de Alexandru Ieşan, stud. gimn.: *Sunt un fel de bureţi cu cozi lungi şi cu pălării căplăuge, cari se numesc **bureţi-broşteşti** şi cari nu-s buni de mâncat.*; a celor din Crasna-Ilschi, com. de Vas. Iliuţ: ***Buretele-broştesc** creşte pe lângă păreie şi răchiţi; are coloare vânătă, mică şi ascuţită şi aşa de fragedă, că numai o atingi şi pică jos.*; cf. şi Panţu: **Plantele**, p. 34.

[6] Panţu: **Plantele**, p. 32 şi 35.

[7] Dat. rom. din Suceava, com. de P. Subcinschi, stud. gimn.: ***Buretele-de-roauă** creşte pe toloacă în grămăgioară şi nu este bun de mâncat.*; Panţu: **Plantele**, p. 32.

[8] Dat. rom. din Bălăceana, com. de M. Buliga, stud. gimn.: ***Cuşma-cânelui** e de coloare cenuşie.*; a celor din Cupca, com. de Temistocles Prelici, stud. gimn.: ***Cuşma-cânelui** creşte pe gunoi, coloarea lui e vânătă.*; Panţu: **Plantele**, p. 201.

[9] Dat. rom. din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan, stud. gimn.: ***Buretele-de-roauă** creşte prin iarbă umedă şi pe locuri grase şi are coadă cam lungă. Acoperământul lui samănă cu un globuşor.*; Panţu: **Plantele**, p. 32.

[10] Dat. rom. din Stupca, com. de Ioan Luţa, stud. gimn.: ***Buretele-de-roauă** creşte pe sub garduri şi pe gunoi. Pălăria lui e vânătă şi ascuţită, iar coada lungă şi vânătă.*; Panţu: **Plantele**, p. 32.

[11] Panţu: **Plantele**, p. 32.

372. Popivnicul
(Asarum europaeum L.)

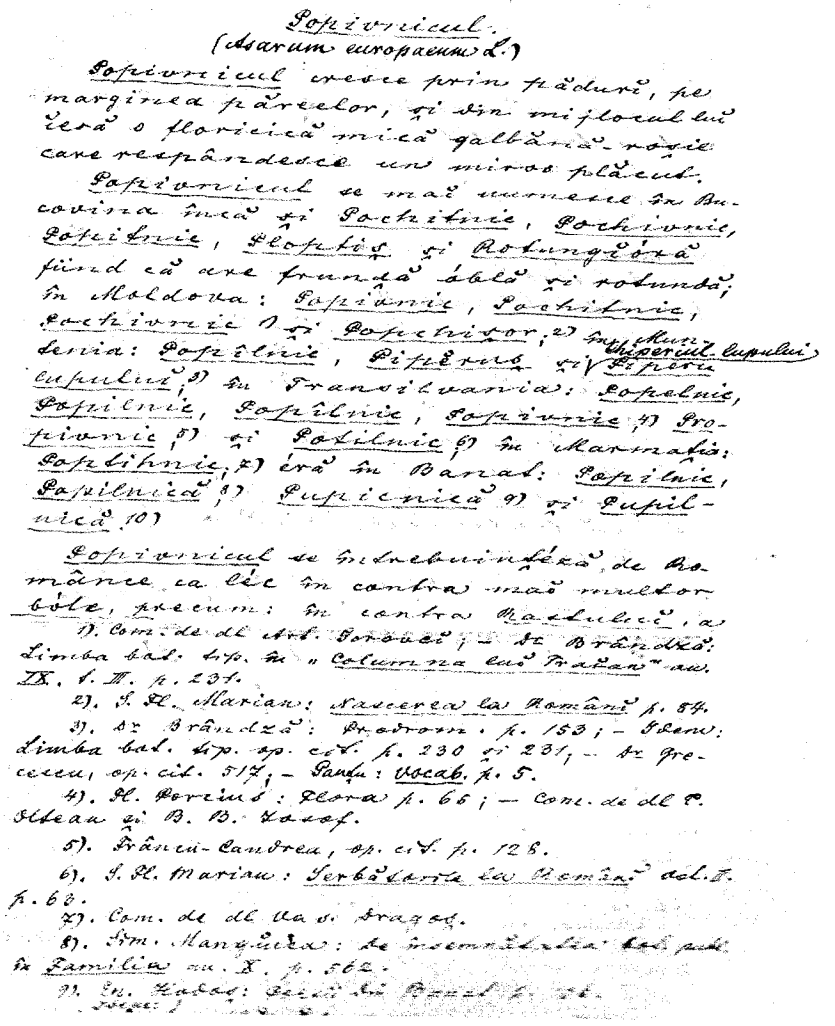

Popivnicul creşte prin păduri, pe marginea păreielor, şi din mijlocul lui iesă o floricică mică galbănă-roşie care răspândeşte un miros plăcut.

Popivnicul se mai numeşte în Bucovina încă şi **pochitnic, pochivnic, popitnic, ploptiş** şi **rotungioară,** fiindcă are frunză oablă şi rotundă; în Moldova: **popivnic, pochitnic, pochivnic**[1] şi **popchişor**[2]; în Muntenia: **popâlnic, pipăruş, chiperiul-lupului** şi **piperul-lupului**[3]; în Transilvania: **popelnic, popilnic, popâlnic, popivnic**[4], **propivnic**[5] şi **potilnic**[6]; în Marmaţia: **poptihnic**[7]; iară în

[1] Com. de dl Art. Gorovei; dr. Brândză: ***Limba bot.***, tip. în ***Columna lui Traian***, an. IX, t. III, p. 231.
[2] S. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 84.
[3] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 153; Idem: ***Limba bot.***, tip. în *op. cit.*, p. 230 şi 231; dr. Grecescu, *op. cit.*, p. 517; Panţu: **Vocab.**, p. 5.
[4] Fl. Porcius: **Flora**, p. 65; com. de dl P. Oltean şi B. B. Iosof.
[5] Frâncu-Candrea, *op. cit.*, p. 128.
[6] S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români,** vol. II, p. 63.
[7] Com. de dl Vas. Dragoş.

Banat: **popilnic, popilnică**[8], **pupicnică**[9] şi **pupilnică**[10].

Popivnicul se întrebuinţează de romînce ca leac în contra mai multor boale, precum: în contra **rastului**, a **tusei**, a **secării puterilor trupeşti**, a **durerii de stomac** şi **de cap**, a **vătămăturii**, a **scrofulelor** şi de **curăţenie**, apoi ca **lăutoare** şi **scăldătoare**, spre creşterea părului şi depărtarea urii, şi-n urmă, ca un mijloc de apărare în contra **ciumei** şi ca nutreţ pentru vacile mulgătoare.

Pentru **rast**[11] se fierbe şi se bea cu bere.[12] Pentru **tusă** şi **secarea puterilor trupeşti** se fierb rădăcinile acestei plante şi se fac din ele un fel de **cocut** şi acesta apoi se bea.

Tot fiartă se bea această plantă şi pentru **dureri de stomac**.[13] Pentru cei ce au vătămătură, împreună **cu durere de cap**, căci **vătămătura** are rădăcină până în vârful capului, se pune în holercă şi holerca aceea se bea sau se fierbe la un loc cu apă şi după aceasta cei ce pătimesc de vătămătură şi durere de cap se oblojesc cu mursa ce iesă dintr-însul, adică se leagă cu dânsa la cap.[14] În **Dobrogea**, unde se numeşte planta aceasta, mai ales de către rutenii din Sulina, **iarbă-scrofuloasă**, se întrebuinţează şi în contra **scrofulelor**.[15]

Pentru **curăţenie** se fierbe sau se mocneşte în borş şi borşul acela se dă apoi celor ce vor să se curăţească de băut.[16]

Fetele din **Bucovina**, cari voiesc să fie plăcute şi iubite de toţi, se duc în sâmbăta cea dintâi a postului mare, adică în ziua de **Sân-Toader** demineaţă, până a nu răsări soarele, unde ştiu că creşte **rotungioară** şi, luând-o, o aduc acasă, o pun la foc cu apă ne-ncepută şi, după ce fierbe, se lau cu zama ei şi se spală peste tot trupul, iară câtă lăutoare mai rămâne, o aruncă spre răsăritul soarelui. Ele se lau şi se spală cu zama acestei plante mai ales de **ură**, ca să nu se prindă nemică de dânsele, şi dacă se spală, cred şi spun că se curăţesc de toate relele, că sunt dragi lumii şi nime n-are ură pe dânsele.[17]

Fetele din unele părţi ale **Transilvaniei**, precum bunăoară cele din Haţeg, comitatul Hunedoarei, iau în sara spre **Sân-Toader** pâne şi sare, se duc în pădure unde ştiu că creşte **popâlnicul**, îl caută pe sub frunze şi, după ce-l află, pun sarea şi pânea adusă lângă dânsul, rostind următoarele cuvinte:

Pâlnice
Popâlnice!
Eu îţi dau pită şi sare
Tu să-mi dai cosiţă mare,
Eu îţi dau pită de grâu
Tu să-mi dai din sucul tău
Cosiţă până în brâu!

---

[8] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 562.
[9] En. Hodoş: **Poezii din Banat**, p. 106.
[10] Idem: **Cântece bănăţene**, p. 68.
[11] Sub cuvântul **rast** se-nţelege în Bucovina boala ce rămâne după **friguri**.
[12] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu.
[13] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 562.
[14] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[15] Dr. N. Leon, *op. cit.*, p. [...].
[16] Dat. rom. din Siret, dict. de I. Lipaş.
[17] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

După rostirea acestor cuvinte, îl iau de pe locul unde se află, se-ntorc acasă, fac a doua zi desdemineaţă, adică în ziua de **Sân-Toader,** leşie-lăutoare dintr-însul şi din **rug,** şi cu leşia aceasta se spală, se lau apoi pe cap, anume ca să le crească părul lung şi frumos.[18]

Fetele de la 14 ani în sus din Munţii apuseni ai **Transilvaniei,** spălându-se în sara de **Sân-Toader** spre acelaşi scop ca şi cele din comitatul Hunedoarei, pe cap cu leşie făcută din **popivnic** sau **părlanginâ** şi **iederă,** îşi desfac chica dinainte, care era trasă pe frunte, şi, împreunând-o cu chica dindărăt, se piaptănă **cu cărare,** în semn că de aici înainte e **fată de măritat.** Tot cu aceeaşi leşie şi în acelaşi timp se mai spală şi membrii familiei, ca **Sân-Toaderul** să-i găsească pe toţi **lăuţi,** iar mamele, spălând pe cap fetele, acestea trebuie să rostească de trei ori următoarele cuvinte:

Sân-Toadere
Sân-Toadere!
Creşti cosiţa fetelor
Cât coadele iepelor![19]

Fetele din alte părţi ale **Transilvaniei,** precum celea din Mureş-Sâncraiu, aduc în demineaţa de **Sân-Toader** din pădure **potilnic** şi **iederă,** şi se leşie cu apa în care s-au fiert acestea, înainte de răsăritul soarelui, anume ca să nu le rîncheze **calul lui Sân-Toader.**[20]

Romîncele din unele părţi ale **Moldovei,** precum bunăoară celea din judeţul Suceava, pun în prima scăldătură a unui copil nounăscut, pe lângă multe alte plante, precum: **lemnie, sdrăvăţ, cătuşnică, cânepă,** încă şi **popchişor,** anume ca copilul care se scaldă într-însa să fie **vârtoşel.**[21]

Românii din **Marmaţia,** comuna Moisei, spun că în contra **ciumei** numai singur **poptihnicul** şi cu **bobohnicul** întind adevărata medicină, pentru că însăşi **ciuma** le-a recomandat-o aceasta, după cum prea lesne se poate vedea din următoarea tradiţie:

*În **Ciuma cea mare** a ieşit un om din sat cu familia sa, cu două vaci şi cu doi câni ce-i avea. Acest om nu şedea nicicând timp mai îndelungat într-un loc, ci unde şedea ziua, acolo nu nopta, şi unde nopta, acolo nu şedea ziua. Odată, fiind o sară lină, luminată de lună plină, a venit la coliba lui o fată mică de statură şi a zis către el ca s-o ungă pe picioare cu unt, căci ustură foarte de **umbleta** cea multă. Omul, cum a văzut-o, îndată a cunoscut-o că aceea nu e fată ca toate fetele, ci e **Surata**[22]. De-aceea, pe loc i-a şi împlinit cererea, căci îi era frică să nu-i omoare familia.*

*Această temere a omului a observat-o şi **Surata** şi de-aceea i-a zis:*

*- Nu te teme, Ştefane! – aşa se numea omul, că tu nu vei avea nici o bântuială, pentru că eu din zece oameni omor numai pe unul, ci **slăbănoagele,** cari îmblă după mine, fac între oameni acel omor mare; dară tu nu te teme, ci vină acuma de mă du în sat şi mă pune lângă **fântâna lui Tămaş**[23]. Omul, în temere şi cutremur, a luat-o în spate şi a dus-o la locul poftit de ea, iară acolo,*

---

[18] Com. de dl P. Oltean, învăţător în Haţeg.
[19] Frâncu-Candrea, *op. cit.*, p. 128.
[20] S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români,** vol. II, p. 63.
[21] S. Fl. Marian: **Naşterea la români,** p. 84.
[22] Sub cuvântul **surată** înţeleg românii din Moisei **ciuma,** tot aşa precum numesc ei pe diavol **ucigă-l, pomenească-se-n pietri** etc.
[23] Aşa se numeşte o fântână de pe teritoriul Moiseiului, care se află lângă drumul satului şi care e vestită pentru apa ei cea bună.

puind-o jos, s-a tras de o lature, aşteptând să vadă ce se va întâmpla. Iată că nu peste mult timp vede o căruţă venind foarte repede, ba, zicând mai bine, zburând, căci ieşea foc din roatele căruţei şi din potcoavele cailor, şi chiar caii ţipau foc pe nări.

Iară când a ajuns căruţa lângă fântână, a stat în loc ca să se suie ***Surata*** *într-însa. Şi* ***Surata****, cum a sosit căruţa, s-a şi suit într-însa şi apoi a prins a cânta:*

Mor voinicii săracii,
Că nu ştiu ce li-i leacu,
Şi leacu-i ***poptihnicu***
Şi încă bobohnicu!

Şi, după aceasta, s-a făcut nevăzută, cu căruţă cu tot.

De-atunci, poporul din Moisei şi împrejurime crede că numai cu aceste două plante se poate mântui de ***ciumă****, şi anume dacă le fierb şi apoi această apă o beu şi se spală cu ea.*[24]

Dacă **popivnicul** se uscă şi se dă în nutreţ vacilor mulgătoare, se zice că laptele vacilor respective e mai gros, mai gustos şi dă mai multă smântână. Din cauza aceasta apoi româncele din **Marmaţia**, comuna amintită mai sus, îmblă primăvara cu zilele întregi câte după un fir de **poptihnic**, până ce-l află. Iară după ce l-au aflat, îl aduc acasă şi-l sădesc în grădină, anume ca să-l aibă totdeauna dindămână.[25]

Românii din **Banat** îl taie mărunţel şi-l dau în ovăs cailor cari au **suspini**.[26]

În poezia poporană, **popivnicul**, după cum am putut constata până acuma, însemnează necredinţă din partea unui ibovnic faţă de iubita sa.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină din **Bucovina**:

- Frunză verde ***rotungioară****,*
Fa, leliţă, Mărioară,
Ibovnicul ţi se-nsoară!
- Însoară-se sănătos,
Mânce-l ţapa mincinos,
Că de când m-am rădicat
Tot cu minciuni m-a purtat! [27]

Alta, din **Transilvania**, ţinutul Săliştii:

A-nflorit ***popelnicu****,*
M-a urât ibovnicu.
Vâd bine că m-a urât,
C-am cătat posomorât,
Se-ngrădeşte duşmăneşte
Ca să nu-i mai trag nădejde ...
Fie rău şi-apoi mai bine,
Oh, inimă, vai de mine,
Că-ţi va fi, neică, păcat,
M-ai iubit şi m-ai lăsat! ...
- Socoteşte, mândră, bine,
Că te-ai jurat către mine,
Că n-ai pe altul pe lume
Fără singurel pe mine! ...
- Iară mă rog cu credinţă,
Fie-ţi milă, neiculiţă,

[24] Com. de dl Vas. Dragoş.
[25] Com. de dl Vas. Dragoş.
[26] Sim. Mangiuca: ***De însemn. bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 562.
[27] Din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

Să te şi milostiveşti
Dragostea să mi-o primeşti!...
C-ai oftat şi am oftat
Şi vei căpăta păcat
Pentru zile triste, rele,
Ce le petreci cu durere.

Când te văd mă ruminesc
Şi mă mir ce să grăiesc.
Frunză verde ***solzi de peşte,***
Vino, dragă, mă iubeşte,
Da nu, şi nu, şi nu,
Sărută-mă şi te du!...[28]

A treia doină, din **Muntenia**:

- Verde foaie ***popâlnic,***
Ce caţi, mândro, pe colnic?
- O vacă şi-un viţel mic
Şi-un pustiu de ibovnic! [29]

A patra, din **Banat**, comuna Verciorova:

Dragă mi-i calea dincoace
Şi n-am pentru cine-o face,
C-a-nflorit ***pupilnica,***
M-a urât ibovnica.

Văd bine că m-a urât,
Că-mi cată posomorât
Şi-mi grăieşte duşmăneşte
Ca să nu-i mai trag nădejde.[30]

A cincea şi cea din urmă, tot din **Banat**, comuna Prilipeţ:

Dincolo de Slatina
A-nflorit ***pupicnica,***
A-nflorit, s-a scuturat,
Dragostea ni s-a stricat.[31]

În fine, e de observat şi aceea că, după o legendă din **Banat**, **popilnica** a omorât pe **aluna**, naşa ei, şi pentru aceea este ea afurisită a creşte tot sub **aluni** şi menită ca **alunul** să călărească pe dânsa.[32]

*

Frunză verde ***popitnic,***
Când eram fecior mai mic
Aveam semne de voinic,
Dar' acum mă făcui mare

M-a-nvăţat a'mbla călare,
Cu doi harmasari furaţi
Eu ştiu drumul la Galaţi.[33]

*

Pochitnicul e de mare dragoste. Iai pâne, zahar, smochine, turtă dulce şi mergi în pădure şi cauţi care a fir sta cu frunzele drept una în faţa alteia, îl presuri cu toate şi, scoţându-l, zici:

---

[28] Com. de dl B. B. Iosof.
[29] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 340.
[30] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 68.
[31] En. Hodoş: **Poezii din Banat**, p. 106.
[32] Sim. Mangiuca: ***De însemn. bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 562.
[33] Din Moldova, com. Socea-Cândeşti, jud. Neamţ, publ. de Alexandru A. Naum, în ***Albina***, an. VIII, Bucureşti, 1904, p. 333.

Pochitnicule
Cinstitule!
Cu cinste şi dragoste am venit
Cinstită şi dragă lui N. să fiu
Dulce ca mierea
Şi ca pânea.
Cum nu poate trăi
Fără pâne şi fără sare,
Aşa să nu poată trăi fără mine.

Dacă vrei, mai adaugi descântecul:

Pân' la mine n-a gândi
Să socoată c-a pocni.[34]

*

Pochitnicul cu borş e bun de **hrănitură.** Când dau cuiva în mâncare broaşte sau şerpi, bând **pochitnic,** varsă tot.[35] **Popâlnicul** îl fierbi cu vin sau oţet şi îl bei pentru **stricăciune** şi **bântuieli** şi te speli şi pe cap cu zama, când te doare.[36]

Popitnicul e o buruiană de primăvară şi răsare deodată cu viorelele cu tot cu floare, care e albastră roşietică şi are formă ca la ghiocel, frunza e rotundă ca rubla şi creşte pe sub poalele pădurii şi prin poieni. Se întrebuinţează ca leac pentru copiii cei mici, cari-s bolnavi **de rofii.** Bolnavii se scaldă de trei ori pe zi, cu scaldă curată şi în vase curate.[37]

*

Popâlnicul[38], **potivnic**[39], **pochivnicul**[40], **pupilnica**[41].

[34] Dict. de Aniţa Smolenciuc, din Horecea, şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[35] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[36] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[37] Com. de I. Dugan, stud. gimn.
[38] Vezi ***Lumina pentru toţi***, an. VII, Bucureşti, 1892, p. 619; ***Şezătoarea***, VIII, p. 151; Gligor, nr. 57.
[39] Ca şi-n alte părţi.
[40] Bartolomeu, p. 45; Tud. Pamfile, IV, p. 2.
[41] Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 68.

373. Poriul
(Allium Porrum L.)

Poriul sau purul e un fel de ceapă, care creşte ca cepoiul şi care se numeşte în Bucovina: praj; în Moldova: praj şi pur[1]; în Ţara-românească: praz; în Transilvania, ţinutul Năsăudului: ceapă-blândă; iară în alte părţi, tot din Transilvania: poriu[2].

Poriul sau prajul e bun atât de mâncat, cât şi de leac.

El se mănâncă sau simplu, ca ceapa, cu mămăligă şi cu sare[3], sau umplut cu carne ca sărmalele[4]. Iar ca leac se întrebuinţează mai ales contra durerii de urechi şi contra trânjilor.

---

[1] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: *Purul e de două feliuri: de vie şi de poieni, şi cel de baltă. Cel din urmă e mare, cărnos şi se mănâncă cu sare şi cu oţet de oamenii cei sărmani.*

[2] Panţu: Vocab., p. 2.

[3] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile; M. Lupescu: *Bucătăria ţăranului*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, p. 36: *Prajii se cumpără din târg ori de la bulgari. Ei au aceeaşi întrebuinţare ca ceapa. Prajii se mănâncă cu mămăligă şi sare.*

[4] Dat. rom. mai avuţi din Bucovina.

Pentru **durere de urechi** (năjit) se coace şi zama călduţă se stoarce în urechi.[5]

Pentru **trânji** se fierb **praji** şi cu zama ce iesă dintr-înşii se fac mai adeseori oblojele la şezut. Apoi se ia alifie galbănă de la spiţărie şi, ungându-se cei ce pătimesc de această boală, sara, când se culcă, se folosesc.[6]

Cu toate că **prajul** sau **prazul** e o plantă de rând, totuşi nu o dată figurează el şi-n fruntea unor doine poporane, parte ca un semn de dragoste, după cum se vede din următoarea doină din **Moldova**, com. Hârlău:

*Frunză verde foi de **praj**,*
Dacă eşti un om viteaz
Fă-ţi grădină cu pârleaz,
Şi-n grădină o fântânî
Sî sî numeasc'apî bunî
Sî vii puica pi lună ...
Din fântânî curge-o gârlî
Supţirica spală lânî,
Din gârlî curge-un părâu
*Supţirica spală **grâu***
Cu poalili puse-n brâu,
Cu bariz cărănidziu,
Chicioarili rumioari,
Când o vedi neica moari.[7]

Sau ca un semn de-nstrăinare şi părere de rău, după cum se vede din următoarea doină din **Ţara-românească**, jud. Teleorman, com. Roşiorii-de-Vede:

*Foaie verde foi de **praz**,*
Cât mi-este munţii de-nalţi
*Rău le şade făr' de **brazi***
Ca străinul făr' de fraţi;
Rău le şade făr' de piatră
Ca străinu făr' de tată;
Rău le şade făr' de brumă
Ca străinu fără mumă;
Fără mumă, fără tată
Crescut pân străinătate!
Of! amar străinătate,
Tot de tine avui parte,
Colind ţările toate
Fără mumă, fără tată,
Fără fraţi, fără surori,
Ca grădina fără flori! [8]

Sau, în sfârşit, ca un semn de nehotărâre, după cum ni-arată o doină mai lungă haiducească, tot din **Ţara-românească**, ce se începe astfel:

*Foaie verde foi de **praz**,*

---

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60; Panţu: **Vocab.**, p. 2: *Pentru durere de urechi, poporul coace **praz** şi stoarce zama în urechi.*

[6] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 59; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60: *Cu zamă de praji fierţi se oblojeşte pentru trânji.*

[7] M. Canianu: **Doine**, p. 62.

[8] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri**, vol. I, p. II, p. 880.

Mor, murgule, de năcaz,
Că nu ştiu cui să te las!...[9]

Iar o zicală din **Moldova**, jud. Tecuci, sună: ***Adio şi-un praj verde!*** adică: puţin îmi pasă de tine, să te văd când mi-oi vedea ceafa.[10]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de familia **poriului** sau **prajului** despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţin şi alte plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Aiul-sălbatic sau **purul**, lat. Allium ochroleucum W. et Kit.

Aiul sau **purul**, numit astfel în Moldova, iară în Bucovina: **usturoi-ţigănesc**, lat. Allium rotundum L.[11], şi

Aiul-şerpelui, numit astfel în Transilvania, iară în alte părţi: **prazul-iepurelui** şi **pur**, lat. Allium Scorodoprasum L.[12]

Purul-sălbatic, adică Allium rotundum L., se strânge şi se mânâncă de cătră oamenii cei săraci din Moldova ca şi cel cultivat, cu mămăligă rece, prin posturi şi în zile de sec.[13]

În Bucovina însă îl mânâncă numai ţiganii, din care cauză se şi numeşte el apoi **usturoi-ţigănesc.**

*

Prazul.[14]

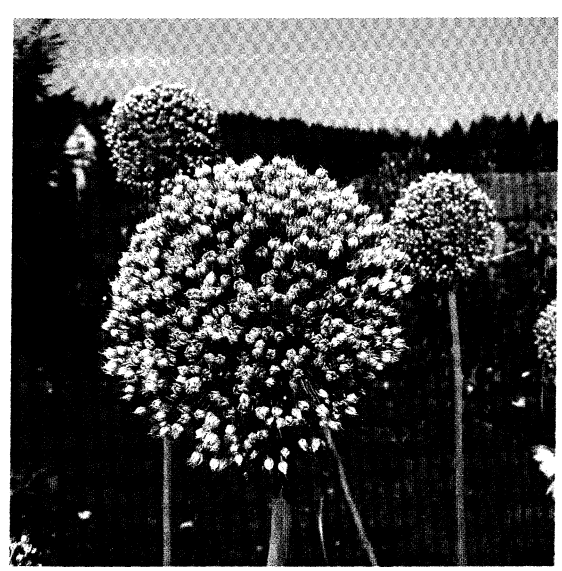

[9] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 351.
[10] Com. de dl Tud. Pamfile.
[11] Panţu: **Vocab.**, p. 2; M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, p. 36: ***Purul e un fel de ceapă sălbatică, ce creşte pe la locurile văroase şi năsipoase.***; şi com. de dl Tud. Pamfile.
[12] Panţu: **Vocab.**, p. 3.
[13] M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, *op.* şi *loc. cit.*; şi com. de dl Tud. Pamfile.
[14] ***Şezătoarea***, VIII, p. 152; Papahagi, p. 294; Tocilescu, I, p. 701.

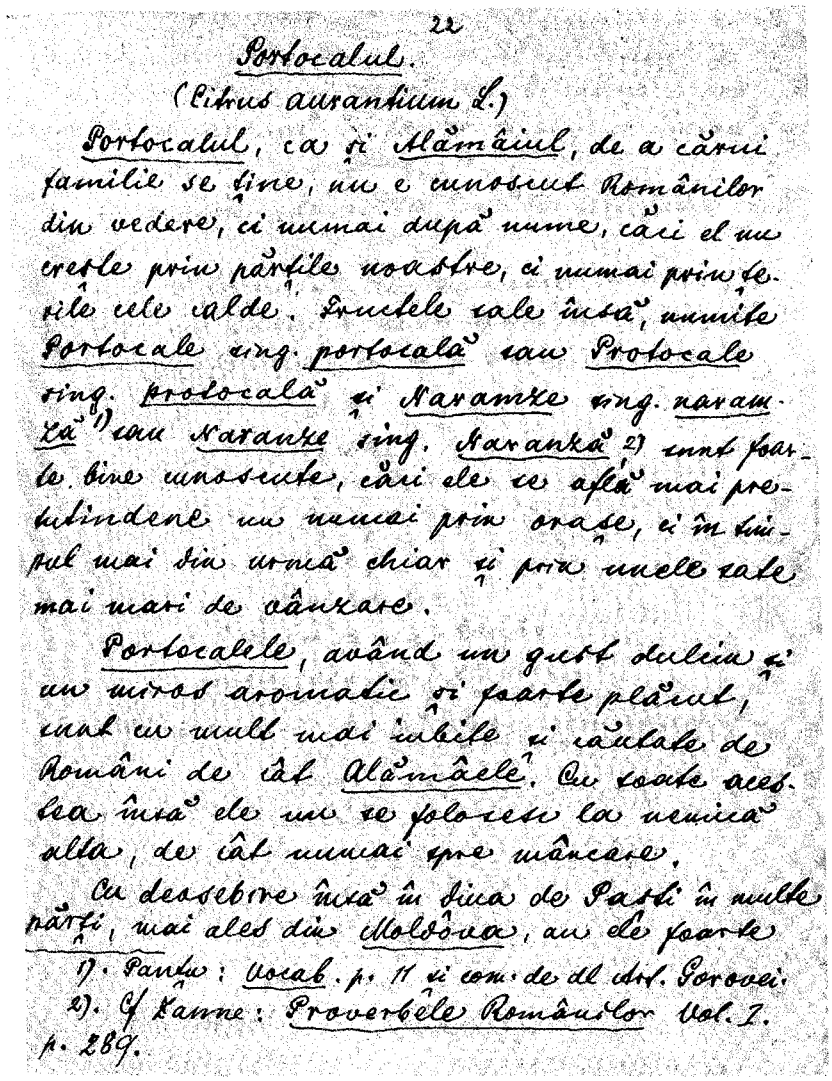

22

Portocalul.

(Citrus aurantium L.)

Portocalul, ca şi Alămâiul, de a cărui familie se ţine, nu e cunoscut Românilor din vedere, ci numai după nume, căci el nu creşte prin părţile noastre, ci numai prin ţările cele calde. Fructele sale însă, numite Portocale sing. portocală sau Protocale sing. protocală şi Naramze sing. naramză[1] sau Naranze sing. naranză[2] sunt foarte bine cunoscute, căci ele se află mai pretutindene nu numai prin oraşe, ci în timpul mai din urmă chiar şi prin unele sate mai mari de vânzare.

Portocalele, având un gust dulciu şi un miros aromatic şi foarte plăcut, sunt cu mult mai iubite şi căutate de români decât alămâiele. Cu toate acestea însă ele nu se folosesc la nemică alta, decât numai spre mâncare.

Cu deosebire însă în ţinuturile de Sud în multe părţi, mai ales din Moldova, au le foarte

1). Pantu: Vocab. p. 11 şi com. de dl Art. Gorovei.

2). Cf Zanne: Proverbele Românilor Vol. I. p. 289.

374. Portocalul
(Citrus Aurantium L.)

Portocalul, ca şi alămâiul, de a cărui familie se ţine, nu e cunoscut românilor din vedere, ci numai după nume, căci el nu creşte prin părţile noastre, ci numai prin ţările cele calde. Fructele sale însă, numite portocale sing. portocală sau protocale sing. protocală şi naramze sing. naramză[1] sau naranze sing. naranză[2], sunt foarte bine cunoscute, căci ele se află mai pretutindene, nu numai prin oraşe, ci, în timpul mai din urmă, chiar şi prin unele sate mai mari, de vânzare.

Portocalele, având un gust dulciu şi un miros aromatic şi foarte plăcut, sunt cu mult mai iubite şi căutate de români decât alămâiele. Cu toate acestea însă ele nu se folosesc la nemică alta, decât numai spre mâncare.

[1] Panţu: Vocab., p. 11, şi com. de dl Art. Gorovei.
[2] Cf. Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 289.

Cu deosebire însă în ziua de Paşti, în multe părţi, mai ales din **Moldova**, au ele foarte mare căutare. Mai nici un copil nu-l vezi în ziua aceasta, care să n-aibă în mână o **portocală** cu care să se joace şi mai pe urmă, fireşte, ca s-o mânânce.[3]

În poezia poporană însă le întâlnim mai adeseori.

Aşa o formulă de eliminare dintr-un joc de copii din **Ţara-românească**, în care figurează **portocala**, sună precum urmează:

Ala,
Bala,
Portocala;
Cioc,
Boc,
Treci la loc;
O găină şi-un boboc
Şi c-o raţă făr' de cioc!

Altă formulă, tot din **Ţara-românească**:

Una
Alta
Portocala
Şi bobica
Măzărica;
Două mere
Două pere;
M-a trimis mama
C-un car de mere,
Cioc,
Boc
Treci la loc! [4]

Iară o doină din com. Gugeşti, jud. Fălciu, sună astfel:

Foaie verde lemn uscat,
Când eram holtei în sat
Aveam cal de-ncălecat
Şi trei ibovnice-n sat:
Cea din deal ca un păhar
Cu guriţa de zahar,
Cea din vale ca o floare
Cu guriţa de migdale,
Cu miros de portocale.
Dar Ileana de pe coastă
Şede şi ea ca o proastă,

[3] Com. de dl Tud. Pamfile.
[4] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 194.

I-am dat batista s-o coasă,
Nici n-o coasă, nici n-o lasă,
Nici n-o dă s-o iau acasă
S-o dau la alta s-o coasă
Tot cu fir şi cu mătasă.[5]

În fine, mai e de amintit şi aceea că de familia **portocalului** se mai ţine încă un pom, anume **chitrul**, lat. Citrus medica L.

Fructele acestui pom însă, numite **chitre** sing. **chitră**, din cari fac o samă de romînce dulceaţă, sunt cunoscute numai romîncelor de pe la satele cele mai mari.

[5] *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 75.

375. Porumbrelul
(Prunus spinosa L.)

414

Porumbrelul.
(Prunus spinosa L.)

Porumbrelul sau Coţobrelul e un ciritel spinos, care creşte de regulă pe locurile cele necultivate, adică pe coline, pe coaste râpoase, pe lângă căi, prin rediuri şi pe sub poalele pădurilor, şi care face floare albă.

În Moldova se numeşte acest ciritel Porumbel 1) şi Porumbrel 2); în Ţara-românească: Mărăcine, Porombar, Porumbar, Porumbariu, Scorombar, Scorumbar şi Târn 3); în Transilvania: Amărăciune, 4) Mărăcină, 5) Mărăcine 6) Coţobrel, Porumbel şi Spin 7); în Ungaria: Porumbel şi Spin 8).

1). Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 60; – Tocilescu: Materialuri folklor. vol. I. Partea II. p. 789.
2). Şezătoarea an. III. Fălticeni. p. 13.
3). Grecescu: Conspect. p. 195; – Dr. Brândză: Prodrom. p. 68 şi 540; – Pantu: Vocab. p. 38.
4). V. B. Muntenescu: Doine din popor publ. în Şezătoarea an. VIII. p. 104.
5). Familia an. XX p. 215 şi an. XXIV. p. 523.
6). Vezi poeziile pop. reproduse mai la vale.
7). Porcius: Flora p. 193; – Pantu: Vocab. p. 38.
8). Familia an. VIII. p. 461.

Porumbrelul sau **coţobrelul** e un ciritel spinos care creşte de regulă pe locurile cele necultivate, adică pe coline, pe coaste râpoase, pe lângă căi, prin rediuri şi pe sub poalele pădurilor, şi care face floare albă.

În Moldova se numeşte acest ciritel **porumbel**[1] şi **porumbrel**[2]; în Ţara-românească: **mărăcine, porombar, porumbar, porumbariu, scorombar, scorumbar** şi **târn**[3]; în Transilvania: **amărăciune**[4], **mărăcină**[5], **mărăcine**[6], **coţobrel, porumbel** şi **spin**[7]; în Ungaria: **porumbel** şi **spin**[8];

[1] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60; Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 789.
[2] *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 13.
[3] Grecescu: **Conspect**, p. 195; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 68 şi 540; Panţu: **Vocab.**, p. 38.
[4] V. B. Muntenescu: ***Doine din popor***, publ. în *Şezătoarea*, an. VIII, p. 104.
[5] ***Familia***, an. XX, p. 215 şi an. XXIV, p. 523.
[6] Vezi poeziile pop. reproduse mai la vale.
[7] Porcius: **Flora**, p. 193; Panţu: **Vocab.**, p. 38.
[8] ***Familia***, an. VIII, p. 461.

iară în Banat: **porumbel** şi **mărăciune**[9].

O legendă din **Transilvania**, com. Spring, ne spune în privinţa originii acestui ciritel următoarele:

Zice c-a fost odată în vremile mai de demult un împărat. Şi împăratul acela a avut o fată atât de rea, de arţăgoasă şi de rânzoasă, că nimene nu cuteza să-i zică vreun cuvânt, căci, cum îndrăznea a-i zice cineva ceva, îndată îi şi sărea în faţă şi-l zgăria mai rău decât o pisică. Iar dacă venea vreun sărac şi cerea să-i deie ceva de pomană, ea îl batjocurea mai întâi cum îi venea la gură, iară după aceea îl amuţa cu câinii.

Văzând împăratul de la o vreme că nu e chip să-şi îmblânzească odorul de fată şi s-o facă a se purta mai bine cu oamenii, căci cum îi spunea ceva, îndată îşi aprindea paie în cap, n-a lăsat-o să petreacă mai mult slobodă, ci a închis-o într-o căsulie şi acolo îi ducea şi-i da de mâncare ca unei făcătoare de rele. Într-o zi însă, nu ştiu cum şi-n ce fel s-a întâmplat, destul atâta că împăratul i-a dat drumul să iasă din căsulia sa afară şi să se mai preumble.

Iată însă că tocmai atuncea, când a ieşit fata din căsulia sa şi se preumbla încolo şi-ncoace pe lângă curtea împărătească, trece din întâmplare pe lângă dânsa **Dumnezău** *şi cu* **Sân-Petru** *în chip de cerşitori şi, voind a-i cerca bunătatea inimii, cerură să le deie ceva de pomană, zicând că sunt oameni sărmani. Fata, cum a auzit că cerşesc, îndată a şi sărit în faţa cea sfântă şi curată a lui Dumnezău şi aşa de tare l-a zgăriat, că l-a făcut numai un sânge.*

***Dumnezău**, văzând-o cât e de rea, de arţăgoasă şi de rânzoasă, a blăstămat-o să se prefacă într-un **mărăcine**. Şi cum a zis, aşa s-a şi întâmplat. Fata de-mpărat pe loc s-a şi prefăcut într-un **mărăcine** ghimpos. Şi de-atunci a rămas în lume **mărăcinele**, care şi-n ziua de astăzi se-ntinde după oameni ca să-i zgărie, şi cum numai s-apropie cineva de dânsul, îl şi zgărie.*[10]

Fiindcă **porumbrelul** e spinos, de aceea ciobanii nu se apropie bucuroşi cu oile de **porumbrişuri**, adică de locurile unde sunt mulţi **porumbrei**, ca să nu li se smulgă lâna şi să nu se împungă în spinii acestora, căci o gâcitoare din **Transilvania**, care însamnă **porumbrelul**, zice:

Ciută mare
Stă-n cărare
Şi aşteaptă carne moale.

Iară o variantă din **Ţara-românească** a acestei cimilituri sună aşa:

Ciută mare şede-n cale
Şi aşteaptă carne moale.[11]

Tot din cauza spinilor săi, nu umblă nici alţi oameni bucuroşi prin apropierea lui, căci un proverb din **Ţara-românească** zice: ***Cine s-atinge de mărăcini, nevătămat nu scapă.***[12] Din contră, unde îl află, îl taie şi-l pun pe streşinile gardurilor, ca făcătorii de rele, din cauza spinilor săi, să nu poată sări peste acestea.

Fructul sau poama **porumbrelului** se numeşte în Bucovina: **coţobrea** pl. **coţobrele**, **porumbrea** pl. **porumbrele** şi **porumbrică** pl. **porumbrici**; în Moldova: **porumbea** pl. **porumbele**

[9] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 189.
[10] Dict. de Florea Marcu, şi com. de [...] Colbazi, stud. gimn. în Blaj.
[11] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 222.
[12] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 209.

şi **porumbrea**[13] pl. **porumbrele**; în Transilvania şi Ungaria: **coroabă** pl. **coroabe**, **corobaţă** pl. **corobeţe**, **corubaţă** pl. **corubeţe** şi **porumbea** pl. **porumbele**[14]; iară în Ţara-românească: **porumbă**[15] pl. **porumbe**, **porumbea**[16], **porumbă-neagră**, **poroambă** pl. **poroambe**, **scorumbă** pl. **scorumbe** şi **scoroambă** pl. **scoroambe**.[17]

Cum că unele dintre numirile **porumbrelului** şi ale fructului său, câte s-au înşirat aice, sunt foarte răspândite şi uzitate, ne putem convinge, pe lângă vorba de toate zilele, încă şi dintr-o mulţime de poezii, precum şi din câteva proverbe poporale.

Aşa o doină din **Transilvania**, din care provine atât numele fructelor, cât şi ale ciritelului despre care ni-i vorba, sună precum urmează:

Porumbel cu porumbele — *Să rămână numai spinu,*
Negrişoare, mititele, — *Să mă iubesc cu vecinu,*
Cadă-ţi porumbelele, — *Vecinu de-a treia casă,*
Uste-ţi-se frunzele — *Dară măicuţa mă lasă?*[18]

Altă doină, tot din **Transilvania**, ţinutul Săliştii, care ni-arată cum petrece un fecior pintre străini, sună aşa:

Săraca străinătate — *Tot în străini am trăit.*
Mult avui de tine parte, — *Şi mă aflu-ntre străini*
Că de mic am pribegit, — *Ca-ntre nişte mărăcini!*[19]

A treia doină, asemenea din **Transilvania**, în care se plânge o fată sau nevastă cum e pintre străini, sună astfel:

Rău e, vai, între străini,
Ca desculţă-n mărăcini.
Rău e, vai, între guri rele,
Ca desculţă-n pietricele.[20]

A patra doină, aşişderea din **Transilvania**, sună precum urmează:

Frunză verde foaie lată, — *Înflorită, rourată;*
Dragostea dintâia dată — *Dragostea de-a doua oară*
Ca garofa lângă baltă, — *Mărăcină din ogoară.*[21]

În fine, a cincea doină, din Satmare în **Ungaria**, cântată de-o nevastă care a fost silită de maica sa ca să se mărite după un fecior străin, sună aşa:

Cungiurată-s de străini
Ca spinul de rădăcini,

---

[13] *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 13; Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 801.

[14] Vezi poeziile pop. ce se reproduc mai la vale şi M. Pompiliu: *Graiul românesc din Biharia*, publ. în *Convorbiri literare*, an. XX, p. 1008: *Corobeţe = porumbele, se zice însă şi porumbrele.*

[15] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. II, p. 643 şi 902: *Porumbă, prunelle (fruit de prunenellier).*

[16] *Idem de eadem*, vol. I, p. 266.

[17] Grecescu: **Conspect**, p. 195; Panţu: **Vocab.**, p. 38.

[18] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 59; vezi şi p. 172.

[19] Com. de dl B. B. Iosof.

[20] **Tomul liric**, p. 35.

[21] Laura Veturia Mureşan: *Doine din Ardeal*, publ. în *Familia*, an. XX, p. 215.

Cungiurată-s de guri rele
Ca ***spinul de porumbele.***[22]

Ce se atinge de proverbe, înşirăm aice următoarele:

Râde dracul de ***porumbrele,***
Nu vede singur că e ca ele[23],

adică: râzi de altul şi nu vezi că şi tu eşti aşa!

Porumbeii *fac strugurei*
Dar sar ochii de ei[24],

adică: roadele muncii sau ale învăţăturii nu se asamănă la toţi.[25]

Fă bine
Şi-l aruncă-n ***mărăcine,***

adică: dacă voieşti a fi scutit de nerecunoştinţa cuiva, binele ce ai fi dispus a i-l face aruncă-l mai bine-n **mărăcini.**

Mărăcinele, şi rodul lui ca el,

adică: din rău, rău, şi din prost, prost.[26]

Porumbrelele sunt mici, cam de mărimea unei alune, rotunde, de coloare vineţie şi, chiar după ce s-au copt, aşa de acre că, după cum spune poporul, ***ţi se face gura pungă când le mânânci.***[27]

De-aicea apoi şi următoarea doină din **Transilvania**, comitatul Turda-Arieş:

Mândrele, care-s măreţe, / *Făr' se ţin cu buze moi*
Nu se ţin cu ***corobeţe***[28] / *Şi cu pere din altoi ...*[29]

Alta, tot din **Transilvania**:

Fetele, cari îs măreţe, / *Fetele, cari îs frumoase,*
Nu se ţin cu ***corobeţe,*** / *Nu se ţin cu* ***prune-grase***
Ci se ţin cu ***miez de mac*** / *Ci cu* ***prune-culcuduţe***
Şi cu buze de diac. / *Şi cu vin din donicuţe.*[30]

A treia, asemenea din **Transilvania**:

Fetele, care-s măreţe, / *Făr' cu turte şi cu* ***mac***
Nu se ţin cu ***corubeţe,*** / *Şi cu gură de diac.*[31]

Porumbrelul, sau mai bine zis lemnul său, e bun, după cum spun romăncele din **Bucovina** şi cele din **Moldova**, pentru cei ce zac de **ursită** şi pentru **durere de dinţi**, iară fructele sale, adică **porumbrelele**, sunt bune de **tusă** şi de **pântecare** sau **pântecărie**, mai ales la copii.

---

[22] ***Familia***, an. VIII, p. 461.
[23] În Bucovina şi Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[24] Hinţescu: **Proverbe**, p. 151.
[25] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 266.
[26] *Idem de eadem*, p. 209.
[27] În Bucovina şi Moldova, vezi ***Şezătoarea***, an. III, Fălticeni, p. 13: ***Porumbrelul*** *face* ***porumbrele,*** *nişte roade negre ca alunile de mari şi care, când le mânânci, îţi fac gura pungă, fiind astrigente.*
[28] În comitatul Turda-Arieş, sub **corobeţe** se-nţeleg şi mere sau prune uscate.
[29] **Culegere de doine**, p. 270.
[30] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 432.
[31] Al. Fodor: ***Doine de pe Mureş***, publ. în ***Familia***, an. XXV, p. 379.

Femeile, cari voiesc să vindece pe cei ce **zac de ursită**, ard lemn de **porumbrel**, stâng cărbunii şi cu apă de aceasta spală apoi pe cel bolnav, iară apa câtă mai rămâne o aruncă pe o **proptea**.[32] Pentru **durere de dinţi** se fierb: coajă de rădăcină de **porumbel** şi coajă de rădăcină de **stejar** şi se ţine călduţă în gură.[33]

În contra **tusei** se fierb **porumbrele** orişicând, în orişice zi şi zama ce iesă dintr-însele se bea.[34] În contra **pântecăriei** sau **pântecarei** la băieţi, se fierb **porumbrele** şi zama lor, amestecându-se cu puţin zahar, se dă celor ce pătimesc de pântecare, de băut. Dacă băieţii bolnavi pricep a mânca, atunci li se dă şi **porumbrele** fierte de mâncat.[35]

Dar nu numai copiilor, ci chiar şi oamenilor celor bătrâni, cari au **pântecărie**, încă li se dă **porumbrele** fierte de mâncat şi zama acestora de băut.[36]

Porumbele crude şi fierte dau o zamă bună pentru deschiderea poftei de mâncare. Uscate şi puse-n bostan fiert şi frământat în apă, dau aceea ce se numeşte **gorgoliciu**, care-i foarte bun şi care se face mai cu samă iarna.[37]

Românii din cele mai multe părţi ale **Moldovei** şi **Transilvaniei** culeg **porumbrelele**, după ce se coc, le uscă în cuptor şi iarna, fierbându-le, le mânâncă, constituind o mâncare gustoasă pentru dânşii, sau înăcresc **zămurile** cu ele, ori le bagă în oţăt ca să-l înăcrească.[38]

Numirile **porumbrelului**, şi cu deosebire numirea **mărăcină** sau **mărăcine**, care de altmintrelea înseamnă şi alte plante ghimpoase, nu numai **porumbrelul**, provine foarte adeseori în fruntea poeziilor poporale, însă niciodată ca un semn bun, îmbucurător, ci totdeauna ca un simbol de neplăcere, despărţire, înstrăinare, întristare, nefericire şi chiar nenorocire.

Din mulţimea poeziilor poporale, cari ni-o dovedesc aceasta, reproducem aice numai vreo câteva, spicuite de prin toate ţările locuite de români.

Iată una din **Transilvania**:

Frunză verde-amărăciune,
Urâtul unde se pune
Cuprinde-un dărab de lume;
Urâtul unde se lasă
Cuprinde-un dărab de casă,
Cuprinde-o inimă arsă.[39]

Alta, tot din **Transilvania**:

Frunză verde mărăcină,
Am drăguţ ca şi-o lumină,
Umblă două să mi-l ieie
Dumnezău să nu li-l deie;
Umblă două să-l sărute
Dumnezău să nu le-ajute![40]

---

[32] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[33] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60.
[34] Dat. rom. din Siret, dict. de I. Lipaş.
[35] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă şi Zamf. Ignătoaei.
[36] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei; dr. N. Leon: ***Botanica med.***, publ. în ***Arhiva***, an. X, p. 73: ***Porumbele mold., scorumbe munt., Prunus spinosa; fructele pisate cu sâmburi cu tot se fierb şi zama se dă pentru treapăd.***; Idem: **Ist. nat. med.**, p. 60; ***Şezătoarea***, an. III, p. 13: *Multora le trece pântecăria, dacă beu zamă de **porumbrele** ce le strâng toamna, când sunt coapte.*
[37] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. Ţepu, com. de dl Tud. Pamfile.
[38] Com. de dl Art. Gorovei.
[39] V. B. Muntenescu: ***Doine din popor***, publ. în ***Şezătoarea***, an. VIII, p. 104.
[40] A. C. Domşa: ***Doine de pe Mureş***, publ. în ***Familia***, an. XXIV, p. 523.

A treia, ostăşească, asemenea din **Transilvania**:

*Foaie verde **mărăcine**,*
Cum nu-i dorul mare câne,
Că de la Oşorhei vine
Şi mă-ntreabă de curele:
Poţi-le purta de grele?
- De curele
Cât de grele,
Tot m-oi lupta cu ele,
Dar mi-i jele, Doamne, jele
De doruţu mândrei mele! [41]

A patra, de peste Olt:

*Frunză verde **mărăcine**,*
N-a lăsat Dumnezău bine.
Frumosul fuge de mine
Şi urâtul calea-mi ţine.

A cincea, tot de peste Olt:

*Frunză verde **mărăcine**,*
*S-a dus neica, **nu** mai vine,*
Tuturor le pare bine,
Numai mie-mi pare rău,
C-a fost puişorul meu! [42]

A şasea, din **Ţara-românească**:

*Frunzuliţă **mărăcine**,*
Şi-am auzit, mândro, bine
Precum că te laşi de mine.
Vorba, să-ţi fie de bine,
Nu mai ai nemic cu mine,
Nici eu, mândruţo, cu tine!

A şeptea, tot din **Ţara-românească**:

*Frunzuliţă **mărăcine**,*
Şi-am auzit şi ştiu bine,
Că te-nsori, mă laşi pe mine.
'nsoară-te, cu Dumnezău,
Că mie nu-mi pare rău;
Nici aşa bine nu-mi pare,
Numai inima mă doare.[43]

În fine, a opta, din **Banat**:

*Frunză verde **mărăcine**,*
Fie-te focul de june,
Ai rămas neînsurat
Ca gardul nestreşinat!
Frunză verde foaie lată,
Fie-te focul de fată
Rămăseşi nemăritată
Ca salca netuşinată!
- Cine te cată pe tine,
Că eşti bătrân ca şi mine?...
- Ba pe tine toţi te cată,
Că te ştiu, că eşti barbată! [44]

În fine, e de-nsemnat şi aceea că atunci când înfloresc **porumbreii** primăvara, atunci, după spusa românilor din **Moldova**, e timpul cel mai bun de sămănat **păpuşoii**.[45]

*

Se fierbe vin alb. Când clocoteşte, se pune înuntru o bucăţică de rădăcină de **porumbrel** şi se lasă puţin înuntru până ce se răceşte vinul, ca să-l poţi ţinea în gură. Ţii apoi vinul acesta în gură, şi apoi **durerea de măsele** îţi trece.[46]

---

[41] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 304.
[42] V. Alecsandri: ***Cântece de peste Olt***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. X, p. 210 şi 211.
[43] Gh. Popescu-Ghica: ***Culegeri de poezii populare***, publ. în ***Gazeta săteanului***, an. X, R. Sărat, 1893, p. 405.
[44] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 189.
[45] ***Şezătoarea***, an. III, p. 13.
[46] Dat. rom. din Bucovina.

*

Porumbelul = porumbrel

Fie-ţi ţie, mamă, raiul,
Precum mi-a fost mie traiul;
Cungiurată-s de străini,
Ca spinul de rădăcini;
Cungiurată-s de guri rele
Ca spinii de porumbele.[47]

*

Cu zama de rădăcină fiartă de la **porumbrel** se spală tragănul la boi. **Porumbrelele** fierte se beu pentru pântecărie.[48]

*

Porumbarul[49], **porumbrelul**[50], **porumbica** (fruct)[51].

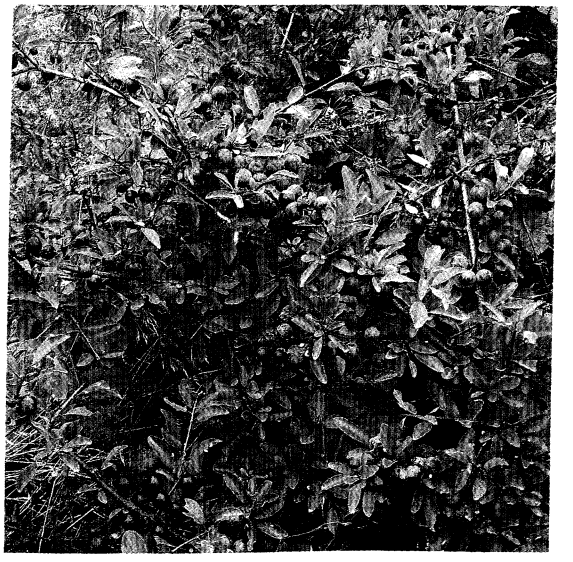

[47] Laura Veturia Mureşan: ***Doine din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XX, Oradea-mare, 1884, p. 191.
[48] Dict. de S. Sa păr. Nicolae Filip, iconom în Dumbrăveni.
[49] Bălăşel, nr. 120 şi 189.
[50] ***Şezătoarea***, III, p. 13, VIII, p. 151, IX, p. 29; ***Buletinul***, p. 249.
[51] ***Familia***, XXVIII, p. 330.

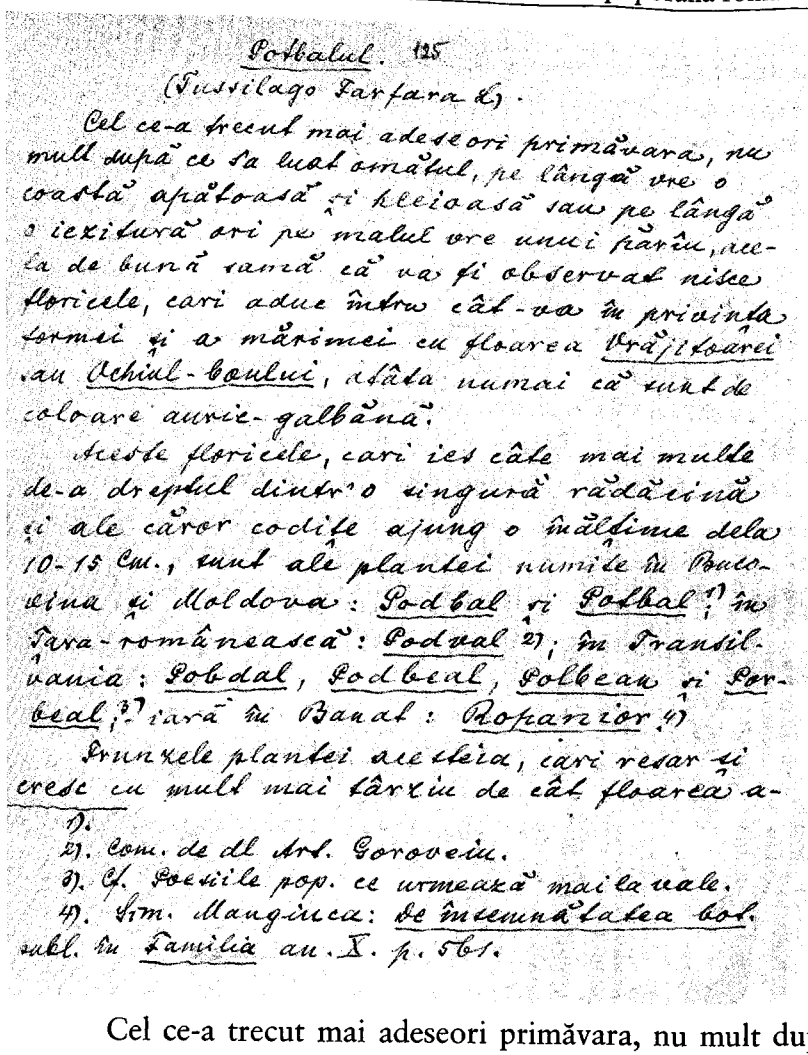

Potbalul. 125
(Tussilago Farfara L.).

Cel ce-a trecut mai adeseori primăvara, nu mult după ce s'a luat omătul, pe lângă vre o coastă apătoasă şi hleioasă sau pe lângă o iezitură ori pe malul vre unui părâu, aceea de bună samă că va fi observat nişte floricele, cari aduc întrucâtva în privinţa formei şi a mărimii cu floarea vrăjitoarei sau Ochiul-boului, atâta numai că sunt de coloare aurie-galbănă.

Aceste floricele, cari ies câte mai multe de-a dreptul dintr'o singură rădăcină şi ale căror codiţe ajung o înălţime dela 10-15 cm., sunt ale plantei numite în Bucovina şi Moldova: Podbal şi Potbal[1]; în Ţara-românească: Podval[2]; în Transilvania: Pobdal, Podbeal, Polbean şi Porbeal[3]; iară în Banat: Ropanior[4].

Frunzele plantei acesteia, cari resar şi cresc cu mult mai târziu de cât floarea a-

1).
2). Com. de dl Art. Gorovei.
3). Cf. Poesiile pop. ce urmează mai la vale.
4). Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. publ. în Familia an. X. p. 561.

376. Potbalul
(Tussilago Farfara L.)

Cel ce-a trecut mai adeseori primăvara, nu mult după ce s-a luat omătul, pe lângă vreo coastă apătoasă şi hleioasă sau pe lângă o iezitură ori pe malul vreunui părâu, acela de bună samă că va fi observat nişte floricele, cari aduc întrucâtva în privinţa formei şi a mărimii cu floarea **vrăjitoarei** sau **ochiul-boului**, atâta numai că sunt de coloare aurie-galbănă.

Aceste floricele, cari ies câte mai multe de-a dreptul dintr-o singură rădăcină şi ale căror codiţe ajung o înălţime de la 10-15 cm, sunt ale plantei numite în Bucovina şi Moldova: **podbal** şi **potbal**[1]; în Ţara-românească: **podval**[2]; în Transilvania: **pobdal, podbeal, polbean** şi **porbeal**[3]; iară în Banat: **ropanior**[4].

Frunzele plantei acesteia, cari răsar şi cresc cu mult mai târziu decât floarea, asemenea de-a dreptul din rădăcină, şi cari sunt pe partea dedesupt provăzute c-un fel de pufuşor cenuşiu, iar pe partea deasupra de coloare verde, sunt bune, după cum spun româncele ştiutoare din **Bucovina**, precum şi cele din **Moldova**, de **beşica cea rea**, de **durerea ţâţelor la femei**, de **orbalţ**,

[1] [...].
[2] Com. de dl Art. Gorovei.
[3] Cf. poeziile pop. ce urmează mai la vale.
[4] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 561.

de **umflătură**, de **tusă** şi pentru caii cei **aprinşi**.

Aşa, când a avut cineva **beşica** cea **rea** şi aceasta a spart, româncele din **Bucovina** pun pe dânsa frunză de **potbal**. Făcând-o aceasta, beşica se sbiceşte şi apoi se vindecă.[5]

Când unele neveste au **durere de ţâţe**, iau două frunze de **potbal**, le ung cu miere şi le pun pe ţâţe. Făcând-o aceasta, durerea îndată se întoarce şi încetează, căci frunza de potbal are puterea de-a alina durerea.[6]

Când cineva are o **umflătură** oareşicare, cum pune pe dânsa frunze de **potbal**, îndată se dezumflă, căci frunzele acestei plante au puterea de-a trage durerea afară.[7]

Când cineva are **orbalţ**, ia frunze de **potbal** şi se leagă cu dânsele la cap. Făcând-o aceasta, **orbalţul** se dezumflă şi se întoarce.[8] Româncele din **Moldova**, tot pentru această boală se oblojesc cu frunze opărite de potbal. Pentru **tusă** se bea ceai de frunze şi floare de **potbal**.[9]

Când un cal este aprins, se ia frunză de **curechi**, se amestecă cu **potbal**, se pisază bine şi apoi, scurgându-se zama dintr-însul, se toarnă calului pe nas.[10] Cu **frunze de potbal**, când sunt tinere, atât româncele din Bucovina, cât şi cele din Moldova, fac şi **sarmale** şi **găluşte**.[11]

Potbalul, deşi nu e cine ştie ce plantă aleasă şi frumoasă, totuşi, fiindcă înfloreşte foarte timpuriu primăvara, figurează foarte adeseori şi-n unele doine poporale.

Aşa o doină din **Transilvania**, care ne arată totodată şi locul unde creşte mai cu samă **potbalul**, sună precum urmează:

Nu mă da, maică, la deal,
Că se face grâul rar
Şi iarba numai podbeal,
Ci mă dă, maică, pe şes,
Că se face grâul des
Şi iarba numai ovăs.[12]

Iară o variantă a acestei doine, tot din **Transilvania**, sună astfel:

Nu mă da, mamă, la deal,
Că se face grâul rar
Şi iarba fără pobdal
Da mă dă, mamă, la şes,
Că se face grâul des
Şi iarba tot cu ovăs![13]

O altă doină din **Transilvania**, şi anume din Solnocul interior, în fruntea căreia figurează **potbalul** ca un semn de despărţire, sună aşa:

Frunză verde de porbeal,
Rămâi sănătos Ardeal;
Frunză verde de săcară,
Rămas bun duioasă ţară,
Io acum te las de tot,
Dorul tău în sân îl port.
Inimuţa mea cea dreaptă
N-ar voi să se despartă;
Plânsul meu pe faţă-n jos
Spune că nu merg voios![14]

---

[5] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[6] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.
[7] Dat. rom. din Cacica, dict. de Măriuca Hopulele.
[8] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.
[9] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 59.
[10] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 108.
[11] Com. de dl Art. Gorovei; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 59.
[12] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 273.
[13] Ioan Poruţ: ***Doine şi hore pop. din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XIX, p. 20.
[14] Petru Mureşan: ***Doine şi hore pop.***, publ. în ***Familia***, an. IX, p. 425.

Iară o altă doină din Munţii apuseni ai **Transilvaniei,** în care o fată se plânge că iubitul ei s-a dus la Ardeal şi n-are cal cu care să se întoarcă înapoi, sună astfel:

Frunză verde de ***podbeal,***
Mi s-a dus badea-n Ardeal
Şi-ar veni şi n-are cal.
- Vino, bade şi pe jos,
Că eşti tânăr şi frumos![15]

În fine, o doină din comitatul Făgăraşului zice:

Frunză verde de ***polbean,***
Am o mândruliţă-n deal,
Ochii-i joacă, gura-i râde,
Când o văz, inima-mi plânge![16]

*

Frunza de potbal, numai până atunci e bună de făcut găluşte cu dânsa, până când încep a cânta broaştele sau cel mult până ce tună întâiaşi dată. După ce tună, nu e mai mult bună, devenind aţoasă.[17]

*

Podbealul[18]**, potbalul**[19]**.**

[15] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele,** p. 151.
[16] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri,** vol. I, partea II, p. 1007.
[17] Cred. rom. din Bucovina.
[18] *Şezătoarea,* IX, p. 125.
[19] Bartolomeu, p. 48.

377. Potroaca
(Erythraea Centaurium Pers.)

Potroaca. 337
(Erythraea Centaurium Pers.)

Una dintre plantele, care e mai tot atât de amară ca şi Fierea-pământului, e Potroaca, numită în Bucovina şi Potrocuţă;[1] în Moldova: Potroacă;[2] în Transilvania: Floare-de-frigure şi Ţîntaură;[3] iară în alte părţi locuite de Români: Centaură, Centaură-mărunţă, Centaură-râioasă, Cintaulă, Cintaură, Cintoare, Fierea-pământului, Frigor, Frigore, Frigurică şi Ţintaulă.[4]

Potroaca creşte pe fânaţe şi prin poienile cele umede şi ajunge la o înălţime de 30-45 Cm. Ea înfloreşte începînd din luna lui Iunie şi până la finea lui August şi are floare roşietică.

1. Dat. Rom. din Cireş, com. de Ilie Dugan, stud. gimn.; – Panţu: Vocab. p. 16.
2). Dr Brândză: Limba bot. publ. în Columna lui Traian cit. p. 231; – Panţu: Vocab. p. 16.
3). Panţu: Vocab. p. 16.
4). Dr Brândză: Prodrom p. 160; – G. Crăinicean: Nomenclatura publ. în Convorbiri lit. p. 511 şi 513; – Grecescu: Conspect. p. 401; – Panţu: Vocab. p. 16.

Una dintre plantele, care e mai tot atât de amară ca şi **fierea-pământului**, e **potroaca**, numită în Bucovina şi **potrocuţă**[1]; în Moldova: **potroacă**[2]; în Transilvania: **floare-de-friguri** şi **ţântaură**[3]; iară în alte părţi locuite de români: **centaură, centaură-mărunţă, centaură-râioasă, cintaulă, cintaură, cintoare, fierea-pământului, frigor, frigore, frigurică** şi **ţintaulă**[4].

Potroaca creşte pe fânaţe şi prin poienile cele umede şi ajunge la o înălţime de 30-45 cm. Ea înfloreşte începând din luna lui iunie şi până la finea lui august şi are floare roşietică.

Românii întrebuinţează planta aceasta spre mai multe scopuri, şi anume: pentru **durere de inimă, durere de pântece, durere de piept, vătămătură, cârcei de stomac, friguri** şi pentru ca să capete gust la mâncare. Pentru **durere de inimă** se pune în holercă şi se bea câte un păhărel demineaţa pe inima goală. Celui ce face aceasta nu numai că durerea de inimă îi încetează, ci i se

[1] Dat. rom. din Cireş, com. de Ilie Dugan, stud. gimn.; Panţu: **Vocab.**, p. 16.
[2] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, *cit.* p. 231; Panţu: **Vocab.**, p. 16.
[3] Panţu: **Vocab.**, p. 16.
[4] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 160; G. Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *Convorbiri lit.*, p. 511 şi 513; Grecescu: **Conspect**, p. 401; Panţu: **Vocab.**, p. 16.

deschide totodată şi gustul la mâncare.[5]

Pentru cei ce au **durere de pântece** şi din cauza aceasta nu pot mânca, se pune în holercă şi se dă de băut, sau se fierbe mocnit într-o ulcică cu apă şi apă de aceasta se dă apoi bolnavului de băut.[6] Pentru cei ce au **durere de piept** ori **vătămătură** sau altă **durere înuntru**, se pune în holercă şi holercă de-aceasta o beu. Iar dacă unii nu o pot bea cu holercă, atunci se fierbe la un loc cu apă ne-ncepută şi, după ce se fierbe şi se scurge, se pune într-însa **miere** şi aşa se dă apoi celui bolnav de băut. Şi bolnavului care o bea astfel îndată-i trece durerea ce-o are şi i se face bine.[7]

Pentru **cârcei de stomac**, se face herbată.[8]

Pentru **friguri**, se fierbe în apă ne-ncepută şi zama ce iesă dintr-însa, lăsându-se să se răcorească, se dă celui bolnav de băut, nemijlocit înainte de ce prind frigurile a-l scutura.[9]

În fine, pentru cei ce n-au gust la mâncare, se sfarmă până ce se face ca muşdeiul, se pune în holercă şi holercă de aceasta apoi, care capătă o coloare roşietică şi un gust foarte bun, se bea câte un păhărel de trei ori pe zi, şi anume: demineaţa, la amiaz şi sara.

Cine bea holercă sau rachiu de-acesta îndată capătă gust la mâncare.[10]

*

Buruiana-frigurilor e o plantă ce creşte pe prundişul văilor, e cam de 20-30 de cm înaltă, cu frunzele lungureţe şi înguste, iar floarea roşie deschisă.

Cel ce voieşte să scape de friguri, o adună şi o bagă în o sticlă cu vinars şi o lasă aşa cam două oare, până ce se colorează puţin, şi apoi îl bea.[11]

Potroaca e cea întâi plantă pentru stomac.[12]

Cintoarea[13], **ţintoria**[14].

---

[5] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei: ***Potroaca** e bună de **durere de inimă**, precum şi de alte răutăţi înuntru; se pune în holercă şi i se bea zama.*

[6] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamfira Tuniac.

[7] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[8] Dat. rom. din Cireş, com. de Ilie Dugan: ***Potrocuţa** e o buruiană de vară şi de toamnă, care creşte pe priloage. Ea are frunze mărunţele, floricică roşietică şi foarte amară. Ea se-ntrebuinţează în herbată pentru cârceii de **stomac**.*

[9] Dat. rom. din Botuşana, com. de Ştef. Boca, stud. gimn.; dr. Crăinicean: ***De ale higienei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 247: *Trei dramuri **revent**, 5 dramuri **ţintaulă**, una oca vin alb, plămădite la soare, bea demineaţa câte o ceşcuţă, vindecă **frigurile**.*; M. Lupescu: ***Medicina populară***, publ. în ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 81: *Mijloacele de a scăpa de **friguri** sunt foarte variate: unii scapă scăldându-se în apă rece, când îi apucă fiorile; unii bând vin mult cu **pelin**; altora li se dă albuş de ou zbătut în rachiu, după care să îmble mult; altora li se dă să beie zamă de **potroacă**. Zama de **potroacă** se capătă fierbând cu apă **potroacă** ce creşte prin unele fânaţe şi care are o floricică roşietică. Se bea câte un păhar înainte de mâncare; zama de **potroacă** e foarte amară.*

[10] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei, îndeosebi însă a celor din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; a celor din Botuşana, com. de Ştef. Boca; şi a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: ***Potroaca** se pune şi în rachiu şi-i dă a coloare roşietică. Acest rachiu, băut demineaţa, face gust de mâncare.*

[11] Com. de Maria Raţiu, din Teiuş.

[12] Com. de dna El. Nic. Voronca.

[13] Uzitat în Ciudei, com. de M. Popescu.

[14] Sala, coala I, p. 1; IV, p. 1.

378. Pristolnicul
(Abutilon Avicennae Gaertn.)

57.

Pristolnicul
(Abutilon Avicennae Gaertn.)

Prin vii și păduri precum și prin alte locuri, lucrate și nelucrate, crește un fel de plantă, ca la 1½ M. de înaltă, care înflorește în luna lui Iulie și August și a cărei floare e galbănă, frunzele în formă de inimă și păroase, iar fructele în forma unei cruciţe.

Această plantă se numește crucea-pânei, floarea-crucei și Pristolnic, lat. Abutilon Avicennae Gaertn. sau Sida Abutilon L.

Cu fructele acestei plante îndătinează româncele din Țara-românească a însemna prescurile.[1]

Tot în Țara-românească există despre planta aceasta și-o cimilitură, care ne-arată pe unde crește și spre ce scop se întrebuințează.

Iată și cimilitura respectivă:

Mă dusei în pădure
Și tăiai un retevei

D. Pantu: Plantele p. 227.

[1] Panţu: **Plantele**, p. 227.

Nici de-o palmă,
Nici de-un pumn
Şi făcui un lucru bun.[2]

În Munţii apuseni ai **Transilvaniei** planta aceasta, care probabil că se-ntrebuinţează spre acelaşi scop ca şi-n **Ţara-românească**, precum şi spre vindecarea durerii şi a **asurzitului de urechi**, se numeşte **prescurea**, art. **prescureaua.**[3]

[2] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 1218.
[3] Com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj.

379. Prunul
(Prunus Juliana L.)

464

Prunul.
(Prunus Juliana L.)

Prunul, despre care mi-am propus să vorbesc în şirele ce urmează, este o varietate cultivată de Curcudus, lat. Prunus insititia L.

El se deosebeşte de Curcudus nu numai prin aceea că creşte cu mult mai înalt şi are frunze ce-va mai deschise, ci şi prin frunzele sale, cari sunt asemenea cu mult mai mari şi totodată şi mai dulci. Carnea fructelor sale însă, cari au formă rotundă ca şi curcudusele, nu se desface nicicând de sâmbure, ci se ţine de acesta ca şi cea a curcudu̯selor. O dovadă şi aceasta că el nu se trage dela un alt pom, ci numai dela Curcudus.

Prunul însă nu e numai de un fel, ci de mai multe feliuri, şi anume:

Prun-galbăn, ale cărui fructe, numite prune-galbene, prune-grase-mici, poame-cioreşti, sunt mici, cam de mărimea unui ou de porumb, de coloare galbănă şi se coc cam prin Septemvrie. 1)

1) Porcius: Flora p. 194; - Com. de dl En. Hodoş: „Prunele galbine sunt ceva mai mici de cât prunele bistriţe, cam ca şi cele albe. Carnea nu se desface de sâmbure."

Prunul, despre care mi-am propus să vorbesc în şirele ce urmează, este o varietate cultivată de **curcuduş**, lat. Prunus insititia L.

El se deosebeşte de **curcuduş** nu numai prin aceea că creşte cu mult mai înalt şi are frunze ceva mai deschise, ci şi prin frunzele sale, cari sunt asemenea cu mult mai mari şi totodată şi mai dulci. Carnea fructelor sale însă, cari au formă rotundă ca şi **curcuduşele**, nu se desface nicicând de sâmbure, ci se ţine de acesta ca şi cea a **curcuduşelor.** O dovadă şi aceasta că el nu se trage de la un alt pom, ci numai de la **curcuduş**.

Prunul însă nu e numai de un fel, ci de mai multe feliuri, şi anume:

Prun-galbăn, ale cărui fructe, numite **prune-galbene, prune-grase-mici, poame-cioreşti,** sunt mici, cam de mărimea unui ou de porumb, de coloare galbănă şi se coc cam prin septemvrie.[1]

Avramul, ale cărui fructe, numite **avrame** sing. **avramă**, sunt rotunde şi de mărimea unui **măr-**

[1] Porcius: **Flora**, p. 194; com. de dl En. Hodoş: ***Prunele-galbine** sunt ceva mai mici decât **prunele-bistriţe**, cam ca şi cele albe. Carnea nu se desface de sâmbure.*

viesc, iar ce se atinge de coloare, unele sunt roşii şi rămân aşa până ce se trec, iar altele sunt albe.[2]

Bardacul, ale cărui fructe se numesc **bardace** sing. **bardacă**.

Gâldanul sau **goldanul**, ale cărui fructe, numite **gâldane** sing. **gâldană**, **prune-gâldane** şi **goldane** sing. **goldană**, sunt mari şi dulci.[3]

Prunul-ursesc, ale cărui fructe, numite **prune-urseşti**, sunt mari, rotunde şi de coloare albăstrie sau vânătă. Şi

Prunul, prun-mare, prun-popesc, ale cărui fructe, numite **prune, prune-mari, prune-grase, prune-dulci** şi **prune-popeşti**, sunt mari, rotunde, roşietice şi dulci.[4]

Fructele tuturor prunilor acestora sunt bune de mâncare şi se şi mânâncă.

Fructele **prunului** din urmă însă nu numai că sunt bune de mâncat, ci se face dintr-însele, când sunt coapte, ca şi din **perje**, încă şi un fel de mâncare, numită **chisăliţă**, care se mânâncă cu mămăligă, şi anume în zile de post sau de sec, numai de oamenii cei mai sărmani şi mai nevoieşi, şi numai rar când şi de cei mai avuţi.

Şi cum că aceasta întru adevăr este aşa, se poate cunoaşte şi din următoarea chiuitură sau strigătură din **Transilvania**:

La cratinţa rară, rară,
N-am mai fost de-alaltă sară.
La cratinţa ruptă-n c...,
N-am mai fost de la Crăciun.
La cratinţa-n patru iţe
Am mâncat ieri chisăliţă.[5]

Tot din prune de-acestea, când sunt foarte bine coapte, se face şi **povidlă** sau **povirlă**, care e cu mult mai dulce şi mai gustoasă decât cea de **perje** şi care se mânâncă apoi în decursul întregului an, atât cu pâne sau mălai, cât şi rărită cu mămăligă.

În fine, tot din prune de-acestea se face şi un fel de ţuică şi rachiu, numit **rachiu de prune**, ceea ce se vede şi din următoriul cântec poporal din **Transilvania**:

Du-mă, Doamne, şi mă pune,
Unde e rachiu de prune.
Du-mă, Doamne, şi mă lasă
Unde este vin pe masă.[6]

Cu **untul de sub pruni**, adică cu prunele celea ce au căzut jos şi au început a trece acum în putrejune, o samă de fete din **Transilvania**, după cum ne spune o doină poporală din ţinutul Săliştii, fac şi farmece cu cari farmecă pe aleşii inimii lor.

Iată şi doina respectivă, care ni-o spune aceasta:

Frunză verde şi-o lălea,
Trece mândra pe colea.
Eu o-ntreb de sănătate,
Ea se uită-n altă parte.
Eu o-ntreb de unde vine,
Ea nu se uită la mine.
Cum nu-i mândr'a dracului,
Iesă-n vârvul dealului
Din măneci tot vâjâind
Şi din poale sfârâind
Bădiţii semne făcând.
Când bădiţa o vedea
După ea că se ducea
Până el că mi-o iubea,

---

[2] Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 2173 şi 2174; Panţu: Vocab., p. 38; dr. Grecescu: Conspect, p. 195; *Şezătoarea*, vol. V, Fălticeni, p. 69.

[3] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 195; Panţu: Vocab., p. 39; şi *Şezătoarea*, vol. V, p. 69.

[4] Com. de dl En. Hodoş; Porcius: **Flora**, p. 38; şi-n Bucovina.

[5] Com. de dl B. B. Iosof.

[6] **Tomul liric**, p. 31; cf. Bibicescu, *op. cit.*, p. 224.

Mândra că mi-l fărmeca *Cu unt dulce de sub prag*
Cu unt dulce de sub prun *Să meargă la el cu drag.*[7]
Să meargă la ea nebun,

Lemnul de prun e bun atât pentru foc, cât şi pentru lucru. Din el se fac butoiaşe, precum şi alte lucruri trebuincioase pe lângă casă.

Din **crengile de prun** se fac **cercuri pentru cununie**, precum şi **pomii** împodobiţi cu **strafide, smochine, mere, pere, perje, turte dulci** etc., cari se duc înaintea morţilor.

Scoarţa de prun se-ntrebuinţează la producerea **coloarei roşii** pentru colorarea sculelor de buci. Când voiesc adică româncele, cari se ocupă cu coloratul, să producă **coloare roşie**, pun o parte de **scoarţă de arin-negru**, uscată şi preparată ca pentru coloarea cea neagră, şi două părţi de **scoarţă de prun** sau de **perj-roş**, într-o căldare umplută cu apă, la foc, ca să fiarbă. După ce acestea au fiert bine, scurg zama într-o covată şi umblând prin dânsa de vreo câteva ori, până ce nu apucă a se răci, cu un petic, în care se află **cenuşă** şi puţin **var stâns**, vără sculele cele de buci înăuntru şi dacă e vara, le tot învârtesc în faţa soarelui, iară dacă e iarna, undeva în casă la căldură, căci cu cât le învârtesc mai mult în zama aceasta, care se numeşte în limba poporului **roşeaţă** sau **roşală**, cu atâta se fac mai frumoase şi mai roşii.

După ce le-au roşit de-ajuns şi după ce le-au uscat la soare, capătă o coloare **roşu-aprinsă**, iară dacă nu s-au gâcit tocmai bine, capătă o coloare **gălbâie-întunecată**.

Sculele ce se roşesc în roşala aceasta, când se pun înuntru, sunt **albe**, nu galbene ca sculele cele de lână, cari se înfloresc în **flori**. Asemenea, nu trebuie niciodată de fiert ca sculele cele de lână, ci numai de pus în vasul cu **roşală** şi de învârtit acolo, până ce se roşesc cumsecade.[8]

Tot pentru acest scop se-ntrebuinţează **scoarţa de prun** şi de cătră o samă de romînce din **Moldova**, jud. Suceava. Acestea, când voiesc să producă **coloare roşie**, iau **scoarţă de prun**, o usucă la umbră şi apoi o pun să fiarbă într-o căldare cu puţin **sovârv** şi **cimbrişor-de-câmp**, până ce se obţine o coloare roşie potrivită. În coloarea sau zama aceasta vără apoi sculele ce vor să le roşească, de atâtea ori, până ce capătă coloarea dorită.[9]

Prunul sau, mai bine zis, diminutivele acestuia, adică **prunişorul** şi **prunuţul**, figurează foarte adeseori şi-n poezia poporană. Iată una şi dintre aceste poezii, şi anume din **Transilvania**, comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos:

Lelea cu ochi mieriori *Nu ştiu scoate-m-a ori ba*
Mă cheamă în prunişori *Ori mai tare m-a băga.*[10]
Să mă scoată din fiori.

Alta, din **Banat**, com. Prilipeţ:

Frunză verde de prunuţ,
Doi, trei ani avui drăguţ;
Dar acum de două luni

[7] Com. de dl B. B. Iosof.
[8] S. Fl. Marian: **Cromatica**, p. 36.
[9] ***Buletinul cit.***, p. 252.
[10] Mândrescu, *op. cit.*, p. 86.

Îl lăsai pentru minciuni.[11]

A treia şi ultima, tot din **Banat**, com. Iaz:

Frunză verde de prunuţ,
Avusei şi eu drăguţ,
Şi duşmanii mi-l zăflară,
La mare bir îl băgară;
El de frica birului
Trecu apa Jiului.
Când fu apa jumătate
Stătu-n loc şi scrise carte:
Ţie, mândră, sănătate,
Că de mine n-avuşi parte.
Tu vei face, mândră, bine,
Că mai sunt voinici ca mine,
Numai eu voi face rău,
Că nu-i nime-n portul meu,
Nici la stat, nici la purtat,
Nici gură de sărutat.[12]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că oamenii ce se ocupă cu cultivarea **prunilor** şi cu conservarea **prunelor** se numesc **prunari**.

Iată şi o satiră poporană din **Transilvania**, cu care nu o dată se iau aceşti oameni peste picior de către consătenii lor:

*Vai, saracul **prunarul**!*
*Dacă-i fură cioara **pruna**,*
El o jeleşte cu luna.
*Dar' săracul **părarul**,*
*Dacă-i fură cioara **para***
O jeleşte toată ţara.[13]

*

Prunul.[14]

[11] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 119.
[12] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 55.
[13] Bibicescu, *op. cit.*, p. 224.
[14] ***Familia***, XXVIII, p. 27; ***Şezătoarea***, III, p. 122; Bartolomeu, p. 48; Gligor, nr. 37; Papahagi, p. 259, 294, 306.

380. Punga-babei sau Tătăiş (Inula dysenterica L.)

Punga babei
sau Tătăiş lat. Inula dysenterica
Uzitat în Transilvania.

Tătăija 160
E bună de arsură, se farmă floarea şi se pune cu groscior sau sămăcişă (chişleag) pe rană.
Com. de P. Spânul.

Tătăiş XLIII. 2. Fac femeile cu dânsul coloare galbănă. (Dict. de maica mea)

Tătăişul creşte la priloage şi are floare galbănă ca ochiul-boului. Din Tătăiş fac coloare galbănă. Îl fierb în apă şi 'nainte de a pune sculele pun piatră acră.

Tătăişul se numeşte în unele locuri Bubă 'n cap.

Tătăiş se numeşte în unele părţi şi Banul şi ochiuşa (vedi Hodoş p. 160)

Punga-babei sau **tătăiş**, lat. Inula dysenterica.[1]

*

Tătăija: e bună de arsură, se farmă floarea şi se pune cu **groscior** sau **sămăcişă** (chişleag) pe rană.[2]

*

Tătăiş, XLIII, 2. Fac femeile cu dânsul coloare galbănă.[3]

*

Tătăişul creşte la priloage şi are floare galbănă ca **ochiul-boului**. Din **tătăiş** fac coloare galbănă. Îl fierb în apă şi 'nainte de a pune sculele, pun piatră acră.

---

[1] Uzitat în Transilvania.
[2] Com. de P. Spânul.
[3] Dict. de maica mea.

Tătăişul se numeşte în unele locuri **bubă-n cap.**
Tătăişa se numeşte în unele părţi din Banat şi **ochişea.**[4]

*

Miţişori, lat. Inula oculus-christi.[5]

*

Tătăiş sau **punga-babii,** lat. Inula dysenterica.[6]

[4] Vezi Hodoş, p. 160.
[5] Uzitat în Transilvania.
[6] Marian: Cromatica, p. 24.

381. Punga-ciobanului sau Prilogieriul (Capsella Bursa pastoris Moench.)

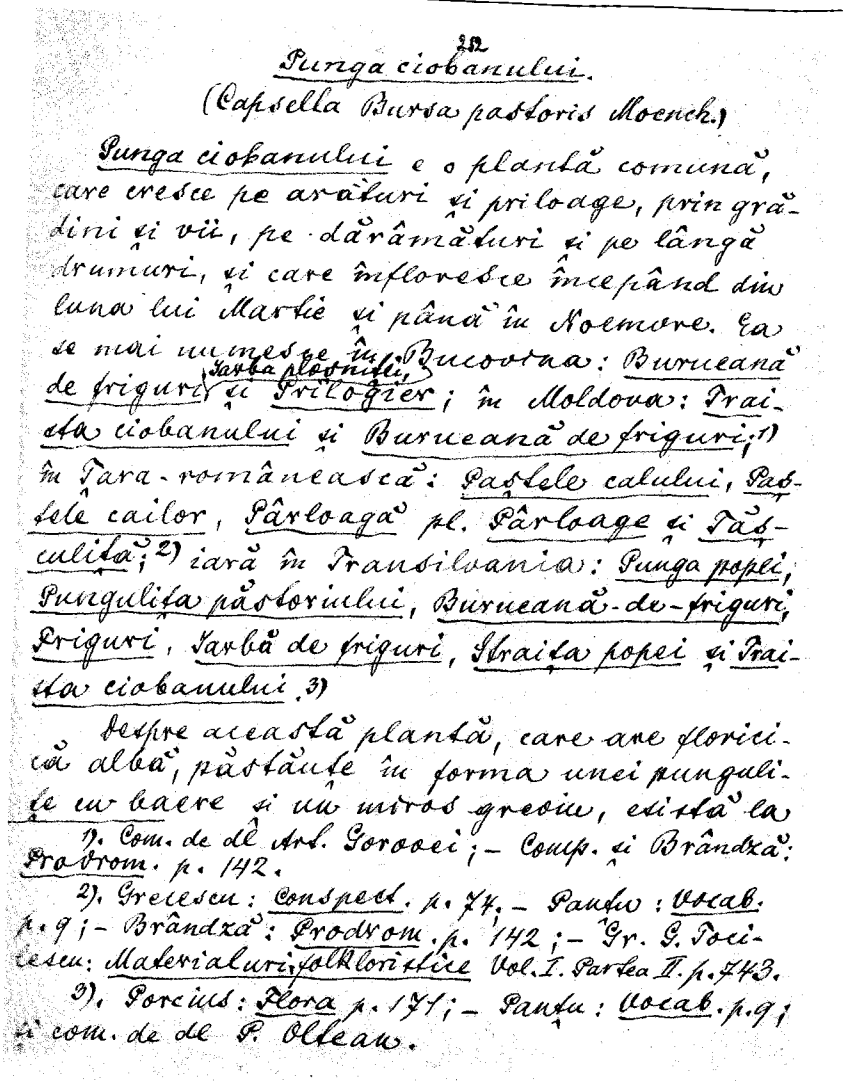

Punga ciobanului.
(Capsella Bursa pastoris Moench.)

Punga ciobanului e o plantă comună, care creşte pe arături şi priloage, prin grădini şi vii, pe dărâmături şi pe lângă drumuri, şi care înfloreşte începând din luna lui martie şi până în noiemvre. Ea se mai numeşte în Bucovina: buruiană-de-friguri, iarba-ploşniţei şi prilogier; în Moldova: traista-ciobanului şi buruiană-de-friguri[1]; în Ţara-românească: paştele-calului, paştele-cailor, pârloagă pl. pârloage şi tăşculiţă[2]; iară în Transilvania: punga-popii, punguliţa-păstoriului, buruiană-de-friguri, friguri, iarbă-de-friguri, straiţa-popii şi traista-ciobanului[3].

Despre această plantă, care are floricică albă, păstăuţe în forma unei punguliţe cu baiere şi un miros greoi, există la românii din Bucovina următoarea legendă:

---

[1] Com. de dl Art. Gorovei; comp. şi Brândză: **Prodrom**, p. 142.

[2] Grecescu: **Conspect**, p. 74; Panţu: **Vocab.**, p. 9; Brândză: **Prodrom**, p. 142; Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 743.

[3] Porcius: **Flora**, p. 171; Panţu: **Vocab.**, p. 9; şi com. de dl P. Oltean.

Zice că erau mai demult în **Moldova** *doi oameni foarte săraci, cari nu aveau nemică alta fără numai un fiu cu numele* **Gavril**. *Crescând băietul acesta mare şi văzând că părinţii săi sunt foarte săraci, s-a dus într-o zi la stână şi s-a rugat baciului ca să-l primească* **strungar**.

Baciul, căruia din întâmplare tocmai atunci i se bolnăvise strungariul, îl primi cu cea mai mare bucurie şi totodată îi jurui o sumă mică de bani ca simbrie.

Auzind mai pe urmă părinţii săi că Gavril al lor e la stână şi că a căpătat bani de la baci, se duseră la dânsul şi-l rugară să le deie lor banii, ca să-şi cumpere, dacă nu alta, macar un purcel, spre a-l ţine pe lângă casă, doară au şi ei ceva.

Gavril *nu se puse de pricină. Scoase punga şi voi să le deie toţi banii, însă când o deschise şi se uită într-însa, banii - ca-n palmă, nu află nici o liţcaie.*

Văzând el aceasta şi crezând cum că **uciga-l-crucea** *i-a luat banii, aruncă cine ştie unde punga de la sine, temându-se ca nu cumva, ţinând-o, să se ţie şi* **ducă-se pe pustii** *de dânsul.*

Mai târziu, şi anume către toamnă, mergând **ciobanul Gavril**, *căci acuma baciul îl făcuse* **cioban**, *mergând el cu oile la păscut, dă peste punga sa pe care o aruncase când îi ceruseră părinţii banii. Nu voieşte încă s-o urnească din loc, cugetând şi de astă dată că se află* **dracul** *într-însa şi, dacă va lua-o, atunci* **uciga-l-crucea** *nu-i va da niciodată pace, ci-l va năcăji necontenit şi tot ce va câştiga îi va lua. De-aceea, unde a văzut-o, acolo a şi lăsat-o.*

Nu mult după aceasta însă, trecând doi oameni pe-acolo şi dând şi ei peste pungă, precum şi peste o buruiană care crescuse pintre baierile pungii şi care avea nişte păstăuţe în forma unei **punguliţe cu baiere**, *luară atât punga, cât şi buruiana şi, ducându-se în urma ciobanului despre care credeau ei că a pierdut-o, cum îl ajunseră, îi deteră punga, iară buruiana, pe care o numiră ei* **punga-ciobanului** *şi care de-atunci încoace tot* **punga-ciobanului** *se numeşte, o luară cu sine şi se duseră cu dânsa acasă.*

Iată însă că ajungând oamenii aceia acasă, unul dintre dânşii se bolnăveşte de **friguri**, *cari începură a-l scutura aşa de tare, de pare că l-ar fi apucat toate* **năpădăile**.

Văzând aceasta, soţul său de călătorie îi zise că el de-aceea s-a bolnăvit, fiindcă a luat buruiana cea crescută pintre baierele pungii ciobanului.

Bolnavul de friguri, cum auzi aceasta, se făcu foc şi pară de mânie, luă o ulcică cu apă proaspătă, vârî buruiana într-însa şi, dimpreună cu aceasta, o puse apoi la foc, ca să fiarbă.

După ce a fiert de-ajuns, scoase buruiana din ulcică şi o aruncă, iară zama ce-a ieşit dintr-însa o bău toată. Şi cum a băut-o, îndată l-au lăsat frigurile.

Şi de-atunci buruiana aceasta se numeşte nu numai **punga-ciobanului**, *ci şi* **buruiană-de-friguri**, *pentru că ea e bună de friguri.*

Şi fiindcă e bună de leac, de-aceea românii din **Bucovina** care au friguri o sapă cu rădăcină cu tot, o pun la soare ca să se usce, o fierb înăduşit şi apoi o parte din zama ei o beu, iar cu ceealaltă parte se spală pe mâni.

Mai bună de friguri e **punga-ciobanului** atunci când se culege în **Ziua Crucii** şi se păstrează peste tot anul.[4]

Românii din **Moldova**, jud. Suceava, cari au **friguri**, pisază **buruiana-de-friguri** şi apoi,

[4] Dict. de Ioan şi Paraschiva Boca din Botuşana, şi com. de fiul lor Ştefan Boca, stud. gimn.

puindu-o în borş sau în oţet, se leagă cu dânsa la mâni, şi anume aproape de încheietura palmei.[5]

Românii din **Transilvania** o pun în rachiu, în care o lasă să steie cel puţin 24 de oare, şi abia după aceea bolnavul de friguri bea din rachiul acesta, câte trei păhăruţe pe zi, şi anume: demineaţa, la amiaz şi sara.

O samă de români însă, tot din **Transilvania,** iau buruiană de-aceasta cu cotor, cu sămânţă şi cu rădăcină cu tot, precum şi **laptele-cânelui** şi, zdrobindu-le amândouă plantele acestea cumsecade, le pun pe-o cârpă şi apoi cârpa aceasta o leagă la tălpile picioarelor.[6]

*

Punga-ciobanului, Capsella Bursa pastoris L., de bună samă aceasta.[7]

*

Traista-mocanului.[8]

[5] Com. de dl Art. Gorovei.
[6] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere.
[7] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.
[8] Tud. Pamfile, IV, p. 7.

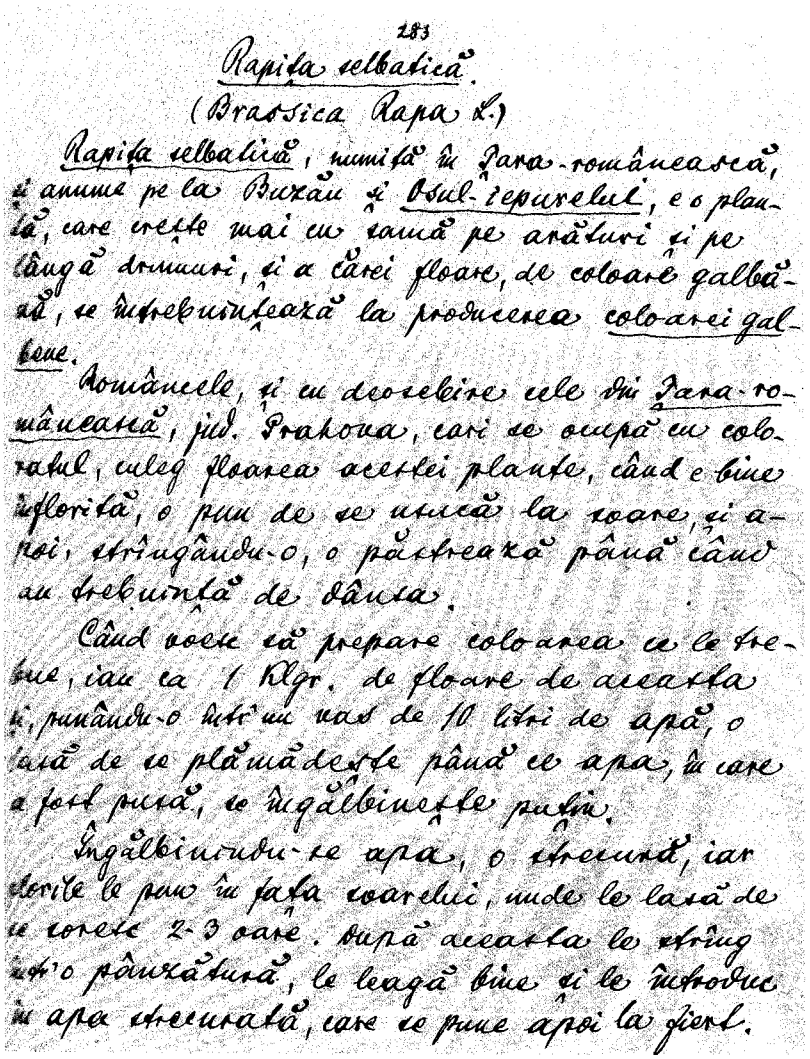

283

Rapiţa selbatică.

(Brassica Rapa L.)

Rapiţa selbatică, numită în Ţara-românească, şi anume pe la Buzău şi Osul-iepurelui, e o plantă, care creşte mai cu samă pe arături şi pe lângă drumuri, şi a cărei floare, de coloare galbănă, se întrebuinţează la producerea coloarei galbene.

Româncele, şi cu deosebire cele din Ţara-românească, jud. Prahova, cari se ocupă cu coloratul, culeg floarea acestei plante, când e bine înflorită, o pun de se usucă la soare, şi apoi, strângându-o, o păstrează până când au trebuinţă de dânsa.

Când voesc să prepare coloarea ce le trebue, iau ca 1 klgr. de floare de aceasta şi, punându-o într'un vas de 10 litri de apă, o lasă de se plămădeşte până ce apa, în care a fost pusă, se îngălbineşte puţin.

Îngălbinindu-se apa, o strecură, iar florile le pun în faţa soarelui, unde le lasă de se soresc 2-3 oare. După aceasta le strâng într'o pânzătură, le leagă bine şi le introduc în apa strecurată, care se pune apoi la fiert.

382. Rapiţa-sălbatică
(Brassica Rapa L.)

Rapiţa-sălbatică, numită în Ţara-românească, şi anume pe la Buzău, şi **osul-iepurelui**, e o plantă care creşte mai cu samă pe arături şi pe lângă drumuri şi a cărei floare, de coloare galbănă, se întrebuinţează la producerea **coloarei galbene**.

Româncele, şi cu deosebire cele din **Ţara-românească**, jud. Prahova, cari se ocupă cu coloratul, culeg floarea acestei plante când e bine înflorită, o pun de se usucă la soare şi apoi, strângând-o, o păstrează până când au trebuinţă de dânsa.

Când voiesc să prepare coloarea ce le trebuie, iau ca 1 klgr de floare de aceasta şi, punând-o într-un vas de 10 litri de apă, o lasă de se plămădeşte până ce apa în care a fost pusă se îngălbineşte puţin.

Îngălbinindu-se apa, o strecură, iar florile le pun în faţa soarelui, unde le lasă de se soresc 2-3 oare. După aceasta le strâng într-o pânzătură, le leagă bine şi le introduc în apa strecurată, care se pune apoi la fiert. În timpul fierberii, storc florile în mai multe rânduri, anume ca să iasă

toată materia colorantă dintr-însele. Tot în timpul fierberii pun în zama aceasta 20-30 gr de **piatră acră**, bine pisată.

Piatra aceasta se adaugă anume ca să se prindă bine coloarea pe lucrurile ce voiesc să le coloreze. În coloarea astfel preparată introduc apoi lucrurile ce voiesc să le coloreze şi le fierb împreună ca la vreo două oare. În urmă, scot lucrurile şi, după ce le clătesc în apă curată, le pun la zvântat. Dacă nu s-a prins tocmai bine coloarea de lucruri, acestea se mai introduc încă o dată în lichidul colorat şi se mai fierb, ca la o oară. După aceasta, scoţându-se şi clătindu-se din nou, se pun iarăşi la zvântat şi apoi se pot întrebuinţa.

În coloarea preparată în chipul cum s-a arătat până aice, se colorează firele de lână din cari se fac **vărgi galbene**, la straie, velniţe, la diferite aşternuturi, la brâne (cingători de mijloc). Iar din firele de tort de **in** se fac ţesături supţiri, ca şervete, ştergăruţe (prosoape mici), în care se amestecă şi puţin borangic.[1]

Alte două plante cunoscute românilor după nume, cari se ţin asemenea de familia rapiţei, despre care ni-a fost până aice vorba, însă cari nu cresc sălbatice, ci numai cultivate, sunt:

Rapiţa, lat. Brassica Rapa L., var. oleifera DC., şi

Napul pl. **napi**, numit şi **nap-curechiesc** pl. **napi-curechieşti**, lat. Brassica Rapa L., var. rapifera Metz.[2]

Spun românii că vitelor cari mânâncă **rapiţă-sălbatică** nu li se-ntâmplă nemică. Acelea însă ce mânâncă multă **rapiţă-domestică**, adică rapiţă cultivată, se zice că crapă.[3]

Mai departe se zice că **untul** de **rapiţă** e bun de **tusă măgărească**.[4]

[1] ***Buletinul cit.***, p. 192-193.
[2] Panţu: **Vocab.**, p. 8.
[3] Com. de dl Art. Gorovei.
[4] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

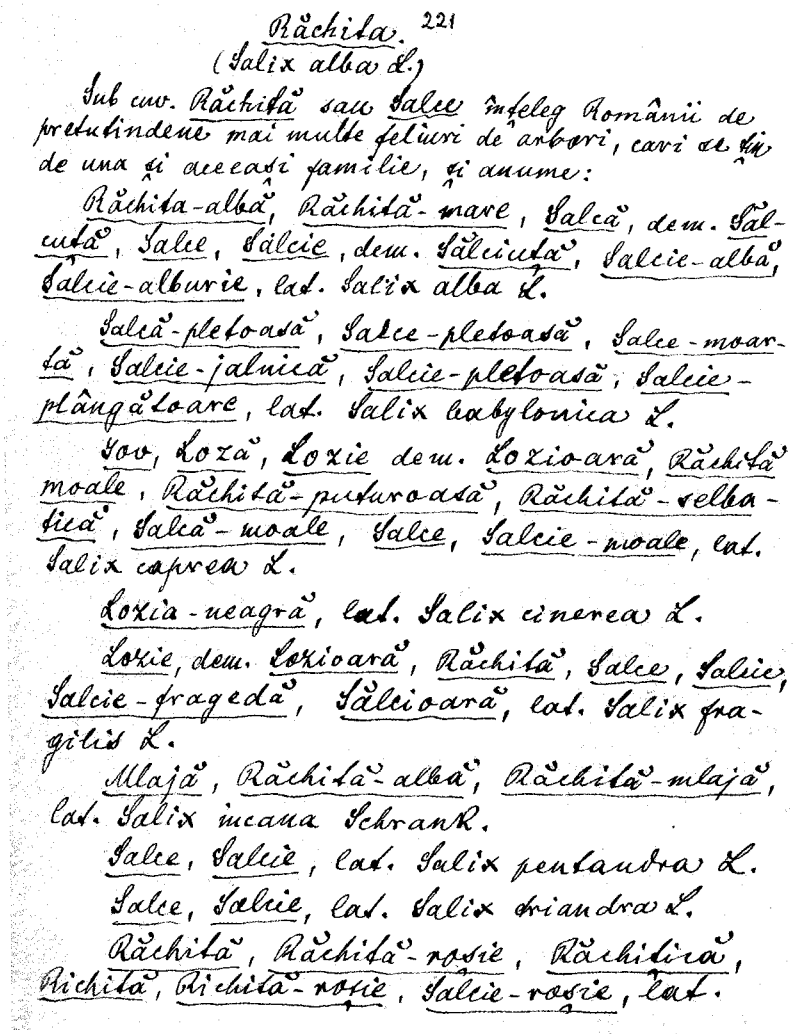

Răchita. 221
(Salix alba L.)

Sub cuv. Răchită sau Salce înţeleg Românii de pretutindene mai multe feliuri de arbori, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Răchită-albă, Răchită-mare, Salcă, dem. Sălcuţă, Salce, Sălcie, dem. Sălciuţă, Salcie-albă, Salcie-alburie, lat. Salix alba L.

Salcă-pletoasă, Salce-pletoasă, Salce-moartă, Salcie-jalnică, Salcie-pletoasă, Salcie-plângătoare, lat. Salix babylonica L.

Iov, Loză, Lozie dem. Lozioară, Răchită moale, Răchită-puturoasă, Răchită-selbatică, Salcă-moale, Salce, Salcie-moale, lat. Salix caprea L.

Lozia-neagră, lat. Salix cinerea L.

Lozie, dem. Lozioară, Răchită, Salce, Salcie, Salcie-fragedă, Sălcioară, lat. Salix fragilis L.

Mlajă, Răchită-albă, Răchită-mlajă, lat. Salix incana Schrank.

Salce, Salcie, lat. Salix pentandra L.

Salce, Salcie, lat. Salix triandra L.

Răchită, Răchită-roşie, Răchitică, Richită, Richită-roşie, Salcie-roşie, lat.

383. Răchita sau Salcea

(Salix alba L.)

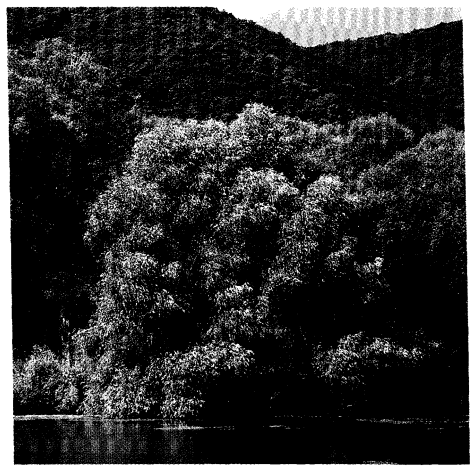

Sub cuvântul **răchită** sau **salce** înţeleg românii de pretutindene mai multe feliuri de arbori, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Răchită-albă, răchită-mare, salcă dem. **sălcuţă, salce, sălcie** dem. **sălciuţă, salcie-albă, salcie-alburie,** lat. Salix alba L.

Salcă-pletoasă, salce-pletoasă, salce-moartă, salcie-jalnică, salcie-pletoasă, salcie-plângătoare, lat. Salix babylonica L.

Iov, loză, lozie dem. **lozioară, răchită-moale, răchită-puturoasă, răchită-sălbatică, salcă-moale, salce, salcie-moale,** lat. Salix capraea L.

Lozia-neagră, lat. Salix cinerea L.

Lozie dem. **lozioară, răchită, salce, salcie, salcie-fragedă, sălcioară,** lat. Salix fragilis L.

Mlajă, răchită-albă, răchită-mlajă, lat. Salix incana Schrank.

Salce, salcie, lat. Salix pentandra L.

Salce, salcie, lat. Salix triandra L.

Răchită, răchită-roşie, răchiţică, richită, richită-roşie, salcie-roşie, lat. Salix purpurea L.

Lozie, mlajă, răchită, răchită-de-mlajă, răchiţică-albă, răchiţică-mlajă, salce, lat. Salix viminalis L.

Salcie-de-părău, lat. Salix depressa Hoffm.

Lozie, lat. Salix vitellina L.[1]

Dintru început însă, după cum ne spune o **poveste din Transilvania,** com. Maierul-Rodnei, nu erau defel **răchiţi** sau **sălci şi soci,** ci aceşti copaci s-au făcut cu mult mai târziu.

Şi iată cum:

Zice că în vremile de demult era un împărat tânăr, care avea o soră şi care nu se putea însura din pricină că ciobotele ce i le lăsase maica sa cu limbă de moarte, că numai pe acea fată s-o ieie de soţie, pe piciorul căreia i se vor potrivi, nu se potriviră pe piciorul nici uneia, ci numai pe al surorii sale.

Şi deoarece soră-sa nu voia odată cu capul să meargă după dânsul, căci doară îi era frate, de-aceea i-a zis ea că dacă nu-şi poate el singur afla o fată pe piciorul căreia să se potrivească ciobotele, atunci se va duce şi-i va afla ea una.

Şi cum a zis, aşa a şi făcut. S-a dus şi, după multă alergătură şi căutare în dreapta şi-n stânga prin lumea largă, a aflat o fată, care era răpită de o smeoaică şi pe piciorul căreia i se potriveau ciobotele, întocmai ca şi pe al ei.

Şi luând ea acuma pe fata aceasta şi întorcându-se cu dânsa, urmărite fiind de smeoaică, ajunseră într-un târziu, cu mare chin şi vai, până în capătul satului, unde şedea împăratul. Acolo era un şes mare şi turmele împăratului erau la păşune.

Dar era mare năcazul ciobanilor, că-i ardea rău soarele şi nu era nici o tufă cât de mică unde să se poată umbri. Numai o fântână era în mijlocul şesului, unde îşi adăpau turmele, apoi mai mult nici un părău, barem cât de mic.

*Fetele s-au dus aţă la fântână şi una s-a pus de-o parte, alta de altă parte a fântânii şi s-au dat peste cap şi una s-a făcut o tufă frumoasă de soc, iar ceealaltă o **salcă stufoasă**, de umbrea fântâna şi locul din preajma ei. Bucuria păcurarilor, când văzură mândrenia de tufe acolo.*

Baciul cel mai mare a şi dat poruncă, să nu cuteze cineva, cumva, a tăia vreo crenguţă din tufele acelea, că unul ca acela o căpăta cea groasă. Şi se fereau ciobanii de un lucru ca acela.

*Dar doi băieţi ce umblau la sterpe, ce-şi gândesc într-o zi, când erau singuri la fântână şi stăteau tăvăliţi a lene la umbră?... Să facă ei **fluierici**!... Şi-şi făcură unul o **tilincă** dintr-o crenguţă de salcă, şi celălalt o **trişcă** dintr-o crenguţă de soc. Şi prinseră ei a sufla în ele, dar înlemniră văzând că acelea, în loc să fâşcăiască, dau glasuri îngânate ca de om, dară ei nu le pricepeau. În spaima lor, se gândiră ce-i de-a face?*

- Să spunem baciului - zise unul - că tot mai iute ne-a ierta, de i-om spune noi de noi, decât când ar auzi dintr-alţii!

*Aşa şi făcură. Spuseră baciului că uite, ei au cutezat de au tăiat fiecare câte o crenguţă din tufele cele de la fântână şi şi-au făcut unul o **tilincă** şi altul o **trişcă**, dar în loc să fâşcăiască, ele*

---

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 164-167; Idem: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 155, 385 şi 388; Grecescu: **Conspect**, p. 530-532; G. Crăiniceanu: ***Nomenclatura***, publ. în *op. cit.*, p. 570, 971 şi 976; Panţu: **Vocab.**, p. 42; vezi şi citatele ce urmează mai la vale.

dau glasuri îngânate ca de om, şi ei nu pricep ce-i aceea.

- Ian suflaţi oleacă în ele! - zise baciul.

Şi suflară băieţii şi se mirară baciul cu toţi păcurarii de ce auziră, că auziră glasuri îngânate ca de om, dară nici ei nu le puteau pricepe. Acum baciul se gândi să spună chiar împăratului cum stă lucrul. Dar el nu putea lăsa stâna, deci trimise pe cei doi băieţi, ca ei, cu gura lor, să spună vestea şi minunea. Şi s-au dus băieţii şi au spus împăratului toată întâmplarea din fir în păr. Iar împăratul, după ce-i auzi, le porunci să sufle în fluierici.

Şi suflară amândoi deodată, unul în trişcă şi celălalt în tilincă, şi iar răsunară vorbe îngânate. Şi asculta împăratul şi se minuna şi el, dar nu putu înţelege nemic.

Şi chemă apoi sfetnicii; ei încă se minunară, dar de înţeles nici ei nu înţeleseră nemic. Atunci, un sfetnic mai bătrân zise:

- Înălţate împărate! lucrul acest minunat noi nu ţi-l putem tâlcui, dară să trimitem după atare babă ştiutoare, doară ea ni-ar şti spune şi tâlcui minunea asta nemaipomenită.

Şi trimise împăratul numaidecât după nouă babe, cari erau mai bătrâne în împărăţia lui. Şi venit-au babele şi ascultat-au şi ele glasurile acelea ce ieşeau din trişcă şi din tilincă, şi ele încă înmărmuriră. Dar o hârcă mai bătrână clătină din cap şi zise:

- Înălţate împărate! fă-te bolnav, te pune în pat şi lasă să se lăţească vestea că eşti pe moarte. Atunci vor veni toţi supuşii Măriei tale să te caute, şi vor veni şi două fete şi nu le-i putea deschilini una dintr-alta. Dar una s-a pune la capul Măriei tale şi te-a plânge, iar ceealaltă la picioare şi te-a boci; cea de la cap va fi sora Măriei tale, iar cea de la picioare va fi mireasa Măriei tale. Când s-or boci mai tare, te rădică şi prinde pe cea de la picioare şi o du la popa să vă cunune, că aşa va fi bine!

Toată curtea se miră de înţelepciunea babei. Împăratul se şi trânti pe pat şi se făcu bolnav.

Vestea merse ca fulgerul din gură în gură, că împăratul trage de moarte, şi lume multă se găti să meargă şi să mângâie pe bietul împărat. Vestea merse şi la ciobanii împăratului în câmp şi povestiră tot de astă întâmplare, stând în stanişte, colo, la umbra tufelor de la fântână. Iar după ce ieşiră cu vitele din stanişte, tufele se deteră peste cap şi se făcură fete, şi alergară tot într-un suflet, plângând, până la curţile împăratului. Acolo de-abia putură străbate prin mulţime până la patul împăratului şi una se puse la capul lui şi-l boci:

Scoală, scoală, frate-meu,
Tu pe mine m-ai mânat,
Lumea, ţara o-am îmblat,
Mândră doamnă ţi-am aflat!
Iar cea de la picioare se bocea:
Scoală, scoală, domnul meu,
Tu pe soră-ta-i mânat
Lumea, ţara o-a umblat
Mândră doamnă ţi-a aflat!

Atunci împăratul se rădică frumos, o prinse de mână şi-i zise:

Hai la popa la altar
Să nu-ţi fie plânsu-n zădar!

Şi s-au dus, drăguţ Doamne, şi s-au cununat, şi au tras o nuntă de cele împărăteşti, de şi cânii umblau cu colaci în coadă. Când au mers ciobanii cu oile la fântână, nu se puteau destul mira, ce li s-au făcut tufele, că nici urma lor nu li se mai cunoştea. Ar fi stat moarte de om să facă, dacă ar fi ştiut cine le-a furat. Dar nu aflară. Într-o zi însă văzură că vin două doamne şi sădesc chiar în locul tufelor acelora alte tufe: una de **soc** *şi alta de* **salce**, *şi le dădură în ştirea ciobanilor să poarte grijă de ele.* **Socul** *a crescut cât a crescut, dar* **salcea** *săraca, în câţiva ani fu ca un* **stejar** *de mare şi stufoasă şi se răcori multă lume la ea.*

De atunci sunt **soci** *şi* **sălci** *în lume, că până atunci nu erau.*[2]

Şi tot de-atunci se vede că se trage şi datina băieţilor de pretutindeni de a-şi face primăvara **telinci**, **ţipe**, **fluierători** şi **ţicnale**[3] din coaja rămurelelor celor drepte şi netede de salce sau **răchită**, când începe aceasta a slobozi mugurul şi a căpăta **mâzgă**, precum şi **trişcuţe** din rămurelele cele drepte şi netede de **soc**.

O legendă din **Moldova**, care ne arată de când e **salcia** stufoasă şi nu înaltă, cum a fost dintru început, sună precum urmează:

Zice că **salcia** *a fost odată ca şi* **plopul** *de înaltă şi subţire. Trecând* **Dumnezeu** *şi cu* **Sân-Petru** *într-o zi de vară pintr-o pustietate mare şi fiind o căldură nemaipomenită, căutară în dreapta şi în stânga doară ar da de vreun copac sau măcar de vreo tufuşoară, la umbra căreia s-ar putea adăposti şi răcori, măcar cât de cât. În zadar le-a fost însă toată căutarea, căci nu deteră peste nemica alta, fără numai peste-o* **salcie** *înaltă şi subţire, care sta ca o ciuhă în mijlocul pustietăţii aceleia. Dumnezeu, cum dete cu ochii de* **salcie**, *zise către Sân-Petru:*

- Ştii ce, Petre! hai şi ne-om pune lângă **salcia** *aceasta, cu toate că e aşa de-naltă şi subţire şi nu are mai defel umbră, căci tot e mai bine la puţină umbră decât la nemică!*

- Că bine zici, Doamne! – răspunse Sân Petru. Şi cum schimbară ei cuvintele acestea, se puseră jos lângă **salcie**.

Salcia, cum văzu că drumeţii se aşezară lângă dânsa şi că sunt mai fripţi de arşiţa soarelui, i se făcu milă de ei, îşi îndoi cum putu crengile şi căută să-i umbrească măcar cât de cât.

Văzând Dumnezeu fapta aceasta a **salciei**, *cum s-a mai răcorit şi odihnit puţin, a binecuvântat-o ca pe viitor să nu mai crească aşa de-naltă şi de subţire, ci cu mult mai scurtă şi mai stufoasă, şi tot pe lângă ape, ca să se poată odihni mai cu drag drumeţii sub umbra ei.*

Şi de-atunci e salcia stufoasă şi umbroasă, şi nu cum a fost la început: înaltă şi subţire.[4]

O altă legendă, care ne arată de ce înmugureşte **salcea** cea dintâi primăvara şi de când duc românii mlădiţele sale cele înflorite la biserică în **Ziua Floriilor** ca să le binecuvânteze preoţii, sună astfel:

Pe când fugea **Maica Domnului** *de frica lui* **Irod**, *a ajuns, în drumul către* **Egipet**, *pintr-un loc pustiu. Şi era obosită şi flămândă şi ea, ca şi îngrijitoriul ei,* **Iosif**; *şi le era sete, că nu găseau*

---

[2] Din colecţiunea dlui I. Pop Reteganul.

[3] Dat. rom din Bucovina, a celor din Transilvania, şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Din coaja mlădiţelor de răchită se fac* **telinci**, *un fel de fluiere lungi fără borte, în cari cântă unii ciobani foarte melodios, şi* **ţipe** *şi* **fluierători**.; şi de dl Tudor Pamfile: *Băieţii fac* **ţicnale** *din beţişoare de salcie, după cum fac şi din cele de* **tei**.

[4] Com. de dl Tudor Pamfile.

nici o fântână pe acolo. Iar soarele ardea ca un cuptor aprins, şi copilul **Isus** *se zvârcolea şi plângea de căldură în braţele mamei sale.*

Şi mergând aşa chinuiţi câte-şi trei, au ajuns la un **plop** *şi s-au aşezat la umbra* **plopului** *să se răcorească. Dar* **plopul**, *răutăcios, întruna şi-a clătit frunzele şi-ncolo, şi-ncoace, lăsând să străbată soarele prin frunzişul său, pe toate părţile. Şi-a plecat mai departe* **Maria**, *cu fiul ei şi cu* **Iosif**, *căci* **plopul** *nu le dase umbră. Au ajuns în urmă la o* **salcie** *şi s-au aşezat la umbra ei. Iar* **salcia**, *miloasă, şi-a adunat cu grabă frunzişul la un loc şi s-a silit să nu lase pintre frunze nici măcar o rază de soare. Şi s-au odihnit acolo călătorii. Iar când a plecat,* **Maria** *a binecuvântat* **salcia** *şi, aducându-şi de* **plop** *aminte, a blăstămat* **plopul**.

Şi de-atunci sufletul **plopului** *nu mai are astâmpăr şi alinare. Toţi copacii plâng şi îşi freamătă frunza când bate vântul, dar* **plopul** *plânge şi pe vreme liniştită şi frunza lui se zbate fără contenire şi ziua şi noaptea. Şi vecinic va plânge fără temei frunza* **plopului** *şi i se va zbate vecinic.*

Dar **salcia** *de-atunci e cu sufletul totdeauna liniştit. Şi de-atunci* **salcia** *e copacul Domnului, că ea înmugureşte cea dintâi primăvara, şi mlădiţele ei le duc la biserică românii, în* **Duminica Floriilor**, *şi le binecuvântează preoţii. Şi e aleasă* **salcea** *dintre toţi copacii, să crească prin cimitire şi să umbrească mormintele celor morţi. Câteodată, crengile ei se lasă toate spre pământ şi frunzişul ei se face ca o boltă, parcă ar vrea să scutească de ploi şi de soare mormântul, şi e ca o mamă când se pleacă peste copilul ei din leagăn. Şi ziua stă liniştită, iar în boarea nopţii frunzişul ei şopteşte duios şi freamătă dulce, şi atunci sufletul* **salciei** *vorbeşte cu morţii.*[5]

Cu toate însă că **salcia**, după cum spun legendele reproduse în şirele de până aicea, e binecuvântată de **Dumnezeu** şi de **Maica Domnului**, totuşi nu ştiu dacă se mai află vreun alt arbore pe faţa pământului care să fie atât de ciocârtit, stâlcit şi de ciungărit ca dânsa.

Nu prinde bine a creşte şi a se dezvolta cumsecade, şi numai ce vezi că băieţii se apucă şi-i taie rămurelele cele drepte şi nenoduroase spre a-şi face **telinci** dintr-însele; iar bărbaţii, cum se desprimăvărează, s-apucă şi-i taie crengile cele mai mari, parte spre a face dintr-însele **pari**, cari îi bat pe lângă malurile apelor ca, prinzându-se şi crescând mari, să oprească răsipirea malurilor, şi parte spre întărirea şi cârpirea gardurilor de nuiele, cari, la rândul lor, au fost asemenea făcute din nuiele de **salce** sau **răchită**.

Şi la urma urmelor, când cauţi, te trezeşti că **salcea** nu mai e un arbore ca toţi arborii, ci mai mult un fel de ciotârcă diformă, boticoasă şi nodoroasă, ale cărei crengi nu cresc mai mult, ca la alţi arbori, ci care încotro apucă şi cum apucă.

De-aice se vede că vine apoi şi proverbul:

Nici **salcia** *pom*
Nici mojicul om,

care se zice pentru oamenii cei proşti şi prin care se arată dispreţul ce-l aveau odinioară boierii pentru oamenii din popor. Sau:

---

[5] Publ. de G. Coşbuc, în ***Foaia interesantă***, an. I, Bucureşti, 1897, nr. 23, p. 2; cf. şi Sim. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. II, p. 260; Idem: **Legendele Maicii Domnului**, p. [...]: *Se duse apoi Maica Domnului la* **salcie** *şi îi zise:* **salcie, salcie!** *pune-te peste râul Iordan, să trec pe tine! Salcia se făcu punte şi Maica Domnului trecu pe ea, iar din gură aşa-mi grăia: Tu* **salcie, salcie** *să fii, preotu prin sfintele liturghii, pe la zile mari, să nu poată face slujbă fără tine!*

*Nici **salcia** pom*
Nici boierul om,

prin care poporul a început a-şi bate joc de stăpânii lor de odinioară pentru dispreţul ce-l arătară aceştia mai nainte faţă de dânsul.

Sau:

*Nici **salcia** pom*
Nici nerodul om,

care se zice despre cei proşti.

Şi-n urmă:

*Nici **salcia** pom*
Nici voinicu om,

care se pronunţă de ţărani când unul nu se ţine de cuvântul dat între ei.[6]

Între toate speciile de **răchită** sau de **salcie** însă, câte li-s cunoscute românilor, rolul cel mai însemnat în privinţa întrebuinţării şi al credinţelor îl are numai **salcea-moale** sau **loza**, lat. Salix capraea L., şi salcea sau **răchita-albă**, lat. Salix alba L.

Din crengile cele mai groase ale **salcei-moale** fac românii din **Bucovina** pari pentru gardurile de nuiele, nuiele de îngrădit gardurile, cosii de coase, colţi de greblă şi furci de fân[7], iar cei din **Transilvania** chiar şi **furci de tors**, după cum ne-o adevereşte aceasta şi următoarea doină poporană din ţinutul Bârgăului:

Fă-mă, Doamne, ce me-i face!
*Fă-mă, Doamne, **sălciuţă***
Mândrei mele de furcuţă,
Să mă ducă-n şezătoare,
Să mă ţie-n brăţişoare! [8]

Din **crenguţe de lozie**, de **câcădâr** şi de **răchită-albă** se face un leac pentru **răul** sau **răutatea copiilor**. Toate crenguţele acestea însă se sorocesc cu pâne şi cu sare şi se aduc cu cea mai mare curăţenie.

Iar după ce s-au adus, se pun într-un ceaun, se fierb cu apă curată, ne-ncepută, adusă şi aceasta cu cea mai mare curăţenie de la nouă fântâni, înainte de ce răsare soarele, şi-n zama acestor crenguţe se scaldă apoi copiii cei bolnavi de **răul copiilor**. Unele mame dau copiilor săi celor bolnavi zamă de-aceasta de băut.[9]

Tot cu **crenguţe de salce** sau **loză** vindecă rămâncele din **Bucovina** şi boala numită **de dânsele**. Într-o zi de sec, precum luni, miercuri sau vineri, până nu răsare soarele, descântătoarea, care voieşte să vindece pe cel ce are **de dânsele**, ia nouă bucăţele de sare şi nouă de pâne, le pune jos şi bate peste dânsele nouă mătane.

După aceasta, se duce cu pânea şi sarea la o **salce** şi, puindu-le lângă rădăcina ei, zice:

Eu te sorocesc

---

[6] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 277-278.
[7] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.
[8] I. Dologa: ***Doine şi hore din Ardeal, ţinutul Bârgăului***, publ. în ***Familia***, an. XXII, p. 215.
[9] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.

Cu pâne şi cu sare,
Iar tu să soroceşti
Pe N. cu leac,
Sănătate şi cu veac!

După ce rosteşte cuvintele acestea, rupe nouă crenguţe sau rămurele de **salce** şi le aduce acasă. Sosită acasă, le taie pe pragul casei şi le pune într-o oală. După aceasta, se duce şi aduce apă ne-ncepută, pe care o toarnă asemenea în oală.

Fierbând rămurelele de ajuns, se face scăldătoare dintr-însele, în care se scaldă apoi cel ce pătimeşte de **dânsele**. Scăldătoarea rămasă o duce şi o toarnă la un loc curat, anume ca să nu calce cineva într-însa şi să se umple apoi şi altul de această boală. Când se duce de-aduce rămurelele, când se-ntoarce acasă şi când scaldă pe cel bolnav, descântătoarea se fereşte ca să nu vorbească cu nimene nemică, îşi face treaba sa şi tace ca **chiticul**.[10]

În **Moldova** rămurelele de **salce-moale**, precum şi cele din ale **salciei-fragede** sau ale **sălcioarei** se-ntrebuinţează ca leac contra **spărieturii**, a **întâmpinăturii**, a **ceasului celui rău**, precum şi pentru **boala de dat şi de făcut**.

Femeile, cari voiesc să vindece pe cei bolnavi de boalele acestea, iau în trei zile de sec, la sfârşitul luminii, câte nouă vârfuri din nouă crenguţe, până a nu răsări soarele, şi cari, după sfinţit, se fierb în nouă ulcele de apă ne-ncepută, şi aduse mut, adică nevorbind, de la izvor sau fântână, şi a doua zi de demineaţă se toarnă de trei ori din vârful capului celui bolnav şi apoi se varsă în loc curat.[11]

Din **scoarţa de salce** fac româncele din **Bucovina** coloare galbănă cu care îngălbinesc diferite sculuri de lână şi de buci.[12]

Floarea de salce, care se numeşte în unele părţi locuite de români **mâţ** pl. mâţi, **mâţişor** pl. mâţişori şi **motănaş** pl. motănaşi, iară în alte părţi **mâţişoară** pl. mâţişoare, fiindcă are un fel de pufuşor foarte moale, ca şi perii de adevăraţii mâţişori, se duce în ziua de **Florii** la biserică, unde se sfinţeşte de către preoţi şi se împărţeşte apoi tuturor de faţă adunaţi la serviţul dumnezeiesc. Iar sfinţirea şi împărţirea aceasta se face în următoriul chip:

În Ajunul Floriilor, pălimariul, dimpreună cu vreo câţiva băietani sau şi alţi oameni, se duce şi, aducând mai multe braţuri de **mâţişoare**, le pune în biserică, unde le lasă apoi până a doua zi demineaţă. A doua zi demineaţă, preotul ce liturghiseşte, nemijlocit după ce a cetit St. Evanghelie la utrine, sfinţeşte mâţişoarele aduse şi le predă apoi iarăşi pălimariului ca să le împărţească poporului.

Pălimariul, luând mâţişoarele sfinţite, pune o parte dintre dânsele lângă tetrapod, ca fiecare creştin care vine la biserică şi sărută icoana intrării lui Isus în Ierusalim să-şi poată lua câte un rămurel de acestea, iar restul le păstrează în altar, până după sfârşitul liturghiei, anume ca să aibă ce împărţi şi celorlalţi credincioşi cari nu şi-au putut lua singuri sau cari au venit ceva mai târziu la biserică.

Fiecare creştin, cum intră în biserică şi sărută icoana de pe tetrapod, ia una, cel mult două

---

[10] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş; a celor din Crasna, dict. de Zamfira Tuniac: *Cei ce au de dânsele, se duc într-o demineaţă până nu răsare soarele la o salce şi, rumpând nouă rămurele şi aducându-le acasă, fac dintr-însele scăldătoare şi se scaldă.*

[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 63.

[12] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.

sau trei rămurele de acestea şi le ţine cu cea mai mare evlavie în mână, până după liturghie. După liturghie, fiecare se duce cu dânsele drept acasă.

Iar după ce au ajuns acasă, cei mai mulţi inşi au datină de a se duce mai întâi la ocolul sau în grajdul vitelor şi a păli cu dânsele pe toate vitele, anume ca să crească[13], iar vacile şi juncile să se alunge mai degrabă[14], să înflorească aşa cum înfloresc **mâţişoarele**[15].

După ce au atins vitele, intră în casă şi ating cu dânsele pe copiii cei mici, anume ca şi aceştia să crească şi să înflorească aşa ca mâţişoarele.[16]

Iar după ce au atins şi copiii cu dânsele, le pun după icoane sau în alt loc din casă.

Cei mai mulţi inşi însă nu le vâră în casă, ci le acaţă deasupra uşii, sub streaşină[17], sau în alt loc undeva, ca să nu umble nime cu dânsele[18], şi aceasta din cauză că, dacă le-ar vârî în casă, atunci ar trebui să moară cineva din acea casă[19], sau pentru că nu le merge bine la vite.[20]

---

[13] Dat. rom. din Frătăuţul-nou, com. de Iul. Sidor, stud. gimn.: *Când se aduc **mâţişoarele** de la sfânta biserică, se pălesc cu dânsele toate vitele şi din familie pe cei mai mici, ca să crească.*

[14] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, com. de I. Covaşă, stud. gimn.: *În ziua de **Florii** se aduc de la biserică **motănaşi** sfinţiţi, cu cari se bat vacile, crezându-se că se vor alunga mai degrabă.*; a celor din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac: *Se zice că cel ce aduce **mâţişoare** pe la **Florii** şi păleşte vacile mulgătoare cu dânsele, vacile se alungă.*; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean, com. de Pant. Nimigean, stud. gimn.: *În **Duminica Floriilor** sau **Vlăstărilor** aduc **mâţişorii** din biserică şi se duc mai întâi în grajdi la vite, se pălesc vacile cu ei, ca să se alunge mai degrabă, şi abia după aceea se duc în casă.*

[15] Dat. rom. din Straja, com. de I. Dan: *Tot atunci se ating vitele cu o crenguţă de mâţişoare, ca vitele peste an să fie înflorite cum înfloresc mâţişoarele.*

[16] Dat. rom. din Mitocul-Dragomirnei, com. de Anfil. Burac, stud. gimn.: *Tata sau mama, când vin de la biserică în ziua de **Florii**, aducând totodată şi **mâţişoare**, pălesc cu dânsele copiii peste cap, rostind la această ocaziune următoarele cuvinte: Nu te pălesc eu, ci mâţişoarele, ca să nu uiţi că de azi într-o săptămână e Paştele.*; a celor din Şcheia, com. de C. Lucaciu, stud. gimn.: *Când vin oamenii în ziua de Florii de la biserică, lovesc pe toţi băieţii cu mâţişoare.*

[17] Dat. rom. din Ilişeşti, com. de V. Botezat: *Fiecare creştin ia câte o mâţişoară şi o duce acasă. Acasă duse, nu le vâră în casă, ci le acaţă deasupra uşii, sub streşină.*; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean: *Întorcându-se de la biserică oamenii cu mâţişoarele, nu le bagă în casă, ci le bagă undeva sub streşină la casă.*; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: ***Mâţişoarele** sfinţite se păstrează în casă la grindă, sau după căprior la streşina casei afară. Unii însă zic că nu-i bine de adus mâţişoarele în casă, ci le pun sub streşina casei, sub un căprior.*; a celor din Mitocul-Dragomirnei, dict. de Domnica Hostiuc, şi com. de Alex. Romaş: *Mâţişoarele nu se bagă în casă.*; a celor din Crasna, dict. de Z. Tuniac: *Mâţişoarele nu e bine de băgat în casă când se aduc de la biserică pe la Florii.*

[18] Dat. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ: *Oamenii aduc mâţişoarele acasă, însă nu le bagă în casă, ci le pun într-un loc undeva ca să nu umble nime la ele.*; din Horodnicul-de-jos, com. de dl P. Prelipcean: *La **Florii**, când aduci stâlpările (mâţişoarele) cele sfinţite de la biserică, să nu le bagi în casă, ci să le laşi afară sub streşina casei sau în alt loc undeva.*

[19] Dat. şi cred. rom. din Udeşti, dict. de Zamfira Niculi şi com. de Darie Cosmiuc: ***Mâţişoarele**, cari se sfinţesc în ziua de **Florii**, cred oamenii că, dacă le aduc şi le pun în casă, atunci moare cineva din casa aceea, de aceea le pun afară, dinaintea casei.*

[20] Dat. rom. din Buninţi, com. de Vesp. Corvin: ***Mâţişoarele**, cum le aduci, să nu le bagi în casă, pentru că nu le merge bine vitelor, ci să le pui sub streşina casei.*; Dim. Dan: ***Credinţe pop. bucovinene***, publ. în ***Gazeta Bucovinei***, an. V, Cernăuţi, 1895, nr. 12: ***Mâţişoarele Floriilor** nu e bine a le aduce în casă, ci a le pune sub streşina grajdului, şi numai când tună şi fulgeră, a afuma în casă cu ele, şi apoi fulgerul nu va atinge acea casă.*

Unii iau vreo câteva mâţişoare de pe rămurelele aduse şi le pun pe stupi, în credinţă că, făcând aceasta, stupii se sfinţesc, le merge mai bine şi strâng mai multă miere peste an.[21]

Iar alţii pun vreo câteva mâţişoare pe straturi, anume ca să nu mânânce viermii legumele.[22] **Mâţişoarele** se păstrează în locul unde s-au pus peste tot anul şi se-ntrebuinţează ca leac contra mai multor boale, precum: contra **gâlcilor, frigurilor, durerii de grumaz** şi a **jigului** la oameni, precum şi în contra **ariciului** la vite.

Cei ce capătă boalele susamintite înghit câte una până la trei mâţişoare şi le trece[23], iar vitelor le dau în tărâţe şi se afumă cu dânsele.[24]

Mulţi inşi însă cred că dacă înghit trei mâţişoare sfinţite în ziua de Florii, nu se prinde nici un fel de boală de grumaz, în decursul anului, de dânşii, iar dacă unul sau altul a întârziat de a face aceasta, apoi trebuie să înghită o mâţişoară, însă numai spre trecerea **gâlcilor.**[25]

Drept aceea, mai cu samă tinerii şi tinerele cari voiesc să nu-i doară gâtul peste an, cum ies în Duminica Floriilor din biserică, sau nemijlocit după ce au ajuns acasă, înghit câte un mâţişor întreg.[26] Tot aşa fac şi cei ce voiesc să n-aibă **gâlci**[27] şi să nu-i taie **jigul**[28].

---

[21] Dat. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: *După ce ies oamenii de la biserică, este datină la noi ca oamenii să puie mâţişoare pe stupi, spunând că stupii se sfinţesc, le merge mai bine şi strâng mai multă miere peste an.*

[22] Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şutu: ***Mâţişorii** să fie puşi pe straturi, căci viermii nu mânâncă legumele.*; a celor din Securiceni, com. de Gavril Guşet: *Alţii le pun pe straturi, cu scopul că atunci nu ar roade viermii legumele, fiindcă ele înfloresc întâi şi nu le mânâncă nemic.*

[23] Dim. Dan: ***Credinţe pop. bucovinene***, publ. în ***Gazeta Bucovinei***, an. V, nr. 2, p. 2: *Se crede că este bine a înghiţi în Duminica floriilor mâţişoare sfinţite, şi apoi acela va fi scutit de **gâlci.***; dat. rom. din Crasna, com. de Vas. Iliuţ: *Se zice că, dacă are cineva durere de gât şi va înghiţi o mâţişoară, se vindecă.*; a celor din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu: *Cine are **friguri**, să înghită trei mâţişoare şi-i trece.*; a celor din Şcheia, com. de C. Lucaciu: ***Mâţişoarele** le strâng peste an, căci se crede că acei cari pătimesc de **friguri** se vindecă dacă înghit **mâţişoare.***

[24] Dat. rom. din Crasna, com. de Vas. Iliuţ: *Oamenii spun că mâţişoarele sfinţite ce le aduc de la biserică sunt bune de leac, afumă vitele cu dânsele.*; tot din Crasna, com. de Em. Iliuţ: ***Mâţişoarele** se întrebuinţează pentru boale de vite, punându-se în tărâţe.*; a celor din Bosanci, com. de Sim. Şutu: ***Mâţişorii** trebuie apoi de leac pentru vite.*; a celor din Mitocul-Dragomirnei, dict. de Domnica Hostiuc, şi com. de Alex. Romaş: ***Mâţişoarele** se întrebuinţează la vite şi anume la o boală care se numeşte **ariciu**.*; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean: *Vlăstările de **salcie** sau **mâţişorii** îs buni de afumat vitele când se bolnăvesc.*

[25] Dat. şi cred. rom. din Horodnicul-de-jos, com. de G. Teleagă.

[26] Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu; a celor din Straja, com. de I. Dan: *În ziua de Florii se înghit mâţişoare, ca să fie scutiţi de durere de grumaz.*

[27] Dat. rom. din Pătrăuţ, com. de Vict. Morariu: *Cine înghite în ziua de Florii un mâţişor sfinţit, fără să-l atingă, acela va fi ferit de gâlci tot anul.*; a celor din Volovăţ, com. de Ioan Buliga: *În ziua de Florii cred oamenii că, dacă vor înghiţi un mâţişor de pe beţişorul adus de la biserică, n-ar avea tot anul gâlci.*; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean: *Cine voieşte înghite mâţişori, ca să nu facă gâlci, şi anume doi, pentru că gâlcile se fac pe amândouă părţile.*; a celor din Horodnicul-de-jos, com. de P. Prelipcean: *Pe la Florii e bine să înghiţi trei mâţişoare, însă să le iei cu mâna dreaptă după cap şi aşa să le îmbuci, căci atunci eşti scutit peste tot anul de gâlci.*

[28] Dat. rom. din Stroieşti, com. de D. Gemeniuc: *La Florii au oamenii datină că, venind de la biserică, iau mâţişoare sfinţite, pe cari le înghit pe inima goală, zicând că nu-i taie **jigul** toată vara şi-s mai uşori.*; a celor din Crasna, dict. de Z. Tuniac: ***Mâţişoarele** de **salce** îs bune de **jig**. Cine are jig, se zice că dacă va mânca trei fire de mâţişoare de acestea, nu-l taie (arde) mai mult jigul.*

Mulţi inşi îndătinează a înghiţi câte o mâţişoară în ziua de Florii, nu numai ca să fie scutiţi contra boalelor susamintite, ci totodată ca să fie uşori şi sănătoşi ca florile peste an.[29]

Mâţişoarele sfinţite se consideră de către popor ca un mijloc de apărare în contra grindinii, precum şi în contra furtunilor.

Drept aceea, unii, vara, la vreme de zloată, tunete, fulgere, trăsnete şi grindină, pun mâţişoare pe foc, crezând că fumul ieşit dintr-însele împrăştie zloata, fulgerul, tunetul şi grindina.[30] Alţii, când este vreo cumpănă foarte mare, iau mâţişoarele de sub streaşină, le afumă cu tămâie sfinţită în ziua de Paşti şi apoi încunjură de mai multe ori casa cu dânsele.[31]

Şi iarăşi alţii, când văd că se apropie vreo grindină mare de sat, oraş sau ce este, spun că e bine să iei mâţişoare sfinţite, să ieşi cu dânsele înaintea grindinii, până ce nu apucă aceasta a trece pe hotarul satului sau al oraşului, şi să rosteşti cuvintele întrebuinţate la ajunuri, când postesc, ca să se poată opri grindina şi, cum ai făcut aceasta, grindina apucă îndată în alte părţi.[32]

Dacă nu e cu putinţă de-a ieşi înaintea grindinii afară de sat, atunci se zice că e de ajuns şi numai atâta dacă o femeie castă se dezbracă şi dă în dosul casei mâna cu mâţişoarele, atunci norii şi piatra (grindina), imediat după aceasta, se duc peste hotare.[33]

Românii din unele părţi ale **Moldovei** şi **Transilvaniei** cred asemenea şi spun că **mâţişorii** cei aduşi de la biserică în **Duminica Floriilor** sunt buni să-i aprinzi şi să afumi casa cu ei când e tempestate[34], vreme rea.[35]

Unii români, tot din **Moldova** şi **Transilvania**, îndătinează de-a împodobi cu mâţişoarele sfinţite în ziua de Florii, şi anume nemijlocit după ce ies din biserică, crucile de la morminte, casele pe dinafară şi icoanele cele sfinte de prin case, precum şi stâlpii porţilor şi gardurile de pe lângă acestea. Iar dacă **salcia**, adusă de la biserică în ziua de Florii, se presădeşte undeva, fie în orişice loc, se crede că se prinde.[36]

---

[29] Dat. şi cred. rom din Stroieşti, com. de D. Gemeniuc; a celor din Crasna, com. de Em. Iliuţ: *Oamenii în ziua de Florii se duc la biserică şi-şi iau mâţişoare şi, înghiţind o mâţişoară, zic că peste an vor fi sănătoşi ca florile.*

[30] Dat. rom. din Straja, com. de I. Dan; a celor din Ilişeşti, com. de V. Botezat: *Mâţişoarele se întrebuinţează în contra furtunilor de piatră. Când vine vreo furtună, când fulgeră şi trăsneşte, le aprind în casă şi afumă cu ele.*; a celor din Liuzii-Homorului, com. de Emil. Teutul: *În ziua de Florii se aduc mâţişoare la biserică şi se sfinţesc, iar după ce s-au sfinţit, se aduc acasă şi se păstrează peste toată vara, iar în timp de pericol, d. e. când este ploaie cu gheaţă, se pun în foc şi se ard ca jertfă lui Dumnezeu şi se roagă ca să înceteze ploaia.*; a celor din Siret, dict. de Ioana Lipaş: *Mâţişoarele sunt bune de afumat când fulgeră şi trăsneşte tare, căci apoi îngăduie tunetul, fiindcă mâţişoarele sunt sfinţite şi de-aceea tunetul îngăduieşte.*; şi a celor din Gura-Homorului, com. de Emilian Netea: ***Mâţişoarele** de la Florii sunt bune de aprins pentru grindini mari.*

[31] Dat. şi cred. rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc, com. de Vesp. Corvin.

[32] Dat. şi cred. rom. din distr. Rădăuţului, com. de dl P. Prelipcean.

[33] Din Siret, com. de dl Or. Dlujanschi.

[34] Dat. şi cred. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Românii din jud. Suceava, când vin de la biserică în ziua de Florii cu **salcia**, nu intră cu ea în casă, că nu-i bine, ci o pun sub streşina casei şi vara, la timp de furtună, când se rădică nouri mari, se face cu salcia de trei ori cruce asupra nourului, şi grindina apoi nu trece hotarul.*; a celor din Transilvania, com. de dl B. Iosof.

[35] Com. de dl I. Pop Reteganul: *La Florii aduc oamenii de la biserică **mâţişoare slujite**, cari se păstrează pe la icoane peste tot anul şi se aprind când e vreme grea.*

[36] Com. de dl Tudor Pamfile şi B. B. Iosof.

În **Banat**, sâmbăta înainte de Florii, preotul cu copiii şi cu poporul scot la vecernie litia şi aduc **ramuri de salcă**, sfinţite în ziua de Florii, cari se împart tuturora la biserică. Din aceste **sălcuţe** dau frunze tuturor vitelor, iar unele le păstrează în casă pentru sănătate, şi când se întâmplă de ar bate piatra, aruncate afară, se opreşte grindina.[37]

Tot în **Banat** există şi credinţa că **ramul de salcă**, adus din biserică în ziua de Florii, este bun de dragoste, şi cei bătrâni ating cu el pruncii şi pruncele spre a creşte.[38]

În unele părţi din **Ţara-românească**, precum bunăoară în Bucureşti, atât copiii, cât şi unii dintre cei mai înaintaţi în vârstă, umblă în **Sâmbăta Floriilor** pe la casele oamenilor cu **ramuri înflorite de salcie** şi cântă tropariul: ***arătatu-s-au ale adâncului izvoare***, iară în ziua de Florii merg cu toţii, atât cei tineri cât şi cei bătrâni, la biserică, cu scop ca să ieie câte o **nuia de salcie**, zicând că au noroc să crească cânepa.

Iar după ce o aduc acasă, o pun colac la icoane în casă şi, în timpul grindinii (pietrei) o aprind şi afumă cu dânsa, sau o pun pe acoperişul casei, ca să înceteze grindina.[39]

În alte părţi, tot din **Ţara-românească**, după ce s-au întors de la biserică, iau **richiţi de salcie** din cele slujite la biserică de preot şi – cine are – încinge fiecare stup cu câte o nuieluşă de-acestea, făcută în formă de cerc, care trebuie să stea pe stup până la anul, la **Florii**, când le preschimbă. Acest cerc are darul de a apăra stupul de toate relele peste tot anul.[40]

Mai departe, **mâţişoarele** sunt bune de pus în lăutoare. Şi dacă este uns în casă, se aduc în casă, iar de nu, se lasă afară, fiindcă, dacă le-ar aduce în casă neîngrijită, casa aceea ar rămânea neîngrijită peste tot anul.[41] Iar dacă în ziua de **Florii** umbli încins cu **salcie** dusă la biserică, atunci se crede că nu te mai doare mijlocul.[42]

În fine, **mâţişoarele** se mai întrebuinţează încă şi la negoţ. Aşa bunăoară, dacă duce cineva la târg un porc, un cal, o vacă, o pereche de boi sau vreo câteva oi de vândut şi atinge cu mâţişoarele vitele ce voiesc să le vândă, atunci neguţitorii se îngrămădesc la dânsele, tocmai după cum se îngrămădesc oamenii în ziua de Florii ca să ieie mâţişoare.[43]

Pretutindene în **Bucovina** e datină ca în sara spre **Sân-Georgiu** să se puie pe vârvul stâlpilor de la porţi şi portiţe, precum şi pe hornurile streşinilor de la case, înaintea uşilor de la acestea, lângă uşorii uşilor şi prin tinzi, câte o **glie** sau **brazdă verde**, în forma unui pătrat, în care

---

[37] Com. de dl Aurel Iana, preot în Maidan.

[38] Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an 1882, luna Mărţişor, şi 1883, luna Prier.

[39] Din *Răsp. la cest.* dlui Nic. Densuşian, com. Andreeşti, pl. Gilort, jud. Gorj; I. N. Constantinescu: ***Superstiţii din Ciulniţa (Ialomiţa)***, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 122: *Salcie de la Florii făcută cercuri şi pusă la icoane e bună să se aprindă când fulgeră şi trăsneşte şi este cineva singur în casă. Asemenea se fac cercuri şi se pun pe pomi, ca să dea roade mai multe.*

[40] Sim. Fl. Marian: **Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor**, p. 160.

[41] Dat. şi cred. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Guşet, stud. gimn.

[42] C. Gheorghinescu: ***Superstiţii***, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 120.

[43] Dat. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Guşet: *Despre **mâţişoare** se mai crede că, dacă are cineva o vită de vânzare şi o bate cu mâţişoare, atunci se strâng şi se bat atâţia neguţitori după dânsa, cum se bat oamenii după **mâţişori**.*; vezi despre toate acestea şi Sim. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. II, p. 260-266.

se află de regulă împlântată câte o ramură verde de **răchită-albă**, lat. Salix alba L., sau de **rug**.[44]

Atât glia aceasta, cât şi ramura dintr-însa însemnează, după unii, că în ziua de **Sân-George** descuie Dumnezeu pământul, care rămâne apoi descuiat până la **Sâ-Medru**[45], după alţii însă, ca semn că a sorit şi a început mult dorita şi aşteptata primăvară[46], şi iarăşi, după alţii, că în demineaţa acestei zile porneşte **Sfântul George** călare de încheie toţi codrii, toate fânaţele şi toată verdeaţa câmpului, iar de cătră sară să ştie unde are să tragă de mas.[47]

Tot aşa şi spre acelaşi scop, ca semn de primăvară, fac şi românii din **Moldova**.[48]

În **Macedonia**, pintre diferite alte obiceiuri cari se practică în ziua de **St. George**, se caută, cu mare scrupulozitate, a se împodobi casele cu verdeaţă.

Astfel, la uşi şi la fereşti se atârnă ramuri verzi de pomi şi de **salcie**, ierburi şi **ferigă**, iar la poarta casei se pune **svolie** (brazdă verde).[49]

În **Transilvania**, şi cu deosebire în unele comune din Ţara-Oltului şi din ţinutul Târnavelor, în presara de Sân-George se pun **ramuri de salce**, de **leuştean**, de **rug-verde** şi de **brad** la poartă, la uşi şi la fereşti, precum şi la uşile şi obloanele (fereştile) grajdurilor, nu numai ca semn că a sosit primăvara, ci totodată ca să nu se apropie **strigoaiele**, cari se pornesc în noaptea aceasta, şi să ieie laptele de la vaci.[50]

Tot spre acest scop se aduc şi se pun ramuri de **salcă**, de **rug** sau frunze de fag ori de **gorun** şi de cătră românii din **Banat**[51], precum şi de cătră cei din **Ungaria**.[52]

---

[44] Dat. rom. din Ilişeşti: *Băieţii sapă **glii verzi** pătrate, împlântă într-însele ramuri înflorite de **răchită** şi astfel le aşază pe vârvul stâlpilor de la porţi şi portiţe, precum şi pe cornul streşinilor de la casă.*; a celor din Horodnicul-de-jos, com. de dl P. Prelipcean: *Sara înainte de **St. George**, se pun brăzdiţe de pământ cu iarbă înaintea uşii casei şi în tindă ca să calce, când vor ieşi din casă, pe iarbă, în care brăzdiţă se află înfipte rămurele de **răchită** sau şi de alt arbore; de asemenea, se pun şi pe dinaintea pragului tinzii tot brăzdiţe cu iarbă şi cu crenguţe verzi; de asemenea, pe stâlpii porţilor, dacă se află zăplaz, sau pe parii gardului, care închide ograda din partea grădinii sau a drumului.*

[45] Dat. şi cred. rom. din Mihoveni şi Buninţi, dict. de Pavel Cioful, şi com. de Vesp. Corvin: *Sara, spre ziua de **Sfântul-George**, se pune o brazdă verde pe vârvul stâlpilor de la porţi, şi în brazdă câte o mladă de **răchită** împlântată, pentru că acuma în ziua aceasta descuie Dumnezeu pământul, care rămâne descuiat până la **Sâ-Medru**.*

[46] Dat. şi cred. rom. din Ilişeşti: *În sara spre **Sân-George** pun **glii înverzite** şi împodobite cu ramuri de **răchită** pe stâlpii porţilor şi ai portiţelor. Aceasta înseamnă sosirea primăverii.*; a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: *În ajunul **Sfântului George** se pun la noi **brazde** cu ramuri de **răchită** pe stâlpii porţilor şi pe la uşorii uşilor, ca semn de primăvară.*; vezi mai departe Sim. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. III, p. 200.

[47] Sim. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. III, p. 200.

[48] C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89; com. de dl Art. Gorovei: *În ziua de **Sân-George**, înainte de a răsări soarele, sau în ajunul lui, se pun la porţi brazde, în cari se înfig rămurele de **răchită**.*; **Şezătoarea**, vol. VI, Fălticeni, p. 53: *În **proorul** (ajunul) St. Gheorghe se pun ramuri de **răchită** pe fereastră şi la poartă, pentru ca să se împroureasca (anunţe) sosirea primăverii.*

[49] P. Papahagi, *op. cit.*, p. 739; Neniţescu, *op. cit.*, p. 526.

[50] Sim. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. III, p. 201.

[51] Com. de Ios. Olariu; Sim. Mangiuca: **Calendar** pe an 1882, aprilie 23, şi pe an 1883, aceeaşi zi: *Punerea de iarbă verde, de **rug**, ori ramuri verzi de **fag**, ori de **salcă** în poartă, în fereşti şi în uşa caselor şi staulelor cu vite, spre a fi ferite toate acestea de intrarea spiritelor necurate.*

[52] Com. de dl Vas. Sala: *La toată casa şi la grajduri se pune, în presara de **Sân-Georgiu**, **rug** şi frunze de fag ori de **goron**.*

O samă de romînce, tot cu aceste plante, ung toate vitele ce le au pe lîngă casă, îndeosebi însă vacile mulgătoare, iar pe viţeii cei mici îi lasă să sugă peste noapte la mamele lor, asemenea ca să nu se poată apropia **strigoaiele** de vaci spre a le lua laptele.[53]

Dacă cineva a uitat a pune **rămurele de salcie, rug verde** şi **leuştean** la porţi, uşi şi fereşti, se crede că vin **strigoaiele**, se pun călare pe vaci cu faţa către coadă şi le iau laptele.

În fine, mai e de amintit şi aceea că o samă de romînce din **Bucovina**, atât gliile, cât şi rămurelele cele verzi dintr-însele le strîng şi le păstrează peste an.

Rămurelele le întrebuinţează ca leac contra **frigurilor** şi a **spăriatului**[54] sau, tăindu-le mărunţel, le pun în hâlbe şi le dau vacilor mulgătoare ca să le mânânce, parte ca să deie lapte şi parte ca să nu se apropie **strigoaiele** de dânsele.

Gliile însă sunt bune de **giunghiuri**. Spre scopul acesta se frămîntă în apă caldă, se pune şi oleacă de oţet şi apoi se leagă cu dânsele pe locul unde te giunghie. Unele romînce însă le pun în cuiberele cloştilor, spre apărarea puilor, ca aceştia să nu piară în găoace când tună.[55]

Românii din unele părţi ale **Bucovinei**, pe lîngă cele arătate până aicea, mai spun încă şi aceea că oamenii ce se ocupă cu depărtarea grindinii, pe lîngă **vărguţa de alun** păstrată din Ajunul Naşterii sau al Botezului Domnului nostru Isus Christos, pot depărta grindina şi cu un cuţit, pe care îl înfig în pământ pe hotar sau în marginea satului, precum şi c-o **vărguţă de răchită** sau **lozâ**, cu care au apărat o broască de la pieire din gura unui şerpe.[56]

Romîncele din unele părţi ale **Transilvaniei** întrebuinţează **rămurelele de salce** şi la **farmecele de dragoste**. Iată ce ne spune în privinţa aceasta dl Nic. Densuşian:

Farmecele de amor sunt puterea cea ascunsă, ce străbat prin tot organismul poporului, îi aripează fantazia şi-l răpesc în regiunile unei lumi pline de spirite. Spre a putea cunoaşte ideile fundamentale ale acestui misticism, trebuie să ne lăsăm în mijlocul poporului, să fim un fiu al lui şi să privim altarele Amorului şi Hecatei ce se rădică pe căminul unei Amarile.

Aici e o cameră întunecoasă, aşezată lângă undele şovăinde ale unui râu de munte. Ceriul e limpezit şi luna îşi lasă tăcută, pe mica ferestuică, razele sale fantastice, ce se luptă cu întunericul misterios din camera solitară. Înlăuntru, pe ***un scaun cu trei picioare****, se vede* ***un hârb de pământ, un urcior, trei vărguţe de salce*** *şi lângă ele* ***o piatră bălţată.***

Pe cămin pâlpâie încetişor un foc şi razele lui cele verzi se mestică cu zarea palidă a lunii, iar întunericul se pare că se luptă cu ele să le despărţească. O tăcere ca în morminte domneşte în toată căsuţa şi numai undele râului lovindu-se de ***sălcile-plecate*** *înalţă un murmur misterios prin râpele deşerte. Uşa se deschide şi se vede intrând o junâ în toată frumuseţea naturii, cu părul despletit şi cu o privire tainică.*

---

[53] Com. de dl I. Pop Reteganul.

[54] Sim. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. III, p. 201-202; dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei: ***Rămurelele de răchită, cari se pun spre Sân-Georgiu la porţi, sunt bune de spăriat. După ce se usca, cel spăriat se afumă cu dânsele.***

[55] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei; vezi şi Sim. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. III, p. 202.

[56] După spusa rom. din Horodnicul-de-jos, com. de dl P. Prelipcean.

Tânăra vrăjitoare se preumblă înfuriată şi ***trei fire de lână****, peste cari a trecut vreodată amantul ei, le deznoadă şi le împleteşte din nou. Se întoarce către unghiurile camerei, bosconeşte la fiecare de câte trei ori şi* ***le stropeşte cu apă din ulcior****. În unghieţul de lângă uşă descântă mai pe urmă, ia* ***mătura în mână****, o stropeşte cu apă şi o aşează lângă* ***deschizătoarea uşii****, cu mănunchiul în jos. Se întoarce apoi prin casă, se învârte în giurul scaunului de trei ori. Stă apoi uimită şi tăcută, ea se pare că aşteaptă ivirea vreunei fantome.*

Dar în deşert, focul de pe vatră s-a stins şi prin cameră se vede numai o lumină albastră feerică – poate sunt razele lunii ce acum e la mijlocul ceriului. Focul începe iară a pâlpâi, căci ***cu trei fire de lână*** *s-au aprins din nou* ***tăciunii de pe morminte****. Vrăjitoarea e palidă şi mută şi din ochi îi izvorăşte o lumină a unui spirit atăcat. Acum ia hârbul de pământ, îl aşează pe foc şi începe a mesteca într-însul. El sfârâie şi ea descântă, stropeşte din el pe foc de trei ori, îl arde întru atâta, până tot ce a fost în el se face scrum.*

Dar cu toate acestea, ***nu*** *se aude nici un sunet, nici un pas de om ce s-ar apropia de colibă. Atunci, ia* ***ulciorul****, îl aşează pe foc, iar* ***piatra bălţată*** *o* ***acoperă în cenuşă****. Când începe ulciorul a sfârâi, ia cele trei* ***vărguţe de salce****, începe a bate ulciorul şi piatra cu ele, spunând că aşa să sfârâie şi să arză şi în el inima, ca ulciorul şi piatra aceasta. Şi când s-au rupt de tot vărguţele, ea sare înfuriată către fereastră; el trebuie să vină, căci farmecele şi le-a gătat.*

Dar ah! nu vede nimic! Ba, se aud nişte paşi apropiindu-se pe malul apei. Ea tresare, el vine din şezătoare, căci nu o găsise acolo. Ulciorul, care se foloseşte în farmecul descris, e un vas nou cu care se duce primăvara, la ***sâmbăta morţilor****, apă la morminte, iar* ***vărguţele de salce*** *sau de* ***alun*** *sunt luate de la* ***izvoarele şoimanelor****.*[57]

Româncele din unele părţi ale **Ţării-româneşti**, precum bunăoară celea din com. Stroieşti, jud. Vâlcea, întrebuinţează rămurelele de **salcie** şi la **descântecul de diochi.**

Descântătoarea, care voieşte să vindece pe cel diochiat, ia o **ramură de salcie** şi, descântând cu dânsa în apă, zice:

De-o fi diochiat de om, crape-i boaşele, cură-i pişatul; de-o fi de muiere, crape-i ţâţele, cure-i laptele; de-o fi diochiat de fată, să-i pice cosiţele; de-o fi diochiat de soare, dogoarea să i se potoale; de-o fi diochiat de vânt, bătaia să i se potoale.

De ce te vaiţi N. şi te olicăieşti? De vaietele tale nu pot să mă hodinesc în jeţurile mele. Taci, nu te văieta, nu te olicăi, nu plânge!

Se duse tare, în fuga mare, pân' la o **salcie.**

- Bună ziua, **salcie!**

- Mai şezi, Maica Domnului, jos!

- N-am venit să şez, am venit să te întreb:

De deochitori
Şi de deochietoare;
De mirători
Şi de mirătoare;
De râmnitori
Şi de râmnitoare;

[57] *Scrutări mitologice la români*, publ. în *Familia*, an. IV, Pesta, 1868, p. 150-151.

De smei,
De smeoaice;
De lei,
De leoaice;
De diavoli
Şi de diavoloaice;
De mamulani
Şi de mamuloaice!
- N-am văzut, n-am auzit!

- Da-re-ar Dumnezeu să-nfrunzeşti, să nu rodeşti, poame din tine nimeni să nu mânânce, salcie!

Se duse tare, în fuga mare, pân'la un pom dulce:
- Bună ziua, pom dulce.
- Mai şezi, Maica Domnului, jos.
- N-am venit să şez, am venit să te-ntreb:
De diochitori
Şi de deochietoare;
De mirători
Şi de mirătoare;
De râmnitori
Şi de râmnitoare;
De smei,
De smeoaice;
De lei
De leoaice;
De diavoli
Şi de diavoloaice,
De mamulani
Şi de mamuloaice!
- Am văzut,
Am auzit,
Maica Domnului sfânt.
Du-te tare
În fuga mare
Până la Câmpu-Mare!

- Dare-ar Dumnezeu, pom dulce, toată lumea din tine roade să mânânce. Acolo lua şi mânca şi voie bună se făcea, în inima cutăruia ... Şi dacă aşa auzea, îndărăt la cutare se-ntorcea şi punea: păr la păr, spate la spate, inimă la inimă, ficaţi la ficaţi, sânge la sânge şi os la os: l-a făcut mai sănătos de cum a fost.

Maica Domnului de mână l-a luat şi l-a aruncat în sorbu mărilor, în bătaia vânturilor, în apa lui Irod l-a aruncat şi l-a spălat pă trupu tot. Durerile de vârf l-a aplecat, de rădăcină le-a săcat, cuibu le-a fărămat şi câinii le-au mâncat.

După ce-a rostit cuvintele acestea ale descântecului, dă apa astfel descântată celui deochiat ca s-o beie, zicându-i-se:

- *Cum a spălat apa asta toate pietricelele, aşa să fie şi N. spălat de toate durerile!*[58]

Tot cu un **beţişor de salcie** descântă **de diochi** şi româncele din unele părţi ale **Moldovei**, făcând celui deochiat cruce în frunte şi zicând:

Plecat-a N. pe cale,
Pe cărare.
La mijloc de cale,
De cărare
S-a-ntâlnit c-o fată mare
Cu un ochi de foc
Şi cu unul de apă,
Dădu cel de foc
În cel de apă.
Nu s-a stâns ochiul,
Ci s-a stâns deochiul
Între ochii tăi![59]

Românii din unele părţi ale **Banatului**, precum bunăoară cei din com. Doman, întrebuinţează **frunza** şi **mâţele de salce**, dimpreună cu alte plante, spre compunerea unei unsori, cu care se ung oile când se pun pe brânză, anume ca acestea să conceapă uşor şi să aibă mulţi mnei.[60] **Putregaiul de salcă** se-ntrebuinţează tot de către românii din **Banat** spre vindecarea **păduceilor**. Se face adică scaldă din acest putregai şi-n scalda aceasta se spală apoi păduceii, sara şi demineaţa.[61] În **Ţara-românească**, jud. Dâmboviţa, **putregaiul de salcie**, amestecat cu tărâţe de **grâu**, fierte împreună, se pune la gât pentru **gâlci**.[62]

O samă de romance din **Bucovina**, când înţarcă **copiii**, se afumă cu **putregai de răchită**, anume ca să stârpească laptele şi să nu le ardă pieptul.[63]

Coaja sau **scoarţa de răchită**, care, după cum cred că-i e fiecăruia foarte bine cunoscut, e amară, se-ntrebuinţează ca leac contra **frigurilor**. Pentru aceasta, se ia coajă sau şi **frunze de răchită**, se fierb bine cu apă ne-ncepută până se lasă tot mustul şi, înainte de a-l apuca **frigurile**, bea din acest ceai câte un păhăruţ, pe inima goală.[64]

Mai demult, când codrii nu erau aşa de despoiaţi şi împoporaţi ca în ziua de astăzi, când petreceau pintr-înşii **voinicii codrilor**, **coaja** cea tânără de **răchită**, nu o dată era întrebuinţată ca şi **curea la flintă**.

---

[58] ***Şezătoarea***, vol. VI, Fălticeni, p. 95-96.
[59] Com. de dl Tudor Pamfile.
[60] Dr. At. M. Marienescu: ***De însemnătatea datinelor poporale pentru literatura dramatică***, publ. în ***Familia***, an. IX, p. 238.
[61] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 6.
[62] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 63.
[63] Sim. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 427.
[64] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 63; com. de Tudor Pamfile: ***Frunza de salcie*** *pisată e bună de friguri.*

Drept dovadă despre această datină, mai mult de nevoie decât de bunăvoie, ne poate servi şi următoarea **doină haiducească** din **Transilvania**, ţinutul Bârgăului:

Arză-te focul răchită,
Ce eşti neagră şi pârlită
Şi nu eşti încă înfrunzită,
Să-mi mai fac curea la flintă
Din coaja ta nedubită,
Să mi-o arunc în spinare
Şi s-apuc în codru mare
Pe când mugurul răsare! [65]

În **Bucovina**, pe lângă cele arătate până aicea, mai există şi credinţa că nu e bine a coase afară, până ce n-a înfrunzit **răchita**.[66]

Răchita-albă, deşi uneori, când e lăsată în pace, creşte înaltă, totuşi nu are o formă frumoasă ca alţi copaci.

De aice vine apoi că nu o dată femeile cele înalte şi disproporţionate se asemenează cu **răchita** sau **salca**.

Iată şi o strigătură din **Transilvania**, care ne-o adevereşte aceasta:

Lelea mică, mititică,
Dac-o pui la sac, rădică;
Lelea naltă ca şi-o salcă
Dac-o pui la sac, o calcă,[67]

adică, după înţelesul românilor transilvăneni: o ia dracul.

Altă strigătură, tot din **Transilvania**:

Mândra-naltă cât o salcă,
Badiu şuştărel [68] *de-o vacă;*
Şuştărel de două vaci,
Mă mir, mândră, cum îl placi? [69]

Din lemnul cel sănătos de **răchită-albă** se fac mai multe obiecte trebuincioase pe lângă casa omului, precum: **coveţi, chiersine, scafe, linguri, fuse**, precum şi **piuliţe** de pisat sare.

Alte obiecte, mai însemnate însă decât acestea, nu pot nicicând face dintr-însa:

De aice apoi şi proverbul:

Nici salcia lemn de bute,
Nici mojicul om de frunte;

sau:

Nici salcia cerc de bute,
Nici nerodul om de frunte;

---

[65] I. Dologa: ***Doine şi hore din Ardeal***, publ. în *Familia*, an. XX, p. 627.
[66] Dim. Dan: ***Credinţe pop. bucovinene***, publ. în ***Gazeta Bucovinei***.
[67] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 435.
[68] **Şuştariul** este un vas de lemn în care se mulg vacile.
[69] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 459.

sau:

Nici din salce lemn de bute
Nici din ciocoi om de frunte,

care se zice despre cei de neam prost, vrând a se arăta că spiţa din care se trage un om se cunoaşte întotdeauna după oarecari semne.[70]

Unii români au cercat în decursul timpului să altoiască **răchita**, cugetând că vor face şi dintr-însa atare pom de Doamne ajută.

În zadar le-a fost însă toată munca, căci, după cum spune un proverb:

Salcia, cât să te căzneşti
Pom nu poţi s-o altoieşti[71],

niciodată nu se poate produce dintr-însa un pom în adevăratul înţeles al cuvântului, care să producă **poame** ca alţi pomi, şi mai ales cei altoiţi. Şi dacă una sau alta dintre **răchiţi** s-au şi prins, nu trăiesc mult, iar poamele ce le produc sunt foarte puhave şi au un gust **sălciu** sau **sălcior**, adică mai mult amărui şi negustos, decât gustos.

De-aice se vede că vine apoi şi proverbul:

Nici din salce pere,
Nici din răchită vişinele,

adică: dintr-un om prost nu poate ieşi nicicând ceva bun.[72]

Şi deoarece **răchita**, chiar şi-n cazul când e altoită, nu produce nicicând **mere-dulci**, ci numai **sălcii**, de-aceea când ştie sau prevede cineva că dorinţele altuia nu se vor putea niciodată împlini, zice că ele se vor împlini atunci când va face răchita **mere-dulci** sau **vişinele**, adică la **Sfântul aşteaptă** sau, cu alte cuvinte, nicicând.

Şi cum că întru adevăr zicala aceasta e foarte răspândită în sânul poporului român de pretutindene, ne putem convinge şi din următoarea doină poporală din **Transilvania**:

Spune, mândră, maică-ta,
Că pe tine te-oi lua
Atunci când s-a măcina
Fără moară făina.
Atuncea şi nici atunci,
Când va face plopul nuci
Şi răchita mere-dulci;
Atuncea şi nici atunci,
Când va face plopul pere
Şi răchita vişinele
Să mâncăm noi doi din ele![73]

O altă doină, din **Moldova**, com. Dăngeni, jud. Botoşani, în care întâlnim asemenea această zicală foarte răspândită, sună precum urmează:

---

[70] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 277.
[71] *Idem de eadem*, p. 277.
[72] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 277.
[73] B. S. Podoabă: ***Doine pop. din giurul Clujului***, publ. în ***Familia***, an. IX, p. 279.

Frunzuleană de ***lăptuce,***
Taci drăguţă nu mai plânge,
Că la maica te-oi duce
Când a face plopul pere
Şi răchita vişinele,
Cuptioraşul pepeni-verzi
Atunci pe mă-ta s-o vezi ...
Ea din inimă ofta
Şi din gură cuvânta:
- Când eram la mama fată
Mâncam turtă coaptă-n vatră
Şi rasă pe răzătoare
Şi-mi era faţa ca o floare.
Dar de când m-am măritat
Şi-s nevastă la bărbat
Mânânc pâne şi beu vin
La inimă pun venin.[74]

Salcia-pletoasă, numită şi **jalnică,** lat. Salix babylonica L., adică **salcia** care creşte cu ramurile plecate în jos, serveşte pe alocurea spre împodobirea mormintelor, după cum se vede aceasta şi din următoarea poezie poporană din **Ţara-românească:**

Te lasă, te lasă,
Salcie-pletoasă,
Să te-apuc cu mâna,
Să-mpletesc cununa
S-o port totdeauna.
Te lasă, te lasă,
Salcie-pletoasă,
Să te bată vântul,
Să săruţi pământul,
Să-mi umbreşti mormântul.[75]

Rămurelele cele tinere de **răchiţică** sau **răchită-roşie,** lat. Salix purpurea L, se-ntrebuinţează foarte adeseori la producerea **coloarei galbene.**[76]

Toţi, din rămurelele acestei **răchiţi,** precum şi din celea ale **mlajei** sau ale **răchiţicei-albe,** lat. Salix viminalis L., împletesc diferite coşuri, coşărci şi coşărcuţe, nu numai pentru că-s supţirele, ci totodată pentru că-s şi foarte mlădioase.

Răchita sau **salcea,** ca una ce-nmugureşte şi-nfloreşte foarte de timpuriu, figurează adeseori şi-n fruntea cântecelor populare.

Iată şi-un cântec sau o doină de acestea, şi anume din Caraş-Severin:

---

[74] Gr. Gheorghiu: ***Cântece populare***, publ. în ***Lumina pentru toţi***, an. IV, p. 665.
[75] G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop. române**, p. 354.
[76] Sim. Fl. Marian: **Cromatica**, p. 19-20.

Frunză verde de sălcuţă,
Eu iubesc o romăncuţă,
Toţi ar vre-o de drăguţă;
Ochii ei sunt ca de flori,
Când o vezi, te iau fiori.[77]

Un alt cântec, din **Banat,** com. Caransebeş:

Frunză verde de sălcuţă,
A mea mândră Măriuţă
Unde-o fi, unde-o 'nsăra?
La ce masă o mânca?
Pe-a cui mână s-o culca?
Cine-afar' o v-aştepta?
Aştepta-o vreun voinic,
Care-nvaţă la iubit!
De-ar fi lumea tot aşa
Mi s-ar frânge inima.[78]

Al treilea, tot din **Banat,** com. Bogăltin:

Frunză verde, salcă-albă,
Să ştii mândruliţă dragă,
Când m-aş da a povesti,
Toată lumea te-ar urî:
Te-aş urî, mândro, şi eu,
Te-ar bate şi Dumnezeu![79]

Al patrulea, din jurul Blajului, în **Transilvania:**

Frunză verde de răchită,
Drăguţa mea se mărită.
Mărite-se cu dracu,
Că nu i-am ştiut leacu! [80]

*

Răchita e copacul femeii. A fost o femeie şi a rămas văduvă şi aşa de tare plângea după bărbat, ziua şi noaptea, că nime nu o putea mângăia. Dumnezău, de jalea ei, a dat de a crescut **răchita. Răchita** a înflorit şi a înfrunzit, iar ea, uitându-se la florile şi la frunzele răchitei, a încetat de-a plânge, l-a uitat pe bărbat. Cu răchita aceea a vrut Dumnezău că s-a mângăiat.

De-aceea se zice că femeia e **răchită** şi **răchita** e femeie.[81]

---

[77] Const. Vodă: ***Doine pop. din Caraş-Severin***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 42.
[78] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 103.
[79] *Idem de eadem*, p. 112.
[80] Com. de dl Ion Şerban.
[81] Dict. de Const. Oloinic din Mihalcea, şi com. de dna El. Nic. Voronca.

*

Care copil are **trei suflete**, adică cel care se răsuflă prin trei locuri: pe sub piept şi pe din părţi, acela nu poate să trăiască. Dar să meargă o babă, care trăieşte cu bărbatul nepriminită, şi cu un moşneag nepriminit (altul, nu al ei), amândoi să fie de peste 50 de ani, să meargă la o **răchită bătrână**; să facă moşneagul cu sfredelul trei borţi şi baba să ţie copilul să curgă pe el din sfredel, apoi două borte să le astupe, iar cea din mijloc s-o lese, iar surcelele să i le dea cu apă să bea şi se însănătoşează. Oamenii de-aceea se caută să fie bătrâni, ca să nu cadă răul pe dânşii.[82]

*

Când te doare capul sau trupul, să torni lăutoarea cu care te-ai lăut, ori scăldătoarea în care te-ai scăldat, în **bortă de răchită**, şi mai mult nu te doare.[83]

Cine are buboaie, să se şteargă cu o cămeşă veche, să stoarcă bine rădăcina şi să o bage în **răchită**, unde e o bortă, zicând:

- Cum răchita asta nu rodeşte, aşa buboaiele să nu se mai facă pe trup şi să se usuce! [84]

La **răchită** se poate face de **dragoste** şi de ură.

Mergi la **răchită** şi tai în chip de gură, zicând:

- Eu nu tai răchita,
Dar tai gura Ilenei,
Buzele ei,
Limba ei,
Hazul ei,
Chezul ei,
Dinţii ei.

Şi ungi cu miere cu degetul cel mare:

- Eu nu ung cu miere borta asta,
Dar ung gura Ilenei etc.
Cum e de dulce mierea asta,
Aşa să fie vorbele ei
Gândurile ei
Zâmbetul ei.
Când la N. a vorbi
Să i se pară că cu miere l-a îndulci
Să nu poată fără ea
Bea, mânca şi trăi etc.

Dacă vrea să facă alteia de rău, taie altă bortă mai dedesupt şi-o unge cu gunoi etc. şi spune: *cum sunt urâte acelea, aşa să fie cutare.*

Iar de merge la judecată cu acela, nu face nici trei părale înaintea nimărui.[85]

---

[82] Dict. de dna Maria Reus din Mihalcea, şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[83] Dict. de Maranda Andronic din Roşa, şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[84] Dict. de Maranda Andronic din Roşa, şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[85] Dict. de Maranda Andronic din Roşa, şi com. de dna El. Nic. Voronca.

*

După ce-au prins jidovii pe Domnul nostru Isus Christos şi l-au judecat la moarte, nu numai că şi-au bătut joc de dânsul, ci l-au şi chinuit în tot chipul.

Între multe alte chinuri a fost şi acela că au făcut din tot soiul de lemne câte un cui ascuţit şi s-au apucat apoi să i le bată sub unghii. Însă nici un cui de nici un singur lemn n-a voit să intre lui Isus Christos sub unghii, orişicât au încercat jidovii a i-l bate.

Numai ***salcea*** *o greşit*
Şi sub unghii s-o vârât
Şi sângele-o slobozit.
Şi-atunci Isus o oftat
Şi din ochi o lăcrimat
Şi din gur' o cuvântat:
- Fire-ai ***salce****-afurisită*
Şi de oameni urgisită,
Să nu creşti mai mult înaltă,
Netedă şi rămurată,
Iar cum îi îmbătrâni
Să şi-ncepi a putrezi
Să nu fii nici de-un folos ...

Dintru început, **salcea** creştea înaltă, dreaptă şi rămurată, de-ţi era mai mare dragul să te uiţi la dânsa. Din minutul însă când Domnul nostru Isus Christos a blăstămat-o, nicicând nu creşte înaltă şi dreaptă, ci cel mult de 3-4 metri, şi totdeauna:

Strâmbă şi cotită
Cum e mai urâtă.
Iar după ce creşte
Şi îmbătrâneşte
Pe loc se borteşte
Şi-apoi putrezeşte.
Coaja-i răpănoasă
Şi germănoasă.

De-aceea **salcea** nu e mai de nici un folos. Din ea se fac numai pari pentru garduri, cari ţin un timp mai îndelungat, iar din dărâmăturile sale, adică din crengile ei, nuiele de îngrădit.

Salcea nu e totuna cu **loza**, nici cu **răchita**.

Numai din **loză** se duc **mâţişoare** la biserică.[86]

*

Frunză verde de ***sălcuţă***
Am avut şi eu drăguţă,
Pentru că o-am sărutat,
Ard-o focul, m-a lăsat.[87]

[86] Dict. de Niculai Şpac, din Romăneşti.

[87] Mihail Candrea: ***Strigături poporale****, comuna Neagra, comitatul Turda-Arieş*, publ. în ***Foaia poporului***, an. I, Sibiu, 1893, p. 341.

*

Salcea nu creşte mare, are mâţişori mai mari decât **loza** şi mai gălbii la capăt decât aceasta.
Loza creşte mai mare şi are mâţişori mai mici şi ceva mai verzii.
Loza creşte cu mult mai mare.
Salcea-i mai albineaţă la coajă decât **loza**.
Răchiţica creşte în formă de tufă prin lunci. Este una **roşie** şi una **galbănă**.
Din **răchiţica** roşie se face coloare galbănă.

*

Salca-de-pădure e bună de reumatism, sgârcit să fie, că iesă.[88]

*

Salcia[89], **salca**[90], **răchita**[91], **răchiţica**[92].

[88] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[89] Bălăşel, nr. 131 şi 174; Papahagi, p. 268 şi 289; Tocilescu, I, p. 544, 552, 568 şi 707; *Şezătoarea*, VIII, p. 151.
[90] ***Familia***, XXVIII, p. 6.
[91] ***Buletinul***, p. 194, 211 şi 216.
[92] ***Buletinul***, p. 248.

384. Răcoina
(Stellaria media Vill.)

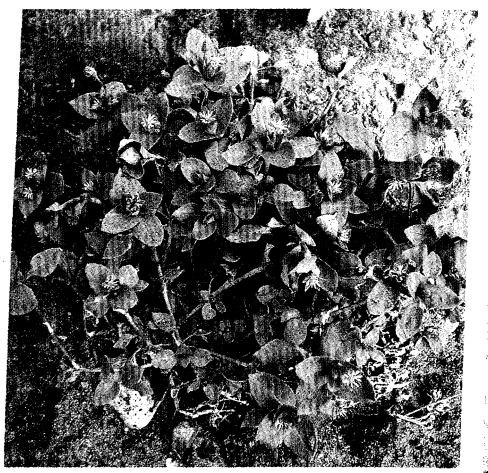

Răcoina. 453
(Stellaria media Vill.)

Cel ce a trecut sau s'a preumblat mai adeseori în decursul primăverii prin atare ţarină şi va fi căutat cu luare de samă la ierburile şi buruenele, cari cresc pe arături, privirile aceluia de bună samă că vor fi căzut mai întâiu şi'ntâiu asupra unei buruienuţe mititele şi rămuroase, care creşte de regulă la umbra altor ierburi şi buruieni şi căreia îi place a se'ntinde şi a se resfăţa pe pământul cel **recoros.**

Aceasta buruienuţă, care creşte şi'nfloreşte toată vara, de cum se ia omătul şi până iarăşi cade, şi a cărei floricică, de coloare albă, are forma unei steluţe, se numeşte în Bucovina: Răcogină, Răcoină, Răcorină, Recoina, Recorină, Rocogina şi Rocoină; în Moldova: Răcoină şi Rocoină? în Transilvania: Coadă-de-găină, Răcoina,

D. Şezătoarea Vol. III. Fălticeni. p. 87; - com. de dl Art. Gorovei: „Răcoina sau Rocoina creşte pe locuri grase; se târâie pe pământ, şi are floricele albe. Vitele o mănâncă cu plăcere, iar vacile hrănite cu dînsa dau lapte mult."

Cel ce a trecut sau s-a preumblat mai adeseori în decursul primăverii prin atare ţarină şi va fi căutat cu luare de samă la ierburile şi buruienile cari cresc pe arături, privirile aceluia de bună samă că vor fi căzut mai întâi şi-ntâi asupra unei buruienuţe mititele şi rămuroase, care creşte de regulă la umbra altor ierburi şi buruieni şi căreia îi place a se-ntinde şi a se răsfăţa pe pământul cel răcoros.

Această buruienuţă, care creşte şi-nfloreşte toată vara, de cum se ia omătul şi până iarăşi cade, şi a cărei floricică, de coloare albă, are forma unei steluţe, se numeşte în Bucovina: **răcogină, răcoină, răcorină, recoină, recorină, rocogină** şi **rocoină**; în Moldova: **răcoină** şi **rocoină**[1]; în Transilvania: **coadă-de-găină, răcoină, rocoină, rocotel, rocoţel** şi **rocovină**[2]; în Maramureş: **racuină**[3], iară în Banat: **răcuină**[4], lat. Stellaria media Vill. sau Alsine media L.

[1] *Şezătoarea*, vol. III, Fălticeni, p. 87; com. de dl Art. Gorovei: ***Răcoina** sau rocoina creşte pe locuri grase; se târâie pe pământ şi are floricele albe. Vitele o mănâncă cu plăcere, iar vacile hrănite cu dânsa dau lapte mult.*

[2] Porcius: **Flora**, p. 180; şi dat. rom. din Munţii-apuseni, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj.

[3] Dat. rom. din com. Moisei, com. de dl Vasile Dragoş: ***Racuina** se-ntinde pe pământ, are frunze foarte mici şi floricele aşişderea foarte mici şi albastre (mierie).*

[4] *Gazeta poporului*, an. III, Timişoara, 1887, nr. 6, p. 6-7; En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 107; Idem: **Cântece bănăţene**, p. 82.

Deşi buruienuţa aceasta e aşa de mică şi ne-nsemnată, totuşi românii o întrebuinţează nu numai ca nutreţ pentru vite, cari o mânâncă cu mare plăcere, mai ales când e tânără, ci şi ca leac contra mai multor boale, precum: contra **vătămăturii**, a **pântecăriei**, a **tăieturilor**, a **sclintiturilor** şi a **umflăturilor**. Dacă un bărbat a rădicat ceva foarte greu şi din cauza aceasta s-a **vătămat**, adică dacă i s-a lăsat **vătămătura** în jos, atunci se vindecă cu **răcorină** sau **recorină** în următoriul mod: strânge tot feliul de ierburi, cari sunt bune de scăldătoare, de pe fânaţe şi de pe ţelină, şi le pune într-o oală cu apă ne-ncepută la foc ca să fiarbă.

În acelaşi timp, pune o cărămidă arsă la foc ca să se înfierbânte. Pune apoi **răcorina** într-o tigaie la un loc cu unt dulce de vacă, adică cu unt făcut din smântână dulce, ca să se prăjească. După ce toate acestea sunt gata, pune cărămida pe ceva, toarnă apa din scăldătoare pe dânsa şi se abureşte atâta cât poate răbda. După ce s-a aburit de ajuns, pune **răcorina** prăjită pe o petică, se unge cu unt proaspăt de vacă sau cu untură de gâscă la locul vătămat, trage apoi vătămătura în sus şi, după ce a tras-o, se leagă cu petica pe care se află **recorina** la buric. Toată procedura aceasta se numeşte **legătoare de recorină**.[5]

Pentru **pântecare**, mai ales la copiii cei mici, se adună **recoină** sau **recorină**, se pune la prăjit cu vin, cu holercă sau cu rum şi, după ce s-a prăjit de ajuns, se întinde pe o petică, cu care se leagă apoi copiii ce **treapădă**, la pântece.[6]

Pentru **tăieturi**, precum şi pentru alte rane, se fierbe în lapte dulce[7] sau se pisază şi se amestecă cu grăsime şi apoi, făcându-se dintr-însa alifie, se leagă la tăieturi şi răni.[8]

Pentru **sclintituri**, **stâlcituri** şi **umflături** se pisază, se amestecă cu lut sărat şi cu lutul acesta, făcându-se dintr-însul legături, se leagă apoi la locul sclintit, stâlcit, ucis şi umflat[9], ori se prăjeşte cu unsoare sau untură ori cu unt, adică cu ce-i suferă omului şi apoi, făcându-se legătoare dintr-însa, se leagă la locul unde e stâlcit sau ucis. Făcându-se aceasta, durerea începe a se micşora, căci **răcoina** are putere de a o trage afară, şi rana sau stâlcitura ori ucizătura ce este în scurt timp după aceasta se forostoieşte şi se vindecă.[10]

Dacă o muiere, după naşterea unui copil, se umflă la pântece şi din cauza aceasta poate cine ştie ce rău să i se-ntâmple, voind ca să-i treacă, ia **răcuină** şi-o fierbe, zama ce iesă dintr-însa o bea, iar cu **răcuina** se leagă la umflătură, atunci nu peste mult timp se dezumflă.[11]

Răcoina sau **răcuina**, după cum o numesc românii din **Banat**, se-ntrebuinţează nu numai ca leac contra mai multor boale, după cum am arătat până aice, ci ea figurează câteodată şi-n

---

[5] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei; a celor din Zahareşti, dict. de Paraschiva Oltean şi com. de Ioan Grămadă, stud. gimn.: *Rocoina e bună, când e pisată, pentru vătămătură.*

[6] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.

[7] Dat. rom. din Munţii-apuseni ai Transilvaniei, com. de Aureliu Gligor: *Răcoina, care creşte prin cucuruz, fiartă în lapte dulce, se foloseşte la tăieturi, rane.*

[8] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 61: *Planta proaspătă, pisată şi amestecată cu grăsime, se face alifie la răni.*

[9] Dat. rom. din Poiana-Stampii, com. de P. Spânul; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Cu răcoină pisată se fac legături celor stâlciţi şi se vindecă sclintiturile de la mâni şi picioare.*

[10] Dat. rom. din Gălăneşti, dict. de Ioan Bodnariu.

[11] Dat. rom. din Maramureş sau Marmaţia, com. Moisei, com. de dl Vasile Dragoş.

fruntea unor cântece poporane. Iată şi-un astfel de cântec din **Banat**, com. Feneş:

*Frunză verde **răcuină***
Urâtă-i fata bătrână.
C-ar purta şi ea cercei
Şi-n gură-s numai gingei;
Şi-ar purta nişte mărgele,
Şi-n gură n-are măsele;
Pe mânecă pui mănunţi
Şi pe cap îs peri cărunţi;
*Pe la poale **scriitură**,*
La obraz cu sbârcitură.[12]

Un alt cântec, tot din **Banat**, com. Domaşnea, în fruntea căruia figurează **răcuina**, sună precum urmează:

*Frunză verde **răcuină***
Am crescut floare străină
Într-un mijloc de grădină,
Buruiana m-a umplut,
Găinile m-au păscut,
La duşmani bin' le-a părut.
Dumnezău aşa n-a vrut
Şi cu ploaia m-a plouat
Şi cu roua m-a rouat.
De ploaie am răsărit,
De roauă am împupit;
Când soarele-a răsărit,
Io frumos am înflorit;
Când soarele a sfinţit
Şi mai bine mi-a priit,
Că răcoare mi-a venit.
Când se prinse-a se vedera,
Venea neica, mă lua,
Mă punea în pălărie,
C-aşa drag mi-a fost şi mie.[13]

Iar un bocet, aşişderea din **Banat**, care ne arată cât de dragi îi sunt românului florile, şi-ndeosebi cele de grădină, între cari numără el şi **răcuina**, şi cât de greu îi vine lui a se despărţi de dânsele, mai ales când e constrâns să părăsească lumea aceasta, sună precum urmează:

Floricică de pe rât,
Frate, frăţior iubit!
*Fă-te struţ de **răcuină***
Şi te du şi iară vină;
Fă-te struţ de primăvară
Şi te du şi vină iară.
Pe-nfloritul florilor
De dorul părinţilor,
*Pe-nflorit de **vâzdoguţe***
Pentru dor de la măicuţă,
*Pe-nflorit de **viorele***
Pentru dor de surorele!
Şi de nu-i veni să şăzi
Vină barem să ne vezi;
Şi de nu vii să rămâi
Vină ca să ne mângâi;
Şi de nu-i veni vreodată
De pe lumea ceealaltă
Fă-te, frate, frunză dragă,
Nu-mbla cu cămeşa neagră,
Ci tu ne-o trimite nouă,
Că noi mândru ţi-om spăla-o
Tot cu plâns şi lacrimele
Şi-om usca-o-n dor şi jele;
Om spăla-o cu amar
Cu de-a sufletului jar.
Într-o zi de primăvară
Ţi-om trimite-o ţie iară
Pe flori dalbe căzătoare
Şi pe dulci raze de soare,
Pe şuierul vântului
Din fundul pământului!...
Lasă-ţi dorul prin grădină
*Ca să crească **răcuină**.*

[12] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 82.
[13] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 107.

Răcuina strânge-vom,
Dorul stâmpăra-ni-l-vom,
Că pe calea ce-ai pornit
Nu-i nădejde de venit,
Şi pe calea ce-ai plecat
Nu-i nădejde de-nturnat.
Dar ia-ţi, frate, ziua bună
De la fir de ***mătrăgună,***
De la sora ta cea bună;
De la fir de ***iarbă-mare***
De la fraţi cu supărare;
De la fir de ***vâzdoguţă***
De la dulcea ta măicuţă;
De la fir de ***iarbă-lată***
De la al tău dulce tată!
Că tu frate-acum te duci
Unde-or merge crai, vlădici,
Şi noi, frate, toţi de-aici![14]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de familia **răcoinei** se mai ţin încă trei plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Rocoţeaua, rocovină, steluţă, lat. Stellaria graminea L.
Răcoina, iarbă-creaţă, iarbă-moale, lat. Stellaria Holostea L., şi
Steaua-fetei, steluţă, lat. Stellaria nemorum L.[15]

*

Răcorina, buruiană albă păsărească, de pisat şi pus cu slănină la umflătură.[16]

*

Râgna, această numire de plantă mi-a dictat-o maica mea.

*

Râbnă, Stellaria graminea L.[17]; **râbnă** - răul copiilor[18].

[14] *Gazeta poporului*, an. III, Timişoara, 1887, nr. 6, p. 6-7.
[15] Porcius: **Flora**, p. 180; Panţu: **Vocab.**, p. 45; şi com. de dl T. Oltean.
[16] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[17] În Cacica.
[18] *Şezătoarea*, V, p. 120.

385. Răcuşorul
(Polygonum Bistorta L.)

119

Răcuşorul

(Polygonum Bistorta L.)

Răcuşorul, pl. Răcuşori, numit în Bucovina şi Rac; în Ţara-românească însă: Răculeţ; în Transilvania: Cârligat, pl. Cârligaţi şi Rădăcina-şerpilor; iar în alte părţi: Iarbă-roşie şi Nodurariu, este o plantă nodoroasă, care se ţine de familia Ierbii-roşii, lat. Polygonum hydropiper L. şi care creşte prin păşunile cele umede de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi. El are frunze ovale şi flori albe-roşietice, cari înfloresc începând din luna lui Maiu şi până în Iulie.[1]

Fiind rămurelele acestei plante noduroase şi roşietice, de-aceea se numeşte ea în unele părţi locuite de Români Nodurariu şi Iarbă-roşie, iar fiind că atât floarea cât şi rădăcina ei

[1] I. Panţu: Plantele p. 231; – şi dat. rom. din Bucovina, în deosebi a celor din Suceviţa, dict. de Prea Cuv. Sa sîncelul Silvestru Ţonigariu: „Racul este o buruiană cu floare roşie;" – a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor: „Racul se află mai mult la munte"; – şi a celor din Crasna-Putnei, dict. de Rachila Bruja, şi com. de Victor Percec, stud. gimn.: „Răcuşorii au floare albăstrioară".

Răcuşorul, pl. **răcuşori**, numit în Bucovina şi **rac**; în Ţara-românească însă: **răculeţ**; în Transilvania: **cârligat**, pl. **cârligaţi** şi **rădăcina-şerpilor**; iar în alte părţi: **iarbă-roşie** şi **nodurariu**, este o plantă nodoroasă, care se ţine de familia **ierbii-roşii**, lat. Polygonum Hydropiper L., şi care creşte prin păşunile cele umede de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi. El are frunze ovale şi flori albe roşietice, cari înfloresc începând din luna lui mai şi până în iulie.[1]

Fiind rămurelele acestei plante noduroase şi roşietice, de-aceea se numeşte ea în unele părţi locuite de români **nodurariu** şi **iarbă-roşie**, iar fiindcă atât floarea cât şi rădăcina ei sunt

[1] Panţu: **Plantele**, p. 231; şi dat. rom. din Bucovina, îndeosebi a celor din Suceviţa, dict. de Prea Cuv. Sa sincelul Silvestru Tonigariu: *Racul este o buruiană cu floare roşie.*; a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor: *Racul se află mai mult la munte.*; şi a celor din Crasna-Putnei, dict. de Rachila Bruja, şi com. de Victor Percec, stud. gimn.: ***Răcuşorii** au floare albăstrioară.*

răsucite şi încârligate în chipul unui rac, de-aceea se numeşte ea în alte părţi **cârligat, rac, răculeţ şi răcuşor.**[2]

În fine, fiindcă rădăcina ei are proprietăţi astringente şi vulnerare, de-aceea cele mai multe femei ştiutoare din **Bucovina** o întrebuinţează ca leac contra **vătămăturii** şi a **durerii de inimă.**

Atât pentru cei ce au **vătămătură**, cât şi pentru cei ce sufăr de **durere de inimă,** se pune în holercă sau şi numai în apă ca să mocnească şi, după ce a mocnit de ajuns, se dă celor bolnavi de băut pe inima goală, când au **zăhăială la inimă.**[3]

În alte părţi însă **răcuşorul** se-ntrebuinţează, ca şi **iarba-roşie,** lat. Polygonum Hydropiper L., spre vindecarea ranelor viermănoase. Spre scopul acesta se uscă, se pisază şi se presură pe rănile cu viermi, iar cu zama lui se spală.[4]

[2] După spusa rom. din Crasna-Putnei, dict. de Rachila Bruja şi com. de Victor Percec: *Răcuşorii au floare albăstrioară încârligată ca racii, de aceea se numeşte buruiana aceasta răcuşori.*; a celor din Suceviţa, dict. de Prea Cuv. Sa păr. Silv. Tonigariu: *Racul este o buruiană cu floare roşie şi rădăcină roşietică în forma unui rac.*

[3] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor; a celor din Crasna-Putnei, dict. de Rachila Bruja şi com. de Vict. Percec: *Răcuşorii sunt buni mai ales pentru vătămătură.*; a celor din Suceviţa, dict. de Prea Cuv. Sa Silv. Tonigariu: *Racul se-ntrebuinţează pentru stomac, de băut.*; şi a celor din Costâna, com. de I. Butnariu, stud. gimn.: *Răcuşorul este foarte bun de vătămătură.*

[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 43.

386. Rădichea
(Raphanus sativus L.)

Rădichea. 333
(Raphanus sativus L.)
Rădichea, numită încă și Rădiche-de-grădină, Rădichie, Răgită și Ridiche pl. Rădichi, Răgite și Ridichi [1], a dat naștere în decursul timpului prin cultură mai multor varietăți, cari se disting una de alta parte prin coloare și parte după timpul când se răsădesc și cresc.
Așa Rădichea, a cărei coajă e de coloare neagră, se numește Rădiche-neagră, lat. Raphanus sativus var. niger DC;
Rădichea, a cărei coajă e albă, se numește: Rădiche-albă;
Rădichea, a cărei coajă e roșie, se numește Rădiche-roșie;
Rădichea, care se răsădește și crește în fie-care lună, se numește Rădiche-de-lună, lat. Raphanus sativus var. Radiola DC.
Rădichea, care se răsădește și crește în decursul verii, se numește Rădiche-de vară;
Iar Rădichea, care se răsdește de către toamnă și care se păstreaka apoi
1). Panțu: Vocab. p. 40; - Familia an. XXXIX p. 176.

Rădichea, numită încă și **rădiche-de-grădină**, **rădichie**, **răgită** și **ridiche** pl. **rădichi**, **răgite** și **ridichi**[1], a dat naștere în decursul timpului prin cultură mai multor varietăți, cari se disting una de alta, parte prin coloare și parte după timpul când se răsădesc și cresc.

Așa **rădichea** a cărei coajă e de coloare neagră se numește **rădiche-neagră**, lat. Raphanus sativus, var. niger DC;

Rădichea, a cărei coajă e albă, se numește: **rădiche-albă**;

Rădichea, a cărei coajă e roșie, se numește **rădiche-roșie**;

Rădichea, care se răsădește și crește în fiecare lună, se numește **rădiche-de-lună**, lat. Raphanus sativus, var. Radiola DC.

Rădichea, care se răsădește și crește în decursul verii, se numește **rădiche-de-vară**;

Iar **rădichea**, care se răsădește de către toamnă și care se păstrează apoi și peste iarnă, se numește **rădiche-de-toamnă**, și-n unele părți din Banat: **rotche**.[2]

[1] Panțu: **Vocab.**, p. 40; ***Familia***, an. XXXIX, p. 175.
[2] S. Liuba și A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 15.

Rădichea e bună nu numai de mâncat, ci şi de unele leacuri.

Aşa pentru vindecarea **brâncei** se amestecă la un loc **inimă** (mijlocul) de **rădiche-neagră** cu sopon şi cu aceasta se freacă la partea bolnavă, în mai multe rânduri.

Rădichea-neagră se mai scobeşte la mijloc, se umple cu zahar de gheaţă, se lasă se steie două ceasuri până ce se topeşte zaharul şi apoi, scurgându-se zama, se bea demineaţa pe nemâncate, pentru **durere de piept** şi pentru **tusă.**[3]

Cailor, cari tuşesc, li se dă asemenea rădichi tăiate mărunţel şi amestecate cu **orz** sau cu **ovăs.**[4] Zamă de **rădiche-roşie** se bea când omul se bolnăveşte, fiindcă s-a adunat prea mult venin în el.[5] Pentru **umflătură de foale** să se mânânce **rădiche-de-toamnă** rasă pe răzătoare, pe inima goală, o săptămână. Iar peste zi, când flămânzeşte, în locul altor bucate, să mânânce tot **ridiche.**[6]

Rădiche crudă, rasă pe **răzălău** şi mestecată cu oţet şi sămânţă de rachie – zdrobită – e bună la **umflăturile interne ale grumazului.** Cu această fluiditate se stropeşte internul grumazului.

Tot cu acest leac se vindecă prin frecare şi **broasca de sub limbă.**

Zamă de **rădiche** mestecată cu olei de **mandulă** şi cu tămâie e bună spre delăturarea **zurnăirii** (sunatul) urechilor, dacă se picură vreo câţiva picuri de această zamă în urechi.

Zamă goală de **rădichi** băută e bună contra **gălbănării.**

Rădichea mâncată pe nemâncate face să nu te îmbeţi oricât vei bea.[7]

Rădichea, în sfârşit, e bună de mâncat pe inima goală pentru toţi cei ce n-au poftă de mâncare.[8] Se crede însă că, dacă răsădeşti **rădichile** cu degetul, se fac supţiri ca degetul. De aceea trebuie să le înfingi în pământ cu trei degete.[9]

Despre modul cum se mânâncă **rădichea,** o zicală din **Ţara-românească** ne spune că:

*Dintr-o **ridiche** patru feliuri de mâncări se fac: rasă şi nerasă, cute şi fălii.*[10]

Rădichea, ca şi **ceapa,** serveşte adeseori oamenilor celor sărmani ca unica mâncare mai aleasă, atât în zile de sec, cât şi în zile de dulce sau de frupt.

De aice vine apoi că o samă de feciori din **Transilvania,** precum bunăoară cei din comuna Viţel, comitatul Hunedoara, iau în batjocură pe fetele cele sărmane, cari voiesc numaidecât să se mărite, strigându-le în joc şi la alte ocaziuni:

Fetele din satul nost
Se mărită şi pe post
*Cu pită şi cu **răgită***[11]
Numa să fie învălită.[12]

---

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60; V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 91: *Rădiche zdrobită şi mestecată cu zahar e bună luată pe nemâncate contra **tusei.***; şi dat. rom. din Bucovina.

[4] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 110.

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60; com. de dl Art. Gorovei: *Zama de **ridichie** e bună de durere de pântece.*

[6] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 15.

[7] V. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. II, p. 91.

[8] Com. de dl Art. Gorovei.

[9] Sevastos: **Călătorii**, p. 68.

[10] Anton Pann: **Povestea vorbii**, partea I, Bucureşti, 1852, p. 129.

[11] **Răgită** = ridiche.

[12] ***Familia***, an. XXXIX, p. 175.

Rădichea a dat naştere în decursul timpului şi la vreo câteva zicale, precum şi la vreo câteva cimilituri.

Iată şi zicalele, cari îmi sunt cunoscute:

Îi freacă ridichea la nas, adică: îl înfruntă.

A freca ridichea cuiva, adică: a lovi peste obraz, a bate pe cineva.[13]

A tunde ridiche, adică: a tunde la piele, a tunde chilug.[14]

Iar cimiliturile sunt acestea:

Strigă doamna de sus
La doamna de jos:
Să-i dea peşte fără oase.

Fălioară de caş
Cu sare presărată,
Miercurea mâncată.

Doamna în cămară,
Cosiţele-afară.[15]

În fine, mai e de amintit şi aceea că de **rădichea** despre care ni-a fost până aice vorba se mai ţine încă şi **rădichea-sălbatică** sau **rachiţa-de-ogoare**, lat. Raphanus Raphanistrum L. sau Raphanistrum Lampsana Gaertn.[16]

*

Rădichea.[17]

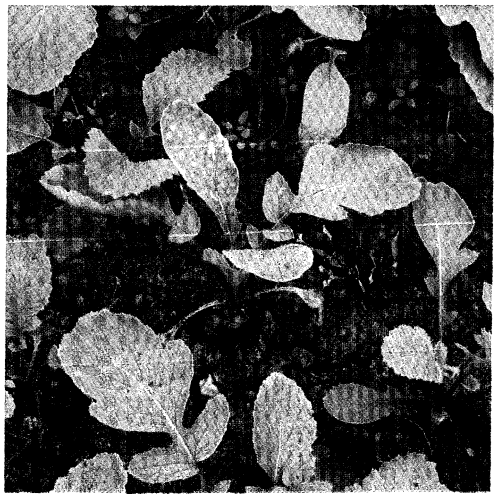

[13] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 273.
[14] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. III, p. 416.
[15] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 915.
[16] Panţu: **Vocab.**, p. 39-40.
[17] ***Familia***, XXVIII, p. 15; ***Şezătoarea***, VIII, p. 11, 137; Bălăşel, nr. 127 şi 212.

Resfugul.[25]
(Chondrilla juncea L.)

Resfugul sau Resfulgul[1], numit încă şi Barba caprii[2] e o planta, care creşte pe locuri necultivate, pe coline pietroase, pe lângă drumuri şi mirişti, şi care ajunge de multe ori până la o înălţime mai bine de un metrw. El înfloreşte în luna lui Iulie şi August şi are floare de coloare roşie-spălăcită, cu pete mici roşii-negrii, bârligate în sus, şi un miros greoiu; iar frunza în formă de balon, groasă şi de coloare verde-închisă.

Resfugul e bun de leac contra boalei numită asemenea resfug sau resfulg.

Boala resfug se face la pulpa oilor şi este lipicioasă. Ea se poate căpăta, dacă imaşul e prea îmbrăcat cu dudău sau buruienos.

Drept aceea ciobanul, îndată ce va simţi că are o oae e lovită de aceasta boală,

1. Brândza: Prodrom p. 315; - Panţu: Vocab. p. 11; - Şezătoarea an V. Fălticeni p. 121.
2. Dat. Rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel

387. Răsfugul sau Răsfulgul (Chondrilla juncea L.)

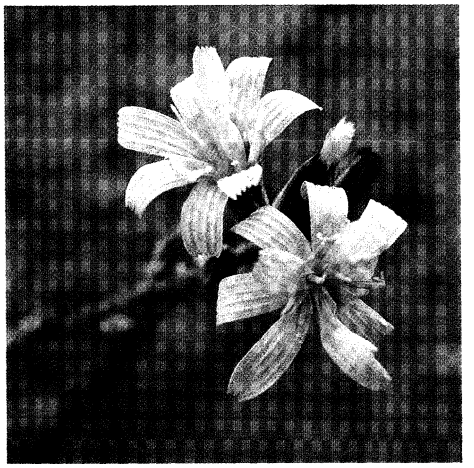

Răsfugul sau **răsfulgul**[1], numit încă şi **barba-caprii**[2], e o plantă care creşte pe locuri necultivate, pe coline pietroase, pe lângă drumuri şi mirişti, şi care ajunge de multe ori până la o înălţime mai bine de un metru. El înfloreşte în luna lui iulie şi august şi are floare de coloare roşie-spălăcită, cu pete mici roşii-negrii, bârligate în sus, şi un miros greoi; iar frunza în formă de balon, groasă şi de coloare verde-închisă.

Răsfugul e bun de leac contra boalei numită asemenea **răsfug** sau **răsfulg**.

Boala **răsfug** se face la pulpa oilor şi este lipicioasă. Ea se poate căpăta dacă imaşul e prea îmbrăcat cu dudău sau buruienos.

Drept aceea, ciobanul, îndată ce va simţi că are o oaie lovită de această boală, care se cunoaşte la muls, dacă va da sânge, să o şi deosăbească din turma sa şi să o mulgă într-o gropiţă pe câmp, pe care să o astupe îndată cu ţărnă, ca să nu treacă pe laptele acela şi alte oi şi să se umple apoi şi acelea.

[1] Brândză: **Prodrom**, p. 315; Panţu: **Vocab.**, p. 11; *Şezătoarea*, an. V, Fălticeni, p. 121.
[2] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

Oaia **răsfugită** sau **răsfulgită** se vindecă de această boală în trei chipuri, şi anume:

a) Se face o bortă în **gingina** unui mal cât strunga prin care să poată încăpea oaia, şi, după ce o dă prin apă ca să se scalde, o petrece prin borta aceea de trei, patru ori pe zi, în mai multe zile de-a rândul;

b) De sunt multe oi bolnave şi ciobanul nu poate dovedi să le alunge pe drum în fugă, cale de 15 minute, şi, întorcându-se, să nu le aducă pe acelaşi loc, că apoi se vindecă[3]; şi

c) Se fac oblojele şi se afumă cu planta **răsfulg.**

Tot spre scopul acesta se adună şi se ţine şi floare de **răsfulg,** anume ca la timp de nevoie să aibă cu ce afuma şi obloji oile **răsfulgite.**[4]

Răsfugul sau **răsfulgul** e bun şi pentru vacile cari se **răsfulgesc,** adică cărora li se împietresc ţâţele, coc şi curge sânge dintr-însele.

Spre scopul acesta se ia răsfug adunat în ziua de **Sânziene** sau **Dragobete,** 24 iunie, se fierbe cu apă şi c-o parte de zama ce iesă dintr-însul se spală ugerul vacii, iar o parte i se dă de băut. Sau: se ia **răsfug,** se toacă mărunt, se amestecă cu tărâţe şi tărâţele acestea i se dau apoi vacii **răsfugite** ca să le mânânce.

Însă cu mult mai bun e **răsfugul** de **pârleală** (pelagra). Spre scopul acesta **răsfugul** se fierbe cu apă ne-ncepută şi o parte din zama ce iesă dintr-însul i se dă apoi bolnavului de băut, iar cu rămăşiţa se spală pe corp.

În fine o zicală, uzitată în **Ţara-românească,** jud. Vâlcea, sună:

Parcă mânânci barba-caprii, ceea ce-nsemnează atâta cât: iute, fără zăbavă.

I-am dat o trânteală, ***parcă mânânci barba-caprii.***

Mă înjură, ***parcă mânânci barba-caprii.***[5]

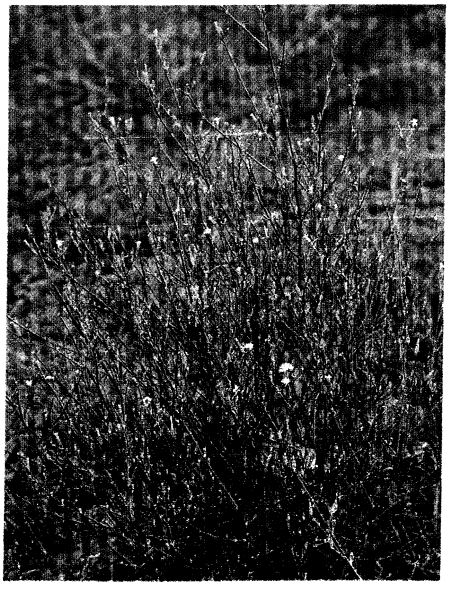

[3] Lupaşcu: **Medicina babelor,** p. 102.

[4] Com. de dl Art. Gorovei.

[5] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

124

Răsura.

(Rosa pumila Jacq.)

Atât pe marginea pădurilor şi a câmpurilor cât şi prin unele mărăcinişuri şi poieni de prin păduri creşte un fel de trandafir mic, care înfloreşte în luna lui Maiu şi Iunie şi care are flori mari şi frumoase de coloare purpurie.

Acest soi de trandafir se numeşte în Ţara-românească răsură şi răsurică pl. răsure şi răsuri[1]; în Moldova: rosure[2]; iară în celelalte părţi locuite de români: trandafir-de-câmp, trandafir-pitic, trandafiraş şi trandafirul-câmpului.[3]

O legendă din Ţara-românească ne spune că trandafirul acesta n-a fost din capul locului trandafir, ci el dintru început a fost o fată foarte frumoasă de crai, de care s-a îndrăgostit soarele şi pe care, din cauza aceasta, Dumnezău a prefăcut-o în răsură. Iată şi legenda respectivă:

Mândra răsurică — *Soarele-ntr-o zi*
Fost-au o fetică; — *Trecând o-ntâlni*

1). Panţu: Plantele p. 234; - vezi şi poesiile pop. ce urmează mai la vale.
2). Dat. Rom. din jud. Tecuciu, com. de dl Tud. Pam-f

388. Răsura
(Rosa pumila Jacq.)

[1] Panţu: **Plantele**, p. 234; vezi şi poeziile pop. ce urmează mai la vale.
[2] Dat. rom. din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: ***Rosurele** samănă cu **trandafirul**. Face fructe rotunde.*
[3] Panţu: **Plantele**, p. 234; vezi şi poesiile pop. ce urmează mai la vale.

Pe un verde plai.
Fata cea de crai
El că mi-o văzu
Şi aci stătu,
Aci se opri
Cât nu trebui,
A mi-o căuta,
A mi-o săruta
Pe a ei guriţă,
Pe a ei cosiţă,
Răpit de iubire
Şi de fericire.
Ceriul supărat
P-acest împărat
Că a-ntârziat
Schimbă pe fetică
Într-o răsurică.
De-atunci, surăţică,
Mândra răsurică
Când se-nalţă soare
Plânge-n frunzişoare.[4]

Fiindcă **răsura** e pe de-o parte un **trandafiraş** frumuşel, iar pe de altă parte fiindcă e făcută, după cum ne spune legenda, dintr-o fată mare, de-aceea unii români din **Transilvania** îndătinează de-a o planta la capul fetelor celor mari, cari repausază de dorul feciorilor ce-i iubesc.

Drept dovadă despre această datină avem şi următoarea doină din giurul **Mediaşului**:

De-ai fi bade, cum să fii,
Tu la moartea mea să vii,
Şi să stai lângă mormânt
Până m-or băga-n pământ;
La mormânt lângă picioare,
*Pune-o floare de **cicoare**,*
La capul mormântului,
Trandafirul-câmpului,
Ca să ştie lumea mare,
C-am murit de suspinare,
De oftatul dorului,
De dorul bădiţului.[5]

Tot din cauză că **răsura** e un **trandafiraş** frumuşel figurează ea adeseori şi în fruntea a o samă de doine poporale ca un semn de întristare.

Iată şi o astfel de doină din **Ţara-românească**, jud. Muscel, com. Negreşti:

*Frunză verde **trei răsure**,*
Pe sub deal, pe sub pădure,
*Pornesc feteli la **mure**,*
Şi-o femeie părăsită,
Părăsită, oropsită,
Părăsită de bărbat,
Cu pruncu nebotezat ...
Pruncu plânge, mă-sa-i zice:
- Taci, pruncule, nu mai plânge,
Că te scald în lapte dulce!
- Poţi să mă scalzi şi-n zahar,
De mine e tot amar!
*Frunză verde **trei răsure**,*
Bată-te crucea pădure,
Că creşti naltă şi subţire
Şi nu creşti mai rădioasă
Să ne faci umbră la masă
Să ne faci umbră frumoasă![6]

Fructele **răsurei** sau **rosurelui**, unii români, precum bunăoară cei din **Moldova**, jud. Tecuci, le întrebuinţează luate cu rachiu ca leac contra **reumatismului**.[7]

---

[4] Dim. Bolintineanu: **Poesii**, vol. I, Bucureşti, 1877, p. 468.
[5] Valeria Bian: ***Doine şi hore pop. din giurul Mediaşului în Transilvania***, publ. în *Familia*, an. VIII, p. 485.
[6] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 96.
[7] Com. de dl Tud. Pamfile.

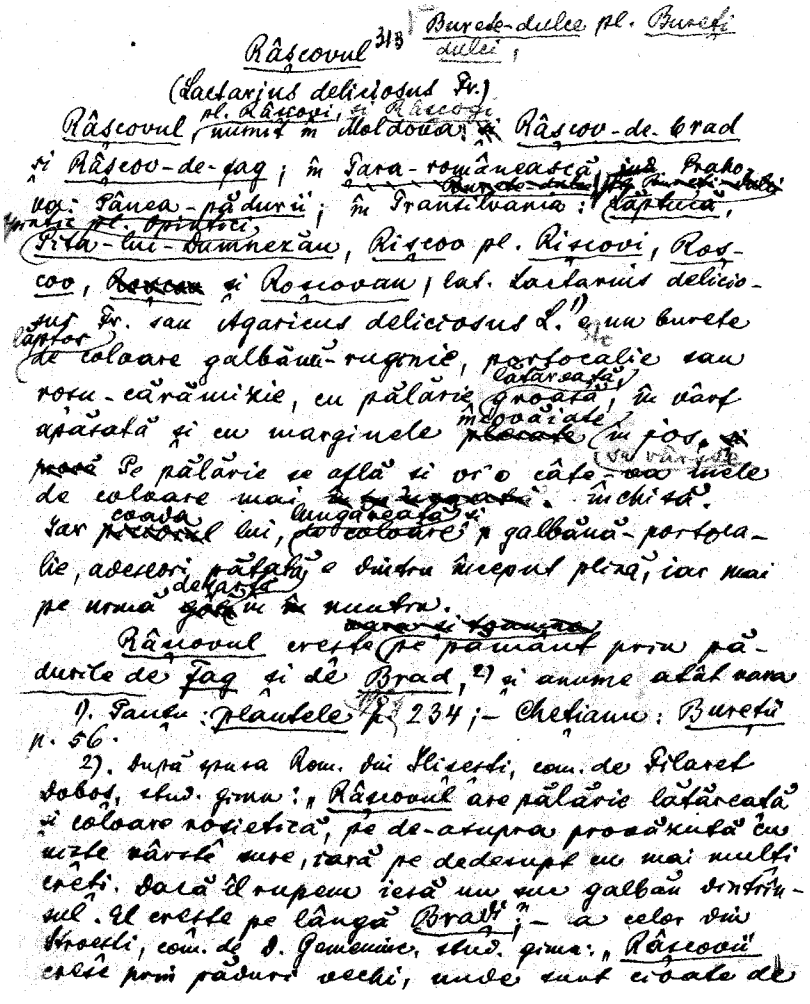

389. Râşcovul
(Lactarius deliciosus Fr.)

Râşcovul pl. **râşcovi** şi **râşcogi**, numit în Moldova: **râşcov-de-brad** şi **râşcov-de-fag**; în Ţara-românească, jud. Prahova: **pânea-pădurii**; în Transilvania: **lăptucă**, **opintic** pl. **opintici**, **pita-lui-Dumnezău**, **rişcov** pl. **rişcovi**, **roşcov** şi **roşcovan**, lat. Lactarius deliciosus Fr. sau Agaricus deliciosus L.[1], este un burete lăptos, de coloare galbănă-ruginie, portocalie sau roşu-cărămizie, cu pălărie lătăreaţă, groasă, în vârf apăsată şi cu marginile încovăiate în jos. Pe pălărie se află şi vreo câteva vârste şi inele de coloare mai închisă. Iar coada lui, lungăreaţă şi de coloare galbănă-portocalie, adeseori pătată, e dintru început plină, iar mai pe urmă deşartă înuntru.

Râşcovul creşte pe pământ prin pădurile de **fag** şi de **brad**[2], şi anume atât vara, cât şi toamna.

[1] Panţu: **Plantele**, p. 195 şi 234; Cheţianu: **Bureţii**, p. 56.

[2] După spusa rom. din Ilişeşti, com. de Filaret Doboş, stud. gimn.: ***Râşcovul** are pălărie lătăreaţă şi coloare roşietică, pe deasupra provăzută cu nişte vârste sure, iară pe dedesupt cu mai mulţi creţi. Dacă îl rupem, iesă un suc galbăn dintr-însul. El creşte pe lângă brazi.*; a celor din Stroieşti, com. de D. Gemeniuc, stud. gimn.: ***Râşcovii** cresc prin păduri vechi, unde sunt cioate de copaci.*; a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan, stud. gimn.: ***Râşcovul**, pl. râşcovi, creşte prin păduri, dară mai mult în partea muntelui. El are pălărie de formă feliurită, gălbie, care samănă o ţiră cu cea de iuţei.*; a celor din Buninţi, com. de V. Strachină, stud. gimn.: ***Râşcovul** creşte prin păduri şi se cunoaşte pe aceea că are pe căciulă nişte dungi ca la brad.*; şi a celor din Cireş-

Cel ce creşte vara se numeşte, pe lângă **râşcov**, încă şi **râşcov-de-vară**, iar cel ce creşte toamna: **râşcov-de-toamnă**.[3] Amândouă feliurile acestea sunt bune de mâncat.[4]

Cel de vară se mânâncă de regulă sau verde, adică aşa după cum se culege din pădure, cu smântână ori cu usturoi, sau fript cu sare, iar cel de toamnă se mânâncă de regulă murat.[5]

Râşcovii, cari cresc pintre **brazi**, **fagi** şi **carpeni** şi cari sunt totodată mai mari şi mai graşi, când se murează, nu-şi pierd coloarea, ci rămân galbăn-roşietici. Cei ce cresc însă pintre **stejari**, murându-se, capătă un fel de coloare verde albăstrie.[6]

Ei se murează aşa: se strâng **râşcovii**, se curăţesc de frunze şi cetină, se spală curat în mai multe ape şi apoi se opăresc într-un ceaun cu salamură ori cu slatină; se aşează într-o putinică sau putinei de brad, se tescuiesc, iar salamura ce rămâne se toarnă peste dânşii.

Unele romînce din **Bucovina** pun pintre dânşii şi puţină ceapă tăiată fălioare.

Făcându-se aceasta, după trei, patru săptămâni sunt gata muraţi, cu un gust acriu plăcut.

Râşcovii muraţi se păstrează mai cu samă peste iarnă şi se mânâncă în posturi.

Opaiţ, com. de Valerian Dugan, stud. gimn.: *Râşcovul, pl. râşcovi, creşte prin păduri umbroase şi umede, este de coloare roşie-albie şi sloboade un lapte roşu.*

[3] După spusa rom. din Crasna, com. de Vasile Iliuţ şi Vasile Mitric, stud. gimn.: *Râşcovii cresc mai ales prin păduri, prin buhaşi şi prin bugeag, şi-s de două feliuri: râşcovi-de-vară şi râşcovi-de-toamnă. Ei au pălărie lată, de coloare roşietică şi coadă lungă.*

[4] După spusa rom. din Frătăuţul-vechi, com. de Vasile Dascăl, stud. gimn.: *Râşcovul este de coloare galbănă, creşte prin păduri şi este bun de mâncat.*; a celor din Valea Putnei, com. de Aurelian Antonovici, stud. gimn.: *Râşcovul, pl. râşcovii, are forma unei pălării turtite la vârv, iară când îmbătrâneşte capătă forma unei covăţele, care e provăzută pe dedesupt cu nişte păturele. Coloarea lui e galbănă-roşietică, iară după ce îmbătrâneşte, galbănă-verzie. El se află prin păduri pe sub târşi tineri şi este bun de mâncat.*; a celor din Gura-Sadovei, com. de Toader Luncan, stud. gimn.: *Râşcovii au coloare galbănă-verzie, şi mai cu samă au ei coloare verzie când îs bătrâni. Pe partea dedesupt a pălăriei lor se află nişte foiţe. Ei cresc de regulă prin păduri şi prin poieni cu tufe, mai cu samă după ploi, şi-s buni de mâncat, mai ales când îs' tineri.*; şi a celor din Cireş, com. de Const. Dugan, stud. gimn.: *Râşcovul creşte prin păduri. Pălăria sa e deasupra galbănă, iar dedesupt crestată. Coada lui, cam mijlocie în proporţiune cu mărimea sa, şi înlăuntru, când îmbătrâneşte, e deşartă. El e bun de mâncat.*

[5] După spusa rom. din Udeşti, com. de Gavril Rotariu, stud. gimn.: *Râşcovii au pălărie de coloare roşie-galbănă şi, când se rup, iesă dintr-înşii un lapte galbăn sau roşietic. Ei sunt buni de mâncat verzi şi fripţi.*; a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.: *Râşcovii cresc mai ales prin tufişuri şi sunt buni de mâncat goi şi muraţi. Ei au pălărie rotundă şi pe margini puţin încovoiată. Când se rup, curg dintr-înşii un fel de lapte de coloare galbănă-roşietică.*; a celor din Pătrăuţi pe Siret, com. de George Piţul, stud. gimn.: *Râşcovul este galbăn-roşietic şi se mânâncă fript şi murat. Se murează însă peste iarnă mai cu samă cei ce se fac toamna.*; a celor din Bănceşti, com. de Dumitru Băncescu, stud. gimn.: *Râşcovul are forma unui talger şi coloare roşie. El este bun de mâncat şi se murează.*; a celor din Liuzi, com. de E. Tăutul, stud. gimn.: *Râşcovul este foarte bun de murat. El samănă cu hulubiţele.*; a celor din Stupca, com. de On. Căilean, stud. gimn.: *Râşcovul creşte prin păduri. El se pune la murat peste iarnă şi, după ce se murează sau se prepară, este bun de mâncat.*; a celor din Mihoveni, com. de N. Popenciuc, stud. gimn.: *Râşcovii sunt nişte bureţi cari samănă cu hulubiţele, dar sunt ceva mai vârtoşi. Ei cresc mai ales prin apropierea brazilor de prin păduri şi sunt foarte buni muraţi.*; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Râşcovii sunt bureţii cei mai delicaţi după hribi. Ei cresc pe sub brazi, primăvara şi toamna, au coloare galbănă-roşcată şi, când îi rupi, iese din ei un suc roşcat. Râşcovii se mânâncă ori fripţi şi cu salamură, ori tocană cu ceapă şi unt, ori muraţi.*; cf. şi M. Lupescu, *Bucătăria ţăranului*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, p. 6.

[6] Dict. de Prea Cuv. sa Silvestru Tonigariu, sincel la mănăstirea din Suceviţa.

Mâncarea din ei se face aşa: se iau **râşcovii muraţi,** se dumică mărunţel, se pune ceapă verde tăiată într-înşii mărunt şi se amestecă; şi după aceasta se mânâncă cu mămăligă rece şi prăjită sau cu mălai. Cine are, pune în mâncarea aceasta şi oloi sau untdelemn.

Râşcovii muraţi se pot însă mânca şi netocaţi.[7]

Afară de **râşcovul-adevărat,** despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţine de familia lui încă unul, bun şi acesta de mâncat, care li-i românilor asemenea cunoscut după nume. Acela e: **flocoşelul** pl. **flocoşei, râşcobanul** pl. **râşcobani,** numit astfel în Bucovina; în Moldova însă: **burete-flocos,** pl. **bureţi-flocoşi, flocoşel** pl. **flocoşei** şi **râşcoviţă,** pl. **râşcoviţe,** lat. Lactarius torminosus Fr. sau Agaricus torminosus Schaeff.[8]

Râşcovul acesta, care creşte mai cu samă prin pădurile de **mesteceni** sau **mesteacăni,** se deosebeşte de **râşcovul-adevărat** mai mult prin aceea că marginile dedesupt ale pălăriei sale sunt călţoase, adică au nişte perişori sau ţurţuri cari spânzură în jos.

*

Flocoşelul este un burete mic, dară când îmbătrâneşte se face foarte mare. El creşte pe lângă mesteceni şi carpeni. Când îl rupi iese dintr-însul un suc alb, care se face mai pe urmă vânăt, pe el se află nişte peri.[9]

*

Flocoşeii sunt nişte bureţi cari sub pălărie au peri flocoşi. Ei nu-s veninoşi.[10]

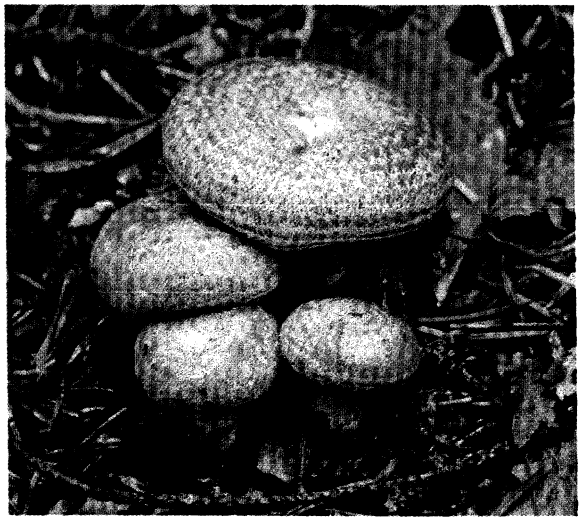

[7] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei şi Moldovei, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei; cf. şi M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, p. 6.

[8] Panţu: **Plantele**, p. 35 şi 101; şi com. de Art. Gorovei: ***Râşcoviţele samănă cu râşcovii, dar n-au suc roşu ca râşcovul.***

[9] Dat. rom. din Udeşti, com. de Emanuil Cimpoieş, stud. gimn.; tot de-acolo, com. de Gavril Rotariu, stud. gimn.

[10] Dat. rom. din Udeşti, com. de Gavril Rotariu, stud. gimn.

390. Revinta
(Rheum officinale H.B.)

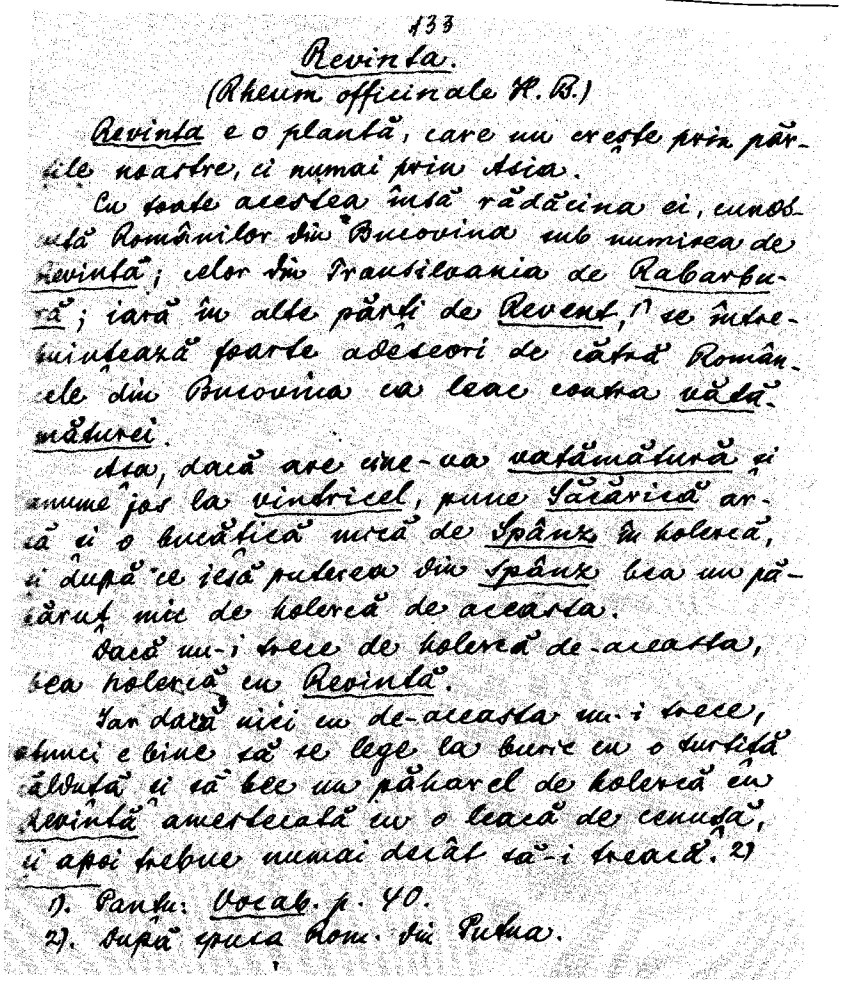

133

Revinda.
(Rheum officinale H. B.)

Revinda e o plantă, care nu creşte prin părţile noastre, ci numai prin Asia.

Cu toate acestea însă rădăcina ei, cunoscută Românilor din Bucovina sub numirea de revintă; celor din Transilvania de Rabarbură; iară în alte părţi de Revent,[1] se întrebuinţează foarte adeseori de către Românele din Bucovina ca leac contra vătămăturei.

Aşa, dacă are cine-va vătămătură şi anume jos la vintricel, pune săcărică arsă şi o bucăţică mică de spânz în holercă şi, după ce iesă puterea din spânz, bea un păhăruţ mic de holercă de aceasta.

Dacă nu-i trece de holercă de-aceasta, bea holercă cu Revintă.

Iar dacă nici cu de-aceasta nu-i trece, atunci e bine să se lege la buric cu o turtiţă călduţă şi să beie un păhărel de holercă cu revintă amestecată cu oleacă de cenuşă, şi apoi trebuie numai decât să-i treacă. 2)

1). Panţu: Vocab. p. 40.
2). după spusa Rom. din Putna.

Revinta e o plantă care nu creşte prin părţile noastre, ci numai prin Asia.

Cu toate acestea însă, rădăcina ei, cunoscută românilor din Bucovina sub numirea de **revintă**; celor din Transilvania de **rabarbură**; iară în alte părţi de **revent**[1], se întrebuinţează foarte adeseori de către romăncele din Bucovina ca leac contra **vătămăturei**.

Aşa, dacă are cineva **vătămătură** şi anume jos la **vintricel**, pune **săcărică** arsă şi o bucăţică mică de **spânz** în holercă şi, după ce iesă puterea din **spânz**, bea un păhăruţ mic de holercă de aceasta. Dacă nu-i trece de holercă de-aceasta, bea holercă cu **revintă**.

Iar dacă nici cu de-aceasta nu-i trece, atunci e bine să se lege la buric cu o turtiţă călduţă şi să beie un păhărel de holercă cu **revintă** amestecată cu oleacă de cenuşă, şi apoi trebuie numaidecât să-i treacă.[2] **Revinta** sau **reventul**, în compoziţiune cu **turta-lupului**, cu sineală şi cu rachiu bun de pâne, se-ntrebuinţează de descântătoare şi contra **strânsului celui mare**.[3]

*

Reventul[4].

[1] Panţu: Vocab., p. 40.
[2] După spusa rom. din Putna.
[3] Vezi mai pe larg despre această întrebuinţare articolul despre **turta-lupului**.
[4] *Şezătoarea*, VIII, p. 135.

Rogozul.[42]
(Carex acuta L.)

Rogozul sau Răgozul e un fel de iarbă, care creşte numai prin bălţi, prin mlaştini şi pe fânaţele cele apătoase, şi ale cărei frunze sunt aşa de aspre şi de ascuţite pe margini că, dacă nu iei bine sama când umbli cu dânsele, şi mai ales când îs uscate, te taie ca briciul.

Fiind frunzele sale aspre şi ascuţite şi mai având pe lângă aceasta încă şi un gust neplăcut, vitele cornute nu-l mânâncă mai niciodată, ci numai caii. Iar când e uscat, nici aceştia nu-l mânâncă cu plăcere. Din această cauză apoi, după ce se coseşte şi se uscă, se ntrebuinţează mai mult numai ca aşternut la vite şi ca podine pentru stoguri sau spre acoperirea streşinilor de la garduri, precum şi a altor acareturi mai mici de pe lângă casă, decât ca nutreţ.

Şi cum că rogozul e o plantă ne-nsemnată şi puţin folositoare se poate vedea şi din următoarea doină poporană din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. Slobozia:

Foaie verde măr-mustos,
De la Slobozia-n jos
Numai sălcii şi rogoz.
Sălcile mi-s de umbrit,
Rogozul de tăvălit,
Că sunt cu mândra-nvrăjbit.[1]

391. Rogozul
(Carex acuta L.)

[1] Tocilescu: Materialuri folkloristice, vol. I, p. II, p. 752.

Apoi şi din următoarea doină din **Banat**, com. Ilova:

Măi bădiţă, bădişor,
Ce-mi trimiţi atâta dor?
Vină, bădiţă, prin dos,
*Că-i portiţa de **rogoz**,*
Cum pui mâna pică jos;
Să nu vii pe la pârleaz,
C-are tata un câne breaz
Şi te muşcă de obraz.[2]

Sau din următoarea variantă a acestei doine, din **Transilvania**:

Măi bădiţă, buze moi,
Ia seama când vii la noi,
Şi nu da pe lângă şură,
Că avem o căţea sură,
Ci vino pe mai în jos,
*Că e uşa de **rogoz**,*
Cum pui mâna pică jos.
Dă, bade, tot prin grădină,
Că nu-i găsi neam de tină,
Ci tot iarbă înverzită
Pentru tine încolţită! [3]

Precum şi din următoarea variantă a acestei doine, tot din **Transilvania**:

Mă, bădiţă, de la noi,
Când mai vii tu pe la noi?
- Eu, mândro, macar şi joi.
- Aide, bădiţă, deseară,
Că-i neicuţa dus în ţară.
Aide, bădiţă prin dos
*Că am uşa de **rogoz**,*
Când pui mâna, pică jos.[4]

Apoi şi din următoarea variantă, din **Moldova**:

*Frunză verde **baraboi**,*
Ce nu vii, bade, la noi?
Vino, bade, rareori,
Peste zi de nouă ori;
Vino, bade, de-i veni,
De nu, nu mă amăgi.
D' aseară ce n-ai venit?
- Puicuţo, eram trudit,
C-am fost ziua la cosit;
Mâne seară oi veni,
Spune-mi, unde te-oi găsi?
- Vino, bade, pe din dos,
*Că am uşă de **răgoz***
Cum pui mâna pică jos.
Mi-i găsi culcată-n tindă
Cu capul pe cărămidă,
Cu trupul pe lut uscat
De jale că m-ai lăsat.[5]

În fine, o altă doină, din **Transilvania**, care nu numai că e o variantă mai lungă a celei premergătoare, ci care ni-arată totodată şi ceea ce se mai poate face din **rogoz**, afară de celea ce s-au înşirat mai sus:

*Frunzuliţă trei **agude**,*
Arde focu-n paie ude,
Strig la mândra nu m-aude.
- Ba te-aud, bădiţă, bine,
Dar nu pot ieşi la tine,
Că-s duşmanii lângă mine.
Vin', bădiţă, mâne sară,
Că-s duşmanii duşi în ţară;
Vino pe la miez de noapte
Când duşmanii dorm pe moarte.
Vin' bădiţă pe din dos,
*Că e poarta de **rogoz**,*
Când pui mâna pică jos.
Vin', bădiţă, prin grădină,

[2] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 43.
[3] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 406.
[4] Bibicescu, *op. cit.*, p. 37; cf. şi p. 42.
[5] El. Sevastos: **Cântece moldoveneşti**, p. 139.

Că ţi-am pus o ***rogojină.***
Şi-aşternut ţi-am pus
Tot frunză de sus;
Căpătâi ţi-am pus
Tot frunză de nuc;
Coperiş ţi-am dat
Tot frunză de fag.[6]

Fiind **rogozul**, după cum am arătat mai sus, o plantă aspră şi acrie, figurează el câteodată şi-n fruntea a o samă de doine poporale, ca un semn de înstrăinare şi întristare.

Iată şi o astfel de doină:

Frunzuliţă de ***rogoz,***
Ca catana n-a mai fost.
Lasă fraţi, lasă surori,
Lasă măiculiţele
Pe toate uliţele
Vărsând lăcrămiţele.
De unde cătana pleacă
Rămâne curtea săracă
Şi casa plină de dor,
Şi locul rămâne-ogor.[7]

Rogozul figurează încă şi-n următoriul proverb, care se aplică celor ce prin apucăturile şi faptele sau cuvintele lor arată că a mai rămas ceva într-înşii din originea lor cea proastă, sau din relele obiceiuri cu cari au fost deprinşi:

Viţa de vie
Tot învie,
Iară viţa de ***boz***
Tot răgoz.[8]

Sau:

Viţa de vie
Tot învie
Iar cea de ***rogoz***
Cade jos.[9]

Sau:

Viţa de vie
Tot învie
Cea de ***bostan***
Ţine numa-un an,
Iar cea de ***rogoz***
Cade jos.[10]

În fine, mai e de amintit şi aceea că de familia **rogozului** se mai ţin încă trei feliuri de ierburi, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Pirul-roşu, rogojul pl. **rogoji** şi **rogoz**, lat. Carex hirta L.

Răgozul, rogoj şi **rogoz**, lat. Carex riparia Curtis şi Carex vulpina L.[11]

*

Rogojina.[12]

[6] Bibicescu, *op. cit.*, p. 67.
[7] Bibicescu, *op. cit.*, p. 137.
[8] I. Creangă: **Opuri complete**, p. [...].
[9] S. Fl. Marian: **Nunta la români**, p. 33.
[10] Din colecţia mea inedită.
[11] Panţu: **Vocab.**, p. 9.
[12] Sala, coala I, p. 4.

392. Roiba
(Rubia tinctorum L.)

Roiba [2]
(Rubia tinctorum L.)

Una dintre plantele, care conţine în sine şi mai ales în rădăcina sa o câtime foarte însemnată de materie roşie şi care din cauza aceasta a şi jucat ea apoi din timpurile cele mai vechi şi până nu demult un rol foarte însemnat în cromatică, este Roiba, numită astfel în Ţara-românească; în Bucovina însă: Rumenea şi Rumeneală pl. Rumenele [1]; în Transilvania: Robghea, Rodea, Roghea, Rude şi Rumenea pl. Rumenele; [2] în Banat: Roibă şi Roibiţă; [3] iară în unele părţi, pe lângă unele din aceste numiri, încă şi Brociu sau Paţachină. [4]

Româncele dela ţară au întrebuinţat planta aceasta totdeauna şi unele dintre dînsele o mai întrebuinţează chiar şi-n

1). Dat. Rom. din Rubina, dict. Anisia Vişan şi Mărinca Zabuş.
2). Alesiu Viciu: Glosariu de cuvinte dialectale din graiul viu al pop. rom. Blaj. 1899. p. 47; - Dr Brândză: Limba bot. publ. în op. cit. p. 387.
3). Aureliu Iana: Doine pop. publ. în Luminătoriul an. X. Timişoara 1889. Nr 59.
4). Panţu: Vocab. p. 41.

Una dintre plantele, care conţine în sine şi mai ales în rădăcina sa o câtime foarte însemnată de materie roşie şi care din cauza aceasta a şi jucat ea apoi din timpurile cele mai vechi şi până nu demult un rol foarte însemnat în cromatică, este **roiba**, numită astfel în Ţara-românească; în Bucovina însă: **rumenea** şi **rumeneală** pl. **rumenele**[1]; în Transilvania: **robghea, rodea, roghea, rude** şi **rumenea** pl. **rumenele**[2]; în Banat: **roibă** şi **roibiţă**[3]; iară în unele părţi, pe lângă unele din aceste numiri, încă şi **brociu** sau **paţachină.**[4]

Româncele de la ţară au întrebuinţat planta aceasta totdeauna şi unele dintre dânsele o mai întrebuinţează chiar şi-n timpul de faţă la roşirea feliuritelor torturi şi lâneţe, precum şi a altor lucruri.[5]

[1] Dat. rom. din Putna, dict. de Anisia Vişan şi Măriuca Zabuş.
[2] Alesiu Viciu: Glosariu de cuvinte dialectale din graiul viu al pop. rom., Blaj, 1899, p. 47; dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 387.
[3] Aureliu Iana: *Doine pop.*, publ. în *Luminătoriul*, an. X, Timişoara, 1889, nr. 59.
[4] Panţu: Vocab., p. 41.
[5] Dat. rom. din Bucovina; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Din rădăcina roibei se face în unele locuri boiaua roşie.*; cf. şi Al. Viciu, *op. cit.*, p. 47: *Din rădăcinile ei (robghelei) se face coloare roşie.*

Fetele n-au întrebuinţat însă rădăcina acestei plante numai la colorarea feliuritelor obiecte, ci şi spre producerea **rumenelei**, cu care **s-au rumenit** şi se mai rumenesc unele încă şi acuma.

Drept dovadă despre această datină foarte răspândită, ne poate servi şi următoarea doină din **Banat**, com. Maidan de lângă Oraviţa:

- Bufăniţă, bufăniţă,
*Mână-ţi fata la **roibiţă**!*
*- Las-o-n ciuda şi-aia **roibă**,*
Că-mi făcuşi fata de vorbă![6]

Fetele, cari au datină de-a se rumeni, pun rădăcina **rumenelei** sau a **roibei** într-o oală cu apă, unde o lasă apoi mai mult timp ca să putrezească. Iar după ce a putrezit, mai amestecând-o încă şi cu alte ingrediente, se rumenesc cu dânsa.[7]

Faţa fetelor cari se rumenesc, fie aceea orişicât de urâtă, îmbujorându-se şi căpătând o coloare rumenă, se face întrucâtva atrăgătoare. Când se duce însă rumeneala de pe dânsa sau când se spală, nu numai că se vede cum arată în realitate, ci devine încă şi mai urâtă.

Din cauza aceasta apoi partea cea mai mare de feciori, neputând suferi pe asemenea fete cari vor cu ajutoriul rumenelei să se facă frumoase şi plăcute, le iau la feliurite ocaziuni şi mai ales pe la petreceri în râs şi batjocură, prin o mulţime de strigături sau chiuituri, unele mai muşcătoare şi mai împungătoare decât altele.

Iată una dintre aceste chiuituri, şi anume din **Transilvania**:

Mândra mea, frumoasă eşti,
*Coalea **când te rumeneşti**,*
*Iar **când nu eşti rumenită***
Eşti ca dracul de urâtă.

Alta, tot din **Transilvania**:

*Mândra, **când e rumenită**,*
Cu cinci sute nu-i plătită;
Dar când se desrumeneşte
Nici doi bani nu mai plăteşte! [8]

Şi apoi, văzând că:

*Fata ce se **rumeneşte**,*
Nici o ceapă nu plăteşte,
Da ea tot s-a rumeni
Batră-un foi de le-a plăti,[9]

încheie, strigând:

Ala raita după ea
*Cu oala **cu rumenea**.*

---

[6] Aur. Iana: ***Doine pop.***, publ. în ***Luminătoriul***, an. X, nr. 59.

[7] Dat. rom. din Putna, dict. de Măriuca Zabuş; cf. şi Al. Viciu, *op. cit.*, p. 47: *Fetele îşi fac rumenele (din robghea).*

[8] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 440.

[9] S. Mihăilescu: ***Strigăte în joc***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. III, Fălticeni, p. 124-125.

Rumeneala şi-o vărsa
Fetele se supăra,
Babele se bucura.[10]

Sau:

Hăisa, ţala la cămară,
La hârbu cu rumineală.
'nvârte, mamă, hârbu bine
Să mă joace şi pe mine.
'nvârte, mamă, hârbu roată
Să fiu de flăcăi jucată![11]

Multe fete însă nu destul că nu iau în considerare că **rumeneala**, fiind stricăcioasă, în loc să le ajute ceva mai tare, le strică, dar nici nu ştiu măcar cum să se rumenească, ci mai mult numai se ponosesc. Căci iată ce zice un fecior din **Transilvania** în privinţa aceasta:

Te cunosc, lele, pe frunte,
*C-ai pus **ruminele** multe.*
Nu ştiu cum dracu le-ai pus,
Că pe nas nu ţi-o ajuns![12]

Şi apoi, dacă s-ar rumeni încalte numai cu rumenele produse din rădăcină de **roibă**, tot ar mai fi cum ar mai fi. Dar, cele mai multe fete din ziua de azi, fie că nu mai cunosc **roiba**, fie din lene ca s-o caute, destul atâta că-şi cumpără rumenele de prin dughene şi apoi cu de-acestea îşi muruiesc faţa, crezându-se că aşa ar fi mai frumoase şi mai atrăgătoare.

Feciorii însă nici pe acestea nu le lasă în pace. Iată ce zice unul din **Transilvania**:

Mândra mea de mândră mare
Nici un dinte-n gură n-are.
Şi cum îi de păcătoasă ,
Tot se ţine că-i frumoasă;
Dar frumseţea nu-i la ea,
Că-i în târg la rumenea
Şi la ta-său în curea![13]

Altul, din **Banat**, com. Maciova:

Câte fete la Bărbosu
Toate stau după frumosu.
Şi frumosu nu-i de ele,
*Că dau **grâul** pe albele,*
***Ovăsul** pe **rumenele**,*
Se albesc, se rumenesc,
Că gândesc că-ntineresc;

[10] Com. în an. 1871 de fostul meu coleg de la liceul din Blaj: Ioan Şerban.
[11] S. Mihăilescu: ***Strigăte în joc***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. III, p. 124.
[12] Mândrescu: **Literatura**, p. 133.
[13] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 440.

Şi sunt cârne de bătrâne,
Picioare nu le mai ţine![14]

În fine, mai e de amintit încă şi aceea că vacile cari mânâncă **roibă** dau laptele roşietic.

Poporul însă, văzând aceasta, crede că pe sub o astfel de vacă a trecut vreo **rândunică** şi de-aceea dă ea lapte roşietic.[15]

*

Faptul: În unele părţi din Ţara-românească se numeşte fapt cea mare cu tubercule albăstrii a fluturelui **capul-morţilor**, care o face să samene cu tipul plantei **roibie**, pe care poporul (de la Curtea de Argeş) o mai numeşte şi **buruiana-faptului**. Această omidă am văzut-o prin mai pe pomi; este omida fluturelui cu **capul de moarte** (Sphinx atropus). Şi în plus, Ioana Mirei din Curtea de Argeş susţine că **faptii** sunt de două feliuri, căci afară de omida cap de moarte, ea mai ştie şi altă omidă, tot aşa de mare, care descântă pentru a duce **argintul viu**. Însă, în loc de omidă, se mai sorocesc şi alte gângănii şi chiar broaşte mici, aşa că de multe ori boala faptul se descântă şi se înlătură de la omidă şi se zice la multe lucruri fantastice, ceea ce a făcut pe **Canian** să creadă că **faptul** este egal cu **adjectivul făcut** (vezi ***Revista Tocilescu*** VII, psiholog d. Canian).

Cred că nu este exactă această comparaţie, deoarece avem o buruiană (**roibia**) căreia i se zice **buruiana-faptului** şi care samănă cu omida căreia îi zice **fapt**, este mai logic a rămânea aici şi a susţine că **faptul** este omidă. Poporul, mai ales în descântece, dă un sens foarte larg cuvintelor; aceasta este nesiguranţa creierului lui, în materie fantastică. În fapt, obiectul (omida) este ceva real şi numai credinţa despre trimiterea şi răul ce el poate aduce este fantastică. Oricum ar fi, lucrul sigur este că avem o boală numită **fapt**, determinată de un agent numit **fapt**.

Poporul, deşi atribuie **faptului** (omidei) facultatea de a duce argintul viu, el însă face deosebire între boala **argint viu** şi boala **fapt**, căci cea dintâi constă în argintul viu ce îmblă în vinele şi oasele bolnavului, iară **faptul** sunt acele omide care cresc în ficaţi.

Roibia (rubia arenaria) creşte în pâlcuri, pe marginea drumurilor (Sinaia) şi în genere se găseşte pe terenuri aride. Rădăcina acestei plante este groscioară şi dacă se unge cu o grăsime oarecare, dă o coloare roşie. Poporul o întrebuinţează la văpsit.

Pe scoarţa acestei plante se văd nişte puncte mici albăstrui, cari, împreună cu perii ce sunt pe dânsa, a făcut ca poporul să asemene coaja ei cu pielea larvei fluturelui **cap de moarte**.

În adevăr, această larvă, de mărime colosală şi care este cea mai mare larvă din câte cunoaştem în ţara noastră, are pe suprafaţa corpului ei şase rânduri de butoni albaştri, de la cari pleacă nişte peri. Şi de-aceea babele ştiutoare de la Curtea de Argeş numesc **roibia** şi **buruiana-faptului** şi ele susţin că acea omidă, când este descântată, ia în acei tuberculi argintul viu şi-l duce la acel om în corpul căruia este sorocit ca să intre. Iară cu buruiana faptului se poate vindeca acela care are faptul şi pe care buruiană, babele ştiutoare de la Curtea de Argeş o fierb cu apă şi o dau de băut celui despre care se presupune că are **fapt**.

În privinţa omidei **fapt**, iată ce-mi scrie dl Toma Dimitrescu, subchirurg la Spitalul Curtea de Argeş: *Relativ la fapţi, după informaţiunile ce luai de la femeia Ioana Mirei din Olari (Curtea*

[14] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 81.
[15] Cred. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

de Argeş) şi o altă femeie din Băiculeşti, în adevăr sunt două varietăţi de omizi mari, păroase, pe cari le numesc ***fapţi****.*

Se zice că aceşti fapţi, în urma unui descântec, au misiunea de a duce argintul viu la persoana destinată, pe care argint îl varsă în vadra cu apă (cofă) sau în fântâna de unde se ia apă şi persoana pe al cărei nume este descântat şi bând din această apă face ***fapţi****.*

Atât aceste două femei cât şi altele pe cari le-am întrebat, n-au ştiut a-mi spune descântecul faptului. Le-am zis să-mi aducă de aceşti fapţi, ele însă mi-au răspuns că se găsesc foarte rar, cu anevoie, numai întâmplarea face a întâlni un fapt, atunci când este trimis. Ca să pot da o idee mai exactă, vă pot nota că această omidă, numită ***fapt****, în stare normală, are suprafaţa corpului de o coloare gălbuie şi punctele de pe inele sunt de un albastru frumos, şi că în aceste puncte (zic babele) faptul duce argintul viu la persoanele destinate prin descântec.*

Aşadar, rămâne bine stabilit că există omidă numită **fapt**, care duce argintul la cineva, îl pune în vasul cu apă, şi acest cineva, fără să ştie, bând acel argint viu, face într-însul **fapţi**, adică face acel soi de omidă care îi roade măruntaiele, şi nu poate scăpa de această boală decât prin **buruiana-faptului**, numită la Bucureşti **roibie**. Şi de aceea cred că n-au dreptate unii psihologi populari cari, generalizând prea mult **faptul**, aduc o curată confuziune. Există şi descântec de vindecat faptul, în care intră în activitate şi **buruiana-faptului**, numită **faptnic** (vezi **captalan**).

O samă cred că boala numită **fapt** ar fi numai o boală internă provenită din argintul viu adus de omida **fapt**. Alţii, din contră, susţin că **fapt** se numesc şi un fel de bube sau beşicuţe pe pielea omului. Să se cerceteze mai pe larg aceste două păreri.[16]

*

Robia = stevia (Rubia tinctorum)[17].

[16] Vezi S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 272.

[17] ***Buletinul*** *cit.*, p. 195, 205, 212, 219, 234, 247, 259, 260, 271, 272, 278, 282; Brociu, 283.

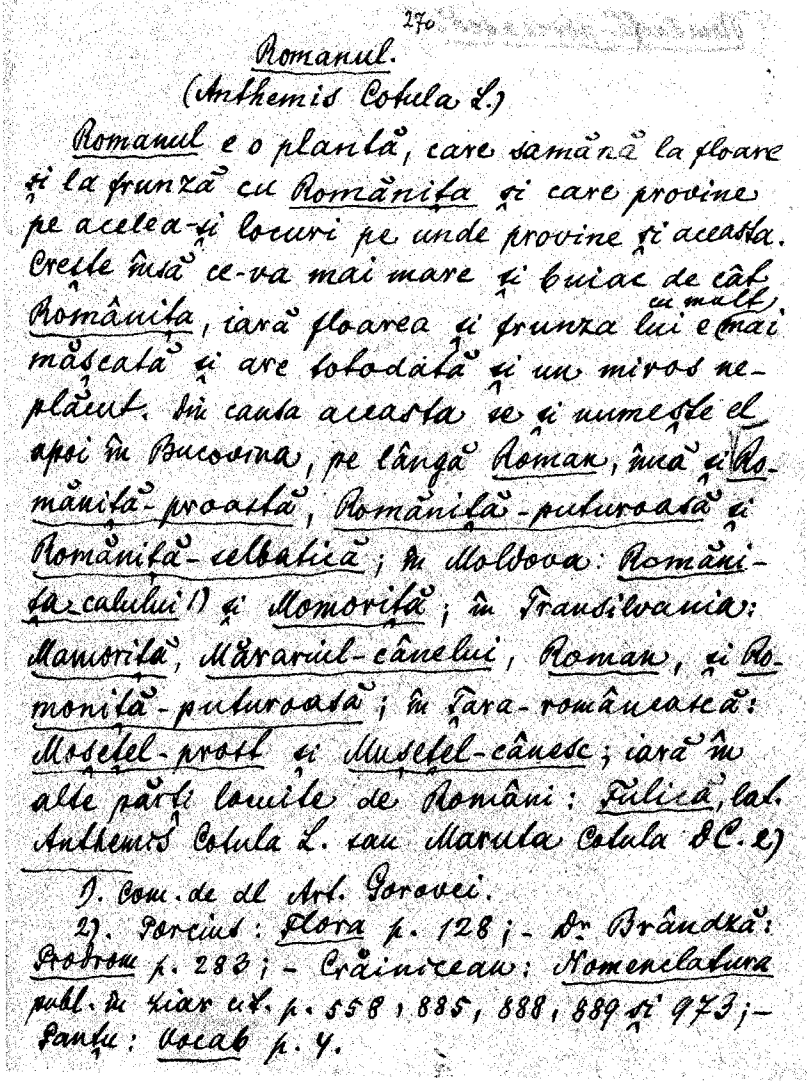

270

Romanul.
(Anthemis Cotula L.)

Romanul e o plantă, care samănă la floare şi la frunză cu Romăniţa şi care provine pe acelea-şi locuri pe unde provine şi aceasta. Creşte însă ce-va mai mare şi buiac de câţ Romăniţa, iară floarea şi frunza lui e cu mult mai măscată şi are totodată şi un miros neplăcut. Din causa aceasta se şi numeşte el apoi în Bucovina, pe lângă Roman, încă şi Romăniţă-proastă, Romăniţă-puturoasă şi Romăniţă-sălbatică; în Moldova: Romăniţa-calului[1] şi Momoriţă; în Transilvania: Mamoriţă, Mărariul-cânelui, Roman, şi Romoniţă-puturoasă; în Ţara-românească: Moşeţel-prost şi Muşeţel-cânesc; iară în alte părţi locuite de Români: Fulică, lat. Anthemis Cotula L. sau Maruta Cotula DC.[2]

1) Com. de dl Art. Gorovei.
2) Porcius: Flora p. 128; - dr. Brândză: Prodrom p. 283; - Crăinicean: Nomenclatura publ. în ziar cit. p. 558, 885, 888, 889 şi 973; - Panţu: Vocab. p. 4.

393. Romanul
(Anthemis Cotula L.)

Romanul e o plantă care samănă la floare şi la frunză cu **romăniţa** şi care provine pe aceleaşi locuri pe unde provine şi aceasta. Creşte însă ceva mai mare şi buiac decât **romăniţa**, iară floarea şi frunza lui e cu mult mai măşcată şi are totodată şi un miros neplăcut. Din cauza aceasta se şi numeşte el apoi în Bucovina, pe lângă **roman**, încă şi **romăniţă-porcească**, **romăniţă-proastă**, **romăniţă-puturoasă** şi **romăniţă-sălbatică**; în Moldova: **romăniţa-calului**[1] şi **momoriţă**; în Transilvania: **mamoriţă**, **mărariul-cânelui**, **roman** şi **romoniţă-puturoasă**; în Ţara-românească: **moşeţel-prost** şi **muşeţel-cânesc**; iară în alte părţi locuite de români: **fulică**, lat. Anthemis Cotula L. sau Maruta Cotula DC.[2]

[1] Com. de dl Art. Gorovei.
[2] Porcius: **Flora**, p. 128; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 283; Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *ziar cit.*, p. 558, 885, 888, 889 şi 973; Panţu: **Vocab.**, p. 4.

O altă plantă, care se ţine de familia **romanului** şi care e asemenea cunoscută românilor după nume, e **romăniţa-mare**, numită şi **romăniţă-de-câmp** sau **romăniţă-proastă**, lat. Anthemis arvensis L.[3]

Amândouă plantele acestea, dar mai cu samă cea dintâi, se-ntrebuinţează de către românii din **Bucovina** parte ca leac contra **gălbazei** şi a **durerii-de-picioare** şi parte pentru depărtarea puricilor de prin locuinţe.

Aşa cei ce voiesc să vindece oile gălbăgite, adună mai mult **roman** şi-l pun ca să se usuce. După ce se uscă bine, îl dumică mărunţel cu flori şi cu frunză cu tot, îl amestecă cu tărâţe şi-l dau apoi oilor ce au **gălbază**, ca să-l mânânce. Iar oile, mâncându-l, nu mult după aceasta se curăţesc de **buduhala** de care sunt cuprinse.[4]

Când îl dor pe cineva picioarele, atunci o samă de romînce din **Bucovina** fac scăldătoare din floare de **roman** sau de **romăniţă-mare** şi i le scaldă într-însa. Iar după ce i le-au scăldat bine, i le aburesc cu **păciuşele de in**.[5]

În fine, o parte bună de romînce din **Bucovina**, în ale căror case se află prea mulţi **pureci**, îndătinează a culege şi a pune **roman**, aşa proaspăt cum îl culeg, prin case.

În urma aceasta se zice că **purecii** se prind de **roman**, dar fiindcă acesta are o mirosnă urâtă şi un gust amar, cum se prind, îndată şi pier.[6]

[3] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 386; Crăinicean: ***Nomenclatura***, publ. în *ziar cit.*, p. 973; Panţu: Vocab., p. 4.

[4] Dat. rom. din Sadova şi a celor din Gura-Sadovei, dict. de Tudosia a lui Cosma Ierhan.

[5] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.

[6] Dat. rom. din Sadova şi a celor din Gura-Sadovei, dict. de Tudosia a lui Cosma Ierhan.

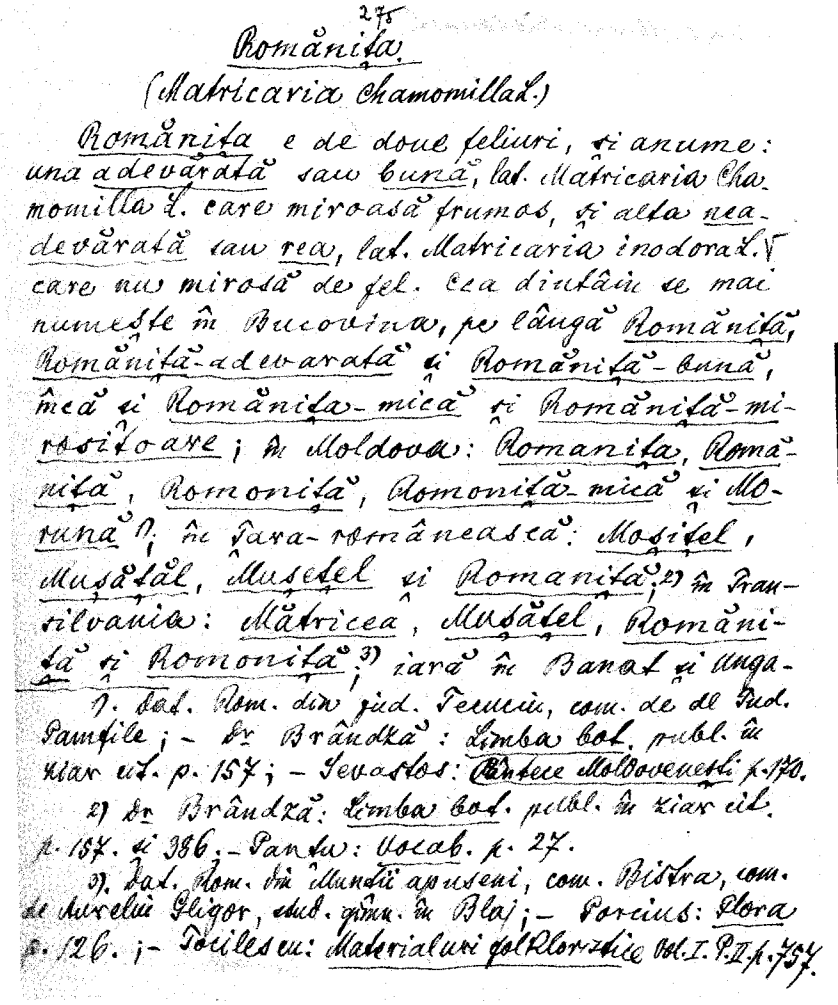

275

Românița

(Matricaria Chamomilla L.)

Românița e de doue feliuri, și anume: una adevărată sau bună, lat. Matricaria Chamomilla L. care miroasă frumos, și alta neadevărată sau rea, lat. Matricaria inodora L. sau Chrysanthemum inodorum L. care nu miroasă de fel. Cea dintâiu se mai numește în Bucovina, pe lângă Românița, Românița-adevarata și Românița-buna, încă și Românița-mica și Românița-mirositoare; în Moldova: Romaniţa, Românița, Romonița, Romonița-mica și Morună[1]; în Țara-românească: Moșițel, Mușățăl, Museţel și Romaniță[2]; în Transilvania: Mătricea, Mușățel, Românița și Romonița[3]; iară în Banat și Ungaria: Romaniță, Romonița și Romonel[4]; ceealaltă, pe lângă

1. Dat. rom. din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile; - dr Brândză: Limba bot. publ. în ziar cit. p. 157; - Sevastos: Cântece Moldovenești p. 170.

2) dr Brândză: Limba bot. publ. în ziar cit. p. 157. și 386. - Pantu: Vocab. p. 27.

3). Dat. rom. din Munții apuseni, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj; - Porcius: Flora p. 126. ; - Tocilescu: Materialuri folkloristice Vol. I. P. II. p. 757.

394. Românița
(Matricaria Chamomilla L.)

Românița e de două feliuri, și anume: una **adevărată** sau **bună**, lat. Matricaria Chamomilla L., care miroasă frumos, și alta **neadevărată** sau **rea**, lat. Matricaria inodora L. sau Chrysanthemum inodorum L., care nu miroasă defel. Cea dintâi se mai numește în Bucovina, pe lângă **românița**, **românița-adevărată** și **românița-bună**, încă și **românița-mică** și **românița-mirositoare**; în Moldova: **romaniţa**, **românița**, **romonița**, **romonița-mică** și **morună**[1]; în Țara-românească: **moșițel**, **mușățăl**, **muşeţel** și **romaniță**[2]; în Transilvania: **mătricea**, **mușățel**, **românița** și **romonița**[3]; iară în Banat și Ungaria: **romaniță**, **romonița** și **romonel**[4]; ceealaltă, pe lângă

[1] Dat. rom. din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile; dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 157; Sevastos: **Cântece moldovenești**, p. 170.

[2] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 157 și 386; Pantu: **Vocab.**, p. 27.

[3] Dat. rom. din Munții apuseni, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj; Porcius: **Flora**, p. 126; Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 757.

[4] En. Hodoș: **Poesii pop.**, p. 63, 75 și 195; Idem: **Cântece bănățene**, p. 60; Idem: **Cântece cătunești**, p. 14; ***Gutinul***, an. I, Baia-mare, 1889, nr. 29, p. 4: ***Romoniţa** are frunze despărțite, în forma penei, verzi ca iarba, cu vârvuri foarte înguste. Creşte în locuri grase. O folosesc la prinderea roilor. Se numeşte și poala-Sântei-Mării (Nadiș, Sălagiu).*; vezi și poeziile pop. reproduse mai la vale.

romăniţă, romăniţă-neadevărată şi **romăniţă-rea**, se mai numeşte în Bucovina încă şi **roman, romăniţă-nemirositoare** şi **romăniţă-proastă**; iară în Ţara-românească: **moşiţel-prost, muşăţăl-prost** şi **muşeţel-nemirositor**[5].

Atât despre **romăniţa-adevărată** cât şi despre cea **neadevărată**, dar mai cu samă despre cea dintâi, există la românii din **Ţara-românească**, următoarea legendă:

După ce Dumnezău a isprăvit de făcut toate câte se văd şi câte nu se văd, s-a îngrijit de rânduiala lor. Cea mai mare grijă a purtat-o pentru flori; cică pe ele le-a creat mai fragede şi mai plăpânde decât toată zidirea. Lor a căutat Dumnezău să le aleagă locuri potrivite, ca să fie cele mai fericite. Şi rândui, pe unele, ca ***maghiranul****, să crească în casă în oalele de flori de la ferestre. Pe altele, ca* ***bănuţeii, roseta, crinul****, să crească prin grădini; pe altele, pe malurile râuleţelor; şi iarăşi, pe altele, prin păduri, la umbra copacilor.*

Şi toate florile s-au mulţămit cu locuinţa ce le-a hotărât Creatorul, numai ***muşeţelul*** *nu. Lui nu-i plăcu nici în casă, nici afară, nici pe câmp, nici în pădure.*

- Să creşti prin păduri! grăi Creatorul.

- Nu-mi place să cresc prin păduri! răspunse ***muşeţelul****, căci sunt prea singuratic pe-acolo şi nimeni din lume n-o să mai dea ochii cu mine.*

- Să creşti în ghivece (oale de flori) prin casele oamenilor şi prin grădini! grăi Dumnezău.

- Nu-mi place nici prin ghivece şi prin grădini! mai răspunse ***muşeţelul****, căci or veni stăpânii şi mi-or rupe florile, tocmai când mi-o fi lumea mai dragă!*

- Atunci să creşti răspândit pe tot pământul! porunci Dumnezău.

Şi peste tot pământul creşte ***muşeţelul*** *de-atunci.*[6]

Muşeţelul-prost sau **romăniţa-neadevărată**, fiindcă nu are nici un miros, nu e bună de nemică. **Romăniţa-adevărată** însă, care creşte mai cu samă pe locurile cele grase şi are un miros plăcut, e bună de mai multe leacuri, şi anume: de **tusă** şi de **durere de piept**, de **năduşală**, de **răutatea copiilor**, de **vătămătură**, de **friguri**, de **răceală**, de **uime** şi **scurte**, de **treapăd**, de **dureri lăuntrice**, de **durere de măsele**, de **durere de gât**, precum şi de alte boale.

Femeile ştiutoare din cele mai multe părţi locuite de români, cari se ocupă cu vindecarea celor bolnavi, adună romăniţa aceasta orişicând în decursul verii şi apoi, uscând-o, o păstrează peste tot anul, adică până ce creşte şi înfloreşte alta nouă.

O samă de romănce din **Banat** însă o adună mai cu samă în ziua de **Rusalii** sau **Duminica mare**, când o duc apoi şi la biserică s-o sfinţească preotul[7], sau în ziua de **Marina**, 17 iulie[8], în credinţă că e cu mult mai folositoare cea adunată în aceste două zile.

Pentru **tusă** şi **durere de piept** se face din floarea **romăniţei** ceai, care se bea mai cu samă demineaţa pe inima goală.[9]

---

[5] Panţu: **Vocab.**, p. 27.

[6] I. Morar: **Alte legende**, p. 18-20.

[7] Sim. Mangiuca: ***Calendar*** pe an 1882 şi 1883, la Rusalii: *Chite culese de* ***romoniţă*** *şi duse la biserică să cetească popa liturgie peste ele.*

[8] *Idem de eadem*, luna iulie: *La* ***Marina*** *se culeg* ***măturile, pelinul, romoniţa*** *şi* ***iarba-creaţă****, lat. Mentha crispa.*

[9] Dat. rom. din Botuşana, dict. de Paraschiva Boca, şi com. de Ştefan Boca, stud. gimn.: *Romăniţa se află pe locuri cam îndesate şi se-ntrebuinţează ca leac pentru* ***tusă*** *şi* ***durere de piept****, făcându-se ceai dintr-însa.*; a

Pentru **năduşală** şi **durere de piept**, unele femei din **Bucovina**, precum bunăoară cele din Pilugani sau Poiana-Stampii, distr. Dornei, o fierb înăduşit dimpreună cu **lemnul-Domnului** şi, făcând ceai dintr-însa, îl beu sara, după ce se aşază oamenii la culcare.[10]

Alte romînce însă, tot din **Bucovina** şi tot pentru **năduşală**, iau **floare de romăniţă**, o amestecă cu floare de **soc**, cu floare de **trandafir-de-grădină** şi apoi, puind-o într-o ulcică, în care se află **must de mere** sau şi numai apă curată, ne-ncepută, o pun la foc să fiarbă înăduşit, adică acoperind cu o fălie de mălai sau de pâne ulcica. Iar după ce a fiert de ajuns, se dă must sau zamă de aceasta, în care se pune şi puţin zahar, celor ce au **năduşală** de băut, cărora se zice că, bând-o, în scurt timp le trece.[11]

Pentru **răutatea** sau **răul-copiilor** se face herbată şi li se dă copiilor, celor ce sufăr de această boală, de băut[12]. Dar nu numai copiilor ce au această boală, ci şi altora, cari sufăr şi de altă oareşicare durere şi mai ales înuntru, li se dă asemenea foarte adeseori ceai de **romăniţă** de băut.[13] Pentru **vătămătură** se bea ceai de **romăniţă**, întocmai ca şi pentru alte boale.[14]

Când are cineva **friguri** şi acestea încep a-l înfiora, femeile ştiutoare din **Transilvania** îl aşează în aşternut cald şi-i dau apoi de băut ceai cald din flori de **romăniţă**, de **soc** şi de **tei**. Când bolnavul de friguri simţeşte căldură, îl acopăr pe cap şi-i pun cataplasme reci, iar contra setei îi dau suc de **citronă**, în formă de **limonă** sau **limonadă**.[15]

În multe părţi însă ceaiul de **romăniţă** sau **muşăţăl** se-ntrebuinţează nu numai contra frigurilor, ci şi contra **răcelei** şi a boalelor de stomac.[16]

Floarea de **romăniţă** sau **muşeţel** fiartă, şi anume când e caldă, se pune adeseori şi pe **bube** şi **uimi** (scurte) anume ca să coacă şi să spargă mai curând[17]. Şi tot cu ceai de romăniţă se spală şi ranele.[18] Floare de **romăniţă**, fiartă cu vin, se bea pentru **treapăd**.[19] Foarte adeseori însă se dă nu numai oamenilor cari au **treapăd**, ci chiar şi animalelor cornute, cari pătimesc de **cufureală**.[20]

Dacă cineva e umflat într-o măsură oareşicare înuntru, romîncele din **Transilvania** îl vindecă astfel: fierb în rachiu de drojdii următoarele materii: **romoniţă-bună**, oleu de piatră, oleu de **chimin**, picuri albi, picuri de rânză, oleu de **trandafir**, oleu de **rosmarin-roşu** şi de **rosmarin-alb** (Rosmarinus officinalis), şi din compoziţiunea aceasta, după ce-a fiert de-ajuns, îi dau apoi

---

celor din Cacica, dict. de Măriuca Hopulele; a celor din Siret, dict. de Ioana Lipaş; şi a celor din Moldova, j. Tecuci, com. de Tud. Pamfile.

[10] Com. de P. Spânul.

[11] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa.

[12] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.

[13] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei, îndeosebi însă ale celor din Sadova, dict. de Tudosia Ierhan.

[14] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.

[15] Vas. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. I, p. 418.

[16] Dat. rom. din **Moldova**, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: ***Romăniţa fiartă în zama ei e bună de friguri, de răceală şi boală de stomac.***; a celor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de Aur. Gligor: ***Romoniţa are flori albe şi foloseşte la dureri interne.***

[17] Dat. rom. din Transilvania.

[18] Dr. N. Leon: ***Botanica med.***, publ. în ***Arhiva cit.***, p. 74.

[19] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 61; Idem: ***Botanica med.***, publ. în ***Arhiva cit.***, p. 74.

[20] Dat. rom. din **Transilvania**.

celui bolnav câte o lingură pe nemâncate de băut. În caz însă când medicina aceasta rămâne fără rezultat, atunci ung foalele celui bolnav cu oleu bun, le presură cu făină din ou de camfor alb, şi apoi pun pe dânsele floare şi frunză de **bostan**, peste cari se leagă cu o cârpă umedă.[21]

Romăniţa amestecată cu sare şi pusă în săculeţe serveşte de cataplasmă caldă şi uscată pentru **durere de măsele, nevralgii** şi **durere de urechi.**[22]

Româncele din **Banat**, din contră, vindecă **durerea de urechi** dacă toarnă în urechile dureroase oţăt de vin călduţ, sau le spală mai adeseori cu ceai (tei) de **romoniţă**, ori picură în urechi must de **ginţură.**[23] Ceai de floare de **romăniţă** se dă şi femeilor lehuze să beie trei zile după naştere, în credinţă că se curăţă pe dinăuntru. De asemenea, se dă şi noilor născuţi.[24]

Pentru **durere de gât**, se-ntrebuinţează ceaiul de **muşeţel** ca gargară.[25] În timp de **holeră** se fierbe floare de **romăniţă** în vinars sau rachiu, şi rachiul acesta apoi se bea.[26]

În fine, o samă de romance din **Bucovina** pun în scăldătoarea copiilor nounăscuţi, pe lângă multe alte flori, şi **romăniţă**, anume ca aceştia să crească uşor şi să fie sănătoşi[27]; iar o samă de fete din **Moldova**, jud. Tecuci, strâng **romăniţa** şi-o pun în scăldătorile în cari se scaldă, anume spre albeala trupului.[28]

Pe lângă cele ce s-au înşirat până aice, mai e de-nsemnat şi aceea că **romăniţa** figurează foarte adeseori şi-ntr-o samă de cântece sau doine poporale, şi cu deosebire în cele de dragoste.

Iată şi un astfel de cântec din **Transilvania**, ţinutul Săliştii:

Mă dusei în dumbrăviţă,
Puişorule!
Dup-un fir de romăniţă,
Puişorule!
Romăniţă nu aflai,
Ci de-o copiliţă dai.
Copiliţă adormită
Sub o tufă înfrunzită.
Săruta-o-aş adormită
Ea se ţine-nceluită,
Săruta-o-aş deşteptată
Ea se ţine-ncredinţată.
Tinsei arcul s-o săget
În inimă după piept.
Ea atunci se deştepta
Şi din gură-mi cuvânta:
- Voinicele, dumneata,
Fii bun, nu mă săgeta,
Că eu nu-s de vina ta,
Ci-i de vină mama mea
Că m-a făcut frumuşea,
Să fiu dragă junilor
Ca laptele pruncilor,
Ca cafeaua grecilor,
Ca ciubucu turcilor
Şi ca ţuica ruşilor! [29]

O variantă a acestui cântec, tot din **Transilvania**, comuna Clopotiva, sună astfel:

---

[21] Vas. Rebrean: *Medicini pop.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 380.
[22] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med**, p. 61.
[23] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XVIII, p. 42.
[24] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 61; Idem: *Botanica med.*, publ. în *Arhiva cit.*, p. 74.
[25] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 61.
[26] Cred. şi dat. rom. din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor.
[27] Sim. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 257.
[28] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Tud. Pamfile.
[29] Com. de dl B. B. Iosof.

Mă dusei în poieniţă
Ca să-mi adun ***romoniţă.***
Romoniţă *nu aflai,*
Ci de-o copiliţă dai.
Copiliţa-i adormită
Sub o tufă de ***răchită.***
Săruta-o-aş adormită
Se ţinea înceluită,
Săruta-o-aş deşteptată
Se ţinea încredinţată.
Baremi de s-ar scula odată
Să văd nevastă-i ori fată?
- Nici îs fată,
Nici nevastă,
Ci-s o floare
De ***cicoare,***
Cin' mă vede capu-l doare;
Şi mi-s floare de pe mare
Cine mă sărută moare;
Sărută-mă dumneata
Să văd, muri-vei, ori ba?! [30]

A doua variantă a acestui cântec, din Nojorâd de lângă Oradea-mare, în **Biharia,** în care, pe lângă **romăniţă,** mai figurează încă şi alte două plante, sună precum urmează:

Mă dusei pe dumbrăviţă
Dup-un fir de ***romoniţă;***
Romoniţă *nu aflai,*
Ci aflai o fecioriţă
Şi-mi păru că-i prea micuţă.
Lăsai mica să mai crească,
Pe părinţi să slugărească.
Când mersei a doua oară
Găsii mica mărişoară.
Când mersei a treia oară
Găsii mica măritată
C-un fiuţ micuţ în braţe.
Mă suii-ntr-o ***păltiniţă***
Şi tăiei o fluieriţă;
Începui a fluiera,
Toată lumea se strângea,
Numai mândra nu venea.
Mă suii-ntr-un ***păltinaş***
Şi tăiei un ***titiligaş;***
Începui a ***titiliga,***
Toată lumea se strângea
Şi şi mândra mea venea.
Luai arcul şi-o săgeată ...
Ea din graiu-i îmi grăia:
- Bade, nu mă săgeta,
Că eu nu ţi-s vinovată,
Ci ţi-i vinovată maica,
Că m-a făcut în haină verde
Să fiu dragă cui mă vede,
Nu m-a făcut în haină neagră
Să-ţi fiu numai ţie dragă! [31]

A treia variantă a acestui cântec, şi anume din **Banat,** com. Căvăran, sună aşa:

Mă dusei la dumbrăviţă
Dup'un fir de ***romoniţă,***
Romoniţă *nu aflai,*
Ci o coconiţ-aflai,
Adormită, ne-adormită,
Se ţinea înceluită.
Trăsei arcul s-o săget
În inimă după piept;
Atunci ea se deştepta,
Din gură aşa-mi grăia:
- Nu mă, neică, săgeta,
Că nu este vina mea,
Ci-i de vină maică mea,
Că m-a făcut frumuşea,

[30] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele,** p. 162.
[31] Miron Pompiliu: ***Limbă, literatură şi obiceiuri la românii din Biharia,*** publ. în ***Şezătoarea,*** vol. VII, p. 163; cf. şi cântecul pop. publ. în ***Familia,*** an. XXV, p. 91.

De mi-s dragă junilor *Ca florile fetelor,*
Ca laptele pruncilor, *Ca vinu chinezilor.*[32]

A patra şi ultima variantă a acestui cântec, tot din **Banat**, com. Ilova, care se deosebeşte în mai multe privinţe de cele premergătoare şi-n care asemenea figurează şi alte plante, sună astfel:

În mijloc de păduriţă *Frunză verde de sălcuţă,*
Este-o mică poieniţă, *Frumos doarme-a mea mândruţă,*
În cea mică poieniţă *Doarme cu mânele-n piept*
Este-un roşu trandafir. *Cum să fac să n-o deştept?*
La umbră de trandafir *Frunză verde floricea,*
Este-o pruncă adormită *N-avea murgul ce lucra,*
Şi de flori e ocolită, *Cu picioru-n pământ da*
La picioare *Pe mândra o pomenea.*
Bumbac moale, *Mândra din gură grăia:*
Şi la ţâţe *- Bată-te ceriul de om,*
Romaniţe, *Că mă pomenişi din somn,*
Iar la cap *C-aşa vis frumos visam,*
Sunt flori de mac, *Visam că mă-ncredinţam*
La mijloc *De la vale peste plai*
Busuioc ... *Dup-un feciorel de crai ...*[33]

Iată şi o doină din **Ţara-românească**, în care pe lângă **romaniţă** provin încă şi alte plante:

Pusei lacăt la grădină, *- De ce? m-am copt prea devreme!*
Plecai în ţară străină. *Mă dusei la **busuioc,***
Cătai plasa până-n zi *Îl găsii plângând cu foc,*
Şi milă nu mai găsii *Că n-a mai avut noroc;*
Şi-ndărăt la loc venii. *Mă dusei la **romaniţă,***
*Mă dusei la **leuştean:*** *Şi-o găsii călugăriţă.*[34]
*- Ce-ai negrit tu, **leuştene?***

Iară o doină din **Banat**, com. Surducu-mare, în care un fecior se laudă că iubita lui, anume **Aniţa**, miroasă a mai multe flori, pintre cari se află şi **romaniţa**, sună aşa:

Aniţă, chică d-un fir, *Ce miroas-a **romoniţă;***
*Ce miroas-a **trandafir;*** *Aniţo, cu cârpa neagră,*
Aniţă, chică de aţă, *Ce-ai făcut, de mult mi-eşti dragă?*
*Ce miroas-a **iarbă-creaţă;*** *- Nimic, bade, n-am făcut,*
Aniţo, chică de-o viţă, *Numai cu drag ţi-am căzut.*[35]

În fine, **romăniţa** figurează şi-n fruntea unor doine, şi anume, parte ca un semn de despărţire şi-ntristare, şi parte ca un semn de necredinţă.

---

[32] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 195.
[33] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 75.
[34] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 758.
[35] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 62.

Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din **Moldova**:

Romaniţă, romaniţă,
Prăpădi-te-aş mândruliţă
Pintre flori prin grădiniţă,
De ce nu mi-ai dat guriţă
La vreme de trebuinţă.
Frunză verde păltinel,
Fă-mă, Doamne, un hulubel
Să mă-nalţ până la cer,
Să-mi fac ochişorii roată,
Să văd mândra cum se poartă.[36]

Alta, din **Transilvania**, şi anume din Ocna Sibiilor:

*Frunză verde **muşăţel**,*
Mi-a trimis badea inel,
Să-mi astâmpăr dorul cu el.
Da să-mi trimeată şi zece,
De dorul lui tot nu-mi trece.
Eu 'n pădure duce-m-aş,
Frunză verde rupe-mi-aş,
Slove negre scriere-aş,
La badea trimite-o-aş,
Ca să vadă
Şi să creadă,
Că slova cum îi de neagră,
Aşa mi-i inima-ntreagă;
Şi slova cum îi de scrisă,
Aşa mi-e inima scrisă.[37]

A treia şi ultima, din **Banat**, com. Pătaş:

*Frunză verde **romoniţă***
Omori-mă, neiculiţă,
Dac-am fost fără credinţă.
Omori-mă cu mâna ta,
Să nu mai ai grija mea.[38]

*

Muşeţelul (romăniţa) - această numire e uzitată numai în Ţara-românească.
Deci legenda despre dânsul de la Morariu, încă trebuie să fie din **Ţara-românească**.[39]

*

Romăniţa e bună pentru **durere de stomac** dacă se fierbe o herbată de această buruiană.[40]

*

Legenda muşeţelului[41], **romăniţa**.[42]

---

[36] El. Sevastos: **Cântece moldoveneşti**, p. 170.
[37] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 757.
[38] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 60.
[39] Dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.
[40] Din Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.
[41] Publ. în ***Revista Orăştiei***, an. IV, nr. 52, p. 208, adică tocmai pe pagina ultimă (la Academia română).
[42] Bartolomeu, p. 38; Papahagi, p. 277; ***Familia***, XXVIII, p. 42.

395. Rosmarinul
(Rosmarinus officinalis L.)

252

Rosmarinul.
(Rosmarinus officinalis L.)

Una dintre florile cele mai alese şi mai favorite ale Românilor, care creşte numai cultivată prin grădinile de flori şi mai ales prin oale şi care are un miros foarte plăcut, este Rosmarinul, numit în Moldova: Rosmarin şi Rozmarin[1]; în Ţara-românească: Rosmarin[2]; în Transilvania: Rojmalin, Rosmalin, Rosmarin, Roşmarin, Rosmolin, Rujmalin, Rusmalin, Ruşmalin şi Ruşmarin[3]; în Banat: Rozmarin[4]; iară în Ţara-ungurească: Rosmalin[5].

Şi deoarece Rosmarinul are un miros foarte plăcut, de-aceea joacă el în datinele şi credinţele românilor de pretutindene un rol foarte însemnat.

Aşa fetele cele mari, când se duc la joc sau la o altă petrecere, nu o dată îndătinează de-a se împodobi cu Rosmarin îndeosebi după cum

1). Sevastos: Cântece p. 110.
2). Dr. Grecescu: Conspect. p. 458.
3). Panţu: Vocab. p. 41; - Şezătoarea an. VIII. Oradea-mare p. 138; - Vezi şi poeziile pop. reproduse mai la vale.
4). En. Hodoş: Poezii pop. p. 59, 74 şi 192.
5). Vezi poezia pop. reprodusă mai la vale.

Una dintre florile cele mai alese şi mai favorite ale românilor, care creşte numai cultivată prin grădinile de flori şi mai ales prin oale şi care are un miros foarte plăcut, este **rosmarinul**, numit în Moldova: **rosmarin** şi **rozmarin**[1], în Ţara-românească: **rosmarin**[2]; în Transilvania: **rojmalin, rosmalin, rosmarin, roşmarin, rosmolin, rujmalin, rusmalin, ruşmalin** şi **ruşmarin**[3]; în Banat: **rozmarin**[4]; iară în Ţara-ungurească: **rosmalin**[5].

Şi deoarece **rosmarinul** are un miros foarte plăcut, de-aceea joacă el în datinele şi credinţele românilor de pretutindene un rol foarte însemnat.

Aşa fetele cele mari, când se duc la joc sau la o altă petrecere, nu o dată îndătinează de-a

[1] Sevastos: **Cântece**, p. 110.
[2] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 458.
[3] Panţu: **Vocab.**, p. 41; ***Şezătoarea***, an. VIII, Oradea-mare, p. 138; vezi şi poeziile pop. reproduse mai la vale.
[4] En. Hodoş: **Poezii** pop., p. 59, 74 şi 192.
[5] Vezi poezia pop. reprodusă mai la vale.

se împodobi cu **rosmarin**, întocmai după cum fac ele în cazurile acestea şi cu **busuiocul** sau cu **maghiranul**, în credinţă că, mirosind a **rosmarin**, vor fi cu mult mai bine văzute, mai iubite şi mai jucate de feciori. Drept dovadă despre această datină şi credinţă ne poate servi întrucâtva şi următoarea doină din **Banat**, com. **Dalci**, prin care se adresează un bărbat către iubita lui de pe timpul când era holtei:

Poartă, mândro, floricele,
Fă-i ciudă muierii mele;
*Poartă, mândro, **rozmarin**,*
Să-i faci ciudă şi venin,
Că la tine iară vin.[6]

Iar un fecior de pe Valea Someşului din **Transilvania** zice mândrei sale, pe care maică-sa nu voieşte a o lăsa să se iubească cu dânsul:

Spune, mândră, mumă-ta
Să-ngrădească uliţa
*Tot cu lin şi cu **pelin***
*Şi cu crengi de **rosmarin**,*
Noi să nu ne mai tâlnim,
Numai sâmbăta o dată,
Duminica ziua toată.[7]

Mai tot cu aceste cuvinte se adresează mândrei sale şi un alt fecior din **Banat**, com. Bogoltin.[8] Pe când un al treilea fecior, tot din **Banat**, com. Dalci, dorind a se-ntâlni cu mândra sa, îi zice:

Iarna-i grea, şi neaua-i mare,
Doru mândrei mă doboare!
Să ştiu, mândră, că-i veni,
Drumu ţi l-aş pardosi,
Nici cu piatră, nici cu prunt,
Numai cu nisip mărunt,
*Şi cu lin, şi cu **pelin***
*Şi cu **fir de rozmarin**.*[9]

Şi oare de ce voiesc feciorii aceştia să-ngrădească uliţa şi să pardosească drumul mândrelor sale tocmai cu **pelin** şi cu **rosmarin**, şi nu cu alte plante sau flori? De bună samă numai de-aceea, fiindcă **pelinul**, după credinţa generală a românilor, e un apărător foarte puternic şi sigur contra tuturor spiritelor celor rele, iar **rosmarinul** e o floare mirositoare şi ca atare atrăgător, deci cu atâta mai lesnicioasă şi mai plăcută. Şi cum că feciorilor, întru adevăr, le plac foarte mult fetele cari poartă la sine **rosmarin**, se poate deduce şi din următoarea doină din **Ţara-românească**:

Cât e ţara ungurească
Nu-i ca fata românească,
Că ţâţele ei din sân
*Amiroas' a **rosmalin**.*
Iară fata unguroaie
E ca carnea cea de oaie
De o puni la foc, se moaie.[10]

Precum şi din următoarea chiuitură din **Transilvania**:

Hop! mândruţă, păr galbin,
Gura ta miroas-a vin
Şi braţele-a roşmarin;

---

[6] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 192.
[7] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 172.
[8] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 74.
[9] *Idem de eadem*, p. 59.
[10] Din colecţia mea inedită.

Dinţii ţi-s margaritar,
Gura pahar de clistar![11]

După credinţa poporului însă, cu mult mai bine dezvoltate, mai frumoase, mai atrăgătoare, mai fărmecătoare şi prin urmare mai iubite de toată lumea sunt fetele atunci când, ca şi copile mici, maicele lor le-au scăldat în scăldători de-acelea în cari s-a aflat **rosmarin**. Căci iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină din **Transilvania**, com. Giurgeşti:

*Frunză verde lemn de **brad**,*
Că pe mine m-a scăldat
*Tot în **rosmarin** şi flori*
Să fiu dragă la feciori;
*În **rosmarin** de cel verde*
Să fiu dragă cui mă vede.[12]

Foarte interesantă şi totodată minunat de frumoasă e şi următoarea doină de dragoste din **Ţara-românească**, ce ne arată dorinţa unui fecior din com. Cireş, jud. Vâlcea, cum ar trebui să fie **carul dragostei** la care voieşte el să tragă dimpreună cu aleasa inimii sale.

*Frunză verde **iarbă moale**,*
Pe la noi pe drum, pe vale,
Trec pe vale, pe cărare
Şapte care cu chirie
Ale lui neica Ilie.
Să-l rog să-mi facă şi mie
*Cu **roate de rosmarin***
*Cu spiţe de **marbotin**,*
*Cu obezi de **calomfir**,*
*Cu jugul de **trandafir**,*
*Cu proţap de **busuioc***
*Şi cu leuci de **siminoc**;*
*Să trag **cu** mândra de el*
Pe cel deal, pe colnicel;
*Eu la **hăis**, puica la cea,*
Ca să-mpărţim dragostea,
Ca să nu zică poimâne
Că e mai multă la mine.[13]

Fiind **rosmarinul** o floare mirositoare, nu o dată îndătinează o samă de români, şi mai ales din **Transilvania**, a-l pune şi-n vin ca să-i deie acestuia un miros mai plăcut şi un gust mai bun.

Drept dovadă despre această datină avem şi următoarea doină din **Transilvania**:

*Bere-aş vin cu **mintă creaţă***
Şi-aş durmi la mândra-n braţe.
*Şi-aş be vin cu **rujmalin***
Şi-aş durmi la mândra-n sân.[14]

Precum şi următoarea variantă a acestei doine, tot din **Transilvania**:

*Beau-aş vin cu **rujmalin***
Şi-aş dormi la badea-n sân.
*Beau-aş vin cu **iarbă creaţă***
Şi-aş dormi la badea-n braţe.[15]

---

[11] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 20.
[12] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 89.
[13] ***Şezătoarea***, vol. IV, Fălticeni, p. 140.
[14] Iuliu Bugnariu: ***Doine şi hore pop. din giurul Năsăudului***, publ. în ***Familia***, an. XXII, p. 115.
[15] Mândrescu, *op. cit.*, p. 64.

Iar un cântec de veselie, asemenea din **Transilvania,** în fruntea căruia figurează **rujmalinul** şi care ne-arată cum stau şi beu domnii la vin aromat cu **iarbă creaţă,** sună precum urmează:

*Frunză verde **rujmalin,***
Mă cheamă domnii la vin
Să mă puie după masă:
Îmi dau vin că io-s frumoasă,
*Îmi dau vin cu **iarbă creaţă***
Şi mă ţin domnii pe braţe.[16]

Alt cântec, tot de veselie şi tot din **Transilvania,** în fruntea căruia figurează **roşmarinul,** sună astfel:

*Sub tufă de **roşmarin***
Şede badea şi bea vin
Şi mă face să-i închin ...
Focu-i poate de suspin!
Trag năframa pe obraz
Şi-i închin cu mult năcaz:
Să umbli, bade, cu bine
Şi vezi să nu-ţi uiţi de mine![17]

Nu o fată însă şi nu o dată, când feciorul pe care şi-a pus ea ochiul îi place, zice:

Hai, bade, să ne iubim,
Şi-apoi să ne poreclim:
***Rojmalin** de p-arătură,*
Dulce-ai fost, bade, la gură;
***Rojmalin** de pe arat*
Dulce-ai fost la sărutat.[18]

Iar când alte fete caută ca să i-l ieie şi să-l sărute ele, atunci ea se face foc şi pară pe dânsele şi zice:

***Rosmarin** de pe fântână,*
Am drăguţ ca şi-o lumină;
Umblă multe să-l sărute,
Dumnezău să nu le-ajute;
Umblă multe să mi-l ieie
Dumnezău să nu li-l deie;
De l-oi fi sărutat eu
Să mă usc ca frunza-n tău,
De l-oi săruta vreodată
Să mă usc ca frunza-n baltă.[19]

Dacă iubitul ei e tomnatic, nu se poate răbda de-a nu–i spune adevărul în faţă:

*Frunză verde **ruşmărin,***
Rău îţi stă june bătrân.
***Maioran** crescut în iarbă*
Rău îţi stă june cu barbă.[20]

Iar dacă unul sau altul dintre feciori e sumeţ, dacă se ţine mai pe sus şi mai acătări decât alţii, deşi în realitate nu e cea viţă şi poamă aleasă, atunci fetele, cari nu-l pot suferi pe un asemenea fecior, îl înfruntă, zicându-i:

***Rusmalin** de pe cărare,*
Nu te ţine, bade, tare,
Că nu eşti rupt de la soare,

[16] Mândrescu, *op. cit.*, p. 72.
[17] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 141.
[18] ***Poezii pop. din Ardeal**, de pe la Ascileul-mare*, publ. în *Familia*, an. XXII, p. 503.
[19] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 171.
[20] **Tomul liric**, p. 30.

Ci eşti din pământ smolit,
La toată lumea urât:
Dintr-o floare scuturată
Şi din viţă blăstămată.[21]

Dar **rosmarinul** îl întâlnim foarte adeseori nu numai în doinele şi cântecele cari s-au reprodus în şirele de până aice, ci şi în fruntea a o mulţime de alte doine şi cântece de feliurite cuprinsuri, şi dintre cari mai reproducem numai doina ce urmează:

*Frunză verde **rosmalin**,*
Vai de voinicul străin,
Numai luna îl iubeşte,
Soarele mi-l încălzeşte.
Trece-n jos, se duce-n sus,
Nime nu-i dă vreun răspuns
Nici îi zice bun ajuns.
Suie-n deal, coboară-n vale,
Nici o mândră nu-i stă-n cale.
Trece satu-n curmeziş
Şi dumbrava în lungiş.
Vede-o mândră fetişoară
Ca un pui de căprioară,
El îi zice: dragă, stăi!
Ea în lature se dă.
El îi zice: vină-ncoace!
Ea-i răspunde: n-am ce face!
Arde lumina pe masă,
Cine mi-i drag nu-i acasă.
Arde luminiţa bine
Cine mi-i drag nu mai vine.
Scumpă, dragă sorioară,
Drăguţa mea verişoară,
Faţa ta cea albioară
Mult mă cheamă de la şcoală:
Vin-acasă de la şcoală,
Vin-acasă de te-nsoară.
Lasă-te de-nvăţătură,
Vin-acasă să-ţi dau gură.
De-ai făcut cuiva vreun bine,
Fă acuma şi cu mine.
Tinerel fără musteaţă
Mă-nvaţ-a strânge-n braţe.[22]

Destul că **rosmarinul** e aşa de iubit de tineretul român, încât că un fecior, după cum rezultă dintr-o doină din **Transilvania**, com. Bonţariu, doreşte ca iubita lui, după moarte, să se prefacă într-un fir de **rosmarin**, iar el într-un fir de **trandafir** şi astfel să se cuprindă apoi.

Iată şi doina respectivă:

Roagă-te lui Dumnezău
Să murim noi
Amândoi,
Puică, puiculeana mea,
Să ne fac-un copârşău,
Unul mie, unul ţie,
Să ne-ngroape pe vecie;
Şi pe tine să te-ngroape
La uşa altariului
La mormântul Domnului;
Şi pe mine să mă-ngroape
La uşa bisericii
La mormântul Precistei;
Şi din tine să răsară
Num-un fir
*De **rosmarin**,*
Şi din mine să răsară
Num-un fir

[21] Laura Veturia Mureşan: ***Doine din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 240; cf. şi ***Şezătoarea***, an. VIII, Oradea-mare, p. 138.

[22] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de dl B. B. Iosof; cf. şi ***Familia***, an. XX, p. 563.

De trandafir.
Trandafirul să se-ntindă
*Pe **rosmarin** să-l cuprindă*
Să se ieie de mirare
D-un june şi-o fată mare
Şi să vază lumea toată
C-o fost dragoste curată![23]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că o samă de femei întrebuinţează **rosmarinul** şi ca leac. Aşa, când unele dintre dânsele capătă după naştere boala numită **rosuri**, fac herbată dintr-însul şi o beu.[24]

Când cineva se umflă foarte tare înuntru, se vindecă astfel: bea, înainte de toate, compozit din oleu de **trandafir**, de **rosmarin alb** şi untdelemn. După aceasta, îşi unge foalele cu untdelemn şi apoi le leagă cu **tărâţe de grâu** muiete în apă rece.[25]

Crenguţele de **rosmarin** se pun în scăldătoarea oamenilor bolnavi.

Şi tot cu **rosmarin** se-mpodobesc şi cofiţele ce se dau de pomană la Moşi.[26]

*

Rosmalinul[27], **rosmarinul**[28].

[23] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 170.
[24] Dat. rom. din Bucovina.
[25] Vas. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 380.
[26] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[27] *Şezătoarea*, VIII, p. 136.
[28] Bălăşel, nr. 175; Papahagi, p. 268, 306: **arâzmârin**.

396. Rostogolul
(Echinops sphaerocephalus L.)

357

Rostogolul.

(Echinops sphaerocephalus L.)

Rostogolul, numit astfel în Ţara-românească, jud. Vâlcea,[1] în Bucovina însă arici şi scăiuş[2]; în Banat: arici; iară în celelalte părţi locuite de români: căpăţinoasă, măciuca-ciobanului, scai, scai-rotunjor şi scăiete[3], este un fel de scai până la 1 ½ m de înalt, care creşte prin poieni, pe fânaţe, prin tufişuri, prin lunci şi pe marginea pădurilor şi care are în vârvul bulihăului un fel de măciulie de flori rotundă ca un ghem, care, dacă i-ai rupt coada, nu ştii unde-i este capul.

Românele din Ţara-românească, jud. Vâlcea, întrebuinţează rădăcina acestui scai, care şi-a căpătat numirile de la măciulia sa cea rotundă şi ţapoşă ca un arici înghemuit, ca leac contra stricăciunei, adică a durerii cronice de pântece. Iau adică rădăcină de rostogol-sterp, o pisază, o plămădesc în rachiu şi rachiul acesta îl beu apoi când au stricăciune.[4]

Un alt scai, care se ţine de familia rostogolului şi care e românilor asemenea cunoscut după nume, e: măciuca-ciobanului, numit altmintrelea şi rostogol, scăiete şi tătarnică, lat. Echinops commutatus Juratzka.[5]

---

[1] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[2] Dat. rom. din Stăneşti pe Siret, unde se numeşte arici, şi a celor din Pârteştii-de-sus, unde se cheamă scăiuş.

[3] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 586; Panţu: Vocab., p. 15; Idem: Plantele, p. 240.

[4] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[5] Panţu: Vocab., p. 15; Idem: Plantele, p. 296.

332

Rostopasca.

(Chelidonium majus L.)

Rostopasca, numită altmintrelea în Bucovina şi Rostopasnă, Rostopatică şi Pleoscăniţă;[1] în Moldova: Crucea-voinicului şi Rostopască;[2] în Muntenia: Crucea-voinicului, Iarbă-de-negi, Negelăriţă şi Rostopască;[3] în Transilvania: Calce-mare, Iarba-rândunelei, Rostopaciu, Rostopastă şi Rostopaste;[4] în Banat: Crucea-voinicului şi Rostopastă;[5] iară în Biharia: Rătăpască şi

1). Rostopasca, după cum mi-a spus M. Popescu, se numeşte în Ciudei: Rostopasnă; - iar în Dorna, după cum mi-a spus Gavril Boancăş, se numeşte Rostopatică; - vezi şi Pantu: Plantele p. 240.

2). Şezătoarea an. I. vol. I. p. 71: „Rostopasca e o buruiană ce creşte pe la locurile grase, şi când îi rupi tujleanu dă un must roşu-cărămiziu"; - Şezătoarea vol. IV. p. 232 şi 235; - Şezătoarea vol. V. p. 121; - şi com. de S. Sa păr. Nic. Filip, paroch şi iconom în Dumbrăveni, jud. Botoşani: „Rostopasca de-aceea se numeşte şi Crucea-voinicului, fiind că frunzele sale cresc în formă de cruce."

3). Bartolomeu: Cunoaşterea plantelor p. 50; şi dat. Rom. din jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: „Crucea-voinicului galbănă e o buruiană cu foile ca fraga, dar mai crestate, verzi şi păroase."

397. Rostopasca
(Chelidonium majus L.)

Rostopasca, numită altmintrelea în Bucovina şi **rostopasnă**, **rostopatică** şi **pleoscăniţă**[1]; în Moldova: **crucea-voinicului** şi **rostopască**[2]; în Muntenia: **crucea-voinicului**, **iarbă-de-negi**, **negelăriţă** şi **rostopască**[3]; în Transilvania: **calce-mare**, **iarba-rândunelei**, **rostopaciu**, **rostopastă** şi **rostopaste**[4]; în Banat: **crucea-voinicului** şi **rostopastă**[5]; iară în Biharia: **rătăpască** şi

[1] Rostopasca, după cum mi-a spus M. Popescu, se numeşte în Ciudei: **rostopasnă**; iar în Dorna, după cum mi-a spus Gavril Boancăş, se numeşte **rostopatică**; vezi şi Pantu: **Plantele**, p. 240.

[2] *Şezătoarea*, an. I, vol. I, p. 71: ***Rostopasca** e o buruiană ce creşte pe la locurile grase, şi când îi rupi tujleanu, dă un must roşu-cărămiziu.*; *Şezătoarea*, vol. IV, p. 232 şi 235; *Şezătoarea*, vol. V, p. 121; şi com. de S. Sa păr. Nic. Filip, paroh şi iconom în Dumbrăveni, jud. Botoşani: ***Rostopasca** de-aceea se numeşte şi **crucea-voinicului**, fiindcă frunzele sale cresc în formă de cruce.*

[3] Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 50; şi dat. rom. din jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: ***Crucea-voinicului-galbănă** e o buruiană cu foile ca **fraga**, dar mai crestate, verzi şi păroase.*

[4] Com. de dl P. Oltean: *În Haţeg, **rostopasca** se numeşte **rostopaciu** şi **rostopaste**.*; şi de dl Aur. Gligor; vezi şi Pantu: **Plantele**, p. 240.

[5] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în *Familia*, an. X, p. 512 şi 561.

rotopască[6], este bună, după spusa **românce**lor, de mai multe leacuri, precum: de **pecingene**, de **mătreaţă**, de **negei**, de **friguri**, de **rast**, de **sugel**, de **tăieturi**, de **vătămătură**, de **tusă**, de **gălbănare**, de dat la vaci ca să aibă lapte mult şi bun, precum şi pentru ca spiritele cele necurate să nu se poată apropia de dânsele ca să le ieie mana, şi-n sfârşit, pentru toate vitele cari sângeră.

Cei ce au **pecingene** o spală mai întâi pe aceasta cu zamă călduţă de **rostopască**, iară după aceea iau o bucăţică de rostopască şi, pisând-o bine, o pun pe **pecingene**. Pecingenea, în scurt timp după aceasta, se vindecă. Alte femei însă nu fac alta nemică, ci numai ung pecingenea cu lapte de această plantă.

Cei ce au **mătreaţă** fac lăutoare din rostopască şi lăându-se pe cap cu această lăutoare, **mătreaţa** în curând se curăţeşte şi se pierde.[7]

Cei ce au **negei**, se duc unde ştiu că se află rostopască, rup o frunză sau şi un tuleu de al acesteia, şi cu laptele ce iesă din acesta freacă **negeii** cari apoi din ce în ce se fac tot mai mici, până ce în urmă pier şi se pierd cu totul.[8] De-aice vine apoi că **rostopasca** se numeşte şi **iarbă-de-negi** şi **negelăriţă**, fiindcă ea este foarte bună pentru vindecarea **negeilor**. Frunzele sau tuleul cu care au frecat negeii îl aruncă iară înapoi de unde l-au luat.[9]

Cei ce au **friguri** iau floare şi frunză de rostopască şi le pun în rachiu ca să se moaie până ce tot sucul iesă dintr-însele. După ce a ieşit sucul dintr-însele, bolnavul de friguri bea ca la un singeap din acest rachiu atunci când frigurile îl înfioră şi scutură mai tare. Cine bea din rachiu de acesta, se zice că se curăţeşte la inimă şi se însănătoşează. Alte femei, din contră, când voiesc a vindeca pe cineva de friguri, nu moaie rostopasca în rachiu, ci o fierb în apă, însă nu tare multă, căci fiind rostopasca veninoasă, ar putea cel ce o bea foarte lesne să se învenineze.

Zama aceasta apoi o beu cei bolnavi de friguri pe inima goală. Dar ei nu beu numai cât zamă de aceasta, ci se freacă totodată şi pe la toate încheieturile cu rostopască. Şi se zice că nu mult după ce fac aceasta, frigurile înceată de-a mai înfiora şi scutura.[10]

Omul care are **friguri**, dacă nu caută din cu bună vreme ca să se mântuiască de dânsele şi dacă, în timpul cât îl scutură, bea prea multă apă, capătă **rast**. Iar sub cuvântul **rast** înţeleg românii din Bucovina o umflătură mare a pântecului, care-o capătă numai cei ce bolesc mult de friguri. Dacă aşadară omul ce a avut mai multe friguri a căpătat **rast**, nu numai că e bine să beie zamă de rostopască, ci să se şi scalde în scăldătoare făcută din această plantă.

Iară scăldătoarea se face în următoriul mod: se iau mai multe viţe de rostopască cu rădăcină cu tot şi se pun la foc ca să fiarbă. După ce au fiert de ajuns, se toarnă apa aceasta într-un ciubăr sau alt vas mare. Se pune apoi cel bolnav, când scăldătoarea e numai de-abia călduţă, cu picioarele până la glezne în ciubăr, sub tălpi pune tuleiele şi frunzele cele fierte de rostopască, iară la pântece se leagă cu un ştergar pe care asemenea este rostopască. În scăldătoare stă ca un pătrar

---

[6] Com. de dl Vas. Sala.

[7] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac şi a celor din Siret, dict. de Ioana Lupaşcu.

[8] Dict. de mai multe romance din Bucovina; vezi şi Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 50.

[9] Dat. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 61: *Rostopasca e reputată pentru negei, din care cauză se şi numeşte negelăriţă. Se striveşte planta de verde şi cu sucul lăptos portocaliu se ung negeii de 5-6 ori pe zi.*

[10] Dat. rom. din Siret, dict. de C. Ţurcan, şi a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei şi Il. Buzilă.

de oară, apoi iesă afară, se învăleşte bine şi aşa învălit stă până ce asudă cumsecade. Scăldându-se astfel, poate celui bolnav şi-o singură scăldătoare să-i fie de leac.

Dar dacă nu se lecuieşte dintr-o singură scăldătoare, apoi se scaldă mai de multe ori. De băut însă totdeauna bea mai de multe ori.[11]

Dacă se leagă cu frunze de rostopască la **tăieturi** şi **vătămături**, la **muşcături de şerpe** şi de **insecte**, precum şi la alte răni sângerânde, acestea încă în scurt timp se vindecă.[12]

Rădăcina de rostopască, dar nu multă, căci e veninoasă, e bună pentru **tusă grea**. Aceasta se fierbe ca un decoct în rachiu curat, împreună cu rădăcină de **tainic** sau **iarba-lui-Tatin**, lat. Symphytum officinale L., cu rădăcină de **ropanior** sau **potbal**, lat. Tussilago farfara L., cu rădăcină de **plotagmă** sau **pătlagină**, lat. Plantago lanceolata L., şi cu rădăcină de **coada-şoarecelui**, lat. Achillea millefolium L., punându-se **cucuruz-de-brad**, **cucuruz-galbăn**, **roşcove**, **posteici** sau **coarne-de-mare** (germ. Bockshörndel, Ichannisbrod), zahăr galbăn şi negru, şi aşa fierte la un loc se beu pentru **tusa-grea** demineaţa, la amiaz şi sara, câte un pahar. Şi peste ziuă, în loc de apă, se bea cât se poate de mult lapte rece, însă nu crud, ci fiert.[13]

Pentru **sugel** şi **beşică** se-ntrebuinţează rostopasca astfel: iau adică o frunză de-a ei şi-o lipesc la beşică sau la sugel. Rostopasca are putere de-a muia şi-a trage toată durerea, tot focul afară. Cel ce are beşică sau sugel se poate chiar şi spăla cu rostopască, însă numai atunci când locul unde se află beşica nu e rănit.[14]

Pentru **gălbănare**, şi mai ales pentru **gălbănările din afară**, cari ies în faţă, se fierbe cu rădăcină cu tot, şi-o parte mică din zama ce iesă dintr-însa se bea, iar din rămăşiţă se face scăldătoare şi-n scăldătoarea aceasta se scaldă.[15]

Femeile ce au vaci mulgătoare şi doresc ca vacile lor să deie lapte mult şi bun, acelea strâng rostopască, când aceasta e verde şi lăptoasă, o dumică mărunţel şi după aceea, punând-o în lătùri sau hâlbe, o dau vacilor de băut. Altele, dumicând-o, o amestecă cu tărâţe şi cu sare şi aşa o dau apoi vacilor de mâncare. Iar altele mai pun în tărâţe, pe lângă **rostopască**, încă şi **leuştean**, lat. Levisticum officinale Koch., şi **iarbă-mare**, lat. Inula Helenium L.

Vacile, cari mânâncă rostopască amestecată cu tărâţe sau pusă în lătùri, nu numai că dau lapte mult şi bun, ci şi untul care se face din acest lapte e galbăn ca ceara şi foarte gustos. Rostopasca se dă vacilor de mâncat în orişicare zi şi pe orice timp.[16]

Tot ca să fie laptele şi untul bun, îndătinează o samă de romînce a opări şi a spăla cu

---

[11] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei.

[12] Dat. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 61: *Se mai întrebuinţează rostopasca la vindecarea rănilor sângerânde, a muşcăturii de şerpe şi de insecte.*; dr. G. Crăinicean: ***De ale higienei pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 258: ***Crucea-voinicului, unsă cu unt sau cu untură şi pusă pe rană, vindecă.***

[13] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, *cit.* p. 561.

[14] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei.

[15] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu; a celor din Fundul-Moldovei, dict. de Anisia Gliga.

[16] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; a celor din Transilvania, com. de dl Aur. Gligor: ***Rostopasta*** *are flori galbene, se dă la vite în sare ca să deie lapte mult.*; şi a celor din Biharia, com. de dl Vas. Sala: ***Rătăpasca*** *= **rotopasca** are flori galbine; se foloseşte la vaci, să deie lapte mult.*

rostopască şi oalele în cari pun laptele după ce-l mulg.[17]

Afară de aceasta, se crede şi se zice că de vacile cari mânâncă **rostopască** dumicată şi pusă în tărâţe spiritele cele necurate, şi cu deosebire **strigoii** şi **strigoaicele**, nicicând nu se pot apropia ca să le ieie mana. Din contră, cum simţesc acestea că vacile au mâncat **rostopască**, fug de dânsele, blăstămând şi zicând:

De n-ar fi aiuş şi rătăpască
Toată man'ar fi a noastră!

Sau:

De n-ar fi să se găsească
Hodolean şi rotopască
Toată man'ar fi a noastră!

Iar o doină zice:

Sărută-mă, măi muiere,
Că-s drumar şi iar oi mere,
Rotopasca se-nmulţească,
Strigoii să prăpădească! [18]

Dacă o vacă se **sângeră** şi nu este nime dindămână care să-i sloboadă sânge, sau dacă, deşi-i sloboade sânge, tot nu-i trece, atunci se pisază **rostopască, ghehil** sau **ghihil**[19] şi **hrenoasă**, lat. Sinapis arvensis L., şi amestecându-se apoi acestea cu borş, se dau vacii respective cu de-a sila ca să le beie şi, cum le bea, vaca îndată se însănătoşează.[20]

O samă de români, precum bunăoară cei din **Muntenia**, jud. Vâlcea, cred şi spun că **rostopasca** sau **crucea-voinicului-galbănă**, cum o numesc ei, e bună şi pentru oamenii **luaţi din sfinte**. Spre scopul acesta se fierbe cu apă şi o parte mică o beu, iar cu rămăşiţa se scaldă.[21]

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că de seminţia **rostopaştei** se mai ţine încă o plantă care e românilor asemenea cunoscută după nume, însă care nu se-ntrebuinţează, după cât ştiu eu până acuma, la nemică. Aceea e:

Macul-cioarei, numit astfel în Bucovina, în alte părţi însă **mac-cornut, paparoane** şi **paparună**, lat. Chelidonium corniculatum L. sau Glaucium corniculatum Curt. şi G. phoeniceum Gaertn.[22]

---

[17] Dat. rom. din Siret, dict. de I. Lupaşcu.

[18] Cred. rom. din Biharia, com. de dl Vas. Sala.

[19] Numele latin al acestei plante până acuma nu l-am putut afla. Afară de numirea **ghehil** sau **ghihil**, uzitate în com. Ciudei, distr. Storojineţului, am mai dat, tot în Bucovina, şi anume în Crasna, peste numirea **dihil**, iar în Cupca, peste numirea **dihir** şi **dihire**. Deoarece însă tustrele comunele acestea se află foarte aproape una de alta, de aceea cred eu că **dihir** sau **dihire**, care, după cum mi s-a spus, e una cu **dihil** şi **ghehil** sau **ghihil**, însemnează una şi aceeaşi plantă. Despre **dihir** sau **dihire** spun o samă de romînce din Cupca că samănă la frunze cu **spânzul**, iar Anisia Isupel şi Rachila Bruja, din Crasna, zic că **dihilul** are floare rotundă, albă şi frumoasă ca **socul** şi că e foarte bun la **sângeratul vitelor**. Se află însă foarte rar.

[20] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu.

[21] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[22] Panţu: **Plantele**, p. 156; Grecescu: **Conspect**, p. 46.

89

Ruinul.

(Succisa pratensis Moench.)

Ruinul, numit în Transilvania şi Banat: Ruen, lat. Succisa pratensis Moench. sau Scabiosa Succisa L. E o plantă, care creşte de regulă pe fânaţele cele umede de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi şi care înfloreşte dela începutul lunei lui Iulie şi până în Septemvre. El are la vârvul tuleului, care se-mpărţeşte în mai mulţi crăcuşori, câte o bubuşluie compusă din mai multe floricele de coloare deschis-albastră şi numai rar când şi de coloare albă.

Românii din Bucovina şi cei din Moldova susţin că fânaţele, pe cari creşte Ruinul, sunt sălbatice şi rele, iar fânul, în care se află Ruin, e foarte rău, şi de-aceea vitele nu-l mânâncă, fiind că Ruinul e

V. Porcius: Flora p. 133; - Pantu: Vocab. p. 46; - Sim. Mangiuca: Calendar pe an. 1882 şi 1883, Marţia prima după Rusalii.

398. Ruinul
(Succisa pratensis Moench.)

Ruinul, numit în Transilvania şi Banat: **ruen**, lat. Succisa pratensis Moench. sau Scabiosa Succisa L.[1], e o plantă care creşte de regulă pe fânaţele cele umede de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi şi care înfloreşte de la începutul lunii lui iulie şi până în septemvre.

El are la vârvul tuleului, care se-mpărţeşte în mai mulţi crăcuşori, câte o bubuşluie compusă din mai multe floricele de coloare deschis-albastră şi numai rar când şi de coloare albă.

Românii din **Bucovina** şi cei din **Moldova** susţin că fânaţele pe cari creşte **ruinul** sunt sălbatice şi rele, iar fânul în care se află **ruin** e foarte rău şi de-aceea vitele nu-l mânâncă, fiindcă **ruinul** e amar. Iar vitele, cari îl mânâncă, fac **păduchi** şi capătă **râie**.[2]

[1] Porcius: **Flora**, p. 133; Panţu: **Vocab.**, p. 46; Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an. 1882 şi 1883, marţea primă după Rusalii.

[2] După spusa rom. din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc: ***Ruinul** e un fel de buruiană crăcănată (rămuroasă), care creşte mai mult unde e locul rău.*; a celor din Suceviţa, dict. de S. Sa sincelul Silvestru Tonigariu: ***Ruinul** are floare albastră şi pe unde creşte el e rău fânaţ.*; a celor din Gălăneşti, dict. de Carp Mitenco: ***Ruinul** creşte*

Deci, ca să scape vitele de această podoabă uricioasă, cei mai mulţi români din **Bucovina** fac scăldătoare de **ruin** în care le scaldă.[3]

Românceле din **Ţara-românească** însă, şi anume cele de la Curtea de Argeş, fierb **ruinul** cu vin alb şi-l beu, câte două pahare pe zi, contra **poalei albe.**[4]

Iar românii din **Banat** întrebuinţează **ruenul**, cum îl numesc ei, nu numai spre diferite vindecări, ci şi la o samă de fărmecătorii. Spre scopul acesta îl culeg ei de regulă în marţea întâia după Rusalii.[5]

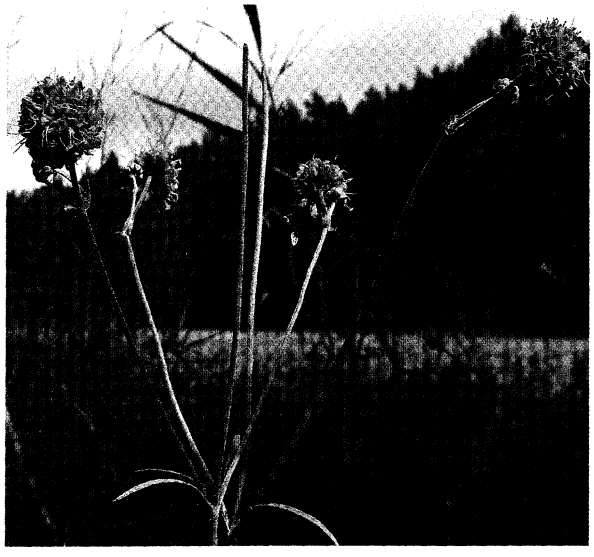

mai mult la munte.; a celor din Ilişeşti, dict. de cumnatul meu Ermolai Ghiuţă: *Pe unde creşte* ***ruinul****, fânul este foarte rău, nu-l mânâncă vitele, pentru că e amar.* ***Ruinul*** *e cea mai rea iarbă.*; ***Şezătoarea***, vol. V, Fălticeni, p. 122: ***Ruin*** *– o buruiană ce creşte pe locurile ce încep a se sălbătici şi de care fac vitele păduchi când e multă în fân.*

[3] Dict. de S. Sa Silvestru Tonigariu.

[4] Com. de mult regretatul dr. Brândză.

[5] Sim. Mangiuca: ***Calendar*** pe an. 1882 şi 1883: *Marţi, după Rusale, se culege* ***ruenul****, lat. Scabiosa Succisa, şi* ***breiul****, lat. Tamus communis, cari flori se folosesc pentru fărmecătorii şi vindecări.*

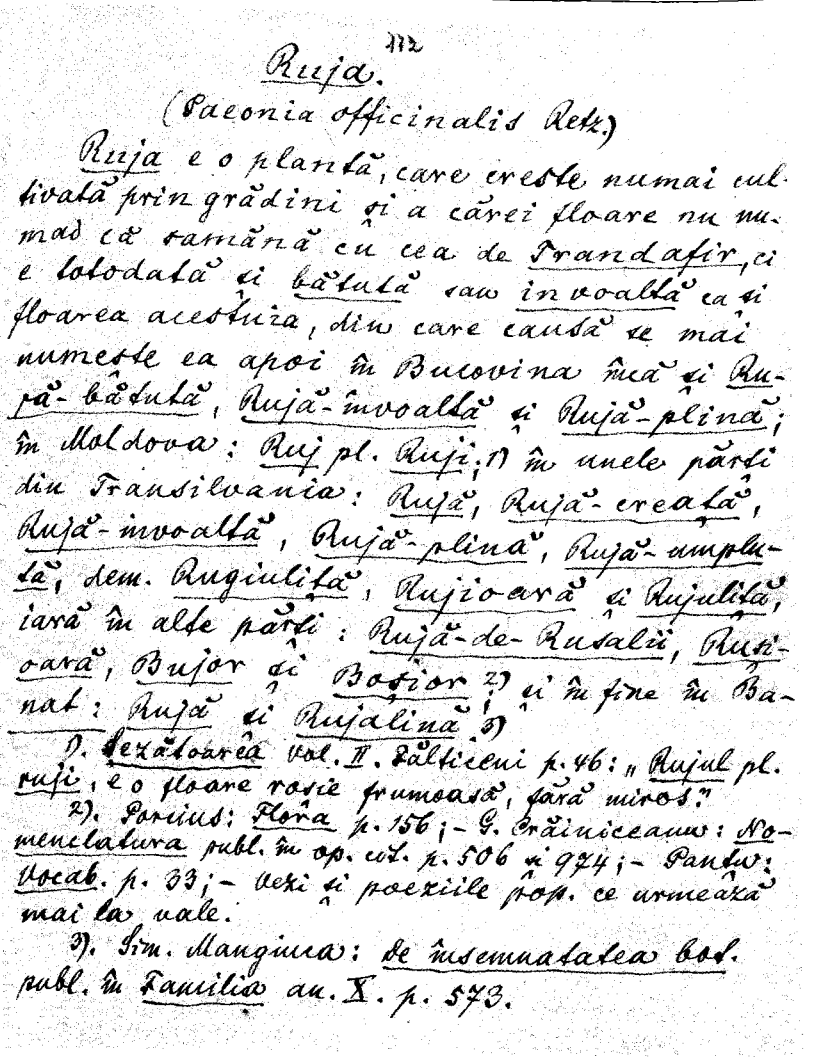

Ruja.

(Paeonia officinalis Retz.)

Ruja e o plantă, care creşte numai cultivată prin grădini şi a cărei floare nu numai că samănă cu cea de trandafir, ci e totodată şi bătută sau invoaltă ca şi floarea acestuia, din care cauză se mai numeşte ea apoi în Bucovina încă şi Ruja-bătută, Ruja-invoaltă şi Ruja-plină; în Moldova: Ruj pl. Ruji[1]; în unele părţi din Transilvania: Ruja, Ruja-creaţă, Ruja-invoaltă, Ruja-plină, Ruja-umplută, dem. Rugiuliţă, Rujioară şi Rujuliţă, iară în alte părţi: Ruja-de-Rusalii, Ruşioară, Bujor şi Boşior[2] şi în fine în Banat: Ruja şi Rujalină[3].

1). Şezătoarea vol. II. Fălticeni p. 46: „Rujul pl. ruji, e o floare roşie frumoasă, fără miros."

2). Porcius: Flora p. 156; - G. Crăiniceanu: Nomenclatura publ. în op. cit. p. 506 şi 974; - Panţu: Vocab. p. 33; - vezi şi poeziile pop. ce urmează mai la vale.

3). Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. publ. în Familia an. X. p. 573.

399. Ruja
(Paeonia officinalis Retz.)

Ruja e o plantă care creşte numai cultivată prin grădini şi a cărei floare nu numai că samănă cu cea de **trandafir**, ci e totodată şi **bătută** sau **invoaltă** ca şi floarea acestuia, din care cauză se mai numeşte ea apoi în Bucovina încă şi **rujă-bătută**, **rujă-invoaltă** şi **rujă-plină**; în Moldova: **ruj** pl. **ruji**[1]; în unele părţi din Transilvania: **rujă**, **rujă-creaţă**, **rujă-invoaltă**, **rujă-plină**, **rujă-umplută**, dem. **rugiuliţă**, **rujioară** şi **rujuliţă**, iară în alte părţi: **rujă-de-Rusalii**, **ruşioară**, **bujor** şi **boşior**[2]; şi în fine în Banat: **rujă** şi **rujalină**[3].

Numirea de **rujă** a acestei plante, care e mai pretutindene uzitată, îi vine de acolo că floarea ei, după cum am spus deja, aduce foarte mult cu floarea **trandafirului**, adică a **rosei**, lat. Rosa centifolia L.

---

[1] *Şezătoarea*, vol. II, Fălticeni, p. 46: ***Rujul** pl. **ruji** e o floare roşie frumoasă, fără miros.*

[2] Porcius: **Flora**, p. 156; G. Crăiniceanu: ***Nomenclatura***, publ. în *op. cit*, p. 506 şi 974; Panţu: **Vocab.**, p. 33; vezi şi poeziile pop. ce urmează mai la vale.

[3] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 573.

Iar **rujă-de-Rusalii** se numeşte din cauză că înfloreşte ca şi rosele, cam pe timpul **Rusaliilor**, de cumva numirea aceasta nu e tradusă din germ. Pfingstrose.

Cum devine însă că unii botanişti români au numit-o şi **bujor** sau **buşior**, nu pot înţelege.

Poporul e mai mult decât sigur că n-a numit-o niciodată şi nici în timpul de faţă n-o numeşte astfel. Şi cum că aserţiunea aceasta e întemeiată pe adevăr, ne putem încredinţa şi dintr-o doină din **Transilvania**, ţinutul Sălişţii, în care figurează atât numirea **rujă**, cât şi numirea **bujor**.

O dovadă că aceste două numiri nu înseamnă una şi aceeaşi plantă, ci două plante deosebite una de alta. Iată şi doina respectivă:

Floare mică, floare mare,
Îs cu casa-n drumul mare,
Cu uşa la asfinţit,
Cu fereşti la răsărit.
La fereşti
*Îs **flori-domneşti***
Să te miri şi te uimeşti,
La oglindă
Floare mândră,
Pe cuptiori
Îs câte flori,
După uşă
Pup de rujă,
Şi prin casă
Floare-aleasă,
Prin obor
*E tot **bujor**,*
La prilaz
E tot năcaz,
Prin grădină
*Tot **cetină**.*
Pică frunza, pic şi eu,
Băluţă, de dorul tău.
Potu-ţi zice, bălă, zău,
Că nu te-am sărutat eu.
Toată lumea-mi zice mie,
Că eu sunt ibovnic ţie.
Lasă lumea să vorbească
Şi băluţa să-mi trăiască.
*Frunza-n prun, frunza sub **prun**,*
Om ca neica nu-i de bun
Nici la stat, nici la purtat,
Ca neica de sărutat.[4]

O altă doină, tot din **Transilvania**, din care rezultă că **bujorul** nu e sinonim cu **ruja**, sună precum urmează:

Vai, mândră, cată să mor,
Ia-mă-n poale şi-mi dă flori
Rujuliţe şi bujori
După dalbi-ţi obrăjori,
Şi nu mă lăsa să mor,
Că-i păcat de Dumnezău
Să pice voinic ca eu,
Voinicel fără musteaţă,
Cum se-nvaţ-a strânge-n braţe! [5]

Ruja, a cărei floare e de mai multe colori, precum: întunecat-roşă, roşă, purpurie, deschis-roşie, pestriţă şi albă, serveşte mai mult spre înfrumuseţarea grădinilor de flori, decât spre alte scopuri. De-aceea se şi întrebuinţează ea mai mult ca podoabă şi spre asemănarea fetelor celor mari cu dânsa, decât spre alte trebuinţe.

Aşa o doină ostăşească din **Transilvania**, prin care un fecior, având să pornească la oaste, îşi ia rămas bun nu numai de la părinţii, fraţii şi surorile sale, ci şi de la grădina cu flori, pintre cari figurează şi **ruja**, sună precum urmează:

---

[4] Com. de dl B. B. Iosof; cf. şi Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 820.
[5] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 103.

Frunză verde dintr-un ***nuc,***
Vint'o vremea să mă duc
Să mă duc din satul meu
Şi ziua bună să-mi ieu:
De la frunza de pe munţi,
De la dulcii mei părinţi;
De la frunza de pe ***fagi***
Şi de la dulcii mei fraţi;
De la grădina cu flori,
De la dulcile surori;
De la fir de ***busuioc,***
De la ficiorii din joc;
De la frunză de ***cicoare,***
De la fetele fecioare
Din voioasa şezătoare;
De la mândră ***rujă-plină,***
De la puica ce suspină
Şi durerea nu-şi alină;
De la mândră ***rujă-creaţă,***
De la puica-mi albineaţă
Ca şi dalba demineaţă.
Rămâneţi cu toţii-n pace,
Eu mă duc, că n-am ce face,
Că-i poruncă-mpărătească
Trebuie să se-mplinească! [6]

Cum că **ruja** figurează pintre cele dintâi flori cari înfrumuseţează grădinile poporului de la ţară, ne putem încredinţa încă şi din spusele unei fete mari din **Transilvania**, care ar voi să se facă o **rujă** în poarta alesului inimii sale, numai ca să se poată iubi cu dânsul.

Iată şi doina prin care îşi exprimă ea această dorinţă:

Fă-mă, Doamne, ce me-i face,
Fă-mă ***rugiuliţă-nvoaltă***
La bădiţul meu în poartă,
Cu maica sa să vorbesc
Şi cu el să mă iubesc.[7]

Iar alesul inimii sale, la rândul său, zice:

Fă-mă, Doamne, ***rujă-plină***
La leliţa în grădină
Să mă cate cu lumină.[8]

Deşi **ruja** nu are nici un miros, totuşi, din cauza frumuseţii florii sale, atât fetele cât şi feciorii nu o dată se împodobesc cu dânsa, şi mai ales când se duc la joc. Dovadă despre această datină avem şi următoarea doină din **Ungaria**, şi anume de pe malul Timişului:

Mândra mea o cheamă ***ruja,***
Gura ei ca ***fainaruja.***
Fainaruja*-i de purtat*
Gura ei de sărutat.[9]

Iară o chiuitură sau strigătură din **Transilvania**, comitatul Mureş-Turda, comuna Râpa-de-jos, sună precum urmează:

Rumpe ***ruja,*** *până-i verde,*
Pune-o-n clop, că ţi se şede;
Rumpe ***ruja,*** *până-i plină,*
Pune-o-n clop, că îţi stă bine.[10]

---

[6] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 321-322.
[7] Anastasia Leonescu: ***Doine pop. dinpregiurul Săliştii lângă Sibii***, publ. în ***Familia***, an. VI, p. 222.
[8] Com. de dl B. B. Iosof.
[9] ***Cântece din popor de pe malul Timişului***, publ. în ***Ţara nouă***, an. II, Bucureşti, 1886, p. 628.
[10] Mândrescu: **Literatura**, p. 124.

Iar când moare o copilă sau o fată mare, cunoscutele şi amicele sale o împodobesc, pe lângă multe alte flori, şi cu **ruji**, după cum se poate vedea dintr-un bocet din **Moldova**, jud. Suceava, satul Crucea, în care provin şi următoarele versuri:

Veniţi fraţi, veniţi surori,
Şi mă-mpodobiţi cu flori;
Veniţi fraţi, veniţi mătuşi
*Şi mă-mpodobiţi cu **ruji**.*[11]

Fiindcă cele mai multe **ruje** au floare de coloare roşie, de-aceea nu o dată auzim asemănându-se copilele şi mai ales fetele cele mari, a căror faţă e rumână, cu **ruja**.

Drept dovadă despre această asemănare ne poate servi şi următoarea doină din **Ungaria**:

Mândru-i ceriul înstelat
Şi de stele încărcat.
Poate fi ceriul cu stele
Nu şti lacrimile mele
Cum de curg şi tot se varsă,
C-a mea inimă e arsă.
Nime-n lume nu m-ar crede
Sub pieptu-mi ce şerpe şede,
C-am avut odată-n lume
De ce n-o mai spun cu nume
*O **rujă** mândră-nflorită*
*În grădină **răstăvită**[12],*
Demineaţa mă sculam
Şi pe obraz mă spălam,
La Dumnezău mă rugam
Şi-n grădină alergam
Şi-o aflam plină cu roauă
Şi-mi rumpea inima-n doauă.
Venit-o-un şerpe urât
*Şi-o ros **ruja** din pământ*
Şi ros-o cu rădăcină,
O dus-o-n altă grădină
Ca acolo să-nflorească
Şi acolo să rodească.
*Ţucu-te **rujă**-nflorită*
În grădină răstăvită,
Tare tu te-ai supărat
De pe mine m-ai lăsat.[13]

Câteodată figurează **ruja** şi-n fruntea a o samă de doine poporane, ca un semn de dragoste. Iată şi o astfel de doină din **Ţara-românească**, jud. Muscel:

*Şi-o foiţă **rujă-nvoaltă***
Neică,
Când îi trece pe la poartă
Să nu-ţi arunci ochii-ndată,
Să te vadă lumea toată ...
Neică,
Şi să pui capu-n pământ,
Să zică că ne-am urât,
Să-ţi arunci ochii pân sat
Să zică că ne-am certat,
Să zică că ne-am lăsat.[14]

Alta, din **Transilvania**:

Rujă-creaţă, rujuliţă,
Măi bădiţă Niculiţă,
Când ieşi sara pe uliţă,
Fluieră din fluieriţă
Să ies şi eu la portiţă,
Să-ţi mai dau a mea guriţă![15]

Românii din **Bucovina** întrebuinţează **ruja** nu numai spre înfrumuseţarea grădinilor, ci de multe ori şi ca leac contra **durerii la vintricel**.

---

[11] ***Şezătoarea***, vol. II, Fălticeni, p. 46.
[12] Răstăvită = sămănată.
[13] Din colecţiunea mea inedită.
[14] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 832.
[15] Iarnik-Bârsan, p. 49.

Aşa bărbaţii, cari sufăr de boala aceasta, iau **ruja**, o pun într-o ulcică curată pe horn ca să mocnească până a doua zi. A doua zi demineaţă, bând din apa aceasta, durerea le-ncetează.[16]

În fine, trebuie să amintim şi aceea că românii din **Banat** înţeleg sub numirea **rujalină** nu numai planta sau floarea despre care ni-a fost până aice vorba, ci totodată şi una dintre cele nouă zâne, numite de dânşii **miluite**.[17]

*

Bujorul e bun contra spăriatului. Se înşiră rădăcina lui pe aţă şi se pune copiilor la gât.[18]

Este şi **bujor-alb**.[19]

Bujorul aduce întrucâtva cu **ruja**, e însă la floare mai delicat decât aceasta şi nu creşte aşa de nalt. **Ruja** are mai multe flori, aşezate în patru părţi. Bujorul are însă mai puţine. Samănă că e Paeonia Moldavica?[20] **Bujorul** e bun de **dor de şale**; îl fierbe cu apă şi-l bea.

Femeile, cari nu fac copii ori cari fac numai fete, fură **floarea bujorului** în ziua de **Ispas**, o fierbe, bea şi se scaldă cu zama, căci va face copii, sau va face şi băieţi, dacă face numai fete.

Iarna se întrebuinţează **rădăcina**.

Ca un bujor, zicală = frumos, plăcut, voinic, chipeş; ***a se îmbujora***, zicală = a se înroşi, a se rumeni; ***se îmbujoră de ruşine***.[21]

Ruja[22], **babarujele**[23] (Paeonia off.).

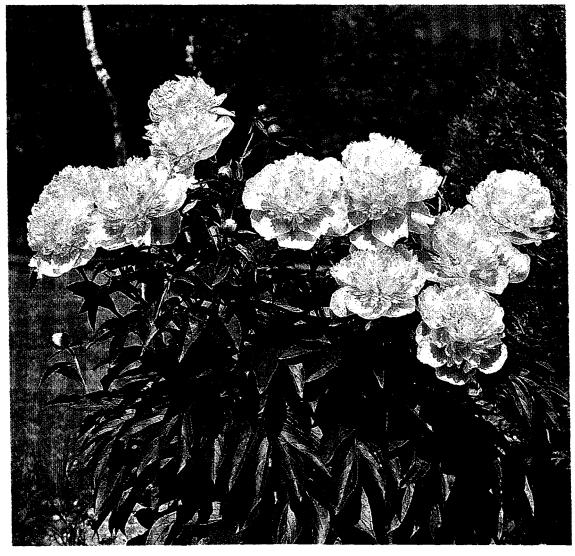

[16] Dat. rom. din Putna, dict. de Anisia Vişan.

[17] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea botanicei***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 573; S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 623.

[18] Din Moldova, com. de dna El. Nic. Voronca.

[19] Dict. de M. Popescu, din Ciudei; vezi şi ***Familia***, 1868, p. 164.

[20] Dict. de S. Sa Nic. Filip, paroh în Dumbrăveni.

[21] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[22] Bălăşel, nr. 122.

[23] Gligor, nr. 71.

400. Ruşinea-fetelor
(Daucus Carota L.)

463

Rusinea
(Daucus Carota L.)

Pe fânaţe şi priloage, dar mai cu samă pe lângă marginile drumurilor şi pe haturile, ce despart ogoarele unul de altul, nu odată ni se întâmplă să vedem o plantă, a cărei înălţime ajunge uneori mai bine de un metru, iară florile sale, cari de regulă se află în vârvul rămurelelor, sunt înşirate şi crescute în forma unui cuib de flori, iar centrul coroanei florilor, după cum m'am încredinţat singur, constă din vreo câteva floricele cari au coloare roşie-întunecată, pe când celelalte flori de pe de laturi au o coloare albă.

Planta aceasta se numeşte de către Românii din Bucovina: Rusine, Rusinoasă, Rusinea-fetei, Rusinea-fetelor şi Morcov-de-câmp; de către cei din Moldova: Rusinea-fetei şi Rusinea-fetelor[1]; de către cei din Muntenia: Rusinea-fetei, Rusinea-fetelor şi Morcov-selbatic[2]; de către cei din Transilvania: Rusinea-fetelor[3] şi Barba-popei[4]; iară de către cei din Banat: Rusine[5], lat. Daucus

1) I. Creangă: Amintiri din copilărie şi anecdote, Iaşi 1892, p. 136; - şi com. de dl Art. Gorovei.
2) Dr. D. Brândza: Limba bot. publ. în Columna lui Traian cit. p. 157; - Idem: Prodrom p. 235; - şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
3) G. Bariţ: Vocabular de numele plantelor pe an. 1859. p. 26.
4) Dr. D. Brandză: Limba bot. p. 157, şi Prodrom p. 235.

Pe fânaţe şi priloage, dar mai cu samă pe lângă marginile drumurilor şi pe haturile ce despart ogoarele unul de altul, nu o dată ni se întâmplă să vedem o plantă a cărei înălţime ajunge uneori mai bine de un metru, iară florile sale, cari de regulă se află în vârvul rămurelelor, sunt înşirate şi crescute în forma unui cuib de flori, iar centrul coroanei florilor, după cum m-am încredinţat singur, constă din vreo câteva floricele cari au coloare roşie-întunecată, pe când celelalte flori de pe de laturi au coloare albă.

Planta aceasta se numeşte de către românii din Bucovina: **ruşine, ruşinoasă, ruşinea-fetei, ruşinea-fetelor** şi **morcov-de-câmp**; de către cei din Moldova: **ruşinea-fetei** şi **ruşinea-fetelor**[1]; de către cei din Muntenia: **ruşinea-fetei, ruşinea-fetelor** şi **morcov-sălbatic**[2]; de către cei din Transilvania: **ruşinea-fetelor**[3] şi **barba-popii**[4]; iară de către cei din Banat: **ruşine**[5], lat. Daucus

[1] I. Creangă: **Amintiri din copilărie şi anecdote**, Iaşi, 1892, p. 136; şi com. de dl Art. Gorovei.
[2] Dr. D. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *Columna lui Traian, cit.* p. 157; Idem: **Prodrom**, p. 235; şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[3] G. Bariţ: **Vocabular de numele plantelor** pe an 1859, p. 26.
[4] Dr. D. Brândză: *Limba bot.*, p. 157, şi **Prodrom**, p. 235.
[5] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 587.

Carota sau Daucus sylvestris Cz.

Despre planta aceasta există la românii din **Bucovina** următoarea legendă:

*Zice că întâlnindu-se odată un moşneag bătrân cu **ruşinea** şi văzând-o că e cam supărată şi dusă pe gânduri, a întrebat-o de ce e aşa de supărată.*

*- D-apoi cum, păcatele mele, să nu fiu supărată, răspunse **ruşinea**, dacă lumea din ziua de astăzi, şi mai ales tineretul, e aşa de rea şi de stricată, că nu vrea să mai audă de numele meu, nici nu se mai ruşinează cum se ruşina mai nainte!*

*Iar după ce-i dete ea răspunsul acesta, rupse o buruiană a cărei floare era toată roşă ca **ruja** şi, arătându-i-o, îi zise:*

*- Vezi, moşule, buruiana aceasta!... Ea se numeşte **ruşine**, ca şi mine, fiindcă toată floarea ei e roşă ca **ruja**. Va veni însă odată un timp, şi acela nu e tocmai tare departe, când toată floarea ei se va albi. Atunci să ştii că şi eu mă voi sfârşi!*

Şi cum rosti ea cuvintele acestea, îşi luă rămas bun de la moşneag şi plecă mai departe, oftând. Iar floarea ce-a arătat-o ea moşneagului din minutul acela a şi căpătat un cerc alb pe margine. Şi tot aşa s-a înalbit ea din an în an, astfel că, în timpul de faţă, numai la mijloc se mai află vreo câteva floricele roşii, pe când toate celelalte s-au înalbit cu totul.

*Şi cu cât se înalbeşte floarea acestei buruiene mai tare, cu atâta şi **ruşinea** se ofileşte şi se trece mai repede. Iar când se vor înalbi şi floricelele de la mijloc, când toată floarea acestei buruiene, care se numeşte **floarea ruşinii**, va fi albă, atunci şi **ruşinea** are să piară cu totul de pe faţa pământului.*[6]

O altă legendă despre **ruşine** sau **ruşinea-fetelor**, tot din **Bucovina**, sună precum urmează:

*Mai demult, pe când fetele erau foarte ruşinoase şi sfiicioase, floarea acestei plante era toată roşă ca **ruja**. Iară de când a început tineretul, şi mai cu samă fetele cele mari, a-şi pierde ruşinea, de când nu se sfiesc şi ruşinează de nime, fie acela tânăr sau bătrân, bărbat sau femeie, de când unele dintre dânsele au început a fi mai obraznice, chiar şi decât cei mai mari praşcăi şi puşcă-n lună, de-atunci a-nceput, pe-ncetul, şi floarea acestei plante a se înalbi, până ce în urma urmelor s-a înalbit mai toată.*

*Rar unde se mai află acuma câte o **ruşine** sau **ruşinoasă** în coroana căreia să se afle mai multe floricele roşii. În coroana celor mai multe **ruşinoase** a rămas numai o mică floricică roşă, dar şi aceea e numai ca un cap de boldişor de mică, adică numai pe-atâta, pe câtă ruşine a mai rămas la cea mai mare parte din fete. Ceealaltă floare însă toată s-a înalbit, pentru că şi faţa fetelor s-a îngroşat, pentru că rar care fată se mai roşeşte acum la faţă, când se-ntâlneşte cu vreun fecior sau când face vreo necuviinţă, ci o fată cinstită şi de omenie n-ar face-o niciodată, căci n-ar pute-o cuprinde pământul de ruşine.*[7]

---

[6] După spusa rom. din Bosanci, dict. de Catrina Ierimie; şi a celor din Costişa, distr. Rădăuţului, com. de Niculai Lavric, stud. gimn.

[7] Din Crasna, dict. de Z. Tuniac, precum şi de alte romînce din Bucovina; apoi din Gălăneşti, dict. de Ileana Cârstean: ***Ruşinea-fetelor** se numeşte şi **morcov-de-câmp**. Mai demult, floarea acestei plante era toată roşie, acuma însă e numai la mijloc roşie, iară pe de laturi, albă. Tineretul era atunci mai cu ruşine, iar acuma, de-aceea e aşa de albă, pentru că tineretul şi-a pierdut ruşinea.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochiţa Solcan: *Mai demult toată **ruşinea** era roşie. Acuma însă de-aceea are **ruşinea** numai foarte puţină floare roşie la mijloc, pentru că piere ruşinea la oameni, mai ales la tineret şi cu deosebire la fete.*; a celor din Bălăceana, com.

Acestea sunt legendele românilor din **Bucovina** despre **ruşine** sau **ruşinea-fetelor**!

Şi tot cam aşa cred despre această plantă şi românii din **Moldova**, jud. Suceava[8], precum şi cei din **Muntenia**, jud. Vâlcea.[9]

Ruşinea se-ntrebuinţează de către femeile cele ştiutoare din **Bucovina** ca medicament pentru bărbaţii ce sunt **vătămaţi**.[10] Se ia adică planta aceasta cu rădăcină cu tot, se spală bine, se pune într-o ulcică cu lapte dulce de vacă, în care se lasă apoi până ce se moaie şi iesă tot sucul dintr-însa. După aceasta, se unge cel vătămat cu unsoare de gâscă sau şi de porc şi se trage **vătămatul** sau **vătămătura** în sus. Iară după ce într-acest mod se trage, i se dă celui vătămat din laptele în care a mocnit **ruşinea**, de două sau şi de trei ori pe zi de băut, până atunci, până ce se vindecă cumsecade.[11]

de Teofil Teodoraş, stud. gimn.: ***Ruşinea.*** *Floarea acestei plante era mai demult toată roşă. Iar de când au început fetele a nu mai avea ruşine, a început şi ea a-şi pierde coloarea cea roşie de pe margini, şi a rămas numai la mijloc foarte puţină roşă, ca semn că numai puţină ruşine le-a rămas şi fetelor.*

[8] Com. de dl Art. Gorovei: *Punctul cel roşu din mijloc de la **ruşinea-fetei** reprezintă ruşinea fetelor. Mai înainte vreme, floarea toată era roşie, dar cu cât lumea s-a înmulţit, cu atâta şi ruşinea fetelor a scăzut, încât azi n-a rămas decât foarte puţină, şi încă şi asta numai la copii. De aceea şi punctul cel roşu e aşa de mic.*; I. Creangă: **Amintiri**, p. 136: *Odată era o floare numită **ruşinea-fetelor**, foarte răspândită în ţară la noi; dar de când au luat **mârşavele de modă** locul gospodinelor române, această floare a început a dispărea din grădinile şi ţarinele noastre.*

[9] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: ***Ruşinea-fetei sau morcovul-sălbatic** este o buruiană cu floarea albă şi compusă, care are un mănunchi de floricele violete la mijloc. Acest mănunchi violet se zice **ruşinea-fetei**, şi înainte vreme era mare cât un ban, azi abia e ca o gămălie de ac, fiindcă nici fetele nu mai sunt ruşinoase cum au fost în vechime. La vremea de-apoi va dispărea cu totul **ruşinea-fetei**.*

[10] Sub cuvântul **vătămat** se-nţelege aice ceea ce germanii înţeleg sub cuvântul **bruch**.

[11] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac.

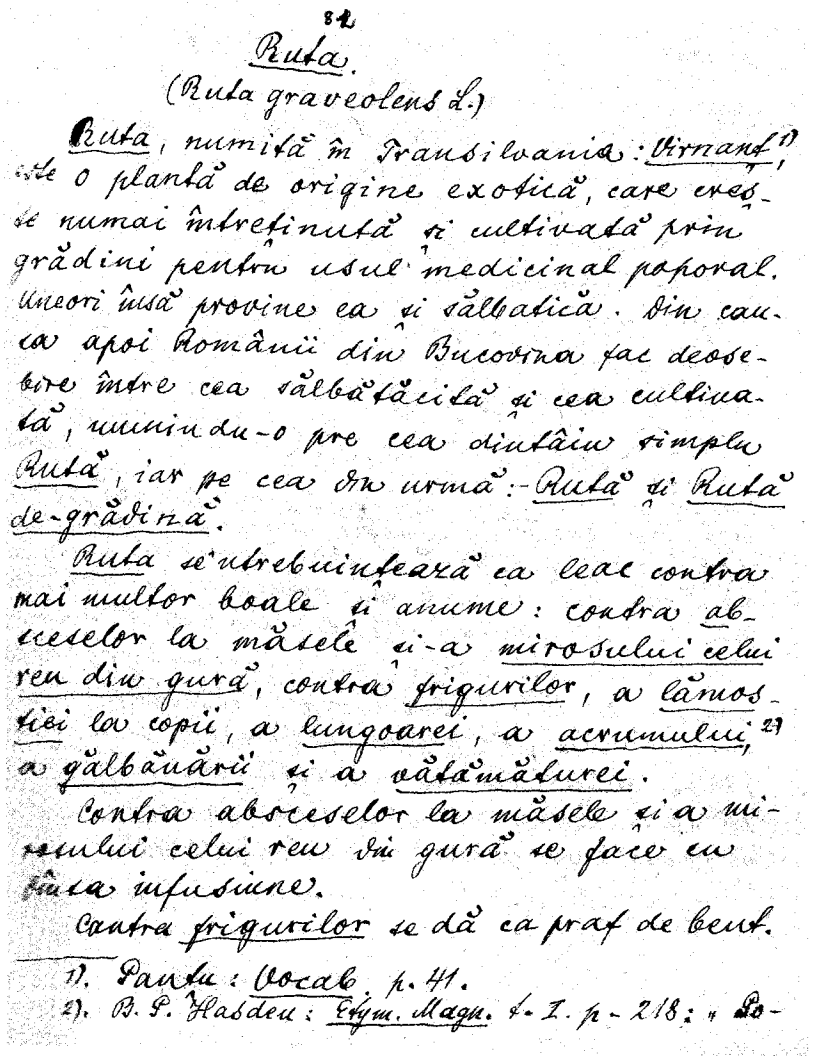

Ruta.
(Ruta graveolens L.)

Ruta, numită în Transilvania: Virnanţ[1], este o plantă de origine exotică, care creşte numai întreţinută şi cultivată prin grădini pentru uzul medicinal poporal. Uneori însă provine ea şi sălbatică. Din cauza apoi Românii din Bucovina fac deosebire între cea sălbătăcită şi cea cultivată, numindu-o pre cea dintâiu simplu Rută, iar pe cea din urmă: - Rută şi Rută de-grădină.

Ruta se ntrebuinţează ca leac contra mai multor boale şi anume: contra abceselor la măsele şi-a mirosului celui reu din gură, contra frigurilor, a lămostiei lor copii, a lungoarei, a acrumului[2] a gălbănării şi a vătămăturei.

Contra abceselor la măsele şi a mirosului celui reu din gură se face cu fiasa infusiune.

Contra frigurilor se dă ca praf de beut.

1). Pantu: Vocab. p. 41.
2). B. P. Hasdeu: Etym. Magn. t. I. p. 218: „Po-

401. Ruta
(Ruta graveolens L.)

Ruta, numită în Transilvania: **virnanţ**[1], este o plantă de origine exotică, care creşte numai întreţinută şi cultivată prin grădini, pentru uzul medicinal poporal. Uneori însă provine ea şi sălbatică. Din cauza [aceasta] apoi românii din Bucovina fac deosebire între cea sălbătăcită şi cea cultivată, numind-o pe cea dintâi simplu, **rută**, iar pe cea din urmă: **rută** şi **rută-de-grădină**.

Ruta se-ntrebuinţează ca leac contra mai multor boale şi anume: contra **abceselor** la măsele şi-a **mirosului celui rău din gură**, contra **frigurilor**, a **lămostiei** la copii, a **lungoarei**, a **acrumului**[2], a **gălbănării** şi a **vătămăturei**.

---

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 41.

[2] B. P. Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 218: *Poporul de aicea - adică din Ţara-românească, jud. Tutova, com. Bogeşti - numeşte boalele astfel: poală albă, rast, umflătură de ţâţe, durere de ochi, albeaţă la ochi, cârcinul sau broasca la ochi, durere de cap, diochi, plecate, potcitură, verme, plăscăghiţă, râie, tifos, friguri, troahnă, vărsat, coriu, bube dulci, boale lumeşti, vătămătură, treapăd, holeră, ciumă, oftigă, gălbănare, strâns, rohini, buba cea rea, giunghi, chelbe, gâlci, bubă neagră, dropică şi **acrum la copii, un fel de boală care se întinde peste tot corpul.***

Contra abceselor la măsele şi a mirosului celui rău din gură se face cu dânsa infuziune.

Contra **frigurilor** se dă ca praf de băut.

Pentru copiii **lămostiţi** se ia **rută**, se pisază şi se stoarce pe pumnul mânii, până pică trei picături la cot, şi acele picături se dau apoi copiilor bolnavi să le beie (Giurgiu).

Pentru **lungoare** se pisază **rută**, se pune la cap şi se fac scăldături dintr-însa.

Pentru copiii bolnavi de **acrum**, se fierb într-o tigaie de lut trei pumni de frunză de **rută**, trei **cepe-albe**, trei **căţei de usturoi**, 15 dramuri de spirt de vin şi două dramuri de untdelemn, până ce se face zama neagră, se strecoară pintr-o petică, se păstrează într-un şip, şi cu aceasta se ung apoi copiii peste tot trupul.[3]

Pentru **gălbănări** se ia în fiecare demineaţă câte-o bucăţică de **rădăcină de rută**, se mestică bine în gură şi apoi, luându-se o sticlă de apă proaspătă şi rece, se-nghiţeşte dimpreună cu apa aceasta pe inima deşartă.

Urmând aşa mai multe săptămâni dupăolaltă, bolnavul se vindecă de **gălbănări**.[4] Când e cineva bolnav de **vătămătură**, se fac din **rută** oblojele la pântece. Şi tot spre scopul acesta, se pune **rută** în rachiu şi rachiul acesta i se dă apoi de băut.[5]

Mai departe, **ruta** e considerată, mai ales de femei, ca unica plantă care face să crească părul. De-aceea este ea foarte mult întrebuinţată în lăutori.

Ba unii cred chiar că, făcându-se lăutoare din **rută** şi dându-se cu lăutoarea aceasta, nu numai că părul creşte, ci încă se curăţă capul de toată răutatea şi creierii se limpezesc.[6] În fine, mai e de amintit încă şi aceea că foarte mulţi inşi pun **frunză de rută** în rachiu, anume ca să-i deie o culoare verde şi, măcar că **ruta** e foarte amară, să fie gustos şi să deie poftă la mâncare.[7]

O samă de femei însă, atât din Bucovina cât şi din alte părţi, întrebuinţează rachiul acesta nu numai de băut spre a căpăta gust la mâncare, ci, fiind îngreunate, şi spre a **pierde copiii** cu cari sunt însărcinate. Spre scopul acesta, plămădesc ele **rută** cu rachiu de drojdii, o fierb în vin sau în apă şi apoi o beu pe inima goală.[8]

*

Ruta e bună de stomac şi de făcut copii.[9]

*

Ruta.[10]

---

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 62.

[4] Dat. rom. din Opaiţ, com. de Dugan, stud. gimn.

[5] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[6] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 40.

[7] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; a celor din Dumbrăveni, dict. de S. Sa Nicolai Filip, iconom: ***Ruta, dimpreună cu rădăcina ei, se pune în rachiu şi se bea pentru ca să capete poftă de mâncare şi pentru vătămătură.***

[8] Cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 62: ***Ruta** plămădită cu rachiu de drojdie, fiartă în vin sau în apă, se dă femeilor de lepădătură.*

[9] Com. de dna El. Nic. Voronca.

[10] Bartolomeu, p. 50; ***Ungaria***, I, p. 380.

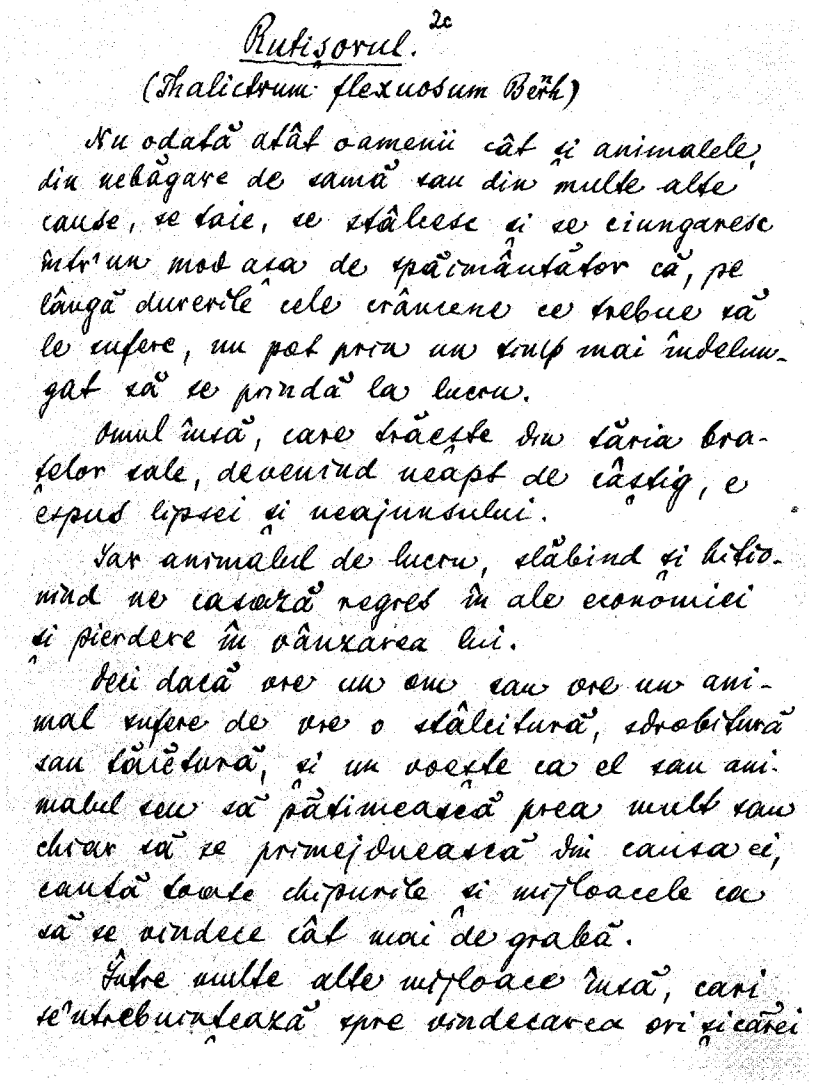

Rutişorul. 2c
(Thalictrum flexuosum Berk)

Nu odată atât oamenii cât şi animalele, din nebăgare de samă sau din multe alte cauze, se taie, se stâlcesc şi se ciungăresc într'un mod aşa de spăimântător că, pe lângă durerile cele crâncene ce trebue să le sufere, nu pot prin un timp mai îndelungat să se prindă la lucru.

Omul însă, care trăieşte din tăria braţelor sale, devenind neapt de câştig, e expus lipsei şi neajunsului.

Iar animalul de lucru, slăbind şi hitionind, ne cauzează regres în ale economiei şi pierdere în vânzarea lui.

Deci dacă vre un om sau vre un animal sufere de vre o stâlcitură, zdrobitură sau tăietură, şi un voeşte ca el sau animalul său să pătimească prea mult sau chiar să se primejduiască din causa ei, caută toate chipurile şi mijloacele ca să se vindece cât mai degrabă.

Între multe alte mijloace însă, cari se'ntrebuinţează spre vindecarea orişicărei stâlcituri, zdruncinături şi tăieturi, fie aceea orişicât de mare şi de periculoasă, e şi **rutişorul**.

402. Rutişorul
(Thalictrum flexuosum Bernh.)

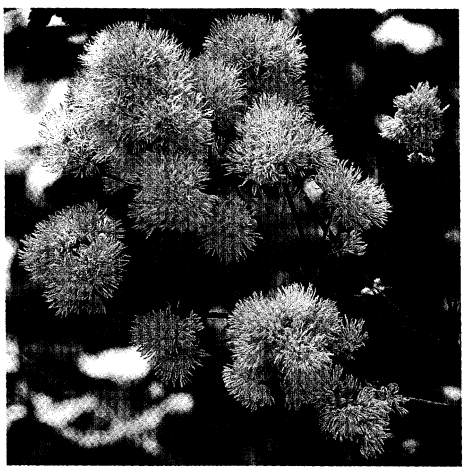

Nu e însă numai un singur **rutişor**, ci sunt mai multe plante cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi cari mai toate se cheamă astfel, şi anume:

Rutişorul, lat. Thalictrum angustifolium Jacq.

Clocoţelul, pl. **clocoţeii**, **mărgeaua**, **rutişorul**, lat. Thalictrum aquilegifolium L.

Rutişorul, lat. Thalictrum elatum Murr.

Rutişorul sau **rutişorul-puturos**, lat. Thalictrum foetidum L.

Rutişorul-galbăn, lat. Thalictrum flavum L.

Ruta, **rutişorul**, lat. Thalictrum flexuosum Bernh.

Ruta-de-livezi, lat. Thalictrum majus Jacq.

Rutişorul, lat. Thalictrum nigricans Jacq.

Rutişorul, lat. Thalictrum saxatile Schleich.[1]

Dintre toate speciile acestea de **rutişor** însă numai **ruta** sau **rutişorul**, lat. Thalictrum flexuosum Bernh., se-ntrebuinţează mai cu samă la vindecarea tăieturilor.

Deci dacă tăietura e umflată, se fierbe **rută** sau **rutişor** de acesta şi cu zama ce iesă dintr-însul se opăreşte **făină de mălai** sau **cucuruz** şi cu făina aceasta, răcită bine, se leagă apoi tăietura.[2]

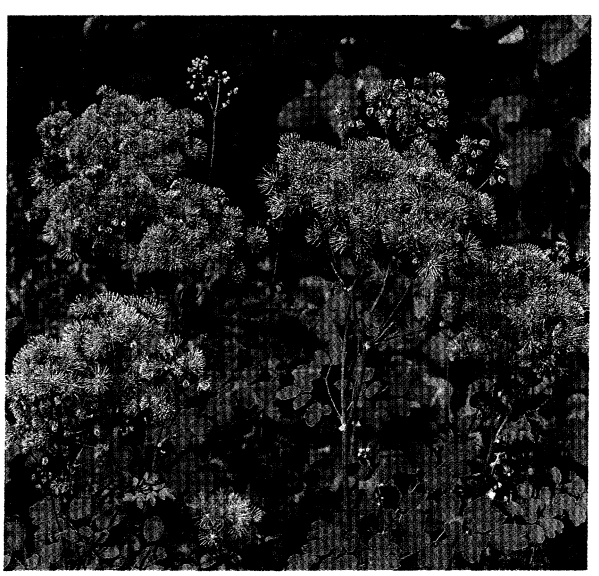

[1] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 22-25; Panţu: **Vocab.**, p. 47; Idem: **Plantele**, p. 246-247.

[2] Vas. Rebrean: ***Medicini poporale româneşti***, publ. în ***Ungaria***, an. I, Cluj, 1892, p. 380.

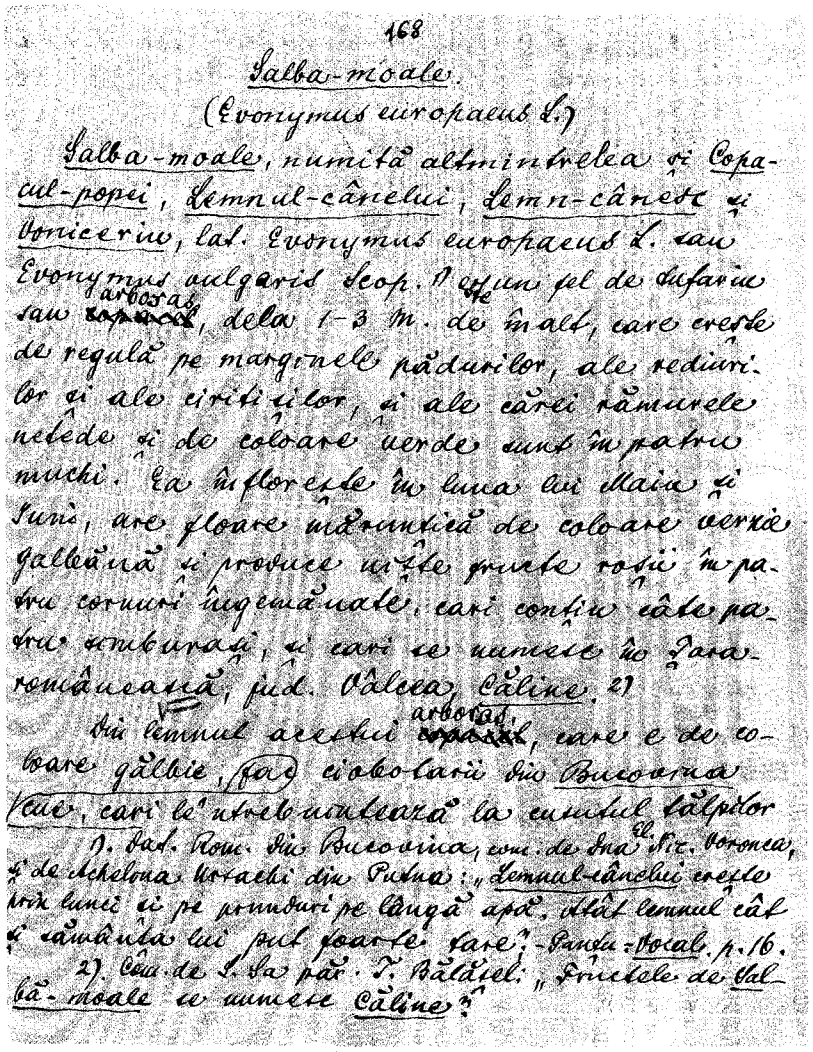

168

Salba-moale.

(Evonymus europaeus L.)

Salba-moale, numită altmintrelea şi Copacul-popei, lemnul-câinelui, lemn-cânesc şi voniceriu, lat. Evonymus europaeus L. sau Evonymus vulgaris Scop. O fel de tufariu sau arboraş, dela 1-3 m. de înalt, care creşte de regulă pe marginele pădurilor, ale rediurilor şi ale ciritişilor, şi ale cărui rămurele netede şi de coloare verde sunt în patru muchi. Ea înfloreşte în luna lui Maiu şi Iunie, are floare mărunţică de coloare verzie galbănă şi produce nişte fructe roşii în patru cornuri îngemănate, cari conţin câte patru sâmburaşi şi cari se numesc în Ţara-românească, jud. Vâlcea, căline. 2)

Din lemnul acestui arboraş, care e de coloare gălbie, ciobotarii din Bucovina fac cuie, cari le-ntrebuinţează la cusutul tălpilor şi al călcâielor de la papuci şi ciobote.

1) Dat. rom. din Bucovina, com. de dna El. Nic. Voronca, şi de Achelona Ursachi din Putna: „Lemnul-câinelui creşte prin lunci şi pe prunduri pe lângă apă. Atât lemnul cât şi sămânţa lui put foarte tare." Panţu: Vocab. p. 16.

2) Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel. „Fructele de salbă-moale se numesc căline."

403. Salba-moale

(Evonymus europaeus L.)

Salba-moale, numită altmintrelea şi **copacul-popii, lemnul-cânelui, lemn-cânesc** şi **voniceriu**, lat. Evonymus europaeus L. sau Evonymus vulgaris Scop.[1], este un fel de tufar sau arboraş, de la 1-3 m de înalt, care creşte de regulă pe marginile pădurilor, ale rediurilor şi ale ciritişilor, şi ale cărui rămurele netede şi de coloare verde sunt în patru muchii. Ea înfloreşte în luna lui mai şi iunie, are floare mărunţică de coloare verzie galbănă şi produce nişte fructe roşii în patru cornuri îngemănate, cari conţin câte patru sâmburaşi şi cari se numesc în Ţara-românească, jud. Vâlcea, **căline**[2].

Din lemnul acestui arboraş, care e de coloare gălbie, ciobotarii din Bucovina fac cuie, cari le-ntrebuinţează la cusutul tălpilor şi al călcâielor de la papuci şi ciobote.

[1] Dat. rom. din Bucovina, com. de dna El. Nic. Voronca, şi de Achelina Ursachi din Putna: ***Lemnul-cânelui** creşte prin lunci şi pe prunduri pe lângă apă. Atât lemnul cât şi sămânţa lui put foarte tare.*; Panţu: **Vocab.**, p. 16.

[2] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: *Fructele de salbă-moale se numesc căline.*

O legendă din **Ţara-românească** zice că arboraşul acesta este făcut din **salba Zânei-codrilor.** Şi iată cum!

*Prefăcând o vrăjitoare pe **Voinicul-pădurilor**, iubitul **Zânei-codrilor**, într-o buruiană, numită **floarea-voinicului**, zâna începu să plângă şi se rugă vrăjitoarei ca să nu o lese singură pe lume, dându-i, în acelaşi timp, **salba** ei, ca să-i asculte şi să-i împlinească ruga.*

*Vrăjitoarea însă, care avea mare ciudă pe **Voinicul-pădurilor**, fiindcă acesta, înainte de a-l preface în buruiană, îi tăiase o mână cu paloşul, aruncă salba, sfărmând-o de trunchiurile copacilor. De atunci **Zâna-codrilor** rătăceşte singură şi îndurerată, vărsând lacrimi de sânge. Iar pe unde au căzut sfărmăturile din salba ei, creşte un arboraş cu frunze moi, având în vârf lacrimile zânei, prefăcute în chip de bobiţe roşii. Şi acest arboraş se cheamă **salbă-moale**.*[3]

Rămurelele sale cele tinere însă, după cum afirmă femeile ştiutoare din **Bucovina**, sunt bune de **durere de cap** şi de **spăriat**, iar fructele sale sunt bune de **vărsături** şi **curăţire înuntru**, de **durere de inimă** şi de **roşaţă**.

Cel ce are **durere de cap** ia într-o zi de sec, desdemineaţă, până a nu răsări soarele, pâne şi sare, se duce cu acestea unde ştie că se află un arboraş de **salbă-moale** şi, ajungând la starea locului, pune lângă dânsa pânea şi sarea şi, sorocind-o, zice:

*Bună demineaţa, **salbă-moale**!*
Eu te sorocesc cu pâne şi cu sare
Iar dumneata să mă soroceşti
Şi să mă învredniceşti
Cu sănătate şi cu uşurare
Din cap şi până-n picioare!

Iar după ce rosteşte cuvintele acestea, ia nouă rămurele de **salbă-moale** şi, întorcându-se cu dânsele acasă, face scăldătoare, în care se scaldă.[4]

Tot aşa fac şi se scaldă şi cei ce sunt **spăriaţi**.[5]

Pentru **vărsături** şi **curăţire înuntru**, se fierb bobiţe de **salbă-moale** şi zama ce iesă dintr-însele se bea.[6] Pentru **durere de inimă** se mânâncă boabe de **lemn-cânesc**.

În fine, pentru cei ce au **roşaţă**, se fierb bobiţe de **salbă-moale** şi cu zama ce iesă dintr-însele se spală în gură. Spre scopul acesta însă cele mai multe romînce, şi cu deosebire cele din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, adună toamna o cantitate anumită de bobiţe sau **căline** de acestea, le uscă şi apoi, ducându-le în ziua de Bobotează la biserică să le boteze preotul, le păstrează peste tot anul.[7]

Feciorii din unele părţi ale **Bihariei** din **Ungaria** însă, cărora le soseşte timpul ca să meargă la asentare, au datină de a jupi peliţa cea galbănă de sub scoarţa **salbei-moale** sau **lemnul-cânelui**, cum numesc ei arboraşul acesta, şi a o pune apoi în apă sau **rachie**, unde o lasă până ce iesă toată puterea dintr-însa.

---

[3] *Viaţa literară*, an. I, nr. 19, p. 8.
[4] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.
[5] Com. de dna El. Nic. Voronca: *Copacul-popii, care are fructe roşii, e bun de durere de cap şi de spăriat.*
[6] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 62.
[7] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

Rachia, sau rachiul acesta, care se face galbănă ca ceara, o beu ei cu vreo câteva zile înainte de a se duce la asentare.

Făcând-o aceasta, îngălbinesc şi ei ca ceara şi, prin urmare, medicii ce-i cercetează, necunoscând ce boală au, nu-i iau la oaste. S-a întâmplat însă foarte adeseori că nu unul dintre feciorii cari au băut prea multă zamă de aceasta s-au înveninat şi au murit.[8]

Salba-moale figurează foarte adeseori şi-n fruntea a o samă de doine poporale, şi cu deosebire în fruntea celor ostăşeşti.

Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din **Ţara-românească**, jud. Muscel:

*Frunză verde **salbă-moale**,*
Ce fluieri, bădiţ' a jale,
Ori ţi-i grea arma-n spinare?
- Nu mi-i grea arma-n spinare,
Ci mi-e inima rea tare
Şi plină de supărare,
Supărare şi cu jale ...
E cuprinsă de năcaz
Tot de la părinţi de-acas';
C-au rămas boii 'njugaţi
Şi părinţii mâniaţi;
Am lăsat boii trăgând,
Oile-n târlă zbierând
Şi pe mândruţa oftând ...
Şi-am plecat în miliţie,
I-am lăsat în sărăcie ...[9]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că de familia **salbei-moale** se mai ţin încă doi tufari sau arboraşi, cari li-s românilor asemenea cunoscuţi după nume.

Iară aceia sunt:

Salba-moale, lat. Evonymus latifolius Scop., şi

Cerceii-babei, numiţi astfel în Moldova, jud. Tecuci, sau **lemn-râios**, lat. Evonymus verrucosus Scop.[10]

[8] Com. de dl Vas. Sala.

[9] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 19; comp. şi p. 22, 24, 35, 38, 42, 45, 104 şi 149.

[10] Panţu: **Vocab.**, p. 16; Idem: **Plantele**, p. 144 şi 249.

404. Salcâmul
(Robinia Pseudacacia L.)

Salcâmul. 296
(Robinia Pseudacacia L.)

Salcâmul e un arbore originar din America boreală. El s'a adus şi s'a plantat în Europa abia pe la începutul secolului al septesprecelea. Cu toate acestea însă în timpul de faţă nu e nici o singură ţară locuită de Români, în care se nu se afle.

În Bucovina acest arbore, care se prinde, ca şi Răchita, în ori şi ce loc l-ai planta, se numeşte Acaţie; în Moldova şi Muntenia însă Salcâm, Salcâm-alb şi Salcân[1]; în Oltenia Dafin[2]; în Transilvania: Acaciu, Acaţ şi Brebene[3]; în Banat: Bagrin, Băgrin, Braghin, Brebene, Cârtac şi Magrin[4]; iară în alte părţi locuite de Români Arcaţ prin epentesa lui r ca în Arţar, cu care uneori îl şi confundă poporul.[5]

1). Dr Brândză: Limba bot. publ. în op. cit. p. 388; - Panţu: Vocab p. 40; - G. Dem. Teodorescu: Poesii pop. p. 616.

2). Dr Brândză op. şi loc. cit. - Hasdeu: Etym. Magn. t. I. p. 126.

3). Panţu: Vocab. p. 40; - Alesiu Viciu: Glosariu p. 21.

4). Hasdeu: Etym. Magn. t. I. p. 126; - Idem de eadem t. III. p. 2339; - Foaia diecesană an. X. p. 3; - cf. şi poesiile pop. ce urmează mai la vale.

5). Hasdeu: Etym. Magn. t. I. p. 126.

Salcâmul e un arbore originar din America boreală. El s-a adus şi s-a plantat în Europa abia pe la începutul secolului al XVII-lea. Cu toate acestea însă, în timpul de faţă nu e nici o singură ţară locuită de români în care să nu se afle.

În Bucovina, acest arbore care se prinde, ca şi **răchita**, în orişice loc l-ai planta, se numeşte **acaţie**; în Moldova şi Muntenia însă, **salcâm, salcâm-alb** şi **salcân**[1]; în Oltenia, **dafin**[2]; în Transilvania: **acaciu, acaţ** şi **brebene**[3]; în Banat: **bagrin, băgrin, braghin, brebene, cârtac** şi **magrin**[4]; iară în alte părţi locuite de români, **arcaţ**, prin epentesa lui **r** ca în **arţar**, cu care uneori îl

[1] Dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 388; Panţu: **Vocab.**, p. 40; G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop.**, p. 616.

[2] **Dr. Brândză**, *op.* şi *loc. cit.*; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 126.

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 40; Alesiu Viciu: **Glosariu**, p. 21.

[4] Hasdeu: **Etym. Magn**, t. I, p. 126; *Idem de eadem*, t. III, p. 2339; *Foaia diecezană*, an. X, p. 3; cf. şi poeziile pop. ce urmează mai la vale.

şi confundă poporul.[5] Dintru început zice că **salcâmul** nu numai că înflorea, ci el făcea şi nişte poame foarte frumoase şi gustoase. Trecând însă Dumnezeu într-o zi de pe vremurile acelea, când umbla el şi cu Sân-Petru pe pământ, pe sub un **salcâm**, şi intrându-i un ţăp de-ale acestuia într-un picior, aşa de tare s-a supărat pe dânsul, că l-a blăstămat, zicându-i:

Salcâmul de-nflorit
Să-nfloreascâ,
Dar de rodit
Să nu rodească!

Şi de-atunci, **salcâmul**, în tot anul:

De-nflorit
Înfloreşte,
Dar de rodit
Nu rodeşte.[6]

Având însă **floarea salcâmului** un miros foarte pătrunzător şi plăcut, de-aceea o bună parte de români nu numai că o pun şi o păstrează pe la icoane şi la coarda casei, ci fac dintr-însa totodată şi un fel de ceai, pe care îl beu apoi pentru **durere de piept** şi pentru **tusă cu flegmă**.[7]

Iar când te pomeneşti toamna că vezi vreun **salcâm** înflorit, atunci e un semn că iarna mai are încă mult răgaz până să vie.[8] Lemnul de **salcâm** e foarte uşor, dar şi foarte trainic.

De-aice vine apoi că românii din unele părţi ale **Banatului** fac dintr-însul sicrie pentru cei repăusaţi. Drept dovadă despre această datină foarte răspândită în **Banat** avem şi următoarea doină din com. Pătaş:

Frunză verde ***napi-greceşti,***
Haida, neico, mă petreci,
Mă petreci, să nu mă-neci,
Că n-ai bani să mă plăteşti,
Nici ***băgrin***
Să-mi faci sicrin;
Nici ***măr-dulce***
Să-mi faci cruce;
Nici ***măr-acru***
Să-mi faci steagu.[9]

Apoi şi următoarea variantă a acestei doine, tot din **Banat**, com. Socolari:

Vino, bade, de mă trece
Peste Dunărea cea rece,

[5] Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 126.
[6] Com. de dl Tudor Pamfile.
[7] Dat. rom. din Moldova, com. Ţăpu, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile; şi a celor din Ţara-românească, com. Slănic, jud. Prahova, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.
[8] Cred. rom. din Moldova, com. de dl Tud. Pamfile.
[9] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 61.

Şi ***pază***[10] *să nu mă-neci,*
Că n-ai bani să mă plăteşti,
Nici ***băgrin***
Să-mi faci sicrin,
Nici ***măr-dulce***
Să-mi faci cruce.[11]

Când iubirea unui fecior e împărţită în mai multe părţi, atunci, drept dezvinovăţire pentru această nestatornicie, nu o dată îl auzim zicând:

Pe coasta cu ***fragile***
Mână-ţi, mândro, vacile
Prin lăstarii de băgrin
Să m-aştepţi, mândro, că vin,
Că şi-asar-aş fi venit,
Numa io m-am zăbovit
La spărtura de fereastă
La o hulă de nevastă.[12]

Iar când un fecior iubeşte pe o fată din toată inima, însă maicii acesteia îi pare rău că-şi face de lucru cu dânsul, atunci feciorul, amărât, adresându-se către iubita sa, îi zice:

Am auzit, mândră, eu,
Că la mă-ta-i pare rău,
Că te iubesc numai eu.
Dacă ei îi pare rău,
Să-ngrădească drumu meu
Tot cu lin şi cu ***pelin,***
Ca eu, mândră, să nu vin;
Şi cu crenge de ***băgrin,***
Când vin, mândră, să mă-nspin.[13]

Afară de arborele despre care ni-a fost până aice vorba, mai sunt încă doi, cari se ţin de familia lui şi pe cari românii asemenea îi cunosc după nume. Iară aceia sunt:

Tufa-lemnoasă, lat. Robinia frutescens L., şi

Salcâmul-roşu, lat. Robinia hispida L. şi Robinia viscosa Vent.[14]

*

Salcâmul e lemnul cel mai uşor, mai neted şi mai vârtos. Se fac dintr-însul icoane, cozi la ciocane. Din floarea lui se face ceai şi şerbeturi.[15]

*

Când **tuşeşti** să iai floare de **salcâm**, s-o usci, apoi s-o fierbi şi pe urmă să bei zama aceea, şi-ţi trece.[16]

*

Cârtac, pl. **cârtaci** = băgrin, pl. băgrini, lat. Robinia Pseudacacia[17]; salcâmul.[18]

---

[10] Pază = păzeşte.
[11] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 61.
[12] *Idem de eadem*, p. 61.
[13] ***Poesie pop. din Secaş, în Banat***, publ. în ***Tribuna poporului***, an. II, Arad, 1898, nr. 45, p. 217.
[14] Grecescu: **Conspect**, p. 177; Panţu: **Vocab.**, p. 40; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 547.
[15] Din Fundul-Moldovei, dict. de dl Miron Ciupercovici.
[16] Com. de S. T. Chirileanu.
[17] Com. de S. Sa păr. Aur. Iana; vezi şi *opul* său: **Monografia Maidanului.**
[18] Bălăşel, nr. 70; ***Şezătoarea***, IX, p. 129.

44

Salcea.
(Smilax officinalis Kunth.)

În America de Sud creşte un fel de plantă, care se numeşte lat. Smilax officinalis Kunth. iară în Anzii Mexicului creşte o specie a acestei plante, care se cheamă lat. Smilax medica Schlecht et Cham.

Fiind amândouă plantele acestea exotice, adică crescând numai în ţările sus amintite, n'au cum să le fie Românilor cunoscute.

Rădăcina lor însă, numită de popor Salce sau Sarce, lat. Radix Sarsaparillae, li-i foarte bine cunoscută, una: fiind că se află de vânzare mai prin toate dughenile cele vechi şi mai ales prin spiţerii, şi al doilea, fiind că poporul nostru o întrebuinţează foarte adeseori spre vindecarea bolnavilor ce zac de feliurite boale lumeşti, şi'ndeosebi de cel perit, de frenţe, de sânge stricat şi de dânsele.

Femeile ştiutoare, cari voesc să vindece pe oamenii ce pătimesc de vre una din

D. Panţu: Plantele. p. 251.

405. Salcea sau Sarcea

(Smilax officinalis Kunth.)

În America de Sud creşte un fel de plantă, care se numeşte lat. Smilax officinalis Kunt., iară în Anzii Mexicului creşte o specie a acestei plante, care se cheamă lat. Smilax medica Schlecht et Cham.

Fiind amândouă plantele acestea exotice, adică crescând numai în ţările sus amintite, n-au cum să le fie românilor cunoscute.

Rădăcina lor însă, numită de popor **salce** sau **sarce**, lat. Radix Sarsaparillae[1], li-i foarte bine cunoscută, una: fiindcă se află de vânzare mai prin toate dughenile cele vechi şi mai ales prin spiţerii, şi al doilea, fiindcă poporul nostru o întrebuinţează foarte adeseori spre vindecarea bolnavilor ce zac de feliurite **boale lumeşti**, şi-ndeosebi de **cel perit**, de **frenţe**, de **sânge stricat** şi de **dânsele**.

Femeile ştiutoare, cari voiesc să vindece pe oamenii ce pătimesc de vreuna din aceste boale, le dau **salce** de băut în două feliuri, şi anume: cu apă sau cu vin, ori cu rachiu.

[1] Panţu: **Plantele**, p. 251.

Salcea ce se dă cu apă sau cu vin se numeşte **salce-păzită**, iară ceea ce se dă numai cu rachiu se zice **salce-purtătoare** sau **salce-umblătoare.**

Salcea-păzită se dă numai celor ce au cel **perit** învechit, ori celor ce au **frenţe**, ori celor ce zac de **dânsele. Salcea-umblătoare** sau **purtătoare** însă se dă de băut tuturor celor ce-s slabi, adică tuturor celor ce zac pe picioare, fiindcă **salcea** aceasta face poftă la mâncare şi întăreşte pe om.

Salcea-umblătoare se prepară în două chipuri:

1. Se ia **salcea** din târg şi o dumici bine, o pui în rachiu de drojdii sau în rachiu bun, într-un şip mare; o adaogi cu zahar de gheaţă, **smochine, strafide, coarne-de-mare**; pui şipul pe horn la căldură, unde stă nouă zile, în care timp, în fiecare zi se urducă şipul cu **salcea** ca să se topească bine zăharul şi să iasă puterea din salce.

După nouă zile se poate începe a bea câte un păhăruţ, demineaţa, la amiazăzi şi sara, înaintea mesei. Rachiul are coloarea roşcată şi gust dulceag.

Dacă vrei să bei multă vreme, adaogi rachiu în locul celui băut. Rachiul şede întotdeauna la căldură. În timpul cât bei rachiu cu **salce-umblătoare**, e bine să te fereşti de udeală, să nu mânânci verdeţuri şi acrituri, brânză şi lăptării.

Proporţia e următoarea: la 4 litruri rachiu, se pun 125 grame salce.

2. Al doilea fel e următoriul: se dumică mărunt **salcea** şi accesoriile ei, se pune într-o oală nouă smălţuită, ca de o ocă de apă, se pune în ea **salcea** (cele 125 gr) dumicată, cu **roşcove**, cu **smochine, strafide**, zahar negru, zahar de gheaţă ş.a., se umple oala cu apă ne-ncepută, iar deasupra ei se pune un pocriş (capac) nou, lipit cu aluat de grâu; se aşază oala la foc şi se lasă a fierbe pe încetul, până ce rămâne ca o litră de apă.

Se răceşte în urmă zama şi se toarnă într-un şip cu rachiu, în care să fie trei litruri (oci) şi jumătate rachiu de drojdii. Se amestecă bine şi se poate începe a bea chiar atunci. Paza e ca şi cea de mai sus.[2]

După alte femei ştiutoare, **salcea-umblătoare** se ia astfel: se taie ciubucele de **salce** mărunţel, se pun în rachiu, în care se mai pune încă şi zahar de gheaţă, **strafide, roşcove** şi altele, se lasă rachiul acesta nouă zile la căldură şi apoi se bea de trei ori pe zi câte un păhăruţ, fără nici o pază.[3] **Salcea-păzită** se ia aşa: bolnavul se fereduieşte, se schimbă, i se dă un pat anumit şi o odaie, unde să nu-l supere nemică. Pregătit astfel, începe a i se da de băut salce fiartă în apă, ca mai sus.

De voieşte bolnavul să se facă bine, să îi prefacă sângele, trebuie să păzească următoarele reguli: să nu umble desculţ prin casă ori dezbrăcat, ca să nu răcească; să nu iasă deloc din casă în timpul cât ia **salcea**. Să nu mânânce sărat, piperat ori acru.

Să nu mânânce mult. Să nu beie deloc vin ori rachiu. Când îi este sete, să beie salce; când îi este foame, să nu mânânce decât zamă de carne cu azimă de grâu; pânea dospită e interzisă. **Tutun** să nu fumeze bolnavul; de scârbe să fie păzit. Cel ce nu ascultă ajunge rău, căci salcea îi poate aduce chiar moartea.

Această regulă se ţine 15-20 de zile.

După 20 de zile, femeia ştiutoare începe a-i da treptat mâncare mai sărată şi a îndeplini poftele bolnavului, mai ales când vede că doftoria prieşte bolnavului.

---

[2] M. Lupescu: *Salcea*, publ. în *Şezătoarea*, vol. IV, p. 182-184.

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 69.

Omul ce a luat **salce** şi-a înoit sângele, căci el, din pricină că avea sângele stricat, de aceea era veşnic bolnav. Cel ce ia salce se îngraşă, se face frumos şi voinic.[4] După alte femei ştiutoare, **salcea-păzită** se prepară astfel:

Se cumpără de la spiţerie o litră veche de **salce**, în care să fie şi vreo 5-6 ciubuce. Acestea se taie mărunţel, se despică iar mărunţel, se pun într-o oală cu două ocă de apă la foc, se fierb jumătate de zi, până scad pe jumătate. Se pun apoi într-un ulcior de trei ocă şi jumătate, legat cu sârmă, şi se toarnă peste ele două de rachiu bun de drojdie; se astupă ulciorul bine cu un petic ud; se vâră într-un cuptor, din care s-a scos pânea de la copt; se astupă cuptorul bine la gură şi se lasă până a doua zi. După ce s-a răcit, se scurge rachiul din ulcior şi **salcea** se pune să se usuce. Odată uscată, se pisază şi se cerne; praful se strânge şi, ceea ce rămâne în sită, se strânge de asemenea.

Bolnavul ia timp de 40 de zile demineaţa, cu trei ceasuri înainte de a se scula, un vârf de cuţit de praf şi un păhăruţ mic de decoct, şi apoi doarme un ceas. Sara, când se culcă, iar un vârf de cuţit de praf şi un păhăruţ de decoct. Aşa se urmează 40 de zile. Şi dacă bolnavul are şi răni, fierbe cu apa ce-a rămas în sita de la cernut şi se spală pe răni, în fiecare zi, o dată. Se împart toate cele de mai sus, aşa, ca să ajungă pe 40 de zile.

În timpul când urmează cura, bolnavul trebuie să şează la căldură, să facă baie, să nu bea vin, nici rachiu, să nu mânânce decât frupt alb, frecăţei, azimă nesărată, zamă de găină; legume să nu mânânce, nici peşte sărat, acrituri sau fructe. **Salcea** este bine de luat îndată după Paşti, până nu ies fructele.[5]

*

Salcea, dacă se bea cu vin sau cu spirt curat, vindecă cele mai grele boale de stomac, chiar şi **focuşorul** (pelagra) se vindecă, dacă se bea mult timp mai adeseori.[6]

[4] M. Lupescu: *Salcea*, publ. în *ziar cit.*, p. 184.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 63.
[6] Din Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.

406. Samca
(Galium Schultesii Vent.)

Samca
(Galium Schultesii Vent.)

Samca sau Sămcuța, numită altmintrelea în Bucovina și Cucută-de-pădure,[1] iară în munții județului Suceava din Moldova: Samcă și Sancă,[2] este o plantă, care se ține de familia Sânzienelor și care crește mai cu samă prin pădurile de pe sub poalele munților. Ea înfloresce începând din luna lui Iunie și până în August și produce floare albă.

Samca sau Sămcuța e bună de boala numită samcă sau sancă, după cum mai numesc românii din munții județului Suceava din Moldova boala aceasta,[3] adică reul sau reutatea copilor.

Femeile știutoare, cari voesc să vindece pre copiii cei ce au Samcă, adică reul sau reutatea copiilor, fierb planta aceasta în apă curată, ne'ncepută, și fac scăldătoare dintrânsa pela sfârșitul lunei, adică când se gătesce luna,

1). Pantu: Vocab. p. 18; - Idem: Plantele p. 79 și 253.
2). Com. de dl Art. Gorovei: „Samca crește pe sub păduri"; - Șezătoarea Vol. V. p. 122.
3). Șezătoarea Vol. V. p. 122.

Samca sau **sămcuța**, numită altmintrelea în Bucovina și **cucută-de-pădure**[1], iară în munții județului Suceava din Moldova: **samcă** și **sancă**[2], este o plantă care se ține de familia **sânzienelor** și care crește mai cu samă prin pădurile de pe sub poalele munților. Ea înflorește începând din luna lui iunie și până în august și produce floare albă.

Samca sau **sămcuța** e bună de boala numită **samcă** sau **sancă**, după cum mai numesc românii din munții județului Suceava din Moldova boala aceasta[3], adică **răul** sau **răutatea copiilor**.

Femeile știutoare, cari voiesc să vindece pe copiii cei ce au **samcă**, adică **răul** sau **răutatea copiilor**, fierb planta aceasta în apă curată, ne-ncepută, și fac scăldătoare dintr-însa pe la sfârșitul

[1] Pantu: **Vocab.**, p. 18; Idem: **Plantele**, p. 79 și 253.
[2] Com. de dl Art. Gorovei: *Samca crește pe sub păduri.*; *Șezătoarea*, vol. V, p. 122.
[3] *Șezătoarea*, vol. V, p. 122.

lunii, când se găteşte luna, când e **lună veche**, pentru că mai cu samă pe timpul acesta cearcă **samca** să strice pe copiii cei mici.

După ce a fiert de ajuns, i se dă celui bolnav puţină zamă de aceasta de băut, iar cu rămăşiţa se scaldă orişicând, adică în orişicare zi şi oară de la sfârşitul lunii.[4]

Tot cam aşa vindecă pe copiii cei ce au **sancă** sau **răul copiilor** şi romăncele din munţii judeţului Suceava din **Moldova**.[5]

O samă de romănce din **Bucovina** însă, precum bunăoară celea din Straja, distr. Rădăuţului, când voiesc să vindece pe copiii cei ce au **răutatea copiilor**, pun **sămcuţa** în apă curată ca să **mocnească**[6], şi-n apa aceasta apoi, după ce a mocnit de ajuns, îi scaldă.

În fine, o samă de romănce din **Moldova**, jud. Suceava, întrebuinţează planta **samcă** încă şi contra **tusei**. Spre scopul acesta, o fierb şi zama ei o beu cu zahar.[7]

*

Samca e de bună samă spinul cel albastru. E bună de scăldat copiii, când au **răul copiilor**. Se pune în apă ne-ncepută, oricând, şi se face scăldătoare dintr-însa.[8]

[4] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic.

[5] Com. de dl Art. Gorovei: ***Samca** e un medicament sigur pentru a vindeca boala cea grea de copii, numită **samcă** sau **răul-copiilor**. Se administrează intern, ca băutură, şi extern, în scăldători.*; ***Şezătoarea***, vol. V, p. 122: ***Sancî*** = 1. *o boală;* 2. *o buruiană de tămăduit boala numită **sancă**.*

[6] **A mocni** înseamnă a lăsa un lucru să steie mai mult timp în apă caldă sau fierbinte, fără să fiarbă anume, ca să nu-şi piardă puterea.

[7] Com. de dl Art. Gorovei.

[8] Com. de Dochiţa Solcan, din Pârteştii-de-sus.

407. Săcara
(Secale cereale L.)

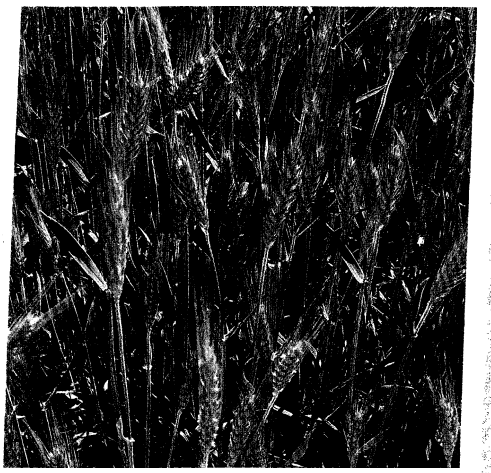

Săcara. 200
(Secale cereale L.)

Despre afinitatea Săcării cu Grâul există la Românii din Transilvania, com. [illegible] următoarea legendă:

„Dice că dintru început atât Săcara cât şi Grâul aveau mai multe spice pe unul şi acelaşi paiu. De-aceea amândouă pânele acestea trăiau în cea mai bună şi mai dulce frăţie. Şi tot din pricina aceasta, când mai pe urmă Dumnedeu a luat Grâului spicele cele multe (Şi-a lăsat numai unul) Săcara, care era întocmai ca şi dânsul, s'a dus la Dumnedeu şi s'a rugat ca s'o facă şi pe dînsa asemenea, căci ea nu voeşte să fie nici mai bună nici mai frumoasă de cât Grâul.

„Şi Dumnedeu, mişcat de această iubire a Săcării, îi ascultă cererea şi o făcu şi pe dînsa cu un singur spic.

„Şi de-atunci amândouă pânile acestea au numai câte un singur spic." 1)

O altă legendă despre Săcară şi Grâu, tot din Transilvania, sună precum urmează:

1) Dict. de Paraschiva Stanciu.

Despre afinitatea **săcării** cu **grâul** există la românii din **Transilvania,** com. [...], următoarea legendă:

Zice că dintru început atât ***săcara,*** *cât şi* ***grâul*** *aveau mai multe spice pe unul şi acelaşi pai. De-aceea amândouă pânele acestea trăiau în cea mai bună şi mai dulce frăţie. Şi tot din pricina aceasta, când mai pe urmă Dumnezeu a luat* ***grâului*** *spicele cele multe şi i-a lăsat numai unul,* ***săcara,*** *care era întocmai ca şi dânsul, s-a dus la Dumnezeu şi s-a rugat ca s-o facă şi pe dânsa asemenea, căci ea nu voieşte să fie nici mai bună, nici mai frumoasă decât* ***grâul.***

Şi Dumnezeu, mişcat de această iubire a ***săcării,*** *îi ascultă cererea şi o făcu şi pe dânsa cu un singur spic. Şi de-atunci amândouă pânile acestea au numai câte un singur spic.*[1]

O altă legendă despre **săcară** şi **grâu,** tot din **Transilvania,** sună precum urmează:

Grâul *şi* ***secara,*** *după cum le orându-i-se Dumnezeu, se sculaseră de dimineaţă, se spălaseră pe faţă şi se îmbrăcaseră frumos în haine de sărbătoare. Câmpul hainelor era verde, dar*

[1] Dict. de Paraschiva Stanciu.

mai mult bătea în galben-auriu. Îţi era mai mare dragul să te uiţi la ele. După ce toate acestea erau gata, urma, lucru firesc, a-şi face fiecare rugăciunea dimineţii în credinţa sa. **Grâul** *a plecat frumos şi evlavios capul în jos, înainte de a începe rugăciunea;* **săcara** *mai puţin.*

Popa toca la biserică şi clopotarul trăgea clopotele de utrenie. Acesta era semnul solemn şi sfânt pentru cei credincioşi de a intra fiecare în cămara lui de rugăciune, ori de a aduce împreună la biserică şi din inimă curată **jertfa arderilor de tot** *Atotputernicului Dumnezeu, pentru marea îndurare şi îndelunga sa răbdare şi bunătate.*

Săcara şi grâul, *ca vecini buni, ba şi rubedenii de aproape în felul lor, au înţeles acest semn sfânt şi hai, să plece şi ei la biserică şi să se-nchine, ca şi cum fac creştinii adevăraţi. Însă pace, nu puteau, că îi legase Dumnezeu de acel loc; nu ştiu din ce pricină.*

Ca şi omul năcăjit şi supărat când nu poate împlini un lucru sfânt, dar ar vrea din suflet a-l face, s-apucă **săcara** *şi* **grâul** *să-şi cam arunce de năcaz câte-o vorbă nu tocmai de dragoste şi prietenie, ci aşa, cam împungătoare, cam crucişe şi condorişe.*

Săcara, *înaltă cât o prăjină şi, în acelaşi timp, şi bună de gură, dar cu capul mai mic şi cu inima nu tocmai aşa de plină ca a grâului, deschide vorba. Îngâmfarea însă nu vorbeşte şi nu lucrează corect niciodată şi nicăiri.*

Tot astfel a urmat şi **săcara** *faţă de* **grâu.** *Comedia între ele a început cam aşa:*

Săcara către grâu:

Măi micule –
Poghircule [2]
N-auzi tu, că popa toacă,
Du-te şi tu şi te roagă!

Grâul răspunde supărat:

Du-te şi tu, dacă poţi,
Ce-ai în gură să mă porţi?
Dacă eşti tu înaltă şi crăcănată
Spune, fosta-i la biserică vreodată?

Săcara răspunde îngâmfată:

- Da, eu sunt înaltă şi crăcănată şi văd biserica şi de aici, dar tu, **micule-poghircule,** *pe lângă mine eşti un pici, Doamne fereşte, să vezi tu biserica d' aici.*

Prin aceste vorbe cam nesărate şi aruncate ca şi cu furca, **săcara** *a jignit tare mult grâul în credinţa lui.* **Grâul,** *mai nobil din fire decât* **săcara,** *a întors capul într-altă parte, fără a mai răspunde ceva, şi a început a se ruga tainic în legea lui.*

Dar colo, pe-ngusta cărare, printre grâu, printre săcară, ce **mogândă** *se vede, mergând încet şi gânditor, pare că e cuprinsă de-o sfântă credinţă?*

E o bătrânuţă bătută de vreme şi trecută în zilele ei. Ea vine pe vremea aceea, când omul trebuie să mai uite de lucrurile acestea pământeşti şi să se mai gândească şi la cele cereşti.

Ea merge tainic, cu ochii ţintă la biserică şi cu gândul curat şi drept la Dumnezeu. Grâul, cucernic şi binevoitor, când a văzut-o, deodată s-a mirat, dar în urmă a admirat-o; apoi au dat în vorbă amândoi. Babei, ca femeie miloasă, i s-a părut că **grâul** *e pe câmp un copil părăsit, al*

[2] **Poghircul** e un fel de iarbă, care creşte şi trăieşte mai mult culcată la pământ.

nimănui, că doară el aşa s-a pomenit pe pământ; nu ştie să spună cine au fost părinţii lui.

Cum se vor fi înţeles amândoi, nu ştiu. E destul că baba, miloasă şi tare în credinţa ei, a luat fruntea grâului ca pe un copil mic în braţe şi l-a condus cu sfinţenie la biserică, aşa ca o naşă pe finul ei. Aici, sosiţi amândoi, pe copilul găsit, ca mai nevinovat, cum era credinţa ei, l-a pus dinaintea altarului, iară ea s-a retras frumuşel mai îndărăt, la locul unde credea ea că i se cuvine.

La vreme baba l-a-ncreştinat
Şi-n legea lui Dumnezeu l-a dat;
Simplu ***colivă*** *i-a dat nume*
Şi-l cunosc mulţi creştini pe lume.

Dumnezeu s-a bucurat de fapta cea creştinească a babei. Drept recunoştinţă şi bunăvoinţă, pe babă, în zilele ei a înzilit-o ca să se poată bucura de fapta cea frumoasă a ei, iară pe ***grâu*** *l-a înmulţit cu binecuvântare pe întreagă faţa pământului, drept obiect de jertfă şi de viaţă pe sfera aceasta a lumii. Pe* ***săcară****, ca mai puţin recunoscătoare, încă a înmulţit-o Dumnezeu, dar a şi pedepsit-o în acelaşi timp pentru îngâmfarea ei cu aceea că ea, deşi e mai înaltă, să nu mai meargă înaintea grâului, ci în urma lui, ca semn de umilire, de îndreptare şi mântuire.*

Prefacerea de mai târziu a ***grâului*** *şi a* ***săcării*** *oamenii au botezat-o fiecare în limba lor; noi am numit-o* ***pâne****. Românul, înainte de a începe o pâne ca să o facă jertfă gurii sale, o încreştinează, făcându-i pe dos semnul crucii cu cuţitul de junghiere.*

Dumnezeu să înmulţească ***pânea*** *pe mesele noastre, în fiecare zi după trebuinţele noastre, şi îndeajuns, iară noi, prin* ***muncă curată****, să fim vrednici a ne* ***înfrupta*** *din ea, ca din pomul* ***neoprit****, gândind tainici la căile Providenţei şi preamărind pe cel ce ne-a zidit şi ni-a dat-o ca să trăim pe urma ei.*[3]

Ce se atinge despre întâietatea **grâului** înaintea **săcării**, românii din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară cei din Botoşani, ne spun următoarele:

Grâul mergea la biserică şi s-a întâlnit cu ***săcara****.*

- Hai, cumătră, la biserică!

- Mergi sănătos, căci eu văd biserica şi de aice, pentru că nu-s mic ca dumneata!

Şi de-aceea preoţii numai cu ***grâu*** *slujesc, iar* ***săcara*** *nu se primeşte în biserică, că ea a fost sumeaţă şi a greşit.*[4]

Iar românii din **Bucovina** spun că:

Grâul cu săcara *se întâlnesc. Săcara zice că ea e mai mare, că creşte mai naltă şi toţi oamenii se hrănesc cu ea. Da' grâul zice:*

- Ce folos că tu eşti nantă şi eu mic, dacă numai eu ies la oameni, la lume, că de-i la Paşti, norodul pe mine mă duce şi mă sfinţeşte; de-i cumetrie, de-i nuntă, pe mine mă duc la cinste, mă fac colaci, pe tine, nu![5]

Săcara sau **sacara** şi **secara**, după cum se mai rosteşte pe alocurea această specie de **pâne-albă**, e de două feliuri şi anume: **săcară-de-primăvară** sau **săcară-de-vară**, care se samănă

---

[3] I. Dariu: ***Credinţa-n Dumnezeu a grâului şi a secării***, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LXIV, nr. 32, Braşov, 1901, p. 6.

[4] El. N. Voronca: **Datinele şi credinţele pop. român**, vol. I, partea I şi II, p. 180.

[5] *Idem de eadem*, p. 180.

totdeauna primăvara, şi **săcară-de-toamnă**, care se samănă totdeauna toamna. Amândouă speciile acestea de **săcară** se întrebuinţează nu numai spre a face **pâne** dintr-însa, numită pretutindene **pâne de săcară**, ci foarte adeseori şi spre unele leacuri, precum: pentru **cataplasme, buba inimii, junghiuri, trânji, limbrici, oftică, vătămătură** şi pentru **curăţenie la cai.**

Făina de secară este renumită pentru **cataplasme**; muiată cu oţet, două oauă, **lămâie, piper-negru**, păcură, piatră acră, se aplică pe stomac pentru **buba inimii.**

Pentru **junghiuri** se face o turtă de **făină de secară**, se stropeşte cu spirt şi cu untdelemn, se presară cu **lămâie** şi **piper-negru** pisat, se împunge cu un fus şi cu un cuţit ascuţit la vârf, se taie în două şi se pune jumătate pe piept şi jumătate pe spate.[6]

Boabele sau mai bine zis **grăunţele de secară**, prăjite şi râşnite ca şi cafeaua, se dau pentru **trânji.**[7] Contra **limbricilor**, atât la oameni, cât şi la cai, se fierbe **secară**, împreună cu pusderie de la meliţă de **cânepă** şi cu capete de frânghie (găsite) şi se bea câte o cană.[8]

Floarea de secară, uscându-se bine, se fierbe în vin alb cu miere curată şi, făcându-se în chipul acesta un fel de ceai dintr-însa, se dă celor bolnavi de **oftigă**, ca să-l beie.[9]

Pentru **vătămătură**, se ia un ciolan de cap de câne, se arde, se pisază până ce se face praf ca făina, şi se pune într-un pumn de **făină de secară.**

După aceasta, se pune untdelemn, rachiu spirt şi **piper-negru** la un loc, se amestecă până ce se face un fel de cocă (aluat) dintr-însele. Această cocă sau aluat se întinde apoi pe o bucată de pânză ca pe o turtă, cât fundul unui talger, şi se pune la locul unde te doare **vătămătura** şi, purtând trei zile acest plasture, îţi trece.[10]

Pentru **curăţenie la cai**, se fierbe secară în apă de ploaie, se dă calului încuiat, în trei zile, pe gât, iar grăunţele cari se vor da cailor, se udă iarăşi cu apă de-aceea.[11]

În unele părţi din **Moldova**, precum bunăoară în jud. Tecuci, **făina de secară** se-ntrebuinţează nu numai spre leacurile sus amintite, ci şi spre unele farmece şi vrăji.

Aşa fetele din acest judeţ fac în sara spre St. Vasile două turte de **făină de secară** şi le pun afară pe fereastră, anume ca să le ureze plugarii, iar ele spre ziuă să viseze pe cine li-i drag.[12]

Paiele de săcară se-ntrebuinţează asemenea nu numai spre diferite lucruri pe lângă casă, ci totodată şi la diferite **scăldători**[13], precum şi spre a lua cu spicele lor în batjocură pe fetele celea ce au sprâncene urâte. Drept dovadă despre datina din urmă ne poate servi şi următoarea satiră

---

[6] Dat. rom. din jud. Tutova, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.

[7] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65; dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Cine are **trânji** scapă bând cafea de secară, sau şi ceai de secară.*; a celor din jud. Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile: *Săcara fiartă e bună contra **trânjilor.***

[8] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65; dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Săcara-de-**primăvară** se dă cailor când au **limbrici.***; S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina poporală***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 27: *Se mai face din **făină de secară** aluat supţirel cu apă din râu şi li se dă bolnavilor (de limbrici) pe nemâncate.*

[9] Dat. rom. din Cireş, com. de I. Dugan, stud. gimn.

[10] D. P. Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 55.

[11] *Idem de eadem*, p. 106.

[12] Com. de dl Tudor Pamfile.

[13] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile.

poporană din **Bucovina**:

Mărioara de la ţară
Cu sprâncene de săcară,
Cu cercei de mămăligă,
Cum se mânie-i mânâncă.[14]

Precum şi următoarea poezie poporană din cercul Beiuşului, în **Ungaria**:

Am o mândră de la ţară
Cu sprâncene de săcară.
Am o mândră de la Câmpu
Cu sprâncene de grâu mândru;
Ochii ei ajung o ţară,
Sprâncenele trei hotară.[15]

Pânea de grâu e cu mult mai albă şi mai gustoasă decât cea de **secară**, care e mai neagră şi ceva mai lechioasă. De-aicea apoi şi întâietatea **grâului** înaintea **secării**.

Cu toate acestea însă, românul, când e sănătos şi mai ales când se află între ai săi, preferă pânea cea hrănace de **secară**, înaintea celei de **grâu**, care e silit s-o mânânce pintre străini.

Căci iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină poporană din **Transilvania**:

În casa măicuţei mele
Mâncam pâne de secară
Cernută cu sâtă rară
Şi-o mâncam cântând p-afară.
În casa străinului
Mânânc pâne şi beau vin
Şi parcă mânânc venin.
Mânc pâne de sâtă deasă
Şi-o mânânc plângând prin casă.[16]

În fine, mai e de amintit şi aceea că, pe lângă **săcara** cultivată despre care ni-a fost până aicea vorba, se mai află în unele locuri şi un fel de secară în stare sălbatică, prin împrăştierea seminţelor. Acest soi de secară se numeşte **secară-sălbatică**, lat. Secale cornutum.

*

Grăunţe de secară. Fierbe grăunţe în amestec cu apă şi un lot de **coriandru**, străcură-le şi ceaiul obţinut dă-l copiilor cari pătimesc de **limbrici**.

Coaja de pită de săcară e bună în stare caldă, aplicată pe **junghiuri**. Tot **coajă de secară uscată** şi zdrobită, apoi fiartă în oţet curat, e bună ca plasture, la orice **usturime**.

Pită de săcară. Se iau 16 loţi pită caldă şi o amestecă cu 4 loţi unsoare de porc, cari, fierte laolaltă, dau un plasture foarte bun la **degerături**.[17]

---

[14] Din colecţia mea inedită.
[15] Vasile Sala: ***Doine şi hore de la Drăgăneşti, în cercul Beiuşului***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 90.
[16] Bibicescu, *op. cit.*, p. 112.
[17] Vas. Rebrean: ***Med. pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. II, p. 90.

*

La început, ***grâul*** *şi* ***săcara*** *aveau tot o sămânţă, se sămănau tot pe-o vreme, creşteau deopotrivă şi totodată se săcerau.*

Pe vremea aceea, toate ierburile trebuiau să se ducă la biserică, să se închine lui Dumnezeu.

Într-o zi, grăieşte grâul către săcară:

- Hai, dragă surioară, să ne închinăm la icoane.

- Baiu, răspunse săcara, n-oi merge, ci m-oi sui pe movila aceasta şi-oi privi de aici.

Pentru această mare nesocotinţă, Dumnezeu blăstămă săcara să crească mai înaltă decât ***grâul****, iar coliva făcută dintr-însa să n-audă niciodată blagoslovirea preoţească, ci numai cea de* ***grâu****.*[18]

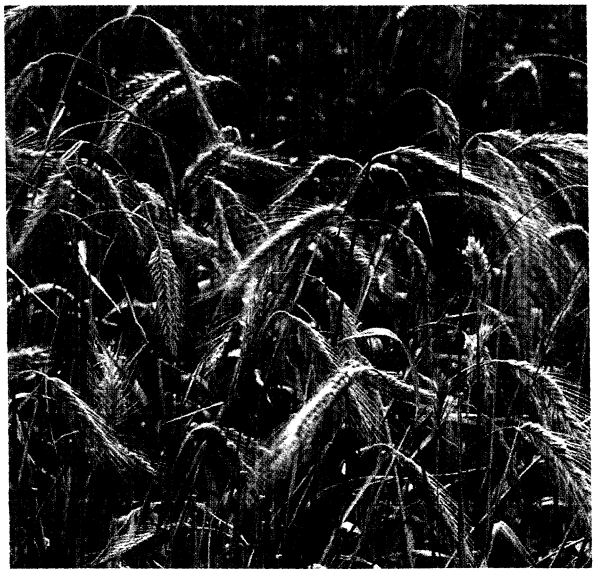

[18] Com. de T. Pamfile; auzită în cât. Viltoteşti, com. Băşăşti, jud. Fălciu.

408. Săcărica
(Carum Carvi L.)

Săcărica. 28
(Carum Carvi L.)

Săcărica e o planta, care creşte pretutindene atât pe fânaţele şi păşunile dela ţară cât şi pe celea dela munte. Ea se mai numeşte în Bucovina încă şi săcărea şi săcăriţă, iară în alte părţi locuite de Români, pe lângă aceste trei numiri încă şi Chimen, Chimion-de-câmp, Chimion-negru, Chimion-selbatic, Chimen şi Chinişor. 1)

Fiind Săcărica, după spusa Românceloru din Bucovina, una dintre plantele cele mai sănătoase, de-aceea sămânţa ei se-ntrebuinţează spre mai multe scopuri, şi anume: se pune în pepeni, în verze, în pâne şi în rachiu, ca toate acestea să capete un gust mai bun. Pe lângă aceasta se mai întrebuinţează sămânţa de Săcărică încă şi ca leac contra durerii de ruină sau a vătămăturei, a colicei sau a mătricei, precum şi contra durerii de piept şi de cap.

1) Dr. Brândză: Prodromu p. 223; - Idem: Limba bot. publ. în op. cit. p. 46 şi 389; - Dr. Grecescu: Conspect. p. 239; - Panţu: Vocab. p. 10.

Săcărica e o plantă care creşte pretutindene, atât pe fânaţele şi păşunile de la ţară, cât şi pe celea de la munte. Ea se mai numeşte în Bucovina încă şi **săcărea** şi **săcăriţă**, iară în alte părţi locuite de români, pe lângă aceste trei numiri, încă şi **chimen**, **chimion-de-câmp**, **chimion-negru**, **chimion-sălbatic**, **chimen** şi **chinişor**.[1]

Fiind **săcărica**, după spusa româncelor din Bucovina, una dintre plantele cele mai sănătoase, de-aceea **sămânţa** ei se-ntrebuinţează spre mai multe scopuri, şi anume se pune în **pepeni**, în **verze**, în pâne şi în rachiu, ca toate acestea să capete un gust mai bun. Pe lângă aceasta, se mai întrebuinţează sămânţa de săcărică încă şi ca leac contra **durerii de inimă** sau a **vătămăturei**, a **colicei** sau a **mătricei**, precum şi contra **durerii de piept** şi **de cap**.

Pentru **durere de inimă** sau **vătămătură** se pune în holercă sau rachiu, şi rachiu de acesta beu apoi cei ce au dureri înuntru.[2]

---

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 223; Idem: ***Limba bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 46 şi 389; dr. Grecescu: **Conspect**, p. 239; Panţu: **Vocab.**, p. 10.

[2] Dat. rom. din Poiana-Ştampii, com. de P. Spânul: *Săcăreaua se pune în pâne, în mâncări şi în holercă. Ea e bună de **vătămătură**, tocmai ca şi rădăcina de **turturea**.*

Pentru **colică** sau **mătrice**, adică pentru tăieturi prin pântece la copiii cei mici, se face din sămânţa ei herbată, care li se dă apoi copiilor de băut, sau un fel de supă, care li se dă de sorbit.[3]

Pentru **durere de piept** împreunată cu **tusă**, se face asemenea herbată, care li se dă apoi celor ce pătimesc de această boală, ca s-o beie mai cu samă pe inima goală.[4]

Pentru **durere de cap** se ia **sămânţă de chimen** şi, pisându-se bine, se presură pe o fălie de pâne, iar fălia aceasta de pâne, stropindu-se cu oţet, se pune apoi la cap.[5]

O samă de romînce din **Moldova**, precum bunăoară cele din com. Drăceni, jud. Suceava, fierb sămânţă de săcărică şi zama ei o dau, drept ceai, de băut femeilor lehuze.[6]

Cum că gustul săminţei de **săcărică** le place foarte mult românilor, şi mai ales când se pune în rachiu sau pălincă, după cum se numeşte această băutură spirtoasă în unele părţi din Transilvania şi Ungaria, se poate vedea şi din următoriul cântec de veselie din **Transilvania**:

*Pălincă cu **săcărea***
M-am jurat că nu te-oi bea
Până când io te-oi avea.
Am văzut pe alţii bân'
Şi m-am dat şi eu la vin,
Beui trei zile deplin;
Beui azi şi beui mâni
Beui patruzeci de zile,
Beui murgu di su mine.[7]

Câteodată **săcărica** sau **săcăreaua** figurează şi-n fruntea unor cântece poporane, ca semn de veselie sau ca semn de iubire.

Iată şi un astfel de cântec din **Transilvania**, şi anume de veselie:

*Frunză verde **săcărea**,*
S-o-mbătat năframa mea.
Da nici capu nu-i de piatră
Să nu se-mbete vreodată.[8]

Altul, de iubire, din **Ţara-românească**, com. Alexandria, jud. Teleorman:

*Frunză verde **săcărea**,*
Poruncit-a mândra mea
Pe trei pui de turturea
Să mă duc sara la ea.
Înapoi i-am poruncit
Pe trei puişori de cuc,
Că n-am vreme să mă duc.
Să iubească ce găseşte,
La mine n-aibă nădejde.[9]

---

[3] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 31: ***Secăriţa** - se-ntrebuinţează decoctul şi ceaiul de seminţe la copiii mici de lapte, cari suferă de **mătrice**.*

[4] Dat. rom. din Gălăneşti, dict. de Ana Iliuţ.

[5] Gh. Rudeanu: ***Leacuri bătreşti***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, Fălticeni, p. 135.

[6] Com. de dl Art. Gorovei.

[7] Mândrescu, *op. cit.*, p. 154.

[8] Com. de dl T. Oltean.

[9] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 755.

*

Săcărica se fierbe cu rachiu. Făcută ca ceai, se dă copiilor pentru **limbrici.** În acelaşi timp însă trebuie să fie unşi la gât cu păcură sau gaz, ca să nu iasă limbricii pe gură.[10]

*

Sămânţa **secărelei** se pune sau în apă sau în holercă şi se bea pentru **vătămătură**, adică durere de stomac. Sămânţa ei se pune şi în pâne.[11]

*

Chiminul: pentru **vătămătură**, punem la foc o ulcea cu apă, în care, când fierbe, turnăm puţin **chimin**, ca să fiarbă bine. Când **chiminul** e fiert, punem şi frunză de **mintă-creaţă** (Mentha crispata), apoi zăhar alb. Fiertura de sus se foloseşte în formă de ceai, adică morbosul o bea când se culcă, cât de călduţă.[12]

*

Săcărica: cu această plantă se vindecă **durerea de pântece**, dacă se mânâncă sămânţa ei goală.[13]

*

Săcărica[14], **chimenul**[15].

[10] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.
[11] Dat. rom. din Gura-Sadovei, dict. de Tudosia a lui Cosma Ierhan.
[12] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 419.
[13] Din Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.
[14] *Şezătoarea*, VIII, p. 39; Bartolomeu, p. 21.
[15] Papahagi, p. 271; Gligor, nr. 68.

238

Săgeata

(Sagittaria sagittaefolia L.)

Atât pe apele stătătoare cât şi pe celea lin curgătoare, precum şi pe marginea râurilor, creşte un fel de plantă, care înfloreşte în luna lui Iunie şi August şi ale cărei flori sunt pe de laturi albe, iară la mijloc purpurii.

Această plantă de apă, ale cărei frunze, ce plutesc pe de-asupra apei, au forma unei săgeţi, iar celelalte, ce rămân în apă, forma unei lance, se numeşte în Banat: Săgeată; în alte părţi din Dacia-traiană însă: Săgeata-apei şi Săgeata-apelor[1]; iară la Românii din Macedonia: Iarbă-di-nipârtică, Pânea-nipârticâliei şi Pânea-şarpelui.[2]

1). Pantu: Plantele p. 248.

2). Dalametra: Dicţionar macedo-român p. 168; – P. Papahagi: Din literatura pop. a Aromânilor p. 283: „Iarba-di-nipârtică se mai numeşte şi Pânea-şarpelui sau Pânea-nipârticăliei, şi se crede că este mică, cu rădăcina cât capătul unui deget de copil şi în forma curcăriliei (arpagicului). Foile sale se îndoaie spre pământ şi se încolăcesc ca un şarpe. Este de culoare gălbue şi spirlungoasă (lungăreaţă)".

Nipârtică = năpârcă = şerpe.

409. Săgeata
(Sagittaria sagittaefolia L.)

Atât pe apele stătătoare cât şi pe celea lin curgătoare, precum şi pe marginea râurilor, creşte un fel de plantă, care înfloreşte în luna lui iunie şi august şi ale cărei flori sunt pe de laturi albe, iară la mijloc purpurii.

Această plantă de apă, ale cărei frunze ce plutesc pe deasupra apei au forma unei săgeţi, iar celelalte ce rămân în apă, forma unei lance, se numeşte în Banat: **săgeată**; în alte părţi din Dacia-traiană însă: **săgeata-apei** şi **săgeata-apelor**[1]; iară la românii din Macedonia: **iarbă-di-nipârtică**, **pânea-nipârticâliei** şi **pânea-şarpelui.**[2]

---

[1] Panţu: **Plantele**, p. 248.

[2] Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 168; P. Papahagi: **Din literatura pop. a aromânilor**, p. 283: *Iarba-di-nipârtică se mai numeşte şi pânea-şarpelui sau pânea-nipârticăliei, şi se crede că este mică, cu rădăcina cât capătul unui deget de copil şi în forma curcăriliei (arpagicului). Foile sale se îndoaie spre pământ şi se încolăcesc ca un şarpe. Este de culoare gălbuie şi spirlungoasă (lungăreaţă).* Nipârtică = năpârcă = şerpe.

Românii din unele părţi ale **Macedoniei** cred că mâncarea favorită a şerpelui este iarba aceasta.[3] Iar oamenii cari vor căuta şi vor găsi **iarbă-di-nipârtică** şi dacă vor mânca-o, ori de câte ori vor întâlni vreun şerpe, nu numai că nu-i vor muşca, ci se va lăsa a fi chiar şi prins de dânşii şi a face apoi orişice le va plăcea cu el.[4]

În acelaşi timp însă, omul ce va vedea şerpele să spuie de trei ori:

Nipârtică, nipârticuş,
Fă-te culicuş!

adică:

Şarpe, şerpuleţ,
Fă-te colăcel!

Şi atunci şerpele pe loc se va încolăci şi-l va lăsa în pace.[5]

Alţi aromâni, şi anume din Epir, com. Avela, zic asemenea că pentru ca să poţi prinde şerpi fără ca aceştia să-ţi poată face vreun rău, e bine să mânânci **iarbă-di-nipârtică**.

Se crede însă că cine mânâncă din această iarbă, face o nelegiuire mare prin faptul că, mâncând, se asociază oarecum cu cel mai mare inamic al omului, prin înşălăciunea căruia omul a pierdut paradisul pentru totdeauna.[6]

[3] Papahagi, *op. cit.*, p. 282-283.
[4] Papahagi, *op. cit.*, p. 283; Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 168: ***Pânea-nipârticliei*** = *săgeata-apei, despre care poporul crede că mâncând cineva, veninul şarpelui nu-i face rău.*
[5] Papahagi, *op. cit.*, p. 283.
[6] Papahagi, *op. cit.*, p. 284.

162

Săgeata-lui-Dumnezău.

(Orobanche caryophyllacea Smith.)

Săgeata-lui-Dumnezău, numită în Bucovina Untișor și Untul-vacii; în Transilvania: Crailiciu, Crăeliciu, Crăliciu, Săgeata-lui-Dumnezău și Săgetătură; iară în alte părți: Floarea-untului, Iarba-untului, Verigel și Veriței, lat. Orobanche caryophyllacea Smith. sau Orobanche Galii Duby, 1) este o plantă parasită, de coloare albă-cafenie, care crește pe lângă păduri, rărișuri de păduri și prin livezi, pe rădăcinile diferitelor specii de Galium. Ea n'are frunze ca alte plante, ci'n locul acestora are numai niște solzișori, iar florile ei sunt mari și de coloare galbăn-roșietică.

Românele din Bucovina îndătinează de-a culege planta aceasta când e deplin desvoltată, de-a o dumica mărunțel și-apoi, amestecându-o cu tărâțe, de-a o da vacilor mulgătoare de mâncat anume ca acestea să dee lapte mult și bun.

1) Dat. Rom. din Bucovina, dict. de Horodnic; - Pantu: Plantele p. 326; - și din ms. supus Academiei române spre premiere.

410. Săgeata-lui-Dumnezeu

(Orobanche caryophyllacea Smith.)

Săgeata-lui-Dumnezău, numită în Bucovina **untișor** și **untul-vacii**; în Transilvania: **crailiciu, crăeliciu, crăliciu, săgeata-lui-Dumnezău** și **săgetătură**; iară în alte părți: **floarea-untului, iarba-untului, verigel** și **veriței**, lat. Orobanche caryophyllacea Smith. sau Orobanche Galii Duby[1], este o plantă parazită, de coloare albă-cafenie, care crește pe lângă păduri, rărișuri de păduri și prin livezi, pe rădăcinile diferitelor specii de **galium**. Ea n-are frunze ca alte plante, ci-n locul acestora are numai niște solzișori, iar florile ei sunt mari și de coloare galbăn-roșietică.

Româncele din **Bucovina** îndătinează de-a culege planta aceasta când e deplin dezvoltată, de-a o dumica mărunțel și-apoi, amestecând-o cu tărâțe, de-a o da vacilor mulgătoare de mâncat, anume ca acestea să deie lapte mult și bun.

Româncele din unele părți ale **Transilvaniei** însă, precum bunăoară celea din ținutul Făgărașului, com. Steza-Cârtișoara, întrebuințează **săgeata-lui-Dumnezău** sau **săgetătura**, cum o

[1] Dat. rom. din Bucovina, dict. de Horodnic; Pantu: **Plantele**, p. 326; și din *ms.* supus Academiei române spre premiere.

mai numesc ele, ca leac pentru cei ce sufăr de **plecate.**

Spre scopul acesta iau ele frunză de **săgeata-lui-Dumnezău,** o sorocesc, o amestecă cu unsoare şi-apoi, ungând şi trăgând pe cei ce sufăr de **plecate** cu această amestecătură, zic:

Voi plecatelor
Să ieşiţi
Din măţişoare
Şi din rânză,
Din mâni
Şi din spinare
Şi din picioare,
Din toate oasele
Şi din toate încheieturile.
Că de nu veţi asculta
Şi de nu veţi depărta
Cu foc voi arde
Şi-n apă voi arunca
Peştii vor mânca.
Să rămâie N. curat
Şi luminat
Ca argintul străcurat
Cum Maica Domnului l-a lăsat.
Leacul să-i fie
Şi să-i rămâie
Din limba mea
Şi din gura mea![2]

Tot romăncele din **Transilvania,** ţinutul Făgăraş, fierb buruiana aceasta şi zama ei o dau apoi de băut celor ce pătimesc de **giunghi.**

Iar dacă cineva are vreo rană, fierb **săgeata-lui-Dumnezău** în lapte dulce şi cu laptele acesta spală apoi rana, şi după ce-o spală, pun peste dânsa frunză de **săgetătură.**[3]

Românii din **Ţara-românească** însă pisază **săgeata-lui-Dumnezău,** o topesc dimpreună cu grăsime de vaci şi cu alifia aceasta se ung apoi pe spinare, când au durere.[4]

Afară de planta despre care ni-a fost până aice vorba, şi de Orobanche cruenta Bertol. sau Orobanche gracilis Smith., care, în cele mai multe părţi, poartă aceleaşi numiri, se mai află încă două, cari se ţin asemenea de familia ei.

Iară acelea sunt:

Untişorul, numit de unii şi **iarba-untului, săgeata-lui-Dumnezău** şi **verigel,** lat. Orobanche minor Sutton, care trăieşte ca parazită pe rădăcinile de **tutun, cânepă** şi **trifoi,** pe cari le nimiceşte

[2] Dict. de Const. Folea.
[3] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 43.

aproape cum face **torţelul**, Cuscuta europaea L., cu **trifoiul** şi cu **luţerna**, lat. Medicago sativa L.[5]

Lupoaia, numită şi **busuioc-sălbatic**, lat. Orobanche ramosa L. sau Phelipea ramosa C. A. Mey., care creşte şi trăieşte ca parazită pe rădăcinile de **tutun**, de **cânepă**, de **zârnă** şi, mai rar, pe rădăcinile de **porumb** sau **păpuşoi**.[6]

Într-un bocet din **Banat**, com. Picinişca, cu care se boceşte un fecior tânăr, se află următoarele versuri:

Din a lui guriţă
*Va creşte-o **vioriţă**,*
Din doi ochişori
De tot mândre flori,
Şi din perişor
Mândru pomuşor,
Din doi umerei
Doi luceferei,
Din a lui trupiţă
*Floare de **lupiţă**,*
Şi din picioruţe
Două lăstăruţe,
Din a lui mânuţe
*Două **peliniţe**.*[7]

Oare **lupiţa** din acest bocet să nu fie încă un fel de Orobanche?

[5] *Gazeta săteanului*, an. VII, p. 150-151.
[6] Panţu: **Plantele**, p. 155; cf. şi *Gazeta săteanului*, an. VII, p. 151.
[7] T. T. Burada: **Înmormântările**, p. 151.

411. Săgetătura
(Geranium palustre L.)

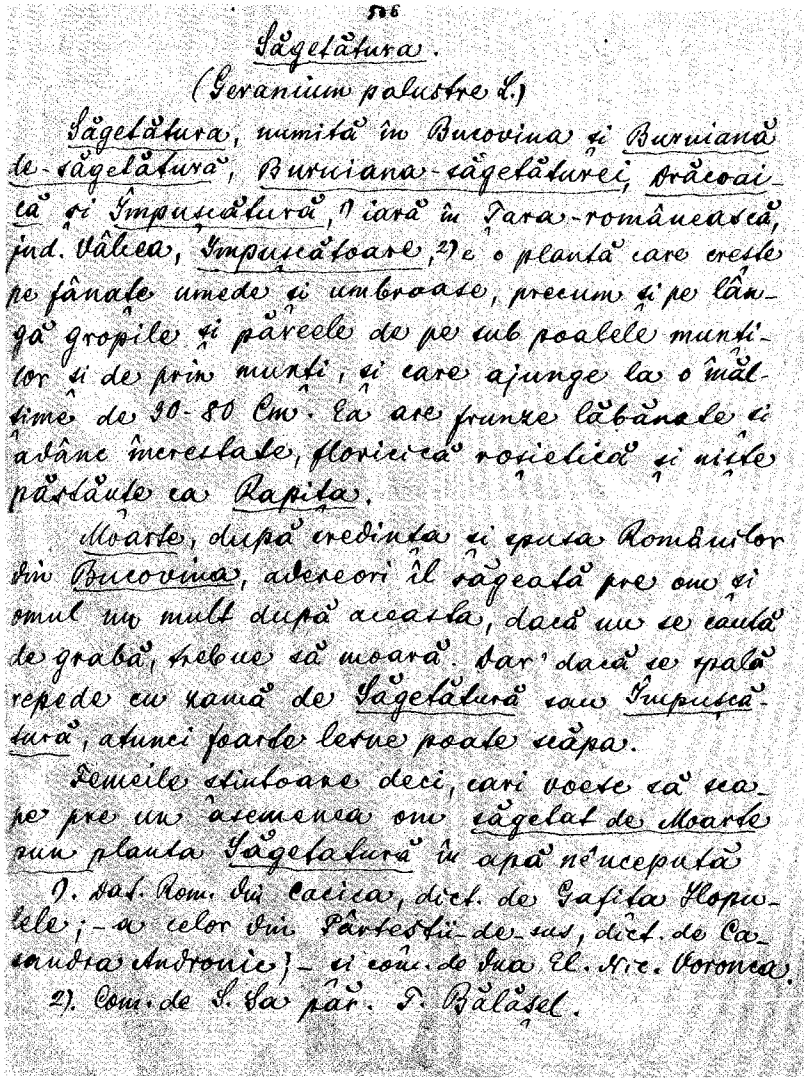

Săgetătura.
(Geranium palustre L.)

Săgetătura, numită în Bucovina și Buruiană de-săgetătură, Buruiana-săgetăturei, drăcoaică și Împușcătură, iară în Țara-românească, jud. Vâlcea, Împușcătoare,[2] e o plantă care crește pe fânațe umede și umbroase, precum și pe lângă gropile și păreele de pe sub poalele munților și de prin munți, și care ajunge la o înălțime de 30-80 Cm. Ea are frunze lăbănate și adânc încrestate, floricică roșietică și niște păstăuțe ca Rapița.

Moarte, după credința și spusa Românilor din Bucovina, adeseori îl săgeată pre om și omul nu mult după aceasta, dacă nu se caută de grabă, trebue să moară. Dar dacă se spală repede cu zamă de Săgetătură sau Împușcătură, atunci foarte lesne poate scăpa.

Femeile știutoare deci, cari voesc să scape pre un asemenea om săgetat de Moarte cu planta Săgetătura în apă ne'ncepută

1). Dat. Rom. din Cacica, dict. de Gafița Hopulele; - a celor din Pârteștii-de-sus, dict. de Casandra Andronic; - și com. de dna El. Nic. Voronca.

2). Com. de S. Sa păr. T. Bălășel.

Săgetătura, numită în Bucovina şi **buruiană-de-săgetătură, buruiana-săgetăturei, drăcoaică** şi **împuşcătură**[1], iară în Ţara-românească, jud. Vâlcea, **împuşcătoare**[2], e o plantă care creşte pe fânaţe umede şi umbroase, precum şi pe lângă gropile şi păreiele de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi, şi care ajunge la o înălţime de 30-80 cm. Ea are frunze lăbănate şi adânc încrestate, floricică roşietică şi nişte păstăuţe ca **rapiţa.**

Moartea, după credinţa şi spusa românilor din **Bucovina,** adeseori îl săgeată pe om şi omul nu mult după aceasta, dacă nu se caută degrabă, trebuie să moară. Dar dacă se spală repede cu zamă de **săgetătură** sau **împuşcătură**, atunci foarte lesne poate scăpa.

[1] Dat. rom. din Cacica, dict. de Gafiţa Hopulele; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic; şi com. de dna El. Nic. Voronca.

[2] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

Femeile ştiutoare deci, cari voiesc să scape pe un asemenea om **săgetat** de **moarte**, pun planta **săgetătură** în apă ne-ncepută şi rostesc următoriul descântec asupra ei:

Amin, amin,
Cosma Damin!
A plecat N. pe cale,
Pe cărare
Şi-a călătorit
Până-n dealul Gararеului
Şi-acolo s-a suit
La strachina de aur,
La lingura de aur,
La scaunul de aur,
La toate vesminturile de aur.
Da-n casă
La masă
Cine era?
Domnul nostru Isus Christos
Şi cu Maica Precista.
S-o uitat la răsărit
Şi nemică n-o văzut.
S-o uitat către asfinţit
Şi-o văzut
Moroi cu moroaie,
Strigoi cu strigoaie,
Săgetoi cu săgetoaie,
Pocitoi cu pocitoaie,
Giunghioi cu giunghioaie,
Sburători cu sburătoare,
Făcători cu făcătoare,
Trimăstoi cu trimăstoaie,
Aruncătoi cu aruncătoaie.
Domnul nostru Isus Christos
Şi cu Maica Precista
I-o-ntrebat pe toţi aşa:
- Unde mergeţi voi
Moroaie cu moroi,
Strigoaie cu strigoi,
Săgetătoare cu săgetătoi,
Pocitoare cu pocitoi,
Giunghioaie cu giunghioi,
Sburătoare cu sburători,
Făcătoaie cu făcătoi,
Trimăstoaie cu trimăstoi,
Aruncătoaie cu aruncătoi?
- Noi la N. că ne ducem
Inima să i-o mâncăm,
Sângele ca să i-l bem,
Amar să-l rahnim,
Amar să-l pocim,
De pe lume să-l gătim!
- Nu mă duceţi voi la N.
Ci vă duceţi peste Marea albă
La şerpele verde
Şi-aceluia
Inima-i mâncaţi,
Sângele i-l beţi,
Amar îl rahniţi,
Amar îl pociţi,
Amar îl săgetaţi,
Amar îl giunghiaţi,
Amar îl sburătuiţi,
De pe lume îl gătiţi.
Iar pe N. îl lăsaţi
Curat
Şi luminat
Cum e de Dumnezău dat
Şi de Maica Precistă lăsat.
Descântecul de la mine
Leacul de la Dumnezău
Şi de la Maica Precista!

După ce au rostit cuvintele acestea de nouă ori dupăolaltă, tot de-atâtea ori îi dau celui bolnav de săgetătură din apa în care s-a pus şi s-a descântat planta **săgetătură** de băut şi se spală peste tot trupul.[3]

[3] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic.

O samă de romînce din **Bucovina** însă întrebuinţează **săgetătura** sau **drăcoaica**, cum o numesc ele, contra **negeilor**.[4]

Iar o samă de romînce din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, o întrebuinţează dimpreună cu **guşa-găinii**, lat. Viola tricolor L., şi cu **apărătoare**, lat. Mentha Pulegium L. sau Pulegium vulgare Mill., ca scăldătoare pentru cei ce au **primeală**.[5]

*

Drăcoaica, lat. Geranium palustre L., e bună de negei.[6]

[4] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[5] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[6] Numirea şi planta, com. de El. Nic. Voronca. Definiţiunea am făcut-o eu.

56

Sălcioara

(Elaeagnus angustifolia L.)

Sălcioara, numită altmintrelea şi Salcie-mirositoare, Maslin-selbatic şi Răchitică, este un fel de arbore mic, originar din Europa sudică, care creşte prin părţile noastre numai cultivat.

Acest arborel frumos, care înfloreşte în luna lui Maiu şi Iunie şi ale cărui flori mirositoare sunt pe din afară alburii, pe din nuntru însă galbene, iar frunzele asemenea celor de Salcie sau Răchită, de unde se vede că i se trag şi numirile, nu se ntrebuinţează la nemică.

Pentru aceea însă, fiind un arborel frumos şi având florile sale un miros plăcut, figurează el foarte adeseori în fruntea a o mulţime de cântece poporane de toată mâna şi din toate ţările locuite de Românі.

Aşa o doină din Bucovina, în fruntea căreia se află numele acestui arborel, sună precum urmează:

Foae verde sălcioară,
Mândra mea de astă vară

N. Pantu: Vocab. p. 15; - Idem: Plantele p. 230 & 252. - Sub Sălcioară se ntelege însă şi o Salcie tânără.

412. Sălcioara
(Elaeagnus angustifolia L.)

Sălcioara, numită altmintrelea şi **salcie-mirositoare, maslin-sălbatic** şi **răchiţică**[1], este un fel de arbore mic, originar din Europa sudică, care creşte prin părţile noastre numai cultivat.

Acest arborel frumos, care înfloreşte în luna lui mai şi iunie şi ale cărui flori mirositoare sunt pe dinafară alburii, pe dinuntru însă galbene, iar frunzele asemenea celor de **salcie** sau **răchită,** de unde se vede că i se trag şi numirile, nu se-ntrebuinţează la nemică.

Pentru aceea însă, fiind un arborel frumos şi având florile sale un miros plăcut, figurează el foarte adeseori în fruntea a o mulţime de cântece poporane de toată mâna şi din toate ţările locuite de români.

Aşa o doină din **Bucovina,** în fruntea căreia se află numele acestui arborel, sună precum urmează:

*Foaie verde **sălcioară,***
Mândra mea de astă vară

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 15; Idem: **Plantele**, p. 230 şi 252. Sub **sălcioară** se-nţelege însă şi o **salcie** tânără.

Se roagă să o iubesc iară.
Foaie verde lemn sucit,
Doară eu n-am nebunit
Să iubesc ce-am părăsit,
Nici nu-s firuţ de **săcară**
Să iubesc ce-am lăsat, iară,
Nici nu-s firuţ de **ovăs**
Să iubesc ce-odată lăs.[2]

Alta, din **Moldova**, jud. Suceava:

Foiliţă **sălcioară,**
Câte păsărele zboară
Toate zic: bade, te-nsoară!
Numai biata rândunea
Ea din gur'aşa zicea:
- Bade! nu-ţi lua belea;
Cu beleaua dintr-o sară
Nu te-i curăţi-ntr-o vară,
Cu beleaua dintr-o zi
Nu te curăţi cât îi fi,
De beleaua dintr-o noapte
Nu te curăţi pân' la moarte![3]

A treia, din **Ţara-românească**, jud. Muscel:

Frunză verde **sălcioară,**
Surioară căprioară
Scoală-te-n două picioare
Şi tunde-mi codru pe poale,
Tunde poala codrului
Să văd malu Oltului,
Chivăra voinicului;
Să văz ce e rău şi bine,
Să văz cârduri de copile
Să văz şi copila mea
Cum o bate maica sa:
Cu steblă de **bisioc** [4]
Peste subţirel mijloc,
Cu nuiele, cu smicele
Peste ochi, peste sprâncene,
Peste gâtu cu mărgele,
Peste deşte cu inele.[5]

A patra, din **Transilvania**, ţinutul Bârgăului:

Frunză verde **sălcioară,**
Puiculiţă bălăioară!
Tu n-ai tată, eu n-am mamă,
Amândoi suntem de-o samă;
Tu n-ai fraţi, eu n-am surori,

---

[2] *Şezătoarea*, vol. VII, p. 127.
[3] *Şezătoarea*, an. I, vol. I, p. 103; cf. şi o variantă a acestei doine, din Bucovina, publ. în *Şezătoarea*, vol. VII, p. 127.
[4] **Bisioc** = busuioc.
[5] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 12.

Amândoi ca doi ***bujori.***
Vină, vină, puiculiţă
Şi m-adapă c-o guriţă,
Vin' că dorul mă omoară
Şi mă arde ca o pară.
Vai de mine, n-am crezare,
Puica-mi zice-n gura mare:
- Omorî-te-ar dorul meu,
Că tu eşti viclean şi rău,
Vrei numai a mă-nşela,
Iară nu a mă lua![6]

În fine, a cincea şi ultima, din **Banat,** com. Prigor:

Frunză verde ***sălcioară,***
Am avut o bălăioară
Cu numele Mărioară,
Cu ochii de porumbioară
Şi cu gura rumeioară;
Dară dragostile noaste,
Au rămas pustii pe coaste,
Io am fost vineri la ele
Şi-au răsărit ***viorele,***
Viorele, flori adânci,
Când le vezi, mândruţo, plângi,
Viorele *înflorite,*
Din dragoste odrăslite.[7]

[6] I. Dologa: ***Doine şi hore din Ardeal, ţinutul Bârgăului***, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 431.
[7] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 101.

413. Sămcuţa
(Sisymbrium officinale Scop.)

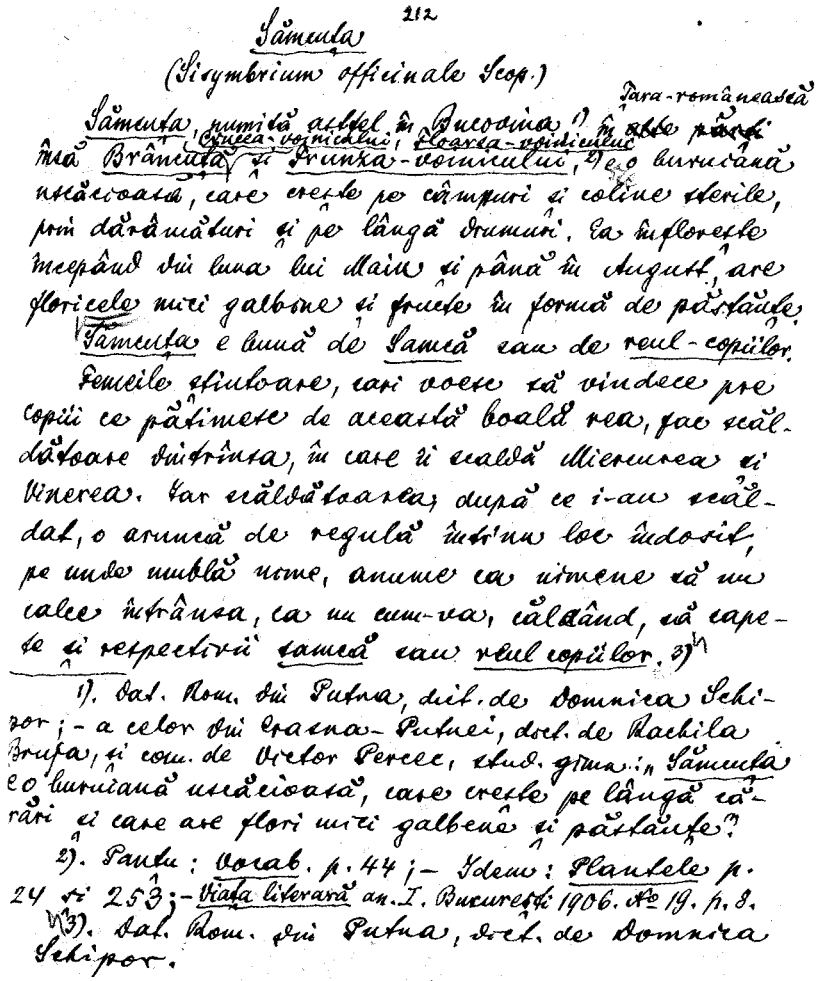

Sămcuţa, numită astfel în Bucovina[1], în Ţara-românească însă **brâncuţă, crucea-voinicului, floarea-voinicului** şi **frunza-voinicului**[2], este o buruiană uscăcioasă, care creşte pe câmpuri şi coline sterile, prin dărămături şi pe lângă drumuri. Ea înfloreşte începând din luna lui mai şi până în august, are floricele mici galbine şi fructe în formă de păstăuţe.

După o poveste din **Ţara-românească, sămcuţa** sau **floarea-voinicului** este făcută din **Voinicul-pădurilor,** care a fost prefăcut în floarea aceasta de către o vrăjitoare.

Odată, ***Zâna-codrilor,*** zice povestea respectivă, *căutând în geanta de vânătoare a feciorului de împărat, adică* ***Voinicul-pădurilor,*** *şi găsind fusul pe care acesta îl luase de la vrăjitoare, îl aruncă, gândind că nu-i de nici un folos.*

---

[1] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor; a celor din Crasna-Putnei, dict. de Rachila Bruja, şi com. de Victor Percec, stud. gimn.: *Sămcuţa e o buruiană uscăcioasă, care creşte pe lângă cărări şi care are flori mici galbene şi păstăuţe.*

[2] Panţu: **Vocab.**, p. 44; Idem: **Plantele**, p. 24 şi 253; *Viaţa literară*, an. I, Bucureşti, 1906, nr. 19, p. 8.

În sara următoare, pe când se primblau ***Zâna-codrilor*** *şi* ***Voinicul-pădurilor*** *prin pădure, deodată le ieşi în cale baba cea slută şi ciungă care, întinzând fusul, fiindcă îl găsise deasupra voinicului, îl prefăcu într-o buruiană, ce de atunci creşte în umbra pădurilor şi căreia până azi i se zice* ***floarea-voinicului.*** *Şi când* ***Zâna-codrilor*** *deschide mugurii de pe crengi şi dezmorţeşte ierburile, atunci* ***floarea-voinicului*** *îşi desface bobocul ei galbăn ori stânjeniu şi îi şopteşte pe adierea vântului din viaţa lor de altădată.*[3]

Sămcuţa e bună de **samcă** sau de **răul-copiilor**.

Femeile ştiutoare, cari voiesc să vindece pe copiii ce pătimesc de această boală rea, fac scăldătoare dintr-însa, în care îi scaldă miercurea şi vinerea. Iar scăldătoarea, după ce i-au scăldat, o aruncă de regulă într-un loc îndosit, pe unde nu umblă nime, anume ca nimene să nu calce într-însa, ca nu cumva, călcând, să capete şi respectivii **samcă** sau **răul copiilor**.[4]

O samă de femei ştiutoare, cari s-apucă să vindece pe copiii ce au **samcă** sau **răul copiilor**, rostesc în decursul scăldării acestora încă şi următoriul descântec de **samcă** sau **răul copiilor**:

N. s-o sculat
Pe obraz că s-o spălat,
La icoane s-o-nchinat,
Şi-apoi la drum o plecat,
Şi s-o dus pe cale
Pe cărare.
Dar când o fost
La mijloc de cale
Şi de cărare
Înainte i-o ieşit
Şi-n cale l-o-ntâlnit
Spaima înspăimată,
Frica înfricată.
Cu nouă capete-nzăstrată,
Cu dinţii rânjiţi,
Cu ochii boldiţi,
Cu mânele sucite,
Cu picioarele ...
Cu ***răul copiilor.***
Şi cum l-o-ntâlnit
La pământ l-o izbit.
El o-nceput a răcni
Maica Domnului îl auzi
Şi din gură că-i grăi:
- Taci N. nu răcni,
Că eu te-oi lecui!
Ieşi spaimă-nspăimată,
Ieşi frică-nfricată,
Ieşi ***răul copiilor***
Din vederea ochilor,
Din creştetul capului,
Din sfârcul nasului,
Din umerile-obrazului,
Din toate vinele,
Din toate-nchieturile
Şi din toate ciolanele!
Nu-l durea,
Nu-l junghia!
Că tu de nu-i ieşi
Şi de nu-i fugi,
Cu mătura te-oi mătura,
Cu secerea te-oi secera,
Cu grebla te-oi grebla,
În Marea-neagră te-oi arunca,
Acolo peştii te-or mânca!
N. să rămâie curat
Şi luminat
Ca de Dumnezău dat!
Şi s-o luat
N. pe cale,
Pe cărare
Şi s-o dus

[3] ***Viaţa literară***, an. I, nr. 19, p. 8.
[4] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.

Şi-o ajuns
La podu de-aramă.
La podu de-aramă
S-o culcat.
Cel-necurat
Înainte i-o stat
Cu samcă
Şi cu răul copiilor.
Şi cum o stat
În braţe l-o luat
Giunghiuri de moarte i-o dat.
N. o-nceput a răcni.
Sântă-Măria-l auzi
Şi din gură că-i grăi:
- Taci N. nu răcni,
Că eu te-oi lecui!
Eu slujba mi-oi face,
Făcliile le-oi stânge,
Uşile le-oi încuia,
Pe scară de-aur m-oi coborî,
În veşmânt alb te-oi învăli,
De mâna dreaptă te-oi lua,
Spre răsărit te-oi înturna,
*Pe **necuratul** l-oi sufla:*
*Ieşi **samcă**,*
*Ieşi **răul copiilor***
Din vederea ochilor,
Din creştetul capului,
Din sfârcul nasului,
Din umerile obrazului,
Din toate vinele,
Din toate închieturile
Şi din toate ciolanele!
Nu-l durea,
Nu-l giunghia.
Că tu de nu-i ieşi
Şi de nu-i fugi
Cu secerea
Te-oi secera,
Cu grebla
Te-oi grebla,
Cu mătura
Te-oi mătura,
În munţii negri
Te-oi arunca,
Acolo urşii
Te-or mânca.
N. să rămâie curat
Şi luminat
Ca aurul străcurat,
Ca argintul de curat,
Ca soarele-n sănin,
Ca pânea cea de grâu.
Descântecul de la mine
Leacul de la Dumnezău![5]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de familia **sămcuţei**, despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţine încă o plantă, care li-i românilor cunoscută după nume, şi aceea e:

Voinicica, lat. Sisymbrium Loeselii L.[6]

[5] Dict. de Nastasia Hriţuc, din oraşul Suceava.
[6] Panţu: **Vocab.**, p. 44; Idem: **Plantele**, p. 333.

417

Săponica

(Saponaria officinalis L.)

Săponica, numită în Bucovina şi Soponele, în Ţara-românească, jud. Prahova, com. Vălenii de-munte: Săpunul-popei, iar în com. Teşila: Săpunel; în Banat: Săponele; iară în alte părţi, tot din aceste ţări: Odagaciu, Odogaciu, Săponel, Săpunăriţă, Soponel şi Soponul calului; este o plantă, ca la 60 cm. de înaltă, care creşte pe marginile râurilor, prin lunci, prin tufişuri, pe lângă garduri şi pe lângă drumuri şi care înfloreşte în luna lui Iulie şi August. Ea are flori trandafirii, rar când albe, şi frunze lungăreţe, ascuţite la vârf, cari cresc câte două faţă în faţă şi lipite una de alta.

Atât floarea şi frunzele cât şi rădăcina Săponelei, când le uzi puţin şi le freci în palmă, dau un fel de spumă ca săpunul sau soponul. De la această împrejurare se vede că-i vin apoi şi cele mai multe numiri uzitate la românii de pretutindene.

D. Pantu: Plantele p. 192; - Buletinul cit. p. 197.

414. Săponica
(Saponaria officinalis L.)

Săponica, numită în Bucovina şi **soponele**, în Ţara-românească, jud. Prahova, com. Vălenii-de-munte: **săpunul-popei**, iar în com. Teşila: **săpunel**; în Banat: **săponele**; iară în alte părţi, tot din aceste ţări: **odagaciu, odogaciu, săponel, săpunăriţă, soponel** şi **soponul-calului**[1], este o plantă ca la 60 cm de înaltă, care creşte pe marginile râurilor, prin lunci, prin tufişuri, pe lângă garduri şi pe lângă drumuri şi care înfloreşte în luna lui iulie şi august. Ea are flori trandafirii, rar când albe, şi frunze lungăreţe, ascuţite la vârf, cari cresc câte două faţă în faţă şi lipite una de alta.

Atât floarea şi frunzele, cât şi rădăcina **săponelei**, când le uzi puţin şi le freci în palmă, dau un fel de spumă ca săpunul sau soponul. De la această împrejurare se vede că-i vin apoi şi cele mai multe numiri uzitate la românii de pretutindene.

[1] Panţu: **Plantele**, p. 192; ***Buletinul*** *cit.*, p. 197.

Tot din cauza aceasta se-ntrebuinţează **săponica**, şi cu deosebire florile şi rădăcina ei, când e deplin dezvoltată, atât la scoaterea petelor din haine, cât şi la spălarea lânei şi a lâneţelor ce se colorează, căci ea curăţeşte orişice fel de pete lăsate de flori pe firele ce s-au colorat.[2]

Iar ceaiul din floare de **săponică** se bea pentru curăţirea sângelui.[3]

O altă plantă, care se ţine de familia **săponicei** şi care li-i românilor asemenea cunoscută după nume, este:

Călugării, numită astfel în Biharia[4], iară în alte părţi: **floarea-călugărului, văcărică** şi **văcăriţă**, lat. Saponaria Vaccaria L. sau Vaccaria pyramidata Medik.[5]

Românii, şi cu deosebire româncele din **Biharia**, când văd planta aceasta, zic:

Ochii mei să-ntinerească,
Călugării-mbătrânească! [6]

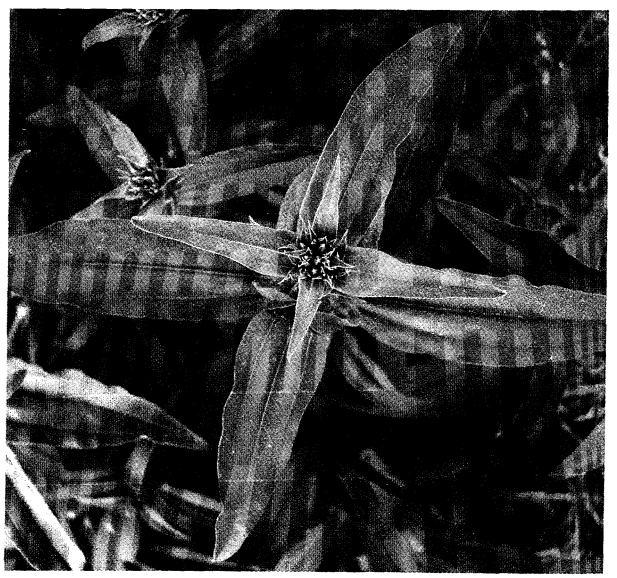

[2] ***Buletinul*** *cit.*, p. 197.
[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67.
[4] Com. de dl Vas. Sala: ***Călugării*** *este o plantă care are flori albe-roşietice în ciucur.*
[5] Panţu: **Plantele**, p. 99.
[6] Com. de dl Vas. Sala.

415. Sângele-de-nouă-fraţi
(Calamus Draco Willd.)

Sub **sânge-de-nouă-fraţi** se-nţelege o substanţă răşinoasă, vârtoasă, uscată, sfărmăcioasă, întunecată sau puţin străvezie, de coloare roşie, fără miros şi fără gust, care se desface în alcool şi în oleurile grase şi care, aprinzându-se şi arzând, răspândeşte un miros balsamic plăcut.

Acest product răşinos se recoltează de pe partea cea cărnoasă din afară a fructelor unei plante acăţărătoare, numită lat. Calamus Draco Willd., care creşte pe insula Borneo şi Sumatra, precum şi pe insulele Sonde. Iar chipul recoltării sale este următoriul:

Fructele ce scutură tare într-un sac de pânză groasă, răşina se desface de pe suprafaţa fructului şi trece prin pânză, apoi se topeşte la o temperatură puţin rădicată şi se formează nişte mase mici în formă de ou, rotunde sau cilindrice.

Această răşină, numită de poporul român **sânge-de-nouă-fraţi**, a fost odinioară întrebuinţată în medicină ca astringent.[1]

[1] Panţu: **Plantele**, p. 253.

Tot ca astringent şi anume contra **treapădului** sau a **pântecăriei** şi a **vintrei**, precum şi contra **vătămăturei**, s-a întrebuinţat şi se mai întrebuinţează răşina aceasta chiar şi în timpul de faţă şi de către poporul român.

Aşa dacă cineva a avut **pântecărie** şi aceasta, nevindecându-se la timp, a trecut în **vintre**, adică în **treapăd cu sânge**, atunci femeile ştiutoare din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, cumpără de la spiţerie **sânge-de-nouă-fraţi** şi **nucşoară**, lat. Myristica fragrans Houtt. sau Myristica moschata Thunb., şi fierbându-le pe acestea împreună cu floare de **lumânărică**, lat. Verbascum phlomoides L., zama ce iesă dintr-însele o dau celui bolnav ca s-o beie.[2]

Tot pentru acest scop, unele femei mai recomandă şi **aguridă** fiartă.[3]

Iar pentru **vătămătură** se plămădeşte **sânge-de-nouă-fraţi** în rachiu şi rachiul acesta apoi se bea.[4]

[2] T. Bălăşel: ***Leacuri de diaree***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. IV, p. 24; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65.
[3] T. Bălăşel, *op.* şi *loc. cit.*
[4] Panţu: **Plantele**, p. 254.

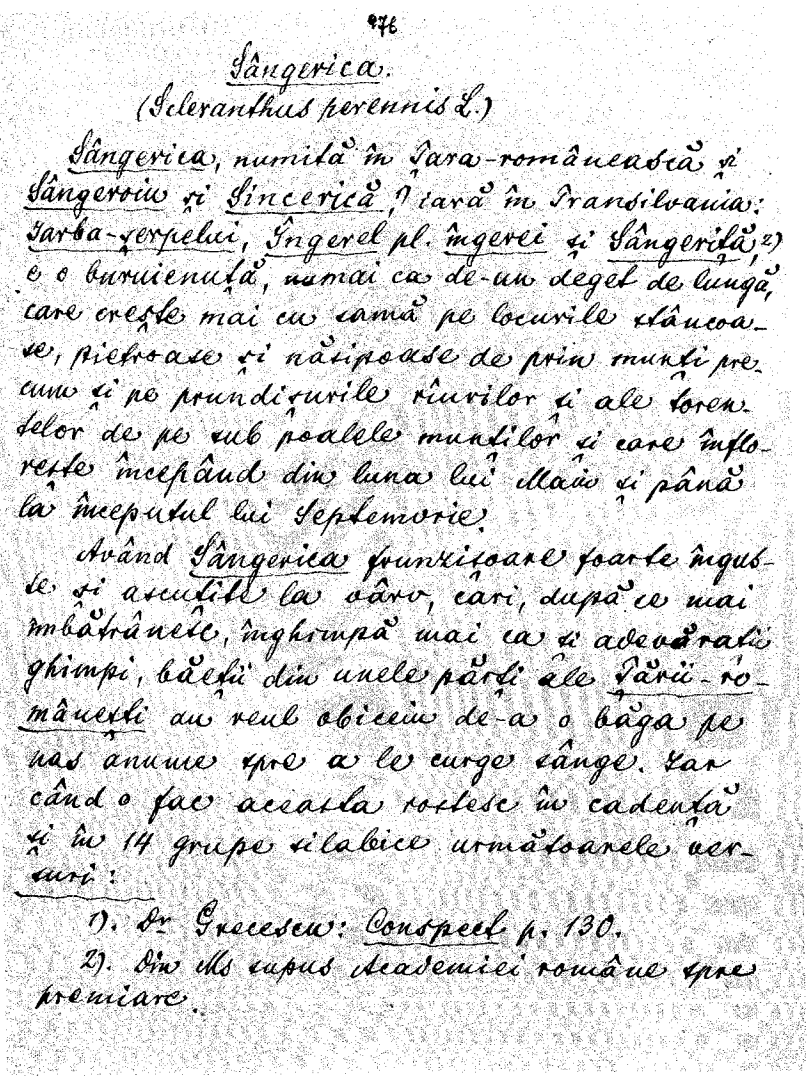

476

Sângerica.
(Scleranthus perennis L.)

Sângerica, numită în Ţara-românească şi Sângeroiu şi Sîncerică, iară în Transilvania: Iarba-şerpelui, Îngerel pl. îngerei şi Sângeriţă,[2] e o buruienuţă, numai ca de-un deget de lungă, care creşte mai cu samă pe locurile stâncoase, pietroase şi năsipoase de prin munţi precum şi pe prundişurile râurilor şi ale torentelor de pe sub poalele munţilor şi care înfloreşte începând dinu luna lui Maiu şi până la începutul lui Septemvrie.

Având Sângerica frunzişoare foarte înguste şi ascuţite la vârv, cari, după ce mai îmbătrânesc, înghimpă mai ca şi adevăraţii ghimpi, băieţii din unele părţi ale Ţării-românesti au reul obiceiu de-a o băga pe nas anume spre a le curge sânge. Iar când o fac aceasta rostesc în cadenţă şi în 14 grupe silabice următoarele versuri:

1). Dr. Grecescu: Conspect p. 130.
2). Din ms supus Academiei române spre premiare.

416. Sângerica
(Scleranthus perennis L.)

Sângerica, numită în Ţara-românească şi **sângeroi** şi **sincerică**[1], iară în Transilvania: **iarba-şerpelui, îngerel** pl. **îngerei** şi **sângeriţă**[2], e o buruienuţă numai ca de-un deget de lungă, care creşte mai cu samă pe locurile stâncoase, pietroase şi năsipoase de prin munţi, precum şi pe prundişurile râurilor şi ale torentelor de pe sub poalele munţilor şi care înfloreşte începând din luna lui mai şi până la începutul lui septemvrie.

Având **sângerica** frunzişoare foarte înguste şi ascuţite la vârv, cari, după ce mai îmbătrânesc, înghimpă mai ca şi adevăraţii ghimpi, băieţii din unele părţi ale **Ţării-româneşti** au răul obicei de-a o băga pe nas anume spre a le curge sânge. Iar când o fac aceasta rostesc în cadenţă şi în 14 grupe silabice următoarele versuri:

[1] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 130.
[2] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere.

Sângerică
Rică,
Zamă de pisică!
Sângeroi
Roi
Zamă de cotoi![3]

O altă buruiană, care se ţine de familia **sângericei** şi care li-i românilor asemenea cunoscută după nume, e:

Boşoroaga, buruiana-surpăturei, numită şi **sincerică,** lat. Scleranthus annuus L.[4]

[3] G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop.**, p. 191.
[4] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 131.

427

Sângerul.
(Cornus sanguinea L.)

Sângerul sau Sângerelul, după cum îl numesc românii din Transilvania[1], e un copăcel, care se ține de familia Cornului și care are rămurele roșii ca sângele, de unde se vede că-i vine și numele.

După o legendă din Moldova însă numirea de Sânger a acestui copăcel să-i vie de-acolo, fiind că el a resărit și a crescut întâia-și dată pe locul unde a murit unul dintre cei mai cruzi și mai mari vărsători de sânge nevinovat, anume Grue Sânger, care în cruzimea lui a omorât într'o noapte până și pre tatăl său.[2]

Iar rămurelele sale, după cum ne spune o altă legendă din Bucovina, de-aceea sunt roșii ca sângele, fiind că Dracul, voind să scape de lupul ce-l făcuse el dintr'un Plop precum și de câinii, ce s'au fost făcut din surcelele plopului, și carii îl fugăreau,

1). Panțu: Vocab. p. 12.
2). V. Alecsandri: Opere complete. Poesii. Vol. II. p: 297-308.

417. Sângerul
(Cornus sanguinea L.)

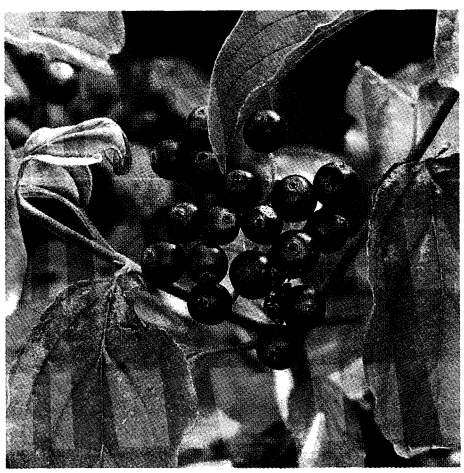

Sângerul sau **sângerelul**, după cum îl numesc românii din **Transilvania**[1], e un copăcel care se ține de familia **cornului** și care are rămurele roșii ca sângele, de unde se vede că-i vine și numele.

După o legendă din **Moldova** însă, numirea de **sânger** a acestui copăcel să-i vie de-acolo, fiindcă el a răsărit și a crescut întâiași dată pe locul unde a murit unul dintre cei mai cruzi și mai mari vărsători de sânge nevinovat, anume **Grue Sânger**, care în cruzimea lui a omorât într-o noapte până și pe tatăl său.[2]

Iar rămurelele sale, după cum ne spune o altă legendă din **Bucovina**, de-aceea sunt roșii ca sângele, fiindcă **dracul**, voind să scape de lupul ce-l făcuse el dintr-un **plop**, precum și de câinii ce s-au fost făcut din surcelele plopului și cari îl fugăreau, s-a suit de frică într-un **sânger**, pe care, mușcându-l lupul de-un călcâi, l-a umplut de sânge.

[1] Panțu: **Vocab.**, p. 12.
[2] V. Alecsandri: **Opere complete. Poesii**, vol. II, p. 297-308.

Iată şi legenda respectivă:

*Zice că **diavolul** s-a apucat odată să facă dihănii de **plop** ca să-l mânânce pe Dumnezău, şi a făcut pe **lup**.*

Iată că nu mult după aceasta vine şi Dumnezău şi-l întreabă:

- Ce faci aici?

- Ia fac şi eu ceva, numai nu poate umbla!

- Mai ciopleşte-l puţin! zice Dumnezău mai departe.

***Diavolul** l-a cioplit*

- Dă-mi-l acuma mie, zice Dumnezău, c-a umbla!

- Iacă ţi-l dau! zice diavolul, şi i-l dă.

*Dumnezău l-a luat şi, binecuvântându-l, s-a făcut lup. Iar din surcelele cioplite s-au făcut căţei şi i-a amuţat asupra **dracului**.*

***Dracul**, cum aude aceasta, la fugă.*

Lupul şi cânii însă după drac.

***Dracul** atunci, de frică, se suie repede într-un **sânger**.*

*Da lupul a sărit şi l-a muşcat de-un călcâi, astfel că, prinzând a-i curge sângele, a umplut tot **sângerul**.*

*Şi de-atunci e **sângerul** roşu ca sângele. Şi tot de-atunci e dracul cu călcâiul rupt.*[3]

În fine, după o a treia legendă, din **Ţara-românească**, rămurelele **sângerului** de-aceea sunt roşii ca sângele, fiindcă e blăstămat de **Maica Domnului**. Şi iată cum:

*Mergând **Maica Fecioară** ca să-l caute pe fiul său Isus Christos, pe care îl prinseseră jidovii şi voiau să-l răstignească, dete de un izvor limpede ca lacrima, ce curgea pintre iarbă verde, iar la marginea lui un **sânger** stufos îl umbrea pe jumătate.*

Şi Maica, voind să treacă râul, a zis:

*- Apleacă-ţi o creangă, **sânger**, deasupra izvorului,, ca să pot trece pe ea dincolo, căci mă aşteaptă Isus, fiul meu, ce-l chinuiesc jidovii rătăciţi!*

*Iar **sângerul** i-a răspuns:*

- Ba creanga nu-mi aplec, căci călcând tu pe ea, îi rupe-o şi oi rămânea ciumpav şi urât pe lângă pomii ceialalţi!

*Şi **Maica Domnului** l-a blăstămat, zicând:*

*- O, **sânger**, sânger, tu nu ştii durerea unei maici şi de aceea nu te pleci! Dar tu nu ştii ce poate o maică în durere! Deci te blăstăm ca oricine ţi-o rupe o mlădiţă, să curgă sânge din tine ca din om şi tu să simţi oricât de mică ar fi durerea! Iar din ramurile tale să nu se facă frigare!*

Şi Fecioara Maria cu Magdalena cea cu părul de aur, purceseră înainte şi trecură izvorul prin dumnezeiasca putere a îngerului păzitor.[4]

Şi deoarece **sângerul** a răsărit şi a crescut întâia oară pe locul unde a murit cel mai mare vărsător de sânge nevinovat, adică **Grue Sânger**, iar mai pe urmă a fost umplut de sângele care a curs din călcâiul dracului muşcat de lup şi pe deasupra blăstămat încă şi de Maica Domnului, de-

---

[3] După spusa lui Ioan Pisarciuc din Roşa, com. de dna El. Nic. Voronca; cf. de aceeaşi: **Datinele şi credinţele pop. rom.**, vol. I, partea I, p. 7.

[4] S. Fl. Marian: **Legendele Maicii Domnului**, p. 234.

aceea nicicând nu e bine de-a bate vreo vită cu dânsul, căci îndată se **sângeră**. Ba nici măcar a umbla cu dânsul pintre vite, mai ales pintre cele cornute, nu e bine, căci cum le loveşti sau numai le atingi cu dânsul, îndată **capătă sânge**.

Tot din cauza aceasta nu e bine de-a se face nici resteie sau alte obiecte la cară, cu cari ar putea să vie mai ales boii în atingere.[5]

Unicele lucruri bune ce se pot face dintr-însul şi cari se şi fac în cele mai multe părţi locuite de români sunt **hulubeţele**[6], adică beţişoarele cari se bagă în suveici când ţes femeile pânzele, apoi **fluiere** şi **ciubuce** scurte.[7]

Mai demult se făceau din rămurelele sale şi beţe de primblat. Acuma însă nici de acestea nu se mai fac, pentru că nici oamenii nu e bine să aibă şi să umble cu **băţ de sânger**.[8]

Afară de aceasta se mai zice că nu e bine de adus şi de ţinut **sângerul** în casă, fiindcă umblă tunetul după dânsul şi lesne ar putea să se-ntâmple vreo nenorocire.[9]

Iar când voieşte cineva să facă vreunul dintre obiectele sus amintite, niciodată nu e bine să rumpă rămurelele de care are trebuinţă, ci să le taie cu cuţitul, căci dacă le rupe, atunci îi mor părinţii sau altcineva dintre neamurile cele mai de aproape.[10]

Întâmplându-se însă ca vreo vită să fie lovită cu vreo nuia de **sânger** şi din cauza aceasta să prindă **a cruşi**, adică a se uda sânge, sau dacă şi din altă cauză oareşicare vitele **cruşesc**, atunci, voind ca să se vindece, se adună rămurele de **sânger**, se fierb mocnit şi zama ce iesă dintr-însele se dă apoi vitelor de băut. Şi vitele, după ce o beu, se vindecă.[11]

Afară de aceasta, **sângerul** e foarte bun şi la **vărsături de sânge**, la **cursori** sau **scursori** şi când le vin femeilor prea adeseori rândurile.[12]

Aşa femeile din **Banat**, com. Reşiţa română, când are cineva **cursoare**, mai ales băieţii cei mici, îi pun jos pe vatră, îi ocolesc cu un cerc făcut din cârlţi, pe cari îi aprind, şi când e flacăra mai mare, atunci o ocolesc cu **jorzi**[13] **de sânger**, zicând:

Fugi moaşă ruginoasă,
Că te ard cu cârlţi

---

[5] Cred. şi dat. tuturor românilor din Bucovina; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Să nu dai în boi cu nuia de sânger, căci se îmbolnăvesc, şi nici să pui la juguri resteie de sânger.*; tot din Moldova, com. de dl Tud. Pamfile: ***Sângerul** e un copăcel de pădure şi de vii; creşte subţire ca **alunul**; coaja e roşie, pătată ca sângele. Să nu dai cu o vargă de **sânger** în boi ori într-un om, că se-mbolnăveşte şi varsă sânge.*

[6] **Hulubăţul** pl. **hulubeţe** sau **hulubgeţul** se mai numeşte în Bucovina şi **huludeţ** pl. **huludeţe** şi **suludeţ** pl. **suludeţe**.

[7] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.

[8] După spusa rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă.

[9] Cred. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[10] Cred. rom. din Stroieşti, com. de Nic. Rusu, stud. gimn.

[11] Dat. tuturor românilor din Bucovina.

[12] G. Coşbuc: ***Analogia în medicină***, publ. în ***Albina***, an. VIII, Bucureşti, 1904, p. 232: ***Sângerul**, fiindcă numele lui îţi aminteşte de sânge, e leac fără greş la vărsături de sânge, la scursori de sânge şi la menstruaţia femeilor.*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65: ***Sânger**. Infuziunea de frunze contra hemoragiei.*

[13] În unele părţi din Bucovina cuvântul acesta, care însemnează atât cât **vargă** sau **nuieluşă**, se rosteşte **jordie** pl. **jordii**.

Şi te bat cu jorzi
Până sângerezi,
Lasă pe N. curat,
Că destul l-ai necurat.

Şi după ce-au rostit cuvintele acestea, deodată îl răpesc din cercul de foc, fug cu el la leagăn unde-l acopăr bine ca să nu se vadă, ocolindu-l din nou ca şi în cercul de călţi şi repetând vorbele de mai sus.[14]

Poama de sânger e bună de **tusă**. Se usucă la umbră, se face herbată dintr-însa şi se bea.[15]

În fine, mai e de amintit şi aceea că o samă de femei din **Ţara-românească**, jud. Prahova, întrebuinţează **sângerul** şi la un fel de farmece de dragoste, la care ocaziune zic:

*Frunză verde **lemn de sânger***
Să vie N. ca un înger.[16]

*

Sângerul.[17]

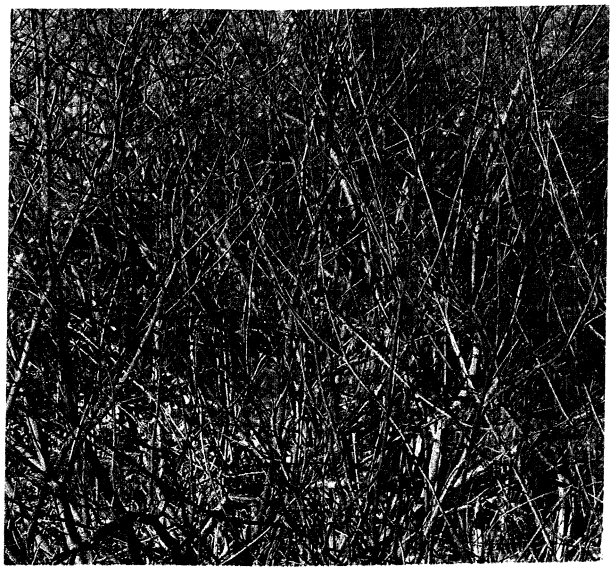

[14] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 27.
[15] Dat. rom. din Fundul Moldovei.
[16] ***Revista pentru istorie, arheologie şi filologie***, an. II, vol. III, p. 386.
[17] ***Şezătoarea***, IX, p. 30; Bălăşel, nr. 128 şi 162.

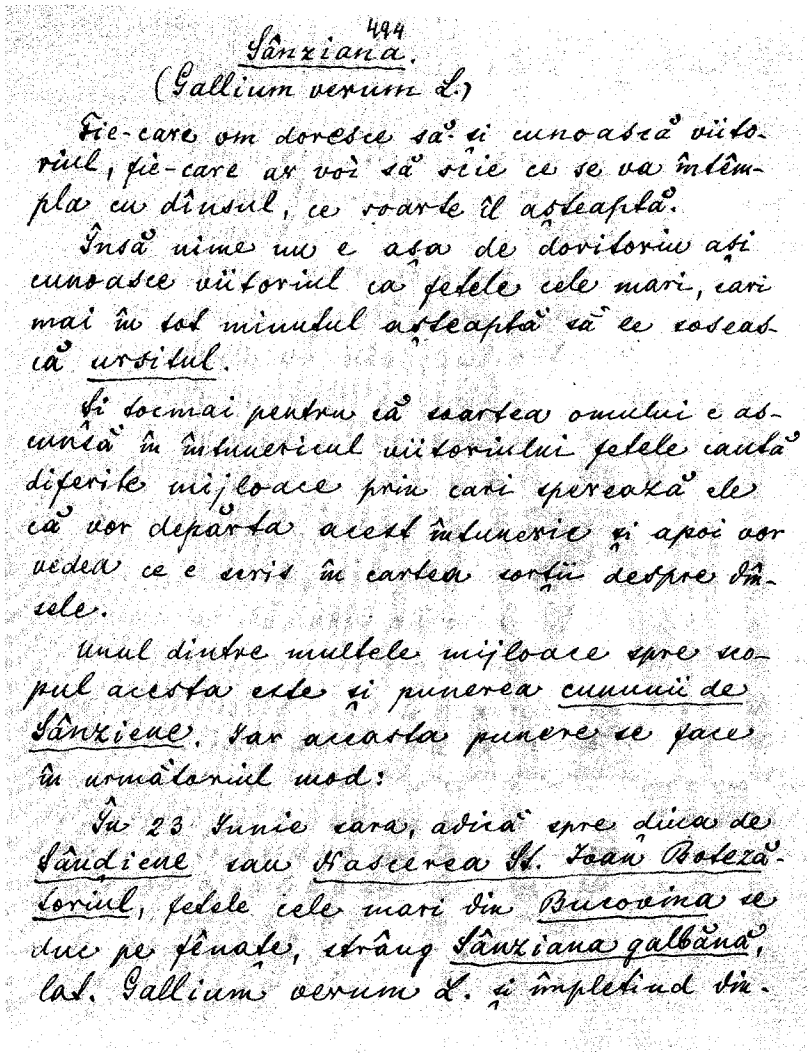

494

Sânziana.

(Gallium verum L.)

Fie-care om doresce să-şi cunoască viitorul, fie-care ar voi să scie ce se va întîmpla cu dînsul, ce soarte îl aşteaptă.

Însă nime nu e aşa de doritoriu aşi cunoasce viitoriul ca fetele cele mari, cari mai în tot minutul aşteaptă să le cosească ursitul.

Şi tocmai pentru că soarta omului e ascunsă în întunericul viitoriului fetele caută diferite mijloace prin cari sperează ele că vor depărta acest întuneric şi apoi vor vedea ce e scris în cartea sorţii despre dînsele.

Unul dintre multele mijloace spre scopul acesta este şi punerea cununii de Sânziene. Iar aceasta punere se face în următoriul mod:

În 23 Iunie sara, adică spre ziua de Sânziene sau Naşterea St. Ioan Botezătoriul, fetele cele mari din Bucovina se duc pe fînaţe, strâng Sânziana galbănă, lat. Gallium verum L. şi împletind din-

418. Sânziana
(Galium verum L.)

Fiecare om doreşte să-şi cunoască viitoriul, fiecare ar voi să ştie ce se va întâmpla cu dânsul, ce soartă îl aşteaptă.

Însă nime nu e aşa de doritor a-şi cunoaşte viitoriul ca fetele cele mari, cari mai în tot minutul aşteaptă să le sosească **ursitul**.

Şi tocmai pentru că soarta omului e ascunsă în întunericul viitoriului, fetele caută diferite mijloace prin cari sperează ele că vor depărta acest întuneric şi apoi vor vedea ce e scris în cartea sorţii despre dânsele.

Unul dintre multele mijloace spre scopul acesta este şi punerea **cununii de Sânziene**. Iar această punere se face în următoriul mod:

În 23 iunie sara, adică spre ziua de **Sânziene** sau **Naşterea St. Ioan Botezătoriul**, fetele cele mari din **Bucovina** se duc pe fânaţe, strâng **sânziana-galbănă**, lat. Galium verum L., şi împletind dintr-însa fiecare pentru sine câte o **cunună**, o sorocesc, zicând:

Sânziană, floare-aleasă,
Fă-mă în curând mireasă

Şi-arată-mi norocul meu,
Ce mi-i de la Dumnezeu,
Cum îi, ca să-l ştiu şi eu.
S-aflu păr mâni demineaţă
Pe această cununiţă
De-acel fel de dobitoc
De care-oi avea noroc,
S-aflu păr lung de bărbat,
Însurat ori ne-nsurat,
Ca din faţa părului
Să cunosc şi faţa lui.

După ce rostesc aceste cuvinte, fiecare fată se duce cu cununa sa acasă şi o pune pe un gard, într-un ţăruş, într-un **sărcier**[1], pe **văcărie**[2] sau şi în alt loc, undeva numai să fie în calea vitelor. Şi dacă, când vin vitele acasă de la păscătoare şi se bagă în ocol, se apropie de **cununa de sânziene** şi o miroasă o juncă sau o vacă tânără şi frumoasă, crede că **mirele** ei va fi tânăr şi frumos; dacă o miroasă o vacă bătrână şi hitioană, crede că partea ei va fi un bărbat bătrân, un văduvoi. Iar dacă nici o vacă nu se apropie de cunună ca s-o miroasă, se supără foarte rău, crezând că în anul acela nu-i va veni nici un peţitor s-o ceară, că în anul acela nu se va putea mărita. Pe locul acela, unde au pus cununa de cu sară, o lasă ele apoi să steie până a doua zi demineaţă. A doua zi demineaţă, până ce nu răsare soarele, se scoală, se duc la ocolul vitelor şi, dacă află cununa încărcată de peri de vită, se bucură, căci atunci cred ele că vor avea noroc.

Şi de acel soi de vite vor avea mai mare noroc, de la care vor fi mai mulţi peri prinşi de cunună. Dacă d. e. sunt mai mulţi peri de vacă, va avea noroc la vaci, dacă sunt mai mulţi peri de bou, de cal, de oi, de capre etc., atunci va avea noroc la acest fel de vite.

Dacă însă nu află nici un păr de vită pe cunună, atunci fata care a pus cununa, după ce se va mărita, are să fie săracă, căci n-are să aibă defel noroc la vite.

Fata, care prin mijlocul cununei acesteia voieşte să-şi afle norocul, trebuie, cum am zis, să se scoale desdemineaţă, până a nu răsări soarele, şi să se ducă să vadă cununa.

Dacă voieşte să-şi cerce norocul după răsăritul soarelui, atunci nu află nemică pe cunună, căci părul, deşi se va fi aflat pe dânsa, se ascunde.[3]

O samă de fete, pe lângă **sânziana-galbănă**, mai culeg încă şi următoarele plante, precum: **trifoi-roş** şi **trifoi-alb**, **tătăijă**[4], **busuiocul-feţelor**, **leuşteanul-broaştei**, precum şi multe altele, cari

---

[1] **Sărcieriu** se numeşte un par cu cepuri la capătul de sus, o furcă sau chiar şi un târş, dacă din întâmplare se află crescut în ocolul vitelor. Pe coarnele acestuia se anină doniţele cu lapte, după ce au gătit de muls vacile, şi anume când voiesc să aleagă viţeii, ca aceştia să nu beie sau să verse din doniţe.

[2] **Văcărie** = coliba unde stau sau mân vitele cornute.

[3] Dat. şi cred. rom. din ţinutul Dornei, com. de P. Spânul şi P. Ursul; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă: *Spre Sânziene adună pe la noi, mai ales fetele, sânziana-galbănă şi fac cununiţă dintr-însa. Cununiţele acestea le aruncă pe casă şi acolo le lasă până a doua zi. A doua zi, după ce răsare soarele, se duc şi, scoborându-le, le caută şi, dacă află peri de vită pe dânsele, se zice că vor avea noroc la vite, dacă află o albină, vor avea noroc la albine; de oaie, vor avea noroc la oi etc. etc.*

[4] **Tătăijă** sau **tătăişă** e o plantă cu floare albă.

se află pe câmp şi cari pe timpul acela sunt în floare, şi din toate plantele acestea împletesc câte o cunună, pe cari le pun apoi într-un loc anumit în ocolul vitelor, ca şi pe cununa cea împletită numai din **sânziana-galbănă**[5].

Dacă voiesc să ştie cât de degrabă au să se mărite sau cât au să mai trăiască, se scoală în ziua de **Sânziene** desdemineaţă, până a nu răsări soarele, se duc în câmp, adună **sânziene**, le aduc acasă, fac dintr-însele mai multe cununiţe şi apoi le aruncă pe acoperământul casei.

A cărei cununiţă sare mai sus, aceea are să se mărite mai degrabă; a cărei cununiţă se opreşte pe acoperământul casei, aceea are să trăiască mult; iară a căreia pică jos, aceea nu peste mult are să moară.[6]

Datinile şi credinţele însă, despre cari ni-a fost până aice vorba, se află nu numai la românii din **Bucovina**, ci şi la românii din celelalte ţări.

Iată ce aflăm în privinţa aceasta la românii din **Transilvania**:

*Se ştie că fetiţele şi fetele mari merg în sara spre **Sânziene** pe câmp, adună florile numite **sânziene**, le aduc acasă, le împletesc în cununi, dar fac atâtea numai câţi căseni se află şi apoi le aruncă pe casă. A cărei cunună nu se opreşte pe casă la prima aruncare, despre acela apoi se crede că va muri, căci **i-a picat cununa**.*

*Dar fetele mari se servesc de astă ocaziune spre a-şi căuta şi **pe ursită**. Fata adică crede că dacă are **ursită**, atunci demineaţa va afla în acea cunună un fir sau mai multe de păr şi încă negru, galbăn, va să zică după cum e părul aceluia ce o să-i fie bărbat.*

*Şi cine crede ea că-i aduce acest păr? **Ursitorile**! Ea crede că **ursitorile** se duc noaptea la patul acelui june desemnat ei, îi rup un fir sau mai multe din părul lui, vin apoi şi-l pun în cununa ei de pe casă, iar ea, demineaţa, îl află acolo. Care fată nu află fir de păr în cunună, se simţeşte rău şi cugetă că ea întru adevăr n-o să se mărite.*[7]

Tot la românii din **Transilvania**, şi anume la moţii din Munţii Abrudului, aflăm următoarele: *În ajunul **Sânzienelor**, sătenii se duc la câmp şi adună de prin livezi nişte flori mirositoare, numite asemenea **sânzâiene**, le aduc acasă şi împletesc cununi din ele. Cununile se pun la uşile caselor, pe cruci, între hotare şi holde, în straturi şi la coşniţele stupilor.*

Când soarele se apropie de deal ca să apună, căsenii se înşiră cu toţii înaintea casei şi aruncă cununi pe coperişul ei.

Fiecare cunună e menită cu numele unuia din membrii familiei în viaţă, prezent sau absent, şi pentru bărbaţi sunt împletite în formă de cruce, iar pentru femei sunt rotunde.

Aruncarea se face de acela pe al cărui nume e, sau în lipsa lui, de un înlocuitor, şi dacă cununa se opreşte pe coperiş, atunci în cursul anului îi va merge bine, iar de cade, e un semn rău, că poate să moară până la anul.[8]

---

[5] Dat. şi cred. rom. din ţinutul Dornei, com. de P. Spânul şi P. Ursul.

[6] Dat. şi cred. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei.

[7] S. P. Simon: *Soartea, fătul şi ursita la poporul român*, publ. în *Familia*, an. XIX, p. 302.

[8] T. Frâncu şi Candrea, *op. cit.* (**Moţii**), p. 135-136; cf. şi G. Bodnariu: *Legenda sânzienei*, publ. în *Tribuna poporului*, an. II, Arad, 1898, nr. 125: *Sânzienele îşi au şi ele preţul lor, o dată într-un an: în presara Naşterii St. Ioan Botezătoriul, 24 iunie. Din ele fac junii cununi, aruncându-le pe case, de unde, după cum se aşază mai sus ori mai jos, deduc la lungimea ori scurtimea vieţii.*; Panţu: **Vocab.**, p. 18: *Din florile acestei plante, adică a*

Cu privire la românii din **Banat** ni se spune:

Iarba-i mare, florile se pierd prin ea. Numai miile de ***romoniţe*** *îşi rădică mândre capetele înstelate. Pe la margini şi mai ales pe rozoare, frumoasele lunci sunt încinse de brâne galbine: sunt scumpele* ***sânziene*** *din cari se ţes aceste brâne.*

Şi mâni îi ***sărbătoarea sânzienelor.***

Droaie de copii şi zăblăicuţe sunt pe câmpuri şi de pe toate rozoarele strâng ***sânzienele.*** *Rup fără milă frumuseţile galbine ale câmpului şi le cară în berdă mare în sat. Pintre ele mai iau şi din iarba* ***tremurice****, din iarba cea mai sfioasă dintre toate ierburile.*

Şi se zice că-i demult de când în ziua aceasta românul culege ***sânziene*** *de pe câmp, chiar de pe când trăia frumoasa zână a câmpului:*

Leana Cosânziana
Floarea din cosiţă-i cântă
Nouă 'mpărăţii ascultă ...

Iar aducând acasă florile ***sânziene****, fetele cu dragostea-n sân şi bătrânele cu frica de moarte-n sân, se pun şi leagă cununiţe.*

Iar colea, sara, când sfinţeşte mândrul soare, le aruncă pe coperişul şurii sau a casei, cununiţe pentru toţi: pentru tată, pentru mamă, pentru Mărioara şi pentru Toader cel din cătane.

Hei! Hei! mândru se mai rostogolesc cununile pe coperiş în jos, şi dacă de trei ori dupăolaltă cad, e plâns în curte, căci ăsta-i semn de moarte. Sau dacă cununa Mărioarei se opreşte dintr-odată, e chiot şi veselie, iar ea râde, hicleana, râde; căci doară aceasta înseamnă că-i vine peţitorul aşteptat.[9]

Tot despre datina şi credinţa românilor din **Banat** scrie şi G. Trăilă următoarele:

În 24 iunie, în ziua de ***Sânziene****, toate fetele din Vălceaua până în zori erau pe câmp şi culegeau cu diligenţă* ***sânziene****, flori galbine mirositoare, şi unind horele lor cu cântul filomelei şi al ciocârliei, împleteau cununioare, cari de cari mai frumuşele, cununioare pentru tată, mamă, fraţi, surori, şi o cununică mai frumoasă oare pentru cine?... Nu se spune în proză, numai în versuri.*

Şi ele împleteau cununica mititea şi frumoasă şi din grai aşa grăiau:

Şi-o cunună, cununiţă,
Pentru-al meu bade, bădiţă.

În răsărit de soare, când razele lui cu blândeaţă privesc pe coperişurile caselor, atunci toate cununioarele trebuie să fie sus pe coperiş, şi care cunună mai întâi veştejeşte, acela cui s-a numit mai întâi moare.[10]

Fetele din **Maramureş** sau **Marmaţia** fac cununi de **sânziană** sau **sânzienică** sara spre ziua de **Sânziene** şi, aruncându-le pe casă, cred că a căreia va sări mai sus, aceea se va mărita mai degrabă. Aşişderea fac şi muierile cele bătrâne, acestea încă aruncă cununi de **sânziene** pe casă, în

---

sânzienei galbene, se fac buchete şi cununi în ziua de 24 iunie, Naşterea Sfântului Ioan (Drăgaica, Sânziene), cari se pun la fereastră.

[9] ***Tribuna poporului***, an. II, Arad, 1898, nr. 120.

[10] G. Trăilă: ***Răzbunarea, naraţiune din viaţa poporului***, publ. în ***Familia***, an. IV, Pesta, 1868, p. 318; cf. şi Alexandru Onaciu: ***Cununa, novelă poporală***, publ. în ***Familia***, an. XI, p. 86 şi 87.

credinţă că a căreia va sări mai sus, aceea va trăi mai mult, iară a căreia va cădea jos, aceea în scurt timp va muri.[11]

Cu privire la românii din **Biharia**, Miron Pompiliu scrie următoarele:

Sânzienele cad la 24 a lunii lui Cuptor. În ziua aceasta e obicei că fetele culeg nişte flori de câmp, galbene, numite ***sânziene****, le împletesc în cununi mici şi, menind pe fiecare cu numele celor din familie, le aruncă pe coperişul casei, pe unele locuri le atârnă în cuiele de la streşini.*

A cui cunună se risipeşte şi cade mai degrabă de pe casă, acela va muri mai întâi.[12]

În fine, fetele din **Moldova**, jud. Suceava, se duc în sara spre **Sânziene** în câmp, strâng **sânziene** şi, aducându-le acasă, fac dintr-însele cununi pe cari le pun apoi în colţul casei, spre răsărit, ca să răsară soarele pe ele.

Dacă a doua zi demineaţă află pe dânsele peri mulţi, e semn de belşug, dacă află peri de vacă, vor avea noroc la vaci etc.

După aceasta, luând cununa de pe locul unde au pus-o de cu sară, se duc cu dânsa în ocolul vitelor, cu ochii închişi, înainte de a le da păşune, şi dacă o vită bătrână va lua cununa ca s-o mânânce, **ursitul** va fi flăcău bătrân; de va fi o vită tânără, şi soţul ei va fi:

Tinerel, făr' de musteaţă,
Ce se-nvaţ' a strânge-n braţe.[13]

Cununile, despre care ni-a fost până aice vorba, se fac nu numai spre căutarea norocului şi cunoaşterea **ursitului** şi a viitoriului, ci şi spre alte scopuri.

Aşa, o samă de romînce din **Bucovina** adună în ziua de **Sânziene**, până a nu răsări soarele, **sânzianǎ-galbănă** şi, după ce o aduc acasă, fac o cunună dintr-însa, cât sunt dizdelele unei fântâni de largi, încunjură cu dânsa dizdelele sau ştiubeiul fântânii şi acolo o lasă apoi până ce cade de sine jos.

Şi aceasta se face anume ca să nu se spurce fântânile, adică să nu cadă nemică necurat într-însele, şi, făcându-se, se crede că nu cade nemică spurcat în fântâni.[14]

Alte romînce, tot din **Bucovina**, culeg în ziua de **Sânziene** desdemineaţă, până a nu răsări soarele, **sânziene-galbene** şi, aducându-le acasă, fac dintr-însele cununi pe cari le duc mai după aceea la biserică să le sfinţească preotul.

Cu aceste cununi sfinţite, după ce se întorc de la biserică, se **sânzienează**, adică, atât femeile, cât şi bărbaţii, le poartă în brâu sau pălărie, anume ca să nu se apropie nici un fel de răutate de dânşii.[15]

În **Banat** se poartă sânziene în sân ori la brâu ca remediu pentru alungarea demonilor (duhurilor) necuraţi.[16]

---

[11] Com. de dl Vasile Dragoş din comuna Moisei, în Marmaţia.

[12] *Şezătoarea*, vol. VII, Fălticeni, p. 183.

[13] Com. de dl Art. Gorovei; *Şezătoarea*, vol. VI, Fălticeni, p. 28: *În ziua de Sânziene se face de oameni câte un colac de sânziană şi-l azvârl pe casă. Dacă rămâne acolo colacul, e semn că ai să trăieşti mult; dacă el cade jos, ai să mori.*

[14] Dat. şi cred. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă.

[15] Dat. şi cred. din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu.

[16] Sim. Mangiuca: *Calindar* pe an. 1882 şi 1883, luna iunie 24.

Tot în ziua de **Sânziene** se **sânzieneşte** şi cânepa, în următoriul chip: se culege un smoc de **sânziene**, se leagă cu un fir de mătasă şi apoi struţul se zvârle în **cânepă**, cu menirea ca şi **cânepa** să fie moale ca mătasa şi mare ca **sânzienele**.[17]

Pe lângă cele înşirate până aicea, se mai întrebuinţează **sânziana**[18] încă şi ca leac contra mai multor boale, şi anume: contra **durerii de cap**, a **durerii de mijloc**, a **bubelor dulci**, a **sohotelor**, precum şi contra altor boale.

Cele mai multe romănce strâng în ziua de **Sânziene**, 24 iunie, **sânziană-galbănă**, numită altmintrelea în Bucovina şi **sâmziană**, **sâmziană-galbănă** şi **sânziană-de-câmp**; în Moldova: **sânzâiană** pl. **sânzâiene**, **sânziană** pl. **sânziene**, **sânzâiană-galbănă**[19] şi **sânzănioară**[20]; în Ţara-românească: **drăgaică**; în Transilvania: **sânzuiană** pl. **sânzuiene**; în Banat: **sâmziană** pl. **sâmziene**, **sâmziană-galbănă** şi **sânziană** pl. **sânziene**[21]; în Maramureş: **sânziană** dem. **sânzienică**[22]; iară în alte părţi locuite de români: **floarea-lui-St. Ioan**, **sânjuoane**, **sânzene** şi **sânzenie**, lat. Galium verum L.[23], iar după ce au strâns-o, o păstrează peste tot anul dimpreună cu **sânziana-albă** pl. **sânziene-albe**, numită altmintrelea şi **drăgaică**, **sâmziană** şi **sânzănie**, lat. Galium Mollugo L., fiindcă florile acestea, strânse în ziua de **Sânziene**, au o putere vindecătoare cu mult mai mare şi mai folositoare decât când s-ar strânge de altă dată în decursul anului.[24]

Căpătând cineva **durere de cap** sau fiind atare copil bolnav de **sohote**, descântătoarea, sau cine este, care are aceste două plante adunate, face scăldătoare din **sânziană-galbănă** şi, scăldându-i pe cei bolnavi, **durerea de cap** le-ncetează, iară **sohotele** se pierd.[25]

Tot **sânziana-galbănă**, în rachiu, se bea şi pentru **vătămătură**.[26] Dacă are cineva **durere de mijloc**, cum se încinge cu **sânziene-galbine**, strânse în ziua de **Sânziene**, îndată îi încetează durerea.[27] **Sânziana-galbănă** e bună şi de **răutate înuntru**. Se face herbată dintr-însa şi, bându-se, toată răutatea iesă din om afară.[28]

Dacă atare copil are **bube dulci**, se uscă frunze şi flori de **sânziană**, se pulberizează bine şi apoi se presură bubele cu pulbere de-aceasta.[29]

---

[17] Dim. Dan: ***Datine şi credinţe bucovinene***, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. 1894 şi 1895.

[18] **Sânziana**, a cărei floare, de coloare galbănă, umple câmpul de frumuseţe şi miros, după spusa unor români din Bucovina, se numeşte astfel fiindcă înfloreşte pe la **Sânziene**.

[19] Com. de dl Art. Gorovei; Panţu: **Vocab.**, p. 18.

[20] Com. de dl Art. Gorovei: ***Sânzănioara** are floare mărunţică, deasă şi galbănă. Cică înfloreşte în ziua de Sânzănii, 24 iunie.*

[21] Panţu: **Vocab.**, p. 18; Sim. Mangiuca: *Calindar cit.*, luna iunie 24.

[22] Com. de dl Vasile Dragoş.

[23] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 249; G. Crăiniceanu: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 976; Panţu: **Vocab.**, p. 18.

[24] După spusa rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu; a celor din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa şi M. Molociu: ***Sânziana-galbănă**, dacă e culeasă în ziua de Sânziene, e bună de orişice leac.*

[25] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de C. Racolţa; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65: ***Sânzienele** se mai pun în băile copiilor slăbiţi şi se fac vrăji de dragoste.*

[26] Dr. N. Leon, *op. cit.*, p. 65.

[27] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac.

[28] Dat. rom. din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc.

[29] Dat. rom. din Maramureş, com. de dl V. Dragoş.

Floarea şi rădăcina de **sânziană-albă** sunt bune de piept şi când are cineva durere înuntru. Se fierb înăduşit şi zama ce iesă dintr-însele se bea pe inima goală.[30]

Sânziana-albă şi **sulcina-albă** sunt bune şi de **poală albă** la femei.[31]

Din floare de **sânziană-galbănă** se fac şi perinuţe, cari se pun în haine, anume ca să le parfumeze şi să le prezerve de molii.[32]

Deşi **sânzienele**, despre cari ni-a fost până aice vorba, sunt flori ca toate florile, deşi au şi ele coloarea şi mirosul lor plăcut, pistile şi stamine, şi deşi conţin şi ele suc dulce şi **păstură** pentru miere şi ceară, cu toate acestea se zice că albina le încunjură şi nu se aşează pe ele. Şi iată de ce!

Zice că pe vremea Domnului Christos, bâzâind o albină, se aşează pe mâna Maicii Domnului.

*Maica Sfântă, văzându-i picioruşele încărcate cu ceară şi pastură şi văzându-i guşa plină cu miere, deşi ştia că acestea sunt adunate de pe **sânziene**, căci avea mirosul acestora, o întrebă:*

- Care floare conţine mai multă ceară şi miere etc.?

Albina înşiră vreo câteva.

Maica Sfântă o întrebă iară:

- Care floare conţine mai puţină ceară şi miere?

Albina înşiră iarăşi vreo câteva. În urmă, o întrebă:

- Care nu conţine deloc ceară şi miere?

Albina, privind lung la Maica Sfântă şi mirându-se de întrebările ei, într-un târziu, voind să tăinuiască, zise:

*- Dintre toate florile, **sânzienele** nu au miere şi ceară defel!*

*Văzând Maica Sfântă că albina a minţit, ştiind că şi **sânzienele** conţin, dacă nu mai mult, dar atâta ceară şi miere ca multe alte flori, îi zise:*

*- Dacă aşa stă lucrul, tu de azi înainte pe **sânziene** să nu te aşezi, pierzând vremea, ci le încunjură şi blăstămată să fie din neamul tău în veci aceea care vreodată se va pune pe **sânziană**, ci eu azi din **sânziene** fac cununi să le pun pe mormântul St. Ioan Botezătorul, în semn de aducere aminte ... Albina, mergând întristată, a spus toate ce şi cum a vorbit cu Maica Sfântă şi cum Maica Sfântă le-a blăstămat dacă se vor pune cândva pe **sânziene**, şi de atunci până azi nu vei vedea albină puindu-se pe **sânziene**; iar junii până în ziua de azi, în semn de aducere aminte de St. Ioan Botezătorul, la ziua naşterii acelui sfânt, fac din **sânziene** cununi, aruncându-le pe case, având acoperământul caselor forma mormântului, ori le aşază în zapii leşilor (portiţă din nuiele).*[33]

În fine, mai e de amintit şi aceea că de **sânzienile**, despre cari am vorbit în şirele de până aice, se mai ţin încă şi alte plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume.

Şi acelea sunt:

Asprişoara, numită şi **cornăţel, lipiciu, lipicioasă, scai-mărunt** şi **turtiţă**, lat. Galium Aparine L.;

---

[30] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[31] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Sav. Fierariu; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[32] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65; com. de dl Tudor Pamfile: ***Sânzănioara e bună de pus pintre zestre (perine, covoare, lăicere) contra moliilor.***

[33] ***Legenda sânzienei***, publ. de G. Bodnariu, în ***Tribuna poporului***, an. II, Arad, 1898, nr. 125.

Smântânica, numită astfel în Transilvania, com. Braşov, lat. Galium cruciata Scop. sau Galium cruciatum Smith;

Cucuta-de-pădure, lat. Galium Schultesii Vent., numită astfel în Bucovina.[34]

*

Spre **Sânziene** să faci o cunună de flori de **sânziană** şi s-o pui sub streşină şi în ce ai noroc, ţi se arată. De ai noroc la vite, la oi, a doua zi găseşti un fir de păr de acela, de ai de albine, găseşti o albină etc.[35]

*

Spre **Sânziene** se fac cununiţe de **sânziană** şi se aruncă pe casă, şi a cui cade, acela moare. **Sânziana** e bună de pus în grădină, între **pepeni** şi **curechi**, ca să crească.[36]

*

La **Sânziene** se fac cununi de **sânziene, săceruice** (**săceruica** îi cu floare roşie) şi se pun noaptea afară, şi dacă găseşti pe cunună peri albi, ai noroc la oi, iar dacă-s perii negri, ai noroc la cai.[37]

*

Sânziana.[38]

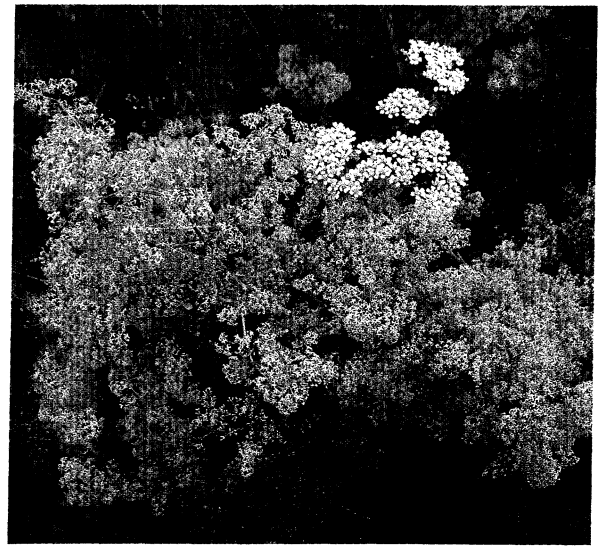

[34] Panţu: Vocab., p. 18.
[35] Dat. rom. din Ionăşeni, districtul Botoşani, com. de dna El. Nic. Voronca.
[36] Dat. rom. din Şcheia, com. de dna El. Nic. Voronca.
[37] Com. de dl S. T. Chirilean.
[38] *Şezătoarea*, I, p. 147, V, p. 82; Tocilescu, I, p. 699.

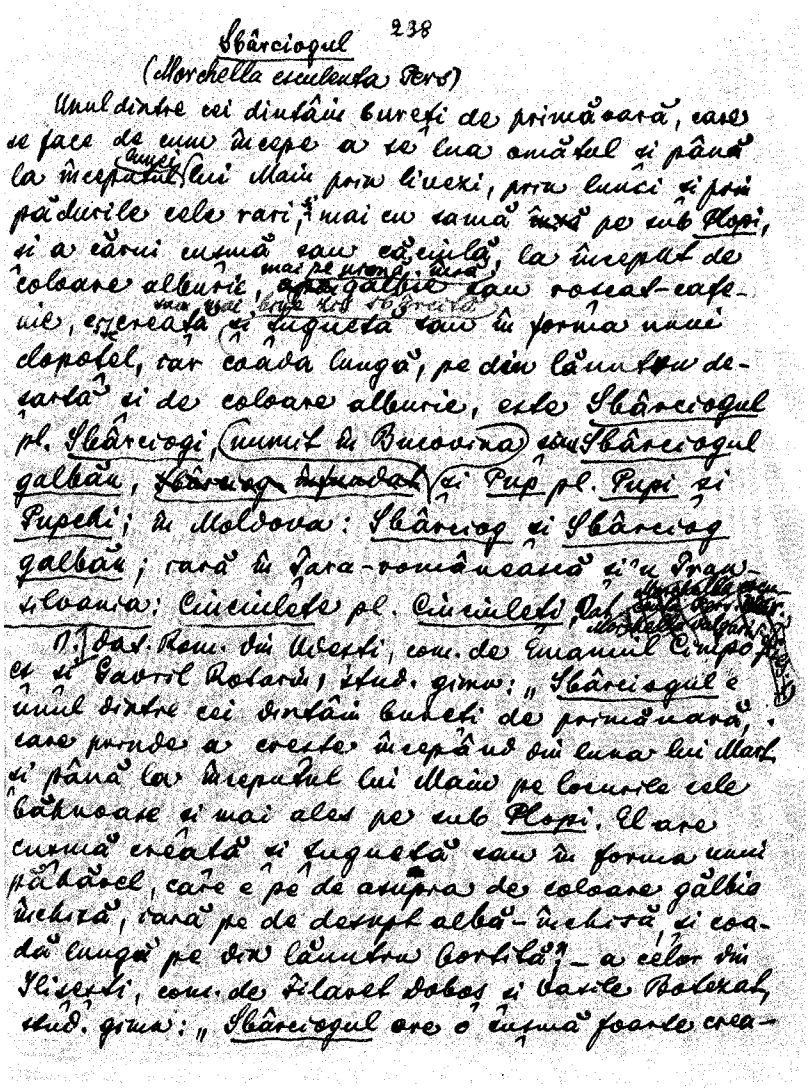

Sbârciogul 238
(Morchella esculenta Pers.)
Unul dintre cei dintâiu bureţi de primăvară, care
se face de cum începe a se lua omătul şi până
la începutul lui Maiu prin livezi, prin lunci şi prin
păduriile cele rari, mai cu samă pe sub Plopi,
şi a cărui cuşmă sau căciulă, la început de
coloare alburie, mai pe urmă însă gălbie sau
roşcat-cafenie, este creaţă şi ţuguiată sau în forma unui
clopoţel, iar coada lungă, pe dinlăuntru de-
şartă şi de coloare alburie, este Sbârciogul
pl. Sbârciogi, (numit în Bucovina şi Sbârciogul
galbăn, Sbârciog-galbăn) şi Pup pl. Pupi şi
Pupchi; în Moldova: Sbârciog şi Sbârciog
galbăn; iară în Ţara-românească şi-n Transilvania: Ciuciulete pl. Ciuciuleţi.
Dat. Rom. din Udeşti, com. de Emanuil Cimpoeş
şi Gavril Rotariu, stud. gimn.: „Sbârciogul e
unul dintre cei dintâiu bureţi de primăvară,
care prinde a creşte începând din luna lui Mart
şi până la începutul lui Maiu pe locurile cele
băhnoase şi mai ales pe sub Plopi. El are
cuşmă creaţă şi ţuguiată sau în forma unui
păhărel, care e pe de asupra de coloare gălbie
închisă, iară pe de dedesupt albă-închisă, şi coa-
dă lungă pe din lăuntru bortită" — a celor din
Ilişeşti, com. de Filaret Doboş şi Vasile Botezat,
stud. gimn.: „Sbârciogul are o cuşmă foarte creaţă şi

419. Sbârciogul
(Morchella esculenta Pers.)

Unul dintre cei dintâi bureţi de primăvară, care se face de cum începe a se lua omătul şi până la începutul lunii lui mai prin livezi, prin lunci şi prin pădurile cele rari, şi mai cu samă pe sub **plopi**, şi a cărui cuşmă sau căciulă, la început de coloare alburie, mai pe urmă însă gălbie sau roşcat-cafenie, este creaţă sau, mai bine zis, sbârcită, şi ţuguietă sau în forma unui clopoţel, iar coada lungă, pe dinlăuntru deşartă şi de coloare alburie este **sbârciogul** pl. **sbârciogi** sau **sbârciogul-galbăn**, numit în Bucovina şi **pup** pl. **pupi** şi **pupchi**; în Moldova: **sbârciog** şi **sbârciog-galbăn**; iară în Ţara-românească şi-n Transilvania: **ciuciulete** pl. **ciuciuleţi**.[1]

[1] Dat. rom. din Udeşti, com. de Emanuil Cimpoeş şi Gavril Rotariu, stud. gimn.: *Sbârciogul e unul dintre cei dintâi bureţi de primăvară, care prinde a creşte începând din luna lui mart şi până la începutul lui mai, pe locurile cele băhnoase şi mai ales pe sub plopi. El are cuşmă creaţă şi ţuguietă sau în forma unui păhărel, care e pe deasupra de coloare gălbie închisă, iară pe dedesupt albă-închisă, şi coadă lungă pe dinlăuntru bortită.*; a celor din Ilişeşti, com. de Filaret Doboş şi Vasile Botezat, stud. gimn.: *Sbârciogul are o cuşmă foarte creaţă şi*

O altă specie de **sbârciog**, care creşte asemenea primăvara şi pe aceleaşi locuri ca şi cel de mai nainte, însă a cărui cuşmă sau căciulă, de coloare cafenie-deschisă sau negricioasă, e lungăreaţă şi cu marginile prinse de coadă, iar coada alburie, scurtă şi pe dinuntru deşartă, este **sbârciogul**, numit în Bucovina şi **sbârciog-înfundat, sbârciog-lungăreţ** şi **pup**; iară în Moldova: **sbârciog** şi **sbârciog-negru**, lat. Morchella conica Pers.[2]

A treia şi ultima specie de **sbârciog** cunoscută românilor după nume, care creşte aşişderea primăvara în grupe pe pământ, mai ales prin pădurile de brad, şi a cărui căciulă e deschis-cafenie sau negricioasă şi foarte sbârcită, iar coada alburie sau roşietică, scurtă, groasă şi goală pe dinuntru, este **sbârciogul-mohorât**, numit în Moldova:

Sbârciog-gras pl. **sbârciogi-graşi**; iară în Transilvania: **ciuciuleţ** şi **sbârciog**, lat. Gyromtyra esculenta Fr. sau Helvella esculenta Pers.[3]

Tustrele speciile acestea de sbârciog, având carnea lor un miros foarte plăcut şi fiind foarte gustoasă, sunt foarte bune de mâncat, mai ales când sunt tinere.[4]

---

de coloare galbănă ca ceara. El creşte primăvara pe locuri umede.; a celor din Pătrăuţ pe Siret, com. de George Piţul, stud. gimn.: ***Sbârciogii** cresc primăvara şi se trec acuma la începutul lui mai.*; a celor din Tişăuţ, com. de Alexandru Ieşan, stud. gimn.: ***Sbârciogul** are cuşmă încreţită, creşte prin lunci şi mai ales pe locurile cele năsipoase, şi este bun de mâncat.*; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: ***Sbârciogii** cresc prin plopişuri sau mestecănişuri şi pe picior au o căciulă cu foarte multe şi adânci sbârcituri, de unde se vede că le vin bureţilor acestora şi numirea de **sbârciog** pl. **sbârciogi**.*; tot din Moldova, com. de Episcop. Melchisedec: *Buretele care în Moldova se numeşte **sbârciog** în Muntenia se numeşte **ciuciulete**.*; vezi şi Panţu: **Plantele**, p. 63, 228 şi 256; a celor din Crasna-Ilschi, com. de Vasile Iliuţ, stud. gimn.: ***Sbârciogul** creşte pe imaşe, forma lui este ca bradul, iar coada care se bagă înuntru pălăriei este bortită la mijloc.*

[2] Dat. rom. din Sucevita, dict. de Cuv. Sa păr. Silvestru Tonigariu, sincel la mănăstirea din Sucevita: ***Pupul**, pl. **pupchii**, e un fel de **sbârciog** cu coadă lungă. **Sbârciogul** însă are coadă scurtă.*; a celor din Valea-Putnei, com. de Aurelian Antonovici, stud. gimn.: ***Sbârciogul** creşte prin păduri nu prea dese, pe unde se află iarbă; are forma unui brădănaş foarte încreţit şi coloare cafenie-închisă.*; a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan, stud. gimn.: ***Sbârciogul**, pl. **sbârciogi**, creşte mai ales prin tufişuri şi prin păduri de **plopi**. Acoperişul lui are forma unei cuşme de coloare cam negrie şi-i bun de mâncat.*; vezi şi Panţu: **Plantele**, p. 256.

[3] Panţu: **Plantele**, p. 256.

[4] După spusa rom. din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan, stud. gimn.: ***Sbârciogul** creşte mai ales în păduri, are cuşmă încreţită, cu care e acoperit, şi este un burete bun de mâncat.*; a celor din Reuseni, com. de Vasile Pop, stud. gimn.: ***Sbârciogii** cresc în număr mare prin pădure şi sunt buni de mâncat.*; tot de acolo şi com. de acelaşi: ***Pupul** creşte prin păduri şi e bun de mâncat.*; a celor din Suceava, com. de P. Subcinschi, stud. gimn.: ***Sbârciogul** creşte pe lângă plopi, mai ales pe la sfârşitul lunii lui martie, are căciulă în forma cuşmei cu creţi şi este bun de mâncat.*; a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.: ***Sbârciogul** creşte de regulă pe câmpii şi prin tufişuri; are cuşmă lungăreaţă, deasupra de coloare cenuşie, iar dedesupt albă, şi coadă bortită; şi e bun de mâncat.*; a celor din Bălăceana, com. de Ioan Balintescul, stud. gimn.: ***Pupchii** cresc prin păduri, au cuşmă de coloare albie-neagră sau sură şi sunt buni de mâncat.*; a celor din Buninţi, com. de Vas. Strachină, stud. gimn.: ***Sbârciogul** e întâiul burete de primăvară, are căciulă de coloare negrie cu nişte adâncituri pe dânsa, şi creşte mai ales pe la **plopi**. El se mânâncă proaspăt şi pregătit ca şi **ciupărca**.*; a celor din Cireş, com. de Const. Dugan, stud. gimn.: ***Sbârciogul** este un burete care creşte mai ales pe unde este o pădure tăiată. Are cuşmă crestată de coloare neagră-deschisă şi coadă mai mult albă şi deşartă înuntru. Dacă se prepărează este foarte bun de mâncat.*

În zile de post se fac dintr-înşii borş, iar în cele de frupt se mânâncă prăjiţi cu smântână sau ca tocană.

Unele romance, atât din Bucovina, cât şi din Moldova, îi strâng, îi uscă şi-i păstrează peste iarnă, când îi mânâncă apoi fierţi cu mujdei.[5]

*

Sbârciogul.[6]

[5] M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, p. 5: ***Sbârciogii*** *se fac borş şi cu smântână.*; com. de dl Art. Gorovei; a celor din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: ***Sbârciogii*** *cresc la plochiş şi sunt sbârciţi. Ei sunt buni cu borş şi pilaf.*

[6] ***Şezătoarea***, III, p. 15.

420. Sburătoarea
(Veronica longifolia L.)

389

Sburătoarea.

Zice că era odată o văduvă. Și văduva aceea avea o fată foarte frumoasă anume Ioana.

Fiind Ioana fată mare și umblând cu vitele la păscut, s'a dat în dragoste cu un fecior, care umbla, ca și dânsa, cu vitele la păscut și care se numia Ion.

Iată însă că într'o zi, după ce umblară ei mai mult timp împreună cu vitele la păscut, Ion se bolnăvește și după vr'o câte-va zile moare.

Ioana, de drag ce-l avea, văzând că a murit, așa de tare ce s'a supărat, că a început a plânge cu hohot de se cutremura câmpul de dânsa.

Mai pe urmă însă, gândindu-se mai conținut la însul, nu-i venia a crede că el a murit și s'a îngropat, ci i se părea că trăește numai cu voerea că se'ndălnească și să vorbească mai mult cu dânsa.

Umblând ea însă și mai departe cu vitele la păscut și întrând într'o zi câmpul cu câteva de jale într'o pădure, iată că-i eră de-odată și pe neașteptate Ion al ei înainte.

Ioana, când îl văzu, stete ca'ndemnată locului și nu scoase nici un cuvânt din gură,

Românii din Bucovina au cunoscut două specii de **sburătoare**, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume: **sburătoarea** sau **sburătoarea-mică** (lat.Veronica longifolia, germ. langblättriger Ehrenpreis) şi **sburătoarea-mare** (lat. Veronica latifolia; germ. breitblättriger Ehrenpreis).

Despre amândouă plantele acestea, dar mai cu samă despre **sburătoarea-mică**, au şi următoarea legendă:

A fost odată o fată frumoasă. Pe fata aceasta a cuprins-o ***Sburătoriul;*** *fata totdeauna, de câte ori avea să meargă de-acasă la biserică sau la joc, sau în alt loc, nu se ducea încotro s-a pornit, ci ea se ducea de-a dreptul la* ***Sburător****, care sta în marginea unei păduri şi care, cum vedea pe drăguţa sa venind, se da de trei ori peste cap şi se prefăcea într-un fecior aşa de tânăr, de frumos şi de drăgălaş, că orişice fată l-ar fi văzut,ar fi trebuit să se îndrăgească cu dânsul.*

Mama fetei, dintru început nu ştia nemica despre aceasta, însă mai pe urmă, văzând că fiica sa, pe zi ce merge, se tot uscă şi se perdeleşte[1] *pe faţă, i-a fost prea bătător la ochi şi a întrebat-*

[1] Perdeli = strica = pierde, explicaţia istorisitoarei.

o: ce-i lipseşte? ... de ce se uscă şi se perdeleşte aşa de tare?

Dar' fata n-a voit nemica să-i spuie.

Şi azi aşa, mâni aşa!... şi tot degeaba!...

În urma urmelor, văzând că fiica sa nu voieşte nici într-un chip să-i descopere taina, şi de slăbit, slăbeşte pe zi ce merge, văzând cu ochii, s-a dus maica sa la o vrăjitoare, la una de acelea care ştiu cum stă şi toaca în ceriu, şi acesteia i-a spus ea toată istoria cu fiică-sa.

Vrăjitoarea, cum a ascultat-o, îndată s-a priceput care-i pricina, de ce slăbeşte fata aşa de tare, şi deci zise ea maicei fetei să se întoarcă fără de grijă acasă, că ea va lecui-o singură pe fiica sa. Mama fetei, ... ce era să mai facă?... se-ntoarse acasă şi aşteptă cu nerăbdare să vadă ce are să se mai întâmple?

Vrăjitoarea, după ce s-a depărtat mama fetei de la dânsa, într-o zi, când i-a venit ei mai bine la socoteală, a chemat pe fata cuprinsă de Sburător la sine şi i-a zis:

- Draga mea! Mie mi s-alungă o vacă în fiecare lună şi nu ştiu cum s-o lecuiesc, măcar că m-am sbuciumat zile întregi şi am întrebuinţat toate leacurile şi mijloacele câte le-am cunoscut şi câte mi s-au spus că sunt bune. Acuma nu mi-a mai rămas decât un singur mijloc!...

- Şi acela ar fi? întrebă iute fata.

- Mijlocul la care m-am gândit eu ar fi ca tu să întrebi pe drăguţul tău, şi el poate că ar afla o buruiană cu care să-mi pot lecui vaca!...

- Dar eu n-am nici un drăguţ! răspunse acuma fata, făcându-se roşie ca para focului şi plecând ochii în jos.

- Ian nu te mai fasoli! urmă mai departe vrăjitoarea, eu ştiu prea bine că tu ai unul, căci, rogu-te, care e fata aceea de vârsta ta ca să n-aibă vreun drăguţ?... Nici una!... doară numai vreo bătută de soare!... fă bine deci şi întreabă pe drăguţul tău, căci şi eu îţi voi fi pentru aceasta cândva de vreun ajutor!...

- Bine! răspunse fata, după un moment de recugetare, îl voi ruga să caute o buruiană şi, dacă va fi să afle una, eu îndată oi aduce-o şi ţi-oi da-o!...

Şi cum rosti fata cuvintele acestea, se întoarse de la vrăjitoare şi se duse de-a dreptul la drăguţul său, la **Sburător**, *şi cum ajunse la dânsul, fără să mai întindă altă vorbă, îl întrebă: cu ce s-ar putea o vacă lecui, care se alungă în fiecare lună?*

***Sburătoriul**, neştiind nici măcar cu spatele ce i se urzeşte, n-a aşteptat să-l mai roage încă o dată, ci a luat buruiana numită* **sburătoare** *şi dând-o drăguţei sale, i-a spus că, dacă va scălda vaca pătimaşă cu zama acestei buruiene în mijlocul unei ape curgătoare, vaca n-are să se alunge mai mult. Fata, asemenea neştiind ce are să se întâmple, a luat* **sburătoarea**, *a dus-o vrăjitoarei şi dându-i-o, i-a spus toate ce are să facă cu dânsa.*

***Vrăjitoarea**, bucuria ei, cum a luat* **sburătoarea**, *i-a mulţumit fetei din toată inima şi, după ce s-a depărtat aceasta, a pus buruiana adusă într-o ulcică la foc ca să fiarbă mocnit. Apoi, pe de altă parte, a chemat pe mama fetei şi i-a zis:*

- Ie ulcica aceasta cu apă şi când vei vedea că fiica ta merge iarăşi la drăguţul său, să te duci şi tu cu dânsa, până ce veţi ajunge la apa peste care are ea totdeauna datina să treacă, iar când va fi pe la mijlocul apei, atunci să torni toată apa din ulcică pe capul ei, astfel ca să se poată bine uda şi spăla cu dânsa, însă păzeşte-te ca de para focului de fiică-ta, să nu ştie nemica despre

ceea ce voieşti tu să faci cu dânsa, căci, cum va prinde de veste, toată munca noastră va fi zadarnică, şi-apoi atunci să nu pui vina pe mine, să nu zici că nu ţi-am spus! ...

Mama fetei a luat ulcica cu apa cea descântată de la vrăjitoare, s-a dus cu dânsa acasă şi colea, când i-a venit fetei iarăşi gust să meargă la ***Sburător****, a zis că va merge şi ea să mâie vitele la păscătoare, deci s-o petreacă până la apa cutare, peste care are să mâie vitele.*

Fata, nici visând măcar despre ceea ce i se pregăteşte, nu se-mpotrivi nicidecum, ci se duse cu maica sa până la apa peste care trecea ea totdeauna, de câte ori mergea la ***Sburător****, şi cum au ajuns amândouă la mijlocul apei, mă-sa, care până acuma ţinuse ulcica ascunsă, o scoase degrabă şi toată apa ce se afla într-însa i-o turnă pe cap, aşa că toată a udat-o de sus şi până jos.*

Fata, cum a udat-o, a început a plânge amar şi a bănui pe mă-sa că a batjocorit-o.

Maicei sale însă nici că i-a păsat ceva, ci ea, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nemica, sentoarse îndată spre casă. Fata mai plânse ce mai plânse, se tângui cât se mai tângui, apoi ştergându-se pe cap, se porni mai departe şi se duse în treabă-şi la ***Sburător****.*

Însă ***Sburătoriul****, cum a zărit-o că vine spre dânsul, nu i-a ieşit întru întâmpinare ca mai nainte, n-a alergat la dânsa ca s-o cuprindă în braţe, s-o drăgostească şi s-o sărute, ci el a fugit de dânsa. Şi urmărindu-l ca şi mai departe, cugetând că el voieşte numai să şuguiască cu dânsa,* ***Sburătoriul****, de mânie că l-a înşelat drăguţa sa şi voind să stârpească cu totul* ***sburătoarea*** *prin care l-a înşelat, s-a dus la aceasta şi i-a rupt rămurica din mijloc, pentru că* ***sburătoarea*** *era dintru început cu trei rămurele şi tustrele rămurelele înfloreau.*

De-atunci încoace însă, rămurica cea din mijloc a ***sburătoarei****, din ziua în care a rupt-o Sburătoriul, nu mai înfloreşte niciodată, ci numai cele două rămurele de pe de laturi.*

Iară după ce a rupt acuma rămurica cea din mijlocul ***sburătoarei****, a zis Sburătoriul către drăguţa sa că el, de n-ar fi făcut ea ceea ce-a făcut, s-ar fi iubit cu dânsa cât s-ar fi iubit, iară de la un timp, după ce s-ar fi săturat de dânsa, ar fi aruncat-o într-o apă şi-acolo ar fi înecat-o.*

Aşa însă numai vrăjitoarei trebuie să-i mulţumească c-a scăpat teafără din mânele lui. Şi cum i-a spus cuvintele acestea, mai mult nu s-a atins de dânsa, ci s-a cam mai dus, şi dus a fost! ...

Iară fata, din minutul acela, întorcându-se acasă, a început a se îndrepta şi a se însănătoşa, a se face voinică şi frumoasă. Aşa a scăpat fata aceasta de ***Sburător****, care o cuprinsese şi din a cărui pricină, pe zi ce mergea, se usca şi slăbea mai tare. Iară* ***sburătoarea*** *de-aceea se cheamă aşa, pentru că este* ***iarba Sburătoriului****.*

Aceasta e întreaga legendă a românilor bucovineni despre **sburătoare**!

Mai departe, spun femeile ştiutoare că **sburătoarea** aceasta e bună şi de leac pentru **ceasul-rău** şi pentru fetele sau şi alţi oameni cari sunt cuprinşi de **Sburător**, pentru că **ceasul-rău** e împreunat cu **Sburătoriul**.

Când îl cuprinde **Sburătoriul** pe un om, atunci sângele omului, înfierbântându-se, începe a sbocoti şi din pricina aceasta omul îndată capătă **ameţeală, boala rea** sau **ceasul-rău** şi unde-l apucă, acolo cade fără conştiinţă.

Cei ce au **ceasul-rău** se scaldă cu zama de **sburătoare** în mijlocul unei ape curgătoare, în orişice zi desdemineaţă, până ce nu răsare soarele. După răsăritul soarelui, scăldatul nu ajută nemica. Când se scaldă de **ceasul-rău**, se pune şi **toaie** (lat. Aconitum napellus, germ. derechte Eisenhut, der blaue Sturmhut), pentru că **sburătoarea** merge la **ceasul-rău** totdeauna la un loc cu

toaia. Vacile cari se alungă mai în toată luna, dacă se scaldă cu lăutoare de **sburătoare** pe-o apă curgătoare, zice că nu se alungă mai mult.[2]

Sburătoarea-mare se numeşte de către românii din Banat **iarba-şerpelui.**

Iată ce ne spune dl S. Mangiuca despre această plantă:

Această plantă de regulă este ca un candelabru cu două braţe şi braţele înflor, iară fusul (trupina), între braţe crescând numai de unul ori doi policari, nu înfloare.

Credinţa poporului despre această plantă este următoarea: şerpele a muşcat pe om şi omul a murit în urma muşcăturei. La aceasta, Dumnezeu a zis către şerpe: aşteaptă tu blăstămatule, căci eu voi lăsa să crească o iarbă prin care să se vindece omul de muşcătura ta veninoasă!

Crescând iarba drept fus în sus, a înflorit cu multe şi frumoase flori vinete, dar şerpele, venind, i-a muşcat vârful, ca să nu poată înflori şi să-şi piardă puterea, la ce Dumnezeu a lăsat să crească două ramuri cu braţele-n sus, astfel că dacă şerpele le va demuşca şi pe acestea, de nou să crească, aceea ce, văzând şi înţelegând şerpele, a încetat de a mai muşca ramurile.

Această plantă întru adevăr o foloseşte poporul spre vindecarea muşcăturei de şerpe, fierbând-o şi punând-o pe rană.[3]

Aceasta e credinţa românilor bănăţeni despre **sburătoarea-mare** sau **iarba-şerpelui,** după cum o numesc ei.

Dacă acuma vom lua bine sama la descrierea plantei din urmă, care ne-o înfăţişează dl Mangiuca, şi la descrierea **sburătoarei** de mai sus pe care am arătat-o eu, rezultă că aceste două plante seamănă foarte bine una cu alta. Ba! cel ce nu le va privi mai de-aproape şi nu le va studia cumsecade, va zice că ele sunt una şi aceeaşi plantă.

Deosebirea esenţială între aceste două plante constă mai mult numai în frunze.

Pe când frunzele **sburătoarei-mici** sunt înguste şi lungăreţe, pe-atunci ale **sburătoarei-mari** sunt cu mult mai late şi ceva mai scurte. Braţele şi floarea însă la amândouă sunt totuna.

Amândouă au în mijloc o rămurică, despre care zice că a rupt-o **Sburătoriul** sau a muşcat-o şerpele, şi care nu-nfloare niciodată, iară pe de laturi două, unele exemplare însă, după cum am observat şi m-am încredinţat singur, chiar şi trei sau patru braţe ce se rădică în forma unui candelabru în sus, având fiecare jur împrejurul lor floare măruntă vânătă.

Ce se atinge de credinţa românilor din Bucovina şi cea a celor din Banat despre aceste două plante, fiecare poate lesne să se convingă, că între dânsele este foarte mare asemănare. Unica deosebire ce există în aceste două credinţe sunt numele fiinţelor cari rump vârful plantelor, adică **Sburătoriul** şi **şerpele.**

Amândoi aceştia caută să nimicească planta respectivă, pentru că din cauza ei nu şi-au putut ajunge scopul.

Deci, din toate câte s-au înşirat până aice, rezultă că atât planta numită de către românii din unele părţi ale Bucovinei **sburătoare** şi **sburătoare-mică,** cât şi **sburătoarea-mare** sau **iarba-şerpelui,** sunt consacrate fiinţei daco-mitologice **Sburătoriul,** despre care se crede că este nu numai un ademenitor şi iubitor, ci chiar şi un înşelător foarte mare al fetelor şi nevestelor celor tinere şi frumoase.

---

[2] Toate acestea de la început şi până aice mi le-a dictat romînca din Ciudei, anume M. Popescu.

[3] ***De însemnătatea botanicei româneşti***, publ. în ***Familia***, an. X, Budapesta, 1874, p. 526.

Românii din Bucovina, şi-ndeosebi cei din ţinutul Dornei mai numesc **sburătoare** încă şi planta care de cătră botanişti se numeşte lat. Epilobium angustifolium; germ. das Schmalblätterige Weidenröschen, Feuer-oder St. Antonskraut.

*

Zice că era odată o văduvă. Şi văduva aceea avea o fată foarte frumoasă, anume **Ioana.**

Fiind **Ioana** *fată mare şi umblând cu vitele la păscut, s-a dat în dragoste cu un fecior care umbla, ca şi dânsa, cu vitele la păscut şi care se numea* **Ion.**

Iată însă că într-o zi, după ce umblară ei mai mult timp împreună cu vitele la păscut, **Ion** *se bolnăveşte şi după vreo câteva zile moare.*

***Ioana,** de drag ce-l avea, văzând că a murit, aşa de tare ce s-a supărat, că a început a plânge cu hohot de se cutremura cămeşa pe dânsa.*

Mai pe urmă însă, gândindu-se necontenit la dânsul, nu-i venea a crede că el a murit şi s-a îngropat, ci i se părea că trăieşte, numai că nu voieşte mai mult să se-ntâlnească şi să vorbească cu dânsa. Umblând ea însă şi mai departe cu vitele la păscut şi intrând într-o zi, cântând un cântec de jale, într-o pădure, iată că-i iesă deodată şi pe neaşteptate **Ion** *al ei înainte.*

***Ioana,** când îl văzu, stătu ca-nlemnită locului şi nu scoase nici un cuvânt din gură, căci nu-i venea nicidecum a crede c-ar fi el, ci cu totul altcineva.*

***Ion,** căci întru adevăr el era, dar nu ca om, ci ca strigoi, văzând că* **Ioana** *stă în cumpănă, să vorbească cu dânsul ori să fugă, i se dete de cunoscut că nu-i altul, ci chiar el, drăguţul ei.*

***Ioana,** avându-l, după cum am spus, foarte drag şi netrecându-i prin minte că el ar fi* **strigoi,** *se dete în vorbă cu dânsul.*

Şi de la întâlnirea aceasta apoi **Ion** *îi aducea în toată ziua de mâncare, iar sara venea chiar acasă şi se drăgostea cu dânsa.*

Văzând maica ei de la un timp că toată mâncarea ce şi-o ia ea demineaţa, când se porneşte cu vitele la păscut, sara o aduce iarăşi înapoi, o întrebă: de'ce nu mânâncă defel?

***Ioana** îi răspunde că ea de-aceea nu mânâncă din mâncarea ce şi-o ia cu dânsa, fiindcă* **Ion** *al ei îi aduce mai bună mâncare şi că în sara aceea are să vie la dânsa.*

Maică-sa, când o auzi astfel vorbind, îşi făcu cruce, dar nu zise nemică, ci aşteptă să însereze mai degrabă ca să-l vadă şi ea pe **Ion.**

Sosind sara şi întunecându-se cumsecade, fata, care sta ca pe ace, iesă afară.

Mă-sa, care trăgea cu coada ochiului, văzând-o c-a ieşit afară şi auzind-o mai după aceea vorbind cu cineva, iesă şi ea afară. Şi cum iesă, dă cu ochii de **Ion.** *Uitându-se însă mai bine şi cu altfel de ochi la el decât fata ei, vede că nu e aşa cum a fost mai nainte, ci că are coadă lungă şi picioare cu copite ca de cal. Văzând ea aceasta, se spărie, alergă degrabă pe la vecini şi le povesteşte toate celea ce le-a văzut.*

O vecină mai păţită şi mai ajunsă de cap decât dânsa, după ce-a ascultat cu luare aminte celea ce i le-a spus, îi zice:

- Să ştii că **Ion** *e* **strigoi** *şi se bate cu gândul ca să-ţi mânânce fata. Dar n-avea teamă, căci, dacă mă vei asculta şi vei face ceea ce te-oi învăţa eu, n-are nemică să i se întâmple! ... Întoarce-te acasă şi spune-i fetei aşa, că, dacă se va mai duce cu vitele la păscut şi* **Ion** *va veni iarăşi la dânsa,*

să-i zică că nu poate sta mai mult cu vitele fiindcă dumneata ai fi bolnavă, şi de-aceea trebuie să se întoarcă acasă să te caute ca să nu mori.

Mama ***Ioanei****, întorcându-se după aceasta acasă şi neaflând mai mult pe* **Ion****, îi spuse fetei ceea ce a învăţat-o vecina sa.*

Ducându-se **Ioana** *a doua zi cu vitele iarăşi la pădure, vede că nu mult după ce a ajuns ea la starea locului,* **Ion** *vine iarăşi la dânsa şi, cum îl vede, face aşa cum a învăţat-o mă-sa. Dă să se întoarcă acasă.*

Ion *o strigă înapoi.*

Ea nu vrea să se-ntoarcă, ci-i spune că numaidecât trebuie să se-ntoarcă acasă, căci mă-sa e bolnavă şi trebuie s-o caute ca să nu moară. Şi de-a fi să moară, n-a şti de se va mai putea întâlni cu dânsul.

Ion*, auzind aceasta, îi arătă o buruiană, care avea la vârv trei rămurele în forma unui sfeşnic cu trei craci, şi tustrele rămurele erau acoperite cu floricele albastre. Şi arătându-i el buruiana aceasta, îi spune s-o ieie acasă, s-o fiarbă, să facă scăldătoare dintr-însa şi-n scăldătoarea aceasta să scalde pe mă-sa, că apoi îi va trece.*

Ioana *n-a voit dintru început s-o ieie, ci a zis să i-o deie el.*

Ion *însă n-a voit să puie mâna pe buruiană, ci i-a spus că, dacă voieşte s-o vindece pe mă-sa, s-o ieie ea, iar de nu, atunci s-o lese, căci el nu i-o dă.*

Ioana *n-a zis mai mult acuma nemică, ci a luat singură mai multe buruiene de acelea, s-a-ntors cu dânsele acasă, a făcut din ele scăldătoare şi, în loc să scalde pe mă-sa, s-a scăldat ea într-însa, şi anume: drept la amiaz. Iar după ce s-a scăldat, s-a dus iarăşi cu vitele la păscut.*

Nu mult după aceasta, vine şi **Ion** *cu muzica cântând şi, cum dă cu ochii de dânsa şi vede că nu mă-sa, ci ea s-a scăldat în scăldătoarea ce-a făcut-o din buruiana ce i-a arătat-o, a început a sudui şi a zice că a avut noroc că s-a scăldat ea, căci de nu s-ar fi scăldat, atunci, cum era ziua a opta de când se-ntâlneşte şi se drăgosteşte el cu dânsa, avea să fie a lui.*

Şi după ce rosti el cuvintele acestea, foc şi pară de mânios cum era, luă un băţ, se duse la buruiana ce i-o arătase Ioanei şi, dintr-o singură lovitură, îi rupse rămurelul de la mijloc, iară celelalte două de pe de laturi numai le-ndoi.

De-atunci îi lipseşte buruienii acesteia rămurelul de la mijloc, iară celelalte două de pe de laturi îi stau plecate în jos.

Iar după ce-a lovit el buruiana aceasta şi i-a rupt rămurelul din mijloc, a venit o vântoasă mare şi, cât ai bate în pălmi, a pierit dinaintea Ioanei şi mai mult nu s-a arătat.

Ion*, după cum am spus, era* ***strigoi*** *(unii spun drac), şi numai el singur ştia că buruiana aceea e bună de* ***ceasul cel rău****. Însă de-atunci o ştiu şi oamenii.*[4]

*

Sburătoarea e bună pentru cei ce zac de spărieţi, şi pentru vite, când se **sburutuiesc.**

Sburătoarea, cu frunze de răchită, e bună de scăldat pentru cei ce au durere de picioare sau de mâni.[5]

---

[4] Din Bălăceana, com. de Teofil Teodoraş, stud. gimn.

[5] Vezi şi Sbiera, **Poveşti,** p. 318.

*

Sburătoarea, buruiana-împuşcată, are nişte frunze mici, lungăreţe; florile sunt de coloare albastră. Creşte prin livezi. Ramurile sale sunt în număr de trei, dintre care două cresc; cea din mijloc nu mai creşte şi e pe jumătatea celorlalte. Poporul spune că **Sf. Petru** a tras cu puşca în ea.[6]

*

Sburătoarea se numeşte în Siret **petrinjelul-catanei**.[7]

*

Sburătoarea e de două feliuri: una de femeie şi una de bărbat. Cea de femeie are numai un vârf, iar cea de bărbat are trei vârfuri.

Peste cine dă **sburătoriul**, capătă minte rea, slabă, iar peste vita care dă, dă sânge din pulpă, cruşeşte.

Pentru oameni, se bea zamă de-a ei, se scaldă şi se afumă.

Pentru vite, se spală în ocol.

Scăldătoarea în care se scaldă oamenii se aruncă la un loc unde nu umblă oamenii, ca să nu deie şi peste dânşii **sburătoriul**.[8]

[6] Din com. Mituta, jud. Mehedinţi; Şt. Şt. Tuţescu: *Pagini din metafizica poporului român*, publ. în revista *Tinerimea română*, vol. III, Bucureşti, 1900, p. 449.

[7] Com. de [...], din Siret.

[8] Com. de Domnica Schipor, din Putna.

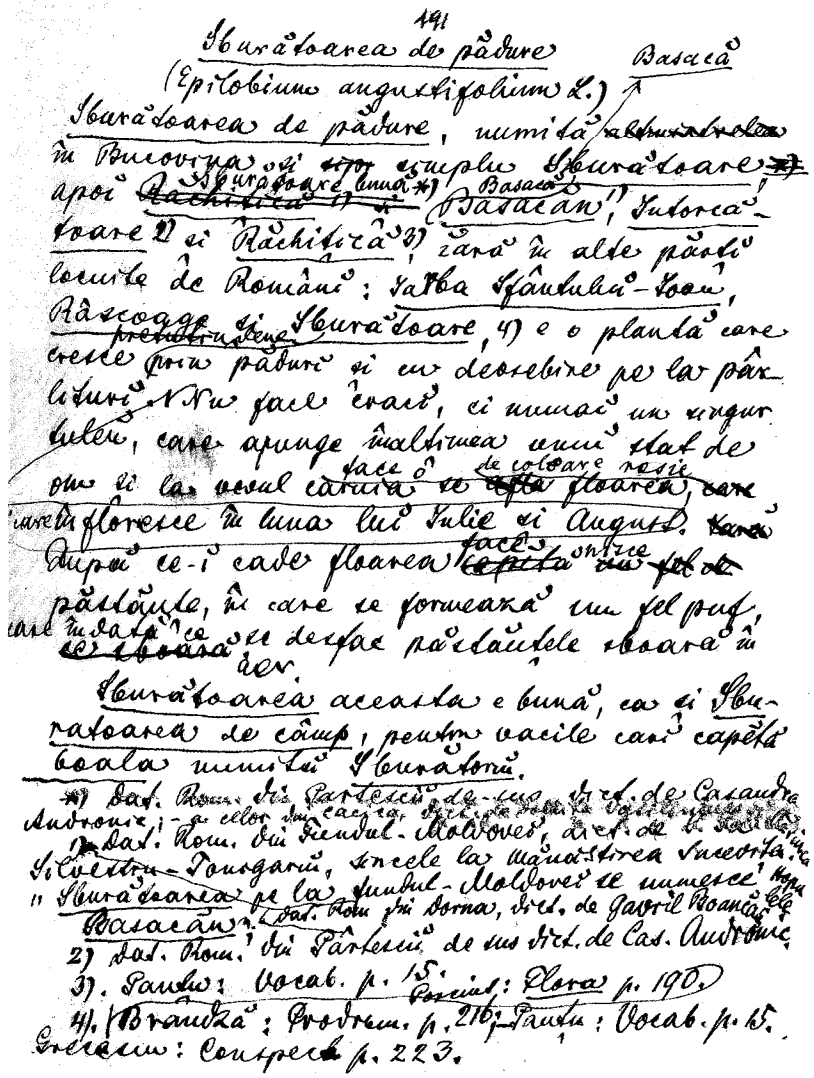

421. Sburătoarea-de-pădure
(Epilobium angustifolium L.)

Sburătoarea-de-pădure, numită în Bucovina şi simplu **sburătoare**, apoi **sburătoare-bună**[1], **basacă**, **basacăn**[2], **întorcătoare**[3] şi **răchiţică**[4], iară în alte părţi locuite de români: **iarba-Sfântului-Ioan**, **râscoage** şi **sburătoare**[5], e o plantă care creşte pretutindene prin păduri şi cu deosebire pe la pârlituri şi care înfloreşte în luna lui iulie şi august. Nu face craci, ci numai un singur tuleu, care ajunge înălţimea unui stat de om şi la vârvul căruia se face o floare de coloare roşie. După ce-i

[1] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic; a celor din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc şi Măriuca Hopulele.

[2] Dat. rom. din Dorna, dict. de Gavril Boancăş; dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de S. Sa Silvestru Tonigariu, sincel la Mănăstirea Suceviţa: *Sburătoarea, pe la Fundul-Moldovei, se numeşte basacăn.*

[3] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Cas. Andronic.

[4] Panţu: **Vocab.**, p. 15.

[5] Porcius: **Flora**, p. 190; Brândză: **Prodrom**, p. 216; Panţu: **Vocab.**, p. 15; Grecescu: **Conspect**, p. 223.

cade floarea, face nişte păstăuţe, în care se formează un fel de puf, care îndată ce se desfac păstăuţele, zboară în aer.

Sburătoarea aceasta e bună, ca şi **sburătoarea-de-câmp**, pentru vacile cari capătă boala numită **sburătoriu.**

Sunt adică o samă de vaci cari se tot gonesc şi tot nu se mai ţin, ci iarăşi se-ntorc.

Cele mai multe dintre vacile acestea capătă apoi **sburătoriu,** cari le **sburătuceşte,** le sfarmă prin nuntru şi din cauza căruia încep apoi a **cruşi,** adică a se uda sânge.

Ba de multe ori, sburătoriul, chiar şi atunci când vacile sunt a făta, atâta ce le munceşte într-însele, până ce omoară chiar şi viţelul şi le sfarmă înuntru.

Deci româncele, cărora li-i aminte de asemenea vaci şi voiesc să le vindece, caută **sburătoare-de-pădure** şi o aduc cu cea mai mare curăţenie, într-o zi de sec de la sfârşitul lunii, înainte de răsăritul soarelui, fără a se uita înapoi sau a vorbi cu cineva pe drum.

După ce au adus-o acasă, se duc, dacă nu e prea târziu, tot atunci, adică înainte de răsăritul soarelui, iar dacă a răsărit soarele, apoi înainte de apusul acestuia, şi aduc apă nencepută, asemenea neuitându-se înapoi şi nevorbind cu nime, şi-n apa aceasta pun apoi sburătoarea la foc ca să fiarbă şi, învârtind-o în acelaşi timp cu o seceră, rostesc următoriul descântec:

Sburătoriu prin strigare,
Sburătoriu prin căscare,
Sburătoriu bărbătesc,
Sburătoriu femeiesc,
Sburătoriu de la prânzi
Sburătoriu de la amiazi
Sburătoriu de la-nserat
Sburătoriu de la-noptat
Sburătoriu de la miezul nopţii
Sburătoriu
De la cântători,
Sburătoriu din zori de ziuă
Nu te-apropia
De Marţolea mea
N-o cârcia,
N-o giunghia;
N-o răci,
N-o slăbi;
Sângele nu i-l tulbura,
Că tu de nu me-i asculta
Eu te-oi alunga,
Cu chiper te-oi chipera
Cu usturoi te-oi ustura
Cu tămâie te-oi afuma
Cu secerea te-oi secera

De la Marţolea[6] *te-oi alunga*
Ca ***sburătoarea*** *te-oi* ***sburătui***
Din sânge te-oi fugări
Peste 99 de hotară
Ca urma ta în veci să piară
Să nu te mai apropii
De trupul ei,
De sângele ei.
De la mine descântecul,
De la Dumnezeu Sfântul leacul!
Când rostesc cuvintele:
Cu chiper te-oi chipera,
Cu usturoi te-oi ustura
Cu tămâie te-oi afuma,

atunci pun în apa care se descântă şi-n care se află **sburătoarea** şi câte trei fire de **chiper**, trei de **usturoi** şi trei de **tămâie.**

După ce-a fiert **sburătoarea** cât a trebuit să fiarbă, scot cele trei fire de chiper şi le dau în tărâţe vacii bolnave ca să le mânânce, cu cele trei fire de **usturoi** i se face cruce pe spate, iară cu cele trei fire de tămâie se afumă.

După ce i s-au dat tărâţele dimpreună cu firele cele de chiper de mâncat şi puţină zamă de băut, după ce s-a făcut cruce cu usturoiul şi s-a afumat cu tămâia, ia un bărbat rămăşiţa în care s-a fiert sburătoarea şi vaca bolnavă şi se duce cu dânsa la o vale, adică la o apă curgătoare şi acolo, băgând-o în apă, o spală cu apa adusă astfel, ca ceea ce va picura sau se va scurge de pe dânsa, să se scurgă şi să se ducă cu apa cea curgătoare, şi dimpreună cu dânsa, să se ducă şi tot răul.

Toate acestea se fac cu scop ca **sburătoriul** să nu se apropie mai mult de vaca respectivă. Şi dacă vaca nu e tocmai tare **sburată**, nu mult după aceasta îi trece.[7]

Tot cu **sburătoare** de-aceasta, descântată în apă ne-ncepută, se fac scăldători şi pentru femeile cari sunt atăcate de **sburător.**

Unica deosebire constă numai întru aceea că în timpul rostirii descântecului se aminteşte numele femeii bolnave, iar rămăşiţa scăldătoarei, dimpreună cu cele trei fire de chiper, se duc şi se aruncă pe-o apă curgătoare sau pe parii unui gard, pe când cu cele trei fire de usturoi li se face cruce şi cu celea trei de tămâie se afumă, întocmai ca şi vacile **sburătucite.**[8]

Afară de sburătoarea despre care ni-a fost până aice vorba, mai este încă o plantă care se ţine de familia ei şi care asemenea e cunoscută românilor după nume. Aceea e:

---

[6] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic; a celor din Gălăneşti, dict. de Ileana Cârstean: *Dacă unele vaci se alungă mai adeseori şi nu se ţin, ci se strică, adică dacă ele capătă boala numită* ***sburător****, atunci se strânge sburătoare, se pune în apă ne-ncepută, curată, şi după ce a fiert de ajuns, se spală cu zama ei orişicând şi-n orişice loc, dar mai ales atunci când se arată* ***sburătoriul****, adică atunci când e bolnavă. Făcându-se aceasta, dacă vaca nu e tare* ***sburată****, în scurt timp îi trece.*

[7] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic.

[8] Grecescu: **Conspect**, p. 224; Panţu: **Vocab.**, p. 15.

Pufuliţa sau **sburătoarea,** lat. Epilobium hirsutum L.

*

Babele ştiutoare de la Curtea de Argeş fierb **sburătoarea,** Epilobium spicatum L., împreună cu **odoleanul, boeşniţa** şi alte buruieni, cari sunt pentru lungoare, şi fac spălături pe corpul celui bolnav de lungoare sau răceală, iar' cu pulberea ei afumă prin casa celui bolnav.[9]

*

Sburătoarea e de două feliuri: una cu floare albastră şi una cu floare roşie. E bună pentru vitele cari cruşesc, adică peste care a dat **sburătoriul.**[10]

*

Sburătoarea, lat. Epilobium angustifolium: când dă peste vite vreun vânt rău, adică **sburătoriul,** şi din cauza aceasta **cruşesc,** atunci li se dă cu rădăcină cu tot în tărâţe de mâncat.

Se strânge pe la **Ziua Crucii** şi se păstrează peste tot anul, şi se dă când trebuieşte.[11]

[9] Dat. rom. din Curtea de Argeş, com. de [...].
[10] Dat. şi cred. rom. din Straja, dict. de Maria Păsăilă.
[11] Dict. de Achilina Ursachi, din Putna.

Scaiul. 397
(Carduus nutans L.)

Despre Scaiu, numit în unele părți și Scăete, Spin sau Schin și Ciulin, există la Românii din Țara-românéscă următórea legendă:

(Vedeți la I. Morariu p. 26)

Și tot de-atunci se vede că trage fórte adeseori și fratele seu, adică Stigletele sau Domnișorul, la dînsul, nu numai când e în flóre, ci și mai pe urmă, după ce s'a copt, spre a'i mânca sămênța.

Scaiul e o plantă înaltă și impozantă, cu flóre bătută și de colóre trandafirie, a cărei miros de mosc e fórte intensiv.

Dela acésta împrejurare se vede că vine apoi și credința Românilor din unele părți ale Bucovinei că flórea sa ar sta în ușa raiului și-ar mustra pre tóte florile, cari și-au pierdut mirósele.

Iată și o doină poporană din com. Vicovul-de-sus, distr. Rădăuțului, care ni-o spune acésta:

D. Pantu: Vocabular p. 9. — Grecescu: Conspect p. 329.

422. Scaiul
(Carduus nutans L.)

Despre **scai**, numit în unele părți și **scăiete**, **spin** sau **schin** și **ciulin**[1], există la românii din **Țara-românească** următoarea legendă.[2]

Și tot de-atunci se vede că trage foarte adeseori și fratele său, adică **stigletele** sau **domnișorul**, la dânsul, nu numai când e în floare, ci și mai pe urmă, după ce s-a copt, spre a-i mânca sămânța.

Scaiul e o plantă înaltă și impozantă, cu floare bătută și de coloare trandafirie, al cărei miros de mosc e foarte intensiv.

De la această împrejurare se vede că vine apoi și credința românilor din unele părți ale **Bucovinei** că floarea sa ar sta în **ușa raiului** și-ar mustra pe toate florile cari și-au pierdut miroasele.

Iată și o doină poporană din com. Vicovul-de-sus, distr. Rădăuțului, care ni-o spune aceasta:

[1] Pantu: **Vocabular**, p. 9; Grecescu: **Conspect**, p. 329.
[2] Vezi-o la I. Morariu, p. 26.

Câte flori sunt pe pământ
Toate merg la jurământ,
*Numai **floarea scaiului***
Şede-n uşa raiului
Şi tot mustră florile:
Unde li-s miroasele.
Ele sama că şi-au dat,
Că fetele le-o purtat,
Miroasele le-au luat.[3]

O altă plantă, care se ţine asemenea de familia **scaiului** şi care e cunoscută românilor după nume, e: **mărăcinele-calului**[4], numit altmintrelea ca şi cel dintâi: **scai, scăiete** şi **spin** sau **schin**, lat. Carduus acanthoides L.[5]

*

A fost odată un flăcăuandru sarac, căci, murindu-i părinţii, cari erau foarte sărmani, nu-i rămase nici un pic de avere.

*Fiind flăcăuandrul acesta sărac şi neştiind alta ce să facă şi să-nceapă ca să nu piară de foame, s-a dus şi s-a apucat argat la **Ucigă-l-crucea**. Însă el n-a ştiut că acela-i **Ucigă-l-toaca**, căci, să fi ştiut, de bună samă că nu s-ar fi năimit argat.*

*Şi după ce s-a apucat el acuma argat, l-a slujit pe stăpânul său cu cea mai mare sârguinţă şi priinţă, astfel că **Ducă-se-pe-pustii** nu numai că era foarte mulţămit cu dânsul, ci, numai dacă ar fi voit, l-ar mai fi năimit încă pe atâta timp argat.*

*Dar iată că pe când avea el mai să-şi împlinească anul şi să-şi ceară simbria, vine la dânsul o babă, care îi voia binele, şi-i zice ca să nu slujească mai departe, căci stăpânul său nu-i un om ca toţi oamenii, ci, cum îşi va împlini anul, să ceară ca plată pentru slujba sa **oaia cea oacheşă** şi apoi să se ducă încotro l-or duce ochii şi picioarele.*

Flăcăuandrul ascultă de babă şi, cum împlini anul, merse la stăpânul său şi-l rugă ca să-i plătească pentru ce l-a slujit, căci el vrea acuma să se ducă de la dânsul.

***Ucigă-l-crucea** îl îmbie să mai rămâie un an, jurându-i că-i va da orişice-a cere, numai să nu-l părăsească atunci când îi mai greu.*

Flăcăuandrul însă nu voi defel să rămâie.

*Văzând **Ucigă-l-toaca** că nu voieşte nicidecum să mai rămâie, îl întrebă, zicând:*

- Dacă nu vrei să mai rămâi, silă nu-i, dar pentru timpul cât m-ai slujit până acuma, ce mi-i cere?

*- Ce să-ţi cer? răspunse flăcăuandrul, ia să-mi dai **oaia cea oacheşă** şi mai mult nu vreu nemică alta!*

***Ucigă-l-crucea**, care, pe lângă multe alte bunătăţi, avea şi o turmă de oi, când auzi de **oaia cea oacheşă**, unica în toată turma sa, încreţi fruntea şi prinse dintru început a se cam codi.*

La urma urmelor însă n-avu ce face şi i-o dete.

---

[3] Com. de domnişoarele Eufrosina şi Victoria Ieşan.
[4] Uzitat în Transilvania, şi com. de dl P. Oltean.
[5] Panţu: **Vocabular**, p. 9; Grecescu: **Conspect**, p. 328.

Flăcăuandrul, mulţumindu-i pentru pâne şi sare şi-apoi luând **oaia cea oacheşă**, *care i-o dete stăpânul său drept simbrie, se duse cu dânsa pe un vârv de munte.*

Ajungând el pe vârvul muntelui aceluia, **oacheşa**, *adică oaia cea oacheşă, care era năzdrăvană şi care, ca atare, putea ca şi noi, oamenii, să vorbească, îi zise să facă o stână, dar nu mică, ci cât se poate de mare.*

Flăcăuandrul făcu tocmai aşa după cum îl învăţă **oacheşa**.

Iar după ce făcu el stâna, mergând a doua zi **oacheşa** *la păscut, când se-ntoarse înapoi la stână, nu se-ntoarse singură, cum s-a dus, ci mai aduse cu sine încă trei sute de oi, şi acelea toate oacheşe ca şi dânsa.*

Flăcăuandrul, când a văzut că au venit atâtea oi şi când îi spuse **oacheşa** *că toate oile acelea sunt ale sale, să fi prins pe Dumnezeu de-un picior şi nu s-ar fi bucurat aşa de tare. Şi, plin de bucurie cum era, începu a mulge oile, iar* **oacheşa** *le da în strungă.*

Şi aşa flăcăuandrul nostru, care mai nainte era sărman lipit pământului, s-a făcut deodată, prin ajutoriul **oacheşei**, *un om foarte avut, căci* **oacheşa** *nu numai că-i aduse celelalte oi, ci ea le şi da în strungă, se ducea cu dânsele la păşune şi-n* **porneală** *şi tot ea făcea şi celelalte treburi câte mai erau de lipsă pe lângă stână. Iar flăcăuandrul căuta mai mult de rândul brânzei şi-al laptelui.*

Şi aşa a dus-o el un timp mai îndelungat, până ce într-o sâmbătă îi veni dor ca să meargă a doua zi la biserică, căci până atuncea nu fusese încă niciodată, şi de aceea nici nu ştia măcar cum arată biserica.

Deci, sculându-se el a doua zi, adică duminică desdemineaţă, şi mulgând oile, zise **oacheşei:**

- **Ochişică!** *Eu mă duc astăzi la biserică. Tu însă să cauţi ca toate să fie în cea mai bună rânduială, până ce mă voi întoarce, adică să fie aşa, nici mai bine, nici mai rău de cum au fost şi până acuma!*

- Despre mine, du-te, dar ia bine sama ca să te-ntorci tot aşa precum te duci, răspunse **Ochişica** *şi apoi, luând oile, se duse cu dânsele la păşune, iar flăcăuandru se porni spre sat.*

Mergând el, cât va fi mers, ajunse la un râu adânc şi lat pe care trebuia numaidecât să-l treacă dacă voia să ajungă la biserică. El însă nu ştia că, dacă intră cineva într-un râu ca acela, lesne poate să se cufunde şi să se înece.

De-aceea, trecu mai departe, ca şi când n-ar fi fost nici un strop de apă înaintea lui. Dar fiindcă pe dânsul nu-l apăsa nici un păcat, de-aceea trecu el râul acela ca pe uscat, până pe celălalt mal, şi de-aicea mai departe, până ce ajunse la biserică.

Ajungând la biserică şi intrând înuntru, fiind fără de nici un păcat, vede pe lângă mulţimea cea mare de oameni care era adunată la biserică şi pe **Dracul** *cum sta lângă un părete c-o piele mare de bivol dinaintea lui, scriind pe dânsa numele tuturor oamenilor din biserică, ce făceau păcate, adică cei cari vorbeau întreolaltă, ori râdeau, se ghionteau sau lucruri nepotrivite făceau.*

Şi-atâtea păcate de-ale oamenilor ce-a fost scris **Ucigă-l-bolohanii** *pe pielea cea de bivol, că acuma nu mai avea loc unde să scrie.*

De-aceea, văzând el pe de-o parte că nu mai are loc unde scrie păcatele oamenilor adunaţi la biserică, iară pe de altă parte văzând şi pe flăcăuandrul nostru cum stă ca un sfânt şi se uită numai din când în când la el ce face, i s-a făcut ciudă pe dânsul că e fără nici un păcat, a prins pielea cu dinţii şi a început a o întinde în dreapta şi-n stânga, doară se face mai lungă şi mai lată.

Dar iată că, cum o întindea el cu dinţii, o scapă, se cumpeneşte şi se loveşte aşa de tare cu capul de părete, că hui biserica şi scântei verzi i se arătară înaintea ochilor.

Flăcăuandrul, văzând ceea ce s-a întâmplat cu **Necuratul**, *nu s-a putut răbda de-a nu râde şi el. N-a apucat însă bine a râde şi* **Necuratul** *deauna l-a scris şi pe dânsul că a păcătuit. Şi cum l-a scris* **Necuratul**, *el n-a văzut mai mult nemică.*

Mai nainte a putut să vadă orişice, pentru că era fără de nici un păcat. Acum însă nu putu mai mult să vadă, fiindcă păcătuise.

Şi toate acestea s-au întâmplat cam pe la sfârşitul liturghiei.

Sfârşindu-se liturghia şi începând acuma oamenii a ieşi din biserică şi a se duce pe acasă, ieşi şi se porni şi el spre stână.

Două sbânţuite de fete însă, care se vede că au fost pus ochii pe dânsul, se luară în urma lui şi se aninară de vorbă cu el.

Flăcăuandrul, nevinovat şi neprefăcut cum era, văzând că se leagă de el şi voind să scape de dânsele, le zise:

- Ce vă aninaţi de mine? Fugiţi şi daţi-mi bună pace, că de-aude **Ochişica**, *mă bate!*

Fetele, atâta le trebuiră! cum auziră de Ochişică, cugetând că e vreo fată, începură a râde în hohot şi se ţinură şi mai departe lipcă de dânsul.

Şi aşa ajunseră tustrei până la râul peste care avea iarăşi să treacă. Dar dând flăcăuandrul cu piciorul ca să treacă de ceealaltă parte ... treci dacă poţi! Cum puse piciorul în apă, se cufundă până la gât şi cât pe ce era să se înece.

Văzând el aceasta, aruncă sumanul pe apă şi dă să treacă pe suman, ca pe luntre. Dar degeaba, căci şi sumanul se cufundă cu dânsul.

Ce să facă el acuma? Cum să treacă de ceealaltă parte? Stă ce stă pe gânduri, şi-n urmă îşi face, cum poate, o luntre. După ce găteşte luntrea, sare degrabă într-însa şi începe din răsputeri a o mâna la celălalt mal, doară scapă mai degrabă de fetele ce-l urmăreau. Nu băgă însă de samă că, pe când a intrat el în luntre, a sărit şi o fată în urma lui, ci abia după ce a ajuns de ceealaltă parte de apă vede că e şi o fată cu dânsul.

Şi, cum o vede, i se pare că acuma e mai frumoasă de cum era mai nainte. Dar ce să facă el cu dânsa? S-o alunge? nu se îndură. S-o ia cu dânsul la stână, se teme de Ochişica.

În urma urmelor, totuşi, se înduplică şi o ia şi pe dânsa la stână.

Ajungând însă la stână şi temându-se că **Ochişica**, *ce nu venise încă acasă cu turma, îl va batjocuri, o ascunse în colibă şi o acoperi cu o* **glugă**. *Sosind mai după aceea şi* **Ochişica** *cu turma şi voind acum flăcăuandrul să mulgă oile, zise către dânsa:*

Dragă Ochişică
Dă oile-n strungă!
Ochişica însă nu voi, ci zise:
- Deie-ţi-le draga de sub glugă!

Flăcăuandrul, auzind aceste cuvinte neaşteptate, se supără pe dânsa şi începu a o sudui.

Nu apucă însă bine a se răsti la dânsa şi **Ochişica**, *dimpreună cu celelalte oi, se prefăcură deodată într-un stol de cioare şi zburând în sus, se cam mai duseră.*

Flăcăuandrul, văzându-le cum se prefăcură în cioare şi începură a zbura, prinse a plânge şi a alerga după dânsele.

În zadar i-a fost însă tot plânsetul şi alergatul, căci n-a mai putut da de dânsele.

Şi aşa, umblând el încolo şi-ncoace, cât timp va fi umblat, şi văzând că nu mai dă de turma sa, s-a rugat lui Dumnezeu să-şi facă milă de dânsul şi să-l prefacă în ceva ca să nu mai aibă atâta de alergat şi de suferit.

Şi Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea şi l-a prefăcut într-un ***scai.***

Şi fiindcă lui îi erau tare dragi oile, de-aceea ori şi de câte ori trecea vreo oaie de-atunci încoace pe lângă dânsul, el se prinde de lâna ei şi nu se dă odată cu capul desprins de dânsa.

Şi de-atunci se vede că se trage şi proverbul:

Se ţine ca scaiul de oaie! [6]

[6] Din Pârteştii-de-jos, com. de Dim. Dan, stud. gimn.; şi din Costişa, distr. Rădăuţului, com. de Niculai Lavric, stud. gimn.

423. Scaiul-măgăresc
(Onopordon Acanthium L.)

423

Scaiul-măgăresc.

(Onopordon Acanthium L.)

Pe locurile cele necultivate şi uscăcioase, dar mai cu samă pe dărâmături şi pe lângă drumuri, se află un fel de scaiu sau spin foarte bolocănos şi ghimpos, al cărui cotor gros şi vârtos e provăzut de sus până jos cu câte trei sau patru coame supţiri ca frunza şi ghimpoase.

Acest soiu de scaiu urât, care ajunge uneori până la o înălţime de peste 1 M. şi care are la vârful cotorului seu una sau şi mai multe măciulii de flori întunecat-roşii, se numeşte în Bucovina şi Moldova: Scaiu-măgăresc[1]; în Ţara-românească, jud. Ilfov, Mănăstirea Paserea: Scăiete-muced[2]; în Transilvania: Anghinară-sălbatică[3]; în Banat: Sita-zânelor; iară în alte părţi, tot din aceste ţări: Ciulin, Ghimpe-mare, Pălămidă, Scaiu şi Scăiete.[4]

Românele din unele părţi ale Moldovei,

1). Com. de dl Art. Gorovei.
2). Panţu: Vocab. p. 31; – Idem: Plantele p. 257.
3). Hasdeu: Etym. Magn. t. II. p. 1200.
4). Panţu: Vocab. p. 31; – Idem: Plantele p. 257.

Pe locurile cele necultivate şi uscăcioase, dar mai cu samă pe dărâmături şi pe lângă drumuri, se află un fel de scai sau spin foarte bolocănos şi ghimpos, al cărui cotor gros şi vârtos e provăzut de sus până jos cu câte trei sau patru coame supţiri ca frunza şi ghimpoase.

Acest soi de scai urât, care ajunge uneori până la o înălţime de peste 1m şi care are la vârvul cotorului său una sau şi mai multe măciulii de flori întunecat-roşii, se numeşte în Bucovina şi Moldova: **scai-măgăresc**[1]; în Ţara-românească, jud. Ilfov, Mănăstirea Paserea: **scăiete-muced**[2]; în Transilvania: **anghinară-sălbatică**[3]; în Banat: **sita-zânelor**; iară în alte părţi, tot din aceste ţări: **ciulin, ghimpe-mare, pălămidă, scai şi scăiete.**[4]

Românele din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară celea din jud. Suceava, întrebuinţează scaiul acesta ca leac contra **durerii de picioare.**

[1] Com. de dl Art. Gorovei.
[2] Panţu: **Vocab.**, p. 31; Idem: **Plantele**, p. 257.
[3] Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 1200.
[4] Panţu: **Vocab.**, p. 31; Idem: **Plantele**, p. 257.

Spre scopul acesta iau mai multe măciulii de **scai-măgăresc** şi sare de bucate arsă în foc şi le pun într-un ceaun în care toarnă untdelemn, anume ca să se stângă sarea, care mai nainte de aceasta trebuie să fie fierbinte.

Cu compoziţia aceasta, care se face din măciuliile de **scai-măgăresc**, din sare şi din untdelemn şi care trebuie să steie vreo câteva zile la căldură, ung apoi partea bolnavă a celui ce suferă de durere de picioare.[5]

O samă de romînce din **Ţara-românească** se spală cu roaua ce cade pe acest scai de **jupoială**.[6]

[5] Com. de dl Art. Gorovei.

[6] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.

424. Scaiul-voinicesc
(Dipsacus Fullonum L.)

72
Scaiul voinicesc.
(Dipsacus Fullonum L.)

Scaiul voinicesc e un fel de scaiu mare și rămuros. El crește pe câmpuri și prin lunci, pe lângă garduri și șanțuri, pe fânețele de prin păduri și tufișuri, precum și pe malurile mlaștinelor și ale părăelor, și se mai numește în Bucovina încă și Prăpădina, Scaiul voinicului, Spinul voinicului și Spin voinicesc; în Moldova și Țara-românească: Scaiu voinesc, Varga ciobanului și Varga păstoriului[1]; în Dobrogea: Iarbă voinicească;[2] în Transilvania: Scaiu, Scaiu pădureț,[3] Scăiete, Ciulin și Ciulină[4] iară în Banat: Lugaciu, Cârd,[5] Scaiu,

1) Brândză: Prodrom p. 254; - Grecescu: Conspect p. 279; - Pantu: Vocab. p. 15; - Dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 64.

2) Brândză: Botanica pop. rom. publ. în Columna lui Traian an. IX. t. III. p. 395.

3). Numirea aceasta nu samănă să fie curat poporală, ci de proveninţă cărturărească, căci poporul înţelege sub adj. pădureț un pom și cu deosebire un măr selbatic.

4). Porcius: Flora p. 133; - G. Crăinicean: Nomenclatura română-latină publ în op. cit. p. 977.

5). Sim. Mangiuca: De însemnătatea botanicei publ. în Familia an. X. p. 526.

Scaiul-voinicesc e un fel de scai mare şi rămuros. El creşte pe câmpuri şi prin lunci, pe lângă garduri şi şanţuri, pe fânaţele de prin păduri şi tufişuri, precum şi pe malurile mlaştinelor şi ale păreielor, şi se mai numeşte în Bucovina încă şi **prăpădină, scaiul-voinicului, spinul-voinicului** şi **spin-voinicesc**; în Moldova şi Ţara-românească: **scai-voinesc, varga-ciobanului** şi **varga-păstoriului**[1]; în Dobrogea: **iarbă-voinicească**[2]; în Transilvania: **scai, scai-pădureţ**[3], **scăiete, ciulin** şi **ciulină**[4]; iară în Banat: **lugaciu, cârd**[5], **scai, scăiete, scăiete-mare** şi **turcos**[6], lat. Dipsacus Fullonum L. sau D. sylvestris Mill.

---

[1] Brândză: **Prodrom**, p. 254; Grecescu: **Conspect**, p. 279; Panţu: **Vocab.**, p. 15; N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.

[2] Brândză: ***Botanica pop. rom.***, publ. în ***Columna lui Traian***, an. IX, t. III, p. 395.

[3] Numirea aceasta nu samănă să fie curat poporală, ci de proveninţă cărturărească, căci poporul înţelege sub adj. **pădureţ**, un **pom** şi cu deosebire un **măr-sălbatic**.

[4] Porcius: ***Flora***, p. 133; G. Crăinicean: ***Nomenclatura română-latină***, publ. în *op. cit.*, p. 977.

[5] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea botanicei***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 526.

[6] At. M. Marienescu: ***De însemnătatea datinelor pop. pentru literatura dramatică***, publ. în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 238.

Frunzele scaiului acestuia sunt lungi, la vârf ascuţite şi la rădăcină late. Ele n-au coadă, ci sunt crescute câte două faţă-n faţă una de alta, astfel că formează împrejurul tuleului un fel de potir în care se strânge roauă şi apă de ploaie.[7]

Atât roaua, cât şi apa de ploaie care se strânge şi stă mai multe zile dupăolaltă la încheietura frunzelor acestui scai, românii din **Bucovina** o întrebuinţează ca leac contra **durerii de ochi** şi a **pistruilor**, adică a petelor ce se fac pe obraz.

Aşa cel ce are **durere de ochi** se scoală desdemineaţă, până a nu răsări soarele, într-o zi de post, adică luni, miercuri ori vineri, se duce la un **scai-voinicesc** şi, luând roaua sau apa ce se află la rădăcina frunzelor sale, se spală cu dânsa pe ochi. Făcând-o aceasta de trei ori sau de nouă ori, în nouă zile de post, cari urmează una după alta, se zice că **durerea de ochi** încetează şi nici capul nu te doare mai mult.[8]

Tot aşa fac cu roaua sau apa aceasta şi fetele, precum şi nevestele cari au **pistrui** sau pete pe obraz. Spălându-se cu dânsa pe faţă, nu numai că, după cum afirmă ele, pierd pistruii de pe obraz, ci capătă totodată pe faţă o piele cu mult mai fină şi mai frumoasă.[9]

Fetele şi nevestele din unele părţi ale **Moldovei**, cari întrebuinţează roaua de pe **scaiul-voinicesc** asemenea în contra pistruilor de pe obraz, îndătinează a se spăla cu dânsa la câteva sfârşituri de lună.[10] În alte părţi, tot din **Moldova**, spală cu roauă de-aceasta **negeii**. În **Ţara-românească** însă, din **scai-voinicesc** fiert cu **cimbru**, cu **busuioc-de-grădină** şi cu **sovârf**, se fac oblojeli pentru **dureri de ochi**.[11]

Dacă are cineva venin la inimă, durere şi arsură foarte mare înuntru, dacă nu-i vine a mânca şi a bea, atunci, voind ca să-i treacă, ia trei capuri de **prăpădină**, două din ele le fierbe şi

---

[7] Cf. At. M. Marienescu, *loc. cit.*: *Scaiul, numit şi* ***turcos****, e încins cu brâu de apă, adică la noduri, la încheieturile frunzelor conţine picături de roauă şi de ploaie, şi creşte în orice pământ slab.*; după spusa rom. din mai multe părţi ale **Bucovinei**, îndeosebi a celor din Oprişeni, distr. Siretului, dict. de Natalia Bileţchi, şi com. de Ioan Bileţchi, stud. gimn.: *Spinul-voinicesc creşte prin locuri aşezate până la 2 m de înalt. Frunzele lui sunt crescute întreolaltă în jurul trupinei şi formează astfel o scafă.*; a celor din Braşca, dict. de Gerasim Roşca: *Spinul-voinicesc creşte prin băhnuri şi face trei crenguţe alături ea, iară la rădăcina acestora cresc două frunze ce samănă la un loc cu o trocuţă.*; a celor din Bosanci, dict. de Catrina Cepoi, şi com. de Octavian Bârgăuan, stud. gimn.: *Spinul-voinicului se împarte în ramuri, şi fiecare ram are la capăt câte o măciulie în forma oului, provăzut cu spini ca la arici. Iar la rădăcina ramurilor se află câte două frunze nu prea late, crescute faţă în faţă una de alta, cari formează un fel de trocuţă, în care se strânge roauă.*

[8] Dat. rom. din Zahareşti, com. de Ioan Grămadă, stud. gimn.; a celor din Liteni, com. de [...] Marmeliuc; a celor din Oprişeni, dict. de Natalia Bileţchi, şi com. de Ioan Bileţchi: *Roaua ce se strânge în această scafă – adică de la* ***spinul-voinicesc*** *– în noaptea spre ziua de Sânziene, e bună pentru ochi.*; a celor din Braşca, dict. de Gherasim Roşca: *Într-aceasta, adică în trocuţa de la* ***spinul-voinicesc****, se strânge demineaţa roaua cu care e bine de spălat pe ochi.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: *Apa de ploaie şi de roauă, care se strânge la rădăcina frunzelor de la* ***scaiul-voinicesc****, e bună de* ***durere de ochi****; se spală cu dânsa demineaţa, până a nu răsări soarele, şi mai ales acolo unde se află scaiul acesta. Se poate însă apa aceasta şi strânge, aduce acasă, a se păstra peste an şi a se spăla apoi cu dânsa în orişicare zi.*

[9] Dat. rom. din Bosanci, com. de G. Bujorean; a celor din Zahareşti, com. de Ioan Grămadă; a celor din Liteni, com. de [...] Marmeliuc.

[10] Com. de dl Art. Gorovei.

[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.

zama, în care se pune şi puţin zahar, o bea, iar cu un cap se afumă. Toate acestea se fac luni spre marţi, înainte de culcat.[12]

Din **prăpădină** sau **scai-voinicesc**, precum şi din alte plante, o samă de romînce din **Bucovina** mai fac încă şi scăldătoare pentru copiii cari sunt slabi în trup şi cari se scaldă într-însa apoi, în orişice zi. Se pot însă scălda în scăldătoarea aceasta nu numai copiii, ci şi cei înaintaţi în vârstă, cari sunt slabi în trup.[13]

Sucul de **spinul-voinicului**, unele fete din **Bucovina** îl întrebuinţează la farmecele de dragoste.[14] În **Transilvania** există credinţa că cel ce va bea roauă sau apă din scaiul acesta, acela uită orice grijă şi supărare. Drept dovadă despre aceasta ne poate servi şi următoarea doină:

Măi bădiţă ţi-ai gândit,
Că oi bea apă din tău
Şi-oi muri de doru tău;
Da io-oi bea apă din scai
Şi de doru tău n-am bai![15]

Tot aşa cred, după cum se vede din doina următoare, şi o samă de români din **Ungaria**:

Tu mândruc'aşa-i gândit
Că voi bea apă din tău
Şi-oi pieri de dorul tău.
Apă din tău n-am băut,
De dorul tău n-am pierit.
Băui apă din un scai
Şi la dracul te lăsai,
Mâncai mure de la cruce
Şi uitai gura cea dulce,
Că nici drumul nu l-oi trece
Cinci şi şese-mi voi alege
Nici pragul nu l-oi păşi
Trei şi patru mi-or veni
Mai de viţă, mai de domn,
Nu ca tu, plină de somn![16]

În **Banat** este datină ca **scaiul-voinicesc** sau **lugaciul** să se petreacă de trei ori prin **morţii lunatici**, adică oamenii ce s-au născut în una şi aceeaşi lună cu vreunul dintre fraţii lor.

Se trage adică de trei ori prin sânul cămeşii mortului lunatic, şi prin aceasta se crede că cel lunatic se dezleagă de fratele său născut în aceeaşi lună, ca să nu moară şi el după cel mort.

Lugaciul, care în chipul acesta s-a petrecut prin sânul cămeşii mortului lunatic şi care se face apoi frate cu dânsul, se pune în secriul fratelui său mort, adică în secriul lunaticului. Ajuns în ceealaltă lume, **lugaciul** îndată se leapădă de fratele său pe care l-a câştigat în chipul acesta.[17]

Mai departe, tot în **Banat**, este datină de a se face din **scaiul-voinicesc** sau **scăietele-mare** şi din **ai**, **arieu**, **boz**, **leoştean**, **pelin** şi frunze de **salce-cu-mâţe**, un fel de unsoare cu care se ung oile când **se pun pe brânză**, parte ca să nu se apropie nici o răutate de dânsele, şi cu deosebire ca fărmecătoarele şi **halele** să nu le ieie laptele, şi parte ca oile să capete mană îmbelşugată, adică să li se strângă cât se poate de mult lapte în ugere din orişice păşune, tocmai după cum se strânge şi apa de ploaie şi roaua la încheietura frunzelor de la **scăietele-mare**.

---

[12] Dat. rom. din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc.
[13] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga şi Catrina Solcan.
[14] Dat. rom. din Bosanci, dict. de Catrina Cepoi şi com. de Oct. Bârgăoan.
[15] V. Alesiu: ***Poezii populare***, publ. în ***Convorbiri literare***, an. XXIV, Bucureşti, 1890, p. 278.
[16] Din colecţiunea mea inedită.
[17] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea botanicei***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 526.

Şi ca plantele acestea să aibă efectul dorit, se strâng de regulă sara, înainte de **Todorusale**, adică a 25-a zi între Paşti şi Rusalii, se uscă, se sfarmă mărunţel şi după aceasta, amestecându-se cu tămâie şi cu untură de porc negru, se face unsoarea cu care se ung apoi oile.[18]

Pe lângă cele arătate până aici, mai există în **Banat** încă şi vreo câteva doine ostăşeşti, în care provine **scăietele** şi prin cari se iau peste picior cei cărora nu le prea convine a servi la oaste sau cari sunt necontenit cu gândul acasă. Iată una şi dintre doinele respective:

*De-ar fi puşca de **scăiete***
Şi compania de fete,
*De-ar fi puşca **crăstăvete***
Plumbişorii de burete,
Atunci, zău, cu drag m-aş duce
Măcar să mă şi împuşte![19]

În fine, mai e de amintit încă şi aceea că de familia **scaiului-voinicesc** se mai ţin încă şi alţi doi scai, cari asemenea se numesc câte cu una dintre numirile **scaiului-voinicesc.**

Iară aceia sunt:

Scăiuşul[20] sau **varga-păstoriului**, lat. Dipsacus pilosus L., şi

Scaiul sau **scăietele**, lat. Dipsacus laciniatus L.[21]

*

Schinul-voinicului: apa ce se strânge între frunzele acestui schin, când se aduce demineaţa, până a nu răsări soarele, mai ales în ziua de **Sânziene**, e foarte bună de **durere de ochi.**

Se spală cu dânsa.[22]

*

Spinul-voinicesc e bun de durere de ochi, de cap.

Apa se strânge într-un şipuşor şi cu dânsa se spală pe ochi şi pe cap, orişicând.[23]

Când te dor ochii demineaţa – mai de-a rândul – să te duci şi să cauţi demineaţa **spini** cu frunzele mari şi la rădăcina frunzelor ai să găseşti apă; cu apa aceea să te speli, că-ţi trece.[24]

*

Spinul-voinic e bun de scăldat şi apa din frunzele sale, de ochi.[25]

*

Scaiul-voinicesc.[26]

---

[18] At. M. Marienescu: ***De însemnătatea datinelor pop.***, publ. în *Familia cit.*, p. 238.
[19] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 228; cf. I. Pop Reteganul, **Trandafiri şi viorele**, ed. I, p. 93.
[20] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus; Panţu: **Vocab.**, p. 15.
[21] Porcius: **Flora**, p. 133.
[22] Dict. de Mărioara Bolocan, din Cupca.
[23] Dict. de S. Sa păr. Nic. Filip, din Dumbrăveni.
[24] Dict. de [...] Bogza, jud. R. Sărat; com. de dl S. T. Chirileanu.
[25] Com. de dna El. N. Voronca.
[26] Bălăşel, nr. 176; Gligor, nr. 25; Tocilescu, II, p. 1537.

425. Scânteuţa
(Anagallis arvensis L.)

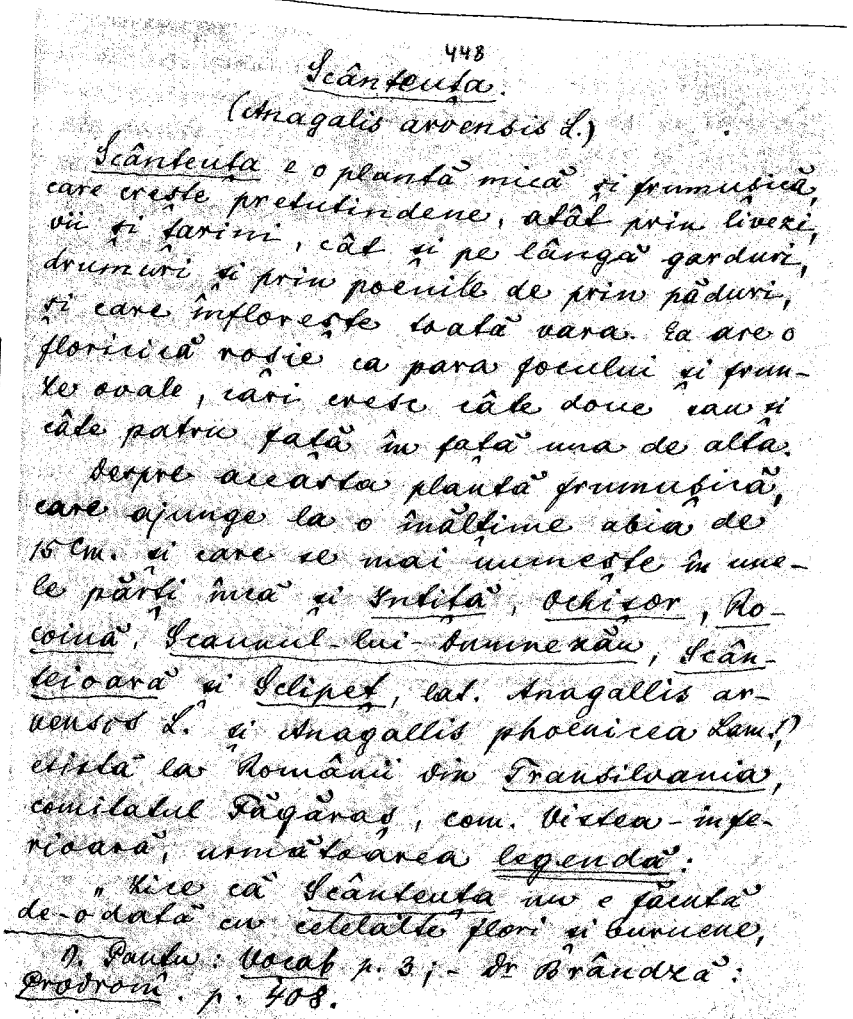

448

Scânteuța.

(Anagalis arvensis L.)

Scânteuța e o plantă mică și frumușică, care crește pretutindene, atât prin livezi, vii și țarini, cât și pe lângă garduri, drumuri și prin poienile de prin păduri, și care înflorește toată vara. Ea are o floricică roșie ca para focului și frunze ovale, cari cresc câte două sau câte patru față în față una de alta.

Despre această plantă frumușică, care ajunge la o înălțime abia de 15 cm. și care se mai numește în unele părți încă și intiță, ochișor, rocoină, Scaunul-lui-Dumnezău, Scânteioară și Sclipeț, lat. Anagallis arvensis L. și Anagallis phoenicea Lam.?) există la Românii din Transilvania, comitatul Făgăraș, com. Vișlea-inferioară, următoarea legendă:

„Zice că Scânteuța nu e făcută de-o dată cu celelalte flori și buruiene,

V. Pantu: Vocab. p. 3; - dr Brândză: Prodromu. p. 408.

Scânteuţa e o plantă mică şi frumuşică, care creşte pretutindene, atât prin livezi, vii şi ţarini, cât şi pe lângă garduri, drumuri şi prin poienile de prin păduri, şi care înfloreşte toată vara. Ea are o floricică roşie ca para focului şi frunze ovale, cari cresc câte două sau câte patru faţă în faţă una de alta.

Despre această plantă frumuşică, care ajunge la o înălţime abia de 15 cm şi care se mai numeşte în unele părţi încă şi **intiţă**, **ochişor**, **rocoină**, **scaunul-lui-Dumnezău**, **scânteioară** şi **sclipeţ**, lat. Anagallis arvensis L. şi Anagallis phoenicea Lam.[1], există la românii din **Transilvania**, comitatul Făgăraş, com. Viştea-inferioară, următoarea legendă:

*Zice că **scânteuţa** nu e făcută deodată cu celelalte flori şi buruiene, ci ceva mai târziu.*

Dumnezău adică, după ce a făcut pe toate celelalte flori, ierburi şi buruiene, s-a hotărât să mai facă încă trei, cari să se deosebească cu totul de celelalte.

Iată însă că tocmai când s-a hotărât el să facă şi pe cele trei, sare o scânteie dintr-un foc ce ardea din întâmplare în apropierea lui. Dumnezău, cum a văzut scânteia aceea sărind, a luat o

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 3; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 408.

bucăţică de hârtie roşie şi-a făcut floarea cea dintâi, ce a avut de gând să o facă, cu flori în coloarea scânteii. Iar după ce-a făcut-o, a numit-o ***scânteuţă****. Şi tot aşa se numeşte ea de către unii şi până în ziua de astăzi, iar de către alţii,* ***scânteioară*** *şi* ***scaunul-lui-Dumnezău****, pentru că Dumnezău, când a făcut-o, n-a stat în picioare, ci pe-un scaun.*[2]

Cum că **scânteuţa** e o plantă care creşte nu numai în unele locuri anumite, ci mai în fiecare loc, se poate vedea şi din următoriul cântec poporal din **Moldova,** jud. **Suceava,** com. Tătăruş:

Di-ar ci dealu di ***mohor*** / *Am doru di la doi fraţi;*
N-aş mai duce-atâta dor, / *Bati vântu pintră munţi*
Da aşa-i di ***scânteuţî*** / *Şi-mi dă sfat di la părinţi;*
Şi duc dor di-o măiculiţî. / *Bate vântu pintră flori*
Bate vântu pintri ***brazi,*** / *Şi-mi dă sfat di la surori.*[3]

Apoi şi din următoarea doină de pe Valea Mureşului din **Transilvania,** care ni dă totodată de cunoscut că o samă de feciori îndătinează a numi şi pe iubitele lor **scânteuţă**:

Scânteuţă *de pe rât,* / *Că asară n-am venit,*
Dragi am fost şi ne-am urât. / *Nici pe sară n-oi veni*
Scânteuţă *d' îngă sat* / *Şi 'ncă tot nu te-oi urî,*
Dragi am fost şi ne-am lasat. / *Că eu trec şi nu te-ntreb,*
Scânteuţă *de pe rât* / *Dar cu ochii te petrec.*[4]
Nu gândi că te-am urât,

Datina de-a se numi fetele cele voinice şi rumene în faţă **scânteuţă** se vede încă şi din următoarea doină, asemenea din **Transilvania**:

Cin' se primblă pe uliţă? / *Din guriţă mi-a grăit:*
Trandafir *şi* ***scânteuţă;*** / *- Eu mă duc cât apele,*
Trandafir *îi bade-meu,* / *Că m-ajung dragostele!*
Scânteuţă *mi-oi fi eu!* / *- Dară mândra* ***scânteuţă***
Bade-meu, tânăr copil, / *Ce va face pe uliţă*
Mi l-au pus domnii la bir / *Ziua, noaptea întreguţă?*
Şi i-au dat birul prea mare, / *- Dorule, rău ai grăit,*
De s-a dus pe Jiu la vale. / *Dorule, m-ai amărât! ...*
Când a fost la jumătate / *Bate vântul, iarba-nspică,*
L-a luat doru de spate: / *Jelea mândrei rău mă strică;*
- Un' te duci, iubite frate? / *Bate vântul, iarba creşte,*
Şi bădiţu meu iubit / *Jelea mândrei mă topeşte!*[5]

Dar fetele cele tinere şi rumene în faţă nu numai că se numesc, ci se şi asemenează cu **scânteuţa,** căci iată ce ne spune în privinţa aceasta un fecior din **Transilvania**:

Până te iubeam, mândruţă,
Erai frumoasă fătuţă

---

[2] Dict. de Paraschiva Stanciu.
[3] ***Şezătoarea***, vol. VI, Fălticeni, p. 112.
[4] ***Doine de pe Mureş***, publ. în ***Familia***, an. XIX, p. 215.
[5] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 137.

Roşă ca o ***scânteuţă.***
De când, mândră, te-am lăsat
Tu la faţă te-ai stricat
Ca un ***trandafir*** *uscat.*[6]

Deşi **scânteuţa** e o plantă mică, totuşi din cauza floricelei sale celei frumoase fetele nu o dată îndătinează de-a o purta şi-n cosiţă, desigur de-a atrage printr-însa pe feciori, căci iată ce zice o fată din **Banat:**

Floricea, floare gălbâe,
Scânteuţă narangie,
Înfloreşte-mi tu şi mie
Batăr floarea de-a triia,
Că eu mândru te-oi purta;
Ziua te-oi purta-n cosiţă
Noaptea-n apă ***romoniţă;***
Ziua te-oi purta-n sovon
Noaptea-n apă cu ***romon.***[7]

Ba tineretul, şi mai ales cel din **Transilvania,** iubeşte **scânteuţa** aşa de tare, că murind, îşi doreşte să fie îngropat unde sunt multe **scânteuţe.**

Drept dovadă despre această dorinţă ne poate servi şi următoarea doină din **Transilvania:**

Mori, mândră, să mor şi eu
Să ne-nchidă-n copârşeu,
Să ne-ngroape-n grădinuţă
Cu capu la scânteuţă,
Să ne-ngroape-ntr-un mormânt
Să nu ne fie urât.[8]

În fine, mai e de amintit încă şi aceea că **scânteuţa** figurează câteodată şi-n fruntea a o samă de doine poporane, ca un semn de iubire. Iată şi o asemenea doină, din **Transilvania:**

Frunză verde scânteuţă,
Am avut şi eu drăguţă
Cu numele Măriuţă.
Ea s-a pus, s-a măritat
De la noi al treilea sat
Şi de ştire nu mi-a dat
Că şi io o-aş fi luat.[9]

O altă doină, tot din **Transilvania** şi tot de dragoste, în fruntea căreia figurează numele plantei acesteia, sună astfel:

Struţişor de ***scânteuţă,***
Dulce ţi-i gura, mândruţă,
Mai dulce n-are cum fi,
Că-i ca struguru din vii;
Nici dulce, nici amărâie,
Numai cum îmi place mie![10]

---

[6] Com. de dl T. Oltean.
[7] ***Gazeta poporului***, an. III, Timişoara, 1887, nr. 6, p. 7.
[8] Mândrescu, *op. cit.*, p. 92.
[9] Com. de dl T. Oltean.
[10] Mândrescu, *op. cit.*, p. 100.

31

Sclintitoarea.
(Potentilla recta L.)

Sclintitoarea, numită în Bucovina şi Cinci-degele, Iarba-sclinţiturei şi Palma-voiniculuiˡ) în Moldova, jud. Tecuci: Cinci-degeleˀ); în Ţara-românească: Găinuşă, Găinuţă şi Scrântitoareᵇ); iară în Transilvania: Buruiană-de-Cinci-degele, Scrintitoare şi Iarba-scrintitului[4] este o plantă mică, a cărei floare e galbănă iară frunza în forma unei palme cu degelele răslăţite, de unde se vede că-i vine şi numirea de Cinci-degele şi Palma-voiniculuiᶜ).

Planta aceasta, care creşte mai pretutindene şi al cărei cotor supţirel se

1). Dat. Rom. din Crasna, dict. de Rachila Bruja, şi com. de Victor Percec, stud. gimn.: Cinci degele este bună de orişice."

2). Com. de dl Tud. Pamfile: „Cele Cinci-degele şi cele Nouă-degele, fierte, sunt bune pentru tusă."

3). Panţu: Vocab. p. 37; - dr Grecescu: Conspect. p. 205.

4). Panţu: Vocab. p. 37; - şi dat. Rom. din Munţii Apuseni com. Bistra, com. de Aureliu Gligor: „Iarba-scrintitului se face pe lângă drumuri şi are frunze crestalate."

426. Sclintitoarea
(Potentilla recta L.)

Sclintitoarea, numită în Bucovina şi **cinci-degete, iarba-sclintiturei** şi **palma-voinicului**[1]; în Moldova, jud. Tecuci: **cinci-degete**[2]; în Ţara-românească: **găinuşă, găinuţă** şi **scrântitoare**[3]; iară în Transilvania: **buruiană-de-cinci-degete, scrintitoare** şi **iarba-scrintitului**[4]; este o plantă mică, a cărei floare e galbănă iară frunza în forma unei palme cu degetele răzlăţite, de unde se vede că-i vine şi numirea de **cinci-degete** şi **palma-voinicului.**

Planta aceasta, care creşte mai pretutindene şi al cărei cotor supţirel se târâie pe pământ, se-ntrebuinţează de românii de pretutindene în prima linie contra **sclintiturilor** atât la oameni, cât şi la vite, de la care împrejurare se vede că-i vine apoi şi numirea de **iarba-sclintiturei, iarba-**

[1] Dat. rom. din Crasna, dict. de Rachila Bruja, şi com. de Victor Percec, stud. gimn.: *Cinci-degete este bună de orişice.*

[2] Com. de dl Tud. Pamfile: *Cele **cinci-degete** şi cele **nouă-degete**, fierte, sunt bune pentru tusă.*

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 37; dr. Grecescu: **Conspect**, p. 205.

[4] Panţu: **Vocab.**, p. 37; şi dat. rom. din Munţii Apuseni, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor: ***Iarba-scrintitului*** *se face pe lângă drumuri şi are frunze crestalate.*

scrintitului, **sclintitoare** şi **scrintitoare**, apoi contra **hemoragiei**, a **dizenteriei**, a **tusei cu sânge**, a **herniei**, a **durerii de picioare** şi a **vătămăturei**.

Dacă cineva s-a sclintit la vreo mână ori picior, i se oblojeşte mai întâi **sclintitura**, adică i se spală cu apă călduţă, şi apoi, pisându-se **sclintitoarea**, se leagă cu dânsa la locul sclintit.[5]

Unii români din **Bucovina** însă fierb mai întâi **sclintitoarea** în apă ne-ncepută şi abia după ce se spală cu zama ei se leagă cu dânsa la locul sclintit.[6] Românii din Munţii apuseni ai Transilvaniei o pisază şi apoi, amestecând-o cu unsoare, se leagă la mâna sau piciorul **scrintit**.[7]

Pentru **dizenterie** şi **tusă cu sânge** se fierbe întreaga plantă în apă curată ne-ncepută, în care se pune zahar de gheaţă sau zahar negru, şi apa aceasta se bea apoi când îi e cuiva rău înuntru sau când tuşeşte şi stupeşte cu sânge.[8] Tot cam aşa se-ntrebuinţează ea şi contra **vătămăturei**.[9] Pentru **hemoragie**, **hernie** şi **durere de picioare** se pune în rachiu de drojdii şi se fac oblojele cu dânsa.[10] Cu zama de **cinci-degete** fiartă în apă ne-ncepută se spală şi fetele urâte spre a se face frumoase.[11]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de familia **sclintitoarei**, afară de plantele despre cari ni-a fost vorba în articulele premergătoare, se mai ţin încă şi altele cari li-s românilor cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Piediceaua sau **piedicucea**, numită astfel în Bucovina, iară în alte părţi **rumeneală**, lat. Potentilla procumbens Sibth.[12]

Cinci-degete, **iarba-degetelor** şi **ochiul-boului**, lat. Potentilla reptans L., în Transilvania.

Sclipăţul sau **scripăţul**, numit astfel în Moldova, în Bucovina şi Transilvania însă: **sclipeţ**, iară în alte părţi **scrântitoare**, lat. Potentilla silvestris Neck., Potentilla Tormentilla Schrank. sau Tormentilla erecta L., ale cărei frunze sunt de întrebuinţat contra **tăieturilor** pe cari le vindecă aplicând frunza pe ele[13]. Şi

Gălbănuşa sau **scrântitoarea**, lat. Potentilla supina L.[14]

*

Cârtiţa sau **buruiana-de-cârtiţe**, lat. Potentilla, este o buruiană care creşte prin locuri pietroase. Pisată şi amestecată cu untură, se aplică pe **cârtiţe** (nişte bube de pe fluierele picioarelor) sau se frige-n unt şi cu untul străcurat se ung bubele, sau se pisază numai rădăcina şi se amestecă cu smântână.[15]

---

[5] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[6] Dat. rom. din Botuşana, dict. de Magdalena Boca, şi com. de Simeon Boca, stud. gimn.: *Sclintitoarea e o buruiană cu frunzişoara creaţă, care se face pe haturile de prin ţarini. Ea se strânge şi se fierbe cu apă ne-ncepută. După ce-a fiert, se spală cu apa aceasta unde-i cineva sclintit.*

[7] Com. de Aur. Gligor.

[8] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64; şi com. de dl Art. Gorovei.

[9] Ar. Densuşian, în ***Revista poporului***, an. V, 1896, p. 59.

[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.

[11] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[12] Panţu: **Vocab.**, p. 37.

[13] Panţu: **Vocab.**, p. 37; ***Şezătoarea***, vol. V, Fălticeni, p. 129; şi com. de dl Art. Gorovei.

[14] Panţu: **Vocab.**, p. 37.

[15] Din Transilvania.

454

Scorţişoara.

(Cinnamomum zeylanicum Nees.)

În ţările cele calde creşte un fel de arbore frumos, originar din Ceylon şi China, care e totdeauna verde şi care se numeşte lat. Cinnamomum zeylanicum Nees.

Scoarţa aromatică a acestui arbore, care se află mai în fie-care băcănie de vânzare, se întrebuinţează foarte adeseori de poporul nostru sub numele de scorţişoară, ca condiment, punându-se în diferite bucate, mai ales însă în aluaturi; iar fiartă în vin se întrebuinţează şi ca leac contra pântecăriei.

Un alt arbore mic, care se ţine de familia acestuia şi care e asemenea originar din China, se numeşte lat. Cinnamomum Cassia Blume sau Cinnamomum aromaticum Nees.

Scoarţa acestuia, numită de poporul nostru asemenea scorţişoară, este cu mult mai inferioară în calitate ca specia premergătoare.

În fine, un al treilea arbore, care se ţine de familia celui dintâi şi care iarăşi e totdeauna

1) Panţu: Plantele p. 261.

427. Scorţişoara
(Cinnamomum zeylanicum Nees.)

[1] Panţu: **Plantele**, p. 261.

verde, este **camforul**, lat. Cinnamomum Camphora Nees. sau Laurus Camphora L. sau Camphora officinarum Bauh.

Din lemnul arborelui acestuia se extrage un fel de esenţă arzătoare, tare, care se numeşte **camfor**[2] în Ţara-românească, iar în celelalte ţări locuite de români, cu deosebire însă în Bucovina, Moldova şi Macedonia: **camforă, camfură**[3] şi **canforă**.

Camforul sau **camfura** se-ntrebuinţează de poporul nostru foarte adeseori ca medicament contra mai multor boale.[4]

Aşa dacă are cineva **de dânsele**, se pune în rachiu sau în spirt şi cu spirtul acesta se freacă apoi pe locurile cari îl dor.

Dacă are cineva **durere de urechi**, se învăleşte o bucăţică de **camfură** în bumbac sau vată şi se pune în urechi.

Dacă are cineva **durere de măsele**, se pune o bucăţică de **camfură** la măseaua care doare.[5]

Iar ca să nu capeţi **holeră**, când bântuieşte boala aceasta, se zice că e bine să bei rachiu cu **canforă**.[6]

[2] Panţu: **Plantele**, p. 43.

[3] Cf. Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 48, şi M. Lupescu: *Medicina populară*, publ. în *Şezătoarea*, vol. II, p. 190.

[4] Panţu: **Plantele**, p. 43.

[5] Dat. rom. din Bucovina.

[6] M. Lupescu, *op. cit.*, p. 190: *Rachiul, **chiperiul**, sarea, frecăturile cu oţet, mujdeiul ori **usturoiul** întreg, rachiul cu **canforă** sunt leacurile cari în cele mai multe cazuri se întrebuinţează în contra **holerei**.*

180

Scorușul.
(Sorbus aucuparia L.)

Scorușul e un arbure, care crește mai mult la munte și pe sub poalele munților și care înflorește în luna lui Maiu și Iunie. El se mai numește în Bucovina și Merișor, iară în celelalte țeri locuite de Români: lemn-pucios, Scoruș, Scoruș-de-munte, Scoruș-păseresc, Scoruș-selbatic și Sorb, lat. Sorbus aucuparia L. sau Pirus aucuparia Gaertn. 1)

Fructele Scorușului, cari crește mai multe la un loc în formă de strugurașe și cari au colóare roșie, se numesc Scorușe sing. Scorușă sau Soarbe sing. Soarbă. 2)

O sumă de Români din Bucovina fac din ramurile Scorușului acestuia bețe ciobănești, fluiere, fluierașe, trișce sau trișcuțe și ciubuce.

Femeile însă întrebuințează atât rămurelele sale cele tinere cât și scorușele crescute pe dânsele la scăldători pentru copiii cei mici, anume ca să iasă cel perit dintr-înșii. Scăldându-se

1). Pantu: Vocab. p. 35.

2). Sim. Mangiuca: Studii limbistice publ. în Familia an. XIX. p. 435: „Semnificațiunea de Sorbus aucuparia la acest cuvênt (adică la Gorun sau Goron) nu e cunoscută în graiul bănățenesc, pentru că pe acesta îl numesc românii din Banat Sorb și fructele lui Soarbe."

428. Scoruşul
(Sorbus aucuparia L.)

Scoruşul e un arbure, care creşte mai mult la munte şi pe sub poalele munţilor şi care înfloreşte în luna lui mai şi iunie. El se mai numeşte în Bucovina şi **merişor**, iară în celelalte ţări locuite de români: **lemn-pucios, scoruş, scoruş-de-munte, scoruş-păseresc, scoruş-sălbatic** şi **sorb**, lat. Sorbus aucuparia L. sau Pirus aucuparia Gaertn.[1]

Fructele scoruşului, cari cresc mai multe la un loc în formă de struguraş şi cari au coloare roşie, se numesc **scoruşe** sing. **scoruşă** sau **soarbe** sing. **soarbă**.[2]

O samă de români din **Bucovina** fac din ramurile scoruşului acestuia **bote ciobăneşti, fluiere, fluieraşe, trişce** sau **trişcuţe** şi **ciubuce**.

Femeile însă întrebuinţează atât rămurelele sale cele tinere, cât şi **scoruşele** crescute pe dânsele la scăldători pentru copiii cei mici, anume ca să iasă **cel perit** dintr-înşii. Scăldându-se

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 35.

[2] Sim. Mangiuca: ***Studii limbistice***, publ. în ***Familia***, an. XIX, p. 435: *Semnificaţiunea de* ***Sorbus aucuparia*** *la acest cuvânt (adică la* ***gorun*** *sau* ***goron****) nu este cunoscută în graiul bănăţenesc, pentru că pe acesta îl numesc românii din Banat* ***sorb*** *şi fructele lui* ***soarbe****.*

copiii în aceste scăldători, cari se fac mai adeseori, **cel perit** iesă afară şi se uscă, iar mai pe urmă, după ce cresc copiii mai mari, nu capătă mai mult **cel perit**. Pot să mânânce orişicând **chiperiu, chipăruşe, brânză iute**, precum şi alte mâncări iuţi sau chipărate, căci **cel perit** nu-i mai zăhăieşte.[3]

Scoruşele fără de ramuri, adică numai singure, sunt bune şi **de pântece**, adică pentru cei ce zac de **pântecare**, precum şi de **tusă**.

Pentru amândouă boalele acestea se face ceai dintr-însele şi se bea, şi anume pentru cea dintâi, când au durere înuntru, iar pentru cea din urmă, când tuşesc.[4]

Unii români însă nici nu mai fac ceai dintr-însele, ci le mânâncă aşa goale.[5]

Tot din **scoruşe** o samă de români din Bucovina şi din Moldova fac şi un fel de **must**, de care, bându-l, se răcoresc înuntru.[6]

În cântecele poporane, **scoruşul** însemnează luptă şi vărsare de sânge.

Iată şi un astfel de cântec, din Ţara-Oaşului în Satmar:

*Frunză verde de **scoruş**,*
*Vine **Iancul** de la Cluş*
*Şi **Dâmbul** de la Lăpuş.*
Unguri-au prins a fugi
Şi sub Dej a se opri ...
***Urban** vine, le stă-n cale*
Cu grăniţerii călare.
*Frunză verde de **scoruş**,*
Vine Iancul de la Cluş
Şi Dâmbul de la Lăpuş.
Dar pe unde Iancul vine
Nici un ungur nu rămâne,
Şi pe unde Dâmbul trece
Ungurimea stă sloi rece.
Unde Urban se iveşte
Ungurimea se topeşte.
Între-acelea delurele
Erau trei poduţuri grele;
Pe poduţul dinainte
Trece Iancul cel cuminte;
Pe poduţul din mijloc
Vine Dâmbul tot prin foc;
Dar pe podul dinapoi
*Fuge **Kosuth** cu vreo doi*

[3] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga.
[4] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga.
[5] Dat. rom. din Putna, dict. de David Ursachi.
[6] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Irina Ungurean; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.

Cu săbii neascuţite
Şi-n grumazi gube cârpite.[7]

În fine, mai e de însemnat şi aceea că de familia **scoruşului** se mai ţin încă şi alţi arburi, cari li-s românilor asemenea cunoscuţi după nume. Iară aceia sunt:

Scoruş, scoruş-de-pădure, sorb şi **sorb-adevărat**, fructele **scoruşe** şi **soarbe**, lat. Sorbus torminalis Crantz. sau Pirus torminalis Ehrh.

Scoruş şi **scoruş-de-grădină**, fructele **scoruşe**, lat. Sorbus domestica L. sau Pirus Sorbus Gaertn.[8]

*

Când se fac **scoruşe** multe, are să fie straşnică iarnă.[9]

*

Scoruşul[10], **sorbul**[11].

[7] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, ed. I, p. 42.
[8] Panţu: **Vocab.**, p. 35.
[9] Com. de dl S. T. Chirilean.
[10] Bălăşel, nr. 133; ***Buletinul***, p. 250.
[11] Papahagi, p. 259; ***Familia***, an. XIX, p. 423.

429. Scumpia
(Rhus Cotinus L.)

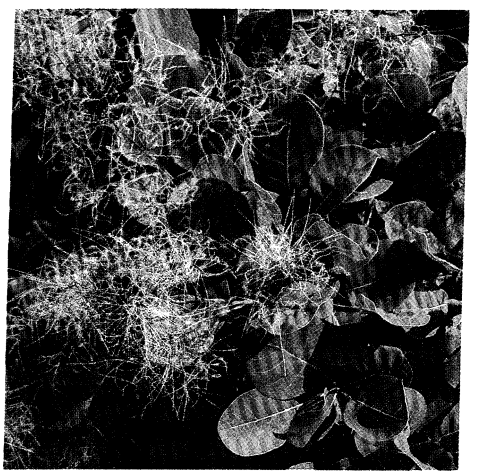

361

Scumpia
(Rhus Cotinus L.)

Una dintre plantele, al cărei nume figurează foarte adeseori în fruntea poesiilor poporane nu numai la Românii din România, patria ei cea adevărată, ci şi la Românii din Bucovina, Transilvania, Banat şi Ungaria, este Scumpia, Scumchia sau Scunchia, numită în Muntenia, jud. Mehedinţi, Vârciorova, Scumpină, lat. Rhus Cotinus L. 1)

Scumpia este un arburaş sau copăcel mic, cu nuieluşe lemnoase, înalte ca de jumătate de metru şi vinete, cu frunze opuse ca şi Liliacul, lat. Syringa vulgaris L. Ea creşte în ogoare, sau rotocoale prin ţeline vechi nearate, pe obraţele viilor şi prin păduri. 2)

Precum cele mai multe plante, aşa şi Scumpia are la poporul român datinele (vezi mai departe Aurora I, II, p. 21) — p. 24.

1). Panţu: Plantele p. 262; - Buletinul cit. p. 226; - Viaţa-românească an. I. p. 331.
2). Buletinul cit. p. 211 şi 229.

Una dintre plantele al cărei nume figurează foarte adeseori în fruntea poeziilor poporane nu numai la românii din România, patria ei cea adevărată, ci şi la românii din Bucovina, Transilvania, Banat şi Ungaria, este **scumpia, scumchia** sau **scunchia**, numită în Muntenia, jud. Mehedinţi, Vârciorova, **scumpină**, lat. Rhus Cotinus L.[1]

Scumpia este un arburaş sau copăcel mic, cu nuieluşe lemnoase, înalte ca de jumătate de metru şi vinete, cu frunze opuse ca şi **liliacul**, lat. Syringa vulgaris L. Ea creşte în ogoare, sau rotocoale, prin ţeline vechi nearate, pe obraţele viilor şi prin păduri.[2]

Precum cele mai multe plante, aşa şi **scumpia** are la poporul român datinele[3], credinţele şi tradiţiunile sale proprii. Despre aceste datine, credinţe şi tradiţiuni voi să vorbesc eu în liniile următoare:

---

[1] Panţu: **Plantele**, p. 262; ***Buletinul cit***, p. 226; ***Viaţa românească***, an. I, p. 331.
[2] ***Buletinul cit.***, p. 211 şi 229.
[3] Vezi mai departe ***Aurora,*** I şi II, p. 21 şi p. 24.

Mai demult, pe când românii din Bucovina erau mai cuprinşi şi mai avuţi de cum sunt în timpul de faţă, pe când comerţul naţional se afla în orişicare floare, **scumpia** era o plantă care făcea o parte foarte însemnată din acest comerţ.

Cetăţenii români din Siret, mai ales, după cum mi s-a spus, cu vreo douăzeci, treizeci de ani în urmă, făceau foarte mare negoţ cu această plantă.

Mai mulţi români bătrâni, demni de toată credinţa, din acest oraş străvechi, mi-au istorisit că mai demult, pe când **scumpia** era foarte căutată, se-nsoţeau câte 10-20 de neguţitori, cari, mai cu tot atâtea care sau căruţe se porneau apoi pe la **Sânt-Ilie** din Siret şi, trecând în Moldova, pe la târguşorul Mihăileni sau Mihăileşti, se duceau după **scumpie**, până la Odobeşti, unde petreceau apoi până la Sântă-Măria-Mare, uneori chiar şi după **Sântă-Măria-Mare**.

După ce ajungeau acuma la starea locului, mai întâi şi-ntâi se apucau de secerat **scumpia**, apoi zile şi săptămâni întregi o uscau şi o fereau ca pe ochii din cap de ploaie, căci se spune că dacă o ploauă se pată şi după aceea nu era bună de nemică. Ziua o întindeau la soare, iară peste noapte, dacă timpul era frumos, o acopereau cu **rogoz** (lat. Scirpus lacustris L., germ. Teichbinse, Teichsimse, grosse Wasser-oder Butterbinse) ca să nu cadă roaua peste dânsa, căci şi de roauă se păta, iară dacă prevedeau că va veni ploaia, o strângeau grămadă şi o acopereau cu ce puteau şi aveau dindămână, numai ca să nu se ude.

După ce o uscau de ajuns într-acest mod, o încărcau cu mare luare aminte în trăsuri şi se înturnau cu dânsa spre casă. La Mihăileni trebuiau să steie cu dânsa ca s-o vămuiască. Altmintrelea nu puteau s-o treacă peste graniţă. Cine cuteza să treacă graniţa pe ascuns, fără să fi vămuit scumpia, acela o păţea foarte rău, dacă se prindea, căci se pedepsea foarte aspru.

După ce soseau acuma cu **scumpia** acasă şi după ce mai sta vreo câteva zile ca să se odihnească, o încărcau iarăşi în trăsuri şi o duceau apoi la **Cuturi** în **Galiţia**, unde o vindeau negoţitorilor de acolo, cari o întrebuinţau apoi la argăsitul săftienelor galbine şi negre.

Cântariul de **scumpie** costa pe-acel timp 24 de lei moldovineşti, altădată şi mai mult.

Între cei ce se duceau după **scumpie** erau de multe ori nu numai oameni în stare, ci şi băieţi, dintre cari unii, ajungându-i pe de-o parte dorul de casă, dorul maicilor şi al fraţilor, iară pe de altă parte, nesuferindu-le aerul şi apa din Moldova, se bolnăveau şi mureau mai 'nainte de-a apuca a se-ntoarce acasă. Partea cea mai mare însă, care întreprindea această călătorie foarte anevoioasă pe acele timpuri şi îmbinată cu multe neajunsuri şi neplăceri, erau bărbaţi în floarea vieţii, deprinşi cu munca, ce ştiau să dea piept cu orişice neajunsuri ...

Într-o vară, se zice că s-a dus după **scumpie**, dimpreună cu mulţi alţi inşi români din Siret, şi unul, anume **Ionică Sereteanu**. Soţia lui, Domnica, o nevastă foarte frumoasă: naltă la statură, cu păr negru, ochi albaştri, sprincene arcate şi la faţă albineaţă, îl ruga necontenit, nainte de-a se porni şi când se pornea, să nu se ducă după **scumpie**, căci ea are o presimţire, că nu l-a vedea mai mult. **Ionică Sereteanu**, şi mai ales ceialalţi inşi ce aveau să meargă cu dânsul, dimpreună cu nevestele lor, îi ziceau să nu se tânguiască atâta, căci doară nu merge peste lume, nici nu se duce ca să nu se mai întoarcă!

Însă tânăra nevastă nu le băga cuvintele în samă, ci o ţinea a ei, una şi bună: să nu meargă, căci presimţirea-i spune că nu-l va vedea mai mult. Dar bărbatul ei nu voi s-o asculte!

Când s-au pornit ceialalţi inşi după **scumpie**, s-a dus şi el cu dânşii.

Domnica, văzând că bărbatul său n-o ascultă, l-a petrecut tot plângând şi oftând până la graniţă, adică până la Mihăileni, de unde s-a întors iarăşi îndărăpt acasă, tot plângând şi suspinând. Iată însă că nu mult după ce s-a pornit Ionică după scumpie, nevasta lui, ajungând-o un dor foarte mare de dânsul, se bolnăveşte foarte rău, n-o duce mult şi moare. Presimţirea ei s-a împlinit. Ea n-a mai văzut pe bărbatul său, căci cu mult mai nainte de a sosi acesta cu scumpia acasă, fusese ea înmormântată.

Pe când era Domnica bolnavă, zice că de multe ori plângea de se cutremura cămeşa pe dânsa şi plângând cânta:

Frunză verde de dudău,
Bădiţă, sufletul meu!
Lung e drumul şi sicret,
Mult mă uit şi nu te văd;
Lung e drumul şi pustiu,
Mult mă uit şi nu mai vii!

Şi tot aşa a cântat, a oftat şi a plâns ea ne-ncetat, până ce şi-a dat sufletul.

Nevestele ce erau de faţă când a petrecut Domnica pe bărbatul său până la Mihăileni şi-o văzură cât de întristată era ea când s-a despărţit de dânsul, iară după despărţire, văzând-o cât de mult îl iubeşte şi-l doreşte, cât de tare oftează şi plânge după dânsul, compuseră, după ce muri ea, următoriul bocet, cu care o petrecură apoi până la mormânt:

Bate vântul papura,
Se porneşte tabăra.
La tabăra cu scumpie
Acolo-i şi-a mea soţi ...
De te duci, bădiţă, duci,
De te duci la Odobeşti
Mă rog să nu zăbăveşti.
De-i zăbăvi până-n post,
Me-i găsi precum am fost.
De-i zăbăvi până-n toamnă,
Me-i găsi uscată, coarnă.
De-i zăbăvi şi mai mult,
Me-i găsi moartă-n pământ,
Şi mi-i veni la mormânt
Şi mi-i plânge la picioare
Cu suspin şi jele mare,
Şi-i ruga pe Domnul sfânt
Să-mi dezgroape ist mormânt
Să-l ajungă vânt cu soare
Să vezi a puicii ciolane,
Ciolănaşe înşirate
De pământ negru mâncate.
Şi mi-i veni la mormânt,

Tot plângând şi suspinând,
Şi-i găsi pe-al meu mormânt,
Iarbă şi dudău crescând
C-am murit tot suspinând;
Crescând iarbă şi dudău,
C-am murit de dorul tău!...

Aşa cântară cunoscutele şi amicele Domnicei, când o petrecură la mormânt. Şi lucru minunat! Ionică Sereteanu, care petrecu în Moldova până ce se uscă **scumpia**, presimţi tocmai în timpul acela, când se petrecea soţia sa Domnica spre locul de odihnă de către amicele şi cunoscutele sale, că acasă trebuie să se fi întâmplat o nenorocire foarte mare, căci, mergând el la un târg din apropiere şi cumpărând o păcorniţă cu păcură, se vărsă păcorniţa pe dânsul şi toate schimburile lui cele albe şi curate cu cari se îmbrăcase des-demineaţă, se împlură de păcură.

Această presimţire o împărtăşi el apoi şi consoţilor săi, rugându-l totodată ca să grăbească mai tare cu-ntoarcerea spre casă. Dar aceştia, văzându-l foarte întristat şi adâncit în gânduri, îl mângăiară şi-i spuseră că vărsarea păcorniţei e numai o întâmplare şi nicidecum un semn rău, că lui numai i se pare a fi un semn rău, dar când se va întoarce acasă va vedea că toate cele le va afla în cea mai bună rânduială.

O! bine-ar fi fost, când ar fi fost aşa, după cum au spus consoţii lui Ionică. Dar când s-a întors el acasă, soţia sa, Domnica, era acuma de mult moartă şi înmormântată.

Pe Ionică, văzând aceasta, îl cuprinse o jale şi-o întristare aşa de mare, că nime nu era în stare să-l mângâie. Şi-n disperarea lui, cânta de multe ori:

Boţişor de gheaţă rece,
Iarna vine, vara trece,
Eu n-am cu cine petrece,
Că cu cine-am petrecut
Pus-a spatele-n pământ
Şi faţa la răsărit!...

Şi tot astfel cântând şi jelindu-se el un timp nu prea îndelungat, până ce dorul soţiei lui i-a curmat şi lui zilele şi l-a pus alături cu soţia lui ...

Bocetul ocazional, compus de amicele şi cunoscutele Domnicăi la înmormântarea acesteia, n-a fost trecut cu vederea şi dat uitării, ca multe alte cântece ocazionale, ci el a fost de-aici înainte învăţat şi cântat la diferite ocaziuni şi de alte neveste, astfel că după un oarecare timp a început a se lăţi şi prin satele din apropierea Siretului.

Aşa a ajuns el pe-ncetul până şi la Suceava, unde avui norocirea a-l afla încă pe când studiam la gimnaziul din acest oraş, însă puţin ceva mai schimbat, şi anume precum urmează:

Frunză verde de odos,
Mă duc în ţara de jos
S-aduc vin de cel gustos,
S-aduc vin şi poamă neagră ...
Să ştii, puică, că-mi eşti dragă!...
- De te duci, bădiţă, duci,
Mai degrabă să le-aduci,

Mai curând să te întorci,
Căci eu să te-aştept nu poci.
De te duci la Odobeşti
Mă rog să nu zăbăveşti,
Că de-i zăbăvi o lună
Me-i găsi pe câmp nebună.
De-i zăbăvi pân' la toamnă
Me-i găsi uscată, coarnă.
De-i zăbăvi până-n post
Me-i găsi cum n-am mai fost.
Iar' de-i zăbăvi un an
Me-i găsi moartă-n divan.
Şi de-i zăbăvi mai mult
Me-i găsi pusă-n mormânt;
Şi-i veni pân' la mormânt,
Tot plângând şi lăcrimând;
Mi-i da ţerina-ntr-o parte
Şi-i găsi oase-nşirate,
C-acolo mi-i a mea parte.
Te-i ruga lui Dumnezeu
Să se scoale puiul tău.
Te-i ruga la maica sa
Să se scoale puica ta.
Te-i ruga cât te-i ruga
Şi ea tot nu s-a scula! [4]

Tot în Suceava am auzit şi următoarea variantă care, deşi nu se deosebeşte aşa de tare de poezia precedentă, totuşi nu mă putui reţine de a nu o reproduce aice:

De te duci, bădiţă, duci,
De te duci la Odobeşti
Mă rog să nu zăbăveşti,
Că de-i zăbăvi vreo lună
Me-i găsi uscat' alună.
De te-i duce călăreşte
Tot ţi-oi mai trage nădejde,
Da de te-i duce cu carul
Nu-ţi trag nădejde cu anul ...
De te duci, bădiţă, duci,
De te duci la Odobeşti,
Mă rog să nu zăbăveşti,
Că de-i zăbăvi o toamnă

[4] S. Fl. Marian: **Poezii pop. rom.**, tom. II, **Doine şi hore**, Cernăuţi, 1875, p. 110.

Me-i găsi uscată, coarnă.
Da de-i zăbăvi mai mult
Me-i găsi pusă-n pământ,
Şi-i merge pân' la mormânt
Tot plângând şi lăcrimând
Să vezi moartea ce-a făcut,
Şi-i da ţerina-ntr-o parte
Şi-o să vezi oase-nşirate
De pământ negru mâncate,
Oase-nşirate-i vedea
Şi din gură-i zice-aşa:
- Cobori, Doamne, pe pământ,
De vezi moartea ce-a făcut,
Că mi-a pus puica-n mormânt!...

Altă variantă a poeziei de mai sus, [pe] care am auzit-o de la un român din satul Bosanci, nu departe de oraşul Suceava, şi care, în timpul de faţă, se cântă la diferite adunări şi petreceri nu numai de către partea femeiască, ci şi de către cea bărbătească, e cea următoare:

Mă suii în foişori
Văzui negri ochişori,
Ochi negrişori de copilă
Ca garofa din grădină,
Ochi negrişori de nevastă
Ca garofa din fereastă,
Şi nevasta mă privea
Şi din gură că-mi zicea:
- Stăi, bădiţă, nu te duce,
Că te-oi scălda-n lapte dulce!
- De m-ai scălda şi-n zăhar,
Dac' am pus şaua pe cal!
Rămâi, puică, sănătoasă
Ca şi-o garofă frumoasă ...
- Mergi, bădiţă, sănătos,
Ca şi-un trandafir frumos.
Şi de mergi la Odobeşti
Mă rog să nu zăbăveşti.
De-i zăbovi până-n toamnă
Me-i găsi uscată, coarnă.
De-i zăbăvi până-n post
Me-i găsi cum n-am mai fost.
Da de-i zăbăvi mai mult
Me-i găsi moartă-n pământ.
Te vei uita la mormânt
Şi-i da ţerina-ntr-o parte
Şi-i afla oase-nşirate.
Te-i ruga la Dumnezeu
Să se scoale puiul tău,
Te-i ruga la maică-sa
Să se scoale puicuţa,
Te-i ruga cât te-i ruga
Şi ea tot nu s-a scula!...

Acest bocet, devenit, precum am zis, mai pe urmă **doină**, după cât îmi pot aduce aminte, nu se află până acuma, afară de mine, de nime altul publicat. Ba! ce este încă şi mai mult, nici în Bucovina nu-l întâlnim pretutindene, ci numai în ţinutul Siretului şi al Sucevei, un semn foarte învederat că locul naşterii lui trebuie să fie oraşul Siret. La Suceava cred că s-a transportat prin negoţitorii români şi prin muierile şi fetele acestora, cari erau cu negoţitorii români din Suceava nu numai în legătură comercială, ci mulţi dintre dânşii chiar şi înrudiţi.

Ce se atinge de varianta primă a acestui bocet, devenit cu timpul **doină**, voi să mai însemnez încă şi aceea că în ea numai din acea cauză se aminteşte despre **vinul** şi **poama** din

Odobeşti, pentru că românii din ţinutul Sucevei şi mai cu samă românii suceveni aveau demult datină de-a se duce şi-a aduce vin tocmai de la Odobeşti, pentru că acest vin era cel mai căutat în Suceava. Precum românii din Siret purtau negoţ cu **scumpia**, aşa purtau şi românii din Suceava negoţ cu vinul din Odobeşti. De-aice vine apoi şi schimbarea în poezia de mai sus a scumpiei cu vinul şi cu poama de vie. Şi această schimbare s-a putut face cu atâta mai lesne, deoarece atât vinul cel mai bun, cât şi **scumpia** se află în ţinutul **Odobeştilor**.

Atâta, deocamdată, în privinţa bocetului sau a doinei citate mai sus şi a variantelor sale.

Să vedem acuma mai departe ce ne mai spun românii despre planta **scumpie** şi ce fac cu dânsa. Româncele din **Moldova**, jud. Covurlui, plasa Siret, întrebuinţează atât lemnul cât şi coaja şi frunzele de **scumpie** spre producerea coloarei galbene şi negre. Lemnul, curăţit de coajă, îl întrebuinţează spre producerea coloarei galbene, iar coaja şi frunzele spre producerea coloarei negre. Spre ambe scopurile acestea recoltează **scumpia** îndată după înflorire.[5]

Aşa, când vor să producă **coloarea galbănă**, în care colorează de regulă fire de lână, cânepă, bumbac sau in, curăţă coaja de pe beţele de **scumpie**, taie apoi beţele în bucăţi scurticele şi le pun să fiarbă într-o căldare cu apă. După ce au fiert de ajuns, scot beţele şi, în locul lor, pun firele şi piatră acră pisată, le lasă să clocotească bine şi apoi le scot şi le usucă.[6]

Când vor însă să producă **coloarea neagră**, fierb bine frunze de **scumpie**, verzi şi uscate, într-o căldare cu apă, apoi le scot afară şi-n zama lor pun calaican pisat şi pe urmă firele, pe care le amestecă bine, le acopăr cu o velinţă şi le lasă de se răcesc înăduşite.[7]

Iar din frunze şi coajă de **scumpie** produc **coloarea neagră** astfel: pun într-o căldare un rând de coajă de scumpie, unul de fire şi unul de frunze de scumpie, toarnă peste dânsele apă, le lasă să fiarbă bine, întorcând mereu firele, iau apoi căldarea de la foc, scot firele la suprafaţă, le presură cu calaican pisat, le afundă din nou în zamă, acopăr căldarea, le lasă de se răcesc, iar după aceasta, scot firele afară, le spală în apă rece şi apoi, uscându-le, sunt gata negrite.[8]

Româncele din **Muntenia**, jud. Râmnicu-Sărat, întrebuinţează lemnul – trunchiul de scumpie, împreună cu apă tare şi **cârmâz** pentru a colora **galbăn-ruginos**, împreună cu **şoldeală** şi apă tare, pentru a colora **limoniu**, împreună cu tirighie, apă tare şi **cârmâz**, pentru a colora **galbăn-portocaliu**, şi împreună cu **băcan-roşu** şi piatră vânătă, pentru a colora **scorţişoriu**. Iar frunzele sale, împreună cu calaican, le întrebuinţează spre a colora **negru**.[9]

Aşa, când vor ele să producă coloarea **galbănă-ruginoasă**, iau o litră de lemn de scumpie, puţin **cârmâz** şi o litră de apă tare. Toate proporţiile acestea la o ocă de fire. Pun scumpia şi cârmâzul în apa rămasă de la **nărămzat** ca să fiarbă, după aceasta pun apă tare şi pe urmă firele, cari le lasă să fiarbă până ce apa rămâne incoloră.[10] Când vor să producă coloarea **limonie**, iau o litră de **şoldeală**, puţin lemn de scumpie şi o litră de apă tare. Acestea la o ocă de fire. Pun

[5] ***Buletinul cit.***, p. 271.
[6] ***Buletinul cit.***, p. 277.
[7] ***Buletinul cit.***, p. 275.
[8] ***Buletinul cit***, p. 276.
[9] ***Buletinul cit.***, p. 211.
[10] ***Buletinul cit.***, p. 217-218.

şoldeala şi **lemnul de scumpie** în apă să fiarbă. După ce au fiert bine, pun apă tare şi apoi vâră firele pe cari le lasă să fiarbă, până ce apa rămâne incoloră, iară după aceea le scot şi le usucă.[11]

Când vor să producă coloarea **galbăn-portocalie** sau **roşiu-portocalie**, iau o litră de lemn de scumpie, şase dramuri tirighie, 25 dramuri **cârmâz** şi o litră de apă tare. Toate acestea pentru o ocă de fire. Pun apoi lemn de scumpie în zama rămasă de la **nărămzat** ca să fiarbă bine. Umplu cazanul în care vor să coloreze cu apă, pun în el tirighia şi cârmâzul şi, când s-au încălzit, pun şi apa tare. În lichidul astfel format vâră apoi firele, unde le lasă până ce rămâne apa incoloră.[12]

Când vor să producă coloarea **scorţişorie**, iau piatră vânătă, bacan roşu şi lemn de scumpie, pun câte puţin din apă ca să fiarbă şi apoi pun înuntru şi firele ce vor să le coloreze.[13]

Iar când vor să producă coloarea **neagră**, pun o litră de frunze de scumpie într-un cazan cu apă, le dau în undă şi apoi pun firele ce vor să le negrească, să fiarbă. După ce-au fiert firele, le scot afară, umplu din nou cazanul cu apă, pun 50 de dramuri de calaican ca să fiarbă şi apoi pun firele cari se ţin acolo pe lângă foc, până ce apa rămâne incoloră.[14]

Româncele din jud. Dolj, plaiul Jiului-de-jos, cari vor să producă coloarea **neagră**, culeg **scumpia** primăvara sau cel mai târziu, vara, în iunie, când nu e trecută cu coptul, tăind nuieluşele cu secerea şi făcându-le mici măldăruşe cu frunze cu tot. Apoi, pentru mai bună conservare, frâng nuieluşele în mici bucăţi şi le pun în saci, ca să nu străbată lumina soarelui la dânsele spre a le evapora sucurile, şi la trebuinţă le pun apoi la fiert, ca şi **sovârful**, după care introduc cănurile de văpsit. Din **scumpia** astfel prepărată se obţine o negreală tare, ca şi cea de **sovârf**. De-aceea în zama de scumpie se pune calaican tocmai la sfârşit, când materiile s-au muiat de trei ori, ca şi în sovârf, şi prea puţin pentru făţuire.[15]

Româncele din jud. Prahova, cari vor să producă coloarea **neagră** din **scumpie**, amestecă într-o căldare la 15 litri de apă de râu sau de ploaie, cam 800 de gr de **scumpie** şi un gram de **bacan-negru**, lat. Haematoxylon campechianum L.

Acest amestec se pune la fiert cam o oară spre a ieşi în apă materia colorantă din scumpie şi băcan. După aceasta, se scot rămăşiţele scumpiei şi băcanului, iar în lichidul colorat în **roşu-închis**, se adaogă 250 gr calaican sau **caraboi** bine pisat şi se lasă până se topeşte.

În coloarea astfel preparată se introduc lucrurile ce au să se coloreze, căutând a introduce numai atâtea câte poate acoperi lichidul colorant. Se pune apoi lichidul cu lucrurile ce au să se coloreze la fiert două oare. În acelaşi timp, femeia ce colorează are grijă ca, în două, trei rânduri, să scoată lucrurile la aer, câte trei - patru minute.

După ce lucrurile au dobândit coloarea dorită, se scot de la fiert, se clătesc în apă limpede şi se pun la zvântat. Această coloare se-ntrebuinţează la coloratul firelor de lână sau dimiilor.

Din firele de lână colorate în negru din **scumpie** se fac straie, păturі, velinţe, cadrilaturi, androace, aşternuturi (pentru paturi) şi fote; iar din dimii se fac mintene, mantale şi giubele.

---

[11] ***Buletinul*** *cit.*, p. 218.
[12] ***Buletinul*** *cit.*, p. 218-219.
[13] ***Buletinul*** *cit.*, p. 221.
[14] ***Buletinul*** *cit.*, p. 216.
[15] ***Buletinul*** *cit.*, p. 229.

Când lâna văpsită în această preparaţiune a fost toarsă mai subţire, se întrebuinţează la facerea ciorapilor şi fotelor subţiri.

Tot această coloare mai este întrebuinţată şi la văpsitul paielor şi nuielelor de **răchită** în negru, cari se-ntrebuinţează apoi la diferite împletituri din paie şi nuiele.

Alte femei prepară coloarea neagră tot din **scumpie** şi tot în modul expus mai sus, cu singura deosebire că în loc de calaican pun 25-30 gr de piatră vânătă.[16]

În fine, româncele din jud. Putna, plaiul Răcăciuni, cari vor să producă coloarea neagră, pun într-o căldare sau ceaun un decilitru apă de râu sau de ploaie, în care introduc 800 gr **scumchie** şi un kgr **bacan-negru**. Acest amestec îl pun apoi pe foc, unde se fierbe ½ - ¾ de oară, spre a se scoate în apă materia colorantă din **băcan** şi **scumchie**. După această fierbere, scot surcelele şi rămăşiţa băcanului şi a scumchiei din căldare, rămâind numai lichidul colorator. În acest lichid pun până la 200 gr calaican pisat mărunt, care se lasă cinci minute spre a se dizolva, şi apoi introduc materiile de colorat.

În căldarea cu văpsea se pun numai atâtea materii, cât le poate cuprinde văpseaua bine, aşa că, presându-le bine, să se rădice văpseaua deasupra lor cel puţin de 2 cm; se fierbe împreună cel puţin două oare, scoţându-le la aer după fiecare ½ oară câte 2-3 minute, în care timp, prin influenţa aerului, coloarea se prinde bine; astfel se obţine coloarea dorită. După aceasta, se scoate materia, se spală cu apă rece şi se pune la uscat.[17]

Scumpia, după cum mi s-a spus, se-ntrebuinţează şi ca un remediu contra unor boale, precum contra **bubelor dulci**, a **celui-perit**, a **guşterului** şi a **durerii de măsele**. Aşa româncele din **Bucovina**, ai căror copii au **bube dulci**, fac scăldătoare din **scumpie** în care, zice-se că, cum se scaldă copiii, îndată se vindecă de bube, ca şi când le-ar lua cu mâna.[18]

Româncele din **Muntenia**, jud. Dolj, când cineva are **cel-perit**, îi fac oblojeli din zamă de **scumpie** şi tot cu zamă de-aceasta îl pun să facă gargară.

Pentru **guşter** se fierb strafide, roşcove, smochine şi **scumpie**, cu cari apoi cel bolnav face sara gargară caldă, cât poate suferi.[19]

Frunza de **scumpie** e bună de **durerea măselelor**, se fierbe şi zama ei, când te dor mai tare măselele, se ţine în gură.[20]

Am zis din capul locului că numele de **scumpie** e cunoscut nu numai la românii din Bucovina, ci şi la românii din celelalte părţi ale Austro-Ungariei, unde figurează mai ales în fruntea unor doine poporale. Despre aceasta ne putem încredinţa şi din următoarea doină:

*Frunză verde de **scumpie**,*
Cine şti ce-mi place mie?
Măr roş şi pădureţ,
Badea nalt şi albineţ:
Când păşeşte

[16] ***Buletinul** cit.*, p. 181-182.
[17] ***Buletinul** cit.*, p. 266-267.
[18] Dat. rom. din Siret, dict. de Maria Mureşan.
[19] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.
[20] Dat. rom. din Siret, dict. de M. Mureşan.

Sdrungăneşte
Şi vorbeşte
Voiniceşte.[21]

De-o întrebuinţează însă românii aceştia spre vreun medicament sau spre oareşicare alt scop, despre aceasta, până acuma, nu ştiu nemică.

Ba! de când cu întâmplarea lui Ionică Sereteanu şi a soţiei lui Domnica, şi mai cu samă de când atât jidovimea, cât şi alţi străini de prin Galiţia şi de prin alte locuri au inundat Siretul, de-atunci încoace chiar şi românii băştinaşi ai acestui oraş străvechi nu numai că nu negoţează cu **scumpie**, ci au fost necesitaţi să abdice pe-ncetul chiar şi la oricare altă negoţitorie mai însemnată, căci jidovimea, despoindu-i pe de o parte de avere, iară pe de altă parte scurgându-i prin băuturile sale cele otrăvitoare de putere, a pus mâna pe-ntreg comerţul, şi acuma românii noştri din acest oraş mai că au ajuns la sapă de lemn.

Pe când mai nainte românii din Siret nu–şi puteau da rând cu **scumpia**, acuma nu-şi puteau da rândul cu sărăcia... Rele timpuri! Dar să nu desperăm, căci... **apa trece, pietrele rămân!**

O altă plantă, originară din America de nord, care se ţine de familia **scumpiei**, însă care creşte prin părţile noastre numai cultivată prin grădini, este **oţătariul** sau **oţetariul** lat. Rhus typhina L.[22]

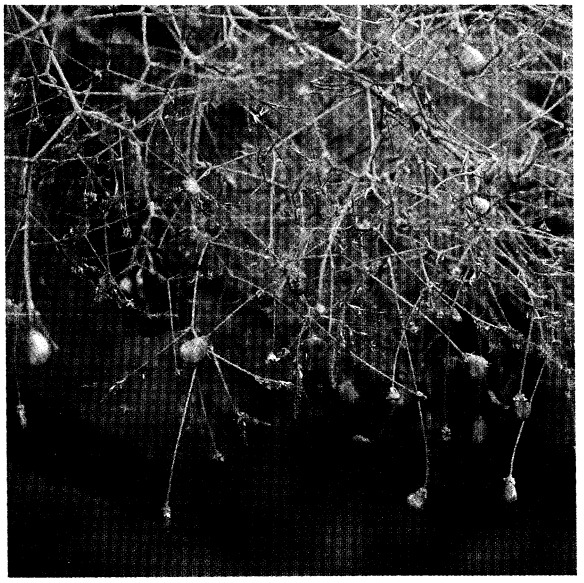

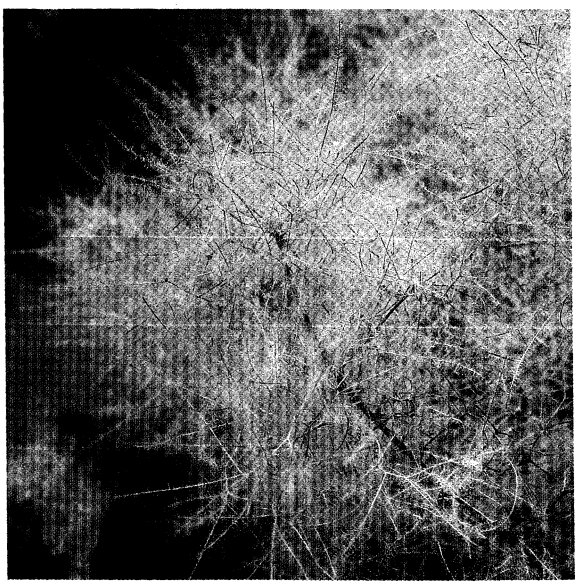

[21] M. Pompiliu: ***Poezii pop. de sub poalele Bihorului**, în Ungaria*, publ. în *Traian*, an. I, Bucureşti, 1869, p. 144.
[22] Panţu: **Plantele**, p. 262.

430. Seceruica
(Gladiolus imbricatus L.)

421

Seceruica.

(Gladiolus imbricatus L.)

Seceruica e o plantă, care creşte pe fânaţele cele umede şi prin tufişurile cele năsipoase de pe sub poalele munţilor, şi a cărei floare, în formă de clopoţel şi de coloare trandafirie, e îndreptată numai într-o singură parte. Ea se mai numeşte în Bucovina încă şi săbiuţă, săghiuţă, săgeţea şi săgeţică[1]; în Moldova: săsăruică[2]; în Ţara-românească: săbiuţă, săghioară şi secerele[3]; în Transilvania: crin-vânăt şi săgeţea[4]; iară în Banat: seceruie, spătează şi spătărează.[5]

Numirea de săbiuţă, seceruică şi săgeţea sau săgeţică a acestei plante îi vine de-acolo,

1). În com. Cândreni, din ţinutul Dornei, după cum îmi scrie P. Ursul, se numeşte seceruică nu numai planta aceasta, ci şi aceea, care la ţară se numeşte ceapa-cioarei.

2). Com. de dl Art. Gorovei: „Săsăruica e o plantă, care creşte pe sub poalele munţilor. În jud. Suceava rar care babă o cunoaşte".

3). Dr. Brândză: Prodrom p. 449; – Panţu: Vocab. p. 19.

4). Porcius: Flora p. 54.

5). Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. publ. în Familia cit. p. 585.

[1] În com. Cândreni, din ţinutul Dornei, după cum îmi scrie P. Ursul, se numeşte seceruică nu numai planta aceasta, ci şi aceea care la ţară se numeşte ceapa-cioarei.

[2] Com. de dl Art. Gorovei: *Săsăruica e o plantă care creşte pe sub poalele munţilor. În jud. Suceava, rar care babă o cunoaşte.*

[3] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 449; Panţu: **Vocab.**, p. 19.

[4] Porcius: **Flora**, p. 54.

[5] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în *Familia*, *cit.* p. 585.

pentru că, după cum spun românii din Bucovina, frunzele ei cresc ca o săgeată în sus şi pentru că întreaga plantă are forma unei săbii sau a unei seceri.

Seceruică însă se mai numeşte încă şi de aceea, pentru că înfloreşte de regulă numai pe timpul secerişului.

Deci să se ştie că atunci când înfloreşte planta aceasta, trebuie numaidecât să se înceapă, într-o ţară, undeva, secerişul.[6]

Seceruica îndătinează româncele din **Bucovina** şi cele din **Moldova** a o da vacilor în tărâţe, când le curge acestora sânge din ţâţe.[7]

*

Seceruica se numeşte **dosnică**, pentru că îmblă după soare şi pentru că, pe de-o parte, are floare, iară pe de alta, dos.[8]

[6] Cred. rom. din Ciudei, distr. Storojineţului, dict. de M. Popescu.

[7] Com. de dl Art. Gorovei: *Săsăruica se dă la vaci în tărâţe, când le curge sânge din ţâţe.*

[8] Dict. de Silvestru Tonigariu, sincel în Suceviţa.

431. Sfecla
(Beta vulgaris L.)

64

Sfecla.

(Beta vulgaris L.)

Sfecla, numită când e mică, adică tânără, şi Sfeclişoară, e de două feliuri, şi anume:

Sfecla-albă, lat. Beta vulgaris L. var. Cicla L. şi

Sfecla-roşie, lat. Beta vulgaris L. var. rubra. L. 1)

Amândouă feliurile acestea de Sfeclă, dar mai cu samă cea roşie, se'ntrebuinţează de poporul român atât ca aliment cât şi ca leac contra mai multor boale.

Aşa cu frunze de Sfeclă se fac sarmale şi găluşte. 2)

Se pun însă de către Româncele din Moldova foarte adeseori şi în verze, cari se fac mai ales primăvara şi vara şi cari se prepară în următoriul chip: se culege Lobodă, Ştir, Marar şi frunze de Sfeclă, se hăcuie bine, se spală şi se pun la fiert cu Ceapă ori cu Cozi de Ceapă, şi când sunt scăzute şi fierte bine, se toarnă peste aceste legume ori Zară de sub unt, ori lapte acru, ori smântână ca să

1). Cf. şi Panţu: Vocab. p. 7.

2). Dat. Rom. din Bucovina şi Moldova.

Sfecla, numită când e mică, adică tânără, şi **sfeclişoară**, e de două feliuri, şi anume:

Sfecla-albă, lat. Beta vulgaris L., var. Cicla L., şi

Sfecla-roşie, lat. Beta vulgaris L., var. rubra L.[1]

Amândouă feliurile acestea de **sfeclă**, dar mai cu samă cea roşie, se-ntrebuinţează de poporul român atât ca aliment, cât şi ca leac contra mai multor boale.

Aşa, cu **frunze de sfeclă** se fac sarmale şi găluşte.[2]

Se pun însă de către românce le din Moldova foarte adeseori şi în **verze**, cari se fac mai ales primăvara şi vara şi cari se prepară în următoriul chip: se culege **lobodă, ştir, marar** şi **frunze de sfeclă**, se **hăcuie** bine, se spală şi se pun la fiert cu **ceapă** ori cu **cozi de ceapă**, şi când sunt scăzute şi fierte bine, se toarnă peste aceste legume ori **zară** de sub unt, ori lapte acru, ori smântână, ca să capete gust acrişor. În urmă, se **dreg** cu un ou ori cu ceapă **pârgăluită**[3] în unt şi, răcindu-se puţin,

[1] Cf. şi Panţu: Vocab., p. 7.

[2] Dat. rom. din Bucovina şi Moldova.

[3] **Pârgăluită** = rumenită. În com. Pleşeşti din Moldova, soiul acesta de bucate se numeşte **diresală**.

se mânâncă cu mămăligă caldă şi cam vârtoasă.

În **verzele** acestea, după ce au fiert, se pune sare şi **chiper**.

La ţară, adică la câmp, peste legumele fierte se toarnă înăcreală şi, mai fierbând puţin, se **direg** verzele cu smântână, ori cu un ou zbătut, se sară, se pune în ele şi **ceapă prăjită** cu unt şi apoi se mânâncă.[4]

Unele romînce, atât din Bucovina, cât şi din Moldova, coc ori fierb **sfecle-roşii**, iar după ce au fiert de ajuns, le curăţesc de coajă, care se desface foarte uşor, le taie fălioare, le sară, pun într-însele oloi şi muşdei şi apoi, lăsându-le puţin să se răcească, le mânâncă mai ales în zile de post, cu mămăligă sau cu malai. Acest soi de mâncare se numeşte **sfecle cu muşdei**.[5]

Unele sătence pun făliile de sfeclă în oţăt, în loc să le puie în muşdei.

O samă de romînce însă, şi mai ales din **Moldova**, mânâncă şi **sfecle-dulci**, cari se prepară astfel: se coc **sfeclele**, se curăţesc de coajă, se taie fălii şi apoi, presurându-se cu puţină sare, se mânâncă. Unii săteni însă mânâncă **sfecle-dulci** cu **hrean** ras pe răzătoare şi cu oţăt.[6]

Tot din **sfecle** se face încă **înăcreală** şi **borş**. **Înăcreala** cu **sfecle** se prepară punând într-o oală **sfecle hăcuite** mărunt, legume şi înăcreală şi fierbându-se până când **sfeclele** sunt bune de mâncat. Punând peste acest soi de bucate sare şi **chiper**, cine vrea, dregându-se cu un ou ori smântână şi răcindu-se, se dă casnicilor spre mâncare.

Unii fierb de-o parte **sfeclele** cu legume şi sare şi, când sfeclele-s fierte bine, se amestecă, se mai fierb, se răcesc şi se dau pe masă.[7]

Borşul cu sfecle se face astfel: se curăţesc **sfeclele**, se taie mărunt şi se pun în oală de fierb bine cu **verdeţuri**. Când sunt sfeclele fierte bine, se toarnă borş crud (nefiert) şi se potriveşte de acru, după gustul omului. Mai fierbând un răstimp, se lasă mâncarea de se mai răceşte şi apoi se dă la masă. **Borşul cu sfecle** astfel prepărat se mânâncă şi când e rece, mai cu samă cu mămăligă caldă şi prăjită.[8] Ce se atinge de leacuri, amintim următoarele:

Sfecla-roşie, rasă pe răzătoare şi prăjită cu untură de porc ori cu untdelemn, se pune la **udmă**.[9] Coaptă şi rasă pe răzătoare se pune la **frânt**[10] sau se oblojeşte cu dânsa de **ciumă**. Cu cataplasm de **sfeclă** tocată cu **ceapă** şi cu grăsime de porc se oblojesc femeile de **durere în pântece**.[11] De **inimă** e bună **sfeclă** tăiată fălii, crudă, muiată în rachiu şi pusă ca legătură la pântece.[12] **Sfecla-roşie**, rasă pe răzătoare de crudă şi stoarsă, se bea demineaţa câte un păhărel pe nemâncate, pentru **curăţirea sângelui**. Cu foile fierte în lapte dulce se oblojeşte de **lingoare** sau **lungoare**.[13] **Sfecla** rasă pe răzătoare şi amestecată cu găinaţ de găină ori gâscă şi cu **maţe de bostan** e bună pentru **trântitură**.[14]

---

[4] M. Lupescu: *Bucătăria ţăranului*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, Fălticeni, p. 114.
[5] Dat. rom. din Bucovina şi Moldova.
[6] M. Lupescu: *Bucătăria ţăranului*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, p. 11.
[7] M. Lupescu: *Bucătăria ţăranului*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, p. 114.
[8] M. Lupescu: *Bucătăria ţăranului*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VI, Fălticeni, p. 67.
[9] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65; M. Lupescu: *Medicina populară*, publ. în *Şezătoarea*, vol. II, p. 19.
[10] Dat. rom. din Moldova, com. Mihăileni.
[11] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65.
[12] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[13] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65.
[14] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.

Dacă suferă cineva de **gâlci** şi pune sub ureche **frunză de sfeclă**, până a doua zi îi trece.[15]

Dacă e un om orişicât de ucis şi dacă pune la **ucizătură** frunză de **sfeclişoară**, atunci carnea cea rea se-negreşte şi pică, iară în locul ei **otăgeşte** alta bună şi aşa se vindecă.[16]

Dacă are cineva **tătarcă** şi dacă nu ajută, adică nu se poate vindeca nici cu **păsat** nici cu **tătărcuţă**, atunci se ia o **sfeclă**, se rade pe răzătoare, se prăjeşte cu untură de porc sau în unt curat şi, legându-se cu aceasta **tătarca**, trebuie numaidecât să se întoarcă şi să se vindece.[17]

Sfecla coaptă sau friptă pe cărbuni e bună de leac şi contra **boalelor lumeşti**.[18]

Uneori figurează **sfecla** şi-n poezia poporană, şi mai ales într-o samă de satire.

Iată şi o astfel de satiră din **Ţara-românească**:

- Foicică foi de sfecle,
Nu-mi mai zice pe porecle,
Nu-mi mai zice Tutufeche,
Cămăraş din Ocna-veche,
Că te dezbrac de scurteică
Ca s-o dau pe la vreo leică.
- Foicică foi de sfecle,
Măi, Mărine Tutufeche,
Cămăraş din Ocna-veche,
Nu te potrivi cu mine,
Că mai rău o fi de tine:
Pentr-o giubea şi-o scurteică
O să şezi în Ocna-veche,
Tot c-o floare la ureche,
O să şezi în Ocna-nouă
Tot cu flori la amândouă.[19]

Tot de la **sfeclă** cred că vine şi verbul **a sfecli**, ceea ce-nsemnează: a nu reuşi; **a sfeclit-o** = n-a reuşit, n-a scos-o la capăt, şi **sfeclitură** = nereuşită.

În fine, **sfecla** a dat naştere în decursul timpului şi următoarelor cimilituri, dintre cari unele sunt uzitate în **Bucovina**, iar altele în celelalte **ţări** locuite de români:

Parul roşu,
Borta neagră.

Par roş în bortă neagră.

---

[15] Dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 199.

[16] Dat. rom. din Poieni, dict. de Catrina Roşca.

[17] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.

[18] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei. Cf. şi M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, Fălticeni, p. 11.

[19] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 337.

Pară roşie
În bortă neagră.

Păr roşu,
Gaură neagră.

Scot parul,
Îţi rămâne gaura neagră.

Borta neagră, parul roşu,
Care n-a mai văzut moşu.

Ce-i roşu, măr nu-i,
Creşte-n pământ, ceapă nu-i?

Lipie peste lipie,
Floarea-i verde liliechie.

Lipie peste lipie,
Floare liliachie.

Şede Iuda în cămară
Cu flendurile afară.[20]

*

Sfecla.[21]

[20] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 342.
[21] Bartolomeu, p. 51; Bălăşel, nr. 137.

432. Sgrăbunţica
(Lapsana communis L.)

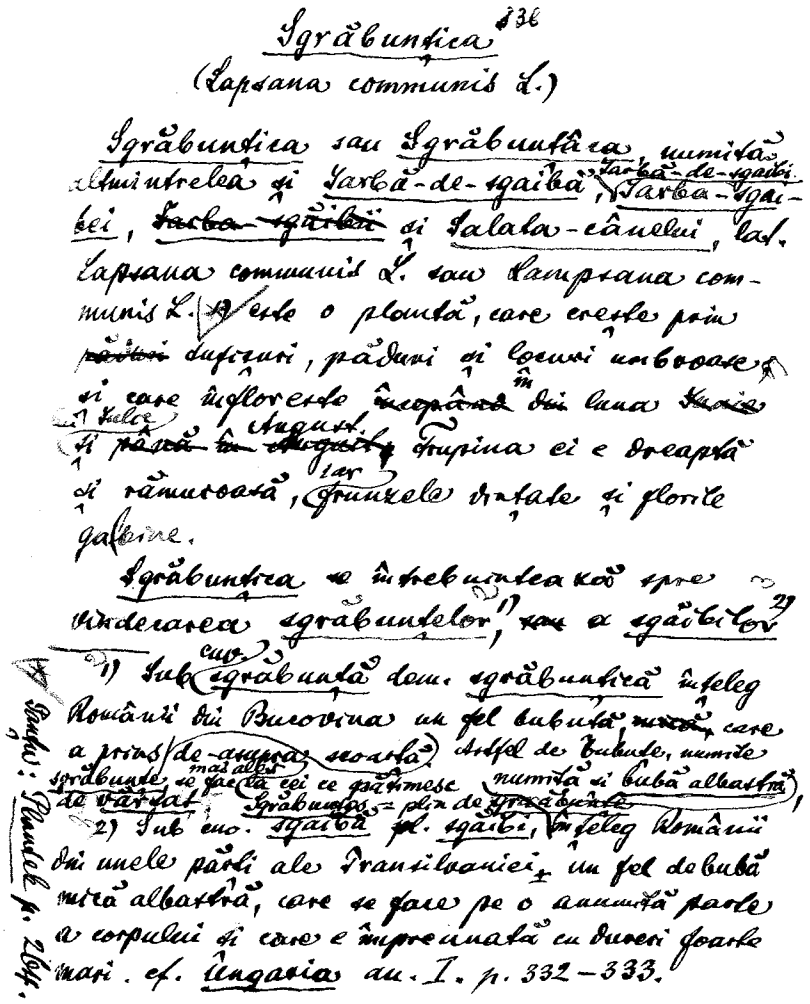

Sgrăbunţica sau **sgrăbunţâca**, numită altmintrelea şi **iarbă-de-sgaibă**, **iarbă-de-sgaibi**, **iarba-sgaibei** şi **salata-cânelui**, lat. Lapsana communis L. sau Lampsana communis L.[1], este o plantă care creşte prin tufişuri, păduri şi locuri umbroase şi care înfloreşte în luna lui iulie şi august. Trupina ei e dreaptă şi rămuroasă, iar frunzele dinţate şi florile galbine.

Sgrăbunţica se întrebuinţează spre vindecarea sgrăbunţelor[2], a sgăibilor[3], a durerii de măsele şi a umflăturilor de obraz.[4]

---

[1] Panţu: **Plantele**, p. 264.

[2] Sub cuv. **sgrăbunţă** dem. **sgrăbunţică** înţeleg românii din Bucovina un fel de bubuţă care a prins scoarţă deasupra. Astfel de bubuţe, numite **sgrăbunţe**, se fac mai ales la cei ce pătimesc de vărsat. **Sgrăbunţos** = plin de sgrăbunţe.

[3] Sub cuv. **sgaibă**, pl. **sgăibi**, numită şi **bubă albastră**, înţeleg românii din unele părţi ale Transilvaniei un fel de bubă mică albastră, care se face pe o anumită parte a corpului şi care e împreunată cu dureri foarte mari.; cf. *Ungaria*, an. I, p. 332-333.

[4] Dat. rom. din Munţii Apuseni ai Transilvaniei, satul Bistra, com. de dl Aureliu Gligor.

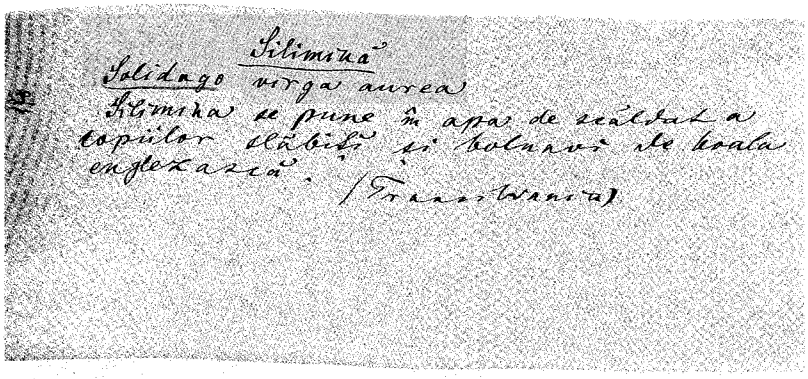
Silimiza
Solidago virga aurea
Silimiza se pune în apa de zeâldat a copiilor slăbiți și bolnavi de boala englezaseă. (Transilvania)

179 Sulumina
Burada: Înmormânt. p. 147. Sulu

433. Silimina
(Solidago Virga aurea L.)

*

Silimina se pune în apa de scăldat a copiilor slăbiţi de boala englezască.[1]

*

Sulumina.[2]

[1] [Din] Transilvania.

[2] Burada: **Înmormânt.**, p. 147; ***Sulumina e un arbore***, p. 158; vezi şi o chiuitură din Bucovina în colecţia mea.

* [Z. C. Panţu, în lucrarea **Plantele cunoscute de poporul roman**, p. 279, denumeşte **splinuţa** ca fiind Solidago Virga aurea L., iar Al. Borza, în **Dicţionar etnobotanic**, p. 286, scrie că **silimina** este Lysimachia vulgaris, **silimini** - sau **silunini** - este Calendula officinalis; n.n.]

434. Siminicul sau Semenicul (Gnaphalium arenarium L.)

178

Siminicul.
(Gnaphalium arenarium L.)

Semenicul. 179
(Gnaphalium arenarium L.)

Pe dealurile şi pe coastele cele năsipoase se poate foarte adeseori vedea o plantă nu prea înaltă, care înfloreşte în luna lui iulie şi august, şi a cărei floare, compusă din mai multe bubuşlui, cari cresc la vârful tuleului, e bătută şi de coloare galbănă, iar frunza îngustă, lungăreaţă şi acoperită cu un fel de scamă albie.

Acestă plantă, din rădăcina căreia răsar şi cresc de regulă mai multe tuleie şi fiecare tuleu produce flori, se numeşte în cele mai multe părţi locuite de români **semenic, siminic, siminică, siminoc, siminoc-galbăn** şi siminog, lat. Gnaphalium arenarium L. sau Helichrysum arenarium DC.[1]

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 20; G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 39, nota 2: *Siminocul e floarea neuitării.*; Rădulescu-Codin: **Cântece**, p. 106; com. de dl Art. Gorovei; vezi şi poeziile pop. ce urmează.

Pe lângă planta aceasta se mai află încă trei, cari se ţin de familia ei şi pe cari românii asemenea le cunosc cum se cheamă, şi anume:

Siminocul-roşu, numit altmintrelea şi **parpian** sau **talpa-mâţei,** lat. Gnaphalium dioicum L. sau Antennaria dioica Gaertn. care creşte mai cu samă prin livezile de pe sub poalele munţilor şi care are floare albă sau trandafirie;

Flori-de-paie sau **inmortelă,** după cum o numesc cei de prin oraşe, lat. Helichrysum bracteatum Willd., care creşte numai cultivată, şi

Inmortela-galbănă, lat. Helichrysum orientale Tourn., care creşte asemenea numai cultivată.[2]

Semenicul sau **siminocul-galbăn** se-ntrebuinţează parte ca leac contra **gălbănării** şi a **vătămăturii** şi parte ca mijloc pentru femeile ce nu vor să aibă copii.

Pentru **gălbănare** se fierb florile de **siminic** în rachiu şi se beu, sau se pun numai în rachiu, unde se lasă să steie câteva zile, şi apoi se bea.[3] Tot cam în chipul acesta îl beu şi femeile celea ce nu voiesc să aibă copii.[4] Pentru **vătămătură** se pune în rachiu şi rachiu de acesta se bea apoi demineţile pe inima deşartă.[5]

Siminocul-roşu e bun contra **poalei albe** la femei. Se fierbe cu vin alb, cu **buruiană-de-poală-albă** şi se bea de trei ori pe zi, câte un păhăruţ.[6]

Fiind **siminocul** o plantă a cărei floare şi frunză nu se vestejesc niciodată, ci-şi păstrează coloarea chiar şi după ce se uscă şi, din cauza aceasta, considerându-se ca **floarea neuitării,** foarte mulţi inşi îndătinează de-a se şi împodobi cu dânsul.

Drept dovadă despre această datină avem şi următoarea chiuitură din **Transilvania:**

Poartă, mândră, ce-i purta,
Numai nu te mărita,
*Poartă **fir de siminic,***
Ca să mai aştepţi un pic,
*Poartă **fir de maioran***
Ca să mai aştepţi un an! [7]

Iar o doină din **Moldova,** care se poate considera drept răspuns la cuvintele cuprinse în această chiuitură, sună astfel:

Frunzuliţă trei smicele,
De când te-ai dus, băieţele,
N-am mai pus la gât mărgele,
Nici în degete inele,

---

[2] Panţu: Vocab., p. 4 şi 20; com. de dl Art. Gorovei.

[3] Dr. N. Leon: Ist. nat. med., p. 65; M. Lupescu: ***Medicina populară***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. II, p. 19: *Sunt multe leacuri pentru gălbănare: **siminocu** fiert în rachiu şi băut, rădăcină de **lumânărică** fiartă cu rachiu şi băut, sunt leacurile cele mai bune.*; şi com. de dl Art. Gorovei: ***Siminocul-galbăn** e bun de gălbănare, se bea în rachiu.*

[4] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[5] Dat. rom. din Bucovina.

[6] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[7] **Tomul liric,** p. 35.

Nici în gâţă floricele.
Şi-am lepădat ***busuioc***
Şi-am pus în sân ***siminoc,***
C-am văzut că n-am noroc.
Casa-mi pare de ***urzică,***
Când bate vântul mi-o strică;
Vântul bate vălurele
Pe deasupra casei mele
Şi-mi aduce dor şi jele.[8]

Tot din cauză că **siminicul** se consideră ca floarea neuitării, e datină în cele mai multe părţi de-a se presădi pe morminte şi de-a se face dintr-însul cununi cu cari se-mpodobesc crucile celor repăusaţi. Drept dovadă despre această datină foarte răspândită, mai cu samă la românii din **Transilvania,** avem şi următoarea doină poporală:

Mândră, dac-oi muri eu,
Vină la mormântul meu
Şi-mi samănă ***siminic,***
C-am fost tânăr şi voinic! [9]

Precum şi următoarea variantă a acestei doine, tot din **Transilvania:**

Floricică, floricea,
Mândră, mândruleana mea,
Mândră, dac-oi muri eu,
Vino la mormântul meu
Şi samănă ***siminic,***
C-am fost mândru şi voinic![10]

Probabil că tot din acea cauză, fiindcă **siminicul** sau **siminocul** nu veştezeşte, figurează el foarte adeseori şi-n fruntea a o mulţime de cântece poporane.

Aşa o doină din **Moldova,** în fruntea căreia se află planta aceasta, sună precum urmează:

Frunză verde ***siminoc,***
Stau în loc
Şi ard în foc.
Intru-n casă
Stau la masă
Inima mi-i friptă, arsă.
Când am sorbit lingura
M-a năpustit lacrima.
Am sorbit de două ori
Şi-am suspinat nouă ori.
Frunză verde ***pepeni-verzi,***

[8] Sevastos: **Cântece moldoveneşti,** p. 178.
[9] Ion Poruţ: ***Doine din Ardeal,*** publ. în ***Familia,*** an. XVIII, p. 602; cf. şi Mândrescu, *op. cit.*, p. 98.
[10] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 150.

Ian ieşi, puică, de mă vezi
Cum mă sprijin de păreţi,
De-oi călca din piatră-n piatră
Nu-i scăpa nesărutată.[11]

Altă doină, din **Ţara-românească**, în fruntea căreia se află această plantă, sună astfel:

Frunză verde ***siminic,***
Cată-ţi, mândro, alt voinic,
Că cu mine n-ai nimic,
Că cu mine ce-ai avut,
Credinţa nu ţi-ai ţinut,
Că ce am avut odată
S-a isprăvit, dragă fată,
De când eşti tu măritată![12].

A treia doină, tot din **Ţara-românească**, jud. Romanaţi, com. Celei, sună aşa:

Frunzuliţă ***siminic,***
Trece mândra pe colnic
Răsucind la borangic,
Fără fus, fără nimic.
De trei zile-mi răsuceşte
Şi pe fus nu mai sporeşte.[13]

A patra doină, asemenea din **Ţara-românească**, jud. Teleorman, com. Roşiorii-de-vede:

Foaie verde ***siminic,***
Fire-al naibilor iubit,
La ce vreme m-ai găsit:
Cu ***porumbul*** *neprăşit,*
Cu ***grâul*** *nesecerat,*
Ovăzul *netreierat.*[14]

A cincea doină, din **Transilvania**:

Foaie verde ***siminoc,***
Zis-a badea să nu joc
Pân' la storsu vinului,
Când voi fi mireasa lui.
Iară storsul a trecut
Şi badea încă n-o vint,
Ba şi bruma o picat,
Badea-n cap nu m-o legat!
Suflă vântul friguros,
Badea nu s-a mai întors.
Iată postul lui Crăciun,
Badea n-are suflet bun![15]

A şasea doină, din **Banat**, com. Caransebeş:

Semenic de pe cetate,

[11] Sevastos: **Cântece moldoveneşti**, p. 185.
[12] Tocilescu: **Materialuri folk.**, vol. I, partea II, p. 745.
[13] *Idem de eadem*, p. 760.
[14] Tocilescu: **Materialuri folk.**, vol. I, p. II, p. 769.
[15] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 142.

Spune mândrei sănătate
Că la ea nu pot străbate,
Ferestrile sunt de fier,
Or gândit că şi io pier.
N-am perit când am fost mic,
Dar acum că sunt voinic?!
N-am perit când am supt ţâţă,
Dar acum că am drăguţă![16]

A şaptea şi totodată ultima doină, asemenea din **Banat**, com. Caransebeş, sună precum urmează:

Siminică, siminică,
Floarea-mi cade de pe chică,
Vino, bade, şi-o ridică.
Vino, bade, vină-ndată
Nu mai aştepta răsplată,
Că te-ntreb de sănătate
Şi ne dăm la sărutate.[17]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că **Siminoc** se numeşte şi un erou de poveşti, iar **Semenic**, un munte în Caraş.[18]

*

Siminicul[19], **siminocul**[20].

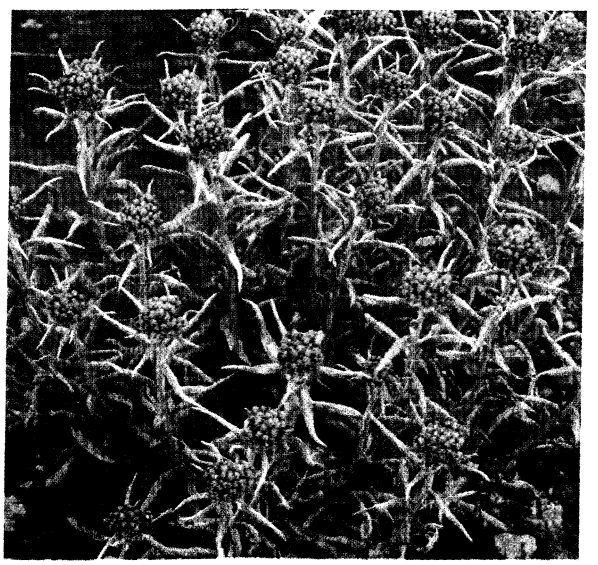

[16] Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 110.
[17] Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 47.
[18] At. M. Marienescu: ***Ion Iorgovan şi şerpele negru***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 113; cf. şi P. Ispirescu: **Basmele românilor**, p. 381.
[19] Bartolomeu, p. 52.
[20] ***Şezătoarea***, V, p. 93; Sala, coala I, p. 2.

Sipica[44]
(Scabiosa ochroleuca L.)

Sipica e o plantă, care creşte atât la ţară cât şi la munte, şi care produce două feliuri de flori: albe şi galbene.

Cea ce produce floare albă se mai numeşte, pe lângă Sipică, încă şi Sipică-albă, lat. Scabiosa ochroleuca L. iar cea ce produce floare galbănă se numeşte Sipică-galbănă, lat. Scabiosa flavescens Griseb et Sch.[1]

Sipica-albă, după credinţa şi spusa Românilor din Ţara-românească, jud. Vâlcea, este bună de tusă cu năduf. Spre scopul acesta se fierbe cu vin şi zama ei se bea.[2]

Cea galbănă însă nu se'ntrebuinţează spre nemică.

Amândouă varietăţile acestea de Sipică însă, sau mai bine zis, această plantă cu două feţe figurează foarte adeseori în fruntea mai multor doine poporane, ca un semn de nestătornicie şi necredincioşie.

Şală una şi'ntr'alta acele doine, şi anume din Moldova, jud. Suceava, com. Ţa-

1). Dr. Brândză: Prodrom p. 258.
2). Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

435. Sipica
(Scabiosa ochroleuca L.)

Sipica e o plantă care creşte atât la ţară, cât şi la munte şi care produce două feliuri de flori: albe şi galbene.

Cea ce produce floare albă se mai numeşte, pe lângă **sipică**, încă şi **sipică-albă**, lat. Scabiosa ochroleuca L., iar cea care produce floare galbănă se numeşte **sipică-galbănă**, lat. Scabiosa flavescens Griseb et Sch.[1]

Sipica-albă, după credinţa şi spusa românilor din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, este bună de **tusă cu năduf**. Spre scopul acesta se fierbe cu vin şi zama ei se bea.[2]

Cea galbănă însă nu se-ntrebuinţează spre nemică.

Amândouă varietăţile acestea de **sipică** însă, sau mai bine zis, această plantă cu două feţe figurează foarte adeseori în fruntea mai multor doine poporane, ca un semn de nestătornicie şi necredincioşie.

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 258.
[2] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din **Moldova**, jud. Suceava, com. Tătăruşi:

*Foai verde de **sipicî**,*
În cei casă mititicî
Cu streşina plecăţicî,
Cu şindila mânânţicî,
Nevăstuica-i frumuşicî,
Şădi gios şi toarci-n furcî,
Doi ţigani îi cântă-n scripcî.
Da bărbatu blăstămat
Faci singur di mâncat.
- Hai, fumei, şi-i mânca!
- Nu mânânc, mânca-o-aş foc,
Că sunt sacî di noroc![3]

Alta, din **Ţara-românească**:

*Foicică de **sipică**,*
Bine e cu nevestică,
Dar' să-ţi prinzi şi-o ibovnică:
Când ai vreo inimă rea,
Mai dai sara pe la ea
Să-ţi răcoreşti inima
Făr' să ştie nimenea.
Bine e cu nevestică,
Dar' să-ţi prinzi şi-o ibovnică,
Că te ie de mânuşiţă,
Te sărută pe guriţă
Şi te bagă tocma 'n casă
Şi-ţi taie pâine pe masă,
La năcazuri nu te lasă.[4]

O variantă a acestor două doine, şi anume din **Transilvania**, sună precum urmează:

*Frunză verde de **sivică**,*
Peste-o vale-ngusticică
Mi-am aflat o ibovnică
Înaltă şi supţirică,
Plăcută şi frumuşică.
Bat-o Maica Precista
Şi Sfânta Duminica
Cum mi-o săcat inima
Şi mie şi altuia![5]

Nu pot spune pozitiv, cred însă că **sivica** din fruntea acestei doine e sinonimă cu **sipica** din fruntea celorlalte două doine reproduse mai sus.

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că de familia **sipicei** sau a **sipicilor**, despre cari un fecior din **Ţara-românească**, jud. Muscel, zice:

*Trage-oi coasa p'în **sipici***
Găsi-oi dragostea-n cinci,[6]

se mai ţin încă două plante cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Muşcatu-dracului sau **ruin**, lat. Scabiosa Columbaria L.[7], şi

Muşcatu-dracului, lat. Scabiosa lucida Vill.[8]

Din **muşcatu-dracului** prim, adică din Scabiosa Columbaria L., se fac scăldători pentru copiii nou născuţi.[9]

---

[3] Al. Vasiliu: *Cântece*, publ. în *Şezătoarea*, vol. IV, p. 136.
[4] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 343; cf. şi V. Alecsandri: *Cântece de peste Olt*, publ. în *Convorbiri literare*, an. X, p. 210.
[5] **Tomul liric**, p. 28.
[6] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 63.
[7] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 258; Panţu: **Plantele**, p. 179.
[8] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 283.
[9] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 51.

Sita Ielei 359
Carlina acaulis.
Ori bună de afumat ori şi de ce rău împreună cu tămâie.
(Dict. de Ileana a lui George Lăţan din Dumbrăveni.

Sita Ielelor. 360
Sita Ielelor e un iarbă mare, aproape cât palma, care creşte pe lângă Prut în Moldova. E bun de spăriat. Se afumă după ieşi Vârnăcată sara. Şi mai ales e bun pentru dragoste.
(Com. de Dna El. Arc. Coroiana)

*

Ciortopologul. 362
E bun de spăriat.
(Dict. de Rachila Bunea, din Crasna Putnei, com. de Ucea Fierce)

*

436. Sita-ielelor sau sita-zânelor (Carlina acaulis L.)

Sita-ielelor e un fel de scai care creşte numai pe fânaţe şi cu deosebire pe celea de la munte. Ea se mai numeşte în **Bucovina**, şi anume în satele curat româneşti, încă şi **turtă, turtă-rea, turtea, turturea, turturea-de-munte** şi **turturică**, iară în cele amestecate sau învecinate cu ruteni, **cioropor** şi **ciortopolog** (**spaima-dracului**); în Transilvania: **turtă, turtea, turtiţă, tătăişă, punga-babei, ceapă-cioreasc**ă[1] şi **scaiul-dracului**[2]; în Banat: **ciurul-zânelor**[3], lat. Carlina acaulis L.

Numirea plantei acesteia de **sita-ielelor** sau **ciurul-zânelor** vine de bună samă de acolo, fiindcă coroana florii sale are formă rotundă şi ceva rădicată în sus, tocmai ca şi veşca unei site sau a unui ciur, iar staminele şi pistilele samănă din depărtare cu nişte borticele, precum sunt celea de la ciur. Numirea de **turtă, turtă-rea, turtea** şi **turtiţă** îi vine de acolo, pentru că, având un cotor foarte scurt şi fiindu-i frunzele tupilate şi lăţite pe faţa pământului, se pare că anume ar fi turtită la pământ. Ce se atinge de numirea **turturea** şi **turturică**, P. Ursul, fost cantor bisericesc în comuna Cândreni, ţinutul Dornei, îmi scrise următoarele:

*Spinul, despre care m-aţi rugat să vă scriu, nu se numeşte pe la noi altmintrelea, fără numai **turturea şi turturică**. Ori pe care bătrân sau prunc veţi întreba, nu-i va spune altfel decât **turturea şi turturică**. Am auzit şi eu că la ţară încă s-ar fi aflând un spin asemenea turturelei şi că s-ar numi **ciortopolog**, însă pe la noi nimărui nu-i e cunoscută numirea aceasta.*

---

[1] Porcius: **Flora**, p. 118.
[2] ***Gazeta Transilvaniei***, an. LXIII, Braşov, 1900, nr. 251.
[3] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 572.

Cum că românii din ţinutul Dornei întru adevăr numesc scaiul sau spinul acesta **turturea**, se poate vedea încă şi din următoarea doină din Pilugani:

- Cucule! de unde vii?
- Din colo, de la Sibii!
- Da de mândrul meu ce ştii?
- Eu ştiu bine, -i sănătos,
Şi-a trecut de Ieşi în jos.
Şi de-a fi vreun bine-n ţară
Va veni la primăvară,
Iar de-a fi vreo răutate
El s-a duce mai departe
Ca să scrie mândrei carte,
Carte-n patru cornurele
Picuruş de lăcrimele
Be tabac de la Reteag
Cu ciubuc de liliac,
Cu pipă de turturea ...!
- Saracă inima mea,
Cât lumea nu l-oi vedea!

Numirea de **turturea** însă, după părerea mea, nu e nimica alta decât o simplă confundare a cuv. **turtă-rea** cu numele pasărei **turturea** sau **turturică**. În fine, originea numirii de **scaiul-dracului** ni-o arată următoarea legendă din **Transilvania**:

Cică unui împărat îi murise soţia şi-i rămase de la ea un copil ce încă sugea la piept. Mare întristare în sufletul şi curtea împăratului cu pierderea împărătesei, pe care a iubit-o mai mult ca sufletul său, dar şi mai mare supărare începu a-i topi inima când văzu că băiatul nu voia să sugă de la nici o doică din câte i se aduceau.

- Voi pierde puişorul meu din cauză de foame, îşi zicea împăratul, din când în când, răpit de durere.

- Să n-ai teamă! îi şopti o bătrână ce intra la împărat. O să-ţi scap eu fiul din gura morţii, dar să ştii că asta numai aşa o pot face, dacă te vei însura din nou şi vei lua pe cine ţi-oi spune eu.

Împăratul se uită la ea cu fruntea încruntată şi-i zise scurt:

- Ţi-am spus că mai mult nu mă însor; iubirea ce o avusem faţă de fosta mea soţie nu-mi iartă să jur credinţă alteia.

- Atunci, singur vei purta vina morţii fiului!

Împăratul se cutremura,ar mai fi voit să-şi piardă împărăţia decât să-şi piardă fiul.

- Fie, dar, voi face-o asta, numai fiul să-mi trăiască. Dar să ştii că de s-ar întâmpla să-mi pierd puişorul, capul tău şi al ei n-ar mai sta unde stă.

La câteva zile, împăratul nu mai era văduv. Cu cine şi de unde îşi câştigă aleasa, numai baba Fira, măiastra cea vestită, ar fi ştiut s-o spună.

După cununie, împăratul nu dete faţă cu noua lui soţie trei luni de zile, căci grijile cu treburile ţării, răzvrătindu-se în contra două împărăţii vecine, îi dădeau multe de gândit. După trei luni totuşi se duse împăratul la casa soţiei sale, căci nu mai putea răbda dorul copilului, pe care de

atâta timp nu-l văzuse. Copilul era mândru, cu obraji **butrucaşi** *şi grăsulii, pe cari se îngânau crini şi trandafiri; sănătos şi blând ca un mieluşel, încât nimeni nu-i auzea plânsul. Împăratul nu putea să creadă ochilor când îl văzu.*

- Cum l-ai ţinut şi cum l-ai hrănit? întrebă împăratul încântat de frumuseţea lui.

Cu dulceaţă de la flori,
Cu roauă mândră din zori,
Cu zâmbiri
Cu dulci ochiri,
Cu mai multe îngrijiri.

Aşa a răspuns ea, sărutând obrăjorii băiatului.

Împăratul, drept recunoştinţă, o invită la dreapta sa, îmbiind loc pe scaunul împărătesc.

Au trecut doi ani şi-n astă vreme multe de toate s-au întâmplat în lume. Copilaşul împăratului umbla şi vorbea, iar sfetnicii ţării îl alese moştenitor, şi aşa, după moartea tatălui său, putea să urmeze el în scaunul domniei. Dar trecu timp cât trecu şi împărăteasa, fiindcă avea şi ea un copil, începu pe încetul să se înstrăineze de copilul soţului ei, căci dorinţa se născuse ca să moştenească împărăţia copilul ei.

Împăratul era dus la bătaie şi era vorba că în şapte ani nu va veni acasă. Împărăteasa, văzându-se singură stăpână peste ţară şi peste curtea împărătească, pe micul copil începu a-l chinui cu foamea şi în fel de fel, numai să-i stingă pe-ncetul viaţa, aşa ca, pe când va veni tatăl copilului acasă, să nu-l afle în viaţă. Dar, pe lângă toate chinurile ce avea să sufere, copilul creştea şi se întărea, căci de mânca numai o dată în zi, mâncarea se prindea de el şi-i da putere.

Era o iarnă grea şi un ger cumplit, încât crăpau copacii şi îngheţau în cuiburi vrăbiile. Fiul împăratului, rămas de la buna sa mamă dintâi, era deja de şase ani. Maştera încercase câte de toate să-l nimicească, dar nu i-a ajutat Dumnezeu.

- Să mai încep o dată, îşi zise ea, iar dacă nici asta nu mi-a duce în deplinire voia, am să mă nimicesc eu şi copilul meu.

- Mămuţă, ce să fac, să fiu odată şi eu bun ca fratele meu mai mic, căci atât de mult aş dori ca şi cu a mea purtare să fii mulţămită? zise copilaşul împăratului odată maşterei sale, după ce nici el singur nu mai ştia ce să facă să nu mai capete atâta amar de bătaie de la ea.

- Să te duci în muntele din dosul palatului nostru şi de-acolo să-mi aduci un struţ de **viorele**, *unul de* **trandafiri** *şi unul de* **gheorghine**, *şi atunci vei fi şi tu bun ca fratele tău! zise ea.*

- E bine, răspunse el, dar de unde să fie acolo flori, când aici jos e atât de frig, încât şi câinii se trag în casă?

- Acolo e cald! zise ea. De vrei să fii bun, te du, iar fără de flori să nu vii, căci atunci te omor ca pe un pui de năpârcă!

Copilaşul îşi îmbrăcă o hăinuţă slabă ce-o avea, îşi luă o bucată de pâne uscată în mână şi plecă. Împărăteasa încă o dată strigă în urma lui, să nu vină fără flori, că-l omoară.

- Măi fraţi! grăi moş **Gerar** *către cei unsprăzece fraţi ai lui, azi ne vine un oaspe mare, un fiu de împărat, de-aceea grijiţi bine, ca să ne arătăm că şi noi ştim ce e omenia şi cinstea, să-i presărăm calea cu flori, prin tufani să cânte privighitori, pe cer să fie soare, pe pământ nici căldură, nici răcoare!*

- Bine! ziseră ceialalţi, cari pentru lumea asta nu i-ar fi călcat cuvântul, şi numaidecât se făcu o vreme bună şi mândră, mândră, Doamne, ca cea mai mândră primăvară.

***Germănariul, Florariul, Cireşerul, Măsălarul şi Răpciunile**, care de care se întreceau ca să răsară cele mai frumoase flori din pământ.*

Ajungând copilul împăratului la ei, se şterse de sudori pe frunte şi apoi le dete bineţă.

- Bine-ai venit! ziseră întâmpinătorii celor douăsprezece luni.

*Copilul împăratului, luat de glumitorul **Prier** în braţe, fu aşezat în scaunul veselului şi frumosului **Florar**. Zâmbitoriul **Cireşar** îl îmbia cu cireşe; **Cuptor** cu coacăze; **Răpciunile** cu pere, mere şi nuci, iar şăgalnicul **Brumărel** cu struguri şi cu vin dulce.*

Copilaşul se afla foarte bine între ei, că de buni gospodari a dat.

*Împărăteasa, văzând ce vreme călduroasă s-a făcut, îşi rupea unghiile şi se bătea cu capul de păreţi; ba de nu se mângâia cu gândul că copilul va rătăci pe undeva şi nu va mai şti veni acasă, doară o fi şi înebunit. La două zile, copilul, cu flori la căciulă şi cu **struţuri de viorele, trandafiri şi gheorghini** în mână, intră zâmbind la maştera sa în odaie.*

Maştera, făcându-se a fi îndestulată şi mulţămită cu el, întrebă cum a îmblat şi că ce a văzut pe acolo. Copilul îi spuse toate, cum pe acolo sunt flori de tot felul, poame, struguri şi lume mai bună ca aici, jos. Încă în ziua aceea plecă şi împărăteasa la munte, căci gândea ea că, dacă acolo e o lume aşa de bună, îşi va zidi pe vârful muntelui un palat şi va petrece acolo zilele cele uricioase ale iernii. Ea mergea cu copilul ei, pe care îl ţinea de mână, iară înaintea lor se ducea copilul împăratului, care le arăta calea.

Când plecară era soare şi nici urmă de nor pe cer, dar când ajunseră la încingătoarea muntelui, dindărătul lor începu a ninge şi a sufla un viscol, încât îţi lăcrimau ochii. De la o vreme, îi apucă zăpada şi viscolul şi pe dinainte.

Împărăteasa, ca nu cumva să-i îngheţe copilul, dezbrăcă rând pe rând hainele de pe copilul împăratului şi le punea pe copilul ei. Într-acestea, de departe, de către fruntea muntelui, se văzură două chipuri de oameni cari se apropiau către ei. Unul era un moşneag, celălalt un june.

Cel bătrân, care venea pe partea pe care mergea împărăteasa, da toţi sloieţi de gheaţă pe gură şi pe nas; junele, care venea pe partea pe care mergea fiul împăratului, sufla din gură un vânt cald, binefăcător. Împărăteasa şi copilul ei erau pe jumătate îngheţaţi, iar copilul împăratului nici habar n-avea de ger. Peste un ceas de vreme se întâlnesc.

*Omul cel bătrân era **Gerar**, iar tânărul era **Florar**.*

- Aici eşti tu, Fata Dracului? întrebă bătrânul pe împărăteasă, care, mă rog d-voastră, era cea mai mică fată a Dracului.

- Aici, moşneagule, dar cum o mai poţi duce în lumea asta rea?

*- Bine! răspunse moşneagul, numai de una nu-mi place, şi anume că în vremea cât eu stăpânesc natura, cele ce slujesc tatălui tău, fermecătoarele şi vrăjitoarele pe prea mulţi **scoşi din minte** pe cari îi poartă noaptea peste hotare, mă sileşte să-i îngheţ şi să-i troienesc cu nea. Pesemne şi tu, răutăcioaso, ai voit să faci mai alaltăieri cu acest copilaş aşa, dar picaşi tu în cursă, şi ca tine până în vreme vor pica toate măştihoaiele cele rele, fiind şi acele toate fetele Dracului.*

Sfârşindu-şi vorbele, scoase din gură şi din nări un aşa ger cumplit, încât îndată crăpă inima în împărătească şi în copilul ei.

Copilaşul împăratului însă avu noroc cu tânărul **Florar**, *care îl apără cu căldura lui de frigul moşneagului* **Gerar**, *cel ce în mânia lui îngheţase şi drumul pe unde avea să treacă* **Soarele**.

La începutul primăverii, când împăratul biruitor se întoarse din lupta pe care o începuse înainte cu şapte ani, pe locul unde a îngheţat împărăteasa şi copilul ei, a călcat într-un ***scai care numai atunci a fost răsărit din pământ, adică din trupul muierii sale****, precum se spune, şi fiindcă de scaiul acela împăratul a bolit vreme multă cu piciorul lui, scaiului până azi îi zic:* ***scaiul-dracului-de-munte***.[4]

Sita-ielelor se-ntrebuinţează de către românce le din **Bucovina** spre vindecarea mai multor boale, precum **de spăriat, de spaima copiilor** sau **răul copiilor**, numit şi **ceas rău, de tusă, de tragăn la boi** şi pentru nevestele ce nu au copii.

Când cineva e **speriat** din te miri ce cauză, când tresare prin somn şi începe a striga şi a se văieta, femeile ştiutoare îl afumă, şi mai ales înainte de culcare, cu **sita-ielelor.**

Însă ca afumarea aceasta să fie mai de leac, adeseori se amestecă cu **sita-ielelor** încă şi **odolean** ori **toaie**, şi apoi se afumă. De multe ori însă bolnavul, despre care se presupune că va fi fost spăriat de **iele**, nu numai că se afumă cu **sita-ielelor**, ci voind ca să se vindece cât mai degrabă de boala care l-a cuprins, se şi descântă de spăriat.

În cazul din urmă, descântătoarea ia, pe când doarme cel spăriat, un foarfece şi, tăind cu dânsul în cruciş prin aer asupra celui bolnav, rosteşte de trei sau de nouă ori dupăolaltă următoriul descântec:

Cristea te-o făcut,
Cristea te-o crescut,
Cristea te-o botezat,
Cristea de gând ţi-o purtat.
Cristea paloş de argint
În mâna dreaptă ţi-o dat.
Şi-o venit ***ielele***
Cu temerile,
Cu frică 'nfricată,
Cu spaimă 'nspăimată
Cu nouă capete
Şi te-o înfricat,
Şi te-o 'nspăimântat,
Şi te-o spăriat.
Cristea paloş de argint
În mâna dreaptă o luat
Şi la tusnouă ***ielele***
Le-o tăiat capetele;
Taie la una,
Taie la a doua,
Taie la a treia,
Taie la a patra,
Taie la a cincea,
Taie la a şasea.
Taie la a şeptea,
Taie la a opta,
Taie la a noua,
La tusnouă ***ielele***
Le-o tăiet capetele.
Iar tu ai rămas curat
Şi luminat
Ca argintul strecurat,
Ca Dumnezeu ce te-o dat.
De la mine descântecul,
De la Dumnezeu darul!

Dacă cel bolnav e aşa de spăriat, că nu-şi poate defel afla alinare, atunci descântătoarea, sau cine este, nu mai aşteaptă până ce va adormi, ci-l afumă şi descântă orişicând.

[4] Publ. de Antoniu Popp, în *Gazeta Transilvaniei*, an. LXIII, Braşov, 1900, nr. 251.

Făcând aceasta se crede că celui spăriat numaidecât trebuie să-i treacă spaima şi să-şi vie în ori.[5] Descântătoarele, cari voiesc să vindece pe copiii cei mici cari au **răul copiilor** sau **spaima copiilor** cu **sita-ielelor**, nu se duc singure ca să o aducă, ci ele trimet pe un bărbat, căci în cazul acesta se crede că numai cea adusă de-un bărbat e de folos. Bărbatul trimis trebuie, la rândul său, să meargă şi să o aducă înainte de răsăritul soarelui. Iară înainte de pornire trebuie să se schimbe în haine curate şi aşa s-o sape şi s-o aducă cu cea mai mare curăţenie, ferindu-se în acelaşi timp de-a vorbi cu cineva pe drum, atât la dus, cât şi la întors.

După ce-a săpat-o şi a adus-o acasă, descântătoarea o pune în holercă sau în apă ca să mocnească şi apoi dă apă sau holercă de aceasta celui spăriat ca să beie.[6]

Însă copiilor bolnavi de **răul copiilor** nu numai că li se dă zamă de **sita-ielelor** sau **ciortopolog** de băut, ci adeseori li se face dintr-însul şi scăldătoare, adică se pune **ciortopolog** în apă ne-ncepută la foc ca să fiarbă şi, după ce a fiert de ajuns, cei bolnavi se spală în apă de aceasta, o dată pe zi şi anume într-o zi de sec.

Despre copiii cari se scaldă în scăldătoarea aceasta, se zice că îndată se trezesc şi după aceea cresc foarte uşor, pentru că **ciortopologul** este foarte gras.[7]

Când li-i copiilor celor mici rău, când strigă şi plâng prea mult, mamele lor sau descântătoarele îi astâmpără astfel: iau **ciortopolog**, îl taie mărunţel şi-l pun într-o oală cu apă la foc ca să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, toarnă zama ce-a ieşit dintr-însul într-un vas, pun într-însa sineală şi, amestecând-o bine, dau o parte mică din zama aceasta celui bolnav de băut, iară cu rămăşiţa îi spală peste tot corpul.

E de-nsemnat însă că aceasta se face numai la sfârşitul lunii, adică după ce se pişcă luna.[8]

Cele mai multe femei ştiutoare nu-ntrebuinţează **sita-ielelor** sau **ciortopologul** numai vara, când e verde, ci şi iarna. Dar, fiindcă iarna nu se poate aşa de lesne căpăta, de-aceea îl culeg vara în chipul cum s-a arătat mai sus, îl usucă, îl strâng într-un loc anumit dimpreună cu alte buruieni de leac şi apoi, când au trebuinţă, îl scot şi afumă cu dânsul pe cei spăriaţi sau fac scăldătoare pentru cei ce pătimesc de **răul** sau **spaima copiilor**.[9] În contra **tusei** se fierbe şi se dă de băut.[10]

Boii cari au **tragăn**, adică sunt stricaţi după cap de jug, se spală în locul rănit cu apă, în care mai nainte de-aceasta s-a fiert **turturică**. Iară după ce s-au spălat cu zamă de aceasta, se ung cu unsoare cam fierbinte şi apoi îndată se vindecă.[11]

Muierile ştiutoare din **Banat** spală cu apă strecurată prin **ciurul-zânelor** şi descântată pe cei ce au **dureri de ochi**, precum şi pe cei ce le scad vederile.

Această spălare se face totodată şi spre a căpăta ochi încântători.[12]

---

[5] Dict. de Nastasia Hriţuc, româncă din Suceava.
[6] Dict. de Catrina Racolţa, româncă din Calafindeşti, sat în distr. Siretului.
[7] Dict. de Safta Roşca, româncă din Poieni, sat în distr. Siretului.
[8] Dict. de Catrina Racolţa.
[9] Dict. de Safta Roşca.
[10] Com. de Petru Ursul, fost cantor bis. în Cândreni, sat în ţinutul Dornei.
[11] Com. de acelaşi.
[12] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia cit.***, p. 526.

Zânele, cari de către românii din **Bucovina** se numesc **iele**, iară de către cei din **Banat**, **miluite**, au, după credinţa şi spusa poporului, între multe alte datine, încă şi aceea că îmblă într-o căruţă trasă de 12 cai de foc sau într-un car cu boi.[13]

Mai departe se zice că ele, când dau peste vreun fecior voinic şi frumos, nu-l lasă în pace, ci, fermecându-l, îl iau şi-l duc cu dânsele.

Un astfel de fecior **luat de iele** nu numai că e constrâns să le împlinească toate dorinţele, ci trebuie totodată să le servească de vizitiu.

Această credinţă cred că a dat apoi naştere următoarei doine din **Transilvania**, comuna Râpa-de-jos, comitatul Mureş-Turda, care se cântă pe sama unui fecior amorezat până peste urechi ce umblă, ca şi cei fărmecaţi şi **luaţi de iele**, într-un car, cum nu mai umblă alţi feciori, doară numai cei luaţi de **iele**:

Prin pădurea rară-n jos
Mere badea ăl frumos
Cu caru de ***odolean,***
Cu boii de ***măgheran,***
Cu butuci
De ***mere-dulci,***
Cu rotiţe,
De ***turtiţe***
Cu juguri de ***scânteuţe,***
Cu resteie de ***botcuţe.***[14]

*

Sita-zânei, Carlina acaulis, e bună de afumat, de orişice rău, dimpreună cu tămâie.[15]

*

Turtureaua e bună de mâncat şi-i tare gustoasă.[16]

*

Sita-zânelor e un spin mare, aproape cât palma, care creşte pe lângă Prut, în Moldova. E bun de spăriat. Se afumă după uşă, sâmbăta sara. Şi mai ales e bun pentru dragoste.[17]

*

Găinuşca, lat. Carlina acaulis, rădăcina acestei plante, care e miezoasă şi cu putere, o pun în holercă şi o beu pentru **vătămătură**. Afumă cu dânsa şi pe cei ce sunt spăriaţi.[18]

---

[13] At. M. Marienescu: ***Ielele***, publ. în ***Familia***, an. IX, Pesta 1873, p. 97, 98, 99, 100.
[14] S. C. Mândrescu: **Literatură şi obiceiuri poporane**, Bucureşti 1892, p. 48.
[15] Dict. de Ileana a lui George Zătăuz, din Dumbrăveni.
[16] Uzitat în Poiana-Stampii, com. de P. Spânul.
[17] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[18] Dat. rom. din Gălăneşti, dict. de Carp Mitenco.

*

Găinuşa, lat. Carlina acaulis, creşte de-o palmă de înaltă. **Măciulia** ei e dulce şi bună de mâncat. O curăţesc de spini când e verde dedesupt şi apoi o mânâncă.[19]

*

Carlina acaulis L. şi Carlina vulgaris L. se numeşte în Câmpulung **găinuşă.**[20]

*

Turtureaua-de-munte este un fel de plantă care creşte la munte, pe fânaţe. Înălţimea ei face cam o palmă. La frunză e ca un spin şi la băciulie e întunecată ca ruja.[21]

*

Ciortopologul e bun de spăriat.[22]

*

Punga-babei = Carlina acaulis.[23]

*

Turteaua = Carlina acaulis.[24]

[19] Dat. rom. din Suceviţa, dict. de S. Sa sincelul Silvestru Tonigariu.
[20] Dict. de Nisioi şi Liţu.
[21] Auzită de la Gherasim Roşca, agr. în Braşca, com. de I. Gramadă, stud. gimn.
[22] Dict. de Rachila Bruja, din Crasna Putnei, şi com. de Victor Percec.
[23] ***Traian***, an. I, nr. 19, p. 76, Bucureşti, 1869. Toate plantele din ***Traian*** sunt scoase din **Dicţionarul budan** din 1825.
[24] Bartolomeu, p. 20.

435

Slăbănogul

(Impatiens Nolitangere L.)

Slăbănogul, numit în celelalte ţeri locuite de Români: Slăbănoagă, Slăbănog, Slobonog, Slobonov şi Brie[1], este, după spusa femeilor ştiutoare din Bucovina, de trei feliuri, şi anume: Slăbănogul-tineretului, Slăbănog-bărbătesc şi slăbănog-femeiesc. Toate feliurile acestea se pot cunoaşte numai după floare.

Slăbănogul creşte, mai ales prin păduri, unde locul e cam băhnos, dar foarte curat. Şi fiind că el creşte numai la loc curat, de aceea totdeauna, de câte ori are cine-va lipsă de dânsul, trebue să-l ieie şi să-l aducă acasă cu cea mai mare curăţenie.

Slăbănogul e bun de dânsele sau pentru cei luaţi din ele, de înflăciune, de durere de picioare şi de oase, de frânturi şi tăieturi, de vătămătură, precum şi pentru femeile ce se trudesc de naştere.

Femeia ştiutoare, care voieşte să vindece pe un om ce pătimeşte de dânsele, se scoală

1. Porcius: Flora p. 157; - Bariţ: Calendar pe an. 1859. p. 28; - dr Brândză: Prodrom p. 181; - Panţu: Plantele p. 268.

437. Slăbănogul
(Impatiens Noli-tangere L.)

Slăbănogul, numit în celelalte ţări locuite de români: **slăbănoagă**, **slăbănog**, **slobonog**, **slobonov** şi **brie**[1], este, după spusa femeilor ştiutoare din **Bucovina**, de trei feliuri, şi anume: **slăbănogul-tineretului**, **slăbănog-bărbătesc** şi **slăbănog-femeiesc**. Toate feliurile acestea se pot cunoaşte numai după floare.

Slăbănogul creşte mai ales prin păduri, unde locul e cam băhnos, dar foarte curat. Şi fiindcă el creşte numai la loc curat, de aceea totdeauna, de câte ori are cineva lipsă de dânsul, trebuie să-l ieie şi să-l aducă acasă cu cea mai mare curăţenie.

Slăbănogul e bun de **dânsele** sau pentru cei **luaţi din iele**, de **înflăciune**, de **durere de picioare** şi de **oase**, de **frânturi** şi **tăieturi**, de **vătămătură**, precum şi pentru femeile ce se trudesc de naştere. Femeia ştiutoare, care voieşte să vindece pe un om ce pătimeşte de dânsele, se scoală într-o luni desdemineaţă, până nu răsare soarele, şi se îmbracă în haine curate. Ia apoi o bucăţică de pâne şi, întingând-o în sare, se duce cu dânsa unde ştie că se află **slăbănog**. Pe drum, când se

[1] Porcius: **Flora**, p. 157; Bariţ: *Calendar* pe an. 1859, p. 28; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 181; Panţu: **Plantele**, p. 268.

duce, nu caută defel înapoi, nici nu vorbeşte cu nime nemică. Şi dacă se întâmplă că-i iesă cineva în cale, care ar putea să vorbească cu dânsa, ea se face că nici nu-l vede şi trece mai departe. Ajungând la **slăbănog**, bate trei mătane dinaintea lui şi zice:

Eu te sorocesc cu pâne şi cu sare
Şi cu sfintele mătane,
Iar tu să soroceşti pe N. cu leac,
Cu sănătate şi cu veac!

După ce bate mătanele şi rosteşte cuvintele acestea, smulge **slăbănogul** astfel sorocit, aruncă în urma lui pânea cea sărată şi apoi, luându-l, se întoarce cu dânsul acasă, necăutând înapoi şi nevorbind nici acuma cu nime nemică.

Ajungând acasă, pune **slăbănogul** adus sub streşina casei sau şi în alt loc undeva, numai să fie în faţa soarelui spre răsărit. Însă şi aceasta caută ea s-o facă până a nu răsări soarele. Iar după ce răsare soarele, ia **slăbănogul** şi freacă cu dânsul pe omul care e bolnav **de dânsele** la mâni şi la picioare, dar mai ales peste tot locul pe unde-l doare.[2]

Alte femei întrebuinţează **slăbănogul** tot pentru morbul **de dânsele** în următoriul mod: îl iau adică din locul unde creşte cu rădăcină sau şi fără de rădăcină, într-o luni, miercuri sau vineri, şi anume: demineaţa înainte de răsăritul soarelui, la amiazi, până nu e încă soarele cruce-amiazi, şi sara, până nu asfinţeşte soarele.

Femeia care merge după dânsul ca să-l aducă se-mbracă în haine curate, ia cu sine un ştergar, pâne, sare şi agheasmă, adică apă sfinţită. Pe drum nu vorbeşte cu nime nemică, nici nu se uită înapoi. Iară după ce a ajuns la dânsul, prinde a-l săpa şi a zice:

Eu îţi dau agheasmă, pâne şi sare
Iar tu să-mi dai sănătate la picioare!

După ce a rostit şi după ce l-a săpat, pune în locul lui pânea, sarea şi agheasma. Apoi îl leagă în ştergar ca să nu se sfarme, fiindcă **slăbănogul** e foarte crud şi lesne frângător, şi se-ntoarce cu dânsul acasă.

După ce a sosit acasă, freacă cu dânsul pe cel bolnav **de dânsele** la picioare, şi anume pe când acesta se află în pat. Iar după ce l-a uns şi frecat de ajuns, rămăşiţa o aruncă pe un părău, anume ca să nu deie alt om sănătos într-însa şi apoi să se bolnăvească şi acela.[3]

În fine, alte femei, tot pentru morbul **de dânsele**, întrebuinţează **slăbănogul** astfel:

Când e lună veche, adică după ce se umple şi se pişcă luna, o **femeie iertată** se-mbracă în orişice zi, înainte de răsăritul soarelui, în schimburi curate, ia un şervet alb, curat, o bucăţică de sare mare şi una de pâne, şi cu toate acestea se duce apoi unde ştie de mai nainte că se află **slăbănog**. Mergând pe drum, caută ca să nu se întâlnească, nici să nu vorbească cu nime, nici să nu se uite înapoi sau să se spurce.

Ajungând la starea locului, bate nouă mătane dinaintea **slăbănogului** şi după aceasta îl sapă, îl pune în şervet, iară în locul lui pune bucăţica de sare şi de pâne aduse cu sine, zicând:

Eu îţi dau pâne şi sare
Iar tu să-mi dai sănătate-n picioare!

---

[2] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[3] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.

Rostind cuvintele acestea, bate iarăşi trei mătane şi apoi se întoarce cu dânsul acasă, bătând şi de astă dată laturile ca să nu se-ntâlnească nici să nu vorbească cu nime.

Ajungând acasă, ia o oală de lut adusă, adică nouă, cam de vreo cinci litri de mare, şi pune **slăbănogul** într-însa. Apoi, aducând apă ne-ncepută cu aceeaşi curăţenie şi tăcere, ca şi **slăbănogul**, o toarnă în oală, unde o lasă apoi ca să mocnească dimpreună cu **slăbănogul**, până a treia zi. A treia zi scaldă în apa aceasta pe cel bolnav **de dânsele** de trei ori, şi anume: demineaţa, la amiaz şi sara, iar cu **slăbănogul** tot de-atâtea ori îl freacă pe locul care-l doare.

După ce l-a scăldat, duce scăldătoarea şi-o aruncă la loc curat, pe unde nu îmblă nime, mai ales pe-un pom răsădit sau pe-o apă curgătoare, anume ca să nu poată nime călca într-însa şi să se umple şi acela.[4]

Dacă cineva are **înflăciune**, adică dacă din te miri ce pricină i s-au umflat mânele şi picioarele şi tot trupul i-a slăbit aşa de tare, că numai de-abia se poate urni dintr-un loc într-altul, sau chiar zace în pat, se poate vindeca aşişderea foarte lesne cu **slăbănog**.

Spre scopul acesta, femeia care voieşte să vindece pe cel bolnav se duce şi aduce **slăbănogul**, tocmai ca şi pentru morbul **de dânsele**, adică cu cea mai mare curăţenie şi necăutând nici într-o parte, nici vorbind cu nime nemică. Iar după ce l-a adus acasă, ia o oală nouă **neîmblată**, se duce la un izvor şi aduce cu dânsa apă ne-ncepută, aşişderea nevorbind cu nime nemică pe drum. După ce a adus acuma şi apa cea ne-ncepută, pune **slăbănogul** într-însa şi aşa o pune apoi la foc, ca să fiarbă.

Toate acestea le face în cea mai mare tăcere, până nu răsare soarele. Iar după ce acuma apa cea ne-ncepută şi **slăbănogul** dintr-însa au fiert de ajuns, face scăldătoare şi cu scăldătoarea aceasta scaldă apoi pe cel bolnav de **înflăciune**.

Femeia care face toate acestea trebuie să fie foarte curată, căci dacă nu e curată şi dacă scăldătoarea aceasta n-o face cu cea mai mare curăţenie, numai degeaba se trudeşte, căci celui bolnav nu-i ajută nemică.[5]

Dacă are cineva **durere de picioare** sau **de oase**, mai ales la încheieturi, se duce unde ştie că se află **slăbănog**, îşi freacă cu dânsul picioarele şi apoi, lăsându-l acolo de unde l-a luat, se-ntoarce acasă mai uşurat. Tot aşa se face şi cu copiii cei ce nu pot degrabă umbla, anume ca să li se-ntărească oasele şi să umble mai iute în picioare.[6]

Româncele din **Moldova**, jud. Suceava, tot pentru **durere de picioare**, fac oblojele din **slăbănog**, şi anume: cum au smuls **slăbănogul** din pământ, pun pe cel bolnav lângă o apă

---

[4] Dat. rom. din Putna, dict. de Anisia Vişan; a celor din Oprişeni, dict. de Natalia Bileţchi şi com. de Ioan Bileţchi, stud. gimn.: ***Slăbănogul** creşte mai până la un metru de-nalt prin păduri, are frunze lungăreţe şi se-ntrebuinţează la aşa numita boală **de dânsele**. Cel olog merge la această plantă, bate nouă mătane, ia nouă fire, le freacă până ce iasă zama dintr-însele, şi cu zama aceasta se unge apoi pe partea corpului de care pătimeşte.*; a celor din Şcheia, com. de George Berariu, stud. gimn.: ***Slăbănogul** e bun **de dânsele**. Se sapă în zi de post până nu răsare soarele, se bate cu muchea toporului pe prag, se pune pe o petică, şi-şi leagă mânele şi picioarele cel ce pătimeşte **de dânsele**, zicând, când îl sapă: Eu te cinstesc cu pâne şi sare, iar tu să-mi dai sănătate!*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 66: *Feredeu de plantă cu rădăcină cu tot, pentru oamenii şi copiii slabi de mâni şi de picioare, şi pentru cei **luaţi din iele**.*

[5] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.

[6] Dat. rom. din Crasna, dict. de Anisia Isupel, precum şi altor rom. din Bucovina.

curgătoare, îl spală repede pe picioare, moaie după aceasta **slăbănogul** în apă şi apoi îl freacă cu dânsul pe partea care îl doare. Iar după ce l-au frecat şi-a ieşit din apă, îndată îl şi încalţă.[7]

Nevestele din **Muntenia**, jud. Prahova, când le slăbesc oasele, beu zamă de **slăbănog**.[8]

Iar celea din **Moldova**, jud. Iaşi, tot pentru **durere de oase** se freacă cu **slăbănog** plămădit în untdelemn. Iar cu **slăbănog** simplu pisat se ung cei ologi la încheieturi.[9]

Dacă se păleşte sau se taie cineva la o mână ori la un picior, unge mai întâi rana cu său de oaie, iară după aceea pune pe dânsa frunză de **slăbănog** şi de **fierea-pământului**, lat. Gentiana cruciata L.[10]

Dacă cineva e bolnav de **vătămătură**, aduce **slăbănog** şi apă ne-ncepută ca şi pentru unele din boalele amintite mai sus, pune **slăbănogul** la un loc cu apă să fiarbă, iară după ce a fiert de ajuns, toarnă **mursa** într-o strachină şi-o amestecă c-o ţiră de miere curată, adică cu de-aceea miere care nu e nicidecum cumpărată de pe la jidani, ci numai de la un creştin.

După ce a făcut toate acestea, bea din mursa amestecată cu miere o măsură anumită, în trei demineţi dupăolaltă.

Tot din această mursă de **slăbănog** amestecată cu miere curată beu şi femeile cari se trudesc de naştere şi se zice că, cum beu, femeia îndată hălăduieşte.[11] **Slăbănogul** se mai întrebuinţează de către femei încă şi pentru **poală albă** şi **boalele de mitră**.

Iar **slăbănogul** cu cinci degete e bun de orice boală; *pentru om, când zace rău, rău*, se fierbe în oală nouă cu apă ne-ncepută, bei şi te speli.[12]

De-nsemnat mai e încă şi aceea că pentru tineret se-ntrebuinţează totdeauna numai **slăbănogul-tineretului**, pentru bărbaţi numai **slăbănogul-bărbătesc**, iar pentru femei, adică pentru neveste, numai **slăbănogul-femeiesc**.

De familia **slăbănogului** se mai ţine încă şi următoarea plantă care e cunoscută românilor după nume şi care se plantează şi cultivează prin grădini spre înfrumuseţare, şi adică:

Răchiţeaua pl. **răchiţele**, numită altmintrelea în Bucovina, însă mai ales de către românii de prin oraşe şi **balsamină** pl. **balsamine**; în Moldova: **canale** şi **canaluţe**[13]; în Muntenia, jud. Prahova: **persicei** sau **piersicei**; iară în Biharia: **copăcel** pl. **copăcei**, lat. Impatiens Balsamina L. sau Balsamina hortensis Desh.[14]

Numirea de **răchiţea** a acestei plante vine de acolo, pentru că ea samănă la frunze foarte tare cu frunza **răchitei** comune.

---

[7] Com. de dl Art. Gorovei.

[8] ***Revista poporului***, an. V, 1896, p. 59.

[9] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 66.

[10] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl S. T. Chirilean; şi a celor din Transilvania, Munţii Apuseni, com. Bistra, com. de dl Aureliu Gligor: ***Slăbănogul** se foloseşte legându-se cu el mâna ori piciorul rupt.*

[11] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[12] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. [...].

[13] G. Baronzi: **Limba română**, p. 128; C. Negruzzi: ***Flora română***, publ. în ***Foaia societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina***, an. V, p. 91; Panţu: **Plantele**, p. 43.

[14] Panţu: **Plantele**, p. 43; şi com. de dl Vas. Sala: ***Copăcelul** face boabe negre; frunza lui samănă cu a răchitei sau salciei; crengile lui, fierte cu frunzele, se folosesc pentru **durere de gură** (pojar).*

Smeoaica. 368
(Laserpitium latifolium L.)

Smeoaica sau Smeoaia, numită în unele părţi şi Somnoroasă, este o plantă, care creşte mai mult la munte şi pe sub poalele munţilor şi numai rar când şi la ţară.

Cea dela ţară, care creşte mai cu samă la ţelină, e cu mult mai buiacă, mai arătoasă şi mai frumoasă decât cea dela munte, care e ceva mai prizărâtă.

Cu toate acestea însă forma şi coloarea atât a tuleului sau tuşleanului, care creşte drept în sus şi care ajunge uneori la o înălţime de peste un metru, cât şi a frunzelor şi a floarei, sunt la amândouă asemenea.

Tuleul sau bulihăul e înalt, rotund, rămurat şi gras; frunza, mai ales la rădăcină, lată, încolo mai mânânţică, împănată, lucie, ovală, puţin dinţată şi de coloare-i întunecat-verde; floarea mânânţică, borzoae şi albă, întocmai ca cea de coada-şoarecului, a morcovului-de câmp sau a celei de cucută; iară rădăcina, care miroasă a tămâie sau a petrinjel, e simplă, dreaptă, rar când rămurată, lungă, cu încreţituri şi groasă ca petrinjelul sau ca morcovul.

I. Pantu: Vocab. p. 24.

438. Smeoaica
(Laserpitium latifolium L.)

Smeoaica sau **smeoaia**, numită în unele părţi şi **smnoroasă**[1], este o plantă care creşte mai mult la munte şi pe sub poalele munţilor şi numai rar când şi la ţară.

Cea de la ţară, care creşte mai cu samă la ţelină, e cu mult mai buiacă, mai arătoasă şi mai frumoasă decât cea de la munte, care e ceva mai prizărâtă.

Cu toate acestea însă forma şi coloarea, atât a tuleului sau tuşleanului, care creşte drept în sus şi care ajunge uneori la o înălţime de peste un metru, cât şi a frunzelor şi a floarei, sunt la amândouă asemenea.

Tuleul sau bulihăul e înalt, rotund, rămurat şi gras; frunza, mai ales la rădăcină, lată, încolo mai mânânţică, împănată, lucie, ovală, puţin dinţată şi de coloare-i întunecat-verde; floarea mânânţică, **borzoaie** şi albă, întocmai ca cea de **coada-şoarecului**, a **morcovului-de-câmp** sau a celei de **cucută**; iară rădăcina, care miroasă a tămâie sau a petrinjel, e simplă, dreaptă, rar când rămurată, lungă, cu încreţituri şi groasă ca **petrinjelul** sau ca **morcovul**.[2]

[1] Panţu: Vocab., p. 24.

[2] După spusa rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă; a celor din Putna, dict. de Achelina Ursachi: *Bulihăul smeoaicei e înalt, are frunză ca trifoiul, atâta numai că e ceva mai mare şi mai roşietică, şi floare*

Smeoaica însă nu e numai de-un fel, ci de două feliuri: **de bărbat** şi **de femeie** sau **bărbătească** şi **femeiască**. Cea **bărbătească** se numeşte **smeu**, iar cea femeiască, **smeoaică** sau **smeoaie**. Amândouă feliurile acestea însă nu se cunosc pe nemică alta, ci numai pe rădăcină.

Rădăcina **smeului** adică are **barbă** sau, mai bine zis, are în partea cea deasupra nişte viţişoare ca părul cel de porc sau ca cel de cap. A **smeoaicei** însă n-are defel barbă, ci toată e netedă.[3] **Smeul** nu e bun de nemică.[4]

Smeoaica însă, deşi e o plantă tare amară, e foarte bună de leac, şi anume de afumat în casă contra tuturor boalelor şi a răutăţilor[5], mai ales însă pentru **spăriat** şi pentru **boala cea rea**, care se capătă din spăriat[6], precum şi pentru **durere de cap**, pentru **lungoare**, pentru **vătămătură** şi pentru **răutate** înuntru.

Femeile ştiutoare o caută de regulă în **Ziua de Sânziene** sau în **Ziua Crucii**, dar mai cu samă înainte de **Tăierea capului St. Ioan**, adică înainte de ce apucă a se cosi fânaţele, îi sapă rădăcina, o aduc acasă, o pun la uscat şi aşa o păstrează apoi, nu mai trebuiască, peste tot anul.[7]

Unele romănce însă nu se mulţămesc numai cu atâta, ci ele pun şi duc rădăcina de **smeoaică** în ziua de Paşti, dimpreună cu pasca, precum şi cu alte rădăcini de plante, la biserică, să se sfinţească de preot, şi aşa sfinţită o păstrează apoi peste tot anul.[8]

Iar când au trebuinţă de dânsa, atunci o scot de unde au pus-o şi afumă cu dânsa atât casa, cât şi pe cei ce sunt spăriaţi.[9]

---

albă, care se face la vârvul bulihăului şi care samănă cu floarea cea de ***cucută.***; tot de acolo, dict. de Domnica Schipor: ***Smeoaica*** *creşte numai la munte, are bulihău şi floare albă ca şi* ***cucuta.*** *Frunzele ei însă cresc numai jos la rădăcină şi sunt mânânţele.*; a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu: ***Smeoaica*** *are frunze ca* ***liliacul*** *şi se ţin câte trei la un loc; floarea ei e mânânţică, puţină şi albă; rădăcina lângă pământ are păr, iar cătră vârv e netedă ca* ***petrinjelul.***; a celor din Suceviţa, dict. de S. Sa sincelul Silvestru Tonigariu: ***Smeoaica*** *creşte mare, are frunză vârtoasă şi lucie, şi numai o singură rădăcină dreaptă, lungă, cu încreţituri, care miroasă a tămâie sau a* ***petrinjel,*** *şi care în jos e tot mai groasă. Tuşleanul creşte drept în sus şi are puţine frunze. Floarea smeoaicei e albă şi cam ca cea a* ***morcovului-de-câmp.*** *La ţară,* ***smeoaica*** *creşte mai frumoasă.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: ***Smeoaia*** *creşte hăt înalt, are numai un tuleu şi frunze late la rădăcină. Rădăcina ei e groasă ca la* ***iarba-cea-mare.*** *Floarea nu-i mândră, ci* ***borzoaie,*** *şi vine ceva cam roşuţă.* ***Smeoaia*** *se face numai în partea muntelui.*; a celor din Gura-Sadovei, dict. de Ioana Burduhos: ***Smeoaia*** *e rămuroasă ca* ***rostopasca,*** *are frunze ovale, dinţate, şi floare albă, lătăreaţă ca la* ***coada-şoarecului.***; a celor din Fundul-Moldovei, dict. de Anisia Gliga: ***Smeoaica*** *are floare albă, în forma floarei de la* ***cucută.*** *Tuleul, pe care e crescută floarea, e rotund şi foarte gras. Frunzele sunt în forma oului şi pe margini cu puţini dinţi.*

[3] După spusa rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu; a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor: ***Smeoaica*** *e de două feliuri:* ***de bărbat*** *şi* ***de femeie.*** *Cea de bărbat are rădăcină ca şi-o barbă, adică are deasupra nişte viţişoare ca părul cel de porc. Iar cea de femeie n-are barbă.*; a celor din Braşca, dict. de Gherasim Roşca: *Partea bărbătească a smeoaicei are la sfârşitul rădăcinei nişte viţişoare ce samănă cu părul de pe cap.*

[4] Dict. de M. Popescu.

[5] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă; şi a celor din Ciudei, dict. de M. Popescu.

[6] După spusa rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor: ***Boala cea rea*** *se capătă din spăriat.*

[7] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de P. Buzilă; a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[8] Dat. rom. din Straja, dict. de Maria Păsăilă.

[9] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de P. Buzilă; şi a celor din Straja, dict. de M. Păsăilă.

E de observat însă că în casă se afumă cu rădăcina plantei acesteia orişicând e bântuită de boale şi de spiritele cele rele. Pe cei spăriaţi însă, sara, când se culcă şi de cele mai multe ori, pintre uşă.[10] Iară femeia ce-i afumă rosteşte în timpul afumării de două ori dupăolaltă următoriul descântec:

Nouă spăriaţi mai mici,
Nouă spăriaţi mai mari:
Înholbaţi
Şi colţaţi,
Şi pletoşi
Şi spărioşi,
Lui N. că s-au arătat
Şi de mână l-au luat
Neadormit,
Neodihnit,
Nemâncat
Şi-nsătat
Şi l-au dat
Peste nouă dealuri nalte.
N. tare s-o spăriat
Şi-o striga ...
Cum îi Samca de sborşită
Şi de-urâtă,
Şi ciudată,
Şi-nfocată,
Fioroasă
Şi pletoasă
Şi vine de sminteşte
Pruncii femeilor,
Şi suge, de găteşte
Feţele pruncilor.
Aşa să fie şi lui N.
Acest descântec de leac.
Şi cum nu s-alege
Nemică de spuma cea de apă
Că se tot duce
Pân' ce toată sacă,
Şi se topeşte
Şi se prăpădeşte.
Aşa să nu s-aleagă
Şi să nu se-nţeleagă

[10] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu; a celor din Braşca, dict. de Gherasim Roşca.

Nemică din spăriatul lui N.
Că s-a dus
La muntele cel de sus,
Şi-acolo s-a prăpădit
Toată răutatea lui N.
Să n-o mai aibă-n veac![11]

Atât cei **spăriaţi**, cât şi cei ce au **boala cea rea** care se capătă, după cum am spus şi mai sus, din spăriat, nu numai că se afumă cu rădăcină de **smeoaică**, ci punând-o în rachiu ca să mocnească, unde poate să steie chiar şi un an, o şi beu.[12] Cei ce au **durere de urechi** sau **durere de cap**, dar mai ales cei ce au **lungoare**, se afumă asemenea cu rădăcină de **smeoaie**, şi anume atuncea când le huieşte în cap.[13] Cei ce au **vătămătură** pun rădăcina de **smeoaică** în holercă să mocnească şi, după ce a ieşit toată puterea dintr-însa, beu holercă de-aceasta demineaţa, pe **inima deşartă**.[14] Unele femei însă sunt de părere că nu e bine de pus în holercă, pentru că se **omoară**, ci să se puie în borş sau în apă, şi borş sau apă de aceasta să beie apoi pe **inima deşartă**, şi atunci e de folos, altmintrelea nu.[15]

Cei ce au **răutate înuntru**, adică atunci când nu se mai pot strânge înuntru, fierb rădăcină de **smeoaică**, însă numai foarte puţină, pentru că e foarte amară, pun apoi asemenea foarte puţină zamă de-aceasta în holercă şi, bând-o, răutatea le trece.[16]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că de familia **smeoaicei** sau **smeoaiei** se mai ţine încă o plantă, pe care românii asemenea o cunosc după nume. Şi aceea e: **somnoroasa**, lat. Laserpitium pruthenicum L.[17]

*

Smeoaica este de leac pentru **vătămătură**, dacă se fierbe rădăcina ei şi se bea.[18]

Smeoaica e o plantă bună de leac pentru stomac, amestecată cu **potroacă** şi pusă în spirt se poate bea.[19] **Smeoaica** e bună de stomac, de umflătură din spaimă, scârbă.[20]

*

Smeoaia e bună de afumat de **durere de cap** şi de **durere de urechi**.

---

[11] Dict. de M. Popescu din Ciudei.
[12] Dat. rom. din Straja, dict. de M. Păsăilă; şi a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor.
[13] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; şi a celor din Fundul Moldovei, dict. de Anisia Gliga.
[14] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Gura-Sadovei, dict. de Ioana Burduhos: ***Rădăcina de smeoaie e bună de vătămătură, se fierbe şi se dă celor bolnavi de băut.***; a celor din Fundul-Moldovei, dict. de Anisia Gliga.
[15] Cred. şi dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu; a celor din Putna, dict. de Achelina Ursachi; şi a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu.
[16] Dat. rom. din Marginea, dict. de Il. Boicu.
[17] Panţu: **Vocab.**, p. 24.
[18] Din Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.
[19] Din Mitocul-Dragomirnei, com. de Leon Roşca.
[20] Com. de dna El. Nic. Voronca.

95

Smeurariul

(Rubus Idaeus L.)

Smeurariul sau Smeurul, numit altmintrelea şi Mana-jidovului, Rug-de-munte, Rug-de-smeură şi Rugul-jidovului[1], este un tufariu, care creşte de regulă prin tufişurile şi smizile de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi şi care produce un fel de fruct, numit Smeură, în Macedonia: Azmiură, de mărimea şi asemănarea Murei, însă de coloare roşie.

Sunt o samă de Smeurari, cari produc şi fructe albe sau gălbii. Aceia se numesc în cele mai multe părţi din Bucovina, spre deosebire de Smeurariul adevărat, Urşini sing. Urşin şi Urşinari sing. Urşinariu, iar fructele lor Smeură-albă şi Urşină sau Urşină[2], probabil din causă că urşii se vor fi bătând

1). Panţu: Plantele p. 269; – şi com. de P. Oltean: „Arbustul ce produce Smeură se numeşte în Haţeg Smeurariu."

2). Dat. Rom. din Crasna, dict. de Zamfira Tuniac: „Urşinul sau Urşinariul este un fel de pom, care face poame mari ca murea şi cari sunt foarte acre." – a celor din Poiana-Ştampii, dict. de S. Sa păr. Dim. Brăilean, paroch.

439. Smeurariul
(Rubus Idaeus L.)

Smeurariul sau **smeurul**, numit altmintrelea şi **mana-jidovului, rug-de-munte, rug-de-smeură** şi **rugul-jidovului**[1], este un tufariu care creşte de regulă prin tufişurile şi smizile de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi şi care produce un fel de fruct, numit **smeură**, în Macedonia: **azmiură**, de mărimea şi asemănarea **murei**, însă de coloare roşie.

Sunt o samă de **smeurari** cari produc şi fructe albe sau gălbii. Aceia se numesc în cele mai multe părţi din Bucovina, spre deosebire de **smeurariul** adevărat, **urşini** sing. **urşin** şi **urşinari** sing. **urşinariu**, iar fructele lor **smeură-albă** şi **ursină** sau **urşină**[2], probabil din cauză că **urşii** se vor fi bătând după fructele lor, dacă nu mai mult, cel puţin tot aşa de tare ca şi după smeura adevărată.

Locul unde cresc mulţi **smeurari** se numeşte în Bucovina **smeuriş** pl. **smeurişuri**, iară în

[1] Panţu: **Plantele**, p. 269; şi com. de P. Oltean: *Arbustul ce produce smeură se numeşte în Haţeg smeurariu.*

[2] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamfira Tuniac: ***Urşinul sau urşinariul este un fel de pom care face poame mari ca murea şi cari sunt foarte acre.***; a celor din Poiana-Ştampii, dict. de S. Sa păr. Dim. Brăilean, paroh.

unele părţi din Moldova, precum bunăoară în munţii jud. Suceava: **padiş**.[3]

Tot în munţii jud. Suceava i se zice smeurei celei prizărite, adică slab dezvoltată, **hupcâtă**.[4]

Smeura, adică fructele **smeurariului**, având un miros şi un gust foarte plăcut, nu numai că se mânâncă cu mare plăcere, ci ea se întrebuinţează încă şi ca leac contra **răcelei**.

Aşa, dacă este cineva răcit, se fierbe **smeură** uscată şi zama ce iesă dintr-însa se bea fierbinte, anume ca să scoată răceala.[5]

[3] *Şezătoarea*, vol. V, p. 115: *Padiş = rugi mici de smeură, merişoare, afine, încărcaţi de fructe.*

[4] *Şezătoarea*, vol. V, p. 100: *Hupcâtă se zice despre smeură şi alte rozacee, când sunt prizărâte (slab dezvoltate).*

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 66.

393

Smeurica.
(Reseda odorata L.)

Smeurica se numesce atât în Bucovina cât şi în unele părţi din Transilvania încă şi Smeuriţă, Reseda şi Rezedă, iară în Ţara-românească: Roseta, Rozeta şi Rozeta-mirositoare.[2] Ea este o floare mică, care se află numai cultivată prin grădinile de flori şi care are un miros pătrunzătoriu ca de smeură, de unde-i vine şi numirea de Smeurică şi Smeuriţă. Iar când şi dela cine şi-a căpătat ea acest miros pătrunzătoriu şi plăcut ni-o spune următoarea legendă din Ţara-românească:

„Întru început, florile n'aveau miros.

„Mai târziu, Dumnedeu se preumbla prin grădina Paradisului, însoţit de Sf. Petru.

„Toate florile se mirau de mirosele cu cari era încunjurat Creatoriul.

„Sf. Petrea, auzindu-le, spuse Domnului mirarea florilor.

—„Dacă se miră,— porunci Domnul,— să vie

1). Panţu: Vocab. p. 40.

2). Grecescu: Conspect p. 90; Panţu: Vocab p. 40; Brândză: Limba bot. publ. în Columna lui Traian cit. p. 386.

440. Smeurica
(Reseda odorata L.)

Smeurica se numeşte atât în Bucovina, cât şi în unele părţi din Transilvania încă şi **smeuriţă, resedă** şi **rezedă**[1], iară în Ţara-românească: **rosetă, rozetă** şi **rozetă-mirositoare**[2]. Ea este o floare mică, care se află numai cultivată prin grădinile de flori şi care are un miros pătrunzător ca de **smeură**, de unde-i vine şi numirea de **smeurică** şi **smeuriţă**. Iar când şi de la cine şi-a căpătat ea acest miros pătrunzător şi plăcut ni-o spune următoarea legendă din **Ţara-românească**:

Întru început, florile n-aveau miros.
Mai târziu, Dumnezeu se preumbla prin grădina Paradisului, însoţit de St. Petru.
Toate florile se mirau de miroasele cu cari era încunjurat Creatoriul.
St. Petrea, auzindu-le, spuse Domnului mirarea florilor.
- Dacă se miră, porunci Domnul, să vie una câte una, să le dau şi lor miros.

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 40.
[2] Grecescu: **Conspect**, p. 90; Panţu: **Vocab.**, p. 40; Brândză: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, *cit.* p. 386.

Când florile veniră, Dumnezeu le stropi cu câte un miros, însă pe rozetă vărsă mai mult miros ca pe orice floare.

De-atunci toate florile au câte un miros, iar rozeta are un miros mai puternic![3]

Smeurica se samănă şi se ţine prin grădinile de flori mai mult pentru mândreaţa şi pentru mirosul ei, iar de întrebuinţat, se-ntrebuinţează numai ca vomitiv, purgativ, antiscorbutic[4], şi mai ales spre ungerea ştiubeielor, când roieşte vreun roi de albine, cărora le place mirosul ei, să tragă şi să se prindă mai lesne şi mai degrabă în ştiubei.[5]

Afară de **smeurica** despre care ni-o fost până aicea vorba, se mai află încă două plante, cari se ţin de familia ei şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Rechia, rozeta sau **rezeda-sălbatică**, lat. Reseda lutea L.[6], şi

Smeurica-bărbătească, lat. Reseda luteola L.[7]

*

Smeuiţa, probabil **smeuriţa**.[8]

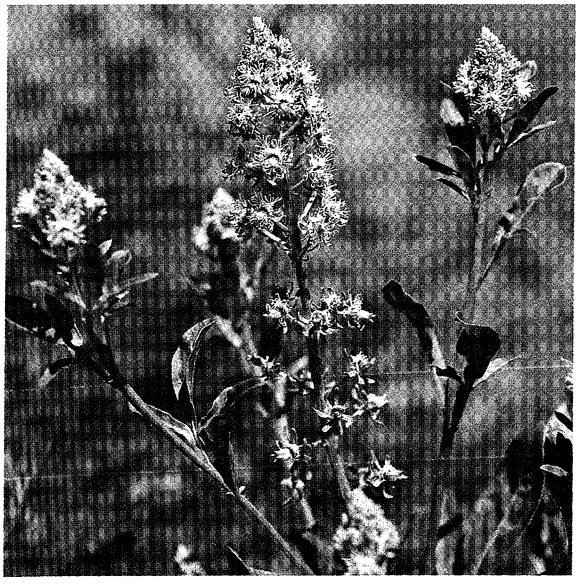

[3] I. Morar: **Legendele florilor**, t. I, p. 42.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 61.
[5] S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 163.
[6] Panţu: **Vocab.**, p. 40; Grecescu: **Conspect**, p. 90.
[7] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga.
[8] Gligor, nr. 52.

65

Smochinul.

(Ficus Carica L.)

Smochinul e un pom cunoscut Românilor numai după nume, nu însă şi din vedere, fiind că el nu creşte prin părţile noastre, ci numai prin ţările cele calde.

Fructul său însă, numit smochină pl. smochine, e mai de toţi Românii foarte bine cunoscut, fiind că mai în fie-care prăvălie mai mare se află câte una sau mai multe păpuşi de smochine de vânzare.

Fiind smochinele dulci şi foarte gustoase, se-ntrebuinţează atât spre mâncare cât şi ca leac contra durerii de măsele, a buboaelor, a bubei rele şi a bubei negre.

Aşa cu smochine se-mpodobesc pomii, carii se fac la parastase, la prasnice şi la înmormântări.

Cu smochine în taşcă se duce mirele la mireasă în decursul timpului dintre logodnă şi cununie.

Cu smochine şi cu strafide sau stafide trătează feciorii de la ţară pre iubitele lor când le cercetează.[3]

3. Dat. Rom. din Bucovina şi a celor din Moldova.

441. Smochinul
(Ficus Carica L.)

Smochinul e un pom cunoscut românilor numai după nume, nu însă şi din vedere, fiindcă el nu creşte prin părţile noastre, ci numai prin ţările cele calde.

Fructul său însă, numit **smochină** pl. **smochine,** e mai de toţi românii foarte bine cunoscut, fiindcă mai în fiecare prăvălie mai mare se află câte una sau mai multe **păpuşi** de **smochine** de vânzare. Fiind **smochinele** dulci şi foarte gustoase, se-ntrebuinţează atât spre mâncare, cât şi ca leac contra **durerii de măsele,** a **buboaielor,** a **bubei rele** şi a **bubei negre.**

Aşa cu **smochine** se-mpodobesc pomii cari se fac la parastase, la praznice şi la înmormântări. Cu **smochine** în taşcă se duce mirele la mireasă în decursul timpului dintre logodnă şi cununie. Cu **smochine** şi cu **strafide** sau **stafide** trătează feciorii de la ţară pe iubitele lor, când le cercetează.[1]

Şi tot cu **smochine** şi cu **stafide** îmbie şi orăşanul pe cuconiţa de la ţară. Căci iată ce ne spune o doină poporană din **Transilvania** în privinţa aceasta:

[1] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova.

Cuconiţă de la ţară,
De ce ţi-i guriţ'amară?
*- Doar' de **turtă de secară**!*
- Vin' la mine-n Bucureşti,
Guriţa să ţi-o-ndulceşti
*Cu **stafide, cu smochine**,*
Cu guriţa de la mine![2]

Dacă cineva capătă **durere de măsele** şi i se umflă ginginele, fierbe una sau mai multe **smochine** în lapte dulce şi laptele acela îl ţine apoi în gură cât de fierbinte poate. Iar dacă i s-a făcut beşică pe gingine, atunci taie o **smochină** de cele fierte în două şi aşa călduţă cum este, o pune pe beşică, până ce se dezumflă beşica şi-i încetează durerea.[3]

Dacă cineva a căpătat un **buboi**, voind să coacă şi să spargă mai degrabă ca să se scurgă răutatea dintr-însul şi să se vindece cât mai curând, taie o **smochină** în două şi o pune caldă pe dânsul. Buboiul, în urma aceasta, în curând coace, se moaie, se sparge şi toată răutatea iesă dintr-însul. Dacă a căpătat cineva **bubă rea** sau **bubă neagră**, femeia care e chemată ca să-l vindece ia un ac şi o **smochină** şi, înfingând cu acul în smochină, descântă astfel:

S-a luat Ibolina
Şi cu Magdalina
Şi-au mers în codru-a vâna.
Şi-au îmblat cât au îmblat,
*Bou **bârnac**[4] că şi-au vânat*
Şi pe teleagă l-au pus
Şi acasă l-au adus,
*Mare **plegit'au** făcut.*[5]
În nouă oale l-au pus,
La nouă focuri l-au fiert
Nouă mese au întins
Şi la mese albe-au pus:
Pe Sf. Duminică
Cu Sf. Luni,
Pe Sf. Luni
Cu Sf. Marţi,
Sf. Marţi
Cu Sf. Miercuri,
Sf. Miercuri
Cu Sf. Joi,
Sf. Joi
Cu Sf. Vineri,
Sf. Vineri
Cu Sf. Sâmbătă.
Bine le-au cinstit,
Bine le-au omenit,
Bine-n samă le-au luat
Bine-n samă le-au băgat.
*Numai pe **buba cea rea***
De la N. din (cutare loc)
N-au cinstit-o,
N-au omenit-o,
În samă n-au băgat-o
În samă n-au luat-o.
Ea de scârbă şi de-alean
Din vârv s-a uscat,
Din rădăcin'a secat.
Bubă albă,
Bubă albastră,
Bubă neagră,
Bubă roşie,
Bubă galbănă,

[2] Bibicescu, *op. cit.*, p. 223.
[3] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Smochina cu miere e bună de măsele.*
[4] **Bârnac** = cu coarne ca la cerbi.
[5] **Plegită** = mari bucate.

*Bubă **gihorâtă*** [6],
Bubă mohorâtă,
Bubă cu zoaie,
Bubă cu punoaie,
*Bubă cu giunghiuri **ustunoaie***
Să piei,
Să răspiei
Ca spuma de mare,
Ca roaua de soare
Ca stupitul din cărare.
N. să rămâie curat,
Luminat
Ca aurul strecurat,
Ca Dumnezău cum l-o dat!

Când rosteşte cuvintele: *Ca stupitul în cărare*, atunci suflă de trei ori asupra **bubei celei rele** şi tot de-atâtea ori stupeşte jos.

După ce în chipul acesta a sfârşit de descântat, pune **smochina** la **buba cea rea** şi o leagă.

Făcând aceasta, se crede că **buba** sparge, se curăţeşte şi se vindecă.

Aice trebuie să observăm că dacă **buba** e **galbănă**, se descântă în **mac**, dacă e **albastră**, în **poamă-neagră**, iar dacă e **albă**, în **ceapă-albă**.[7]

În fine, mai e de amintit şi aceea că **smochina** figurează câteodată şi-n fruntea unor doine.

Iată una şi dintre aceste doine şi anume de dor:

*Şi-apoi foaie de-o **smochină**,*
Du-te dor şi iară vină
Nu mă mai lăsa străină
Ca pe-o floare-ntr-o grădină.[8]

*

Smochinul.[9]

[6] **Gihorâtă** = roşu ce bate-n alb sau ghiviziu, liviziu.

[7] Dat. rom. din Câmpulung, com. de I. Grămadă, stud. gimn.; cf. şi Panţu: **Vocab.**, p. 17: *Poporul nostru pune **smochină** caldă pe **buboaie** şi pe **buba neagră**.*; dr. N. Leon: *Smochină caldă se rupe şi se pune cu partea internă la **buba neagră**.*

[8] ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 167.

[9] ***Familia***, XXVIII, p. 87; Papahagi, p. 265, 293.

442. Socul
(Sambucus nigra L.)

436

Socul
(Sambucus nigra L.)

Cu privire la Soc, numit în unele părți din Moldova, precum bunăoară în jud. Tecuci, și Socru [1] iară în Macedonia: Iboz [2], există la Românii din Bucovina următoarea legendă:

„A fost odată o nevastă, care după mulți ani
(urmează Cap. Șiret III, p. 363–364)

Iar, de când s'a spânzurat Iuda de Soc, de atunci se vede că a remas credința, foarte respândită la Românii din Bucovina, că atât Socul cât și locul de pe lângă dânsul nu este curat.

Și mai cu seama Socii ce cresc pe hotare, pe mieziuine, nu sunt curați, pentru că pe aceștia se aruncă fel de fel de necurățenii. [3]

Românii din unele părți ale Transilvaniei cred și spun că există un spirit necurat și răutăcios, care omoară pre copiii cei nebotezați și care se numește Baba Coaja.

Baba-Coaja, care corespunde ființei mitologice germane „Frau Brechta mit dem Klumpfuss" și care e regina tuturor spiritelor celor necurate

1). Com. de dl Tud. Pamfile.
2). Panțu: Plantele p. 270.
3). După spusa Rom. din Calafindești, dict. de Vasile Jerban.

Cu privire la **soc**, numit în unele părți din Moldova, precum bunăoară în jud. Tecuci, și **socru**[1], iară în Macedonia: **iboz**[2], există la românii din Bucovina următoarea legendă:

A fost odată o nevastă care după mulți ani n-a avut nici un copil și, dorind să aibă măcar unul, a întrebat pe cine a socotit că i-ar da un sfat bun: cum să poată și ea avea un copil. În urma urmelor, văzând că nimeni nu-i poate ajuta, se duse la un **vrăjitor vestit** *și-l întrebă și pe acesta: avea-va vreun copil, ori ba?*

Vrăjitorul, cum e treaba vrăjitorilor, căutându-i mai întâi în palmă și în cărți, apoi mai cetind și pe stele, îi spuse că ea după un an, va naște un băiat cu care, după douăzeci de ani, are să trăiască în fărădelege. Nevasta se mânie foc pe vrăjitor, socotind că-i spune niște minciuni cornurate și, fără a-l mai întreba și despre altele, se întoarse acasă.

Dar iată că în scurt timp după aceasta, purcese grea și după nouă luni, născu un băiețel.

Acum văzu nevasta că începe a se împlini prorocia vrăjitorului și căzu pe gânduri ce să

[1] Com. de dl Tud. Pamfile.
[2] Panțu: **Plantele**, p. 270.

înceapă, ca să nu se împlinească până-ntr-un fir tot ce-i spusese vrăjitorul.

Aşadar, după câteva zile de la naşterea copilului pe care l-a numit **Iuda**, *tocmi un butnar să-i facă un* **poloboc**. *Când fu polobocul gata, puse copilul înăuntru, astupă bine polobocul, apoi îl duse de-l aruncă pe o apă curgătoare, ca să meargă la vale, unde-l vor duce valurile.*

Noul Moise ajunse într-un târziu la un loc unde se aflau două neveste tinere **ghilind nişte pânze**. *Nevestele văzură* **polobocul**, *se repeziră îndată spre el şi-l scoaseră la mal. Atunci auziră ieşind dintr-însul un glas înăduşit ca de copil. Deci se apucară amândouă să desfunde polobocul în grabă şi aflară copilul într-însul. Iuda trăia! ... Una dintre cele două neveste n-avea nici un copil, iar ceealaltă avea unul de ţâţă. Cea fără de copil, zise:*

- Eu tot n-am copii, deci l-oi lua pe acesta şi l-oi creşte!

Iar cealaltă îi răspunse:

- Deoarece tu n-ai nici un copil şi prin urmare nu le ştii rândul, îţi va fi cu greu să-l ţii şi să-l creşti. Eu însă, fiindcă am un copil de ţâţă, îl voi ţinea şi pe acesta, că nu e lucru mare. Şi-apoi ar fi şi păcat de Dumnezeu să-l lăsăm să se ducă pe apă, căci cine ştie de ce a fost aruncat ... În lume sunt multe întâmplări!

Şi cum a zis, aşa a şi făcut. A luat copilul găsit în poloboc, l-a dus acasă şi l-a hrănit şi crescut dimpreună cu copilul său. Când alăpta pe copilul său, alăpta şi pe cel străin ... Pe amândoi îi creştea cu aceeaşi îngrijire părintească; îi culca şi adormea în unul şi acelaşi leagăn.

Dar, într-o noapte, ce face şi ce direge **Iuda**, *cum se-ntoarce în leagăn, ... destul atâta că omoară pe copilul crescătoarei sale şi rămâne numai singur.*

Maică-sa de suflet plânse ce plânse după copilul mort, căci îi părea rău după dânsul, ca oricărei maici, dar după ce l-a îngropat, se mângâia şi crescu pe Iuda, cu aceeaşi îngrijire ca şi mai nainte. Când s-a făcut Iuda mare, cam de optsprezece ani, oamenii din sat, cum sunt oamenii, îi spuseră că iacă cum şi iacă cum! că el nu este adevăratul fiu al femeii care l-a crescut şi-l ţine, ci al alteia. Îi povestiră adică toată întâmplarea cum a fost găsit în poloboc, cum a fost crescut şi cum a omorât pe adevăratul fiu al crescătoarei sale.

Iuda, mai fiind smomit şi de gurile cele rele ale oamenilor, îşi părăsi pe maica de suflet şi se duse-n lume ... Astfel, mergând el din sat în sat, lucrând când la un om, când la altul, ca să se poată hrăni şi îmbrăca, rătăci până într-al douăzecilea an al vieţii sale, când ajunse în satul unde s-a născut. Aici încă s-a apucat a lucra pe la unul şi altul, până ce în urmă sosi şi la părinţii săi, cari nu-l cunoscuseră defel şi pe cari nici el nu-i putea cunoaşte.

După câtva timp, cum îi va fi fost de rând, Iuda se dete în dragoste cu maică-sa şi prorocia vrăjitorului se împlini. Odată îl întrebă maică-sa:

- Băietane dragă! De unde eşti tu?

- Apoi dă!... mai ştiu şi eu de unde sunt? - răspunse Iuda – din lume!... căci iacă cum şi iacă cum!... Cutare femeie din cutare sat m-a aflat plutind într-un poloboc pe cutare apă, m-a scos din poloboc şi m-a crescut ... Atâta-i tot ce ştiu eu!...

Atunci femeia, recunoscându-şi feciorul, îl blăstămă şi-l alungă de la casă, zicându-i:

- Să fii blăstămat, sământă rea şi netrebnică!... căci tu-mi eşti fecior, ... să piei degrabă din ochii mei, ca să nu te mai văd, cât voi fi şi voi trăi!

Iuda, văzând cât de greu a păcătuit, fără să mai aştepte ceva, s-a luat şi iarăşi s-a pornit prin lume. În acelaşi timp îmbla şi Isus Christos cu apostolii şi-i mai trebuia încă unul. Întâlnind

dar pe Iuda şi văzându-l fără căpătâi, socoti ce socoti ... socoti să fie bine, şi-l luă în ceata sa, ca al doisprezecelea apostol.

Mai târziu, îmblară jidovii să prindă pe Isus şi să-l omoare, dar nu-l puteau recunoaşte, deoarece era îmbrăcat. Însă, odată, Isus se afla cu apostolii săi la o şcoală ca să se roage. Atunci, Iuda întâlni pe jidovii care-l prigoneau pe Isus şi le zise:

- Vai, că proşti oameni mai sunteţi voi!... De când îmblaţi după Isus şi totuşi nu-l mai puteţi cunoaşte şi prinde ... Deci, să ştiţi de la mine, că acela lângă care mă voi alătura eu şi-l voi îmbrăţişa, e Isus Nazarineanul pe care-l căutaţi!...

Astfel a vândut Iuda pe Mântuitorul pentru 30 de arginţi. Iar jidovii au prins pe Isus şi l-au răstignit. Acum lui Iuda îi păru rău de fapta sa. De altă parte ştia de mai nainte că Isus Christos, după moartea sa, are să se ducă în iad, pentru ca să scoată de acolo toate sufletele. Socoti dar c-ar fi bine să moară şi el şi să se ducă mai nainte de Isus în iad, ca apoi să fie scos şi dânsul şi aşa să se mântuiască de păcatele sale. Deci îşi cumpără o şforiţă de doi cruceri şi se duse la un **soc** *să se spânzure. Dar ramura de soc, fiind fragedă, nu-l putu ţinea şi Iuda căzu jos. Acum era prea târziu de spânzurat; deci Iuda părăsi degrabă* **socul** *şi se porni tot într-o fugă spre* **iad**, *cu scop de a intra de viu într-însul. Iată însă că pe drum se-ntâlni cu Isus Christos care se-ntorcea cu sufletele de la* **iad**, *şi cum dete cu ochii de dânsul, îl întrebă:*

- Doamne! aşa degrabă vii cu sufletele?

- Da! răspunse Isus.

- D-apoi eu abia acum mă duceam la **iad**!

- Apoi du-te! zise Isus şi se porni mai departe cu sufletele ...

Iuda însă nu s-a mai întors cu dânsul, ci s-a dus şi a întrat de viu în **iad**, *şi cum a întrat, acolo a rămas!... Şi n-a mai ieşit afară ...*[3]

Dar de când s-a spânzurat **Iuda** de **soc**, de atunci se vede că a rămas credinţa, foarte răspândită la românii din **Bucovina**, că atât **socul**, cât şi locul de pe lângă dânsul nu este curat.

Şi mai cu samă **socii** ce cresc pe hotare, pe miezuine, nu sunt curaţi, pentru că pe aceştia se aruncă fel de fel de necurăţenii.[4]

Românii din unele părţi ale **Transilvaniei** cred şi spun că există un spirit necurat şi răutăcios, care omoară pe copiii cei nebotezaţi şi care se numeşte **Baba-Coaja**.

Baba-Coaja, care corespunde fiinţei mitologice germane ***Frau Brechta mit dem Klumpfuss*** şi care e regina tuturor spiritelor celor necurate şi rele, are, după credinţa românilor transilvăneni, un picior de fier, unghii de aramă la degetele mânelor şi un nas lung de sticlă. Ea omoară pe copiii nebotezaţi, iar sufletele lor le închide în tufişe de **soc**, unde petrec apoi până le putrezeşte corpul.[5]

Sub **soc**, după credinţa românilor din **Bucovina**, şede şi **Ucidă-l-Crucea**. De aici vine apoi că şi banii îngropaţi sub vreun **soc** nu sunt niciodată curaţi, şi nimene nu poate să-i sape şi să-i scoată afară. **Necuratul**, care a pus codiţa pe dânşii, nu lasă pe nimene să se apropie de ei. Şi dacă unul sau altul se încumetă a se apropia, Necuratul îi măltrătează, îi strâmbă fălcile, îi suceşte

[3] Dictat de Vasile Ungurean, român din Ilişeşti; [vezi] ***Albina Carpaţilor***, III, p. 363-364.

[4] După spusa rom. din Calafindeşti, dict. de Vasile Şerban.

[5] S. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 33.

picioarele, îl ologeşte şi câte nu-i mai face.[6] Nu e bine nici să se culce cineva sub **soc**, căci, după cum spune poporul, poate să-l ajungă vreo nenorocire. Dacă se-ntâmplă să treacă atunci **duhurile cele necurate**, omul poate chiar să şi nebunească.[7]

Multora, cari s-au culcat sub vreun **soc**, după cum afirmă cei mai mulţi români, **Necuratul** sau că le-a strâmbat vreo falcă, sau că le-a sucit vreun picior, ori i-a ologit şi aşa i-a lăsat toată viaţa. De aceea, atât românii din **Bucovina**, cât şi cei din **Transilvania**, se feresc foarte tare de a săpa mai cu samă **socii** cei de pe miezuine şi hotare şi a se culca sub dânşii. Ba, ei zic că nu e bine a lega nici vitele de vreun **soc**, căci şi acestora li se întâmplă ca şi oamenilor.[8]

Dacă **socul** e aproape de casă, şi prin urmare face multă încurcală, încă nu e bine să-l sminteşti, căci cel ce-l sminteşte, adică îl sapă şi îl scoate din pământ, îndată se bolnăveşte.[9]

Lemnul de soc, după credinţa poporului, nu e bun de ars, pentru că produce **dureri de măsele**.[10] Ba, ce e încă şi mai mult, **Necuratul** începe a face celor din casă o mulţime de neplăceri şi neajunsuri.[11] Din **ramurile de soc**, cari au trecut de-un an, fac românii ţevi de depanat tort, şi altele mai mari pentru slobozirea vinului şi a rachiului din balerci şi alte vase mai mici.

Mai departe, tot din aceste rămurele se fac şi **fluieraşe**, **trişce** sau **trişcuţe**, **proaşte** şi **puşcuţe**, cu cari se joacă, adică cu cari împroaşcă şi împuşcă băieţii, iar din cele mai groase şi mai tari, **mosoare** şi **fluiere**.

Din **rămurele de soc**, cari sunt numai de-un an, fac vrăjitoarele şi-o mulţime de farmece şi vrăji fetelor, dar mai cu samă **de dragoste** şi **de ursită**.[12] Nu o dată însă îşi fac **de dragoste** cu rămurele de-acestea chiar şi fetele singure, fără intervenirea vrăjitoarelor. Iar când se apropie de **soc**, ca să ieie dintr-însul rămurelele ce le trebuie, zic:

Soc morsoc!
Fă-mi de dragoste să joc.
Că eu de-oi juca
Din rădăcină te-oi săpa,
În lapte dulce te-oi spăla
Şi bună cinste că ţi-oi da.
Iar de n-oi juca
Din rădăcină te-oi săpa
Şi-n foc te-oi arunca![13]

În **Transilvania** însă este datină ca nu numai fetele, ci chiar şi feciorii să-şi facă **de dragoste**, dar nu cu rămurele, ci cu **frunză de soc**.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină din Igriş:

Frunză galbină de soc,
Dă-mi o foaie de noroc,
Că azi-mâne voi pleca
Să mai văd de mândra mea.

---

[6] Credinţă comună în Bucovina.

[7] Cred. rom. din Cândreni, com. de dl Petru Ursul.

[8] După spusa rom. din Ilişeşti, dict. de V. Ungurean, şi a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; şi a celor din Siret, dict. de C. Ţurcan: *Dacă **socul** e aproape de casă, să nu-l sminteşti, căci cel ce îl sminteşte, îndată se bolnăveşte.*; S. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 33: *Din cauza aceasta apoi, românii din Transilvania nicicând nu strică sau sapă bucuros soc.*

[9] Cred. rom. din Siret, dict. de C. Ţurcan.

[10] Dict. de V. Ungurean şi M. Molociu.

[11] Dict. de C. Ţurcan: *Nu e bine să se ardă **socul**, ca cel **necurat** să nu zăhăiască în casă.*

[12] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[13] Dat. rom. din Mahala, dict. de Evdochia, soţia lui Ionică a lui Iordachi Isac, şi com. de acesta.

Merge-voi în şezătoare
Până pe la nouă oare
Tot cântând şi fluierând
Pân' ajung şi eu la rând,
De-i vedea că voi juca
Să ştii că va fi a mea,
De-i vedea că nu o joc
Să ştii că-s fără noroc.

Atunci, vai, frunză de tine,
N-ai avea noroc şi bine,
Şi vai, frunzuţă de soc,
Că te-arunc îndată-n foc.
Să ştii că nu mă mai rog
Pentru frunza ta de soc,
Şi nici pentru a ta floare
Ca feciorii să se-nsoare![14]

Floarea socului se-ntrebuinţează ca medicament în contra mai multor boale, precum: în contra **tusei** şi-a **năduşelei**, a **răcelei** şi a **răguşelei**, a **coriului** şi a **vărsatului de vânt**, a **orbalţului** şi a **jolnelor** sau **scrofulelor**, precum şi în contra **răpciugei**.

Cei ce au **tusă** ori **năduşală** culeg **floare de soc**, o uscă bine, o păstrează peste tot anul şi, când le trebuie, fac dintr-însa un fel de herbată, o beu şi, după cum spun, se însănătoşează.[15]

Pentru oamenii **răciţi** şi **răguşiţi**, se fierbe la un loc cu **floare de soc** şi **floare de romăniţă**, lat. Matricaria Chamomilla L., într-o oală bine acoperită. Apoi se strecură într-un pahar, se-ndulceşte cu zahar alb şi se dă omului răcit şi răguşit să bea sara, când se culcă. Totodată e de lipsă ca răguşitul să se acopere bine ca să asude şi să adoarmă nerăcorit.[16]

Pentru cei ce au **coriu de vânt** sau **vărsat de vânt**, se fierbe **floare de soc** într-o oală cu apă proaspătă, ne-ncepută. Apoi se strecură apa, se pune într-însa puţin zahar, şi astfel prepărată se dă celor bolnavi să o bea. Herbata aceasta are puterea de a zvârli răutatea afară; **coriul** şi **vărsatul** iesă îndată pe trup, începe a se usca şi nu peste mult timp bolnavii se vindecă.[17] Pentru **orbalţ** se fac din **flori de soc** perinuţe, cari se înfierbântă şi se pun apoi calde la **orbalţ**.[18] Dacă unii sau alţii fac **jolne** (scrofule) la grumaz, romăncele le **oblojesc**[19] cu **floare de soc**, şi anume: prăjesc floarea bine şi o pun călduţă la jolne.

O samă de romănce o mestecă cu **tărâţe de grâu**, o încălzesc bine şi o pun la **jolne**, cari dau îndărăpt şi în scurt timp se vindecă.[20] Pentru **răpciugă** se ia **floare de soc** şi **nechită**, adică **floarea găinii**, se fierbe două oare în apă şi se dă apoi calului ce suferă de această boală să beie.[21] **Coaja de soc** tânăr, verde, se despoaie, se încălzeşte între două pietre calde şi se leagă la **erisipel**. Zama de **coajă**, fiartă la un loc cu lapte dulce, se bea pentru **tusă**.

---

[14] ***Tribuna***, an. X, Sibiu, 1893, nr. 138.

[15] Se-ntrebuinţează în cele mai multe comune româneşti din Bucovina; cf. şi Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 55.

[16] Dat. rom. din Cândreni, com. de dl P. Ursul; a celor din Muntenia, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: ***Florile de soc** se fac ceai şi se bea la răceli.*; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 66: *Ceaiul de **floare de soc** se bea pentru tusă, pojar şi orice răceală, ca să năduşească (transpire).*

[17] Dat. rom. din Ciudei.

[18] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 66: *Românii din Munţii apuseni ai Transilvaniei, după cum îmi scrie dl Aur. Gligor, pentru **orbanţ** şi **durere de urechi** fac legături din coajă verde de soc.*

[19] **A obloji** = a pune cataplasme.

[20] Dat. rom. din Siret, dict. de C. Ţurcan.

[21] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 107.

Coaja verde se mai întrebuinţează de **curăţenie** şi pentru **vărsătură**. Când are să se ia pentru **vărsătură**, atunci baba jupoaie coaja verde din jos în sus; când are să se ia pentru **curăţenie**, o despoaie din sus în jos.[22]

Coaja cea verde deschisă de **soc**, care se află îndată după scoarţa cea verde-întunecată, e bună de **fierbinţală**. Se ia coajă de aceasta şi se pune celui ce are o fierbinţală la piept şi îndată scoate toată fierbinţala dinuntru.[23] **Coaja** şi **rădăcina de soc**, bine pisate, se storc şi zama se dă de trei ori pe zi, câte o ceşcuţă, bolnavului care suferă de **rast**.[24]

Numai **rădăcina de soc** singură, fiartă în vin, se dă celor ce pătimesc de **boala apei**.[25]

Mâzga rasă de pe lemnul de **soc**, fără coajă, se pune pe părţile arse ori opărite ale corpului.[26] **Mâzga de soc**, fiartă în lapte dulce, în care s-a pus pucioasă şi zahar, e bună de băut pentru cei ce au **durere de piept**.

Mâzga de soc, fiartă în lapte dulce, e bună şi pentru **curăţirea limbricilor**. E de observat însă că **mâzga**, care se-ntrebuinţează spre scopul acesta, dacă se struieşte de pe soc în jos, atunci, după credinţa poporului, **limbricii** ies în jos, iar dacă se struieşte în sus, atunci limbricii ies pe gură.[27] Dacă are cineva **năjât** în urechi, topeşte ceară curată pe un petic de pânză de **lăor**. Din acest petic se face pe o **ţeavă de soc** dudă, şi **duda** aceasta se bagă apoi în urechea cu **năjât**, iară celălalt capăt se aprinde cu o apringioară. Pe această ţeavă, pe locul unde nu a ajuns încă para, se aşază năjâtul ori puroiul ce iesă singur din ureche, fără a produce nici cea mai mică durere.[28]

Dacă are cineva **gâlci**, numiţi în Banat **lăturoni**, e bine să aprindă o **ţeavă de soc** (din care s-a scos măduva), pe dinlăuntru, şi să tragă cel cu gâlci fum de acela pe grumaz.[29]

Tot la **soc** se descântă şi **de viermi**, în următoriul chip:

- Bună demineaţa, socule!
- Sănătate bună, păcurariule!
- Ştii la ce-am venit, socule?
- Oi şti, de mi-i spune, păcurariule!
- Să te duci la N. până-n sară
Să-i scoţi toţi viermii afară,
Că tu de nu i scoate
Eu mâni demineaţă la tine-oi veni
Până soarele n-a răsări,
Şi-oi veni
Cu plug roş

---

[22] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 66; Kotzebue: **Din Moldova**, p. 133: *Coaja de soc verde, cu rachiu, dacă ai raso de sus în jos de pe copac, slujeşte de curăţenie, iar de jos în sus, de vărsătură.*

[23] Dat. rom. din Siret, dict. de Maria Mureşan.

[24] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 66.

[25] Dat. rom. din Transilvania.

[26] Dat. rom. din Transilvania.

[27] Dim. Dan: *Credinţe*, publ. în *Gazeta Bucovinei*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 66: *Mâzga de pe lemnul de soc fiartă cu lapte se bea pentru limbrici (j. Tecuci).*

[28] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina poporală*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 42.

[29] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina poporală*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 42.

Poroş;
Cu pogăniciu roş
Poroş;
Cu boi roşi
Poroşi;
Şi te-oi ara
În lungiş
Şi-n curmeziş,
Şi mai mult floare albă nu-i face,
Nici boabe merii nu-i coace!
Sănătate bună, socule!
- Mergi sănătos, păcurariule!

Se crede însă că descântecul acesta e numai atunci de folos când se descântă de un păcurar sau de o femeie al cărei bărbat a păscut oile cel puţin o dată în viaţa sa.

Descântătoriul sau descântătoarea se duce înainte de răsăritul soarelui la un **soc** cu o botă uscată de **alun** în mână şi cu bota aceea loveşte mereu în **soc**, tot timpul cât rosteşte versurile descântecului.[30] Dacă are cineva **durere de piept**, e bine să ieie **broboane**, adică pomiţe de **soc**, când acestea-s coapte, să le stoarcă, şi zama ce iesă dintr-însele să o fiarbă cu miere, şi să ieie apoi în toate demineţile câte o lingură plină, iar de nu va avea **borboane de soc**, să ieie de **bozii**, că sunt mai bune, dar miroasă a **bozii**.[31] Cela ce înghite nouă boabe de poamă de soc, acela nu mai zace de **friguri**.[32] Din **poama socului** fac o samă de romînce şi un fel de **povidlă**, care se mânâncă contra **tusei. Poama, frunzele** şi **scoarţa de soc** se-ntrebuinţează foarte adeseori şi la **colorat**. Aşa romîncele din **Bucovina** făceau mai demult din **poama socului** un fel de **coloare mohorâtă** cu care colorau bucăţi de pânză, pe cari le purtau în loc de **fuşte**. Romîncele din **Moldova**, jud. Suceava, întrebuinţează atât **poama de soc** când e bine coaptă, cât şi frunzele acestuia, ca şi **poama de boz**, la căpătarea **coloarei negre**.[33] Romîncele din **Muntenia**, jud. Prahova, strâng **bobiţe de soc-negru** când s-au copt şi le pun într-o căldare cu apă la fiert timp de una până la două oare. În timpul fierberii, se poartă de grijă ca bobiţele să se strivească.

După ce preparaţiunea aceasta s-a colorat în albastru, iau căldarea de la fiert, iar zama o strecoară pintr-o sită deasă sau pintr-o pânză ţesută într-adins pentru strecurat.

Rămăşiţele poamei de soc, după ce au fost stoarse bine, le aruncă, iar în zama colorată în albastru adaog puţin calaican, 200-300 gr şi 20-30 gr piatră acră. Fiind preparaţiunea gata, se introduc lucrurile ce au a se colora înuntru şi se fierb 2-2 ½ oare. Se scot apoi de la fiert, se clătesc în apă curată şi se pun la zvântat. Firele de lână introduse în această preparaţiune prind o **coloare neagră** foarte plăcută şi au aceleaşi întrebuinţări ca şi cele vopsite în **scoarţă de soc**, despre cari voi vorbi ceva mai jos.[34]

---

[30] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 349-350.
[31] Gh. Rudeanu: ***Leacuri bătrâneşti***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, p. 154.
[32] Dat. rom. din jud. Putna, com. Pădureni, com. de dl S. T. Chirilean.
[33] ***Buletinul cit.***, p. 249.
[34] ***Buletinul cit.***, p. 185-186.

Româncele din **Muntenia**, jud. Râmnicu-Sărat, produc din **poama socului** un fel de **coloare murie**. Spre scopul acesta pisază ele fructele coapte de soc, le fierb, pun în zama ce iesă dintr-însele piatră acră, şi-n zama aceasta bagă firele ce vor a le colora **muriu**, adică a le da o coloare **murie**. Românii din unele părţi ale **Transilvaniei** înegresc cu **poamă de soc** lictarul de mere şi de pere, precum şi vinul alb.

Româncele din **Muntenia**, jud. Râmnicu-Sărat, întrebuinţează **frunzele de soc** adunate în Postul mare ori în Săptămâna luminată, împreună cu piatră acră, spre producerea **coloarei galbene**. Spre scopul acesta, pisază frunzele de soc, le pun să fiarbă şi, după ce au fiert de ajuns şi s-a pus şi piatră acră înuntru, se vâră firele.[35]

Româncele din **Muntenia**, jud. Prahova, cari doresc a prepara **coloare neagră** din **scoarţă de soc**, pun într-o căldare sau cazan 5-6 litri de apă curată, în care se fierb 2-3 kgr **scoarţă de soc**, până ce zama ce-a ieşit dintr-însa a dobândit o coloare **galbănă-închisă**.

Odată cu **scoarţa de soc** adaog şi ½ kgr bacan negru. Scot rămăşiţele de scoarţă de soc şi de bacan, iar în zamă adaog 200-350 grame caraboi sau calaican, şi le lasă 10-15 minute spre a se dizolva. În zama astfel preparată adaog 10-15 gr piatră acră, iar în urmă introduc lucrurile ce doresc a le colora şi le pun apoi la fiert 2-3 oare.

În preparaţiunea aceasta, firele de lână se colorează de obicei într-un **negru închis** foarte plăcut. După ce s-au negrit de ajuns, se scot firele de la fiert, se clătesc în apă curată, se pun la zvântat şi apoi le întrebuinţează ca bătătură la dimii şi feţe la aşternuturi de paturi şi chiar la feţe de androace.[36] În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că de familia socului, despre care ni-a fost vorba până aicea, se mai ţine încă **socul-de-munte** sau **socul-roşu**, lat. Sambucus racemosa L., numit astfel din cauză că creşte numai la munte şi produce pomiţe roşii, pe când cel dintâi produce pomiţe negre, din care cauză se numeşte apoi de către unii şi **soc-negru**.[37]

[35] ***Buletinul** cit.*, p. 212 şi 217.
[36] ***Buletinul** cit.*, p. 185.
[37] ***Buletinul** cit.*, p. 185.

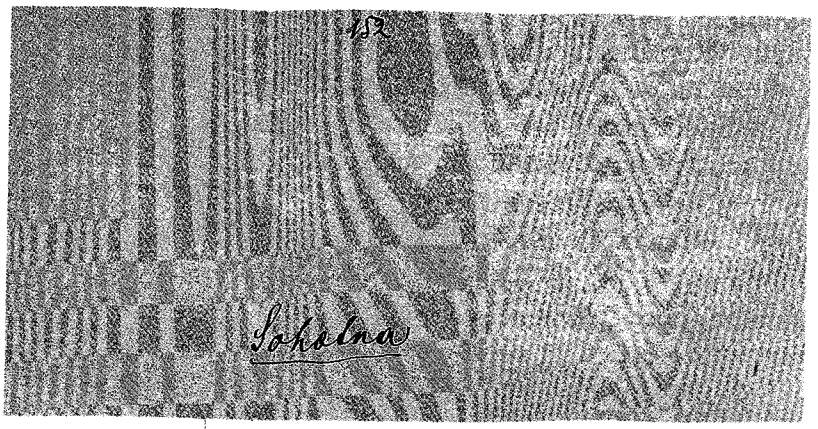

443. Sohotna
[?]

Sohoteanca

153 Sohoteanca = Sohotna e bună de socole.
Se face dintr'însa scăldătoare și se scaldă
în ea copiii cari pătimesc de socole.
Socolele se capătă din negrijire.
Dict. de Maria Păsăilă din Straja.

*

154 Suhotariŭ

sau suchotnă și sohotnă. Noiad în Ciudei
(Popescu)

Sohoteanca = **sohotna**, e bună de **socote**.
Se face dintr-însa scăldătoare şi se scaldă în ea copiii cari pătimesc de **socote**.
Socotele se capătă din negrijire.[1]

*

Suhotariu sau **suchotnă** şi **sohotnă**.[2]

[1] Dict. de Maria Păsăilă, din Straja.
[2] Uzitat în Ciudei. [Dict. de M.] Popescu.

59

Somnoroasa.

(Verbascum nigrum L.)

Somnoroasa, numită în unele părţi din Bucovina şi Lipănaş[1]; în Moldova: Somnoroasă şi lipan[2]; în Transilvania: Captalan-negru[3]; iară în Banat: Lipan[4], este o plantă care se ţine de familia Lumânării, lat. Verbascum phlomoides L. şi a Lipanului, lat. Verbascum thapsiforme Schrad., şi care creşte pe marginea pădurilor, pe lângă drumuri şi pe malurile râurilor şi are floare galbănă cu mucuşor (stamine) negricios.

Atât Româncele din Bucovina cât şi celea din Moldova fac din planta aceasta scăldători, în cari scaldă pe copiii cei mici ce au

1) Dat. Rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor: „Somnoroasa se face numai pe hotară şi are floare gălbănuţă"; - a celor din Căndreni, com. de P. Ursul, care ne scrie că Somnoroasa în Căndreni se numeşte Lipănaş.

2). Com. de dl Art. Gorovei: „Somnoroasa se mai numeşte în Moldova, jud. Suceava, com. Bogdăneşti, şi Lipan."

3). Porcius: Flora p. 80.

4). Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. rom. publ. în Familia an. X. p. 586.

444. Somnoroasa
(Verbascum nigrum L.)

Somnoroasa, numită în unele părţi din Bucovina şi **lipănaş**[1]; în Moldova: **somnoroasă** şi **lipan**[2]; în Transilvania: **captalan-negru**[3]; iară în Banat: **lipan**[4], este o plantă care se ţine de familia **lumânării**, lat. Verbascum phlomoides L., şi a **lipanului**, lat. Verbascum thapsiforme Schrad., şi care creşte pe marginea pădurilor, pe lângă drumuri şi pe malurile râurilor şi are floare galbănă cu **mucuşor** (stamine) negricios.

Atât româncele din **Bucovina** cât şi celea din **Moldova** fac din planta aceasta scăldători, în cari scaldă pe copiii cei mici ce au **plânsori** şi din cauza aceasta nu pot dormi, precum nu o dată şi

[1] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor: *Somnoroasa se face numai pe hotară şi are floare gălbănuţă.*; a celor din Căndreni, com. de P. Ursul, care ne scrie că **somnoroasa** în Căndreni se numeşte **lipănaş**.

[2] Com. de dl Art. Gorovei: *Somnoroasa se mai numeşte în Moldova, jud. Suceava, com. Bogdăneşti, şi lipan.*

[3] Porcius: **Flora**, p. 80.

[4] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 586.

pe oamenii cei înăintaţi în vârstă, cari asemenea nu pot dormi.[5] Scăldându-se cu planta aceasta, se zice că, mai ales copiii cei mici, nu numai că dorm foarte bine, ci totodată şi cresc iute.[6] Ba, după cum cred şi spun unii români, **somnoroasa** are o putere foarte mare adormitoare nu numai asupra oamenilor, ci chiar şi asupra fiarelor sălbatice.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta I. Creangă în povestea lui ***Harap alb***:

*Şi cum iesă **Sfânta Duminică** afară, odată şi porneşte desculţă prin roauă, de culege o poală de **somnoroasă**, pe care o fierbe la un loc cu o vadră de lapte dulce şi cu una de miere şi apoi ie mursa aceea şi iute se duce de o toarnă în fântâna din grădina ursului, care fântână era plină cu apă până în gură. Şi mai stând **Sfânta Duminică** oleacă în preajma fântânei, numai ce vede că vine ursul, cu o falcă în ceriu şi cu una în pământ, mormăind înfricoşat. Şi cum ajunge la fântână, cum începe a bea lacom la apă şi a-şi linge buzele de dulceaţa şi bunătatea ei. Şi mai stă din băut şi iar începe a mormăi; şi iar mai bea câte un răstimp şi iar mornăieşte până ce de la o vreme încep a-i slăbi puterile şi, cuprins de ameţeală, pe loc cade jos şi adoarme mort, de puteai să tai lemne pe dânsul.*[7]

Somnoroasa însă e bună nu numai de făcut scăldători dintr-însa, ci ea se pune foarte adeseori şi sub cap, mai ales la oamenii cei înaintaţi în vârstă, cari n-au când se scălda ca şi copiii, spre acelaşi scop, ca să doarmă.[8] În fine, **somnoroasa** sau **lipanul**, după cum o numesc o samă de români din **Moldova**, e bună şi pentru copiii ce zac de **răhnă**.

Femeile ştiutoare, cari voiesc să vindece pe copiii ce pătimesc de această boală, se duc cu o oală nouă unde ştiu că se află multă **somnoroasă**, iau trei fire, le aduc acasă, le pun în apă nencepută ca să fiarbă şi în fiertura sau scăldătoarea aceasta scaldă apoi copilul înainte de-a răsări soarele.[9]

---

[5] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi: *Cu **somnoroasa** se scaldă copiii când nu pot dormi.*; tot de acolo, dict. de Domnica Schipor: ***Somnoroasa** e bună atât pentru oamenii cei înăintaţi în vârstă ca să doarmă. Se fac scăldători dintr-însa şi se scaldă orişicând.*; a celor din Cupca, dict. de Măriuca Bolocan: *Din **somnoroasă** se fac scăldători, în cari se scaldă copiii ca să doarmă.*; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei; vezi şi El. Sevastos: **Călătorii**, p. 48: *Dacă copilul nu doarme, scaldă-l cu stroh sau cu **somnoroasă** şi-i fă de plânsori.*

[6] După spusa rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.

[7] Vol. I, **Poveşti**, p. 214-215.

[8] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca: *Dacă nu doarme vreun copil sau şi un om, aduc **somnoroasă** şi, puindu-i-o sub cap, doarme foarte bine.*; a celor din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa: ***Somnoroasa** o pun femeile la capul copiilor ca să doarmă.*; cf. şi Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 77: *Omul care din vreo pricină nu poate dormi, să caute buruiana **somnoroasă** după câmp, să o puie sub cap şi-n aşternut, şi-l va linişti.*

[9] Com. de dl Art. Gorovei.

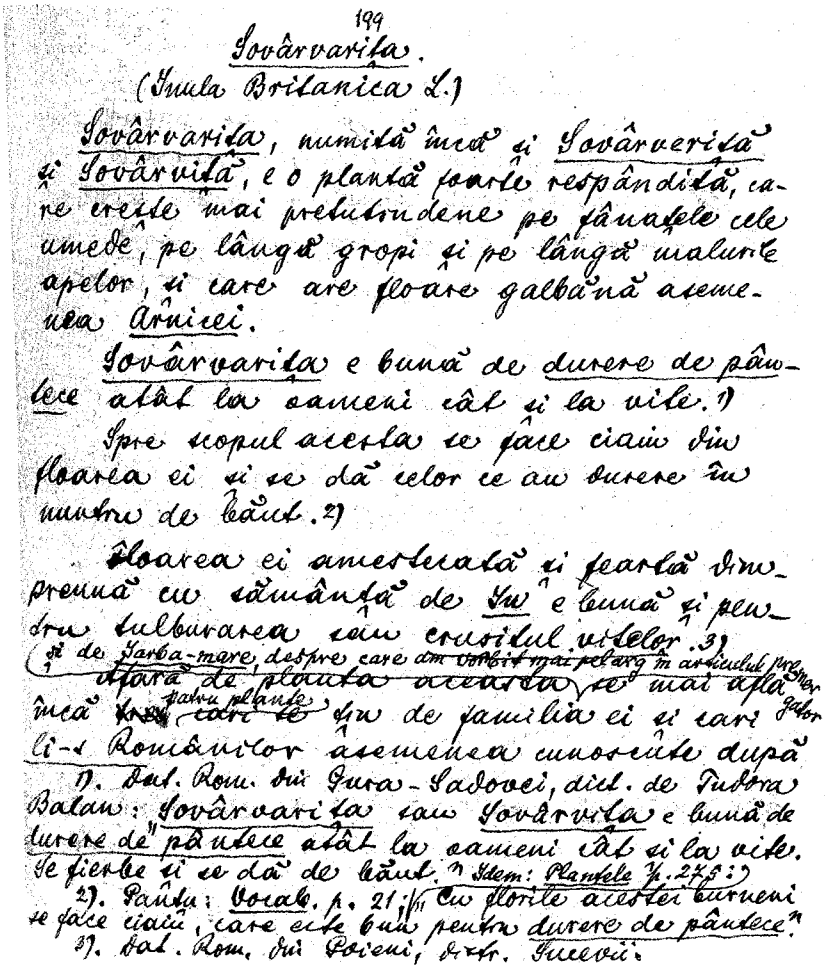

199

Sovârvariţa.
(Inula Britanica L.)

Sovârvariţa, numită încă şi Sovârveriţă şi Sovârviţă, e o plantă foarte respândită, care creşte mai pretutindene pe fânaţele cele umede, pe lângă gropi şi pe lângă malurile apelor, şi care are floare galbănă asemenea Arnicei.

Sovârvariţa e bună de durere de pântece atât la oameni cât şi la vite.[1]

Spre scopul acesta se face ceiu din floarea ei şi se dă celor ce au durere înuntru de băut.[2]

Floarea ei amestecată şi fiartă dimpreună cu sămânţa de in e bună şi pentru tulburarea sau cruşitul vitelor.[3]

(şi de Iarba-mare, despre care am vorbit mai pe larg în articulul premergător,) afară de planta aceasta se mai află încă patru plante cari se ţin de familia ei şi cari li-s Românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

1). Dat. Rom. din Gura-Sadovei, dict. de Tudora Balan: Sovârvariţa sau Sovârviţa e bună de durere de pântece atât la oameni cât şi la vite. Se fierbe şi se dă de băut. — Idem: Plantele, p. 275:

2). Pânţu: Vocab. p. 21: „Cu florile acestei buruieni se face ceiu, care este bun pentru durere de pântece."

3). Dat. Rom. din Poieni, distr. Sucevii.

445. Sovârvariţa
(Inula britannica L.)

Sovârvariţa, numită încă şi **sovârveriţă** şi **sovârviţă**, e o plantă foarte răspândită, care creşte mai pretutindene pe fânaţele cele umede, pe lângă gropi şi pe lângă malurile apelor, şi care are floare galbănă, asemenea **arnicei**. Sovârvariţa e bună de **durere de pântece**, atât la oameni, cât şi la vite.[1] Spre scopul acesta se face ceai din floarea ei şi se dă celor ce au durere înuntru de băut.[2] Floarea ei, amestecată şi fiartă dimpreună cu sămânţa de **in**, e bună şi pentru tulburarea sau cruşitul vitelor.[3]

Afară de planta aceasta şi de **iarba-mare**, despre care am vorbit mai pe larg în articulul premergător, se mai află încă patru plante cari se ţin de familia ei şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Moartea-puricelui, lat. Inula Conyza DC. sau Conyza squarosa L., şi

Cioroiul, lat. Inula germanica L., Inula cordata Boiss. şi Inula hybrida Bmgt.[4]

---

[1] Dat. rom. din Gura-Sadovei, dict. de Tudora Balan: *Sovârvariţa sau sovârviţa e bună de durere de pântece, atât la oameni, cât şi la vite. Se fierbe şi se dă de băut.*

[2] Panţu: **Vocab.**, p. 21; Idem: **Plantele**, p. 275: *Cu florile acestei buruieni se face ceai, care este bun pentru durere de pântece.*

[3] Dat. rom. din Poieni, distr. Sucevii.

[4] Panţu: **Vocab.**, p. 22; Idem: **Plantele**, p. 61 şi 175.

446. Sovârvul
(Origanum vulgare L.)

Sovîrvul. 273

(Origanum vulgare L.)

Sovîrvul e o plantă, care crește pe fânațe, prin tufișuri, prin vii și pe marginea pădurilor până în regiunea subalpină. El se mai numește în Bucovina încă și Solovîrv; în Moldova: Sovîrv (și Salovîr, Solovîrv[1]); în Țara-românească: Dost și Milot[2]; în Transilvania: Solvîrv, Sovîrf, Șovîrf, Sovîrc, Solovîrv, Solovîrf, Solovîrc, Sovavêrv, Sovăvîrv și Sovovîrv; iară în Banat: Solovîrf[4].

Sovîrvul se întrebuințează, parte ca medicament contra celui perit, a strânsului mare, a fierbințelei, a bubelor dulci, a durerii de piept și de mesele, și parte la colorarea sculelor de lână și torturilor de buci.

În articulul despre măr am arătat cum întrebuințează o samă de romînce sovîrvul, atât ca leac în contra celui perit, cât și la coloritul lânețelor.

Acuma voi arăta întrebuințarea acestei plante după alte romînce.

1). Brândză: Limba botanică publ. în Columna lui Traian an. 1882. p. 390; – dr N. Leon: Istoria naturală med. p. 67.
2). Brândza: Prodrom. p. 385; – Grecescu: Conspect p. 459.
3). Porcius: Flora p. 84; – Panțu: Vocabular p. 32; – Brândza: Limba botanică publ. în ziar. cit. p. 390.
4). En. Hodoș: Cântece bănățene p. 73.

Sovârvul e o plantă care creşte pe fânaţe, prin tufişuri, prin vii şi pe marginea pădurilor, până în regiunea subalpină. El se mai numeşte în Bucovina încă şi **solovârv**; în Moldova: **sovârv, salovâr** şi **salovârv**[1]; în Ţara-românească: **dost** şi **milot**[2]; în Transilvania: **solvârv, sovârf, şovârf, sovârc, solovârv, solovârf, solovârc, sovavârv, sovăvârv** şi **sovovârv**[3]; iară în Banat: **solovârf**[4].

Sovârvul se-ntrebuinţează, parte ca medicament contra **celui perit**, a **strânsului mare**, a **fierbinţelei**, a **bubelor dulci**, a **durerii de piept** şi **de măsele**, şi parte la colorarea sculelor de lână şi torturilor de buci.

În articulul despre **măr** am arătat cum întrebuinţează o samă de romînce **sovârvul**, atât ca leac în contra **celui perit**, cât şi la coloritul lâneţelor.

Acuma voi arăta întrebuinţarea acestei plante după alte romînce.

---

[1] Brândză: ***Limba botanică***, publ. în ***Columna lui Traian***, an. 1882, p. 390; dr. N. Leon: **Istoria naturală med.**, p. 67.
[2] Brândză: **Prodrom**, p. 385; Grecescu: **Conspect**, p. 459.
[3] Porcius: **Flora**, p. 84; Panţu: **Vocabular**, p. 32; Brândză: ***Limba botanică***, publ. în *ziar cit.*, p. 390.
[4] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 73.

Cei ce au **cel perit** pun **sovârv**, coajă de **arin-negru**, lat. Alnus glutinosa L., şi **pelin-amar** sau **pelin-bun**, lat. Artemisia Absinthium L., într-o oală sau ulcicuţă să fiarbă la un loc. Iară după ce toate acestea fierb bine, spală cu zama lor pe **cel perit**.[5]

Alte romînce mai pun, pe lângă **sovârv**, **pelin** şi scoarţă de **arin-negru**, încă şi frunze de **măr-dulce** şi **lemnul-Domnului** într-o oală şi le fierb şi cu zama lor spală apoi pe **cel perit**, care după aceasta îndată se şi trece.[6]

Şi iarăşi altele pun frunze de **sovârv** şi puţină scoarţă de **arin-negru** într-o ulcică sau oală curată, adică foarte bine spălată sau chiar nouă, în care se află apă asemenea curată, şi-n ulcica aceea îl lasă apoi să fiarbă înăduşit. Iară după ce a fiert de ajuns, se oblojeşte cel bolnav la nas, adică spală **cel perit** cu zamă de aceasta.[7]

O samă de romînce amestecă frunza de **sovârv** cu smântână, însă **înfruptat** nu prieşte fiecăruia, ci din contră, la cei mai mulţi **cel perit** mai tare **se-nfruptă**.[8]

În **Moldova**, tot pentru **cel perit**, se bea decoct şi se fac scăldători de **sovârv** amestecat cu smicele de **măr-dulce** şi **cimbrişor**. Scăldători de **sovârf** cu floare cu tot şi de scuturătură de fân se mai fac pentru **strânsul cel mare**.

Ceaiul de floare serveşte la spălarea în gură pentru **durerea de măsele** şi miros greu.

Pentru **fierbinţeala** la picioare se pisază frunză de **sovârf** verde şi se fac legături la picioare.[9] Pentru **bubele dulci** se-ntrebuinţează **sovârvul** dimpreună cu frunze de **măr-dulce**.[10]

Pentru cei ce au **durere de piept** se fierbe **sovârv** într-o ulcică curată, se-ndulceşte cu puţin zahar şi se dă apoi celui bolnav să beie.[11]

Sovârvul, care are să se întrebuinţeze la coloratul lâneţelor şi al sculelor, se culege mai totdeauna în ziua de **Foca**, adică a treia zi după **Sânt-Ilie**, 22 iulie, anume ca să fie **roşă ca para focului** coloarea ce se face dintr-însul, căci pe timpul acela e mai bine şi mai frumos înflorit.[12]

Iar coloarea se face astfel: se iau **sovârv** şi **frunze uscuţe de pădureţ** şi, amestecându-se la un loc, se pun într-un **budâi**. După aceasta, fierb scoarţă de **pădureţ-acru** şi, după ce se răcoreşte zama, o toarnă în budâi peste frunza de **sovârv** şi de **pădureţ** şi, puind o piatră ca să se tescuiască, o lasă să steie acolo măcar o lună. După ce-a trecut o lună, scot **sovârvul** şi cu frunza de **pădureţ** din budâi şi-o pun într-o covată în faţa soarelui, ca să se **sbicească** (usuce). Frunzele scoase, fiind mai nainte verzi, acuma se fac roşii.

După ce s-au sbicit bine, le vâră iară în zama din budâi, în care le lasă să mai steie vreo două oare. Apoi le mai scoate încă de două ori şi, uscându-le la soare, iarăşi le vâră în zama din budâi, unde le mai lasă încă vreo două oare. Coloarea ce se face din această amestecătură se numeşte **flori**. În răstimpul când **sovârvul** şi frunza de **pădureţ** se uscă, femeia ce voieşte să

[5] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Maria Molociu; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă.
[6] Dat. rom. din Crasna, dict. de Mărioara Bărbuţă.
[7] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Catrina a lui Iordachi Roşca; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.
[8] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei.
[9] Dr. N. Leon: **Istoria nat. med.**, p. 67.
[10] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.
[11] Dat. rom. din Poieni, dict. de Catrina a lui Iordachi Roşca.
[12] S. Fl. Marian: **Cromatica**, p. 11.

coloreze ia coajă de **stejar**, lat. Quercus robur L. sau Quercus pedunculata Ehrh., şi-o pune într-o oală să fiarbă. După ce s-a uscat acuma **sovârvul** şi frunza de **pădureţ** cumsecade şi după ce le-a muiat, le scoate din budâi şi pune un rând de **flori** într-un ceaun sau într-o căldare, se pune un rând de scule galbene şi apoi toarnă peste dânsele zama cea fierbinte de **stejar**. După aceasta, toarnă iară un rând de **flori**, pun un scul şi toarnă zamă fierbinte de **stejar**, şi tot aşa, până ce aşează toate sculele ce au să se coloreze.

Toate sculele însă trebuie să fie de mai nainte colorate galbăn. Şi după ce se pun în această coloare, se colorează **roşu-întunecat.**[13]

În fine, mai amintim încă şi aceea că o fată mare, care nu voi cu nici un preţ a se mărita după un fecior urât, ameninţă pe maica sa că dacă va sili-o numaidecât să se mărite după dânsul, are să se spânzure de vârvul unui **sovârv**.

Iată şi-o doină poporală din **Transilvania**, care ni-o spune aceasta:

Urâtul, mamă, mă cere,
Nu mă da fără plăcere,
Că, maică, de mă vei da
Eu încă m-oi spânzura
*La cel **vârv de solovârv**,*
La cea margine de târg,
Să se mire tot târgul
Că m-au cerut urâtul,
Să se-nveţe mumele
A-şi mărita fetele
După un om rău ca un câne,
Cum m-au dat mama pe mine![14]

O variantă a acestei doine, tot din **Transilvania**, sună astfel:

Uite, maică, urâtu,
Cum îmi poartă inelu,
Inelu şi naframa
Gândeşte că m-a lua.
De-aş şti, maică, că mi-i da,
Mintenaş m-aş spânzura
De vârvu sovârvului
În mijlocu târgului,
Să se mire şi târgu
Ce mi-o făcut urâtu:
Să se mire şi ţara,
Ce mi-o făcut dragostea.[15]

Iar o a doua variantă, din **Banat**, com. Jupa, sună aşa:

[13] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[14] Com. de dl B. B. Iosof.
[15] Mândrescu: **Literatură**, p. 117.

Frunză verde de prunuţ,
Frumosu-i omul negruţ,
Că-i negruţ şi ocheşel,
Dă-mă, maică, după el.
Dacă, maică, nu mi-i da,
Singură m-oi spânzura
Într-un vârf de solovârf,
Într-un mijlocel de târg,
Să se mire târgurile
Cum se dau fetiţele
Peste mări
În alte ţări,
Peste munţi în alte curţi
La oameni necunoscuţi.[16]

*

Floarea de **sovârf**, fiartă în apă, e bună de **bube dulci**. Floarea de **sovârf**, cu nouă fire de pământ din nouă **muşunoaie**, e bună pentru **rofii** şi pentru **junghiuri**.[17]

*

Sovârvul e bun de **cel perit**. Femeile fac **flori** roşii dintr-însul, de-nflorit prigitorile, lâneţele, sculele.[18]

*

Sovârful e bun de **durere de cap** şi de **cel perit**. Se fierbe cu crenguţă de **arin** şi se spală.[19]

*

O samă de fete poartă **sovârful** în sân, spre a se face mai drăgălaşe.[20]

*

Sovârful e bun de **mustit**, când umblă omul prin glod, prin must de gunoi, şi i se face rană pintre degete, se **musteşte**. Atunci se ia frunză şi floare de **sovârf** şi se pune pintre degete când se încalţă. Trag durerea afară şi vindecă.[21]

*

[16] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 73.
[17] Din Bosanci, dict. de Domnica Căprăriţei, şi com. de Octavian Bârgăoan.
[18] Dict. de Dochiţa Lohan, din Pârteştii-de-sus.
[19] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, com. de Bădăluţă, stud. gimn.
[20] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Niculai Filip, iconom.
[21] Dict. de Ioan Butnariu, din Gălăneşti.

Sovârvul, cu frunze mititele şi rotungioare şi cu floare de coloare roşie, este foarte bun de scăldat şi mai ales de **cel perit**. Se mai întrebuinţează la boit oauă roşii şi prigitori (catrinţe).[22]

*

Sovârvul este bun de leac pentru **cel perit**, dacă se spală, şi de **bube dulci**, dacă se fierbe.[23]

*

Sovârful e buruiană de munţi, creşte ½ m înalt, frunzele-s împrăschiete şi floarea mărunţică roşietică. Aceste trei plante (cimbrişorul câmpului, sovârful şi pelinul) se întrebuinţează ca leac de **cel perit**. Se mocnesc cu apă fierbinte şi se scaldă bolnavul.

Dacă-i bolnavul greu rănit, atunci se usucă frunze de acestea, se freacă mărunţel ca făina şi se presură pe bube, cari apoi pier. Pe urmă se spală tot cu apă de aceste buruiene şi astfel se însănătoşează bolnavul.[24]

*

Înfloresc cu floarea **sovârfului** şi cu frunzele torturi şi oauă în coloare roşie.[25]

*

Sovârvul.[26]

[22] Din Crasna-Ilschi, dict. de Anisia Isupel, com. de Victor Percec.
[23] Din Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.
[24] Dict. de Dugan Ilie, din Cireş.
[25] Dict. de Achelina Ursachi, din Putna.
[26] Bartolomeu, p. 53; Tud. Pamfile, I, p. 51; ***Buletinul***, p. 200, 211, 227, 243, 261, 271, 281, 283; ***Şezătoarea***, I, p. 70.

76

Spanacul.

(Spinacia oleracea L.)

Spanacul sau Spănacul, pl. Spanace, este o plantă originară din orient, şi anume din Asia, care se cultivă foarte mult pentru trebuinţele bucătăriei, fiindcă e o legumă foarte sănătoasă.

El se mai numeşte, mai ales în Ţara-românească, încă şi spanac-comun, spanag şi spănat; în Transilvania: spinac şi spinat[1]; iară în Bucovina: spanac şi spinat, şi este de două feliuri şi anume: unul, numit spanac-de-ţară, lat. Spinacia oleracea L., var. inermis Moench., al cărui perigoniu fructifer e fără spini, iară altul, numit spanac-comun, lat. Spinacia oleracea L., var. spinosa Moench., al cărui perigon fructifer e cu spini.[2]

Deşi spanacul e o legumă nu prea arătoasă şi cu atât mai puţin frumoasă, totuşi figurează el adeseori în fruntea a o samă de poezii poporane, şi mai ales a celor din Ţara românească.

447. Spanacul
(Spinacia oleracea L.)

[1] Panţu: **Plantele**, p. 276; Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 3 şi 167; Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 845 şi 846; Bibicescu, *op. cit.*, p. 385; vezi şi poeziile ce urmează.

[2] Panţu: **Plantele**, p. 276.

Aşa o poezie poporană din jud. Muscel, în fruntea căreia figurează numele acestei legume, sună precum urmează:

*Foaie verde şi-un **spănac**,*
Ah! ah! ah! ce să mai fac,
Că mi-a căzut neica drag,
N-am cămaşă să-l îmbrac ...
*Am niţică de **bumbac***
Şi nu mă-ndur să i-o fac;
Am niţică de fuior,
Nu e pusă pe mosor; ...
Aş avea alta mai groasă,
Bat-o crucea, nu e toarsă!...[3]

Alta, tot din **Ţara-românească**, şi anume din jud. Romanaţi, c. Caracal, în fruntea căreia, în loc de un **spănac**, figurează trei **spanace** deodată, sună astfel:

*Foaie verde trei **spanace**,*
De-ar fi noaptea trei conace
M-aş duce şi m-aş întoarce;
Dar mi-e noaptea de-un conac
Şi mă prinde ziua-n sat,
N-am, mândruţo, ce să-ţi fac! [4]

A treia, aşişderea din **Ţara-românească**, jud. Muscel, com. Lereşti, în fruntea căreia figurează numirea **spănat**:

*Foaie verde şi-un **spănat**,*
Nu ţi-o fost, puică, păcat,
C-am fost tânăr neumblat
Şi tu rău m-ai fermecat
Cu trei flori din trei grădini,
Cu apă din trei fântâni,
Să n-am stare, alinare,
Ca Dunărea când e mare.
*Foaie verde **tămâioasă***
Cine iubeşte şi lasă,
Nu l-aş mai vedea cu casă:
Aibă casa cucului
Şi odihna vântului,
Târâtura şearpelui
Şi cinstea tâlhariului.
*Şi-o frunzuţă trei **alune***
Cine iubeşte şi spune,

[3] Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 167.
[4] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 762.

Nu-l răbda, Doamne, pe lume;
Cine iubeşte şi tace
Ţine-l, Doamne, şi dă-i pace![5]

În fine, a patra şi ultima, din **Transilvania**, în fruntea căreia figurează numirea **spinac**:

*Frunză verde şi-un **spinac**,*
De-ar fi neica cât de nalt
Şi tot mie nu mi-e drag.
*D-ar fi chiar şi cât un **brad***
Şi tot mie nu mi-e drag.
*D-ar trece de **brad** în sus*
Ce mi-a fost mie s-a dus![6]

[5] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 845.
[6] Bibicescu, *op. cit.*, p. 385.

448. Spânzul
(Helleborus niger L.)

393

Spânzul

(Helleborus niger L.)

Spânzul, numit în Moldova: Spănţ, Spânţ, Spânz, Spânz-de-munte, Sprenţ, şi Sprenţur[1]; în Muntenia: Spinţ şi Spânz[2]; în Transilvania: Iarba-nebunilor şi Spânz[3]; în Banat: Spânz[4]; în Biharia: Spânz[5]; iară în Macedonia: Spingiu[6],

1). C. Negruzzi: Flora română publ. în Foaea societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina an. V. p. 95; – dr Cihac: Florile Moldovei publ. în Almanach pentru Ardeal pe an. 1854. p. 39; Şezătoarea vol. IV. p. 122; – şi com. de dl Tud. Pamfile.

2). G. Baronzi: Limba română şi tradiţiunile ei p. 145; – Revista nouă an. VI. Bucureşti 1893. p. 213; – şi com. de dl Art. Gorovei.

3). G. Bariţ: Vocabular de numele plantelor publ. în Calendariu pentru pop. rom. pe an. 1858. p. 33; – şi com. de dl Aur. Gligor.

4). Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. rom. publ. în Familia an. X. p. 587.

5). Com. de dl Vas. Sala.

6). Papahagi: Din literatura pop. a Aromânilor p. 318, 325 şi 327; – Dalametra: Dicţionar macedo-român p. 194.

Spânzul, numit în Moldova: **spănţ, spânţ, spânz, spânz-de-munte, sprenţ** şi **sprenţur**[1]; în Muntenia: **spinţ** şi **spânz**[2]; în Transilvania: **iarba-nebunilor** şi **spânz**[3]; în Banat: **spânz**[4]; în Biharia: **spânz**[5]; iară în Macedonia: **spingiu**[6], este bun de mai multe leacuri, atât la oameni cât şi la vite,

[1] C. Negruzzi: *Flora română*, publ. în *Foaia societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina*, an. V, p. 95; dr. Cihac: *Florile Moldovei*, publ. în *Almanahul pentru Ardeal* pe an. 1857, p. 39; *Şezătoarea*, vol. IV, p. 122; şi com. de dl Tud. Pamfile.

[2] G. Baronzi: **Limba română şi tradiţiunile ei**, p. 145; *Revista nouă*, an. VI, Bucureşti, 1893, p. 213; şi com. de dl Art. Gorovei.

[3] G. Bariţ: *Vocabular de numele plantelor*, publ. în *Calendariu pentru pop. rom.* pe an 1858, p. 33; şi com. de dl Aur. Gligor.

[4] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 587.

[5] Com. de dl Vas. Sala.

[6] Papahagi: **Din literatura pop. a aromânilor**, p. 318, 325 şi 327; Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 194.

precum: de **vătămătură**, de **durere de măsele**, de **bubă la inimă**, de **gălbază**, de **culeanză**[7], de **şirigel**[8], de **răceală**, de **dalac** sau **talan**, de **brâncă** şi de **sânge rău.**

Pe cei ce pătimesc de **vătămătură**, femeile ştiutoare din **Bucovina** îi vindecă în următoriul mod: iau o bucăţică micuţă de rădăcină de **spânz**, o pisază până ce se face mai ca făina de mărunţică sau, dacă nu trebuie aşa-şi îndată, o lasă nepisată, o leagă apoi într-o peticuţă curată de fuior, şi aşa legată o pun în holercă şi-o fierb sau o lasă aşa, până ce iesă tot sucul dintr-însa.

După ce a fiert sau după ce a mocnit de ajuns, scot petecuţa cu rădăcină cu tot afară şi o aruncă într-un loc îndosit, pe unde nu îmblă nime, iară zama o strecură prin altă peticuţă curată ca să nu rămâie nici un fir de **spânz** într-însa, fiind **spânzul** foarte veninos, ar putea celui bolnav mai degrabă să-i strice, decât să-i folosească.

Din zamă de-aceasta îi dau apoi celui bolnav de vătămătură, în mai multe demineţi, pe inima deşartă, câte un păhărel mic de băut, mai mult nu-i dau, căci dându-i mai mult, ar putea să-i căşuneze dureri mari, ba ar putea să-i atace chiar şi măruntaiele.

Şi după ce-i dau de băut, dacă **vătămătura** nu este smintită, îndată rămâne acolo unde se află şi se vindecă, dar dacă vătămătura e smintită, deşi-i dau celui bolnav holercă de-aceasta cu spânz, vătămătura totuşi nu se vindecă.

Drept aceea, holerca cu zamă de spânz e bine de băut numai atunci când vătămătura e la pântece, căci în cazul acesta, unde o apucă băutura, acolo şede, mai mult nu se stârneşte.

Iară când vătămătura e la inimă sau lăsată în jos, atunci nu e bine de băut zamă de spânz, pentru că atunci bolnavul nu se vindecă.

E de însemnat mai departe şi aceea că unora le suferă zama de spânz, iară altora nu. Prin urmare, să se deie de băut şi mai departe numai celor ce le suferă, iară celorlalţi, nu.

Aşişderea, fiindcă spânzul e foarte iute şi rău la gust, să mânânce bolnavul mai întâi oleacă de zahăr şi abiă după aceasta să beie holerca în care a fost rădăcina cea de spânz.[9]

Româncele din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară celea din jud. Botoşani şi jud. Tecuci, cari voiesc să vindece pe oamenii cei ce sufăr de **vătămătură**, de **durere de pântece** şi de **amorţala nervilor la mâni**, pisază rădăcină de spânz, o pun în rachiu, în care stă trei zile, şi din rachiul acesta dau apoi celor bolnavi să beie de trei ori pe zi, câte un păhăruţ mic.[10]

---

[7] **Culeanza**, după spusa românilor din Macedonia, este un fel de boală care face ca vitele să nu se poată mişca deloc. Vezi Papahagi, *op. cit.*, p. 318.

[8] **Şirigelul** este o boală care loveşte mai cu samă în cai şi catâri. Calul care suferă de această boală se umple de bube. Boala este molipsitoare pentru ceialalţi cai şi mai cu samă când un cal miroase pişatul calului care suferă de şirige. Papahagi, *op. cit.*, p. 326.

[9] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă şi Zamfira Ignătoaei; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Crasna, dict. de Zamfira Tuniac; a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor: ***Spânzul** e bun de **vătămătură**. Se pune rădăcina lui în **holircă** şi se bea când s-a trecut vătămătura. Atunci vătămătura se **spânzeşte** într-un loc şi nu se arată mai mult, până ce nu moare omul ce-a avut-o.*; a celor din Cireş, com. de Ilie Dugan, stud. gimn.: *Rădăcina uscată de spânz se freacă şi se-ntrebuinţează ca medicament pentru **vătămătură**. Din spânz se face sau băutură, care se bea, sau legătoare, cu care se leagă.*

[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67; com. de S. Sa păr. Nic. Filip; şi de dl Tud. Pamfile: ***Spânzul de munte** pisat şi băut cu rachiu ostoaie **vătămătura**.*

Cei ce au **durere de măsele** fierb o bucăţică de rădăcină de **spânz** în holercă şi după ce o strecură, ca şi pentru vătămătură, iau şi ţin holercă de aceasta în gură şi, cum o ţin, se zice că îndată le trece durerea.[11]

Pentru **buba de la inimă**, se **înierbează** cu rădăcină de **spânz**, culeasă în luna lui Mărţişor, pieptul, astfel că acesta se umflă şi trage răul de la inimă.[12]

Cel-perit se oblojeşte cu **spânz**.[13]

Oile cari au **gălbază** sau **călbază**, după cum spun românii din **Bucovina**, ţinutul Dornei, sau orişicari alte vite **gălbăgite**, se vindecă cu **spânz** în următoriul mod: se ia rădăcină, se uscă bine, apoi se pisază sau se râjneşte foarte mărunţel.

După aceasta, rădăcina pisată se amestecă cu sare şi cu tărâţe de **secară**, şi aşa se dă apoi vitelor în toată săptămâna odată de mâncat, însă numai toamna, niciodată primăvara, căci dacă se dă primăvara şi mai ales oilor, atunci mieii din acestea se învenineză şi ele trebuie să lepede. În urma acestei proceduri, oile precum şi celelalte vite gălbăgite trebuie să se vindece de **gălbază**.[14]

Ca să vindeci vitele şi mai ales oile de **culeanză**, e bine, după cum spun românii din **Macedonia**, să le faci acestora câte o gaură la ureche şi să le treci printr-însa un **spingiu**.

Sau, în loc de a le trece **spingiu** prin ureche, să amesteci buruiana aceasta în sare şi să o dai oilor **culingioase** ca să o mânânce, şi prin modurile acestea sângele lor se va curăţi prin darea afară a puroiului, care se va scurge prin ureche, şi oile se vor vindeca.[15]

Dacă vreo iapă sau catâră e bolnavă de **şirigel**, i se trece prin ureche **spingiu**, când e lună noauă în timpul nopţii, rostindu-se în acelaşi timp şi nişte formule adresate lunii nouă, ca aceasta să influenţeze la nimicirea **şirigelului**.[16]

Când vreun cal e foarte răcit, încât cu anevoie mişcă spatele (iaste acâţat de plitari = e prins de spate), ca să se vindece, atunci românii din **Macedonia** îi înfing cu **ţungursula** (sula) **spingiul** în piept, de o parte şi de alta, după ce se usucă.[17]

Dacă vreo vită s-a bolnăvit de **dalac** sau **talan**, se ia rădăcină de **spânz** şi se pune în apă nencepută la foc ca să fiarbă bine, până ce scade.

Cu apă de-aceasta se spală apoi pieptul vitei bolnave, i se face pe sub pielea de la piept o bortă şi-n borta aceea se vâră o bucăţică de rădăcină de **spânz** legată cu o aţă de lână, unde se lasă până ce vitei respective, scurgându-se pe-ncetul toată răutatea dintr-însa, îi înceată durerea şi se însănătoşează.[18]

---

[11] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta lui Pintelei Roşca; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67: *Se recomandă de babe pentru **durere de măsele**, să se ţie în gură la măsea rachiu de drojdie fiert cu rădăcină de **spânz**.*; S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 6: ***Durerea de măsele** se alină dacă se fierbe în apă rădăcină de **spânz** şi se ţine apă de aceea în gură.*

[12] Dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei pop.***, publ. în ***Familia***, XXIX, p. 247.

[13] Com. de dl Tud. Pamfile.

[14] Dat. rom. din Cândreni, com. de P. Ursul; şi a celor din Poiana-Stampii, com. de P. Spânul.

[15] Papahagi, *op. cit.*, p. 318.

[16] Papahagi, *op. cit.*, p. 327.

[17] Papahagi, *op. cit.*, p. 325.

[18] M. Lupescu: ***Medicina veterinară pop.***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. IV, p. 122; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67: *Cu **spânz de munte** se vindecă şi caii bolnavi de dalac; se fac calului în piept trei borte cu o ţepuşă de lemn*

Tot cam aşa se **spânzesc** şi se vindecă şi porcii cari capătă **brâncă**. Unii români îi spânzesc la gât, alţii la urechi, şi iarăşi alţii le dau **spânz** amestecat cu lapte acru ca să mânânce.[19]

Rădăcina de **spânz** însă se-ntrebuinţează de către români mai cu samă pentru vindecarea vitelor cari s-au bolnăvit de **sânge rău**.

Dacă o vită capătă **sânge rău**, adică dacă se **sângeră**, atunci îi slobod sânge cu **strâcneala**. Iar dacă văd că s-a trecut cu sângeratul, că nu-i trece după ce i-a slobozit sânge, atunci o **spânzesc**. Iar **spânzirea** aceasta se face în două chipuri, şi anume: vita bolnavă o străpung mai întâi c-o **jumvală**[20] la locul unde cred că o doare mai tare, şi apoi în acelaşi loc unde au străpuns-o, o spală cu zamă de rădăcină de **spânz**.

Sau iau vreo câteva bucăţele micuţe de rădăcină de spânz şi le leagă la un loc cu o aţişoară. După aceasta, crestează pielea vitei bolnave c-un cuţit la piept, la bărbii şi anume drept între picioare, bagă prin crestătura aceasta rădăcina spânzului sub piele şi acolo o lasă apoi cu aţişoara atârnată afară să steie trei zile.

În răstimpul acesta, rădăcina de spânz trage toată răutatea pe lângă sine, căci spânzul are acea putere de-a strânge tot sângele cel rău pe lângă sine, până ce dintru acesta se face un boţ mare închegat.

După trei zile, când tot **tragănul**, adică tot sângele cel rău, e la un loc adunat, omul ce-a **spânzit** vita prinde aţişoara cu care a fost legată rădăcina şi-o trage afară.

Dimpreună cu spânzul iesă acuma şi-o mulţime de puroi şi sânge rău afară, iară vita începe a se rădica şi a-i fi mai bine.

Unii români îndătinează a spânzi vitele nu numai cu rădăcină, ci şi cu frunză de **spânz**.[21]

Alţi români iarăşi îndătinează de-a vindeca pe vitele cari au sânge rău în chipul următor: iau rădăcină de **spânz** şi vreo câţiva căţei de **usturoi**, îi pisază împreună până ce se fac mărunţei. După ce i-au pisat de ajuns, toarnă într-înşii borş şi fac un fel de mujdei.

şi în fiecare bortă se vâră câte un fir de rădăcină, borţile se umflă, curge materie din ele şi calul se vindecă (Botoşani).; ***Revista nouă***, an. VI, Bucureşti, 1893, p. 213: *Ţăranul este şi doftorul casei sale în multe împrejurări, ba chiar grele de tot. Aşa îmbolnăvindu-se calul de* ***talan*** *(boală rea ce se arată printr-o umflătură la piept, spată etc.) el îi găureşte cu sula pielea deasupra umflăturei şi prin gaura făcută îi vâră* ***spânz*** *(iarbă otrăvitoare).*; şi com. de S. Sa păr. Nic. Filip.

[19] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei, şi a celor din jud. Botoşani, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip: *Cu* ***spânz*** *se* ***spânzesc*** *caii de* ***dalac*** *şi porcii de* ***brâncă***.; a celor din Transilvania, satul Ocolişul-mare, com. de Teodosie Curşeu, stud. gimn., în Blaj: *Rădăcina de* ***spânz*** *se foloseşte în urechi la porci.*; a celor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de dl Aur. Gligor: *Împungându-se în urechea porcului cu rădăcină de* ***spânz*** *îi foloseşte de morb.*; a celor din Biharia, com. de dl Vas. Sala: ***Spânzul*** *e o plantă veninoasă. El se foloseşte ca medicament la porci, se pune în ureche, făcându-se o găuriţă, se pune acolo, unde se lasă două zile, apoi în locul lui se face o gaură.*; cf. şi dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 247: *Despre* ***spânz*** *se ştie că omoară. Puni în urechea porcului, cade urechea, puni sub piele la gâtul boului, se umflă.*

[20] Sub cuv. **jumvală**, numit şi **juvală**, înţeleg românii din Bucovina un fel de sulă lungă, în forma unei **andrele**, însă neascuţită la vârv, cu care românii, înfierbântând-o în foc, bortesc fluierele ce le fac din ramuri de **alun**, dar mai cu samă ciubucele.

[21] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei; a celor din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac; precum şi a altor romînce şi români din Bucovina.

Mujdeiul acesta îl dau apoi vitelor bolnave de băut. Iar vitelor, cum îl beu, se zice că îndată li se deschide gustul la mâncare şi tot răul se duce dintr-însele şi vita bolnavă se însănătoşează.[22]

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că de familia spânzului, despre care ni-a fost vorba până aicea, se mai ţin încă şi următoarele plante, cari li-s românilor cunoscute după nume:

Bojoţel, pl. **bojoţei** (jud. Mehedinţi), **bozăţel**, **cucurig**, **cutcurig** (Craiova), **spâns**, **spânţ** şi **spânz**, lat. Helleborus odorus W. et Kit., precum şi Helleborus dumetorum W. et Kit.[23]

Barba-lupului, **bojoţei** (jud. Mehedinţi) şi **spânţ**, numit astfel în Muntenia[24], iară în Transilvania: **coaiele-popii**, **iarba-nebunilor**, **ouăle-popii**, **spâns** şi **spânz**, lat. Helleborus purpurascens W. et Kit.[25]

Spânzul acesta se-ntrebuinţează de popor întocmai ca şi **spânzul** despre care ni-a fost vorba mai sus.[26]

Spânzul-stărp, numit astfel în Banat[27], iară în Transilvania, simplu: **spâns**, lat. Helleborus viridis L.[28] Rădăcina acestei specii de **spânz** se vede că încă este bună de leac, pentru că rămâncele din Banat îndătinează a o culege, a o scoate din pământ, în ziua de **Sân-Toaderul cel mare**.[29]

[22] Dict. de mai multe romînce din Bucovina.
[23] Panţu: **Plantele**, p. 82; şi com. de dl Art. Gorovei.
[24] Panţu: **Plantele**, p. 276-277.
[25] Porcius: **Flora**, p. 154; Panţu: **Plantele**, p. 277.
[26] Panţu: **Plantele**, p. 277; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. [...].
[27] Sim. Mangiuca: *Calindariu* pe an 1882 în notele din luna februar, şi *Calindariu* pe an 1883, în notele pe luna Mărţişor.
[28] G. Bariţ, *Vocabular cit.*
[29] Sim. Mangiuca: *Calindare* şi *loc. cit.*

214

Spinul albastru.
(Eryngium planum L.)

Spinul-albastru, numit atât în Bucovina cât şi'n Moldova încă şi Schin-albastru, Schin-vânat şi Spin-vânat[1], iară în Transilvania: Scaiu-mărunt şi Scaiu-vânat,[2] e un fel de spin, care se ţine de aceea-şi familie, de care se ţine şi Spinul dracului, şi care samănă foarte mult la făptura bubuşlucelor şi a frunzelor cu acest din urmă, însă a cărei coloare e albastră sau vânată şi care numai rar când creşte aşa de rămuros ca fărtatul său.

Spinul-albastru, care creşte de regulă pe fânaţe şi pe imaşurile cele năsipoase şi cam umede, precum şi pe lângă drumuri, e bun de leac pentru răul-copiilor, strânsul copiilor precum şi pentru copiii cei bolnăvicioşi şi slăbănogi.

1). Dat. Rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei, şi a celor din Dumbrăveni, jud. Botoşani, dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic.
2). Panţu: Vocab. p. 16.

449. Spinul-albastru
(Eryngium planum L.)

Spinul-albastru, numit atât în Bucovina, cât şi-n Moldova, încă şi **schin-albastru, schin-vânăt** şi **spin-vânăt**[1], iară în Transilvania: **scai-mărunt** şi **scai-vânăt**[2], e un fel de spin, care se ţine de aceeaşi familie de care se ţine şi **spinul-dracului** şi care samănă foarte mult la făptura bubuşluielor şi a frunzelor cu acest din urmă, însă a cărei coloare e albastră sau vânătă şi care numai rar când creşte aşa de rămuros ca fărtatul său.

Spinul-albastru, care creşte de regulă pe fânaţe şi pe imaşurile cele năsipoase şi cam umede, precum şi pe lângă drumuri, e bun de leac pentru **răul-copiilor, strânsul copiilor,** precum şi pentru copiii cei bolnăvicioşi şi slăbănogi. Pentru cei ce au **răul-copiilor** sau **strânsul copiilor** se face din **ciomagul,** adică din rămurelele sale, care au coloare închis-albastră sau vânătă, scăldători

[1] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei, şi a celor din Dumbrăveni, jud. Botoşani, dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic.
[2] Panţu: **Vocab.,** p. 16.

în cari se scaldă în orişice zi.[3]

Pentru copiii cei slăbiţi se fac scăldători cu **spin-vânăt, cătuşnic** şi cu **lămâie.**[4]

Iar pentru cei bolnăvicioşi şi slăbănogi se fac scăldători din **spin-albastru** şi **armurariu.**[5]

Toate scăldătorile acestea se fac anume la copiii bolnavi şi slăbănogi, ca să se scalde într-însele, să se însănătoşeze şi să se întărească.[6]

Se crede însă că copiii cari se scaldă în astfel de scăldători, însănătoşindu-se, întărindu-se şi crescând mari, petrec mai mult pintre străini, decât pintre amicii şi cunoscuţii lor din tinereţe.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină din **Moldova:**

Frunzuleană lemn uscat,
Când mămuca m-a scăldat,
Of! că rău m-a mai scăldat
Cu apuşoară din vad
Să umblu din sat în sat;
Cu apuşoară din iaz
Să fiu lumei de năcaz;
Cu apă din trestioară
Să umblu din ţară-n ţară
Cu traista subsuoară;
Cu apuşoară din spini
Să umblu tot prin străini.[7]

Drept aceea, fiecare mamă adevărată întrebuinţează scăldătorile făcute din **spin-albastru,** precum şi din alţi spini, numai atunci când au neapărată trebuinţă de dânsele, când nu se pot folosi de altele.

Afară de aceasta, se cere ca fiecare mamă să ieie fŏarte bine sama ca pintre fânul sau paiele din paieriul pe care îşi culcă ele copiii, când aceştia-s mici, să nu fie nici un fir de **neghină** sau vreun **spin-albastru** ori şi alţi spini, căci aceştia pot să-i fie nu numai de stricăciune, ci şi de augur rău. Căci iată ce zice în privinţa aceasta o doină din **Transilvania:**

Maică, când m-ai legănat,
Maică, rău m-ai blăstămat.
În leagăn mi-ai pus neghină
Să nu am în veci hodină,
Şi sub perinuţă spini
Să trăiesc între străini.[8]

---

[3] Dat. rom. din Moldova, com. Dumbrăveni, jud. Botoşani, dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67.

[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67.

[5] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[6] Com. de dl Art. Gorovei; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67.

[7] Sevastos: **Cântece**, p. 21.

[8] S. Fl. Marian: **Naşterea**, p. 313.

*

Se ia spin de cel crengos, **albastru** sau verde, cel înalt e bărbat şi cel jos, rotund, e femeie – o bucăţică se rupe şi se poartă în brâu de marţi până joi, apoi se pune în apă să mocnească şi se spală cu ea.

Din apa aceasta, oleacă îi dă lui de băut, iar restul i-l toarnă în cale.

Buruiana mocnită o mai poartă în brâu, iar cea întreagă o pune şi stă la icoane.

Făcând aceasta, flăcăul moare după ea.[9]

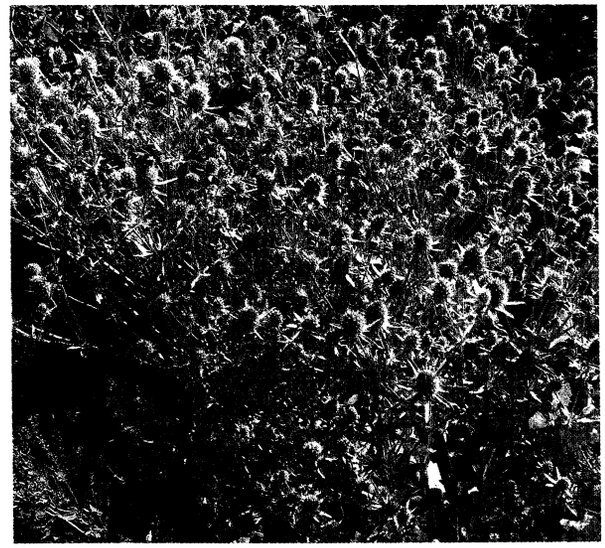

[9] Dict. de Maria Gabora din Stăneşti, pe Molniţa, şi com. de dna El. Nic. Voronca.

450. Spinul-dracului
(Eryngium campestre L.)

221

Spinul dracului.
(Eryngium campestre L.)

Pe cele mai multe imaşuri sau toloci precum şi pe unele priloage şi fânaţe se află un fel de spin de coloare cenuşie, ale cărui rămurele ghimpoase formează un glob.

Acest spin se numeşte în Bucovina: Hârzob, Schinul sau Spinul-dracului şi Schinul sau Spinul-vântului; în Moldova: Scaiul-dracului, Scaiul-vântului, Schinul-dracului, Schin-rotat, Spinul-dracului şi Spinul vântului[1]; iară în Transilvania: Scaiul dracului şi Spinul-dracului.[2]

Despre originea acestui soi de spin există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că Iuda cel fără de lege, nu mult după ce l-a vândut pe Domnul nostru Is. Chr., mustrându-l conştiinţa pentru fapta lui cea rea, s-a dus la jidovii, cărora

1) Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de Ileana Zătăuz şi Casandra a lui Ioniţă Andronic; cf. şi dr. Brândză: Prodrom. p. 211.
2) Gazeta Transilvaniei an.

Pe cele mai multe imaşuri sau toloci, precum şi pe unele priloage şi fânaţe, se află un fel de spin de coloare cenuşie, ale cărui rămurele ghimpoase formează un glob.

Acest spin se numeşte în Bucovina: **hârzob, schinul** sau **spinul-dracului** şi **schinul** sau **spinul-vântului**; în Moldova: **scaiul-dracului, scaiul-vântului, schinul-dracului, schin-rotat, spinul-dracului** şi **spinul-vântului**[1]; iară în Transilvania: **scaiul-dracului** şi **spinul-dracului.**[2]

Despre originea acestui soi de spin există la românii din **Bucovina** următoarea legendă:

„Zice că ***Iuda*** *cel fără de lege, nu mult după ce l-a vândut pe Domnul nostru Isus Christos, mustrându-l conştiinţa pentru fapta lui cea rea, s-a dus la jidovii cărora îl vânduse şi voi să le întoarcă arginţii înapoi, spuindu-le că el le-a vândut sânge nevinovat şi, prin urmare, trebuie să deie drumul lui Isus.*

[1] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de Ileana Zătăuz şi Casandra a lui Ioniţă Andronic; cf. şi dr. Brândză: **Prodrom**, p. 211.
[2] ***Gazeta Transilvaniei***, an. [...].

*Jidovii însă, în loc să-i primească arginţii, începură mai întâi a râde şi a-şi bate joc de dânsul, iară mai pe urmă îl huiduiră şi-l alungară ca pe-un netrebnic. **Iuda**, văzând că nu e chip să scape pe Isus Christos din ghiarele jidovilor, aşa de tare s-a supărat şi s-a tulburat la minte că, întorcându-se înapoi, s-a dus şi s-a spânzurat de-un crac de **răchită**.*

Iată însă că nu mult după această faptă uricioasă, trec pe-acolo şi jidovii cu Domnul nostru Isus Christos, pe care îl duceau ca să-l răstignească.

*Şi văzând unul dintre trecători pe **Iuda** spânzurat, se repede degrabă la dânsul, îi taie cât ai bate în pălmi cingătoarea cu care era spânzurat şi-apoi, lăsându-l să cadă, ca să nu-l vadă lumea ce-a făcut, plecă mai departe, dimpreună cu ceialalţi jidovi ce-l duceau pe Isus la locul de pierzare.*

*Întorcându-se mai pe urmă vreo câţiva dintre jidovii cei ce credeau în învăţătura cea mântuitoare a lui Isus Christos, după ce-a fost acesta răstignit, pe lângă **răchita** de care s-a spânzurat **Iuda**, văd spre cea mai mare mirare a lor că, pe locul unde a căzut **Iuda** de pe **răchită**, se află un spin rotund ca un cap sborşit de om, pe care nu-l mai văzuse niciodată în viaţa lor mai nainte de aceasta.*

*Văzând ei spinul acela, l-au numit **spinul-dracului**, pentru că nimene altul, ci numai **necuratul** a trebuit să fie acela care l-a îndemnat pe **Iuda** ca să-l vândă pe Isus Christos şi mai pe urmă tot el a fost acela care l-a făcut ca să se şi spânzure.*

*Şi de-atunci **spinul-dracului** se numeşte spinul acela până şi-n ziua de astăzi.*

*Şi deoarece **spinul-dracului** nu numai când sunt vânturi mari, cari, după cum prea bine e cunoscut, se pornesc totdeauna când se-neacă sau se spânzură cineva, după cum s-a spânzurat şi Iuda, ci chiar şi atunci când suflă şi cel mai mic vântişor, se duce de-a rostogolul cine ştie pe unde, pare că l-ar fi umflat **vântoasele**, de-aceea se mai numeşte el şi **spinul-vântului**.*[3]

O altă legendă, din **Transilvania**, cu mult mai lungă şi mai frumoasă decât aceasta, care asemenea ne spune de când anume se trage şi se numeşte spinul acesta **scaiul-dracului**, sună astfel.[4]

Având **spinul-dracului** sau **hârzobul** o formă frumoasă, rotundă, şi fiind totodată şi foarte ghimpos, o samă de femei, atât din **Bucovina**, cât şi din **Moldova**, când văd în decursul verii că prea tare le supără muştele, îndătinează de-a-l unge cu miere şi apoi a-l anina cu capul în jos de **coardă** sau **grindariu**, adică de grinda cea mare, care e pusă de-a curmezişul pe dedesuptul celorlalte grinzi, anume ca să se prindă muştele de dânsul.

Făcând-o aceasta, muştele, cari nu se pot răbda de-a nu trage la miere, cum se pun pe dânsul, îndată se-nţapă şi pier.[5]

Alte femei însă nu-l anină de **coardă** sau **grindariu** numai ca să se prindă muştele de dânsul, ci şi de frumuseţe. În cazul acesta însă nu-l ung cu miere, ci-l împodobesc numai cu feliurite păserele precum şi alte chipuri făcute din hârtie colorată, şi aşa împodobit îl anină de

[3] Auzită de la o româncă din Siret şi com. de soţia mea, Leontina.

[4] Să se ieie de la **sita-ielelor**.

[5] După spusa rom. din Ilişeşti; a celor din Gălăneşti, dict. de Ion Bodnariu: *În unele sate e obicei de-a se lua câte un hârzob, care e mai rotund şi mai frumos, şi a-l lega cu cotorul de grinda cea mare, numită **coardă**, anume ca să se prindă muştele de dânsul.*; a celor din Cupca, dict. de Măriuca Bolocan; şi a celor din Moldova, com. Dumbrăveni, dict. de Ileana Zătăuz.

grindariu.[6] În fine, mai e de amintit şi aceea că **schinul-dracului** sau **schinul-rotat**, după cum îl mai numesc unii, e bun şi de leac, şi anume de **durere de dinţi** şi de **măsele.**

Spre scopul acesta se fierbe rădăcina lui şi zama ce iesă dintr-însa se ţine în gură, ca şi zama cea de **măsălariu.**

Făcându-se aceasta, viermii ce se află în măsele pier şi durerea încetează.[7]

*

Ciulinul pl. ciulini, în **Moldova**:

Vântul furios se năpusteşte şuierând pe vale, mânând ca pe o turmă de sălbătăciuni ***ciulinii*** *smulşi de pe tot lungul şesului;* ***ciulinii*** *se rotesc, se gonesc unii pe alţii, apoi încâlciţi merg să se prăvale în apele tulburi ale Bârladului, care îi duce, gâlgâind, la vale.*[8]

*

Ciulină se numeşte în Cacica un fel de spin care se prinde de straie.[9]

[6] Dat. rom. din Gălăneşti, dict. de Ion Bodnariu: *O samă de femei împodobesc* ***hârzobul*** *cu flori de hârtie şi aşa îl anină de coardă.*; a celor din Cupca, dict. de Măriuca Bolocan: *O samă de femei leagă* ***hârzobul*** *de grindariu cu capul în jos, de frumuseţe.*

[7] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic.

[8] ***Făt-Frumos***, an. II, Bârlad, 1905, nr. 2, p. 25.

[9] Dict. de Dochiţa Vasiliniuc.

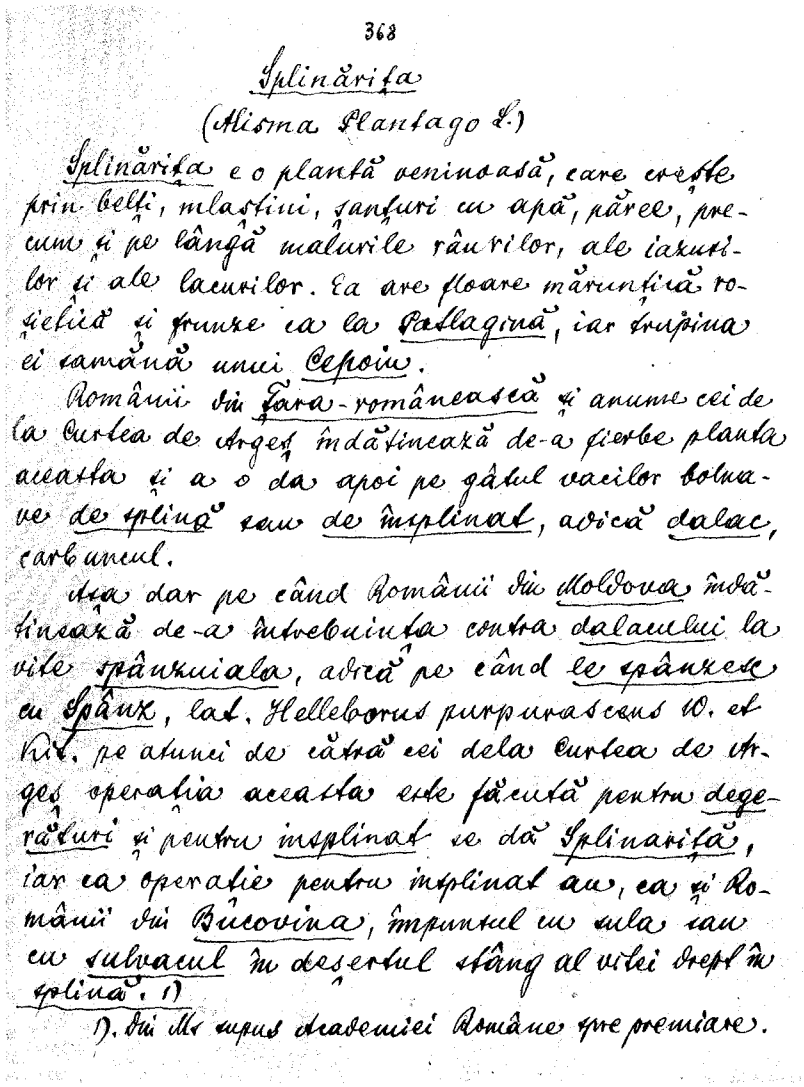

368

Splinărița

(Alisma Plantago L.)

Splinărița e o plantă veninoasă, care crește prin bălți, mlaștini, șanțuri cu apă, păreie, precum și pe lângă malurile râurilor, ale iazurilor și ale lacurilor. Ea are floare mărunțică roșietică și frunze ca la Patlagină, iar trupina ei samănă unui Cepoiu.

Românii din Țara-românească și anume cei de la Curtea de Argeș îndătinează de-a fierbe planta aceasta și a o da apoi pe gâtul vacilor bolnave de splină sau de însplinat, adică dalac, carbunul.

Așa dar pe când Românii din Moldova îndătinează de-a întrebuința contra dalacului la vite spânzuiala, adică pe când le spânzesc cu Spânz, lat. Helleborus purpurascens W. et Kit. pe atunci de către cei dela Curtea de Argeș operația aceasta este făcută pentru degerături și pentru însplinat se dă Splinariță, iar ca operație pentru însplinat au, ca și Românii din Bucovina, împunsul cu sula sau cu sulvacul în deșertul stâng al vitei drept în splină. 1)

1). Din Ms supus Academiei Române spre premiare.

451. Splinărița
(Alisma Plantago L.)

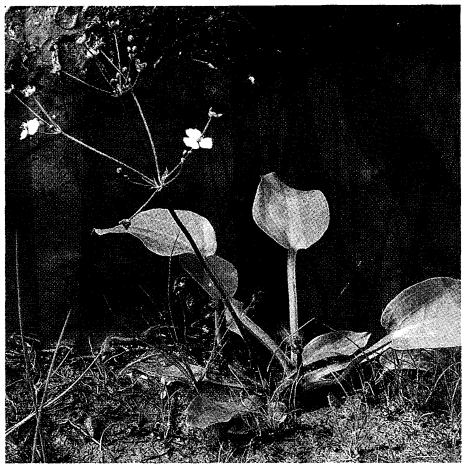

Splinărița e o plantă veninoasă, care crește prin bălți, mlaștini, șanțuri cu apă, păreie, precum și pe lângă malurile râurilor, ale iazurilor și ale lacurilor. Ea are floare mărunțică roșietică și frunze ca la **patlagină**, iar trupina ei samănă unui **cepoi**.

Românii din **Țara-românească**, și anume cei de la Curtea de Argeș, îndătinează de-a fierbe planta aceasta și a o da apoi pe gâtul vacilor bolnave **de splină** sau **de însplinat**, adică **dalac**, carbuncul.

Așadar, pe când românii din **Moldova** îndătinează de-a întrebuința contra **dalacului** la vite **spânzuiala**, adică, pe când **le spânzesc** cu **spânz**, lat. Helleborus purpurascens W. et Kit., pe atunci, de către cei de la Curtea de Argeș, operația aceasta este făcută pentru **degerături** și pentru **însplinat** se dă **splinariță**, iar ca operație pentru însplinat au, ca și românii din **Bucovina**, împunsul cu sula sau cu **sulvacul** în deșertul stâng al vitei, drept în splină.[1]

[1] Din *ms.* supus Academiei Române spre premiere.

În cele mai multe părţi şi mai ales din **Moldova**, planta aceasta se mai numeşte **iordănică**[2], **limba-bălţilor, limba-broaştei, limbariţă, limbariu, patlagina-apei, patlagină-de-apă, plătagina-bălţilor** şi **podbal-de-apă**[3], pentru că frunzele sale sunt lungi ca o limbă şi aduc în privinţa făpturei lor cu frunzele de **patlagină**, precum şi din cauză că se-ntrebuinţează ca leac contra boalei vitelor numită **limbare.**[4]

O samă de români, precum bunăoară cei din **Moldova**, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, pun frunzele acestei plante, numite de dânşii **iordănică**, şi la bube, anume ca să scoată **ţiţina.**[5]

*

Limbariţa = Alisma Plantago L.[6]

[2] Dat. rom. din Moldova, jud. Botuşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Niculai Filip: ***Iordănica creşte pe lângă ape la o înălţime de peste 25 cm şi are frunze ca la patlagină.***

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 2; com. de dna El. Nic. Voronca: ***Limbariul** e o buruiană lungă la frunze.*

[4] Din *ms.* susamintit; com. de dna El. Nic. Voronca: ***Limbariul** e bun de oblojit limba la vite.*

[5] Dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.

[6] Bartolomeu, p. 32.

176

Sporiciul.
(Verbena officinalis L.)

Pe lângă gardurile și locuințele omenești precum și pe lângă ziduri și drumurile de prin sate se află o plantă cam de 2-3 palme domnești de înaltă, în partea de sus câte cu două rămurele crescute față în față și tot atâtea frunze la încheieturile lor, iar la vârvul rămurelelor câte c'un cerc de floricele mărunte de coloare roșietică sau liliecie.

Această plantă, care înfloresce în luna lui Iunie și August, se numesce în Bucovina: Măturâ-de-câmp, Măturice, Măturică, Măturică-de-câmp și Sporiciu; în Moldova: Sporic, Sporice, Sporiciu și Spornic;[1] în Țara-românească: Sporiș;[2] iară în Transilvania: Sporic, Sporiciu și Sporiș.[3]

Sporiciul, după spusa Românilor din Bucovina, e bun pentru ori și ce rană, căietură și neîndeletură, și mai ales dacă rana.

1). Com. de dl Art. Gorovei; - dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 67.
2). Gr. G. Tocilescu: Materialuri folkloristice vol. I. Partea II. p. 748.
3). Porcius: Flora p. 82; - Panțu: Vocab. p. 50. - Numirile Verbină și Verbină-de-câmp a acestei plante aflătoare la Panțu op. cit. nu cred să fie poporale.

452. Sporiciul
(Verbena officinalis L.)

Pe lângă gardurile şi locuinţele omeneşti, precum şi pe lângă ziduri şi drumurile de prin sate, se află o plantă cam de 2-3 palme domneşti de înaltă, în partea de sus câte cu două rămurele crescute faţă în faţă şi tot atâtea frunze la încheieturile lor, iar la vârvul rămurelelor, câte c-un cerc de floricele mărunte de coloare roşietică sau liliecie.

Această plantă, care înfloreşte în luna lui iunie şi august, se numeşte în Bucovina: **mătură-de-câmp, măturice, măturiţă, măturiţă-de-câmp** şi **sporiciu**; în Moldova: **sporic, sporice, sporiciu** şi **spornic**[1]; în Ţara-românească: **sporiş**[2]; iară în Transilvania: **sporic, sporiciu** şi **sporiş**[3].

[1] Com. de dl Art. Gorovei; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67.
[2] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 748.
[3] Porcius: Flora, p. 82; Panţu: Vocab., p. 50. Numirile **verbină** şi **verbină-de-câmp** a acestei plante, aflătoare la Panţu, *op. cit.*, nu cred să fie poporale.

Sporiciul, după spusa româncelor din **Bucovina**, e bun pentru orişice rană, tăietură şi ucizătură, şi mai ales dacă rana se obrinteşte, îndeosebi însă pentru **obrintit, jupituri, lăutori, scăldători**, precum şi pentru mături de măturat casele.

Dacă cineva se obrinteşte, se iau vârvurile rămurelelor de **sporiciu**, dimpreună cu floricelele şi frunzele lor şi se pun într-o oală cu apă curată, la foc, ca să fiarbă. După ce au fiert de ajuns, cu zama ce-a ieşit dintr-însele se spală rana, iară frunzele se uscă, se freacă până ce se fac ca făina şi apoi se presură pe rană. Făcându-se aceasta, rana în curând se vindecă.[4]

Când se beşică şi crapă mânele şi când, din cauza aceasta, capătă apoi **jupituri**, adică atunci când prind mânele a se jupi, se iau rămurele de **mătură** sau **măturiţă-de-câmp** şi se pun într-o oală nouă cu apă ne-ncepută, ca să fiarbă. După ce au fiert de ajuns, se spală mânele cu apă de-aceasta, iar după ce s-au spălat, aruncă apa pe o apă curgătoare, anume ca să nu calce cineva într-însa şi apoi să se umple şi acela de jupituri.[5]

Cu **scăldături** sau **scăldători** de **sporic** se crede că se vindecă **râia**, iar copiii cei slabi, şi-ndeosebi cei ce au babiţe, se-ntăresc.[6] Iar cine se lă cu lăutoare de **sporic**, aceluia îi sporeşte părul, adică îi creşte mare, se-ndeseşte şi se face mândru. De-aice se vede că-i vin apoi şi numirile de **sporic, sporice, sporiciu** şi **spornic**.[7]

Pe lângă cele arătate până aicea, mai e datină de-a se face din **sporic** şi **mături** de măturat casele. Din cauza aceasta, se numeşte el apoi în cele mai multe părţi din **Bucovina** şi **mătură-de-câmp, măturice, măturiţă** şi **măturiţă-de-câmp**.[8]

Iată o poezie poporană din **Ţara-românească**, com. Spânişţea, jud. Vlaşca:

Foaie verde de sporiş,
Mândră, tu mă omorâşi
Cu suiş, cu scoborâş,
Cu iubitu tău furiş! [9]

*

Spornicul, Verbena officinalis.[10]

---

[4] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.

[5] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Măriuca Bâtă; a celor din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc.

[6] Dat. rom. din Cacica, dict. de Măriuca Hopulele; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67.

[7] Dat. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei şi a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de Art. Gorovei.

[8] Dat. rom. din Putna, dict. de Achilina Ursachi: *Din **sporiciu** se fac pretutindene mături de măturat prin case, de-aceea se numeşte el şi **măturice**.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Măriuca Bâtă; a celor din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc; precum şi a altor români din Bucovina.

[9] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 748.

[10] Bartolomeu, p. 61.

52

Spulburătura.

(Potentilla collina Wib.)

Spulburătura, numită altmintrelea şi Buruiană-de-spulburături sau Iarba-spulburăturilor, e o plantă mică, care creşte pe colinele cele uscate şi năsipoase şi care înfloreşte în luna lui Iunie şi Iulie.

Spulburătura e bună de spulburături.

Spulburăturile sunt un fel de bubuţe mărunţele ca râia cea mai mânânţică, cari se fac pe trupul omului şi cari se bagă uneori chiar şi prin ochii acestuia.

Ele se fac de regulă din fierbinţeală, când omul e gras, precum şi din vânturile rele, şi la început cei mai mulţi cred că sunt chiar râie.

Femeea, care e chiemată ca să vindece pe cel bolnav de această boală, se duce şi aduce în ori şi ce zi Spulburătura sau Buruiană-de-spulburături, care creşte mai cu samă pe locurile unde e mult pietriş. Iar după ce a ajuns cu dânsa acasă, o pune dimpreună cu apă ne'ncepută într'o oală noauă la foc ca să fiarbă.

După ce a fiert de ajuns adică până ce

453. Spulburătura
(Potentilla collina Wib.)

Spulburătura, numită altmintrelea şi **buruiană-de-spulburături** sau **iarba-spulburăturilor**, e o plantă mică, care creşte pe colinele cele uscate şi năsipoase şi care înfloreşte în luna lui iunie şi iulie. **Spulburătura** e bună de **spulburături**.

Spulburăturile sunt un fel de bubuţe mărunţele ca râia cea mai mânânţică, cari se fac pe trupul omului şi cari se bagă uneori chiar şi prin ochii acestuia.

Ele se fac de regulă din fierbinţeală, când omul e gras, precum şi din **vânturile rele**, şi la început cei mai mulţi cred că sunt chiar râie.

Femeia, care e chemată ca să vindece pe cel bolnav de această boală, se duce şi aduce în orişice zi **spulburătură** sau **buruiană-de-spulburături**, care creşte mai cu samă pe locurile unde e mult pietriş. Iar după ce a ajuns cu dânsa acasă, o pune dimpreună cu apă ne-ncepută într-o oală noauă la foc ca să fiarbă.

După ce a fiert de ajuns, adică până ce a ieşit toată zama dintr-însa, ia oala de la foc şi rosteşte următoriul descântec asupra zamei dintr-însa:

Spulburături date,
Spulburături vărsate,
Spulburături aruncate,
Spulburături din vânt,
Spulburături din apă,
Spulburături mici
Ca sămânţa cea de cânepă
Şi ca ***mălaiul-mărunţel***
Şi ca un fir de mac
În patru despicat,
În mare aruncat,
Tot din gura mea suflat.

Sfârşind de rostit cuvintele acestea, suflă de trei ori în cruciş asupra zamei din oală.

După aceasta, stânge nouă cărbuni în zama din oală, punându-i câte trei în trei locuri deosebite, înuntrul oalei, rostind următoarele cuvinte:

Eu nu stâng cărbunii,
Ci stâng ***spulburăturile***
Şi aruncăturile
Din sângele lui N. N.
Şi din trupul lui.
Să se stângă ***spulburăturile***
Şi-aruncăturile
Cum se stâng cărbunii aceştia!

Sfârşind de stâns şi cărbunii, dă din zama aceasta astfel descântată celui bolnav de **spulburături** de trei ori de băut. După ce-a băut, bolnavul se spală cu restul pe unde se află bubele, iar dacă e de trebuinţă, chiar şi pe tot trupul.[1]

*

Iarba-spulburăturilor, lat. Potentilla collina L.[2]

[1] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic.
[2] Numirea română din Căndreni, com. de P. Ursul. Definiţiunea, de Otto Petrino.

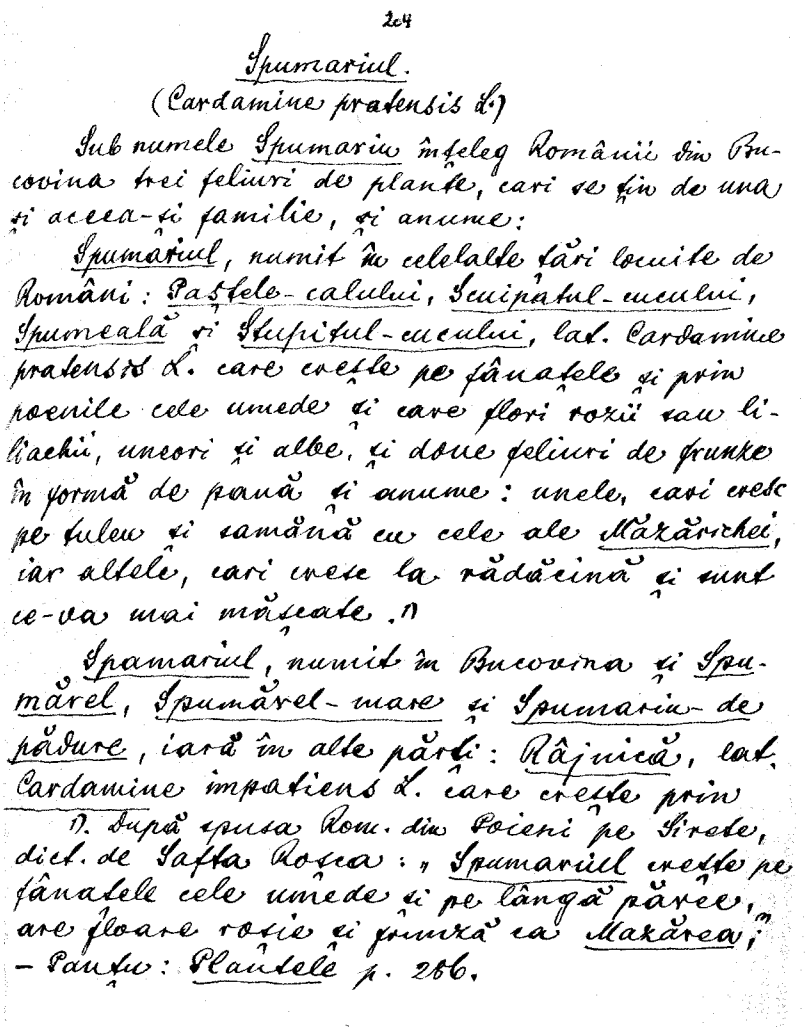

204

Spumariul.

(Cardamine pratensis L.)

Sub numele Spumariu înţeleg Românii din Bucovina trei feliuri de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Spumariul, numit în celelalte ţări locuite de Români: Paştele-calului, Scuipatul-cucului, Spumeală şi Stupitul-cucului, lat. Cardamine pratensis L. care creşte pe fânaţele şi prin poienile cele umede şi care flori rozii sau liliachii, uneori şi albe, şi două feliuri de frunze în formă de pană şi anume: unele, cari cresc pe tuleu şi samănă cu cele ale Măzărichei, iar altele, cari cresc la rădăcină şi sunt ce-va mai măşcate.[1]

Spumariul, numit în Bucovina şi Spumărel, Spumărel-mare şi Spumariu-de-pădure, iară în alte părţi: Râjnică, lat. Cardamine impatiens L. care creşte prin

1. După spusa Rom. din Poieni pe Siret, dict. de Safta Roşca: „Spumariul creşte pe fânaţele cele umede şi pe lângă păreie, are floare roşie şi frunză ca Măzărea;" – Pantu: Plantele p. 286.

454. Spumariul
(Cardamine pratensis L.)

Sub numele **spumariu** înţeleg românii din Bucovina trei feliuri de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Spumariul, numit în celelalte ţări locuite de români: **paştele-calului**, **scuipatul-cucului**, **spumeală** şi **stupitul-cucului**, lat. Cardamine pratensis L., care creşte pe fânaţele şi prin poienile cele umede şi care [are] flori rozii sau liliachii, uneori şi albe, şi două feliuri de frunze în formă de pană şi anume: unele, cari cresc pe tuleu şi samănă cu cele ale **măzărichei**, iar altele, cari cresc la rădăcină şi sunt ceva mai măşcate.[1]

Spumariul, numit în Bucovina şi **spumărel**, **spumărel-mare** şi **spumariu-de-pădure**, iară în alte părţi: **râjnică**, lat. Cardamine impatiens L., care creşte prin păduri umede şi umbroase, pe lângă izvoare şi păreie, şi care are flori mici şi albe ce se trec foarte degrabă.[2]

---

[1] După spusa rom. din Poieni pe Siret, dict. de Safta Roşca: *Spumariul creşte pe fânaţele cele umede şi pe lângă păreie, are floare roşie şi frunză ca mazărea.*; Panţu: **Plantele**, p. 286.

[2] După spusa rom. din Gălăneşti, dict. de Ana Iliuţ: *Spumariul creşte pe lângă ape, are bulihău în patru muchii, frunze lătuţe şi grase, floricică albuţă, care nu ţine mult, şi bubuşlui (sămânţă) ca* **brânca.**; com. de dna El. Nic.

Spumariul, numit în Transilvania: **pana-cucului**, lat. Cardamine rivularis Schur.[3], care creşte pe lângă păreiele şi izvoarele de prin munţi şi de pe sub poalele munţilor.

Spumariul prim e iarăşi de două feliuri şi anume: **bărbătesc** şi **femeiesc**. Cel bărbătesc vine verde-întunecat, iar cel femeiesc verde-gălbior şi e ceva mai ager decât cel bărbătesc, adică mai fin, mai slăbuţ.[4]

Tustrele speciile acestea de plante, cari cresc de regulă la loc curat, când le uzi puţin şi le freci în palme, fac spume. De la această împrejurare se vede că le vine apoi şi numele de **spumariu**, **spumărel**, **spumeală**, **scuipatul-cucului** şi **stupitul-cucului**, care li se dă în cele mai multe părţi locuite de români.[5]

Spumariul, după cum cred şi spun româncele din Bucovina, e bun de leac contra tuturor boalelor, îndeosebi însă **de dânsele**, de **negei**, de **sclintit**, de **durere de cap** şi de **umflături**.

O samă de romînce ştiutoare din **Bucovina**, cari vor să vindece pe cei ce sufăr de boala numită **de dânsele**, se duc dimpreună cu cei bolnavi desdemineaţă, până a nu răsări soarele, unde ştiu că se află **spumariu** şi, dacă află trei corciuri, bat trei mătane, iar dacă află nouă corciuri, bat nouă mătane, şi apoi ung cu dânsul pe cei bolnavi la părţile ce-i dor. După ce i-au uns, se întorc acasă, căutând în acelaşi timp ca să nu se întâlnească, nici să nu vorbească cu nimene nemică pe drum.[6] Alte romînce, tot din **Bucovina** şi tot pentru **de dânsele**, se duc unde ştiu că se află mult spumariu, îl culeg cu curăţenie, îl aduc acasă, îl pun într-o oală curată, umplută cu apă curată şi ne-ncepută, îl fierb şi cu zama ce iesă dintr-însul spală apoi pe cei bolnavi, pe unde-i dor.[7]

Şi iarăşi altele iau o bucăţică de pâne şi una de sare, se duc cu acestea unde ştiu că se află mult **spumariu** şi, cum ajung la starea locului, rostesc următoarele cuvinte:

Spumărel-mare
În apă curgătoare!
Te sorocesc
Cu pâne şi cu sare
Ca să întrămeşti [8]
Şi să lecuieşti
Pe N. N. pe cutare
Din cap şi până-n picioare
Cu leac,

Voronca: ***Spumariul** creşte în pădure; e bun de sclintit şi de durere de cap.*; S. Fl. Marian: ***De dânsele***, publ. în ***Columna lui Traian***, an. II, Bucureşti, 1871, nr. 43 (105), p. 170: *Descântecul acesta – adică de dânsele – se mai descântă încă prin o plantă numită **spumariu**, care creşte pe malurile râurilor şi care e anuală şi se rădică la o înălţime de trei picioare. Tuleul sau trunchiul ei e patrunchiat, are frunze ovale şi cam păroase.*

[3] Com. de dl P. Oltean.

[4] După spusa rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu.

[5] După spusa mai multor rom. din Bucovina, şi-ndeosebi a celor din Gălăneşti, dict. de Ana Iliuţ.

[6] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu; a celor din Gălăneşti, dict. de Ana Iliuţ: *Unii oameni, cari sufăr de dânsele, se duc unde creşte **spumariul** şi acolo se spală cu dânsul.*; a celor din Poieni pe Siret, dict. de Safta Roşca: ***Spumariul** este foarte bun de dânsele.*

[7] Dat. rom. din Gălăneşti, dict. de Ana Iliuţ.

[8] **A întrăma** = a însănătoşa.

Sănătate şi veac!

După rostirea acestor cuvinte, sapă sau rup atâtea fire de **spumariu** câte cugetă că le va fi de ajuns, pun în locul lor câte o bucăţică de pâne şi de sare şi apoi, luând **spumariul**, se duc cu dânsul la o apă curgătoare. Ajungând la apă, zic:

Apă curgătoare
Eu te sorocesc
Tot cu pâne şi cu sare
Să lecuieşti pe N.
Din cap şi până-n picioare
Cu leac,
Sănătate şi veac!

Iar după ce rostesc cuvintele acestea, aruncă pânea şi sarea ce le-a mai rămas pe apa curgătoare şi, luând cu o cofiţă apă, se întorc acasă.

Ajunse acasă, moaie **spumariul** în apa adusă de la râu şi freacă apoi cu dânsul pe cel bolnav **de dânsele**, pe unde-l doare.[9]

Pentru **negei**, iau un fir de **spumariu**, îl udă cu o ţiră de apă, îl frământă în mână şi după aceea freacă cu dânsul **negeii**, cari, în urma aceasta, se trec.[10]

Pentru **durere de cap, sclintituri** şi **umflături**, se fac aburi şi oblojele din **spumariu**, cu cari se aburesc şi se oblojesc.[11]

[9] S. Fl. Marian: ***De dânsele***, publ. în ***Columna lui Traian***, an. II, nr. 43 (105), p. 170.
[10] Dat. rom. din Poieni pe Siret, dict. de Safta Roşca.
[11] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; şi com. de dna El. Nic. Voronca.

455. Stânjinelul
(Iris germanica L.)

Stânjinelul. 557

Au fost odată doi oameni foarte păcătoşi: bărbatul era bătrân, iară femeea tălhăriţă.

Acești oameni au căpătat dela Dumnezău o copiliţă, care era menită să fie prumălată înger.

Copilița sta în leagăn şi vedea părinţele părinților ei, dar nu putea vorbi ca le spue.

Într'o zi mumă a început a plânge şi a se ruga lui Dumnezău s'o prefacă în ce-va, ca să nu mai vadă cu ochii bătrânețile părinților ei.

Dumnezău, înduioşându-se de dânsa, a zis că va face-o înger şi va rămânea dotdeauna așa.

Copila mumă a zis că n'o face înger, ci s'o facă mai bine o floare, căci de şi va muri iarna, primăvara iar va învia.

Dumnezău a ascultat'o şi a prefăcut'o într'o tufă de Stânjinel liliecriu în grădina de lângă casă.

În grădină mumă până atunci nu era nici o singură floare, ci numai varzele şi legume de hrană.

Vine un mult după aceasta femee, de unde era dusă, şi vede în leagăn, copila ce-i. Merge în grădină şi vede floarea, şi cum o (plângând) vedea

Sub cuvântul **stânjen**, dem. **stânjinel**, înţeleg românii cinci specii de plante cari se ţin de una şi aceeaşi familie. Acelea sunt:

Stânjenul sau **stânjenul-micuţel**, lat. Iris ruthenica, Dryand in ait.[1]

Stânjinelul-galbăn, numit astfel în Bucovina, iar în Muntenia: **stânjeni-galbeni**, **stânjeni-de-baltă** şi **lilie-galbănă**, lat. Iris Pseudacorus L.[2]

Răţişoare, lat. Iris pumila L., numite astfel în Dobrogea.[3]

Stânjeni-pestriţaţi şi **stânjeni-de-pădure**, lat. Iris variegata L.[4], şi

[1] Dr. D. Grecescu: **Conspectul Florei României**, Bucureşti, 1898, p. 552.
[2] *Idem de eadem*, p. 553; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 450.
[3] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, an. IX, t. III, p. 386 şi 391.
[4] Dr. Grecescu, *op. cit.*, p. 553.

Stânjinelul, stânjenelul, stânjinelul-albastru, numit astfel în Bucovina, în Muntenia însă **stânjenel**[5], **stângeni, stânjâni, crin, lilie**[6]; în Transilvania: **crin-vânăt, stângeni-vineţi, lilie-vânătă** şi **floare-vânătă**[7]; iar în Banat: **floare-albastră, stângeniţă-vânătă**[8] şi **stânjăniţă-vânătă**[9], lat. Iris germanica L.

Despre **stânjinelul-galbăn** şi cel **albastru** sau **vânăt,** dar mai cu samă despre cel din urmă, care se cultivează atât la ţară, cât şi la oraşe prin grădină, există la românii din **Muntenia** următoarea legendă:

A fost odată, e mult d-atunci, de când trăia pe vârful muntelui un cioban frumos şi tânăr ca un Făt-frumos. Şi voinic mai era, bată-l norocul, nevoie mare, cum nu se mai pomenise. El şi zi şi noapte era pătruns de dorul oilor, pe cari le păştea cu atâta drag, că n-ar fi schimbat viaţa lui păstorească în ruptul capului, pentru nimic din astă lume.

Într-o zi, stând ciobanul acesta pe rână lângă turmă, cânta oiţelor din caval aşa cu foc, încât chiar păsările îl ascultau.

Dar nu departe de acest fericit cioban, **Norocul** *se certa furcă cu* **Mintea.**

- Eu sunt mai mare! zise Norocul supărat.

- Ba eu sunt! răspunse Mintea năcăjită.

Şi tot astfel, ba unul, ba altul, se tot ciorovăiau între ei, nevrând nici unul să se lase.

- Să facem o încercare? zise Mintea.

- Să facem! răspunse Norocul.

- Bine! adaose Mintea, atunci tu să te grămădeşti asupra ciobanului de lângă noi, din al cărui cap eu voi ieşi cu totul.

- Prea bine, adaose Norocul, care se grămădi asupra ciobanului tot, căci nu e mult în lume, d'abia vreo trei dramuri.

Ciobanul nostru, cum se sculă de unde se odihnea şi păşi vreo zece paşi, găsi o grămadă de bani de aur, însă neavând minte, îşi chemă oile ca să-i mânânce. Dar lor, sărmanele, le cerea inima iarbă, nu bani. Văzând ciobanul că oile nu mânâncă, pune mâna prin ei şi, auzind că sună, zise:

- Ia să-mi prind berbecii mei şi să le atârn de coarne câţiva clopoţei d'ăştia galbeni şi frumoşi ca **dovleacul** *copt. Zău ... că de mult n-am mai mâncat dovleac, de când am trecut la munte cu oile prin oraşul din vale.*

Tot vorbind aşa singur, scoase o sulă cu care îşi cârpea opincile şi, găurind vreo câţiva bani, îi înşiră pe-o sforicică, prinse berbecii şi le înfăşură coarnele cu acele floricele şi apoi porni cu ei spre oraş ca să-i vândă, zicându-şi în gând:

- Hei! Ce mai bani o să iau pe ăşti berbeci, şi ce dovleac o să cumpăr!

A coborât el în vale cu berbecii, şi numai iată-l fu întâlnit de un negustor, care-i zise:

- Voinice! unde duci berbecii?

---

[5] I. Morariu: **Legendele florilor,** Buzău, 1900, p. 35.

[6] Dr. Grecescu, *op. cit.*, p. 553; dr. Brândză: **Prodrom,** p. 451.

[7] Fl. Porcius: **Flora,** p. 53.

[8] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 525: ***Avrămeasa, Creştineasa şi Floare-albastră*** *(Iris germanica, die Schwertlilie, numită româneşte şi* ***stângeriţă****), sunt trei eroine cereşti de lumină.*

[9] Liuba-Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 27.

- Unde să-i duc? dacă nu la oraş, să-i vând!

- Nu mi-i dai mie? întrebă negustorul.

- Cum de nu, numai de mi s-ar plăti! grăi ciobanul.

- Şi cât o să ceri pe ei?

- Ia, să-mi dai o pâne, o bucată de dovleac şi să mă laşi să dorm la tine acasă.

- Bine, voinice, bine! adaose negustorul, care, adunând banii de la coarnele berbecilor, îi aşează într-o geantă, iar berbecii îi trimise la stăpână, unde negustorul îşi avea turmele, iar ei amândoi porniră către casă.

Dar gândul negustorului era la bani şi d'aia cică, din vorbă în vorbă, aduse întrebarea şi despre clopoţeii de la coarnele berbecilor.

- Hei! răspunse ciobanul, sunt mulţi de unde i-am luat, şi dacă vrei să mergi să-ţi arăt, să iei câţi ţi-o trebui, că poate vei fi având oi multe, nu ca mine, vreo şapte berbeci!

Negustorul primi bucuros şi a doua zi amândoi erau la locul de unde luase banii.

După ce negustorul scoase banii din pământ, luă pe cioban cu el şi porni către casă.

Ajungând acasă, negustorul cumpără ciobanului un rând de haine împărăteşti şi în fiecare zi se plimbau amândoi prin curte.

Trai pe cioban şi alt nimic, căci norocul tot noroc, ce să-i faci! ...

Dar peste drum de casa acestui negustor era palatul unui împărat.

Tot văzând împăratul pe negustor plimbându-se cu acest străin, se hotărî să cerceteze cine e? de unde e? şi ce caută p'acolo?

Zis şi făcut. Dar negustorul îi spuse că e fiu de împărat dintr-o ţară depărtată şi vrea să ceară în căsătorie pe fiica împăratului, căci avea fată împăratul, dar neştiind limba ce se vorbeşte aici, se căzneşte să înveţe.

Împăratul primi bucuros a da pe fiica sa ciobanului cu noroc, căci vorba cântecului:

Dă-mi, Doamne, ce n-am gândit
Şi mă mir ce m-a găsit.

Şi s-a hotărât ziua de logodnă peste trei zile.

În ziua hotărâtă, ciobanul cu negustorul, intrând în palat, rămase cu gura căscată, văzând atâtea frumuseţi cum nu văzuse de când îl făcuse mumă-sa.

Lumea credea însă că pe la ei n-or fi aşa lucruri şi d'aia poate s-o fi uitând aşa lung prin casă. După trei săptămâni, nunta s-a sfârşit cu chef ca la o nuntă de împărat.

Tinerii s-au dus în odaia lor, căci sosise noaptea. Ciobanul luase într-un buzunar două cuie pe cari le bătu în câte un perete şi legă de ele, în dreptul sobei, căci era iarnă şi foc la sobă, o sfoară pe care îşi puse ciorapii.

Fata împăratului tot aştepta să se vadă sărutată, căci doar de mult ducea dorul, însă ciobanul, după ce se dezbrăcă, trânti hainele în mijlocul casei şi, lungindu-se pe ele, începu să fluiere ca la oi.

Aşteptă cât aşteptă fata împăratului, dar văzând că nu vine să se culce, se duse la el, îl sărută, îl rugă să se culce, dar el îi grăi:

- Hei! când eram la stână, câte două, trei săptămâni nu mă desculţam, şi unde începu să cânte dintr-un caval ce-l avea cu el.

Speriată, fata împăratului alergă la tată-său şi îi povesti de cele păţite cu bărbatu-său.

Auzind împăratul, se supără foc şi într-o clipă fu la ginere-său, pe care îl găsi cântând din caval.

- Da ce ai, dragul meu? întrebă bietul împărat, mâhnit până la suflet.

- Hei! ce să am? nu mai am nemic, am avut vreo şapte berbeci, dar nu mai ştiu de ei!

Nici una, nici alta, împăratul hotărî să-l spânzure, ca să scape de urgia din casă.

Poruncă împărătească şi alt nimic.

A doua zi, pe la prânzul mare, trecea prin mijlocul mulţimii la spânzurătoare ciobanul, ginerele împăratului.

La locul hotărât, slujitorii îi pun lanţul de gât. Dar el sta şi râdea.

Când fu să-i dea drumul în lanţ, veni şi **Mintea** *în capul ciobanului, dar fugi* **Norocul**. *În zadar se ruga ciobanul de iertare, căci nimeni nu-l auzea.*

Văzând că nu e chip de scăpat, când fu să-i dea vânt în lanţ, căscă o gură cât un proţap şi gândi la Dumnezeu.

De milă, Dumnezeu îl făcu o floare, aşa, ca o gură căscată, pe care noi o numim **Stânjenel**.

De-atunci şi până acuma, acel cioban şi ginere de împărat a rămas şi va rămânea multă vreme ***stânjenel***.[10]

Tot despre aceste două specii, şi mai ales despre cel **albastru** sau **vânăt,** există şi la românii din **Transilvania** o legendă, şi anume:

Zice că după ce a făcut Dumnezeu toate florile, ierburile, buruienele, pomii şi copacii, precum şi dobitoacele cele câte cu patru picioare, s-a apucat **sobolul** *să râme pe sub pământ şi să facă o mulţime de stricăciune, mai ales pomilor.*

Văzând aceasta, oamenii s-au dus la Dumnezeu şi l-au rugat ca să-i mântuiască de pacostea asta. Dumnezeu i-a ascultat, a făcut **stânjinei** *şi i-a menit ca de dânşii nicicând să nu se poată apropia* **sobolii**. *De aceea sădesc oamenii, şi mai ales muierile, până în ziua de azi,* **stânjinei** *roată în jurul pomilor.*[11]

Românii din **Banat** nu numai că sădesc şi cultivă **stânjinelul** prin grădini spre înfrumuseţarea acestora, ci ei îl întrebuinţează şi ca leac contra **scursoarei.**

Bolnavul, care are **scursoare,** roade rădăcină de **stânjeniţă-vânătă** şi, făcând-o aceasta, se susţine că se vindecă.[12]

*

Au fost odată doi oameni foarte păcătoşi: bărbatul era beţiv, iar femeia tălhăriţă.

Aceşti oameni au căpătat de la Dumnezău o copiliţă.

Copiliţa sta în leagăn şi vedea păcatele părinţilor săi, dar nu putea nemică să le spuie.

Într-o zi însă a început a plânge şi a se ruga la Dumnezău s-o prefacă în ceva, ca să nu mai vadă cu ochii ticăloşiile părinţilor săi.

Dumnezău, îndurându-se de dânsa, a zis că va face-o înger şi va rămânea totdeauna aşa.

Copila însă a zis să n-o facă înger, ci s-o facă mai bine o floare, căci deşi va muri iarna, primăvara iar va învia.

---

[10] I. Morariu, *op. cit.*, p. 35-42.

[11] Dict. de Eva Şandru, romîncă din Viştea inferioară, comitatul Făgăraş.

[12] Liuba-Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 27.

Dumnezău a ascultat-o şi a prefăcut-o într-o tufă de ***stânjinel-lilieciu*** *în grădina de lângă casă. În grădină însă până atunci nu era nici o singură floare, ci numai buruiene şi legume de hrană. Vine nu mult după aceasta femeia de unde era dusă şi cată în leagăn, copila nu-i. Merge în grădină plângând şi vede floarea şi, cum a văzut-o, s-a apucat s-o plivească.*

Până atunci, în grădină la dânsa nu intrase, nici nu lucrase.

De-aceea, când a început ea a plivi floarea, un glas din văzduh i-a spus:

- Aceasta este copila ta! mai mult să n-o cauţi, căci tu faţa ei mai mult nu-i vede-o decât într-o demineaţă, când va răsări soarele.

Venind mai după aceea şi bărbatul, l-a chemat şi pe el în grădină şi i-a arătat şi lui floarea.

Şi de-atunci în toată ziua mergeau la floare şi o dezmierdau.

Floarea însă creştea din zi în zi ce mergea şi tot mai frumoasă se făcea. Într-o demineaţă fusese brumă afară şi, brumând floarea, aceasta a început a plânge şi a zice:

- Mamă! am greşit împotriva voastră, căci eu nu puteam să sufăr păcatele ce le faceţi, şi de-aceea m-am rugat lui Dumnezău să mă prefacă într-o floare, şi el m-a prefăcut. Dar acuma mi-i frig. Cată cum am îngheţat, şi în curând am să mor, dacă nu vei căuta ca să mă acoperi cu ceva. Drept aceea, te rog, pune o colibioară deasupra mea, ca să nu-mi fie frig tare! Iar dacă vrei să mă vezi şi iarna în casă, sapă rădăcina din dreapta şi pune-mă într-o oală. Şi din când în când să-mi dai să beu apă şi eu voi înflori. Iar îmbrăcămintea, adică sămânţa mea, aceasta strânge-o şi dă-o oamenilor, căci îţi va aduce mult noroc. Dar de-acuma înainte tata să nu mai beie şi dumneata să nu mai furi!

Aşa a vorbit floarea, adică copila prefăcută în floare, şi din ziua aceea părinţii ei n-au văzut-o mai mult.

Mama ei însă a făcut aşa după cum i-a spus. Şi în curând a avut o mulţime de flori frumoase în ***vazoană****, şi cine venea, se mira.*

Într-o zi, veni o femeie şi-o rugă să-i sape o bucată; că-i va da o viţică.

Ea însă îi zise că nu se poate, fiindcă e sângele ei, dar îi va da sămânţă.

O altă femeie i-a dat un purcel. Şi tot aşa, unul una, altul alta, şi în curând au fost bogaţi.

Într-o zi însă prinse femeia a plânge şi a zice că are de toate, dar n-are cui le lăsa.

Atunci doi ***hulubaşi*** *au venit în casă, şi anume sufletul copilei şi părechea ei, şi au zis:*

- Nu plânge, că averea nu e a noastră. Când vine ceasul morţii, totul laşi şi numai atâta ai, cât ai dat de pomană. Deci ia şi dă de pomană totul ce ai!

Femeia începu şi mai tare a plânge şi a zice:

- Am să mor dar degrabă, şi ce mă voi face eu pe ceealaltă lume pentru păcatele mele?

- N-ai grijă! îi zise unul dintre hulubaşi, adică copila, căci eu rog pe Dumnezău pentru dumneata! Ia numai şi du la biserică două cununi din florile mele!

Femeia a făcut două cununi şi le-a dus la biserică, vitele ce le avea le-a dat de pomană, iar la mormântul copilei sale, adică lângă floarea care s-a făcut dintr-însa, aprindea totdeauna o candelă. Nu mult după aceasta s-a bolnăvit femeia, iar hulubii s-au făcut îngeri şi au venit de i-au luat sufletul şi l-au dus la Dumnezău.

A rămas numai omul singur şi se ruga plângând la Dumnezău ca să moară şi el mai degrabă. Pentru aceasta duse el lumânări la biserică şi, când se-ntoarse, era slab.

Atunci intră în casă un moşneag şi-i zise:

- Hai cu mine!

Şi cum rosti moşneagul cuvintele acestea, pământul s-a deschis şi, făcându-se înaintea lor, acolo în odaie, nişte scări, au tot mers pe sub pământ, până ce au ajuns pe ceea lume.

- De-acuma înainte, aici îţi e rânduit să trăieşti! îi zise moşneagul, după ce au ajuns la starea locului. Tu vei îngriji de sufletele bărbaţilor, iar femeia ta va îngriji de sufletele femeilor. Dumnezău v-a dat această slujbă pentru că v-aţi pocăit. Pe ceea lume însă, unde aţi trăit, are să se facă biserică! Şi aşa a şi fost![13]

*

Stânjinelul-galbăn este bun de băut.[14]

*

Stânjenul e bun de umflătură.[15]

*

Barba-cocoşului se numeşte altfel **stânjinelul-albastru.**

*

Stânjeniţă-vânătă[16], **stânjinelul**[17], **floare-albastră**[18].

[13] Dict. de Maria Gaboră, din Stăneştii de lângă Molniţă, şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[14] Dict. de Rachila Bruja, din Crasna Putnei, şi com. de Victor Percec.
[15] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[16] *Familia*, XXVIII, 1892, p. 27.
[17] Tud. Pamfile, IV, p. 6.
[18] Tocilescu, **Materialuri**, I, p. II, p. 775, 1039.

456. Steagul-sfintelor sau Torţelul

(Cuscuta europaea L.)

Steagul Sfintelor. 400
(Cuscuta europaea L.)

Steagul Sfintelor, lat. Cuscuta europaea L. sau Cuscuta Epithymum L. e o plantă parasită, care se acaţără şi trăeşte pe alte plante, precum: pe Cimbrul de câmp sau Cimbrişor, lat. Thymus Serpyllum L. Trifoiu, lat. Trifolium L. Luternă, lat. Medicago sativa L. Sânziană sau Drăgaică, lat. Galium verum L. Dumbăt, Dumbeţ, Jugărel sau Jugăreţ, lat. Teucrium Chamaedrys L. şi Dumbăt sau Iarbă-usturoasă lat. Teucrium Scordium L. 1).

În Bucovina această plantă foarte stricăcioasă, mai ales trifoiului, se numeşte: Mătasă, Torţel şi Turtel; în Transilvania: Intorţel, Torţel şi Turtel; 2) în Ţara-românească: Borangic, Lipiciu 3) şi Steagul Sfintelor; 4) în Banat: Steagul

1). Grecescu: Conspect. p. 419, 482 şi 483; - Panţu: Vocab: p. 47.
2). Porcius: Flora p. 93; - Panţu: Vocab p. 13.
3). Brândză: Limba bot. publ. în Columna lui Traian cit. p. 155. şi 394.
4). Bălăşel în Ştefetoarea an. IV. Fălticeni p. 26.

Steagul-sfintelor, lat. Cuscuta europaea L. sau Cuscuta Epithymum L., e o plantă parazită, care se acaţără şi trăieşte pe alte plante, precum: pe **cimbrul-de-câmp** sau **cimbrişor**, lat. Thymus Serpyllum L., **trifoi**, lat. Trifolium L., **luţernă**, lat. Medicago sativa L., **sânziană** sau **drăgaică**, lat. Galium verum L., **dumbăt**, **dumbeţ**, **jugărel** sau **jugăreţ**, lat. Teucrium Chamaedrys L., şi **dumbăt** sau **iarbă-usturoasă**, lat. Teucrium Scordium L.[1]

În **Bucovina** această plantă foarte stricăcioasă, mai ales trifoiului, se numeşte: **mătasă**, **torţel** şi **turtel**; în Transilvania: **intorţel**, **torţel** şi **turtel**[2]; în Ţara-românească: **borangic**, **lipiciu**[3] şi **steagul-sfintelor**[4]; în Banat: **steagul-zânelor**[5], iară în alte părţi locuite de români: **părul-Sântă-Măriei**[6].

---

[1] Grecescu: **Conspect**, p. 419, 482 şi 483; Panţu: **Vocab.**, p. 47.
[2] Porcius: **Flora**, p. 93; Panţu: **Vocab.**, p. 13.
[3] Brândză: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, *cit.* p. 155 şi 394.
[4] T. Bălăşel, în ***Şezătoarea***, an. IV, Fălticeni, p. 26.
[5] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 572.
[6] Brândză: **Prodrom**, p. 368; Panţu: **Vocab.**, p. 13.

Numirea de **steagul-sfintelor** sau **steagul-zânelor** a acestei plante parazite şi stricăcioase îi vine de-acolo pentru că ea sau, mai bine zis, floarea ei, după ce a supt tot sucul din plantele pe cari s-a acăţărat, seamănă unui stegurel, iară viţele sale unor cordele ce spânzură de la stegurel în jos; cea de **borangic, mătasă** şi **părul-Sântă-Măriei**, pentru că viţele sale samănă unor fire de mătasă sau păr; cea de **intorţel** sau **torţel**, pentru că samănă unor fire foarte fine de **tort**; iar cea de **turtel**, pentru că **turteşte** şi nimiceşte toate plantele pe cari se acaţără şi din cari se nutreşte.

O altă plantă care se ţine de familia **steagului-sfintelor** e **iniţa** sau **iriţa**[7], numită în Bucovina, ca şi cea dintâi, **torţel** sau **turtel**, iară în Ţara-românească: **mătasă**, lat. Cuscuta Epilinum Weihe.[8]

Steagul-sfintelor se-ntrebuinţează de către românce le din **Ţara-românească**, şi anume de către celea din jud. Vâlcea, ca leac pentru **rânza din sfinte**, adică pentru un fel de durere de pântece împreunată cu visuri urâte, ce-o capătă mai cu samă oamenii cei bătrâni, cari, după credinţa şi spusa lor, au fost atăcaţi de fiinţele mitologice, numite în Ţara-românească **sfinte**, iară în Banat, **zâne**. Femeile ştiutoare recomandă pentru cei ce au **rânză din sfinte**, pe lângă **steagul-sfintelor**, încă şi următoriul descântec, care se face în miere de fagure, în rachiu şi în rachiu cu **ceapă**, cu un **cuţit cununat** şi cu un fir de **mătură**:

Plecă N. pe cale,
Pe cărare;
Se-ntâlni cu sfintele-n cale:
Cu căruţa de lemn,
Cu roatele de fier
Pe N. de mână-l lua,
Peste căruţă-l arunca,
Rânza i-o răsturna,
Cu moartea-l alătura:
Iar N. rămase plângând
Şi suspinând.
Maica Domnului l-auzi
Şi pe N. îl întreba
Şi-i zicea:
- Taci N., nu mai plânge,
Nu mai plânge, nu te văieta,
Că 40 sfinţi mucenici voi porni,
Junghiurile le-oi domoli,
Inima ţi-oi plămădi:
Ca aluatu-n capistere
Ca fagurele de miere,
Ca mierea-n stupină,
*Ca **ceapa**-n grădină,*
*Ca **aluna**-n alun,*
*Ca **ghinda**-n gorun,*
*Ca **pruna**-n prun,*
*Ca **măru**-n măr,*
*Ca **para**-n păr,*
Ca toate poamele,
În toate grădinile,
Ca toate seminţurile
În toate florile.

Toate cuvintele de până aice se rostesc de trei ori dupăolaltă. Apoi se descântă numai în **ceapă** cu cuţitul cununat:

Tu rânză cu datu,
Tu rânză cu faptu,
Rânză din căzătură,
Rânză din ridicătură,
Rânză din bere,
Rânză din mâncare,
*Rânză din **balele sfintelor**,*
Rânză din balele vrăşmaşului
Ieşi de la N. din rânză,
Din osânză,

[7] Cf. Porcius: **Flora**, p. 93; Panţu: **Vocab.**, p. 13; Brândză: **Prodrom**, p. 368.
[8] Com. de dr. D. Brândză.

Cu toate junghiurile,
Cu toate cuţitele,
Că dacă nu-i ieşi,
Nu te-i domoli,
Cu mătura te-oi mătura,
Cu cuţitu te-oi tăia,
Iar N. a rămânea
Curat
Şi luminat
Ca argintul strecurat.

După ce s-au rostit cuvintele acestea ale descântecului de trei ori, cel bolnav de **rânza din sfinte** bea mierea cu rachiu, iar **ceapa o** mânâncă goală (fără turtă), nesărată, cu rădăcini şi cu coji cu tot, ca să nu lapede nemic din ea.[9]

Tot în **Ţara-românească**, şi anume în jud. Prahova, este datină ca fetele de la ţară să poarte la brâu **lipici** şi **frunză de plop**, cu credinţa că toate treburile merg bine, se lipesc toţi de ele şi, cum bate **plopul**, aşa bate inima flăcăilor după ele.

Iar fiert, tăiat şi amestecat cu tărâţe, se dă la răţuşte şi la bobocii cari ologesc.[10]

În fine, trebuie să mai amintesc şi aceea că **torţelul** figurează şi-n fruntea unei doine din **Transilvania**, ca un semn de încolăcire sau dare în dragoste. Iată şi doina respectivă:

*Frunză verde de **torţel**,*
Pe cel deal şi-un deluşel
Fuge dorul mărunţel
Cu dragostea după el.
Unde te duci, dorule?
La voi, puişorule!
Să-mpărţim dragostile
Cât la mine şi la tine
Să trăim amândoi bine![11]

*

Întorţel = torţel; strică toate celelalte buruiene, pentru că le strânge la trupină.[12]

[9] T. Bălăşel: ***Leacuri de rânză***, publ. în ***Şezătoarea***, an. IV, Fălticeni, p. 25-26.
[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47.
[11] L. Veturia Mureşan: ***Doine din Ardeal***, *Solnoc-Dobâca*, publ. în ***Familia***, an. XXI, 1885, p. 356.
[12] Com. de Ioana Burduhos, din Sadova.

166

Stejarul.
(Quercus sessiliflora Smith.)

În ţerile locuite de Români se află mai multe feliuri de Stejari sau Stejeri şi anume:

Cerul numit şi Ceruleţe[1], lat Quercus Cerris L.

Gârneaţa, Garniţa sau Goruniţa[2] şi Stejar, lat. Quercus conferta Kit.

Tufa[3], lat. Quercus infectoria Willd.

Goronul, Gorunul[4] Stejar, Stingiar[5]

1). T. Frâncu şi G. Candrea: Românii din Munţii apuseni p. 244: „Într'o sară ajunge Cenuşotca într'o pădure mare de cer şi de Ceruleţe, şi inde şi inde se mai vedea şi câte un Goron bătrân"...

2). com. de dl Tud. Pamfile; – Sim. Mangiuca: Calendar pe an. 1882 p. 108 şi 109.

3). P. Trache: Din ale poporului publ. în Revista ilustrată an. III. Şoimuş. 1900. p. 18.

4). Sim. Mangiuca: Studii limbistice publ. în Familia an. XIX. p. 423: „Cuv. Gorun, Goron, după graiul bănăţănesc însamnă numai lat. Quercus Robur. Fructele Gorunului se numesc Ghinde."

5). Şezătoarea an. II. Budapesta 1876. p. 23.

457. Stejarul
(Quercus sessiliflora Smith.)

În ţările locuite de români se află mai multe feliuri de **stejari** sau **stejeri**, şi anume:

Cerul numit şi **ceruleţe**[1], lat. Quercus Cerris L.

Gârneaţa, garniţa sau **goruniţa**[2] şi **stejar**, lat. Quercus conferta Kit.

Tufa[3], lat. Quercus infectoria Willd.

Goronul, gorunul[4], **stejar, stingiar**[5], **şledun, slodun** şi **tufan**, lat. Quercus pedunculata Ehrh. sau Quercus Robur L.

---

[1] T. Frâncu şi G. Candrea: **Românii din Munţii apuseni**, p. 244: *Într-o sară ajunge Cenuşotca într-o pădure mare de cer şi de ceruleţe, şi inde şi inde se mai vedea şi câte un goron bătrân ...*

[2] Com. de dl Tud. Pamfile; Sim. Mangiuca: ***Calendar*** pe an. 1882, p. 108 şi 109.

[3] P. Trache: ***Din ale poporului***, publ. în ***Revista ilustrată***, an. III, Şoimuş, 1900, p. 18.

[4] Sim. Mangiuca: ***Studii limbistice***, publ. în ***Familia***, an. XIX, p. 423: *Cuv. **gorun, goron**, după graiul bănăţănesc însamnă numai lat. Quercus Robur. Fructele **gorunului** se numesc **ghinde**.*

[5] ***Şezătoarea***, an. II, Budapesta, 1876, p. 23.

Gârneaţa-albă[6], **jipan, tufă, tufă-albă, tufă-râioasă** şi **tufan**, lat. Quercus pubescens Willd.

Stăjar, stâjar, stânjar, dem. **stânjărel, stejar**, dem. **stejărel, stejerel** şi **stejeriche**; la românii din Istria: **ghindar, hrast** şi **mielovăţ**, iar la cei din Macedonia: **mielovacu**, lat. Quercus sessiliflora Schmidt.[7]

Dintre toate feliurile de **stejar**, cari s-au înşirat aice şi cari în unele locuri formează păduri întregi, numite **dumbrăvi** sing. **dumbravă**[8], **stejărişuri** sing. **stejăriş** sau **stejereturi** sing. **stejeret**, nici unul nu creşte aşa de mare şi de impunător ca **gorunul** şi **stejarul** din urmă.

Deosebit de-aceasta însă, că **stejarul** e unul dintre copacii cei mai falnici ai pădurilor noastre, mai este el totodată şi cel mai tare şi mai trainic dintre toţi copacii, căci iată ce ne spune în privinţa trăiniciei sale o legendă din **Bucovina**, com. Oprişeni:

Demult, demult, cine ştie când va mai fi fost şi aceea, a răsărit în mijlocul unei păduri un ***stejerel****, carele începu a creşte pe încetişorul şi a privi cu dragoste la ceialalţi* ***stejeri*** *de toată mâna, cari se aflau în jurul său.*

Iată însă că, nu mult după ce a răsărit ***stejărelul*** *acesta, vine o* ***vrabie*** *şi se pune pe dânsul, macar că avea unde se pune şi-n alt loc, căci pădurea era destul de mare.* ***Stejerelul****, văzând această obrăznicie din partea* ***vrăbiei****, se mânie foc pe dânsa şi-i zise:*

- Măi ***vrabie****! nu vezi tu că eu abia acuma de vreo câteva zile am răsărit, nu vezi cât sunt de tânăr, de crud şi de slab, n-ai avut tu nicăiri în alt loc unde te pune, numaidecât pe mine? ... Nu e destulă pădure împrejurul meu? ... Ian du-te de-aicea şi pune-te pe alt copac, căci doară pădurea e destul de mare şi de largă, ai unde şedea cât îţi va plăcea! ...*

Vrabia*, simţindu-se foarte atinsă prin cuvintele acestea ale* ***stejerelului****, răspunse zicând:*

- Iată că mă duc cum zici tu, dar voi veni la tine când vei fi pe patul morţii şi atunce vei trebui să-mi dai sama pentru toate cuvintele tale de astăzi!

- Bine, bine! răspunse ***stejerelul****, du-te şi mai degrabă să nu vii, decât numai atunci când voi fi eu pe patul morţii, precum ai zis!*

Vrabia *a zburat şi s-a dus ... Dar mult a trebuit ea să aştepte până la moartea* ***stejerelului****, căci* ***fiecare stejar trăieşte nouă sute de ani****, şi anume 300 de ani creşte ne-ntrerupt, 300 de ani stă locului şi se odihneşte, iară de la 600 de ani înainte, prin 300 începe a da înapoi, a-i putrezi inima de la rădăcină, a se găuri pe dinuntru, a se usca aşa că, atunci când ajunge de 900 de ani, se răsipeşte cu totul. Şi* ***vrabia*** *noastră a trebuit să aştepte până ce* ***stejărelul*** *pe care s-a pus ea când acesta a fost tânăr a ajuns de 900 de ani ...*[9]

Ce se atinge de originea **stejarului**, o legendă din **Transilvania**, com. Cicudin, ne spune următoarele:

Zice c-a fost odată un om. Şi omul acela a avut trei feciori, dintre cari unul se chema ***Gheorghe****, al doilea* ***Ion****, iară al treilea* ***Ştefan****. Făcându-i-se într-o zi omului acestuia poftă ca să*

---

[6] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, an. VIII, p. 211: ***Gârneaţa-albă****. Un fel de* ***stejar*** *cu lemnul alb.*

[7] Grecescu: **Conspect**, p. 527-529; Panţu: **Vocab.**, p. 39; M. Pompiliu: ***Graiul***, în ***Convorbiri lit.***, p. 1011; Victor Onişor, *op. cit.*, p. 51 şi 53; I. Maiorescu: **Itinerar în Istria**, p. [...]; ***Buletinul*** *cit.*, p. 229 şi 276; Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 289; vezi şi citatele ce urmează.

[8] Com. de dl Tud. Pamfile: *O pădure de* ***gârneaţă*** *se cheamă* ***dumbravă****.*

[9] S. Fl. Marian: **Ornitologia**, t. I, p. 404-405.

mânânce carne de iepure, fiindcă nu mâncase de când era mic, a trimis pe feciorii săi ca să se ducă la vânat şi să-i aducă vreo câţiva iepuri. Feciorii, fiind supuşi şi ascultători, nu s-au pus de pricină. A luat fiecare câte un arc şi câte o tolbă de săgeţi şi apoi s-au pornit la vânat.

Umblând ei aşa încolo şi-ncoace, cât timp vor fi umblat şi pe unde vor fi umblat după ce s-au pornit de-acasă şi, văzând că nu dau de nici un iepure, merseră mai departe, până ce deteră de-o pădure. Dând ei de pădurea aceea şi cugetând că-ntr-însa de bună samă vor fi destui iepuri, se băgară înuntru. N-au făcut însă bine că s-au băgat, căci, cu cât mergeau ei mai departe, cu atâta se afundau mai tare într-însa. Iar de ieşit într-o parte ori alta, nici vorbă.

Se vede că pădurea aceea era fără de sfârşit sau, cine mai ştie, poate că era pocită şi de-aceea nu puteau să iasă dintr-însa.

Văzând ei de la o vreme că nu mai dau de capătul pădurii, s-au pus în cale ca unul s-apuce într-o parte, altul în altă parte, că poate în chipul acesta vor ieşi mai degrabă şi mai bine la capăt.

Şi aşa **Ion** *merse încoace şi* **Ştefan** *încolo, iar* **Gheorghe** *s-a tot dus înainte, până ce-a dat cu ochii de nişte* **cioare** *cari zburau încolo şi-ncoace pintre copaci.*

Văzând el cioarele acelea şi fiind rupt în coşi de foame, căci de trei zile cât a umblat prin pădurea aceea nu luase nemică în gură, a pus arcul la ochi şi a săgetat una dintre dânsele. După aceasta, strângând vreascuri şi făcând foc sub un copac înalt şi rămuros, s-a pus să cinătuiască şi să frigă cioara săgetată. Iată însă că pe când frigea el cioara, aude deodată un glas strigând:

- Vai de mine şi de mine, da frigu-mi-i!

Gheorghe, *auzind strigătul şi părându-i-se că vine din vârful copacului, se uită în sus să vadă cine strigă. Şi acolo vede o babă slută dârdâind din dinţi şi tremurând ca varga. Şi, cum o vede, îi zice:*

- Dacă ţi-i frig, coboară-te şi te încălzeşte!

Baba, cum a auzit cuvintele acestea, bucuria ei, îndată a şi rupt trei crengi din copac, s-a scoborât jos şi apoi, puind două crenguţe pe foc ca să ardă, iar pe una, ţinând-o în mână, s-a aşezat lângă foc ca să se încălzească.

Gheorghe, *care nici cu spatele nu visa că aceea nu e babă adevărată ca toate babele, ci* **Mama pădurii**, *căci baba aceea era* **Mama pădurii**, *n-o băgă în samă, ci, cum i s-a fript cioara, a şi început a mânca dintr-însa, ca şi când ar fi fost cine ştie ce bunătate.*

După ce-a gătat de mâncat, fiind foarte ostenit de-atâta alergătură încolo şi-ncoace până ce a ajuns pe locul unde se afla, a zis babei:

- Auzi, băbucă! eu mă culc ca să mă odihnesc puţin, fiindcă-s foarte ostenit, dumneata însă fii bună şi grijeşte de foc ca să nu se stângă, până ce mă voi scula eu!

Mama pădurii, *care numai de-abia aştepta ca să se culce, îi răspunse, zicând:*

- Bine, dragul mătuşei, culcă-te şi te odihneşte, că eu, n-avea teamă, o să grijesc de tot feliul: şi de tine şi de foc!

- Auzi, babă! Eu mă culc, dar dumneata să ai grijă şi de-aceea să mă şi trezeşti îndată ce vei vedea că vine cineva ca, întâmplându-se să fie vreun om rău, să-l împuşc!

- Haide, hai! ... culcă-te numai şi dormi în pace, că te grijesc eu pe tine! răspunse iarăşi **Mama pădurii**.

Gheorghe, nebăgând nici de astă dată de samă ce-i spune baba, s-a culcat şi a adormit dus.

Atunci **Mama pădurii** *s-a sculat în picioare, l-a lovit de trei ori cu crenguţa ce-o ţinea în*

mână şi l-a prefăcut într-un ***stăjar*** *frumos şi mare şi apoi s-a cam mai dus în treabă-şi.*

Şi de-atunci au rămas apoi ***stăjari*** *în lume, căci până atunci nu era nici unul.*

Fraţii săi însă, ce-au făcut, ce-au dires, destul atâta că au puşcat patru iepuri şi întorcându-se cu dânşii acasă, i-au dat tătâne-său de i-a mâncat. Erau însă cu toţii foarte supăraţi că Gheorghe nu se mai întoarce. Şi tot supăraţi vor fi ei şi acuma, de nu vor fi murit demult, căci Gheorghe, prefăcut fiind în ***stăjar****, cât îi lumea nu se va mai întoarce.*[10]

Fiind **stejarul** un copac tare şi trainic, românii întrebuinţează lemnul lui spre facerea mai multor feliuri de lucruri dintr-însul, cu deosebire însă **mese, dulapuri, cruci** la morminte, pe lângă fântâni, la răspântiile drumurilor şi pe locurile unde s-a nenorocit cineva, adică unde a fost omorât sau s-a înecat ori altă nenorocire i s-a întâmplat, apoi **butuci, obede** şi **spiţe** de roate, **stâlpi** la porţi, portiţe şi la gardurile de scânduri, **tălpi** la case şi **colaci** la fundamentele fântânilor.

Ce se atinge însă de celelalte părţi ale sale, precum de **frunze, ramuri, scoarţă** şi de fructe, cari se numesc pretutindene **ghinde** sing. **ghindă**[11], românii le întrebuinţează parte ca leac contra mai multor boale şi parte la coloratul diferitelor obiecte.

Boalele, cari se vindecă cu una sau alta din aceste părţi, sunt: **bubele dulci, buboaiele, gancea, cursoarea, durerea de dinţi, treapădul, trânjii** şi **pecingenea.**

Pentru **bubele dulci,** românii din Moldova, jud. Tecuci, ard **ghinda** de **gârneaţă** (stejar) şi apoi, pisând-o bine, presură bubele cu dânsa.[12]

Pentru **buboaie,** românii din **Moldova,** jud. Suceava, fac nouă rotiţe de **coajă de stejar** cât buba de mari (ca nişte gologani) şi fiecare din ele se apasă pe buboi, apoi se înşiră pe aţă şi se leapădă la **răspântine** sau **răspântii,** adică unde se încrucişează două drumuri.[13]

Pentru **cursoare,** românii din **Banat** întrebuinţează cafea din **ghinda de gorun.**[14]

Pentru **durere de dinţi,** atât românii din **Bucovina,** cât şi cei din **Moldova,** jud. Suceava, fierb **coajă de stejar** cu piatră acră şi-şi clătesc apoi gura cu zamă de-aceasta.[15]

Pentru **gance** sau **cancer,** sub care se-nţeleg ranele cele învechite şi necurabile, interne şi externe, şi mai ales pentru cele externe, numite şi **sgăibi,** se fierbe **frunză de nuc** pisată cu **coajă de gorun.** Cu această zamă călduţă se spală apoi adeseori ranele până ce se pierd de tot.

Dacă sunt rane la mâni ori la picioare, se fierbe **coajă de gorun** cu **frunză de piersic** şi se ţin apoi mânele şi picioarele în zama ce iesă dintr-însele.[16]

Pentru **treapăd** se prăjeşte **ghindă de stejar** şi apoi, râşnindu-se ca şi cafeaua, se dă copiilor să beie cu apă, ca să-i strângă la pântece.[17]

Pentru **trânji,** românii din **Moldova,** jud. Suceava, beau ceai de **puieţi de stejar,** făcuţi snopi câte 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 şi 9 firişoare (puieţi), fierţi laolaltă în vin alb. Bolnavul bea de trei

---

[10] Dict. de Iacob Crişan, în etate de 91 de ani, din com. Cicudin, şi com. de Niculae Deac, stud. gimn. în Blaj.

[11] Panţu: **Vocab.,** p. 39. **Ghindă** se numeşte fructul fiecărui soi de stejar.

[12] Com. de dl Tud. Pamfile.

[13] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 68.

[14] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 27.

[15] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 68; com. de dl Art. Gorovei: *Zamă de coajă de stejar, cu coajă de pădureţe, putregai de răchită şi piatră acră sunt bune de ţinut în gură când te dor măselele.*

[16] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 610.

[17] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 68.

ori pe zi câte un păhăruţ mic.[18]

În fine, românii din **Banat** cari au **pecingene**, o ung bine cu negreală făcută din **gogoaşe de gorun**. Iar după ce se uscă negreala, o spală cu oţet. Aceasta se repeţeşte până ce rana se pierde.[19]

Românii din unele părţi ale **Transilvaniei** însă cred şi spun că **gogoaşele de tufă** (quercus) nu e bine să le vadă găinile, căci îndată ce le văd nu se oauă mai mult.[20]

Frunza, crenguţele cele tinere şi coaja de stejar sunt bune de pus şi-n scăldători.[21]

Iar rămurele tinere de stejar dimpreună cu frunzele de pe dânsele, atât românce le din **Bucovina**, cât şi cele din **Moldova**, spălându-le bine şi căutându-le ca să nu fie cu ceva infectate, le pun în **curechi** şi mai ales în **crastaveţi** sau **pepeni**, când se pun aceştia la murat.[22]

Frunzele speciei de **stejar** care în unele părţi locuite de români se numeşte **tufă**, lat. Quercus infectoria Willd., împunse fiind de **viespea de stejar**, lat. Cynips quercus L., produc nişte bobiţe rotunde de coloare gălbâie-verde sau cafenie-galbănă şi de mărimea unei cireşe sau a unei vişine. Din aceste bobiţe, numite **gogoşi, gogoaşe** sau **gugoşi, gugoaşe**, sing. gogoş şi **gugoş**, sau **gogoaşă**, gogoaşe **de stejar, gugoaşe de ristic** şi **merişoare**[23], se face negreala de scris.

Chipul însă cum se face această negreală sau cerneală e următoriul:

Se pisază **gogoşile de stejar** sau **ristic** şi se amestecă cu răsături de **lemn de campeş** sau **băcan-negru**, lat. Haematoxylon Campechianum L.

Pulberea de gogoşi cu răsătura de **băcan** se pune apoi în apă şi se fierbe ne-ntrerupt ca două ceasuri. Făcându-se aceasta, apa devine **roşie-închisă**. Ca să devie însă neagră, se prepară **calaican** sau **caraboi** (sulfat fieros) bine pisat. Cum s-a pus **calaicanul** sau **călăcanul**, apa capătă coloare neagră. **Negreala de scris** sau **cerneala** e gata dacă mai adaogăm puţin **clei de cireş**.[24]

Iar dacă în loc de **clei de cireş** se pune piatră acră, atunci negreala respectivă se-ntrebuinţează la negrirea firelor de lână.[25]

Gogoşi de ristic ori **piatră de ristic** fiartă înnegreşte şi părul capului, cărunţit fără de vreme.[26] Din coajă de **gârneaţă-albă**, de **mojdrean** şi de **arţar** se face asemenea un fel de coloare neagră cu care se negresc firele de **cânepă** şi de **in**. Coloarea aceasta se prepară în următoriul chip: se fierbe coaja de **gârneaţă-albă**, de **mojdrean** şi de **arţar**, fiecare aparte, şi apoi se amestecă şi se fierbe iarăşi. După ce au fiert de ajuns se lasă ca să răcorească şi apoi se pune calaican şi piatră acră într-însa. În acest amestec se vâră apoi firele de **in** ori de **cânepă** şi se lasă, se mai scot din când în când de se înfloresc – usucă puţin – se pun iarăşi şi când se vede că s-au prins bine, se scot, se spală cu apă rece şi se întind ca să se usuce.[27]

---

[18] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 68.

[19] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 15.

[20] P. Trache: ***Din ale poporului***, publ. în ***Revista ilustrată***, an. III, Şoimuş, 1900, p. 18.

[21] Com. de dl Art. Gorovei.

[22] După spusa mai multor rom. din Bucovina, şi com. de dl Art. Gorovei.

[23] S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 253.

[24] ***Buletinul*** *cit.*, p. 186 şi 187, cf. şi 276: *Din **gogoşile de tufă** (gogoşi de ristic) se făcea în vechime cerneală neagră în modul următor: se pisau gogoşile, se fierbeau împreună cu câteva surcele de băcan, se adaogă calaican şi puţină gumă şi cerneala era gata.*

[25] ***Buletinul*** *cit.*, p. 187.

[26] ***Buletinul*** *cit.*, p. 222.

[27] ***Buletinul*** *cit.*, p. 211 şi 216.

În vechime era datină de-a se produce coloarea neagră şi din **coajă de slodun, frunză de scumpie** şi **frunză de sovârf**. Această negreală se producea astfel:

Se fierbea **coajă de slodun, frunză de scumpie** şi de **sovârf**, toate la un loc, se da căldarea în care se fierbeau jos, se scotea frunza şi coaja, se lăsa zama ca să se răcorească până când putea suferi mâna, se punea calaican pisat, apoi firele se amestecau bine şi, după ce se negreau, se punea piatră acră. Această procedură însă astăzi nu mai este în uz.[28]

În fine, din **coajă de stejar tânăr** (stejeriche limpede, iar nu **tufă-râioasă** sau **jipan**) fiartă în apă şi amestecată cu calaican, se obţine asemenea coloare neagră, în care puindu-se materiile ce sunt de-a se negri, se ţin 24 de oare, iar dacă nu s-au negrit de ajuns, se repetă o feţuire cu coajă proaspătă.[29]

Unele romînce din **Bucovina**, când voiesc ca **sculele** ce le colorează **roşu** să fie mai **întunecate** şi totodată să se **împietrească**, adică să se ţie coloarea mai bine de dânsele, nu **adapă** şi **nutresc florile** din căldarea în care se fierb sculele numai cu zamă şi flori prepărate pentru producerea coloarei roşie, ci ele le adapă şi cu **scoarţă de stejar**, lat. Quercus Robur L. Pun adică **scoarţă de stejar** de aceasta într-o oală umplută cu apă curată ca să fiarbă şi, după ce a fiert de ajuns, scurg zama ei din oală şi, luând dintr-însa atâta cât cugetă că li e de lipsă, o toarnă în căldarea în care se fierb sculele.

Zama de **scoarţă de stejar** are acea însuşietate şi putere că ţine foarte bine coloarea prinsă de scule, ca să nu se şteargă. De aceea zama aceasta se toarnă numai atunci când au să **împlinească** sculele, când au să le sfârşească de **roşit**, anume ca sculele să se **împietrească**, adică să se prindă şi să se ţie foarte bine colorile de dânsele. Alt scop nu are zama aceasta, căci ea nu dă de la sine nici o coloare, ci numai întăreşte alte colori.[30]

Stejarul, fiind, după cum am mai spus, un arbore tare şi trainic, figurează foarte adeseori şi-n fruntea a o mulţime de doine de dragoste, voiniceşti şi ostăşeşti. Iată şi o astfel de doină de dragoste din **Ţara-românească**, jud. Teleorman, com. Adameşti:

Frunză verde lemn de cer,
Dragostile-n veci nu pier,
Şi nu se pot împăca,
Şi nu se pot sătura
Decât când s-o-mpreuna.
Dragostile pătimaşe
Sunt surori, nu sunt vrăjmaşe.[31]

Altă doină, tot de dragoste, şi anume din **Banat**, com. Borlovenii-vechi:

*Frunză verde de **gorun**,*
Ian ieşi, mândro, până-n drum,
Două, trei vorbe să-ţi spun.
*Frunză verde crengi de **nuc**,*
Ieşi, mândruţo, au mă duc!
- Frunză verde de măr dulce
Mer eu, neico, nu te duce,
Numai maica să se culce,
Şi-apoi ies la gură dulce.[32]

A treia, asemenea de dragoste şi tot din **Banat**, com. Marga:

---

[28] ***Buletinul cit.***, p. 276.
[29] ***Buletinul cit.***, p. 229.
[30] S. Fl. Marian: **Cromatica**, p. 34.
[31] Mih. T. Adameşteanu: ***Cântece pop.***, publ. în ***Şezătoarea***, an. VII, Fălticeni, p. 22.
[32] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 49.

*Frunză verde **stejărel**,*
Câtu-i omul tinerel,
Se ţine dorul de el;
Dar dacă îmbătrâneşte,
Nimărui nu-i trebuieşte.[33]

Sau, după cum sună o variantă din **Transilvania** a acestei doine:

*Frunză verde **stejerel**,*
Până-i omul tinerel
Se leagă vorba de el.
Dar dacă îmbătrâneşte
Şi vorba-i călătoreşte.[34]

Sau, după cum sună o altă variantă a acestei doine din **Crişana**:

*Frunză verde **stejărel**,*
Cât îi omul tinerel,
Bine-i, bine-i, zău, de el!
Codru-n cale-i înverzeşte,
Puica albă mi-l iubeşte,
Inima în piept îi creşte.
Omul dacă-mbătrâneşte
Drumu-n cale-i se lungeşte
Şi pustiul năpădeşte.
Ochii văd, inima cere,
Ce folos că nu-i putere,
Nici un pic de mângăiere.[35]

Una ostăşească, din **Ţara-românească**, jud. Prahova, com. Slănic:

*Frunză verde de **stejar**,*
M-a dat satul militar,
Militar în miliţie,
Murgul meu cui să rămâie?
L-aş lăsa lui tată-meu:
Tată-meu e om bătrân,
Nu poate cosi la fân.
L-aş lăsa lui frate-meu:
Frate-meu e pârcălab,
Ie băţul şi pleacă-n sat,
Murgul meu stă nemâncat!
Am o soră fată mare:
Şi pleacă la şezătoare,
Murgul meu de foame moare.
Am o soră fată mică
Şi plânge de se usucă.
Taci, soro, şi nu mai plânge,
Inimioara nu-ţi mai frânge:
N-am pierit cât am fost mic,
Dar acum, când sunt voinic,
De ştiu arma să-mi rădic,
Săbioara să-mi încing
Şi n-am teamă de nemic![36]

Atât **stejarul** cât şi fructul său, adică **ghinda**, precum şi **gugoaşele** ce se fac pe frunzele **tufei** au dat în decursul timpului naştere şi la vreo câteva proverbe şi zicale.

Iată vreo câteva şi de-acestea:

Din stejar, stejar răsare; se zice despre părinţi şi copii.

Stejarul bun şi trainic dă trainică mlădiţă; are acelaşi înţeles ca şi cel premergător.

Dese lovituri de baltag răstoarnă stejarii urieşi; şi cel mai puternic se poate doborî la pământ.

Şi cel mai tare stejar la topor se pleacă; adică orice voinic la armă.

Şi stejarul e mare, dar ghindă pentru porci ne dă; se zice pentru cei mari, ce proastă slujbă arată.

---

[33] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 71.
[34] Bibicescu, *op. cit.*, p. 373.
[35] ***Poezii poporane rom. din Crişana***, publ. în ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, p. 84.
[36] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 300.

Mjelovacu n-a făcut maj-naranci; *Stejarul n-a făcut chitre niciodată*; să nu căutăm lucruri cari nu pot fi; se zice şi despre părinţi şi copii.[37]

Cu gogoşi de tufă nu se-negresc sprâncenele; cu un lucru prost treabă bună nu faci, sau *cu minciunile sau fără cheltuială nemic nu putem face.*

Cu gogoşi nu se cănesc oauă; tot aşa ca cel premergător.

A spune gogoşi.

A spune gogoşi de tufă.

Tot înşiră la gogoşi

Spunând despre moşi-strămoşi; adică: minciuni.[38]

A fi feciori de ghindă

Fătaţi în tindă; adică: oameni de rând, din proşti.[39]

Ghinda, pe lângă zicala aceasta, a mai dat naştere încă şi următoarelor **cimilituri**, şi anume:

Este-un lemn,
Nici de-o palmă,
Nici de-un şchiop,
Şi poţi face:
Două coveţi,
Două lopeţi
Şi-o titie popască.[40]

Am un lemn
Nici de-o şchioapă,
Nici de-o palmă
Şi face:
Două mese mesuite
Şi două albii scobite,
Şi-un potcap călugăresc.

M-am dus în pădure
Şi-am tăiat un copac
Şi-am făcut:
Un păhăruţ de băut apă
Două covăţele
Şi-o faţă de masă.[41]

În fine, mai e de amintit şi aceea că o samă de copii se joacă cu **ghinda**, făcându-şi din coaja ei **ţicnale**. Pun adică căpăcelul **ghindei** între rădăcina a două degete şi apoi suflă prelins în ea.[42] Iar o samă de feciori din **Transilvania**, ţinutul Săliştii, când vor să-şi bată joc de o fată mică de statură, chiuie:

*Pentru fata cât o **laptă*** [43]
Stau feciorii să se bată.
*Pentru fata cât o **ghindă***

---

[37] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 288-289.

[38] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 188 şi 189.

[39] I. Creangă: **Poveşti**, p. 255: *Oare nu cumva v-aţi face şi voi nişte feciori de ghindă fătaţi în tindă, că sunteţi obraze supţiri.*

[40] Alexa Lateş: ***Ciumeliturі de la Lăpuş în Ardeal***, publ. în ***Şezătoarea***, an. II, Budapesta, p. 59.

[41] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 174.

[42] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[43] **Laptă** se numeşte, în unele ţinuturi din Transilvania, **cutea** sau **pila**.

Stau feciorii să se prindă.[44]

*

Gorunul e blăstămat de Dumnezău, căci, când îl căutau jidovii pe Domnul Christos prin pădure, el s-a aprins şi a ars să lumineze ca să-l poată găsi.[45]

*

Darvânt[46]: *Un verde darvânt*
Bătut tot de vânt ...

*

Stejarul nu-i lemn curat, că de **stejar** Antichrist s-a spânzurat.
El de-aceea-i tare, că **Necuratul** i-a zis:
- *Când voi putrezi eu, şi tu să putrezeşti.*[47]

*

Stejarul[48], **gorunul** (stejar)[49], **gârniţa**[50], **gărniţă**[51], **ghinda**[52], **slodunul**[53], **zadă**[54].

[44] Com. de dl B. B. Iosof.
[45] Dict. de Vasile Masloschi din Mahala, com. de dna El. Nic. Voronca.
[46] Un fel de copac; numire uzitată în Dobrogea; vezi Burada: **O călătorie în Dobrogea**, p. 65; vezi şi Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 1788.
[47] Dict. de Ioan Pisarciuc din Roşa, com. de dna El. Nic. Voronca.
[48] Bălăşel, nr. 215; Bartolomeu, p. 55.
[49] Bălăşel, nr. 83.
[50] Bălăşel, nr. 85.
[51] Tocilescu, II, p. 1210.
[52] Tocilescu, II, p. 1212, 1216.
[53] ***Buletinul***, p. 272.
[54] Papahagi, p. 256, 292.

458. Stevea
(Rumex acutus L.)

Stevea 94
(Rumex acutus L.)

Stevea, rostită altmintrelea şi Ştevie, Stege şi Steghie, e o plantă, care se'ntrebuinţează atât de Românciele din Bucovina cât şi de celea din Moldova şi Transilvania ca leac contra mai multor boale, precum şi spre alte scopuri.

Aşa zama de rădăcină de Steve pisată şi fiartă, amestecându-o cu puţin oţet, o beu cei ce sufăr de gălbănare.

Rădăcina de Steve rasă pe răzătoare şi amestecată cu puţină unsoare se pune pe tălpile celor ce sufăr de lungoare.

Tot cu rădăcină rasă de Steve se leagă şi membrele cele rupte ale oamenilor şi ale animalelor. 1)

Rădăcină de Ştevie, pisată la un loc cu usturoiu se pune la pecingenă.

Cu zamă de rădăcină şi frunde verdi de Stege pisate se unge în locul unde se ivesce pecingena şi bubele dulci. 2)

Rădăcina de Steghie fiartă e bună de

1). Dat. Rom. din Transilvania, com. de dl P. Olteanu.
2). Dr N. Leon: Fl. nat. med. p. 68.

Stevea, rostită altmintrelea şi **ştevie**, **stege** şi **steghie**, e o plantă care se-ntrebuinţează atât de **românce**le din **Bucovina**, cât şi de celea din **Moldova** şi **Transilvania**, ca leac contra mai multor boale, precum şi spre alte scopuri.

Aşa **zama de rădăcină de steve** pisată şi fiartă, amestecând-o cu puţin oţet, o beu cei ce sufăr de **gălbănare**.

Rădăcina de steve rasă pe răzătoare şi amestecată cu puţină unsoare se pune pe tălpile celor ce sufăr de **lungoare**.

Tot cu **rădăcină rasă de steve** se leagă şi membrele cele rupte ale oamenilor şi ale animalelor.[1]

Rădăcină de ştevie, pisată la un loc cu **usturoi**, se pune la **pecingenă**.

Cu zamă de **rădăcină** şi **frunze verzi de stege** pisate se unge în locul unde se ivesc

[1] Dat. rom. din Transilvania, com. de dl P. Oltean.

pecingena şi **bubele dulci.**[2]

Rădăcina de steghie fiartă e bună de spălat pielea pentru **mâncărimi.**[3]

Frunzele de steve se pun pe pântecele celui ce pătimeşte de **lungoare**, anume ca să-l răcorească. Când naşte o femeie şi are dureri multe, vecinele ei iau unt, îl învălesc în mai multe **frunze de steve**, îl prăjesc în cenuşă fierbinte şi aşa îl aplică apoi pe pântecele mamei ca să-i aline durerea.[4] **Frunza de steghie**, cât e tânără, e bună şi cu borş şi făcălită, amestecată cu **urzici.**

Dacă îmbătrâneşte, se fierbe şi, amestecându-se cu năsip, se dă la raţe.[5]

După ce îmbătrâneşte **frunza stegei**, cei ce fumează adeseori o culeg şi, uscând-o, o întrebuinţează în loc de **tutun.**

Mulţi inşi însă întrebuinţează în loc de **tutun** şi **sămânţa de steve.**[6]

Femeile cari pătimesc de **scurgere** prea mare iau **sămânţă de steve**, numită altmintrelea şi **piperiul-babei**, o fierb în vin şi zama ce iesă dintr-însa, dimpreună cu vinul în care s-a fiert, o beu.[7] Zama de **sămânţă de stege** e bună şi pentru **pântecare.**

Fiind însă zama aceasta amară, se îndulceşte cu puţin zahar şi aşa se dă apoi celor ce pătimesc de pântecare, orişicând, de băut.[8]

Ceai de **sămânţă de ştevie**, amestecată cu coajă de **porumbel**, se bea pentru **vărsături.**[9]

Sămânţă de steve, amestecată cu **păsat**, se dă vitelor cari pătimesc de **cufureală.**[10]

Caii ce sunt aprinşi şi **tuşesc** foarte tare, românii din **Bucovina** îi vindecă în următoriul chip: prind o **ţarcă** şi fac un foc bun în cuptor.

După ce focul a ars bine şi s-au scos cărbunii afară, aruncă ţarca înuntru şi o lasă acolo până ce se face toată scrum. Atunci o scot afară, o pisază bine şi apoi, amestecând făina aceasta cu **sămânţă de stege**, o dau cailor aprinşi ca s-o mânânce.[11]

O samă de români din **Bucovina** însă întrebuinţează **sămânţa de stege** când aceasta e bine coaptă nu numai pentru **tusa cailor**, ci şi a vitelor cornute. În cazul acesta, se amestecă cu tărâţe şi se dă vitelor de mâncare demineaţa, pe inima goală.[12]

Pe lângă **stevea** despre care am vorbit până aice, românii mai cunosc încă şi alte plante cari se ţin de familia ei şi dintre cari celea mai multe se numesc asemenea **steve.**

Acelea sunt:

Stevea sau **stevia-de-baltă**, **dragavel** pl. **dragavei** sau **drăgăvei** şi **macrişul-broaştei**, lat. Rumex palustris L.

---

[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 68.
[3] Dat. rom. din Moldova, com. Ţepu, jud. Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile.
[4] Dat. rom. din Transilvania, com. de dl P. Oltean.
[5] Dat. rom. din Moldova, com. Ţepu, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[6] Dat. rom. din Bucovina.
[7] Dat. rom. din Transilvania, com. de dl P. Oltean.
[8] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga.
[9] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 68.
[10] Dat. rom. din Transilvania, com. de dl P. Oltean.
[11] S. Fl. Marian: **Ornitologia**, t. II, p. 58-59; dat. rom. din Şcheia, dict. de Marghioala Donuţ: ***Sămânţa de steghie îngustă e bună pentru aprinderea cailor.***
[12] Dat. rom. din Putna, dict. de Achilina Ursachi.

Stevia, steghie, stegie, macriş-căiesc şi macrişul-calului, lat. Rumex conglomeratus Murr.

Stevie, steghie, stegie şi dragavel, lat. Rumex crispus L.[13]

Româncele din **Banat** vindecă cu sucul acestei specii de steve **bubele,** şi anume storcând sucul ei şi punându-l pe bube. Iară **frunzele** ei cele tinere le fierb şi le mânâncă primăvara.[14]

Datina din urmă rezultă şi din următoarea doină din **Banat,** şi anume din Surducu-mare:

Frunză verde de ghiorghină,
S-a dus mândra în grădină.
- Haida, mândro, la sciubei[15]
Să culegem drăgăvei
Şi să umplem oalele
Să mânce cucoanele![16]

Acrişul-calului, macriş-căiesc, macrişul-cailor, macrişul-calului, macrişul-şerpelui, stevie, steghie, steage, steave, lat. Rumex alpinus L.

Macriş, macrişor, macriş-mărunt, lat. Rumex Acetosella L.

Acriş, macriş, macriş-de-mâncat, macriş-de-câmp, macriş-mare, lat. Rumex Acetosa L.[17] **Frunzele** şi tuleul acestei specii de **macriş,** când sunt tinere, le mânâncă cu mare plăcere copiii, fiindcă au un gust acriu.[18]

Zama din frunzele acestei specii de **macriş** se întrebuinţează de unii ca răcoritor contra fierbinţelei, la **friguri.** Iar **macriş şi sofran** făcut cu rachiu de drojdie se bea pentru **gălbănare.**[19]

Stevea-de-grădină, spinat, dragavel, lat. Rumex Patientia L.[20]

În **Bucovina,** frunzele acestei specii de **steve,** când sunt tinere şi fragede, se întrebuinţează la facerea sarmalelor şi a găluştelor, precum şi fierte şi bine mestecate.

*

Macrişul. O samă de oameni sărmani fac dintr-însul borş.[21]

*

Ştevia.[22]

---

[13] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Macrişul-broaştei creşte prin băhnuri şi pe lângă ape.*; dr. Brândză: **Prodrom,** p. 424-425; Grecescu: **Conspect,** p. 505-506; Panţu: **Vocab.,** p. 41; Crăinicean: *Nomenclatura,* publ. în *op. cit.,* p. 553 şi 1053.

[14] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.,*** publ. în ***Familia,*** an. X, p. 561.

[15] **Sciubei** = izvor de băut apă.

[16] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat,** p. 173.

[17] Dr. Brândză: **Prodrom,** p. 425 şi 426; Porcius: **Flora,** p. 67; Hasdeu: **Etym. Magn.,** t. I, p. 212; Grecescu: **Conspect,** p. 508; Panţu: **Vocab.,** p. 41; dat. rom. din Bucovina.

[18] Dat. rom. din Bucovina.

[19] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 48.

[20] Dr. Brândză: **Prodrom,** p. 426; Idem: ***Limba bot.,*** publ. în *op. cit.*; Porcius: **Flora,** p. 67; Panţu: **Vocab.,** p. 41.

[21] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.

[22] Bălăşel, nr. 171.

Stratura. 144

Stratura se'ntinde ca galbaza pe pă-
mênt, are floricica mică şi albă tocma în
vêrv; frundele ei sunt lungărete şi nu
vestedesc nici odată.

E bună de leac pentru femeile, cărora
le curge mereu sângele.

Se smulge şi aşa se aduce ori şi'n care
zi.

(Dict. de Safta Rosca din Poeni, sat
curat românesc în ţinutul Siretului,
N. B. Tot ce am dela Safta Rosca mi-le-a
dictat în Maiu 1879.)

*

459. Stratura
(Cyclamen europaeum L.)

E bună de vătămătură, pentru bărbaţii şi femeile vătămate, când e picată în jos. Se fierbe la un loc cu pădureţe uscate şi se bea câte un pahar mai mare pe inima goală. Iară frunzele şi tuleul său se pun pe o pânzătură şi se leagă cu dânsele la buric. După ce se leagă, trebuie să steie cel puţin vreo două oare cu picioarele în sus, ca vătămătura să se tragă îndărăpt.[1]

*

Stratura se-ntinde ca **galbaza** pe pământ, are floricică mică şi albă tocma în vârv; frunzele ei sunt lungăreţe şi nu vestejesc niciodată.

E bună de leac pentru femeile cărora le curge mereu sângele.

Se smulge şi aşa se aduce în orişicare zi.[2]

*

Străturica e bună de **vătămătură**, de **năduşală**.

[1] Dict. de Domnica Schipor, din Putna.

[2] Dict. de Safta Roşca din Poieni, sat curat românesc în ţinutul Siretului; N. B. Tot ce am de la Safta Roşca, mi le-a dictat în mai, 1879.

Străturica e şi vara şi iarna verde.
Ea este la frunză totuna. **Mucul floarei** însă la unele e alb, iar la altele e albastru.
Se fierbe, se face herbată şi se bea şi de una şi de alta. (De nu se ţine cumva de perişor?)[3]

*

Stratura e o buruiană foarte mică şi lăţită pe pământ. Frunza e ca unghia de mare şi floricica, aşa, ca scânteia albastră mucidă, creşte pe fânaţe şi prin poieni la locuri uscate. Această plantă se întrebuinţează mocnită în holercă curată, ca leac pentru **vătămătură**.[4]

*

Stratura se pune în rachiu ori în apă şi se lasă câteva zile să steie la căldură (să mocnească) ş-apoi rachiul sau apa respectivă se bea spre a se lecui de **vătămătură**.[5]

*

Străturica, Veronica officinalis L.[6]

[3] Dict. de Măriuca Hopulele, din Cacica.
[4] Com. de I. Dugan.
[5] Din Straja.
[6] Uzitat în Cacica.

Strigoaea. [16]
(Veratrum album L.)

Strigoaea, numită altmintrelea atât în Bucovina cât şi-n celelalte ţări locuite de Românî mai şi Sterigoae, Steregoae, Stirigoae şi Stirigoaică [1] iară la Românii din Macedonia: Stirigoñie [2] e o plantă foarte veninoasă, şi ca atare bună numai de spurcat, de păduchi la vite, de ciasul reu şi de râie atât la vite cât şi la oameni.

Se zice că o samă de oameni, dar mai ales o samă de femei răutăcioase au datină de-a celui pre cei ce au ele ură sau mânie şi a le da feliurite spurcăciuni de mâncat sau cuiburi de solomâsdre, năpârci [3], ori şi de alte vietăţi de băut anume ca să moară.

Se-ntâmplă însă foarte adeseori că mulţi oameni, mai ales când sunt foarte însătaţi, beu şi singuri de prin unele ape stătătoare

1). Dr Brândză: Prodrom p. 436; - dr Grecescu: Conspect. p. 572; - Porcius: Flora p. 48; - Panţu: Vocab. p. 49; - dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 68.
2). Com. de dl [illegible] Caragiani.
3). Se zice şi nopârcă pl. nopârci.

460. Strigoaia
(Veratrum album L.)

Strigoaia, numită altmintrelea atât în Bucovina, cât şi-n celelalte ţări locuite de români încă şi **sterigoaie**, **steregoaie**, **stirigoaie** şi **stirigoaică**[1], iară la românii din Macedonia: **stirigoñie**[2], e o plantă foarte veninoasă şi ca atare bună numai de **spurcat**, de **păduchi la vite**, de **ceasul rău** şi de **râie**, atât la vite, cât şi la oameni.

Se zice că o samă de oameni, dar mai ales o samă de femei răutăcioase au datină de-a celui pe cei ce au ele ură sau mânie şi a le da feliurite spurcăciuni de mâncat sau cuiburi de **solomâsdre**, **năpârci**[3], ori şi de alte vietăţi, de băut, anume ca să moară.

Se-ntâmplă însă foarte adeseori că mulţi oameni, mai ales când sunt foarte însătaţi, beu şi singuri de prin unele ape stătătoare şi necurate câte un cuib de solomâsdre sau de alte vietăţi cari,

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 436; dr. Grecescu: **Conspect**, p. 572; Porcius: **Flora**, p. 48; Panţu: **Vocab.**, p. 49; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 68.
[2] Com. de dl [...] Caragiani.
[3] Se zice şi **nopârcă** pl. **nopârci**.

crescând cu timpul în pântece, le căşunează diferite dureri, şi dacă nu caută din cu bună vreme să se mântuiască de dânsele, trebuie numaidecât să moară.

Dacă a picat un şoarec într-un poloboc cu **curechi** sau în unul cu **pepeni** şi-a perit acolo, curechiul, sau ce este, s-a **spurcat**, şi românii nu-l mânâncă până ce nu-l sfinţesc, iar dacă nu e mult mai degrabă, îl aruncă afară, decât să-l mânânce şi **să-şi spurce sufletul pentru un lucru de nemică**. Dacă a picat într-o fântână un câne, o mâţă sau altă **vietate necurată**, nu beu apă dintr-însa până ce n-o curăţesc şi sfinţesc. Iară dacă cineva a băut înainte de aceasta, s-a spurcat.

În fine, dacă mânâncă cineva pe neştiute, într-o zi de sec, ceva de frupt sau de dulce, asemenea **se spurcă**.

Pe scurt zis, omul se poate în mai multe chipuri spurca.

Deci dacă cineva **s-a spurcat**, adică dacă a băut sau a mâncat ceva **necurat**, sau dacă din pizmă i-a dat cineva ceva spurcat să beie sau să mânânce, bunăoară: **năpârce** sau **solomâsdre**, şi respectivul a prins veste despre aceasta, ia vreo câteva bucăţele foarte mici de rădăcină de **strigoaie** sau **stirigoaie**, le pune la uscat în vatra focului, după ce se uscă bine, le freacă cu **chiper** şi apoi le pune în vin, şi anume, dacă e un om tare, pune o cantitate mai mare, iară dacă e un om slab, pune una mai mică.

Din acest vin bea apoi cel **spurcat** şi, cum bea, îndată varsă **răutatea** dintr-însul. Mulţi au vărsat, în chipul acesta, **solomâsdre**, **şerpi**, **năpârci** etc.

Iar nemijlocit după ce varsă, i se dă respectivului lapte dulce de băut ca să nu-i strice, căci fiind **strigoaia**, după cum am spus mai sus, foarte veninoasă, lesne ar putea să-i strice. Tot din această cauză, pentru că e foarte veninoasă, se bea foarte puţin, ca să nu se-nvenineze.[4]

Când se umplu vitele cornute, mai ales viţeii, de păduchi, se ia **rădăcină de strigoaie**, şi anume cât se poate de multă, se pune într-o oală să fiarbă şi cu zama ce iesă dintr-însa se spală apoi vitele peste tot corpul, şi mai cu samă în părţile acelea unde se află mai mulţi păduchi, şi păduchii nu mult după aceasta pier.

Se caută însă în acelaşi timp a feri vitele ca să nu se lingă, căci, lingându-se, lesne ar putea să se învenineze. Şi ca să nu facă aceasta, li se pune ceva pe cap.[5]

Tot aşa fac în privinţa aceasta şi românii din **Moldova**.[6]

Pentru **ceas rău, durere de spate** sau de vreo nălucire, românii din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară cei din jud. Tecuci, fierb **strigoaie** cu apă sau cu vin şi zama ce iesă dintr-însa o beu demineaţa.[7]

---

[4] Dat şi cred. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.

[5] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă şi Zamf. Ignătoaei; a celor din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa: *Stirigoaia e bună de păduchi la vite. Se fierbe şi cu zama ei se spală vitele.*; a celor din Ilişeşti:*Rădăcina de stirigoaie e bună pentru păduchi la vite.*; a celor din Botuşana, com. de Ştef. Boca, stud. gimn.: *Stirigoaia creşte pe fânaţele cam puţin umede şi are nişte frunze mari. Rădăcina ei se fierbe şi se întrebuinţează la acele vite cari au păduchi, fiindcă, după ce se spală cu zama ei, toţi păduchii pier şi cad jos. Însă nu trebuie să se fiarbă câte multă rădăcină deodată, căci, spălându-se vita, i se duce părul.*

[6] M. Lupescu: *Medicina veterinară populară*, publ. în *Şezătoarea*, vol. IV, Fălticeni, p. 124: *Zama de stirigoaie încă e bună de spălat vitele ce au păduchi.*

[7] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 68.

În contra **râiei**, atât la oameni, cât şi la vite, mai ales la capre şi la oi, se ia **rădăcină de stirigoaie**, se pisază bine, se pune într-o oală cu smântână pe horn ca să dospească înăduşit, şi cu dospitura aceasta se unge apoi **râia**, iară demineaţa se spală atât oamenii, cât şi animalele pline de **râie** cu leşie făcută din cenuşă de **ciucălăi** de **păpuşoi**, de care apoi râia se trece îndată şi rămâne pielea curată.[8]

Spre acelaşi scop şi mai tot în acelaşi chip se-ntrebuinţează **rădăcină de strigoaie** şi de către românii din **Moldova**[9], cei din **Transilvania**[10] şi **Marmaţia**[11].

O samă de femei rele şi pizmătareţe dau nu o dată rădăcină de stirigoaie amestecată cu tărâţe sau în mămăligă găinilor de pe la vecini, anume ca acestea, mâncând-o, să piară.

Şi găinile, cum o mânâncă, îndată pier ca şi de orice altă otravă.[12]

În părţile acelea, unde creşte multă **strigoaie**[13], chiar şi albinile, cari se pun pe floarea ei şi culeg miere, încă pier, aşa e planta aceasta de veninoasă.[14]

Precum sunt **strigoii** şi **strigoaiele** sau **strigele** de rele şi de nepriincioase oamenilor şi vitelor, aşa e şi planta **strigoaie**, care se vede că e consacrată acestor fiinţe rele.

În fine, mai e de amintit şi aceea că atunci când înfloreşte **stirigoaia**, iarna viitoare va fi geroasă.[15]

O altă plantă pe care unii botanişti o numără asemenea la **strigoaie** şi pe ale cărei seminţe poporul le întrebuinţează ca medicament, îndeosebi însă femeile pentru creşterea şi conservarea părului, e **popazul**, lat. Veratrum officinale Schlecht. sau Sabadilla officinalis Brand.[16]

---

[8] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de **M.** Molociu.

[9] Com. de dl Art. Gorovei: *Vitele cari au păduchi scapă de ei dacă se spală cu zamă de* ***stirigoaie****. Rădăcina acestei plante, fiartă, omoară şi* ***căpuşele****, nişte parazite cari se află pe oi. Cu zamă de* ***stirigoaie*** *se vindecă râia la oameni şi la capre.*; dr. N. Leon: ***Stirigoaia****, Veratrum album, se face cu pucioasă pentru* ***râie*** *(A. Baciul, jud. Neamţ)*; Idem: **Ist. nat. med.**, p. 68: *Pentru râie se face alifie cu pucioasă (j. Neamţ) sau se fierbe cu zăr (j. Neamţ)*; M. Lupescu: ***Medicina veter. pop.***, publ. în ***Şezătoarea****, cit.* p. 124: *De râie dobitoacele nu scapă până ce nu le spălăm cu zamă de* ***tabac*** *şi cu zamă de* ***stirigoaie****.*

[10] Com. de dl P. Oltean: ***Sterigoaia*** *e bună de leac şi anume: o fierb şi cu zamă de-aceea când speli o vită cu păduchi, toţi păduchii pier, asemenea şi când speli şi o oaie de* ***râñie****,* ***râñia*** *încă piere.*

[11] Com. de dl Vas. Dragoş, din Moisei: ***Steregoaia*** *e bună şi de leac, dacă rădăcina se fierbe şi apoi cu această apă se unge omul sau vita râioasă, râia se uscă.*

[12] Dat. rom. din Ilişeşti; a celor din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa: *O samă de femei rele dau rădăcină de* ***stirigoaie*** *găinilor în mămăligă ca să piară, pentru că* ***stirigoaia*** *e veninoasă.*; a celor din Transilvania, com. de dl P. Oltean: *De zamă de* ***sterigoaie****, amestecată cu tărâţe, pier găinile, căci* ***sterigoaia*** *e veninoasă.*; a celor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor, stud. în Blaj: ***Strigoaia*** *creşte prin păduri; cu ea se otrăvesc găinile.*; a celor din Marmaţia, com. de dl Vas. Dragoş: *Dacă se dă* ***steregoaie*** *la găini, raţe sau gâşte în mâncare, acestea îndată pier.*

[13] În Bucovina, distr. Gura-Humorului, se află o bucată de loc împănat cu fânaţe şi pădure, care se numeşte **Strigoaia**.

[14] Com. de dl Vas. Dragoş.

[15] S. Teodorescu-Chirilean: ***Credinţi relative la prevederea timpului***, publ. în *Gazeta săteanului*, an. XIV, R. Sărat, 1891, p. 442.

[16] Panţu: **Vocab.**, p. 41 şi 49.

*

Strigoaia e o plantă cu frunze late. E bună de leac pentru **râie.**[17]

*

Strigoaica îi bună pentru vite, dacă au păduchi şi dacă se spală cu aceasta, şi pentru **căpuşiţa de râie.**[18]

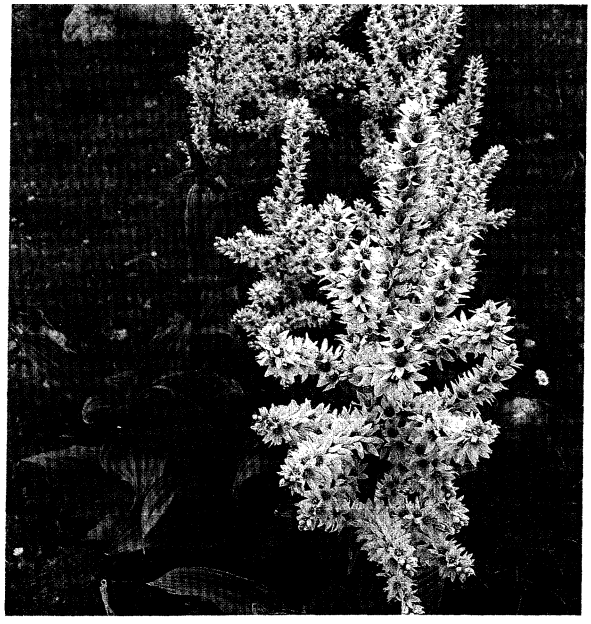

[17] Din Mitocul Dragomirnei, com. de Leon Roşca, stud. gimn.
[18] Din Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.

458

Studenița.

(Centunculus minimus L.)

Studenița e o buruiență, care crește mai cu samă pe arăturile cele umede și năsipoase și care ajunge la o înălțime abia de 15 cm. Ea înflorește începând din luna lui Iunie și până în Octomvrie și are floare roșietică sau albastră. 1)

Buruiența aceasta e bună de boala numită asemenea studeniță.

Cel ce are boala numită studeniță, aceluia i se umflă gingenele, se strînge sînge rău întrînsele, prind a durea și apoi a putrezi și a respândi un miros foarte neplăcut din gură, iară dinții încep a i se clătina și pe urmă, dacă

1). Fiind că floarea buruienuței acesteia e roșie și albastră, de aceea unii Români, precum bunăoară cei din Cândreni, dic că sunt două feliuri de studeniță și anume: Studeniță roșă și Studeniță albastră.

461. Studeniţa
(Centunculus minimus L.)

Studeniţa e o buruienuţă, care creşte mai cu samă pe arăturile cele umede şi năsipoase şi care ajunge la o înălţime abia de 15 cm. Ea înfloreşte începând din luna lui iunie şi până în octomvrie şi are floare roşietică sau albastră.[1]

Buruienuţa aceasta e bună de boala numită asemenea **studeniţă.**

Cel ce are boala numită **studeniţă,** aceluia i se umflă gingenele, se strânge sânge rău într-însele, prind a durea şi apoi a putrezi şi a răspândi un miros foarte neplăcut din gură, iară dinţii încep a i se clătina şi pe urmă, dacă nu se vindecă la timp, a cădea unul după altul.[2]

---

[1] Fiindcă floarea buruienuţei acesteia e roşie şi albastră, de aceea unii români, precum bunăoară cei din Cândreni, zic că sunt două feliuri de studeniţă, şi anume: **studeniţă-roşă** şi **studeniţă-albastră.**

[2] După spusa rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă: ***Studeniţă** se zice atunci când unui om i se umflă gingenile, când se strânge sânge rău într-însele şi dor.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: *Când se umflă gingenile şi dinţii te dor şi se mânâncă de nu poţi nemică mânca sau bea, nici rece, nici fierbinte, atunci ai boala care se numeşte **studeniţă**.*; a celor din Fundul-Moldovei, dict. de Irina Ungurean: ***Studeniţa** mânâncă gingenile.*; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: ***Studeniţa** e o plantă cu a*

Cei ce pătimesc de **studeniţă** şi voiesc a scăpa cât mai degrabă de dânsa, iau planta **studeniţă**, o pun într-o oală sau ulcică nouă cu apă ne-ncepută la foc ca să fiarbă şi, după ce a fiert de ajuns, ţin zama ei în gură.

Făcând-o aceasta, se zice că sângele cel rău se sloboade, gingenele se dezumflă şi se vindecă, iar dinţii se-ntăresc şi se fac albi şi curaţi.[3]

O samă de romănce din **Bucovina**, voind a vindeca **studeniţa**, întrebuinţează, pe lângă planta **studeniţă**, încă şi următoriul descântec:

Pasere cudalbă
Pe sub ceriu zbura,
Puii-şi văiera,
Că n-au ce mânca.
- Pasere cudalbă!
Nu te văiera,
Sub ceriu nu zbura,
Că grânele-s verzi ...
Da ie tu mătreaţă
De pe peliniţă
Şi mergi la Gheorghiţă
Şi-i întră-n guriţă
Şi de studeniţă
Dinţii lui scobeşte
Şi mi-i curăţeşte,
Puii ţi-i hrăneşte
Şi mi-i mulcomeşte ...
De la mine descântecu,
De la Dumnezeu leacu![4]

*

Studeniţa e bună de **studeniţă**.[5]

---

*cărei zamă se vindecă **studeniţa**, o boală de gură. Celor ce sufăr de studeniţă li se umflă gingenile, se albesc şi le miroasă greu din gură.*; vezi şi Sim. Fl. Marian: **Descântece**, p. 253.

[3] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Irina Ungurean: *Cine ţine zamă de **studeniţă** în gură, aceluia i se-ntăresc dinţii şi i se fac albi şi curaţi.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; a celor din Marginea, dict. de Ileana Boicu; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă; a celor din Putna, dict. de Achilina Ursachi: *Când capătă dinţii smalţ, se fierbe **studeniţă** şi zama ei se ţine în gură.*; şi-n fine, a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Pentru a scăpa de această boală uricioasă, adică de **studeniţă**, se fierbe **studeniţă** cu apă ne-ncepută şi zama ei se ţine în gură.*

[4] Sim. Fl. Marian: **Descântece**, p. 252.

[5] Dict. de Ileana Zătăuz, din Dumbrăveni.

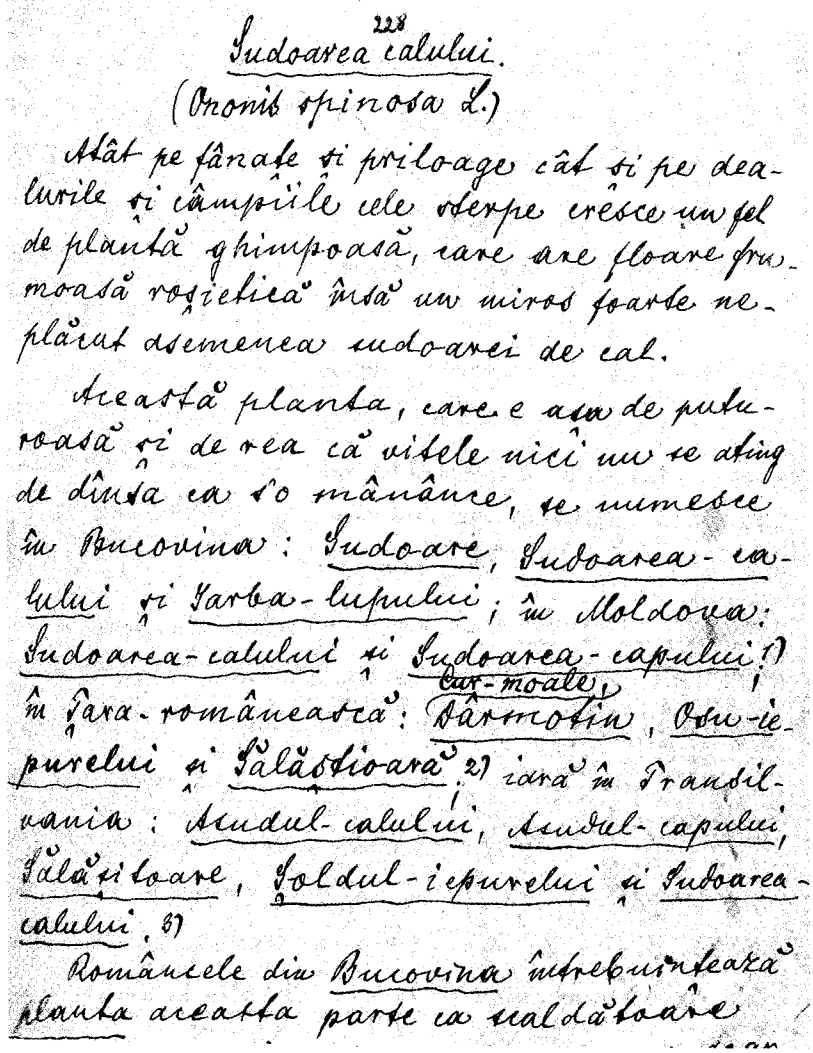

228

Sudoarea calului.
(Ononis spinosa L.)

Atât pe fânaţe şi priloage cât şi pe dealurile şi câmpiile cele sterpe creşte un fel de plantă ghimpoasă, care are floare frumoasă roşietică însă un miros foarte neplăcut asemenea sudoarei de cal.

Această plantă, care e aşa de puturoasă şi de rea că vitele nici nu se ating de dânsa ca s'o mânânce, se numeşte în Bucovina: Sudoare, Sudoarea-calului şi Iarba-lupului; în Moldova: Sudoarea-calului şi Sudoarea-capului[1]; în Ţara-românească: Dârmotin, Osu-iepurelui şi Sălăştioară[2]; iară în Transilvania: Asudul-calului, Asudul-capului, Sălăşitoare, Şoldul-iepurelui şi Sudoarea-calului.[3]

Românele din Bucovina întrebuinţează planta aceasta parte ca scăldătoare contra mai multor boale, îndeosebi însă contra lungoarei şi a cârceilor la picioare, şi parte ca leac contra vătămăturei.

Pentru lungoare, se fierbe în apă şi-n apa aceasta se scaldă apoi cel bolnav orişicând.[4]

462. Sudoarea-calului
(Ononis spinosa L.)

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 105 şi 556; Idem: ***Limba bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 392; Panţu: **Vocab.**

[2] Grecescu: **Conspect**, p. 163; Panţu: **Vocab.**, p. [...].

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 31; Idem: **Plantele**, p. 197; din *ms.* supus Academiei române spre premiere; dat. rom. din jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: ***Dârmotinul sau osul-iepurelui; i se mai zice şi cur-moale.***

[4] Dat. rom. din Gura-Sadovei, dict. de Tudosia Ierhan.

Pentru **cârcei la picioare** se face dintr-însa asemenea scăldătoare în care cel bolnav se scaldă, iar după ce s-a scăldat, se **oblojeşte**, adică se leagă cu dânsa pe locul unde-l doare.[5]

Unele romance, tot din **Bucovina**, fac scăldători din **sudoarea-calului** nu numai pentru cei înăintaţi în vârstă, ci chiar şi pentru copiii cei mici cari au oareşicare durere. În aceste scăldători însă se pune numai foarte puţină, căci dacă s-ar pune prea multă, s-ar beşica, deoarece **sudoarea-calului** nu numai că are un miros foarte urât, ci totodată e şi foarte iute.[6]

Romăncele din **Moldova** şi celea din **Transilvania** întrebuinţează planta aceasta asemenea pentru scăldători, însă numai pentru cei ce sufăr **de boala apei**, cari au **hidropică**.[7]

Pentru **vătămătură** se fierbe în **borş acru** şi borşul acesta apoi se bea, iar cu cotorul şi cu frunzele fierte se fac oblojele la buric.[8]

În **Ţara-românească**, jud. Prahova, **sudoarea-calului** sau **dârmotinul**, cum se numeşte planta aceasta în **Oltenia**[9], se-ntrebuinţează pentru **durere de matcă, durere de şale** şi **picioare, de izână**, precum şi la **facerea pe dragoste**. Pentru **durere de matcă** (mitră), se afumă femeia care suferă cu piele găsită de arici, cu pucioasă şi păcură, ca să se ridice matca în sus. Iar pe dinuntru i se dă să beie rachiu de drojdie cu **osul-iepurelui**.[10]

Pentru **dor** sau **durere de şale**, de picioare şi de toate oasele, se fierbe **dârmotin** sau **osul-iepurelui** în apă curată şi o parte din zama ce iesă dintr-însul i se dă celui bolnav de băut, iar cu rămăşiţa se spală pe corp. Pentru **izână** se face scăldătoare din **dârmotin** şi-n scăldătoarea aceasta se scaldă apoi copiii **iziniţi**.[11]

[5] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.
[6] Dat. rom. Din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa.
[7] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 68.
[8] Dat. rom. din Siret, dict. de I. Lipaş; a celor din Mihalcea, com. de dna El. Nic. Voronca: ***Sudoarea-calului e bună de vătămătură şi de amorţeală.***
[9] Panţu: **Vocab.**, p. 31.
[10] N. Lapteş: ***Monografia sanitară a comunei Cudalbi, jud. Covurlui***, publ. în *Cronica*, an. VI, nr. 1454.
[11] Dat. rom. din jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

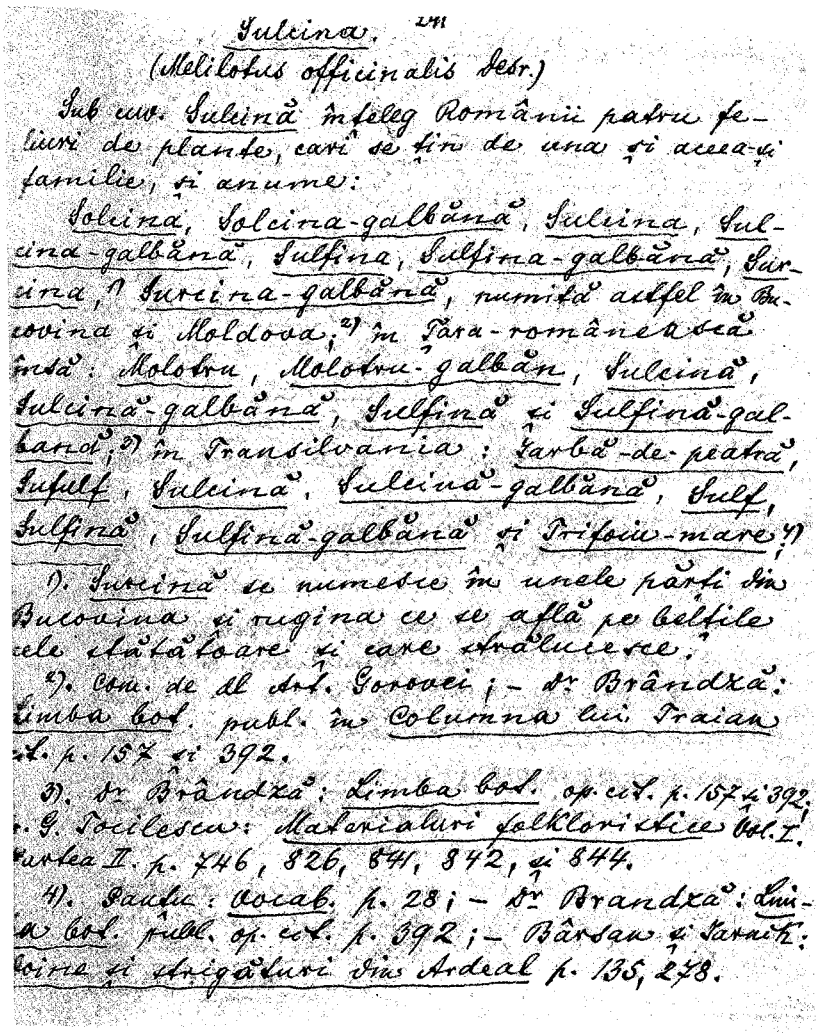

Sulcina. 241
(Melilotus officinalis Desr.)

Sub cuv. Sulcină înţeleg Românii patru feliuri de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Solcina, Solcina-galbănă, Sulcina, Sulcina-galbănă, Sulfina, Sulfina-galbănă, Surcina, [1] Surcina-galbănă, numită astfel în Bucovina şi Moldova; [2] în Ţara-românească însă: Molobru, Molobru-galbăn, Sulcină, Sulcină-galbănă, Sulfină şi Sulfină-galbănă; [3] în Transilvania: Iarbă-de-peatră, Sufulf, Sulcina, Sulcină-galbănă, Sulf, Sulfină, Sulfină-galbănă şi Trifoiu-mare; [4]

1). Surcină se numesce în unele părţi din Bucovina şi rugina ce se află pe bălţile cele stătătoare şi care străluceşce.

2). Com. de dl Art. Gorovei; – dr. Brândză: Limba bot. publ. în Columna lui Traian l. p. 157 şi 392.

3). dr Brândză: Limba bot. op. cit. p. 157 şi 392; Gr. G. Tocilescu: Materialuri folkloristice Vol. I. partea II. p. 746, 826, 841, 842, şi 844.

4). Panţu: Vocab. p. 28; – dr Brandză: Limba bot. publ. op. cit. p. 392; – Bârsan şi Iarnik: Doine şi strigături din Ardeal p. 135, 278.

463. Sulcina
(Melilotus officinalis Desr.)

Sub cuvântul **sulcină** înţeleg românii patru feliuri de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Solcina, solcina-galbănă, sulcina, sulcina-galbănă, sulfina, sulfina-galbănă, surcina[1], **surcina-galbănă,** numită astfel în Bucovina şi Moldova[2]; în Ţara-românească însă: **molotru, molotru-galbăn, sulcină, sulcină-galbănă, sulfină** şi **sulfină-galbănă**[3]; în Transilvania: **iarbă-de-piatră, sufulf, sulcină, sulcină-galbănă, sulf, sulfină, sulfină-galbănă** şi **trifoi-mare**[4]; iară în Banat: **sălcină** şi **sulfină**[5], lat. Melilotus officinalis Desr.

---

[1] **Surcină** se numeşte în unele părţi din Bucovina şi rugina ce se află pe bălţile cele stătătoare şi care străluceşte.

[2] Com. de dl Art. Gorovei; dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *Columna lui Traian, cit.* p. 157 şi 392.

[3] Dr. Brândză: *Limba bot., op. cit.*, p. 157 şi 392; Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 746, 826, 841, 842 şi 844.

[4] Panţu: **Vocab.**, p. 28; dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 392; Bârsan şi Iarnik: **Doine şi strigături din Ardeal**, p. 135, 278.

[5] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 70; Idem: **Poezii pop. din Banat**, p. 97.

Solcină, solcină-albă, sulcină, sulcină-albă, sulfină, sulfină-albă, surcină şi **surcină-albă,** numită astfel în Bucovina şi Moldova[6]; iară în Ţara-românească: **molotru** şi **molotru-alb,** lat. Melilotus albus Desr.[7]

Sulcină-albastră, numită astfel în Bucovina; în Ţara-românească: **molotru-albastru;** în Transilvania: **sufulf-vânăt;** iară în Banat: **semelchită,** lat. Melilotus coeruleus Desr. sau Trigonella coerulea Seringe[8]; şi-n fine:

Sulfină şi **molotru,** lat. Melilotus procumbens Bess. sau Trigonella Besseriana Seringe.[9]

Dintre toate **sulcinele** acestea, cele mai cunoscute şi mai mult întrebuinţate de către române sunt **sulcina-galbănă,** numită şi **solcină-bărbătească,** şi **sulcina-albă,** numită şi **solcină-femeiască.**[10] Aşa **sulcina-galbănă,** care are un miros plăcut, se pune dimpreună cu tuleul, frunza şi floarea sa pintre straie, anume ca acestea să **aminoase** (amiroasă) frumos şi să nu le mânânce moliile.[11] Tot cu **sulcina-galbănă** se ung adeseori şi ştiubeiele pe dinuntru, când au să se prindă roii într-însele.[12] Iar **floarea de sulcină-galbănă** se fierbe în vin şi se bea pentru **năduşală** şi **tusă.**[13]

Sulcina-albă e bună atât pentru bărbaţii **frânţi,** adică cărora nu li se scurge sămânţa şi din cauza aceasta de multe ori nici nu se pot uda, cât şi pentru femeile cari au **poală albă.**

Atât pentru una, cât şi pentru alta din aceste două boale, se fierbe floare de **sulcină-albă** cu vin alb şi, după ce a fiert, se pune în zama ei puţin **piper-alb** şi se dă bolnavului sau bolnavei de băut. Bolnavul sau bolnava, bând-o, se curăţeşte şi se vindecă.[14]

Numai pentru **poală albă** se ia floare de **sulcină-albă,** se pune într-o ulcică curată cu apă proaspătă, ne-ncepută, pentru că aceasta e mai cu curăţenie şi, prin urmare, şi de mai mare folos, se fierbe şi zama ei, amestecată cu **zahar alb,** se dă apoi femeii bolnave de băut, în multe rânduri, pe inima goală, până ce îi trece.[15]

O samă de femei, tot pentru **poală albă,** fac herbată atât din floarea **sulcinei-albe,** cât şi a celei **galbene,** care se fierbe la un loc cu **păduricioare** uscate; se bea apoi orişicând.[16]

Româncele din **Moldova,** cari au poală albă, fierb **sulcină-albă** cu vin alb sau cu borş şi aşa o beu apoi când au trebuinţă de dânsa.[17]

---

[6] Com. de dl Art. Gorovei.

[7] Panţu: **Vocab.,** p. 27.

[8] Panţu: **Vocab.,** p. 7, 28 şi 48; Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 573.

[9] Panţu: **Vocab.,** p. 28 şi 48.

[10] Dat. rom. din Straja, distr. Rădăuţului, dict. de Maria Păsăilă.

[11] Dat. rom. din cele mai multe comune din Bucovina şi Moldova, com. de dl Art. Gorovei: ***Sulcina** are un miros frumos, de-aceea o găseşti în casele ţăranilor aninată în grindă şi ascunsă prin lăzile cu haine.*; vezi şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 68: *Din floare de **sulcină** se mai fac perinuţe şi se pun în lădiţele cu haine spre a le preserva contra moliilor.*

[12] S. Fl. Marian: **Insectele,** p. 163.

[13] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 68.

[14] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana Boicu; a celor din Fundul-Moldovei, dict. de Costan Raţiu: ***Surcina** albă e bună de leac atât pentru partea femeiască, cât şi pentru cea bărbătească.*; a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[15] Dat. rom. din Gălăneşti, dict. de Ileana Cârstean; a celor din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa.

[16] Dat. rom. din Straja, dict. de Maria Păsăilă.

[17] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 68; com. de dl Art. Gorovei.

Amândouă sulcinele acestea se-ntrebuinţează nu o dată şi pentru **lăutori** de lăut pe cap, precum şi pentru scăldători de scăldat, mai cu samă copiii cei mici. Iară în scăldători adeseori se pune şi **nintă creaţă**.[18]

Românii din **Ţara-românească**, şi anume cei din jud. Dâmboviţa, au datină să beie apă fiartă cu **seminţe de molotru** în contra vărsăturilor, iară cei din jud. Prahova, cari au **durere de şele**, să se încingă cu **sulfină** în ziua de **Drăgaica**.[19]

Sulcina se-ntrebuinţează foarte adeseori şi-n unele **farmece de dragoste**. Drept dovadă despre această datină avem următoarea satiră poporană din **Transilvania**, ţinutul Bârgăului:

Gată-te, nevastă, bine,
Că bărbatul iată vine!
- Las' să vie, boala-l ştie,
Mărăcini calea să-i fie!
Eu cămeşa i-am spălat,
Cu urzici că i-am frecat,
Şi pe spini că i-am uscat.
Şi 'ncă i-am gătat de cină
Două labe de găină
Cu smântână din fântână!
- Gată-te, nevastă, bine,
Iată că drăguţul vine!
- Las' să vie, lelea-l ştie,
Trandafiri calea să-i fie!
Eu cămeşă i-am gătat,
Cu sulcină i-am frecat
Şi pe flori o am uscat,
Şi-apoi i-am gătat de cină
Un pui tânăr de găină
Şi-o ulcică de vin plină![20]

Apoi şi următoarea doină poporană din **Moldova**:

De la deal de curătură
Şuieră badea din gură
Şi-l cunosc pe şuierat,
Că-mi e badea fermecat.
Dar cine l-a fermecat?
Şapte fete dintr-un sat
Şi-o nevastă cu bărbat,
Stricăţică de vărsat

[18] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă; a celor din Gălăneşti, dict. de Ileana Cârstean; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Ferar.
[19] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 68.
[20] ***Familia***, an. XX, p. 601.

Şi cu haz la sărutat;
Dar cu ce l-a fărmecat?
Cu ***sulcină***
Din grădină,
Apă lină
Din fântână,
Mătrăgună
De cea bună.[21]

Precum şi următoarele versuri dintr-un bocet, tot din **Moldova**, şi anume din comuna Hangu:

Scoală, scoală, Toadere,
Să te cânte mândrele,
Mândrele, nevestele,
C-acelea te-au fermăcat
Cu cadelniţa la cap,
Cu ***sulcină***
Din grădină,
Cu păr galbăn din cosiţă
Cu apă din fântâniţă,
Cu pană de ***liliac,***
Să nu-ţi mai dai peste leac.
Leacul singur l-ai găsit,
Că te-au dus la putrezit.[22]

Sulcina, în fruntea doinelor precum şi a altor cântece poporane, căci ea figurează foarte adeseori şi-n fruntea unora dintre acestea, însemnează mai totdeauna iubire şi numai rar când părere de rău, înstrăinare şi întristare.

Iată şi o asemenea doină din **Banat**, com. Domaşnea, care ne dovedeşte aceasta:

Frunză verde de ***sulfină,***
O nu eşti, mândro, creştină,
De mă urăşti fără vină,
Că nemic nu ţi-am greşit,
Mândruţă, nici c-un cuvânt;
Că dacă ţi-aş fi greşit,
De viu m-aş băga-n pământ.
Vino, mândră, tu şi-mi spune,
N-asculta vorbe nebune.[23]

Altă doină, tot din **Banat**, com. Marga, care ne-o adevereşte aceasta, sună precum urmează:

Frunză verde de ***sălcină,***
La toată casa-i lumină,
Numai la mândruţa-s două,
Că-şi face cămaşă nouă,
Ciupagu de muşulin
Cumpărat cu Serafin;
Pe la poale colţi mărunţi,
Cumpăraţi de neica Miuţ;
Pe la gură ***slingherai***
Cumpărat de neica Miai.[24]

[21] Sevastos: **Cântece moldoveneşti**, p. 45.
[22] T. T. Burada: **Datine la înmormântări**, p. 102.
[23] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 97.
[24] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 70.

A treia doină, din **Ţara-românească**:

Frunzuliţă şi-o ***sulfină,***
M-apucă ploaia-n grădină
Cu puiculiţa pă mână.
Eu trag să mă duc acasă,
Puiculiţa nu mă lasă.[25]

Iară o doină din **Biharia**, în fruntea căreia stă **sulcina** ca un semn de înstrăinare, sună precum urmează:

Foiliţă şi-o ***sulcină***
Voinic din ţară-străină
Ca trei flori dintr-o grădină,
Crescute-s dintr-o trupină,
Ca trei fraţi de-o mumă bună.
Eu le-ntreb, ele suspină,
C-am rămas neagră, străină.
De străină ce-am rămas
Neagră-s, neagră pe obraz,
Neagră-s, neagră şi pătată,
De părinţi îs depărtată
Şi de fraţi înstrăinată.[26]

În fine, ce se atinge de numirea **semelchită** a plantei Melilotus coeruleus Desr., trebuie să amintesc aice că la românii din **Banat** există şi o zână cu asemenea numire.[27]

[25] Gh. Popescu-Ghica: ***Culegeri de poezii populare***, publ. în ***Gazeta săteanului***, an. X, Râmnicu-Sărat, 1893, p. 405; cf. şi Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 841 şi 842.

[26] Miron Pompiliu: ***Limbă, literatură şi obiceiuri la românii din Biharia***, publ. în ***Şezătoarea***, an. VII, Fălticeni, p. 169; cf. şi Rădulescu-Codin: **Cântece pop. din Muscel**, vol. I, p. 73.

[27] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 573.

464. Sulimanul
(Ajuga genevensis L.)

437

Sulimanul

(Ajuga genevensis L.)

Sulimanul, numit altmintrelea şi Vineţică,[1] este o plantă lânos-păroasă, care creşte prin livezi, grădini, crânguri, fânaţe şi păşuni năsipoase, şi ale cărei flori sunt albastre, rar când trandafirii sau albe, iar frunzele lungăreţe.

Cu rădăcina acestei plante, care conţine un fel de suc roşu, fetele cele mari din unele părţi ale Transilvaniei îndătinează de a se freca pe obraz anume ca să se roşească.

Alte fete, tot din Transilvania, tescuiesc rădăcina sulimanului şi, scoţând dintr-însa sucul cel roşu, îl lasă să evaporeze până ce se preface într-un fel de prav roşu, unsuros, şi cu acest prav se sulimenesc sau se ruminesc apoi pe obraz.[2]

Afară de planta aceasta se mai află încă trei plante cari se ţin de familia ei şi cari li-s asemenea cunoscute românilor după nume, însă pe cari, după cât îmi este mie până acuma cunoscut, nu le-ntrebuinţează la nemică.

---

[1] Panţu: **Plantele**, p. 288.

[2] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere.

Acelea sunt:

Tămâiţa-de-câmp, lat. Ajuga Chamaepithys Schreb.

Avrămeasa, numită altmintrelea şi **barba-boieriului, cârstănească** şi **cristenească,** lat. Ajuga Laxmanni Benth. sau Phleboathe Laxmanni Tausch., şi

Cearta-casei, numită astfel în Transilvania, oraşul Braşov, iară în alte părţi **lavrentină, tămâiţă, vineriţă** şi **vineţică,** lat. Ajuga reptans L.[3]

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 2; Idem: **Plantele**, p. 16, 294 şi 328.

465. Sunătoarea
(Crepis foetida L.)

47

Sunătoarea.
(Crepis fetida L.)

Sunătoarea e o plantă, care creşte prin grâne, şi mirişti, pe fânaţe şi priloage, pe lângă drumuri şi locuinţe, şi care se'ntrebuinţează de Româncele din Ţara-românească, jud. Prahova, la producerea coloarei galbene-portocalii cu cari colorează torturile de lână.

Femeea, care voeşte să producă aceastăa coloare, strânge de cu vară florile de Sunătoare şi le pune ca să se usuce la soare.

După ce s'au uscat cum se cade, pune florile (petalele), când are trebuinţă de dânsele, de se plămădesc în apă curată, unde le lasă să stee 5-6 oare.

Trecând timpul acesta, le scoate afară şi le pune la înflorit în faţa soarelui. Iar când sunt aproape uscate le strânge şi le pune la fiert.

În timpul fierberii pune întrânsele 10-15 gr. de peatră acră; iar ce-va mai pe urmă

Sunătoarea e o plantă care creşte prin grâne şi mirişti, pe fânaţe şi priloage, pe lângă drumuri şi locuinţe, şi care se-ntrebuinţează de românce le din **Ţara-românească**, jud. Prahova, la producerea coloarei galbene-portocalii, cu cari colorează torturile de lână.

Femeia, care voieşte să producă această coloare, strânge de cu vară florile de **sunătoare** şi le pune ca să se usuce la soare.

După ce s-au uscat cumsecade, pune florile (petalele), când are trebuinţă de dânsele, de se plămădesc în apă curată, unde le lasă să steie 5-6 oare.

Trecând timpul acesta, le scoate afară şi le pune la înflorit în faţa soarelui. Iar când sunt aproape uscate, le strânge şi le pune la fiert.

În timpul fierberii, pune într-însele 10-15 gr de piatră acră; iar ceva mai pe urmă, introduce în ele lucrurile cari voieşte să le coloreze şi cari se fierb 2-2 ½ oare.

După aceasta, scoate firele de la fiert, le scutură de florile (petalele) cu cari au fiert împreună şi apoi le spală puţin cu flori de **săpunel**, lat. Saponaria officinalis L., care face un fel de spumă ca săpunul şi care curăţă orişice pete lăsate de flori pe fire.

Din firele de lână, colorate într-această preparaţiune, se fac straie, aşternuturi de paturi, velinţe, cadrilături şi pături.[1]

O altă plantă, care se ţine de familia **sunătoarei** şi care li-i cunoscută românilor asemenea după nume, e:

Gălbenuşul pl. **gălbenuşi** sau **iarba-găinilor**, lat. Crepis setosa Hall.[2]

[1] *Buletinul cit.*, p. 197.
[2] Panţu: **Vocab.**, p. 13.

466. Susaiul
(Sonchus oleraceus L.)

Susaiul. 36
(Sonchus oleraceus L.)

Susaiul, numit în Bucovina încă şi Badahuz, Baidahuz şi Bardahuz, iară în unele părţi din celelalte ţări locuite de Români: Susan[1], e o plantă, care creşte mai ales prin grădini şi care samănă foarte mult în privinţa făpturii frunzelor şi a florii sale cu Lăptuca, Lat. Lactuca sativa L.

Atât frunzele acestei plante, care înfloreşte în luna lui Iunie până în Octomvrie şi a cărei floare e galbănă şi bătută, cât şi tuleul seu, care e cu mult mai gros de cât cel al Lăptucei şi pe din untru desert şi care ajunge până la o înălţime de 30-60 Cm. au un fel de gust dulceag-zămos.

În causa aceasta apoi atât copiii din Bucovina cât şi cei din Moldova, când tuleul lui e tânăr, îndătinează de-a-l jupi de coajă şi apoi a-l mânca.[2]

Copiii din Moldova însă nu numai că-l mânâncă, ci adeseori, când îl jupesc de coajă şi când îl freacă în mână spre a fi bun de mâncat, rostesc încă şi următoarele cuvinte:

1) D. Panţu: Vocab. p. 45.
2) Com. de dl Art. Gorovei şi Tud. Pamfile: „Susaiul se mânâncă cu sare."

Susaiul, numit în Bucovina încă şi **badahuz**, **baidahuz** şi **bardahuz**, iară în unele părţi din celelalte ţări locuite de români: **susan**[1], e o plantă care creşte mai ales prin grădini şi care samănă foarte mult în privinţa făpturii frunzelor şi a florii sale cu **lăptuca**, lat. Lactuca sativa L.

Atât frunzele acestei plante, care înfloreşte în luna lui iunie până în octomvrie şi a cărei floare e galbănă şi bătută, cât şi tuleul său, care e cu mult mai gros decât cel al **lăptucei** şi pe dinuntru deşert şi care ajunge până la o înălţime de 30-60 cm, au un fel de gust dulceag-zămos.

Din cauza aceasta apoi, atât copiii din **Bucovina**, cât şi cei din **Moldova**, când tuleul lui e tânăr, îndătinează de-a-l jupi de coajă şi apoi a-l mânca.[2]

Copiii din **Moldova** însă nu numai că-l mânâncă, ci adeseori, când îl jupesc de coajă şi când îl freacă în mână spre a fi bun de mâncat, rostesc încă şi următoarele cuvinte:

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 45.
[2] Com. de dl Art. Gorovei şi Tud. Pamfile: ***Susaiul** se mânâncă cu sare.*

Susaiu,
Susaiu!
Fă-te dulce ca mălaiu,
Ca ţâţele mamei,
Ca mierea albinei![3]

Se-ntâmplă însă nu o dată că, precum oamenii şi vitele, aşa şi **albinele**, cari au lucrat şi lucră bine peste vară şi cari au strâns multă miere, se **deoache**. Deci, dacă **s-au deochiat**, e bine mai nainte de toate ca să li se stângă cărbuni în următoriul mod:

Sub o tufă de răchită
Stă o fată despletită
Cu un ochi de foc
Şi cu unul de apă.
Cel de apă stânge focul,
Cel de foc stânge diochiul
De la om cu ochi albaştri
Şi femeie c' ochi albaştri,
De la om cu ochi căprii,
Şi femeie c' ochi căprii,
De la om cu ochii negri
Şi femeie cu ochi negri ...
Aşa să mi se frângă
Şi să mi se stângă
Uităturile
Şi diochiturile,
Toată pocitura
Şi toată râhna
De la albinele mele
Sprintinele
Şi lucrăţele!...[4]

Iar după ce în chipul acesta li s-au stâns cărbunii, se stropesc cu **susai**, pentru că şi **susaiul** încă e bun de diochiat.[5]

În fruntea doinelor poporane, unde-l întâlnim foarte adeseori, **susaiul** are mai multe însemnări. Aşa, într-o doină din **Transilvania**, ţinutul Săliştii, însemnează nestătornicie şi necredinţă din partea unei fete faţă de iubitul ei. Iată şi doina respectivă:

*Frunză verde de **susai**,*
Puica neichii tu erai,
Care te făgăduiai,

[3] N. A. Bogdan: ***Literatura populară**, culegeri din sudul Moldovei*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. V, Râmnicu-Sărat, 1888, p. 158.
[4] Dat. rom. din Câmpulung, com. de Ioan Grămadă, stud. gimn.
[5] S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 168.

Că pe nime altul n-ai.
Şi-asară te prinsei faţă
Cum te strângeau doi în braţe,
Unul îţi ţinea cociţa,
Altu-ţi săruta guriţa.[6]

Într-altă doină, din **Moldova**, jud. Neamţ, însemnează nestătornicie şi necredinţă din partea unui fecior faţă de iubita sa. Iată şi doina aceasta:

*Frunză verde de **susai**,*
Ştii tu, bade, ce ziceai,
Când la noi în prag şedeai,
Că noi atunci ne-om urî,
Când soarele n-a luci.
Soarele n-a perit,
Noi, bade, ne-am urât.
Să te urască soarele,
Îndrăgească-te-ar boalele.
Pe vreme de secerat
Să te-ntoarcă-n pat,
Să mă chemi şi pe mine,
Ca să am milă de tine.
Eu te-oi întoarce cu scândura
Şi te-oi adăpa cu lingura,
Să-ţi dau pita cu acu,
Doară te-a lua dracu.
Să-şi aducă mă-t' aminte
Că-i blăstăm de la mine,
Că-i blăstăm de la drăguţă,
Că nu i-ai fost cu credinţă.[7]

Într-o a treia doină, din **Transilvania**, figurează ca un semn de despărţire între doi îndrăgostiţi, din cauza unui răuvoitor. Iată şi-această doină:

*Foaie verde de **susai**,*
Ştii tu mândră, ce ziceai,
Când eu la tine veneam
Şi-amândoi ne drăgosteam?...
Tu mândruţ' aşa ziceai,
Că nu este om pe lume
Pe noi să ne despreune.
Iată omul s-a aflat,

[6] Com. de dl B. B. Iosof.
[7] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, II, p. 805.

Pe noi ne-a despreunat
Din arat până-n cărat![8]

Într-o a patra doină, din **Banat**, com. Prigor, însemnează nenorocire:

*Frunză verde de **susai**,*
Tânără mă măritai
Rea socrie-mi căpătai.
Mă mână la secerat
Singură, fără bărbat.
Secerai, cât secerai,
Rău la deget mă tăiai.
Rândunea din ţara mea
Du-mi-te la măicuţa
Să-mi trimit-un petecel
Să mă leg la degeţel.[9]

În fine, în fruntea mai multor doine voiniceşti, atât din **Transilvania**, cât şi din **Ţara-românească**, jud. Muscel, însemnează pe de-o parte dor de natura întinerită, iar pe de altă parte, dor de vitejie. Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din **Transilvania**:

*Frunză verde de **susai**,*
D' ar veni luna lui mai,
Să mă bag stăvar la cai,
Să mă iau pe lunca lungă,
Să-mi aleg murgul din fugă,
Lung în trup şi scurt în gât
Cum îi mai bun de fugit;
La brâu cu şase pistoale
Şi numai cu mânele goale.[10]

*

Curăţind copiii primăvara **susaiul** de coajă, îl freacă în palme, zicând:
- *Susai! susai! fă-te dulce ca ţâţa mamii!*
Şi atunci el se face dulce şi-l mânâncă.[11]

*

Susaiul.[12]

---

[8] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 255.
[9] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 76.
[10] Bibicescu, *op. cit.*, p. 163; cf. şi Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 50, 59 şi 88.
[11] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[12] ***Şezătoarea***, VIII, p. 39.

467. Şalvia sau Salvia
(Salvia officinalis L.)

23c

Salvia.

(Salvia officinalis L.)

Salvia, numită în unele părţi din Bucovina precum bună oară în Suceava şi Şalviu, iar în Fundul-Moldovei şalvir; în Moldova: salvie şi salvie-de-grădină[1]; în Ţara-românească: jaleş[2], jalnic şi jalnică[3]; iară în Transilvania: jale, jale-de-grădină, jalie, salbie, salie, sălvie, sălvie-de-grădină şi şălvie[4], e o plantă originară din Europa sudică, care se cultivă prin grădini pentru scopuri medicinale, fiindcă ea, după spusa românilor din Bucovina, e foarte bună de feliurite boale, îndeosebi însă de gâlci, de orbalţ, de şopârlaiţă, de studeniţă, de tusă şi năduşală.

Femeile ştiutoare din Bucovina, cari voiesc să vindece pe cei ce au gâlci, pun mai multe frunze de şalvie într-o oală nouă cu apă ne-nceputa la foc, ca să fiarbă.

După aceasta, luând puţin unt şi ungând cu dânsul gâlcile, zic:

1). Dr Brândză: Limba bot. publ. în Columna lui Traian cit. p. 388; - dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 64.
2). Dr Brândză: Limba bot. p. 388.
3). Dat. Rom. din jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.
4). Dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 64; - Panţu: Vocab. p. 42; - Dr Brândză: Limba bot. p. 388.

[1] Dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *Columna lui Traian*, *cit.* p. 388; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.
[2] Dr. Brândză: **Limba bot.**, p. 388.
[3] Dat. rom. din jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64; Panţu: **Vocab.**, p. 42; dr. Brândză: *Limba bot.*, p. 388.

Lina
Malina
A avut nouă feciori
Şi s-au dus la oaste
Şi-au venit opt,
Şi s-au dus opt
Şi-au venit şepte,
Şi s-au dus şepte
Şi-au venit şese,
Şi s-au dus şese
Şi-au venit cinci,
Şi s-au dus cinci
Şi-au venit patru,
Şi s-au dus patru
Şi-au venit trei,
Şi s-au dus trei
Şi-au venit doi,
Şi s-au dus doi
Şi-a venit unul,
Şi s-a dus unul
Şi n-a venit nici unul.
Lina
Malina,
Când a văzut
Că i s-au pierdut
Feciorii, a-nceput
A se văiera
Şi a se căina;
Şi s-a făcut
Dintr-un ou
Cât un bou,
Dintr-un bou
Cât un fir de mac
În patru despicat,
În mare-aruncat.

Sfârşind de rostit cuvintele acestea, cari se repeţesc de trei ori dupăolaltă, unge cu untul descântat ce-a mai rămas două frunze de **şalvie**, şi frunzele acestea le pune apoi la gâlci, anume ca să tragă durerea dintr-însele afară. Ia apoi oala care a pus-o mai nainte la foc şi, strecurând zama dintr-însa, o lasă ca să se astâmpăre puţin şi, după aceea, i-o dă celui cu gâlcile, ca să facă gargară cu dânsa.

O samă de romănce însă, în loc de gargară cu zamă din frunze de **şalvie**, dau celui bolnav de gâlci să beie lapte dulce cât se poate de fierbinte, amestecat cu unt de cel descântat.[5]

Dacă unul sau altul are **orbalţ**, din care cauză îi huieşte prin cap şi-l doare atât capul, cât şi măselele, femeia, care e chemată ca să-l vindece, îi descântă mai nainte de toate astfel:

S-a dus N. pe cale
Pe cărare
Şi s-a întâlnit
Cu trei fete mari,
Care se duceau
În muntele Garaleii
Să caute
Grâu de secerat.
N. cum s-a-ntâlnit
Pe loc le-a oprit
Şi le-a întrebat
Şi le-a cuvântat:
- Unde vă duceţi,
Încotro mergeţi
Voi, trei fete mari?
- Că noi ne ducem
În muntele Garaleii
Ca să căutăm

[5] Dat. rom. din Suceveni, dict. de Catrina Şcrobaneţ, şi com. de George Sucevan, stud. gimn.; cf. şi Panţu: **Vocab.**, p. 42: *Foile acestei plante – adică a şalviei – unse cu unt se pun la gâlci, pentru a se vindeca.*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64: *În Transilvania se mai numeşte jale, jalia, salia; poporul o foloseşte punând-o pisată şi amestecată cu unt la gâlci şi alte umflături de grumaz.*

Grâu de secerat!
- Voi, trei fete mari
În muntele Garaleii
Nu vă duceţi,
Ci vă-ntoarceţi
Şi vă duceţi
La N. N.
Şi-acolo v-apucaţi
Şi-i săceraţi
Orbalţul albastru,
Orbalţul roşu
Din crierii capului,
Din faţa obrazului,
Din sgârcul nasului,
Din auzul urechilor,
Din văzutul ochilor,
Din toate încheieturelele
Şi din toate ciolănelele.
N. să rămâie curat,
Şi luminat,
Cum Dumnezău l-a făcut
Şi maica-sa l-a născut!

După ce i-a descântat în chipul acesta, îl pune pe cel ce are **orbalţ** să facă gargară cu zamă de **şalvie**.[6] Tot cu zamă de-aceasta fac gargară şi cei ce au **şopârlaiţă**.[7]

Pentru **studeniţă** se clătesc în gură asemenea cu zamă de **şalvie**.[8]

Pentru **tusă** şi **năduşală** se fierb frunze de **şalvie** în lapte dulce şi laptele acesta îl beu apoi orişicând, dar mai cu samă demineaţa pe inima goală.[9]

În fine, o samă de romînce fac din **şalvie** încă şi scăldători, în cari se scaldă mai cu samă copiii cei slăbiţi.[10]

[6] Dat. rom. din Suceveni, dict. de Catrina Şcrobaneţ, şi com. de G. Sucevan.
[7] Dat. rom. din Suceveni, dict. de Catrina Şcrobaneţ, şi com. de G. Sucevan; şi a celor din Mitocul-Dragomirnei, com. de dr. Şt. Saghin.
[8] Dat. rom. din Bucovina.
[9] Dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.
[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.

213

Şărpânţa
(Sedum acre L.)

Pintre petri, pe ziduri şi pe locuri năsipoase creşte o plantă mică, cu floare galbănă în forma unei steluţe şi cu frunze foarte mici şi scurte, cari au coloare verzie şi sunt aşa de grase că, frecându-le în palme, ţi se unge mâna de dânsele ca de unt.

Această plantă se numeşte în Bucovina Şarpinţă, Şărpânţ, Şărpânţă, Şerpânţă şi Şerpelină; iară în celelalte părţi locuite de Români: Buruiană-de-trânji, Iarbă-de-şoaldină Oloisă, Şărpariţă, Şărpânţă, Şărpinţă, Şoaldină, Şupariţă şi Trânjin. 1)

Românele întrebuinţează planta aceasta ca medicament spre vindecarea morbului numit de dânsele, apoi contra muşcăturei şerpilor, a pecingenei, a rofiilor, a trânjilor, şi în urmă ca mânjală.

Cel bolnav de dânsele, după cum mi-a spus

1) Pantu: Plantele p. 126; - Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 65; - şi com. de dl Tud. Pamfile: „Şărpânţa se'ntinde pe pământ şi samănă cu Iarba grasă, numai că-i supţirică."

468. Şărpânţa
(Sedum acre L.)

Pintre petri, pe ziduri şi pe locuri năsipoase creşte o plantă mică, cu floare galbănă în forma unei steluţe şi cu frunze foarte mici şi scurte, cari au coloare verzie şi sunt aşa de grase că, frecându-le în palme, ţi se unge mâna de dânsele ca de unt.

Această plantă se numeşte în Bucovina **şarpinţă, şărpânţ, şărpânţă, şerpânţă** şi **şerpelină**; iară în celelalte părţi locuite de români: **buruiană-de-trânji, iarbă-de-şoaldină, oloisă, şărpariţă, şărpânţă, şărpinţă, şoaldină, şupariţă** şi **trânjin.**[1]

Româncele întrebuinţează planta aceasta ca medicament spre vindecarea morbului numit **de dânsele**, apoi contra **muşcăturei şerpilor**, a **pecingenei**, a **rofiilor**, a **frigurilor**, a **trânjilor**, şi în urmă ca **mânjală.**

Cel bolnav **de dânsele**, după cum mi-a spus o româncă din Vatra-Dornei, caută mai întâi planta aceasta şi, după ce o află, n-o rupe, ci o lasă locului, puind numai un semn ca să ştie unde se află. Într-o luni, ori miercuri, ori vineri desdemineaţă se scoală apoi cel bolnav, se spală pe

[1] Panţu: **Plantele**, p. 126; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65; şi com. de dl Tud. Pamfile: *Şărpânţa se-ntinde pe pământ şi samănă cu iarba grasă, numai că-i supţirică.*

obraz şi, după ce spune rugăciunile, ia o bucăţică de pâne şi una de sare în mâna dreaptă şi, ţiindu-le în palmă cu cele două degete mai mici, iară cu celelalte trei făcându-şi cruce, recitează în gând următoarele cuvinte:

Sfântă Maică preacurată!
Sfântă zi de astăzi ...
Doamne! dăruiţi-mă cu leac
Şi cu veac,
Să fiu cu carnea vârtoasă
Şi cu oasele sănătoase,
Curat,
Luminat
Cum sunt de la Dumnezău lăsat
Şi de popa botezat!

Iar dacă cel bolnav de **dânsele** e femeie, atunci ea cugetă aşa:

Să fiu cu carnea vârtoasă,
Cu oasele sănătoase,
Curată,
Luminată,
Cum sunt de la Dumnezău lăsată
Şi de popa botezată!

După ce-şi gândeşte cuvintele acestea, se porneşte spre **şerpânţă,** neuitându-se defel înapoi, nici vorbind cu nime pe drum, de s-ar întâlni cu orişicine ar fi.

Iară după ce ajunge la **şerpânţă,** pune sarea şi pânea la rădăcina ei şi gândeşte precum urmează:

Sfântă buruiană
De Dumnezău lăsată,
De mine însemnată!
Te cinstesc
Cu pâne şi cu sare
Ca să mă lecuieşti
Şi să mă dăruieşti
Cu leac
Şi cu veac
În ciolanele mele
Să fiu cu carnea vârtoasă,
Cu oasele sănătoase,
Curat,
Luminat,
Cum sunt de Dumnezău lăsat
Şi de popa botezat!

Sau, dacă e femeie:

Să fiu curată,
Luminată,
Cum sunt de Dumnezău lăsată
Şi de popa botezată!

După ce gândeşte cuvintele acestea, ia **şerpânţa** cu frunze şi cu rădăcină cu tot şi se unge pe locul unde-l doare.

Dacă, de exemplu, are durere la mâni, îşi freacă mânile, începând din locul unde-l doare spre vârful degetelor. De-l dor picioarele, face asemenea cu picioarele.

Şi după ce se unge, lăsând pânea şi sarea unde le-a pus, se-ntoarce îndărăt acasă, însă nu pe unde a venit, ci pe alt loc şi fără să caute înapoi sau să vorbească cu cineva.

Aceasta o face cel bolnav în trei rânduri, adică în trei zile de sec, înainte de ce răsare soarele. Iar dacă descântă altul cineva în locul celui bolnav, atunci acela se duce şi aduce **şerpânţa** acasă şi-l unge pe cel bolnav pe unde-l doare şi, după ce-l unge, duce **şerpânţa** iară la locul ei de unde a luat-o.

Alţii spun că dacă cel bolnav **de dânsele** voieşte să se curăţească şi să se vindece de boala aceasta, se duce unde ştie că se află **şerpânţă** şi se freacă cu dânsa pe unde-l doare, apoi aruncă rămăşiţa pe-o apă curgătoare, anume: ca să nu deie alţi oameni peste ea şi să se umple şi ei **de dânsele**. În chipul acesta şi cel de mai sus, afirmă babele ştiutoare că s-ar fi vindecat foarte mulţi oameni, cari au avut **de dânsele**.[2]

Tot cam aşa se-ntrebuinţează **şărpânţa** contra morbului **de dânsele** sau a **durerii de picioare** şi de către o samă de romînce din **Moldova**, jud. Suceava.[3]

Ca leac în contra **muşcăturei şerpilor** se întrebuinţează **şerpânţa** în următoriul mod.

Descântătoarea, sau dacă e cu putinţă şi ştie descânta, chiar şi cel muşcat de şerpe, se duce degrabă unde ştie că se află **şerpânţă** şi, luând mai multe fire cu rădăcină cu tot, le taie mărunţel, aduce apoi apă ne-ncepută de la un izvor, iar nu din părău, toarnă apa într-un vas nou, pune **şerpânţa** precum şi **leuştean**, lat. Levisticum officinale L., în vasul cu apă, şi pe toate le descântă zicând:

Sus tună, fulgeră,
Jos cade negură
Itiţă[4] *pestriţă,*
Prinsă de peliţă,
Peliţa de piele,
Pielea de carne,
Carnea de os
Osul sănătos
Dă veninul jos ...
Ieşi venin din măduvă,
Din măduvă-n os,
Din os în carne,
Din carne în piele,
Din piele afară ...
Băţ de ***tufă***[5] *uscat,*
Şerpele-a crăpat!...

---

[2] Dat. rom. din ţinutul Dornei; a celor din Siret, dict. de Ruxanda Ienachievici; a celor din Putna, dict. de Achelina Ursachi: ***Şerpânţa*** *e bună de* ***dânsele****. Cel bolnav de* ***dânsele*** *merge unde se află* ***serpânţa****, desdemineaţă, până a nu răsări soarele, şi, zdrobind-o, se freacă pe unde-l doare cu dânsa.*; tot de acolo, dict. de Domnica Schipor: ***Şărpinţa*** *e bună de* ***dânsele****. Cel bolnav să piseze pe la sfârşitul lunii* ***şărpinţă*** *pe-o piatră sau pe o scândurică, să se ducă la o apă curgătoare cu dânsa, până a nu răsări soarele, să ieie apă cu palma şi dimpreună cu dânsa să se spele în jos pe locul unde-l doare, ca răutatea să meargă pe apă. Făcând-o aceasta în trei zile dupăolaltă, durerea-i încetează.*

[3] Com. de dl Art. Gorovei: *Cu* ***şărpânţă*** *se fac scăldători pentru* ***durere de picioare****. Speli picioarele în apă curgătoare şi apoi le freci de mai multe ori cu buruiana aceasta; când ieşi din apă, trebuie să te încalţi şi să te duci acasă.*

[4] În unele descântece de **muşcatul şerpilor** vine **idiţă** şi **iudiţă**, în loc de acest nume.

[5] Sub cuvântul **tufă** din acest descântec nu se-nţelege **tufa**, germ. Strauch, ci **alunul**, lat. Corylus Avellana L., pentru că beţele de **alun**, în descântece, după credinţa poporului, au o putere magică, şi mai cu samă asupra şerpilor.

Aceste cuvinte le repeţeşte descântătoarea de trei ori, făcând tot de-atâtea ori cruce în apa ne-ncepută. După aceasta, spală apoi omul sau vita muşcată de şerpe cu apa şi cu plantele descântate şi se zice că, făcând aceasta, celor muşcaţi de şerpe îndată le trece.[6]

Cei ce au **pecingene**, care se face la degete şi care le mânâncă unghiile, astfel că acestea se strică cu desăvârşire din cauza mâncărimii sale, se ung cu **şărpânţă** şi le trece.[7]

Tot cam aşa se-ntrebuinţează planta aceasta şi pentru cei ce au **rofii**.[8]

Cei ce au **friguri** o pisază, o spală-n apă ne-ncepută şi apa aceasta apoi o beu.[9]

Iară cei ce au **trânji** o fierb cu vin sau cu oţăt, şi vinul sau oţătul acesta apoi îl beu.[10]

În cele mai multe comune din **Bucovina** se-ntrebuinţează **şărpânţa**, după cum am arătat la început, încă şi ca **mânjală**, şi anume culeg romăncele mai multe fire şi, amestecându-le cu făină de **păpuşoi**, lat. Zea Mays L., **mânjesc** (ung) cu dânsa urzala pânzelor de **cânepă**, când ţes pânzele.

[6] Descântecul acesta, precum şi descrierea lui, mi le-a trimis dl Petru Ursul, cantor bis. în Cândreni; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 65: *Şărpânţa macerată în untdelemn, se unge pentru reumatism şi muşcătură de şerpe.*

[7] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[8] Dat. rom. din Cireş, com. de Ilie Dugan, stud. gimn.: *Şerpelina e o buruiană foarte mică şi în formă de vierme (şerpe), care creşte pe prunduri şi mai rar pe imaşuri pe muşunoaie. Ea înfloreşte galbăn şi se întrebuinţează ca leac pentru **durere de picioare** şi pentru **rofii**. Şerpelina se freacă şi apoi se unge rana cu dânsa.*; a celor din Siret, dict. de Maria Mureşan: *Şerpânţa e bună de **dânsele** şi de **bube**, cari se fac pe obraz; se freacă în degete şi se ung **bubele** cu dânsa.*

[9] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[10] Dat. rom. din **Muntenia**, jud. **Vâlcea**, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

Şofranul. 16.
(Carthamus tinctorius L.)

Şofranul e o plantă de grădină, care înfloreşte în luna lui Iulie şi August. El se mai numeşte în Bucovina încă şi Şofran de grădină şi Urluian, iară în celelalte ţeri locuite de Români, pe lângă Şofrau, încă şi Şofran neadeverat, Şofrănaş şi Şofrănel.1) (Şofran-selbatic.)

Atât Româncele din Bucovina cât şi celea de prin alte ţeri întrebuinţează planta aceasta foarte adeseori la coloratul feluritelor materii. Din causa aceasta apoi celea mai multe dintre dînsele îl şi cultivă anume prin grădini, ca să le fie totdeauna dindămână când au trebuinţă de dînsul.2)

1) Pantu: Vocab. p. 10; – Brândză: Prodromu p. 301; – Grecescu: Conspect. p. 349. –

2) Cf. Grecescu: Conspect. p. 349; – G. Crăiniceanu: Nomenclatura publ. în Convorbiri lit. p. 1051.

469. Şofranul
(Carthamus tinctorius L.)

Şofranul e o plantă de grădină, care înfloreşte în luna lui iulie şi august. El se mai numeşte în Bucovina încă şi **şofran-de-grădină** şi **urluian**, iară în celelalte ţări locuite de români, pe lângă **şofran**, încă şi **şofran-neadevărat**, **şofran-sălbatic**, **şofrănaş** şi **şofrănel**.[1]

Atât româncele din **Bucovina**, cât şi celea de prin alte ţări, întrebuinţează planta aceasta foarte adeseori la coloratul feluritelor materii. Din cauza aceasta apoi, celea mai multe dintre dânsele îl şi cultivă anume prin grădini, ca să le fie totdeauna dindămână când au trebuinţă de dânsul.[2]

Mai demult, pe când româncele nu aveau de unde cumpăra diferite materii de fuşte, ca în ziua de astăzi, pe când portul naţional nu era aşa de ignorat şi înlocuit cu alte porturi străine, colorau bucăţi de pânză de fuior în coloare viorie cu poamă de **soc**, **şofran** sau **urluian**, şi din bucăţile acestea de pânză făceau un feliu de **prigitori** uşoare, pe cari le purtau apoi, mai ales în

[1] Panţu: Vocab., p.10; Brândză: **Prodrom**, p. 301; Grecescu: **Conspect**, p. 349.
[2] Cf. Grecescu: **Conspect**, p. 349; G. Crăiniceanu: *Nomenclatura*, publ. în *Convorbiri lit.*, p. 1051.

timp de vară, cum poartă bunăoară acum **fuştele**, **rochiile** şi multe alte îmbrăcăminte uşoare, mai toate după moda şi croiala străină.

Cu toate acestea însă, pe zi ce merge prigitorile, atât cele **albe**, cât şi cele **viorii**, au început demult a fi înlocuite cu fuşte şi cu câte altele. Romăncele noastre totuşi n-au uitat cu totul de-a produce coloarea **viorie**, pe care o întrebuinţează la coloarea altor materii.

Dacă au lipsă de-această coloare, strâng floare de **şofran** sau **urluian**, o uscă bine şi apoi, când vor să coloreze, o pun într-o oală mare, în care se află apă călduţă şi-n care o lasă un timp oareşicare ca să mocnească. După aceasta, frământând floarea de **urluian** cu mânele, bagă sculele, cari au fost mai întâi **albăstrite** sau **roşite**, într-însa, şi când le scot după un timp afară, au o coloare **viorie** cât se poate de frumoasă.[3]

Şofranul se-ntrebuinţează mai departe şi ca un fel de medicament.

Aşa, când le soseşte femeilor îngreunate timpul ca să nască şi nu pot degrabă naşte, se zice că dacă beu holercă în care se pune **şofran**, nu se muncesc mult, ci îndată nasc.[4]

De familia **şofranului** se mai ţine încă o plantă, care asemenea e cunoscută românilor după nume, şi aceea e: **pintenoaga**, lat. Carthamus lanatus L. sau Kentrophyllum lanatum D.C.[5]

*

Şofranul are floare galbănă. El se-ntrebuinţează la bucate, spre a le da un gust mai bun, şi mai ales în pască.[6]

[3] S. Fl. Marian: **Cromatica poporului român**, Bucureşti, 1883, p. 40-41.
[4] Dat şi cred. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[5] Brândză: **Prodrom**, p. 301; Panţu: **Vocab.**, p. 10.
[6] Din Crasna-Ilschi, dict. de Anisia Isupel, com. de Victor Percec.

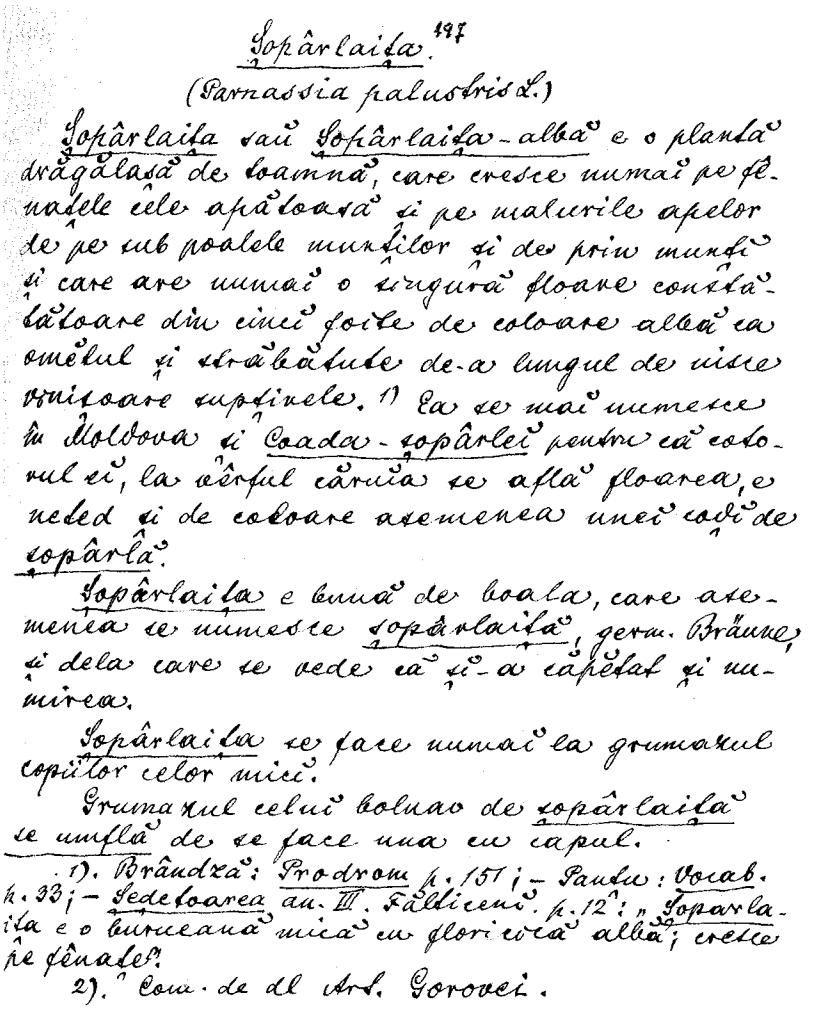

Şopârlaiţa. 197
(Parnassia palustris L.)

Şopârlaiţa sau Şopârlaiţa-albă e o plantă drăgălaşă de toamnă, care creşte numai pe fânaţele cele apătoasă şi pe malurile apelor de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi şi care are numai o singură floare constătătoare din cinci foiţe de coloare albă ca omătul şi străbătute de-a lungul de nişte vinişoare supţirele.[1] Ea se mai numeşte în Moldova şi Coada-şopârlei pentru că cotorul ei, la vârful căruia se află floarea, e neted şi de coloare asemenea unei cozi de şopârlă.

Şopârlaiţa e bună de boala, care asemenea se numeşte şopârlaiţă, germ. Bräune, şi dela care se vede că şi-a căpătat şi numirea.

Şopârlaiţa se face numai la grumazul copiilor celor mici.

Grumazul celui bolnav de şopârlaiţă se umflă de se face una cu capul.

1). Brândză: Prodrom p. 151; – Pantu: Vocab. p. 33; – Sezătoarea an. III. Fălticeni. p. 12: „Şopârlaiţa e o buruiană mică cu floricică albă; creşte pe fânaţe".

2). Com. de dl Arh. Gorovei.

470. Şopârlaiţa
(Parnassia palustris L.)

Şopârlaiţa sau **şopârlaiţa-albă** e o plantă drăgălaşă de toamnă, care creşte numai pe fânaţele cele apătoase şi pe malurile apelor de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi şi care are numai o singură floare constătătoare din cinci foiţe de coloare albă ca omătul şi străbătute de-a lungul de nişte vinişoare supţirele.[1] Ea se mai numeşte în Moldova şi **coada-şopârlei**, pentru că cotorul ei, la vârful căruia se află floarea, e neted şi de coloare asemenea unei cozi de **şopârlă**.

Şopârlaiţa e bună de boala care asemenea se numeşte **şopârlaiţă**, germ. Bräune, şi de la care se vede că şi-a căpătat şi numirea.

Şopârlaiţa se face numai la grumazul copiilor celor mici. Grumazul celui bolnav de **şopârlaiţă** se umflă de se face una cu capul. Din cauza aceasta apoi şopârlaiţa e foarte periculoasă. Şi dacă cel bolnav de dânsa nu se caută din cu bună vreme ca să se vindece, în scurt timp senăduşă şi moare.[2]

[1] Brândză: **Prodrom**, p. 151; Panţu: **Vocab.**, p. 33; *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 12: *Şopârlaiţa e o buruiană mică cu floricică albă; creşte pe fânaţe.*

[2] După spusa rom. din Bucovina; cf. şi *Şezătoarea*, an. III, p. 12.

Femeile ştiutoare, pe lângă multe alte leacuri contra acestei uricioase boale, întrebuinţează mai cu samă planta despre care ni-e vorba. Caută şi aduc **şopârlaiţă** de-aceasta, şi anume care e crescută numai câte un fir, o fierb cu apă şi zama ce iesă dintr-însa o dau apoi celui bolnav de băut, iar cu tujlenaşul său îl oblojesc la gât; sau: cu zama fiartă se face gargară, iar tujlenaşii se pun pe o petică şi se leagă în jurul gâtului.[3]

O samă de femei, când leagă gâtul celui bolnav, rostesc şi următoriul descântec:

Nouă babe,
Nouă fete,
*Nouă **şopârlăiţi**.*
Nici o babă,
Nici o fată,
*Nici o **şopârlaiţă**.*
Opt babe,
Opt fete,
*Opt **şopârlăiţi**.*
Nici o babă,
Nici o fată,
*Nici o **şopârlaiţă** ...*
Şepte babe,
Şepte fete,
*Şepte **şopârlăiţi**.*
Nici o babă,
Nici o fată,
*Nici o **şopârlaiţă** ...*

Şi tot aşa, scăzând până la:

Numa o babă,
Numa o fată,
*Numa o **şopârlaiţă**.*
Nici o babă,
Nici o fată,
*Nici o **şopârlaiţă**!*[4]

Sau aceasta:

***Şopârlaiţa** galbănă*
S-a ouat nouă oauă;
Din nouă au rămas opt,
Din opt au rămas şepte,
Din şepte au rămas şese,
Din şese au rămas cinci,
Din cinci au rămas patru,
Din patru au rămas trei,
Din trei au rămas două,
Din două au rămas unu,
Din unu au rămas nici unu.
Nici cât un fir de mac
În patru despicat.
Să rămâie N.
Luminat, curat,
Ca steaua din ceriu,
Ca roaua din câmp,
Cum maică-sa l-o făcut,
Şi Dumnezeu l-o lăsat! [5]

În fine, tot cu această plantă fiartă în apă se vindecă şi **şopârlaiţa la viţei**, care asemenea e foarte periculoasă.[6]

---

[3] *Şezătoarea*, an. III, p. 12; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 67.
[4] *Şezătoarea*, an. III, p. 141.
[5] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 23.
[6] *Idem de eadem*, p. 92.

Ştirul. 2
(Amaranthus sanguineus L.)
Ştirul e de mai multe feliuri şi anume:
Ştir şi ştir-mic, lat. Amaranthus Blitum L.
Bojor, numit astfel în Transilvania, ţinutul Năsăudului, şi busuioc-roşu, lat. Amaranthus caudatus L.
Ştir, ştir-porcesc, ştir-sălbatic şi ştir-verde, lat. Amaranthus retroflexus L.
Bojor, numit astfel în Transilvania, ţinutul Năsăudului, ştir, ştir-bun şi ştir-roşu, lat. Amaranthus sanguineus L. şi
Ştir, ştir-alb, şi ştir-prost, lat. Amaranthus viridis L. 1)
Dintre toate feliurile acestea de ştir numai cel bun sau ştirul-roşu, al cărui tuleu şi frunze sunt roşii, e cel mai căutat şi mai întrebuinţat de Românî, fiindcă acesta, mai ales când e tânăr, e cu mult mai gras, mai cărnos şi mai fraged, pe când toate celelalte feliuri sunt ceva mai câlţoase şi mai lemnoase.
Afară de aceasta ştirul-bun sau ştirul roşu are şi un gust aromatic, din care cauză apoi cele mai multe Românce, cul-
1). În Bucovina şi la Pantu: Vocab. p. 3.

471. Ştirul
(Amaranthus sanguineus L.)

Ştirul e de mai multe feliuri şi anume:

Ştir şi **ştir-mic**, lat. Amaranthus Blitum L.

Bojor, numit astfel în Transilvania, ţinutul Năsăudului, şi **busuioc-roşu**, lat. Amaranthus caudatus L.

Ştir, ştir-porcesc, ştir-sălbatic şi **ştir-verde**, lat. Amaranthus retroflexus L.

Bojor, numit astfel în Transilvania, ţinutul Năsăudului, **ştir, ştir-bun** şi **ştir-roşu**, lat. Amaranthus sanguineus L., şi

Ştir, ştir-alb şi **ştir-prost**, lat. Amaranthus viridis L.[1]

Dintre toate feliurile acestea de **ştir**, numai cel **bun** sau **ştirul-roşu**, al cărui tuleu şi frunze sunt roşii, e cel mai căutat şi mai întrebuinţat de români, fiindcă acesta, mai ales când e tânăr, e cu mult mai gras, mai cărnos şi mai fraged, pe când toate celelalte feliuri sunt ceva mai câlţoase şi mai lemnoase. Afară de aceasta, **ştirul-bun** sau **ştirul-roşu** are şi un gust aromatic, din care cauză apoi cele mai multe românce, cultivându-l prin grădini, îl întrebuinţează, mai cu samă în **Postul**

[1] În Bucovina şi la Panţu: **Vocab.**, p. 3.

Sân-Petrului, spre prepararea mai multor bucate de post. Aşa, atât româncele din **Bucovina**, cât şi celea din **Moldova**, fac din acest **ştir** un fel de borş, numit **borş cu ştir**, în următoriul chip: iau borş, îl potrivesc de acru şi apoi îl pun într-o oală la foc. Totodată, mai pun în el încă şi **ceapă**, **mărar**, **cimbru**, **leuştean** şi **chiper-negru** şi aşa îl lasă apoi să fiarbă.

Când borşul fierbe bine, iau **ştir** – atât frunze, cât şi trunchiuri tinere – le dumică mărunţel, le spală şi le pun în borş, unde le lasă să fiarbă bine. Iar când e fiert de ajuns, se toarnă într-o strachină şi se pune la masă. **Borşul cu ştir** e bun la gust, iar zama lui e roşie şi gustoasă.[2]

La Tătăruşi, jud. Suceava, se mai pune în **borşul cu ştir** încă şi **grâuşor**, un fel de plantă cu foaia lucie şi rotundă.[3] Cu toate însă că **borşul cu ştir** are o coloare frumoasă roşie şi un gust bun, totuşi nu se poate zice că el ar fi până întru atâta de bun şi hrănaci că cei ce-l mânâncă s-ar putea pe deplin îndestula şi mulţămi cu dânsul.

Din contră, el serveşte mai mult spre stâmpărarea foamei decât spre nutrirea şi întărirea corpului. De-aice se vede că vine apoi şi proverbul:

*De departe **trandafir**,*
*De aproape **borş de ştir**;*

sau:

*De departe **trandafir**,*
*Şi de-aproape **borş cu ştir**;*

sau:

*De departe **trandafir**,*
*Iar de-aproape **borş cu ştir**,*

care e foarte răspândit şi care se zice despre cei ce, de departe, când nu-i cunoaştem bine, ni se par a fi sau a plăti ceva, în realitate însă n-au nici o greutate; precum şi despre lucrurile cari n-au vreo însemnătate decât în închipuirea noastră.[4]

Iar pe o femeie, care mai la fiecare ocaziune se laudă cu trecutul ei, sau care, la o vârstă mai înaintată, vrea să se facă tânără şi atrăgătoare, românii din **Ţara-românească** nu se pot răbda de-a nu o lua în râs şi batjocură, cântându-i:

Fost-ai, lele, când ai fost,
Dar acum eşti lucru prost.
*Ai fost floare **trandafir**,*
*Dar acum eşti **borş cu ştir**.*
Ţi-a mers vestea, când ţi-a mers
D' acum leţcaia-ţi s-a şters.
Giaba cochetării faci,
Că la nimeni nu mai placi.
Te-au lăsat toţi şi-ai rămas
Ca un odorog de vas,
Cât să te dregi la obraz
Te-ai trecut, nu mai ai haz.
Gândeai că chipu-ţi frumos
O să stea tot abanos.
Acum poate să plăteşti
Frumoasă să te numeşti![5]

Tot cam aşa biciuiesc pe o asemenea femeie lăudăroasă şi cochetă şi românii din **Transilvania**. Iată ce zic şi aceştia:

Fost-ai, lele, când ai fost,
Dar astăzi eşti lucru prost;
*Ai fost floare **trandafir**,*
*Dar acum eşti **borş cu ştir**;*
Ţi-a mers vestea, când ţi-a mers,
Acum preţul ţi s-o şters.
Gătele tot multe faci,
Dar tot la nime nu placi.
Te-au lăsat toţi şi-ai rămas
Ca un odorog de vas.[6]

---

[2] M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în *Şezătoarea*, vol. VI, Fălticeni, p. 67-68; şi-n Bucovina.
[3] M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în *op. cit.*, p. 68.
[4] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 156.
[5] A. Pann: **Povestea vorbii**, partea II, Bucureşti, 1853, p. 98.
[6] Laura Veturia Mureşan: ***Poezii pop. din Solnoc-Dobâca în Ardeal***, publ. în *Familia*, an. XXV, p. 31.

În fine, pe femeile cele leneşe, tăndăloase şi foarte murdare, românii din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, le iau în râs şi batjocură astfel:

Harnică, nevasta mea,
Harnică, naiba s-o ia!
C-o mână culege ştir
Cu-alta să scarpină-n cur
Să se facă ştiru bun
Să-i facă ş' ălui bătrân! [7]

O samă de romănce din **Bucovina** fac din **ştirul cel bun** sau **ştirul roş** nu numai borş, ci şi **vărzare**, adică un fel de plăcinte de sec. Spre scopul acesta, iau ele **ştirul** cu tuleu şi cu frunze cu tot, îl spală, îl dumică mărunţel, îl sară şi, după aceasta, scurgându-l bine, umplu vărzarele cu dânsul, ca şi când le-ar umplea cu **ceapă** dumicată, sau cu **curechi** ori cu **mac**, şi apoi le bagă în cuptior ca să se coacă. Ba unele romănce, tot din **Bucovina**, pun **ştir** dumicat mărunţel chiar şi-n **mălaiele cele acre** sau **dospite**, anume ca acestea să capete coloare roşie şi să aibă un gust mai bun.

Zama de ştir-bun, de **busuioc-roşu**, de **trifoi-alb** şi de **oleandru**, lat. Nerium Oleander L., o samă de vrăjitoare din **Moldova** o dau de băut femeilor celor ce nu voiesc să aibă copii.

Şi se crede că femeile cari beu zamă de aceasta nu fac copii.[8]

Ce se atinge de celelalte specii de **ştir**, cari s-au înşirat mai sus, e de-nsemnat că nu sentrebuinţează spre nemica alta, fără doară numai atâta că se hrănesc porcii cu dânsele.[9]

*

Bujorul (lat. Amaranthus caudatus L., germ. Fuchsschwanz.)
Bujorul cred că de bună samă e **Amaranthus caudatus**, căci arată ca o coadă de vulpe.

*

Bujorul e un ştir roş, bun la descântecul de **rujă**.[10]

[7] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. II, p. 101.
[8] Com. de dl Art. Gorovei.
[9] Cf. şi M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în *op. cit.*, p. 67-68.
[10] Com. de dna El. Nic. Voronca.

472. Şuvarul
(Poa trivialis L.)

Şuvarul. 168
(Poa trivialis L.)
Şuvarul sau Şovarul, numit altmintrelea şi Şuvar-de-munte, dem. Şuvarel, Fân, Fân-de-livezi şi Firuţă[1], e un fel de iarbă, care are frunze lungi şi lăţăreţe şi care numai rar când creşte mai înaltă de cât jumătate de metru.
Această iarbă creşte de regulă numai pe locurile cele ümede şi puţin roditoare. De-aice vine apoi şi dorinţa celor mai multe fete de-a se mărita la şes, unde locurile sunt roditoare, nici de cum însă în părţile cele deluroase sau la munte, unde locurile sunt de comun neroditoare.
Iată cum se roagă o fată din Bucovina, com. Crăiniceşti, distr. Siretului, căreia i-a sosit timpul măritişului, maicei sale, care vrea s'o mărite după un fecior ce locueşte într'o parte deluroasă:
Nu mă da, mamă, pe deal,
Că se face grâul rar
1). Pantu: Vocab. p. 36.

Şuvarul sau **şovarul**, numit altmintrelea şi **şuvar-de-munte**, dem. **şuvarel, fân, fân-de-livezi** şi **firuţă**[1], e un fel de iarbă, care are frunze lungi şi lăţăreţe şi care numai rar când creşte mai înaltă decât jumătate de metru.

Această iarbă creşte de regulă numai pe locurile cele umede şi puţin roditoare. De-aice vine apoi şi dorinţa celor mai multe fete de-a se mărita la şes, unde locurile sunt roditoare, nicidecum însă în părţile cele deluroase sau la munte, unde locurile sunt de comun neroditoare.

Iată cum se roagă o fată din **Bucovina**, com. Crăiniceşti [Grăniceşti], distr. Siretului, căreia i-a sosit timpul măritişului, maicii sale, care vrea s-o mărite după un fecior ce locuieşte într-o parte deluroasă:

Nu mă da, mamă, pe deal,
Că se face grâul rar
Şi iarba toată şuvar.

Dă-mă, mamă, pe loc şes,
Că se face grâul des
Şi iarba toată ovăs.[2]

Tot cam aşa se roagă maicii sale şi o altă fată din **Transilvania**.

Iată ce zice şi aceasta:

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 36.
[2] Com. de Is. Smocot, stud. gimn.

Dă-mă, maică, dă-mă dragă,
Nu mă da, maică, la deal,
Că se face grâul rar
Şi iarba toată ***şovar*** *...*[3]

Fiind frunzele **şuvarului** lătăreţe şi tăioase, vitele cornute rar când îl mânâncă cu plăcere. Ba, de multe ori, nici chiar caii nu-l prea mânâncă, deşi acestora le place a mânca nu numai iarbă, ci şi **rogoz**, care e tot aşa de tăios ca şi **şuvarul**. Şi cum că aceasta întru adevăr se-ntâmplă aşa, ne putem întrucâtva încredinţa şi din următoarea doină din **Moldova**:

Oltule, pe malul tău
Crească iarbă şi dudău
Să pască şi murgul meu,
Că de când l-am cumpărat
Iarbă verde n-a mâncat
Numai ***şuvărel*** *uscat,*
Nici de-acela nu i-am dat.[4]

Şi deoarece **şuvarul** e un fel de iarbă pe care vitele nu-l prea mânâncă, de aceea românii, şi cu deosăbire cei de la şes, cosându-l şi uscându-l, îl întrebuinţează mai mult la acoperirea caselor, precum şi a altor acareturi de pe lângă casă, decât spre nutrirea vitelor.

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de familia **şuvarului** se mai ţin şi alte plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Şi acelea sunt:

Fericea, firuşorul sau **hiruşorul**, numit şi **firuţă**, lat. Poa annua L.
Iarba-deasă, lat. Poa nemoralis L., şi
Fânul, firuţa, floarea-fânului şi **iarbă-înspicată**, lat. Poa pratensis L.[5]

*

Dă-mi, mamă, loc pe şes,
Că se face grâul des
Şi iarba toată ovăs.
Nu-mi da, mamă, loc pe deal,
Că se face grâul rar
Şi iarba toată ***şuvar.***
Şi-aşa zice mândra mea
Să fac cu mama ce-oi putea
Şi să nu rămân de ea.[6]

[3] *Familia*, an. XXXI, p. 211.
[4] Com. de dl Art. Gorovei.
[5] Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 74; Panţu: **Vocab.**, p. 36.
[6] Com. de Is. Smocot, din Grăniceşti.

473. Tarahonul
(Artemisia Dracunculus L.)

Tarahonul. 373
(Artemisia dracunculus L.)

Tarahonul, numit în Moldova: Tarhon şi Sacaua-Dracului,[1] iară în Transilvania: Tarcăn, Tarcon şi Tarhon,[2] e o plantă, care se ţine de familia Pelinului, însă care nu creşte sălbatică, ca Pelinul, ci numai cultivată prin grădini şi cu deosăbire pintre straturile cu legume.

Având Tarahonul un miros plăcut, se întrebuinţează, şi mai ales de către Românţele dela ţara, atât la bucătărie cât şi ca leac contra mai multor boale.

Aşa rădăcina crudă de Tarcon numai purtându-o prin gură e în stare a delătura, după spusa Românţelor din Transilvania, orişi ce miros greu al gurei.

Trei părţi de rădăcină de Tarcon fiartă cu zahar ne dă o băutură foarte bună la durerea de stomach, la junghiuri şi

1. Com. de dl Tud. Pamfile.
2. Com. de dl P. Oltean; - cf şi Panţu: Vocab. p. 5; - Idem: Plantele p. 295.

Tarahonul, numit în Moldova: **tarhon** şi **sacaua-dracului**[1], iară în Transilvania: **tarcăn**, **tarcon** şi **tarhon**[2], e o plantă care se ţine de familia **pelinului**, însă care nu creşte sălbatică, ca **pelinul**, ci numai cultivată prin grădini şi cu deosăbire pintre straturile cu legume.

Având **tarahonul** un miros plăcut, se-ntrebuinţează, şi mai ales de către românţele de la ţară, atât la bucătărie, cât şi ca leac contra mai multor boale.

Aşa **rădăcina crudă de tarcon** numai purtând-o prin gură e în stare a delătura, după spusa românţelor din **Transilvania**, orişice **miros greu al gurii.**

Trei părţi de **rădăcină de tarcon** fiartă cu zahar ne dă o băutură foarte bună la **durerea de stomac**, la **junghiuri** şi mai. **Sucul de tarcon** vindecă orişice **durere de ochi** şi curăţeşte albeaţa lor.[3] **Ceaiul de tarhon** e bun pentru **miros de gură.**[4] Pentru **durere de dinţi** se pisază **tarhon** cu

[1] Com. de dl Tud. Pamfile.
[2] Com. de dl P. Oltean; cf. şi Panţu: **Vocab.**, p. 5; Idem: **Plantele**, p. 295.
[3] V. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. II, p. 92.
[4] Com. de dl Tud. Pamfile.

rădăcină cu tot, se toarnă peste el oţet clocotit, se lasă să stea astupat ½ oară şi apoi se clăteşte cu el călduţ în gură.[5] **Tarhon** cu rădăcină cu tot e bun şi pentru cei ce le asudă şi le **duhnesc** (put) picioarele. Se fierbe şi se fac oblojele dintr-însul.[6]

Mâncat pe **inima goală**, adică pe nemâncate, deschide pofta la mâncare.[7]

Rămurelele de tarahon cu frunză cu tot dau bucatelor precum şi **pepenilor**, în cari îndătinează româncele a-l pune, o aromă şi un gust foarte plăcut.

Tot din cauza mirosului său celui plăcut figurează **tarahonul** foarte adeseori şi-n unele doine de dragoste. Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din **Transilvania**, comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos:

Joară, maică, pentru mine,
Că nu m-ai văzut cu nime.
- Draga mamii, n-oi jura,
Că şi-asară te-am văzut
La o tufă de mărari
Şăzând cu doi păcurari,
La o tufă de tarhon
Şăzând cu badea Ion.[8]

Alta, din **Moldova**, jud. Suceava:

Frunză verde tarahon,
Măi bădiţă Simion!
Ce vii sara târzior,
Ori de mine nu ţi-i dor?...[9]

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 69.
[6] Com. de dl Tud. Pamfile.
[7] Com. de dl Art. Gorovei.
[8] Mândrescu, *op. cit.*, p. 81.
[9] Com. de dl Art. Gorovei.

474. Taula
(Spiraea crenata L.)

Taula. 49
(Spiraea crenata L.)
Sub numirea Taulă înţeleg Românii din Ţara-românească mai multe plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:
Taula sau Tavalga, lat. Spiraea crenata L.
Taula, lat. Spiraea opulifolia L. Spiraea callosa Thumb. şi Spiraea salicifolia L.
Barba-caprii, numită astfel în Transilvania; în alte părţi însă: Caprifoae şi Creţuşcă; în Bucovina: Pepenea; iară în Ţara-românească: Taulă, lat. Spiraea Ulmaria L. şi
Caprafoiu, Cununiţă şi Taulă, lat. Spiraea ulmifolia Scop. 1)
Precum oamenii nu odată se'ncuie şi din cauza aceasta capătă apoi dureri foarte crâncene înuntru, tot aşa se'ncuie foarte adeseori şi vitele.
Deci Românii din Ţara-românească, jud. Vâlcea, cari voesc să scape vitele de această reutate, fierb Taulă şi zama ei o dau apoi vitelor încuiete de băut. 2)

1). Pantu: Vocab. p. 45.
2). Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

Sub numirea **taulă** înţeleg românii din **Ţara-românească** mai multe plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Taula sau **tavalga**, lat. Spiraea crenata L.

Taula, lat. Spiraea opulifolia L., Spiraea callosa Thumb. şi Spiraea salicifolia L.

Barba-caprii, numită astfel în Transilvania; în alte părţi însă: **caprifoaie** şi **creţuşcă**; în Bucovina: **pepenea**; iară în Ţara-românească: **taulă**, lat. Spiraea Ulmaria L., şi

Caprafoi, cununiţă şi **taulă**, lat. Spiraea ulmifolia Scop.[1]

Precum oamenii nu o dată se-ncuie şi din cauza aceasta capătă apoi dureri foarte crâncene înuntru, tot aşa se-ncuie foarte adeseori şi vitele. Deci românii din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, cari voiesc să scape vitele de această răutate, fierb **taulă** şi zama ei o dau apoi vitelor încuiete de băut.[2]

*

Pepeneaua = Spiraea Ulmaria L.[3]; **taula**[4].

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 45.
[2] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[3] În Pârteştii-de-sus.
[4] Tocilescu, I, p. 703.

475. Tăciunele
(Ustilago segetum Ditm.)

Sub cuvântul **tăciune**, numit în Transilvania şi **tăciune-gol**, înţeleg românii de pretutindene un fel de boală pe care o produc mai multe specii de bureţi paraziţi pe **pânea-cea-albă**. Iar speciile respective de bureţi, cari produc această boală foarte periculoasă pentru grâne, sunt:

Ustilago Avenae Jens. pe **ovăs**;

Ustilago Hordei Kell. et Sw. şi **Ustilago nuda** Kell. et Sw. pe **orz**; şi

Ustilago Tritici Jens. pe **grâu**.

Toate speciile acestea de bureţi paraziţi erau altădată întrunite într-o singură specie, numită **Ustilago segetum** Ditm.

Tăciunele este o boală foarte periculoasă pentru grâne, fiindcă el atacă spicele acestora, cari, devenind negricioase, se nimicesc cu desăvârşire; iar când sporii au ajuns la maturitate, din cauza presiunii lor, epiderma părţilor atăcate se rupe şi, puşi în libertate, sunt împrăştiaţi de vânt,

aşezându-se pe grânele din vecinătate, unde, având condiţiuni favorabile, adică căldură şi umezală, încolţesc şi se dezvoltă, umplând în chipul acesta şi pânea de prin lanurile vecine.[1]

Spicele atăcate de **tăciune** sunt dintru început cam sure-gălbii, mai pe urmă însă se fac negre ca şi cărbunele, nemairămâind dintr-însele nemică alta decât numai nişte praf negru, care se scutură foarte curând.[2]

După credinţa şi spusa românilor din unele părţi ale **Bucovinei, tăciunele** se face atunci când sămănătorii merg fumând la sămănat.

Sau: dacă astupă soba după ce au sămănat.

Sau: dacă pun cuşma pe masă, şi mai ales în ziua de Crăciun.

Sau: dacă îţi intră întâi ţigan în casă.

Sau: dacă în sărbătorile de iarnă, precum în ziua de Crăciun, Anul nou şi Bobotează, stângi focul sau tăciunii, în loc să-i laşi să ardă până se stâng singuri.

Sau dacă, în aceleaşi sărbători, dai cărbuni pe pământ.

Sau dacă chiar şi duminica stângi tăciuni în apă, căci nicicând nu e bine să-i stângi în apă.

În fine, **tăciunelui** nu e bine să-i zici **tăciune**, că de-aceea se face în pâne, ci să-i zici **jar**.[3]

Fiind **tăciunele** pe de-o parte foarte stricăcios grânelor, iar pe de altă parte, fiind el negru ca şi cărbunele, poporul român de pretutindene îndătinează de-a asemăna cu dânsul pe o samă de oameni, îndeosebi însă pe tineretul ce face altora vreun rău oareşicare.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină din **Transilvania**:

Tot aşa gându mă bate
De trei ani şi jumătate
Să-mi fac car cu roate bune
Să mă duc cu mândra-n lume.
Duce-m-aş cu mândra-n lume
Oamenii mi-or pune nume
Mie grâu, mândrei tăciune.
Duce-m-aş cu mândra-n ţară
Oamenii mi-or pune iară
Mie grâu, mândrei secară.[4]

O altă doină, tot din **Transilvania**, ţinutul Săliştii, în care un fecior ne spune asemenea c-ar voi [să plece] cu mândra sa în lume, dacă nu s-ar teme că oamenii i-or pune nume **tăciune**, sună astfel:

M-aş duce cu mândra-n lume,
Mă tem că mi-or pune nume:
Mie grâu, mândrei tăciune,
Mie grâu de primăvară,
Mândrei paie de secară;

---

[1] Panţu: **Plantele**, p. 291.

[2] P. S. Aurelian: ***Mălura şi tăciunele***, publ. [în] ***Şezătoarea***, an. VIII, Oradea-mare, 1882, p. 120.

[3] El. Nic. Voronca: **Datinele şi credinţele**, p. 168 şi 169.

[4] Com. de dl P. Oltean.

*Mie **grâu** de cel ales,*
*Mândrei **paie** de ovăs.*[5]

Iară o variantă a acestei doine, din **Sălaj**, sună precum urmează:

M-aş duce cu badea-n lume,
Mă tem că mi-or pune nume:
*Mie **grâu**, badei **tăciune**;*
M-aş duce cu badea-n ţară,
Mă tem că mi-or pune iară:
*Mie **grâu**, badei **secară**.*[6]

În fine, a treia doină, prin care o fată din **Transilvania** se adresează către iubitul ei şi-i spune că de iubit să se iubească, dar la luat să nu se gândească, sună precum urmează:

Floare mândră pe hinteu,
Bade, bădişorul meu,
De iubit să ne iubim,
La luat să nu gândim!
Oamenii ne vorovesc
Şi părinţii nu voiesc!...
Lumea toată de pe lume
Ni-a şi pus urâte nume:
*Mie **grâu**, ţie **tăciune**;*
*Mie frunză de **sălcuţă**,*
Că-s copilă tânăruţă,
*Ţie **roşmalin** ciontat,*
Că eşti copil blăstămat;
Mie floarea florilor
Şi scumpa feciorilor,
Ţie răul răilor
Şi pleava oamenilor![7]

*

Tăciunele.[8]

---

[5] Com. de dl B. B. Iosof.
[6] Publ. de Ioan P. Lazăr, în *Tribuna*, Sibiu, an. III, nr. 10.
[7] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 65-66.
[8] *Şezătoarea*, I, p. 191.

476. Tăciunele-de-păpuşoi
(Ustilago Maydis Corda)

376

Tăciunele-de-Păpuşoiu.

(Ustilago Maydis Corda)

Sub Tăciune, numit în Bucovina şi Tăciune-de-păpuşoi; în Transilvania: Tăciune şi Tăciune-de-Cucuruz; iară în Ţara-românească: Tăciune şi Tăciune-de-porumb, se'nţelege o boală, care o căuzează Păpuşoiului, adică Cucuruzului, după cum îi spun Românii din Transilvania, sau Porumbului, după cum îi spun cei din Ţara românească, un fel de burete parasit numit lat. Ustilago Maydis Corda, (târziu pe timpul secerişului sau mai pe urmă) Tăciunele acesta se arată pe strujenii şi pe spicele acestuia în formă de umflături alburii şi lucitoare. În aceste umflături se află o materie neagră, lipicioasă, care mai târziu se usucă, prefăcându-se într'un praf negru, care este foarte vătămător vitelor ce mânâncă nutreţ de Păpuşoiu tăciunat.

1) Cf. şi Panţu: Plantele p. 291 şi Cheţianu: Bureţii p. 41.

Sub **tăciune**, numit în Bucovina şi **tăciune-de-păpuşoi**, în Transilvania: **tăciune** şi **tăciune-de-cucuruz**; iară în Ţara-românească: **tăciune** şi **tăciune-de-porumb**[1], se-nţelege o boală [pe] care o căuzează **păpuşoiului**, adică **cucuruzului**, după cum îi spun românii din Transilvania, sau **porumbului**, după cum îi spun cei din Ţara-românească, un fel de burete parazit, numit lat. Ustilago Maydis Corda.

Tăciunele acesta pătrunde în păpuşoi pe timpul încolţirii sau mai târziu, pe timpul prăşitului, şi se arată pe strujenii şi pe spicele acestuia, în formă de umflături alburii şi lucitoare. În aceste umflături se află o materie neagră, lipicioasă, care mai târziu se usucă, prefăcându-se într-un praf negru care este foarte vătămător vitelor ce mânâncă nutreţ de **păpuşoi-tăciunat.**

Românii din unele părţi ale **Bucovinei** şi **Transilvaniei**, cari n-au nici o idee despre buretele parazit amintit mai sus, sunt de părere că **tăciunele** acesta s-ar face mai cu samă din

[1] Cf. şi Panţu: **Plantele**, p. 291, şi Cheţianu: **Bureţii**, p. 41.

buiecime la loc gras, rar când însă şi la loc slab, şi anume pe acelea fire de **păpuşoi** cari se ating, se zgărie sau se crestează în timpul prăşitului cu sapa.[2]

Alţi români însă, atât din **Bucovina**, cât şi din **Moldova**, cred şi spun că **tăciunele** acesta se face din cauză că **necuratul** spurcă sămânţa păpuşoiului.

De-aceea este moale şi tot de aceea se mai numeşte el şi **spurcatul-dracului.**

Deci, oamenii cari voiesc ca **necuratul** să nu le poată spurca sămânţa, când **desfacă semincerii** de grăunţe, iau **ciucălăii** sau **cocenii** cei dintâi ce i-au desfăcat şi, ducându-i în crucile drumului, îi aruncă acolo, tocmai în mijlocul crucilor, parte ca grăunţele ce vor să le samene să fie tari ca drumul şi să nu facă **tăciune**, şi parte ca, venind şi călcându-i oamenii în picioare să calce şi pe **necuratul**, ca acesta să nu mai poată apoi spurca sămânţa.[3]

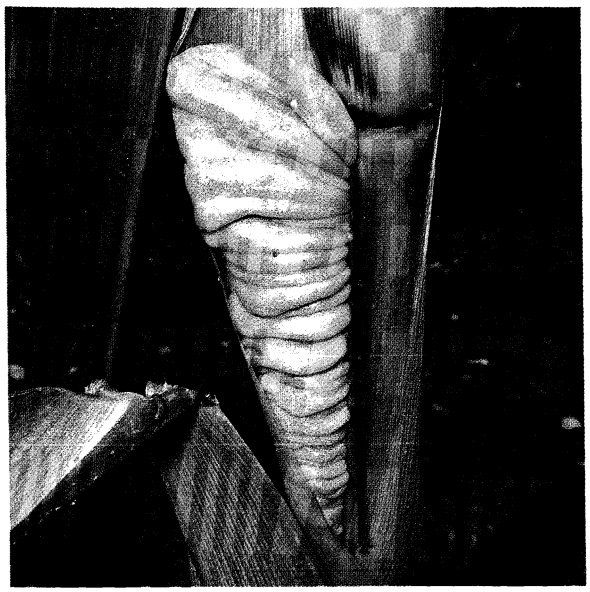

[2] După cred. şi spusa mai multor rom. din Bucovina; cf. şi Cheţianu: **Bureţii**, p. 41-42.

[3] Cred. şi dat. rom. din Romăneşti, dict. de Vasile Şpac, moşneag de 90 de ani; şi a celor din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip, paroh şi iconom.

477. Tămâia
(Boswellia Carteri Birdw.)

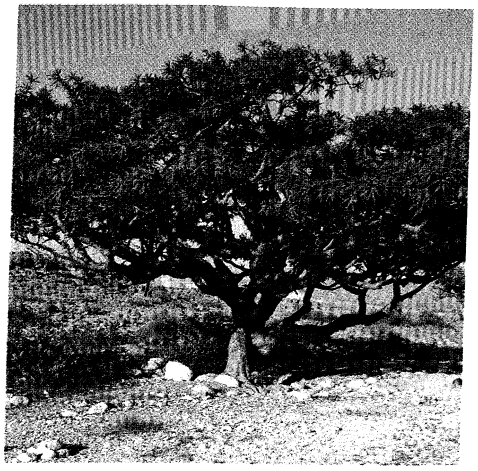

Tămâia 463
(Boswellia Carteri Birdw.)

Prin crepăturile stâncilor de prin munţii Africei şi Arabiei precum şi prin pietrişurile dela poalele colinelor din vecinătatea Mării creşte un fel de arbore mic, ca dela 3-6 m. de înalt, care are floare alburie şi care se numeşte lat. Boswellia Carteri Birdw.

Încrestându-se scoarţa arborelui acestuia de-a lungul trunchiului, se scurge dintr-însul un fel de materie lăptoasă, care, venind în atingere cu aerul, se întăreşte, formând nişte bucăţele mai mult sau mai puţin globuloase de coloare gălbie.

Această materie sau, mai bine zis, această răşină, se numeşte pe româneşte tămâie, şi anume după coloare: tămâie albă şi tămâie neagră.

Tămâia este o substanţă răşinoasă cu miros plăcut şi aromatic, care se dezvoltă bine abia la temperatura de 100°, când se moaie, fără a se topi, iar la o temperatură mai rădicată se desface şi dă naştere unui fum binemirositor.

I. Panţu: Plantele p. 293.

Prin crăpăturile stâncilor de prin munţii Africii şi Arabiei, precum şi prin pietrişurile de la poalele colinelor din vecinătatea mării, creşte un fel de arbore mic, ca de la 3-6 m de înalt, care are floare alburie şi care se numeşte lat. Boswellia Carteri Birdw.

Încrestându-se scoarţa arborelui acestuia de-a lungul trunchiului, se scurge dintr-însul un fel de materie lăptoasă, care, venind în atingere cu aerul, se întăreşte, formând nişte bucăţele mai mult sau mai puţin globuloase de coloare gălbie.

Această materie sau, mai bine zis, această răşină, se numeşte pe româneşte **tămâie**, şi anume după coloare: **tămâie-albă** şi **tămâie-neagră**.

Tămâia este o substanţă răşinoasă cu miros plăcut şi aromatic, care se dezvoaltă bine abia la temperatura de 100°C, când se moaie, fără a se topi, iar la o temperatură mai rădicată se desface şi dă naştere unui fum binemirositor.[1]

Din cauza acestei însuşietăţi apoi **tămâia** nu numai că se întrebuinţează la toate ceremoniile religioase ale bisericii noastre, ci ea se-ntrebuinţează şi la o mulţime de vrăji, farmece, descântece şi leacuri.

[1] Panţu: **Plantele**, p. 293.

Aşa, când se apropie vreo cumpănă sau furtună mare, însoţită de grindină, cele mai multe romînce, atât din **Bucovina**, cât şi din celelalte ţări locuite de români, aprind **tămâie** sfinţită în ziua de Paşti dimpreună cu pasca, şi afumă cu dânsa pe la icoane, în credinţă că, făcând-o aceasta, furtuna se depărtează.

Mai departe se crede că toţi cei ce se sparie peste an, dacă se afumă cu **tămâie** sfinţită în ziua de Paşti, le trece.[2]

Tot cu **tămâie** de aceasta se afumă şi locuinţele sau alte acareturi şi încăperi de pe lângă casele omeneşti, despre cari se crede că ar fi bântuite de spiritele cele necurate, în credinţă că, făcându-se aceasta, spiritele necurate, neputând suferi fumul de **tămâie**, pe loc le părăsesc şi nu se-ntorc mai mult înapoi.

Această credinţă şi datină se vede că a dat în demersul timpului naştere zicalei:

Fuge ca dracul de tămâie, care se zice despre unul ce fuge de frica sau de urâtul cuiva ori de lucru. Partea cea mai mare a românilor de pretutindene are datină de-a nu arunca nici un fel de necurăţenie în calea trecătorilor, ca nu cumva, trecând şi călcând vreun om într-o asemenea necurăţenie, să se umple de vreo boală oareşicare.

Iară dacă vreun om calcă în vreo atare **aruncătură** sau **făcătură, dat** sau **fapt**, provenit de la un atare duşman sau duşmancă, şi s-a umplut de vreo boală urâtă, atunci descântătoarele, chemate ca să vindece pe un asemenea om, aprind **tămâie** şi-i afumă cămeşa cu dânsa, făcându-şi în acelaşi timp de nouă ori cruce şi bătând tot atâtea mătane.

Iar când sunt gata cu mătanele de bătut, ţinând cămeşa deasupra fumului de **tămâie** şi întorcând-o ne-ntrerupt când pe faţă, când pe dos, rostesc următoriul descântec:

Dac' a făcut careva
Lui N. cu una,
Eu îi întorc cu două,
Dacă a făcut cu două,
Eu îi întorc cu trei,
Dacă a făcut cu trei,
Eu îi întorc cu patru,
Dacă a făcut cu patru,
Eu îi întorc cu cinci,
Dacă a făcut cu cinci,
Eu îi întorc cu şase,
Dacă a făcut cu şase,
Eu îi întorc cu şapte,
Dacă a făcut cu şapte,
Eu îi întorc cu opt;
Dacă a făcut cu opt,
Eu îi întorc cu nouă;
Dacă a făcut cu nouă,
Eu îi întorc cu nouăzeci şi nouă;
Cu nouăzeci şi nouă de boi
Cu sbiciu mânaţi de 'napoi
I le întorc şi mai înfocate,
Şi mai blăstămate,
Şi mai cornorate,
Toate făcături,
Câte mânături,
Câte unsuri,
Câte spurcături.
De-o fi uns,
De-o fi pus
Vrăjituri,
Făcături,
Mânături,
Pocituri
Lui N. N.
Napoi să se-ntoarcă
La cel ce-o fi pus,
La cel ce-o fi uns,

[2] Cf. şi S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. III, p. 84.

Fie din vecin,
Fie din străin,
Fie din hale,
Fie din haluite,
Fie de om, muiere ori fată,
Napoi să se-ntoarcă,
Lui N. nemic să nu-i facă,
Să se ducă la care-o mânat
Şi mai înfocat,
Şi mai cornorat,
Şi mai mâniat,
Cum duce volbura mare
Pulberea din cale
Toate beteşugurile,
Toate visurile,
Spaimele,
Răcniturile,
Stricniturile,
Pociturile,
Bubele,
Sgârciurile,
Izdatul,
Apucatul,
Muroniul,
Strigoniul,
Pricoliciul,
Toate rele,
Toate boale.
Iar de-o fi de la Dumnezău
Mila să-şi întoarcă,
Leacul să-l sloboadă
Lui N. care-n pat zăcând,
La mila lui aşteptând.
Amin!

Sfârşind descântecul acesta, care se descântă în trei marţi sau vineri ce urmează una după alta, şi anume pe la însărate, pune descântătoarea cămeşa, cât timp e la dânsa, sub căpătâiul ei, anume ca, arătându-i-se în vis boala şi cel ce **a mânat-o** pe capul bolnavului, cu atâta mai degrabă să-l poată vindeca. Cămeşa astfel descântată o îmbracă apoi bolnavul şi nu se mai **primineşte** (schimbă) din ea nouă zile dupăolaltă, când se crede că **făcăturile** sunt desfăcute şi întoarse.[3]

[3] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina poporală*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 591.

Dacă are cineva **gance**, adică rane învechite necurabile, cari sunt de două feliuri: interne şi externe, femeile ştiutoare din **Banat** le vindecă pe celea interne prin **afumare** sau, după cum spun românii bucovineni, prin **fumuri.**

E de-nsemnat însă că cel bolnav **de gance**, voind a se vindeca cumsecade, trebuie să postească mâncând numai mâncare neprăjită, fără unsoare ori untdelemn, 40 de zile.

Asemenea, nu-i este iertat a mânca năcreală ori poame, cât timp durează afumarea sau afumatul, care se face de 3, de 7 ori de 9 ori, în cele 6 săptămâni, cu cea mai mare frică, căci se crede că această afumare **de gance** ar fi cel mai mare chin ce s-ar face unui bolnav.

Iar afumarea sau afumatul acesta se face astfel: se pune pe un ţest **jăghiu** din **glozi de cucuruz.** Peste acesta se pune **ţirnober** (zinober), **tămâie-neagră** şi **tămâie-albă** şi găinaţ de galiţe. Iar deasupra acestui fum se pune bolnavul, acoperit cu **ponevi** bine, ca să nu inspire alt aer afară de fum, până îl trec sudorile.

Se culcă apoi în pat şi se acoperă bine, ca să steie tot cald până se duc sudorile. A doua zi se scaldă în leşie făcută din cenuşă, de 3, de 7 ori de 9 ori, după toată afumarea.[4]

Tămâia se-ntrebuinţează mai departe şi la descântecele **de bubă**[5], **de friguri**[6] şi **de spurcat.**

Dacă e cineva **spurcat**, descântătoarea care e chemată să-l vindece ia vin amestecat cu rachiu şi, punând într-însul **tămâie-neagră, piper** şi puţintel **usturoi**, îl descântă astfel:

A fost un om roşu trecător,
Din nouă sate viitor;
Şi peste (cutare) a suflat
Şi toate boalele i le-a dat.
Dar eu, spurcatule,
Necuratule,
Urâtule,
Colţatule,
Te trimiteam în coadele şerpilor,
În crăcile vacilor,
În ţăpele aricilor,
În fundul mărilor,
Că cu vin şi cu rachiu te-am îmbătat,
Cu tămâie-neagră te-am tămâiat,
Cu şar te-am însemnat,
Cu piper te-am ardeiat,
De la (cutare) te-am alungat.
La nouă căţele te-am trimis,
Căţelele te-au înghiţit;
În coarnele cerbilor te-am aruncat,
În talpa iadului te-am băgat;

[4] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina poporală***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 610.
[5] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. I, p. 599 şi 600.
[6] Tocilescu, *op. cit.*, p. 633.

*În gura **smeilor** te vâram,*
Şi de la (cutare) te goneam.

Descântecul acesta se descântă în trei seri: lunea, miercurea şi vinerea - noaptea târziu, pe vatra focului, uitându-se cu ochii prin coşul casei la o stea.

Amestecul de rachiu şi de vin descântat se bea apoi de cătră cel bolnav în trei zile.[7]

Foarte adeseori însă se-ntrebuinţează **tămâia** nu numai la vrăji şi descântece, ci şi fără de acestea. Aşa dacă vreun prunc are pe faţă şi pe cap **zgaibe dulci** sau **bube dulci**, după cum le spun bucovinenii, femeile ştiutoare din **Banat** le vindecă ungându-le cu unt proaspăt de vită, topit la foc cu **tămâie**, într-o lingură de tinichea, până se dizoalvă **tămâia**. Cu această amestecătură se ung apoi **zgăibile** necontenit, până ce toate se uscă şi cad de la sine.[8]

În scurt zis, **tămâia**, atât cea **albă**, cât şi cea **neagră**, considerată fiind ca un mijloc apărător contra tuturor răutăţilor şi a spiritelor necurate, se-ntrebuinţează nu numai la ceremoniile religioase, ci şi la fel de fel de vrăji, farmece, descântece şi leacuri.

[7] Tocilescu, *op. cit.*, p. 646.
[8] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina poporală*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 609.

Tămâioara.[369]
(Viola Jovi Janka.)

Sub numirea Tămâioară înţeleg Românii din Oltenia trei feliuri de plante, cari se ţin de una şi aceea-şi familie şi cari se chiamă lat. Viola hirta L. Viola Jovi Janka şi Viola odorata L.[1]

În special însă samănă că numirea aceasta i se dă mai mult plantei numite lat. Viola Jooi Janka, care în celelalte părţi ale Ţării româneşti se numeşte micşunea, iară în Moldova: toporaş.[2]

Tot în Oltenia esistă datina de-a se serba la 24 februarie Dragobetele, adică Aflarea capului St. Ioan, despre care se crede că e cea dintâi zi de primăvară.

Şi de oare ce Dragobetele, după credinţa Românilor din cele mai multe părţi ale Ţării româneşti şi-ndeosebi a celor din Oltenia, e ziua în care se împărechiază toate paserile,[3] de aceea şi fetele cele mari de prin aceste părţi cred

1). Dr. Brândză: Limba bot. publ. în Columna lui Traian cit. p. 392 şi 393; – Pantu: Vocab. p. 50.
2). Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 71.
3). G. Rigo: Dragobetele publ. în Şezătoarea vol. IX. p. 5; – S. Fl. Marian: Serbătorile la Români vol. I. p. 31.

478. Tămâioara
(Viola Jooi Janka)

Sub numirea **tămâioară** înţeleg românii din **Oltenia** trei feliuri de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi cari se cheamă lat. Viola hirta L., Viola Jooi Janka şi Viola odorata L.[1]

În special însă samănă că numirea aceasta i se dă mai mult plantei numite lat. Viola Jooi Janka, care în celelalte părţi ale Ţării româneşti se numeşte **micşunea**, iară în Moldova: **toporaş**.[2]

Tot în **Oltenia** există datina de-a se serba la 24 februarie **Dragobetele**, adică **Aflarea capului St. Ioan**, despre care se crede că e cea dintâi zi de primăvară.

Şi deoarece **Dragobetele**, după credinţa românilor din cele mai multe părţi ale **Ţării-româneşti** şi-ndeosebi a celor din **Oltenia**, e ziua în care se împărechiază toate paserile[3], de aceea şi fetele cele mari de prin aceste părţi cred şi spun că ziua aceasta e cea mai bună şi mai potrivită de făcut pe dragoste.

Drept aceea, cum soseşte **Dragobetele**, s-adună mai multe fete foarte frumos gătite la un loc şi apoi se duc tot cântând şi hăulind ca să adune flori de prin lunci, dumbrăvi sau păduri, în credinţă că, adunând flori în ziua aceasta, adună toate dragostele, îndeosebi însă **tămâioară**, crezând că aceasta e cea mai bună de dragoste. Femeile ştiutoare însă învaţă pe fete ca ele să

[1] Dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *Columna lui Traian*, *cit.* p. 392 şi 393; Panţu: **Vocab.**, p. 50.
[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 71.
[3] G. Rigo: *Dragobetele*, publ. în *Şezătoarea*, vol. IX, p. 5; S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. I, p. 31.

culeagă în această zi nu numai **tămâioară**, ci şi **viorele**. Iar după ce le-au adunat şi le-au adus acasă, să le usuce şi să le păstreze până la **Sânziene** sau **Naşterea St. Ioan Botezătoriul**, 24 iunie. În ziua de Sânziene să culeagă **roji**, lat. Rosa canina L.[4], şi **oglici**[5], lat. Primula officinalis Jacq, să facă dintr-însele un mănunchi amestecat cu **tămâioară** şi cu **viorele**, şi apoi să le deie pe apă.

Spun mai departe femeile ştiutoare că tuspatru florile acestea sunt surori şi că ele nu se pot ajunge nicicând şi niciodată nu se pot întâlni. De-aceea cine culege florile acestea şi le păstrează până la **Sânziene**, iară în ziua aceasta le face mănunchi şi le dă pe apă, împreunându-le şi întâlnindu-le în chipul acesta, aceluia i se consideră în cer ca jumătate de sărindar.[6]

Românii din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, au datină de-a aduna **tămâioara** în luna lui martie, pe când nu i-a pierit încă mirosul, a o fierbe şi apoi o parte din zama ce iesă dintr-însa a o bea, iar cu rămăşiţa a se scălda, anume ca să fie sănătoşi peste tot anul.

Iar **tămâioara**, care se pune şi se ia de la **Domnul Christos**, adică cu care se-mpodobeşte aerul când se scoate în Vinerea mare în mijlocul bisericii, e bună de **friguri**. Cei ce pătimesc de această boală se afumă cu dânsa. În fine, se crede că **tămâioara** miroasă numai până când începe **cucul** a cânta. După ce cântă cucul, nu mai are miros, căci cântecul cucului i-l răpeşte.[7]

*

În Fundul-Moldovei, se spală de dragoste cu **toporaşi**, duminică demineaţa, şi cu **plataginâ** cu frunza lungă, flocoasă şi floarea galbănă. Cu acestea de te speli şi arunci în grădină, până la săptămâna, cel ce-l doreşti, musai să vie să te ia.[8]

Viorelele sunt bune de **roci** (= bube la băieţi = rofii), se fierb şi se spală la un loc cu **potivnicul**.[9] În Bucovina şi în Moldova de sus spun **viorele** la **anemone**. Iar cine spune **viorele** la **toporaş** sunt influenţaţi de carte.[10]

[4] **Roji** = un fel de **trandafir sălbatic**.
[5] **Oglici** = flori mici, galbene, de câmp.
[6] G. Rigo: ***Dragobetele***, publ. în ***Şezătoarea***, *cit.* p. 5-6; cf. **Ghiocelul**.
[7] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[8] Dict. de Paraschiva Lăzăroaei, şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[9] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, com. de Bădăluţă, stud. gimn.
[10] Com. de dna El. Nic. Voronca.

44

Tămâiţa

(Chenopodium Botrys L.)

Tămâiţa e o plantă, care aduce întru câtva cu Peliniţa, lat. Artemisia annua L. şi care miroasă a tămâie.

Din causa aceasta se vede că se numeşte ea apoi în Bucovina şi Moldova: Tămâiţă; în Transilvania: Tămâioară, Tămâiţă şi Floare-de-ţară;[1] iară în alte părţi locuite de Români: Peliniţă-grecească.[2]

Tămâiţa e bună de durere de cap, de babiţă[3] şi de făcut pe dragoste.

Cei ce au durere de cap fac lăutoare dintrînsa şi se lau.[4]

1). Com. de dl Paul Olteau: „Tămâiţa sau floarea de-ţară se numeşte în Haţeg Tămâioară".

2). Panţu: Vocab. p. 11.

3). Sub cuv. babiţă, baghiţă sau baighiţă se'nţelege un fel de morb, pe care îl capătă numai copiii, cărora nu le-au crescut încă toţi dinţii. Copiii ce pătimesc de acest morb, spun Romăncele din Bucovina, că li se umflă pântecele, capătă dureri crâncene de stomach şi pântecare mare, din care causă apoi îngălbinesc şi slăbesc aşa de tare, că mulţi şi mor, dacă nu sunt îngrijiţi şi vindecaţi de grabă.

4). Dat. Rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; şi a celor din Putna, dict. de Anisia Vişan.

479. Tămâiţa
(Chenopodium Botrys L.)

Tămâiţa e o plantă care aduce întrucâtva cu **peliniţa**, lat. Artemisia annua L., şi care miroasă a tămâie. Din cauza aceasta se vede că se numeşte ea apoi în Bucovina şi Moldova: **tămâiţă**; în Transilvania: **tămâioară, tămâiţă** şi **floare-de-ţară**[1]; iară în alte părţi locuite de români: **peliniţă-grecească.**[2]

Tămâiţa e bună de **durere de cap**, de **babiţă**[3] şi de făcut **pe dragoste**. Cei ce au **durere de cap** fac lăutoare dintr-însa şi se lau.[4] Pentru copiii ce au **babiţă** se pune într-o oală cu apă **tămâiţă** şi **bubovnic**, lat. Veronica Beccabunga L., se acoperă oala bine, se pune la foc şi aşa se lasă apoi să

[1] Com. de dl Paul Oltean: *Tămâiţa sau floarea-de-ţară se numeşte în Haţeg tămâioară.*

[2] Panţu: Vocab., p. 11.

[3] Sub cuv. **babiţă, baghiţă** sau **baighiţă** se-nţelege un fel de morb, pe care îl capătă numai copiii cărora nu le-au crescut încă toţi dinţii. Copiii ce pătimesc de acest morb, spun romăncele din Bucovina că li se umflă pântecele, capătă dureri crâncene de stomac şi pântecare mare, din care cauză apoi îngălbinesc şi slăbesc aşa de tare, că mulţi şi mor, dacă nu sunt îngrijiţi şi vindecaţi degrabă.

[4] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; şi a celor din Putna, dict. de Anisia Vişan.

mocnească vreo câteva oare. După ce a mocnit de ajuns, se toarnă apa cu **tămâiţă** şi cu **bubovnic** cu tot într-o covăţică sau în alt vas şi în această apă se scaldă apoi copilul bolnav.[5] Fetele cele mari, cari vor să-şi facă pe cinste sau dragoste, pun **tămâiţa** pe care o aduc de unde se află cu cea mai mare curăţenie, înainte de ce răsare soarele, în apă ne-ncepută, pe care o aduc asemenea înainte de ce-a răsărit soarele, şi cu apa aceasta se spală apoi pe faţă.

Făcând-o aceasta, cred că vor fi cinstite şi iubite de toţi feciorii cu cari vin în atingere.[6]

Floarea de tămâiţă, dimpreună cu alte flori mirositoare, se-ntrebuinţează de către o samă de romînce din **Bucovina** şi la facerea **irurilor**, cari se pun la tot feliul de abcesuri ce nu se pot sparge, anume ca să coacă, să spargă mai degrabă şi să tragă toată răutatea dintr-însele.[7]

Fiindcă **tămâiţa** miroasă frumos, de-aceea o samă de feciori şi fete mari fac **cununiţe** dintr-însa, cu cari se-mpodobesc. Ca dovadă despre această datină, uzitată mai ales în **Transilvania**, ne poate servi şi următoarea doină poporală din comitatul Solnoc-Dobâca:

Haida, lele-n grădinuţă
*Să culegem **tămâiţă**,*
Să ne facem cununiţă,
Cununiţă frumuşea
S-o-mpletim în patru viţe,
Să ne fim dragi, cu credinţă,
S-o-mpletim cu flori de luncă
Să ne fie lumea dulce,
*S-o-mpletim cu **busuioc***
Să fim, bade, cu noroc.[8]

O altă doină, tot din **Transilvania**, care ni-arată datina aceasta, sună precum urmează:

De la deal de cea grădină
Merge-o tânără copilă
Cu drăguţul ei de mână:
- Lasă-mă, bade, de mână,
Să mă bag în cea grădină,
Să-mi rup două, trei floriţe,
Să fac mândră cununiţă,
Cununiţă cu altiţă
*Cu mai multă **tămâiţă***
*Mestecată cu **trifoi***
Să ne luăm amândoi.[9]

A treia doină poporală, din **Maramureş**:

Fă-mă, Doamne, ce me-i face,

---

[5] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 38.
[6] Dat. rom. din Mihalcea, com. de dna El. Nic. Voronca.
[7] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga.
[8] Laura Veturia Mureşan: ***Poezii pop. din comitatul Solnoc-Dobâca** în Ardeal*, publ. în ***Familia***, an. XXV, p. 55.
[9] I. P. Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 142; cf. şi Mândrescu, *op. cit.*, p. 60.

Fă-mă struţ de ***busuioc***
Să mă puie badea-n clop
Şi să mă ducă la joc.
Fă-mă fir de ***tămâiţă***
Să mă ieie cel bădiţă
Să mă lege cu şinor
Să-mi mai treacă de-al lui dor.[10]

Precum şi următoarea doină ostăşească, din **Transilvania**:

Nu-ţi pune peană de brad,
Că te duci, bade, -n Orlat,
Ci-ţi pune de ***busuioc,***
Că te duci la mare joc,
Şi-ţi pune de ***viorele,***
Că te duci la mare jele;
Şi-ţi pune de ***tămâiţă***
Că te duci ca şi-n temniţă.[11]

Însă nu fiecărui fecior şi mai ales nu fiecărei fete i se şede a se împodobi cu **tămâiţă.**

Şi fiindcă nu i se şede, de-aceea feciorii nu o dată o iau în râs şi batjocură, chiuindu-i:

Lelea cu banii pe piept,
Banii pe piept zurăiesc
Mucii-n nas îi sforăiesc.
Pe la brâu îi toată flori,
Pe la ochi toată urdori;
La brâu toată ***tămâiţă***
La nas toată cacamiţă.[12]

Fiindcă **tămâiţa**, mai ales când e-n floare, miroasă frumos, foarte adeseori se samănă sau se presădeşte ea şi pe mormintele feciorilor şi ale fetelor mari de curând repăusate.

Drept dovadă despre această datină ne vorbeşte şi următoarea doină din **Transilvania**:

Mândruţă, de-oi muri eu,
Vină la mormântul meu
Şi-mi samănă ***siminic,***
C-am fost tânăr şi voinic.
Iar de-i muri tu floriţă
Eu ţi-oi pune ***tămâiţă,***
Tămâiţă şi rujiţă,
C-ai fost a mea mândruliţă.[13]

---

[10] Teodor Mihnea: ***Doine din Maramureş***, publ. în ***Şezătoarea***, an. I, Budapesta, 1875, p. 38.
[11] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 301.
[12] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de dl B. B. Iosof.
[13] Pavel Oproape: ***Poezii poporale de pe Mureş***, publ. în ***Tribuna poporului***, an. IV, Arad, 1900, nr. 38, p. 3.

În fruntea doinelor sau a bocetelor **tămâiţa** înseamnă de regulă întristare şi jele mare, după cum ni-arată şi următoriul bocet din **Moldova**, jud. Suceava, com. Broşteni:

Foaie verde tămâiţă,
Scoală, scoală, măi bădiţă,
Că de când nu-ţi este bine
Nu te-ai mai uitat la mine;
Da te scoală şi te uită
Cum te plâng cu jale multă,
Cum te plâng, cum te jelesc
Şi de jale mă sfârşesc.
Of! nu pot merge-n picioare,
Că mă mai sfârşesc de jale,
Şi te-ntoarnă şi te uită
Cum te plâng cu jale multă.
Of! cum nu te-nduri de mine
De mă laşi să plâng după tine,
Vin de mă ia şi pe mine
Să fiu la un loc cu tine![14]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că de familia **tămâiţei**, despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţin încă şi următoarele plante, cari li-s cunoscute românilor după nume:

Hobora[15], numită altmintrelea şi **lobodă**, **piciorul-caprei** şi **spanac-sălbatic**, lat. Chenopodium album L. Planta aceasta, care are cotor drept, frunze înguste, flori mici şi verzi, e de trei feliuri, şi anume:

a) **Lobodă-domnească**, de coloare închisă. Din aceasta se fac **vărzare**.
b) **Minciună-lungă**, şi
c) **Minciună-lată**, care se pune pe rane.[16]

Iarbă-înfăinată, numită astfel în Transilvania, în alte părţi însă **spanacul-ciobanilor** şi **spanacul-stânelor**, lat. Chenopodium Bonus Henricus L.

Buruiană-de-bubă-rea, **spanac-porcesc** şi **talpa-gâştei**, lat. Chenopodium hybridum L.

Frunză-de-potcă şi **iarba-drumurilor**, lat. Chenopodium murale L., şi

Lobodă-puturoasă, Chenopodium Vulvaria L.[17]

---

[14] *Şezătoarea*, vol. II, p. 17.
[15] Com. de Otto Petrino: *Chenopodium album se numeşte în Moldova* ***hoboră***.
[16] *Gutinul*, an. I, Baia-mare, 1889, nr. 29, p. 4.
[17] Panţu: Vocab., p. 11.

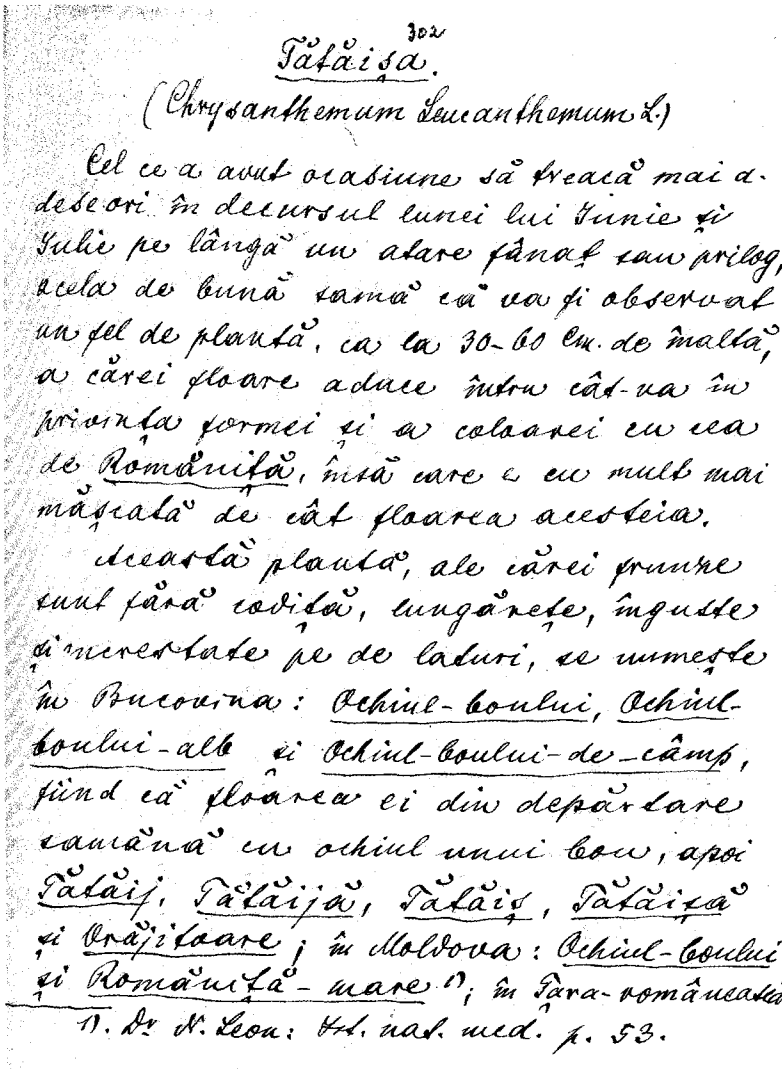

302

Tătăişa.

(Chrysanthemum Leucanthemum L.)

Cel ce a avut ocasiune să treacă mai adeseori în decursul lunei lui Iunie şi Iulie pe lângă un atare fânaţ sau prilog, acela de bună samă că va fi observat un fel de plantă, ca la 30-60 cm. de înaltă, a cărei floare aduce întrucâtva în privinţa formei şi a coloarei cu cea de Romăniţă, însă care e cu mult mai măşcată decât floarea acesteia.

Această plantă, ale cărei frunze sunt fără codiţă, lungăreţe, înguste şi-ncrestate pe de laturi, se numeşte în Bucovina: Ochiul-boului, Ochiul-boului-alb şi Ochiul-boului-de-câmp, fiindcă floarea ei din depărtare samănă cu ochiul unui bou, apoi Tătăij, Tătăijă, Tătăiş, Tătăişă şi Vrăjitoare; în Moldova: Ochiul-boului şi Romăniţă-mare[1]; în Ţara-românească: Mărgărit, Mărgărită pl. Mărgărite, Mărgărită-de-câmp şi Mărgărint[2]; în Transilvania: Aurată, Ochiul-boului, Roman, Romoniţă-mare şi Tătăişă[3]; iară

1) Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 53.

480. Tătăişa
(Chrysanthemum Leucanthemum L.)

Cel ce a avut ocaziune să treacă mai adeseori în decursul lunii lui iunie şi iulie pe lângă un atare fânaţ sau prilog, acela de bună samă că va fi observat un fel de plantă, ca la 30-60 cm de înaltă, a cărei floare aduce întrucâtva în privinţa formei şi a coloarei cu cea de **romăniţă**, însă care e cu mult mai măşcată decât floarea acesteia.

Această plantă, ale cărei frunze sunt fără codiţă, lungăreţe, înguste şi-ncrestate pe de laturi, se numeşte în Bucovina: **ochiul-boului**, **ochiul-boului-alb** şi **ochiul-boului-de-câmp**, fiindcă floarea ei din depărtare samănă cu ochiul unui bou, apoi **tătăij**, **tătăijă**, **tătăiş**, **tătăişă** şi **vrăjitoare**; în Moldova: **ochiul-boului** şi **romăniţă-mare**[1]; în Ţara-românească: **mărgărit**, **mărgărită** pl. mărgărite, **mărgărită-de-câmp** şi **mărgărint**[2]; în Transilvania: **aurată**, **ochiul-boului**, **roman**, **romoniţă-mare** şi **tătăişă**[3]; iară

[1] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 53.

[2] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 156 şi 227; Crăinicean: ***Nomenclatura***, publ. în *ziar cit.*, p. 886 şi 973; Panţu: **Vocab.**, p. 11.

[3] Dat. rom. din Munţii Apuseni, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj; Porcius: **Flora**, p. 126.

în Banat: **ochişea** pl. ochişele şi **tătăişă** pl. tătăişe[4], lat. Chrysanthemum Leucanthemum L. sau Leucanthemum vulgare Lam.

În Moldova, planta aceasta care creşte mai cu samă pe fânaţe, pe priloage, pe haturi, precum şi prin poienile de prin păduri, are aproape aceeaşi întrebuinţare ca şi **romăniţa**.[5]

Romăncele din **Bucovina** însă o întrebuinţează parte ca leac contra **arsurii** şi a boalei numite **de dânsele** şi parte ca **lăutoare** şi scăldătoare.

Când are cineva **arsură**, atunci romăncele ştiutoare din Bucovina farmă floare de **tătăijă** şi apoi, amestecând-o cu **groscior** sau cu **sămăcişă** (chişleag), o pun pe rană. Făcând-o aceasta, rana, adică arsura se vindecă.[6] Când suferă cineva **de dânsele** la mâni şi picioare, femeile ce vor să-l vindece fac scăldătoare din **ochiul-boului-de-câmp** şi din **coada-şoarecului**, în care pun şi un drobuşor de sare, şi în scăldătoarea aceasta îl scaldă apoi mai de multe ori, până ce boala **de dânsele** îi încetează.[7]

Ochiul-boului sau **tătăişa** e bună de altmintrelea nu numai pentru boala **de dânsele**, ci şi pentru orişicare altă scăldătoare, îndeosebi însă pentru lăutoare de lăut pe cap.[8]

Nu o dată însă se-ntrebuinţează **ochiul-boului** şi la o samă de vrăji. Din cauza aceasta se vede că se numeşte el în unele părţi din Bucovina şi **vrăjitoare**.

În poezia poporană, şi anume în doinele de dragoste în care îl întâlnim foarte adeseori, **ochiul-boului** sau **mărgăritul** figurează mai totdeauna ca un semn de iubire.

Iată şi o astfel de doină, din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea:

*Frunză verde **mărgărit**,*
Nu mai poci, am ostenit
Tot umblând după iubit
Şi nimic n-am folosit.
Şi mă dor picioarele
Ocolind pădurile,
Gonind coţofenele,
Frământând dragostele.
Mi-au căzut şi unghiile
Lovind butuşinile.[9]

Alta, tot din **Ţara-românească**, jud. Dolj:

*Frunzuliţă **mărgărit**,*
Fusei pe unde-am iubit,
Găsii pământul pârlit,

[4] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 160.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 53.
[6] Dat. rom. din Pilugani sau Poiana Stampii, com. de P. Spânul.
[7] Dat. rom. din [...], com. de I. Dugan, stud. gimn.: *Ochiul-boului-de-câmp e o floare de vară şi de toamnă; are frunze foarte mici şi floare albă la mijloc galbănă şi creşte în număr foarte mare pe priloage. El e bun de dânsele la mâni şi picioare.*
[8] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochiţa Socolean.
[9] *Şezătoarea*, vol. II, Fălticeni, p. 221.

Iarbă verde odrăslind
Floricele răsărind.
Da ce fel de floricele?
***Busuioc** şi **viorele**.*[10]

A treia, din **Moldova**, jud. Suceava:

*Frunză verde **mărgărint**,*
Mă dusei vinerea-n târg,
Parcă joi n-am avut când,
Să văd cucii cum se vând.
De-ar fi cucu chiar un leu
Am să ieu unu şi eu
Să cânte la capu meu
Când mi-a fi mie mai rău.[11]

A patra, din **Banat**, com. Prigor:

*Frunză verde **ochişele**,*
Săraci poticele mele,
Cum a dat iarba pe ele!
Las' să crească,
S-o cosească,
Numai mândra să-mi trăiască![12]

A cincea şi ultima, tot din **Banat**, com. Caransebeş:

Frunzuliţă lemn uscat,
Vine doru-mprăştiat;
*Frunzuliţă **căierel**,*
Vine dorul subţirel
Cu mândruţa după el.
Nu ştiu, câmpu-i tot bujor
Sau bădiţa cu mult dor;
*Nu ştiu, câmpu-i **ochişele**,*
Sau mândra cu mare jele.[13]

În cântecele sau doinele haiduceşti însă, căci **tătăişa** sau mai bine zis **mărgăritul** figurează foarte adeseori şi-n fruntea acestora, însemnează mai totdeauna un impuls spre haiducie.

Iată şi un astfel de cântec, şi anume din **Ţara-românească**, jud. Muscel:

*Frunză verde **mărgărit**,*
Bate vânt la răsărit,
Bate, maică, şi-mi şopteşte
Că codruţul înverzeşte,

[10] *Şezătoarea*, vol. IV, Fălticeni, p. 218.
[11] *Şezătoarea*, vol. V, Fălticeni, p. 46.
[12] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 104.
[13] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 160.

Fericirea ne-o găteşte
Şi pe frunze ne doreşte ...
Scoal', maică, de mă găteşte,
Haiduceşte, voiniceşte,
Ca să muncesc pe străin
Acritura de păgân,
Care mereu ne snopeşte,
Ne-mpuşcă, ne huiduieşte,
De avut ne jefuieşte
Şi ne spintecă hoţeşte,
Şi mi-şi umblă prin rumâni,
Pe pământu din bătrâni
Ca-ntr-un sat ce n-are câni ...
Frunză verde ***mărăcine,***
Găteşte-mă, maică, bine
Să cânte codru cu mine
Să-mi tot cânte să trăiesc
Pe striin ca să-l muncesc,
De la sat să mi-l gonesc,
Că-i striin, liftă spurcată,
Te suceşte ziua toată
Şi ne stă pe cap mereu;
Pedepsi-l-ar Dumnezău!...[14]

[14] Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 108.

481. Tătărcuţa
(Coccinia indica Wigt. et Arn.)

Tătărcuţa, numită altmintrelea şi **tatarcă, tatargă, tartaguţă, tărtăcuţă, tărtăguţă** şi **cucurbeţea,** lat. Coccinia indica Wigt. et Arn. sau Cephalandra indica Naud.[1], este un fel de bostănel turcesc, care arareori creşte mai mare ca un **măr-domnesc.** Frunzele, viţele şi floarea **tătărcuţei** samănă întru toate cu ale **bostanului** de rând.

Tătărcuţa o întrebuinţează romîncele ca leac în contra **tatarcei,** a **gâlcilor** şi a **uimei.**

Tatarca, după cum spun romîncele, e un fel de bubă foarte periculoasă, care se face pe corpul oamenilor şi mai ales la cap, urechi, picioare, genunchi, subsuoară şi pe pântece şi care uneori creşte cât o franzolă de mare. Ea, zice că se face mai ales din **diochi.** Când începe ea a se face, zice că sbocoteşte şi se bate ca un orariu şi, dacă atunci poate cineva s-o descânte, apoi ea îndată se-ntoarce şi se pierde.[2]

[1] Panţu: **Plantele,** p. 295; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 24; *Şezătoarea,* vol. II, p. 19; şi com. de dl Tud. Pamfile: *Tartaguţa-i de două feliuri pe la noi, una-i netedă şi de mărimea unui ou de gâscă, alta cât pumnul, galbănă, cu pete roşii şi buboasă.*

[2] După spusa mai multor romînce din Bucovina.

Descântătoarea, care voieşte să-ntoarcă **tătarca**[3], ia într-o zi de sec, precum: **luni, miercuri** sau **vineri**, o **tătărcuţă** şi, dând c-un cuţit sau c-un fus asupra ei în cruciş, o descântă, rostind următoriul descântec:

Tu fată,
Tătarcă!
Nu veni arzând,
Pârjolind
Şi săgetând,
Nu veni înfocată,
Îmbujorată
Şi înspăimântată.
Nu veni spărioasă
Cu limba scoasă,
Cu dinţii rânjiţi,
Cu ochii boldiţi!
Eu te rog şi te poftesc!
Să te iei pe drumu negru
Să te duci la moara neagră,
C-acolo te aşteaptă
Copii cu masa întinsă,
Cu braţele deschise,
Cu patul aşternut.
Acolo să şezi,
Acolo să ospătezi,
Acolo să te opreşti,
Acolo să te odihneşti
Sănătoasă
Şi voioasă!
N. să rămâie curat
Şi luminat
Ca soarele-n sănin,
Curat. Amin!
De la mine descântecul,
De la Dumnezău sfântul leacul!

După ce rosteşte descântătoarea cuvintele acestea, despică **tătărcuţa** în două, scoate dintr-însa **maţele**, adică miezul dimpreună cu sâmburii, şi le pune într-o tigaie la un loc cu untură de mascur sau cu unt curat de vacă, să se prăjească. După ce se prăjesc acestea bine, face dintr-însele o **alifie**, cu care leagă apoi **tătarca**.

Dacă acuma această **alifie** îi sufere, dacă **tătărcuţa** îi este celui bolnav de leac, **tatarca**, într-un răstimp foarte scurt, începe a se albi, a se muia, a se dezumfla şi a înceta de săgetat.

În cazul din urmă, descântătoarea descântă de trei ori pe zi câte o **tătărcuţă**, şi anume: desdemineaţa, până nu răsare soarele, înainte de amiază şi sara, până nu apune soarele, şi leagă **tătarca** cu miezul **tătărcuţei** prepărat după cum s-a arătat mai sus.

Aceasta o repeţeşte descântătoarea în trei zile de sec, câte de trei ori pe zi.

Dacă însă **tătărcuţa** descântată nu-i sufere **tatarcei**, atunci se zice că **tatarca se-nfruptă**, adică mai tare se roşeşte şi mai tare începe a săgeta şi-a junghia.

În cazul acesta, descântătoarea întrebuinţează alte mijloace în contra **tatarcei**, şi anume **pasat**, adică sămânţă pisată de **mălai-mărunţel**, lat. Panicum miliaceum L., **sfeclă-roşă**, lat. Beta vulgaris L., şi **curechi** sau **varză**, lat. Brassica oleracea L. Prin acestea, zice descântătoarea că **tătarca** trebuie să se întoarcă şi să se dezumfle.

Dar dacă **tatarca** nici prin aceste plante nu se-ntoarce, ci încă mai tare creşte, arde, săgeată, se pune pe dânsa frunză de **ciumerniţă**, lat. Datura stramonium L., sau piele de iepure, ca

[3] Eu cred că această bubă s-o fi avut mai întâi **tatarii**, cari, după cum prea bine este cunoscut din istorie, au avut în timpurile cele vechi foarte mult de lucru cu românii, şi de la dânşii s-au împlut apoi românii. Numai aşa îmi pot eu explica numirea acestei bube rele. Nu zic însă cu pozitivitate, poate că originea să fie şi alta.

să se deschidă, adică să se coacă şi să spargă. **Ciumerniţa** deschide mai cu samă foarte degrabă şi de-aceea se pun frunze de-ale sale la **tatarcă**.[4]

Alte romînce spun că nu numai maţele **tătărcuţei** sunt bune pentru **tatarcă**, ci şi frunzele acesteia. Descântătoarea ia adică o **tătarcuţă** întreagă, o sfarmă bine, o mestecă cu frunze de ale sale, o pune ca să se încălzească bine şi, după aceasta, o pune la **tătarcă**, pentru ca să coacă. Iară după ce coace **tătarca**, pune miez de **alună** sfărmat în gură pe-o fălie de franzolă muiată în lapte dulce de vacă şi acestea le pune la **tătarcă** apoi, care în urma acesteia, în scurt [timp] sparge, se curăţeşte şi se vindecă.[5] **Uimele** sau **udmele** se întorc dacă se pune pe bubă **tatargă** rasă pe răzătoare şi prăjită cu untură de porc ori cu untdelemn.[6]

Iar pentru cei ce capătă **gâlci**, şi mai cu samă pentru prunci, se ia o **tătărcuţă**, se taie drept în două, se fierbe în lapte dulce de vacă şi, după aceasta, li se leagă la amândouă părţile grumazului, şi aşa **gâlcile** se vindecă.[7]

În fine, o samă de romînce, şi mai ales din **Moldova**, fac din **tătărcuţă** un fel de vase de ţinut sămânţă de flori într-însele.[8]

[4] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş; a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu: *Tătărcuţa e bună de tătarcă. Se fierbe miezul ei în lapte dulce şi se pune apoi pe locul unde se face tătarca, acesta moaie şi scoate toată răutatea afară.*

[5] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.

[6] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 24; M. Lupescu: *Medicina populară*, publ. în *Şezătoarea*, vol. II, p. 19: *Udmele se întorc uşor cu tatarcă (un fel de bostan cu ţâţe) rasă pe răzătoare şi prăjită cu untură de porc ori cu untdelemn, şi se pune pe bubă.*

[7] După spusa mai multor romînce din Bucovina; şi dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: *Sămânţele şi maţele de tărtăguţă în legături sunt bune de gâlci.*

[8] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

482. Teiul
(Tilia europaea L.)

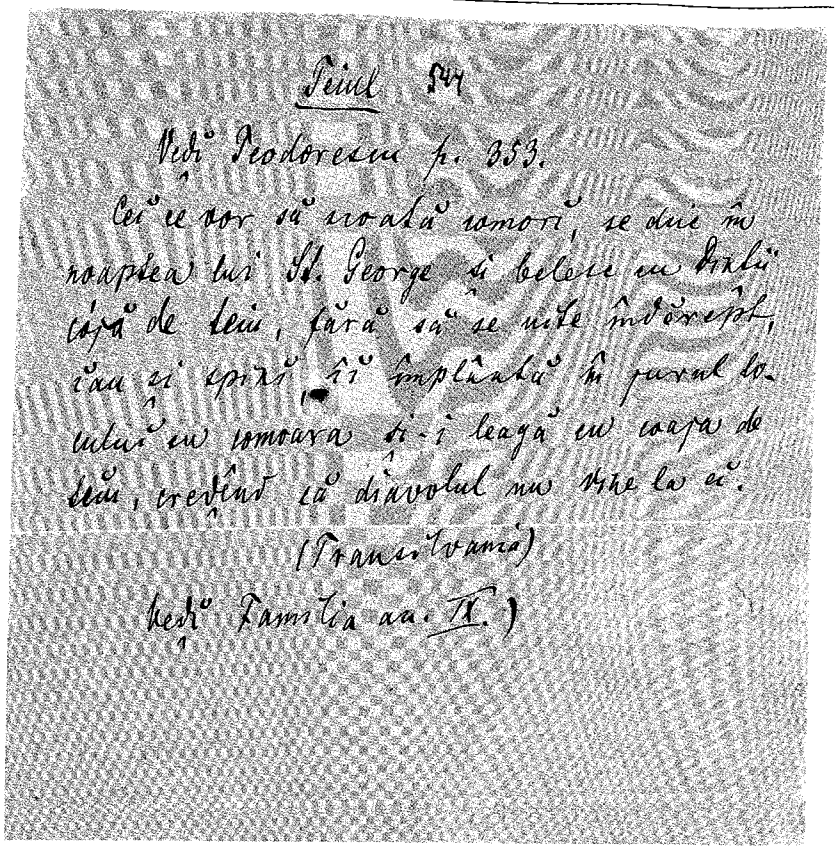
Teiul 547

Vedi Teodorescu p. 353.

Cei ce vor să vroadă somori, se duc în noaptea lui Sf. George şi beleşte cu barda coajă de tei, fără să se uite înapoi, ear şi spini îi împlîntă în pieptul lui. Iară cu somoara îi leagă cu coaja de tei, crezînd că diavolul nu ştie la ce.

(Transilvania)

Vedi Familia an. IX.)

Teiul (lat. Tilia europaea L., germ. die Linde) este un arbore, care din cea mai adâncă vechime joacă foarte mare rol, atât în poezia poporală, cât şi în credinţele, leacurile, descântecele şi farmecele românilor, nu numai a celor din Bucovina, ci, după cum ne vom încredinţa în şirele următoare, şi a românilor din alte ţări, unde numai locuiesc aceştia.

În articolul despre **brad**[1] noi am reprodus o poezie care arată cum acesta se certa cu **teiul** în privinţa întâietăţii şi am promis totodată că în articolul despre **tei** voi mai reproduce şi alte variante ale acelei poezii, care asemenea arată cearta aceasta. Voiesc deci dară să-mi ţin cuvântul.

La românii din **Bucovina** există următoarea poezie despre aceşti doi arbori:

Frunză verde şi una,
Două lemne se mustra.
Şi anume, cari era?
Era ***teiul***
Şi cu ***bradul.***
Teiul se fălea
Şi aşa zâcea:
- Bradule,
Vecinule!
Tu eşti nalt şi rămurat,

[1] *Albina Carpaţilor*, an. IV, Sibiu, 1879-1880, p. 88.

Dară nu eşti nici de-un sfat!
Bradul asculta
Şi-i zâce aşa:
- O! tu tei telcios
Şi putregăios,
Tu nu eşti nici de-un folos!
Teiul zâse mânios:
- Cum să nu fiu de folos!
Meşterii că mă ochesc
La pământ că mă trântesc,
Cu bărzile mă cioplesc,
Cu gilău mă giluiesc,
Zugravii mă zugrăvesc
Şi icoane că mă fac
Să fiu lumii după plac,
Şi-n biserică mă bagă,
Toată lumea mi se roagă.
Dar tu, bradule,
Megieşule,
Tu eşti nalt şi rămurat
Şi nu eşti de nici un sfat!
- Ba! eu sunt de mare sfat!
Meşterii mă tot ochesc,
La pământ că mă lungesc,
Cu feresteu mă croiesc
Cu bărzile mă cioplesc,
Cu bărzile mă desfac
Şi şindilă că mă fac
De-acopăr biserica,
Că ar ninge şi ploua
Nime 'n ea nu s-ar ruga![2]

Toată această poezie, însă cu mult mai lungă, mai interesantă şi cu mult mai frumoasă, se află şi la românii din **Dobrogea.** O dovadă şi aceasta că atât **bradul,** cât şi **teiul** au jucat oarecând mare rol la români.

Iată şi poezia românilor din Dobrogea:

Două lemne mi se certa
Neîncetat sfadă-şi căta,
Teiul
Şi bradul.
Bradul la tei că privea
Şi din gură aşa-i grăia:
- Teiule, teiule,
Buturugosule

[2] S. Fl. Marian: **Poesii pop. rom.**, tom. I, **Balade**, Cernăuţi, 1873, p. 191.

Tu frunzosule!
Mai mare sunt eu,
Peste capul tău!
Teiul la brad privea
Din gură aşa-i grăia
- Bradule, bradule,
Tu înaltule,
Nodurosule!
Mai mare sunt eu
Peste capul tău.
Treizeci de dulgheri,
Feciori de boieri,
La mine-or veni,
Toţi că m-or privi
Şi s-or hodini
Şi cinste mi-a fi,
Şi-or be şi-or mânca
Şi-apoi m-or tăia,
Şi m-or despica
În mâni m-or lua
Blane[3] *m-or dura*
Şi m-or rândui[4]
Şi m-or netezi,
Icoane mărunte
Zeciuri de sute
Din mine-or face,
Zugravi mi-or aduce,
Şi m-or polei
Şi m-or zugrăvi,
Chipul lui Christos
Christos cel frumos.
Şi m-or aşeza
În biserica
Cea frumoasa
Şi aleasa.
Lumea a veni
Şi mă va privi,
Candele m-or lumina,
La mine s-or închina.
Bradul la el privea
Din gură aşa-i grăia:
- Teiule, teiule,
Buturugosule,
Tu frunzosule!
Mai mare sunt eu
Peste capul tău.
Treizeci de dulgheri,
Feciori de boieri
La mine-or veni
Şi s-or întâlni.
Şi ei m-or tăia
Şi m-or despica,
Cu ei mă vor duce
Şindrilă m-or face
Şi mi-or şindrili
Şi-or acoperi
Cele monastiri
De prin pustiuri.
Teiul la el privea
Şi-aşa că-i grăia:
- Bradule, bradule,
Tu înaltule,
Nodurosule!
Vântul te va bate
Ploi că te-or străbate,
Ninsoarea te-a ninge,
Piatra te-a păli
Şi vei putrezi.[5]

Din aceste două poezii se vede foarte lămurit spre ce fel de scopuri erau întrebuinţaţi în vechime de către români aceşti doi arbori. Se vede mai departe că, cu durarea diferitelor obiecte dintr-înşii, era nu numai clasa de jos a poporului ocupată, ci chiar şi **feciorii de boieri.**

[3] Blane = scânduri.
[4] Rândui = gelui.
[5] T. T. Burada, **O călătorie în Dobrogea**, Iaşi, 1880, p. 180.

Bradul, ca unul ce e mai nalt, mai drept şi mai lesne de despicat, s-a întrebuinţat totdeauna şi se mai întrebuinţează încă şi până în ziua de astăzi ca bârne şi căpriori spre durarea caselor, precum şi a altor edificii, apoi spre scânduri de podit şi spre draniţă sau şindrilă de acoperit.

Teiul, din contra, fiindu-i lemnul mai uşor şi mai moale şi prin urmare mai lesne de lucrat, de sculptat, apoi şi din acea cauză că este foarte durabil, s-a întrebuinţat, mai ales în vechime, spre durarea sau facerea diferitelor vase pentru trebuinţa casei, însă mai cu samă spre facerea de icoane şi cruci.

Dar lemnul de **tei**, după cum am mai spus, nu l-au întrebuinţat, nici nu-l întrebuinţează numai cât spre facerea de icoane şi cruci, ci el s-a întrebuinţat şi pentru diferite alte obiecte necesare în casa şi pe lângă casa omului.

Aşa, între altele, amintim aice că românii fac din lemn de tei **ştiubeie de albine**, pentru că într-acestea albinele pot foarte bine lucra; ştiubeie sau oboroace de ţinut pânea, ştiubeie la fântâni; apoi diferite obiecte mai mici, precum: coveţi, chersinuri, pive mari de pisat sarea cea mare, pive mici de pisat sarea cea măruntă şi, în urmă, racle, fedeleşuri pentru lapte, acarniţe, piperniţe, sarniţe şi multe altele despre al căror nume nu-mi mai pot aduce aminte.

Deci, din acest punct de privire, are **teiul** toată dreptatea când se laudă că el e mai căutat şi mai preferit decât **bradul**.

Însă noi am înşirat până aice numai acele obiecte sau lucruri cari se fac numai din lemn de tei. Dar să vedem mai departe încă şi acele datine şi credinţe cari le au românii şi despre celelalte părţi ale acestui arbore.

Mâzga de tei, adică coaja cea albă din scoarţa şi lemnul teiului, după cum cred şi spun româncele ştiutoare, e bună de leac pentru **uimă** şi pentru **tătarcă**, căci printr-însa aceste două bube foarte rele şi periculoase se întorc şi se mută dintr-un loc într-altul, până ce se pierd.

Coaja aceasta se rade binişor, se prăjeşte cu lapte dulce de vacă şi-apoi se pune la **uimă**, ca aceasta să se mute. Iar la **tătarcă** pun mai întâi un rând de carne proaspătă de vită şi abia după ce ieu carnea aceasta se pune mâzga de tei.

Dacă **uima** e acuma făcută, dacă s-a putut întoarce, apoi se fierbe **mâzga de soc** în lapte de vacă şi, puind aceasta la uimă, uima se moaie şi se sparge, iară **tatarca** se mută şi se pierde.

Floarea de tei e bună, după cum spun femeile, de **năduşeală**, de **tusă** şi de **durere de piept**. Se pune adică o câtime anumită de **floare de tei** şi **floare de** soc într-o ulcică şi apoi, fierbându-se bine, înăduşit, cu vin alb, se dau celor bolnavi de băut şi se zice că aceştia, cum beu de această băutură, îndată se simt mai bine şi năduşeala sau tusa dispare pe încetul.[6]

Pentru **durere de piept** fac un fel de herbată numai din singură **floare de tei** şi, după ce o fierb bine, o dau celor bolnavi ca să o beie.[7]

În **Sâmbăta Moşilor**, adică în presara sau în ajunul **Duminicii mari**, au românii din toate satele din **Bucovina** datina de-a pune **ramuri verzi de tei** pe sub streşinele caselor, iară în casă, pe sub grinzi şi pe la icoane.

---

[6] Dictat de M. Molociu, din Calafindeşti.

[7] Dictat de Z. Popescu, romîncă din Ciudei.

Tot în această sară e datina de-a aduce ramuri de tei şi a împodobi cu dânsele bisericile. Şi această înfrunzire şi împodobire a caselor şi bisericilor se face, după cum cred şi istorisesc unii, pentru că **teiul** ar fi un **arbore sfânt.**

Această datină străveche de-a împăna casele cu ramuri de tei pe la **Duminica mare** sau **Rusalii** se vede că nu e numai la românii din Bucovina în uz, ci şi la românii din alte ţări, şi mai ales în **Moldova** şi **Muntenia,** după cum prea lesne ne putem încredinţa din următoarea poezie:

Astăzi este sărbătoare,
E Duminica cea mare,
Sărbătoarea cea cu ***tei;***

Pe la streşâni crengi s-anină,
Schimbă casa în grădină,
Zbor prin frunze fluturei.

Fetele în sărbătoare
Fulgăiesc ca o ninsoare
Pe verdeaţă în câmpii;

Sar în joc ştergare albe,
Râd la soare mii de salbe,
Ochii râd de bucurii.

Iar bătrânii la o parte,
La pahare îşi fac parte
Şi mulţi ani îşi dăruiesc.,

Că-i Duminica cea mare
Când au ***teii*** *sărbătoare,*
Casele când înfrunzesc.[8]

La o săptămână după **Duminica mare,** adică atunci când se duc de la noi **vântoasele** şi **frumoasele** sau **frumuşelele,** ramurile ce sunt atârnate sub streşinile caselor se ieu, se strâng într-un loc anumit, unde se păstrează apoi peste tot anul.

Aceste rămurele strânse la săptămâna după Duminica mare le întrebuinţează apoi peste an spre diferite leacuri, precum şi ca un mijloc apărător în contra tunetului şi a fulgerului.

Când crapă ţâţele la vacile cele mulgătoare se ieu vreo câteva rămurele de acestea şi se pun în vatra focului, ca să ardă până ce se fac cărbuni dintr-însele.

Cărbunii aceştia se pisază bine până ce se fac pulbere şi, amestecându-se după aceasta cu groscior (smântână) dulce de vacă, se ung ţâţele crăpate ale vacilor, cari în urma aceasta nu mai crapă apoi peste tot anul.

---

[8] ***Duminica mare***, poezie de A. Beldicean, publ. în *Convorbiri literare*, an. VI, Iaşi, 1872-1873, p. 385.

Dacă unul sau altul capătă **coşi** sau alte bube pe obraz, femeile ştiutoare fac foc din rămurele de tei de la Duminica mare, iară când focul arde mai bine, ieu orişice apă au dindămână şi, turnând-o peste foc, pun pe cei ce au coşi să steie deasupra lui ca să se aburească şi, făcând aceasta, spun că cei pătimaşi îndată se vindecă.[9]

Când tună şi fulgeră mai cumplit, spun românii că atunci e bine de afumat cu rămurele de-acestea de tei prin casă, căci atunci căsenii nu se sparie, nici trăsnetul nu-i trăsneşte. Asemenea se zice că tot în acest timp de furtună e bine să se facă şi foc în casă din aceste rămurele.[10]

Scoarţa de tei încă are, sau mai bine zis a avut oarecând, mare preţ în ochii românilor. Aşa ciobotarii români încă şi până în ziua de astăzi îndătinează a pune la călcâiele ciobotelor ce le fac ei scoarţă de tei, ca astfel călcâiele să fie mai tari şi să ţie mai mult.

Mai demult, pe când diferitele vase construite din doage de diferite lemne, cari sunt astăzi în uz, nu erau lăţite, românii îndătinau de a face din scoarţă de tei diferite **coşuri** şi **speie**[11], [pe] cari le întrebuinţau apoi atât spre culegerea fructelor, cât şi spre păstrarea acestora şi a altor lucruri într-însele peste iarnă.

Mai departe, pe când lanţurile erau foarte rare, iară cânepa nu era aşa de cultivată ca în ziua de astăzi, şi pe când erau de bună samă mai mulţi tei ca acuma, românii îndătinau de a pune scoarţa de tei la topit şi cum fac, bunăoară, în ziua de astăzi cu cânepa, şi apoi din această scoarţă topită, după ce se usca bine, făceau diferite funii şi odgoane cu cari se serveau apoi tot atât de bine cum se servesc în timpul de faţă cu funiile cele de cânepă.

Cum din acel timp, când scoarţa de tei ocupa locul cânepii spre facerea funiilor, se vede că datează şi unele satire despre ţigani, cari ni spun de căruţele acestora că:

Erau tari şi-nferecate,
Cu curmei de tei legate.

Tot cam de pe-atuncea cred că există şi proverbul:

Încurcă teie
De curmeie,

care se aplică unui om neîndemânatic în vorbă sau aceluia care, voind să scape din vreo nevoie mare, ar vrea să croiască o minciună mare şi nu ştie cum.

Scoarţa sau **coaja de tei** se întrebuinţează de către romînce şi la o samă de descântece sau farmece, bunăoară când descântă de **dezlegat**.

Când cineva crede că e legat cu farmece de nu poate a-şi folosi mâna sau piciorul sau alte părţi ale trupului, atunci e de lipsă **dezlegatul**.

Atunci se ia o plăntică de **coajă de tei**, cu care se leagă via şi descântătoarea o înoadă de trei ori, pe urmă înodătura aceasta o dezleagă la un râu şi o aruncă pe apă dimpreună cu un semn de la omul legat. Se crede apoi că e rău de acela care află şi rădică teiul aruncat.

Descântătoarea, pentru dezlegat, când deznoadă **coaja** şi o aruncă pe apă, zice versurile următoare:

Mă rog la botezul curat

---

[9] Dictat de Z. Popescu din Ciudei.

[10] Dictat de M. Molociu din Calafindeşti.

[11] **Spei** pl. **speie** numesc românii din Bucovina un fel de scoarţă de tei care are forma şi mărimea unei **patrari**.

Cu care s-a botezat
Creştinul adevărat,
Ion să fie ajutat,
Legătura-i putrezească,
Iar el să izbăvească,
Cine a legat cu rău
Să cadă pe capul său,
Hârca-n şepte pocnească,
Pielea toată să-i plesnească,
Peste foale, peste spate,
Legătura a fost legată,
Legătura-i dezlegată,
Legătura putrezească,
Iar Ion să izbăvească.
Mă rog la nouăzeci şi nouă
De zânioare
Şi haloase
De vântoase,
Pentru că au ajutat
Şi Ion tare a stricat.
Mă rog la 9-99, la 8-88,
la 7-77, la 6-66, la 5-55,
la 4-44, la 3-33, la 2-22,
la una şi nici una.
Legătura putrezească
Iară Ion să izbăvească,
Legătur' a fost legată,
Legătura-i dezlegată![12]

Frunzele de tei se zice că sunt bune la **uime** după ce acestea sparg, căci ele au putere de a trage toată răutatea afară ca şi cu mâna.[13]

Dacă se întâmplă că se frige sau se opăreşte cineva la vreo mână sau picior, apoi, după credinţa românceIor, frunza de tei de la **Duminica mare** e cel mai bun şi mai folositor mijloc spre scoaterea şi stâmpărarea focului. Aceasta se pisază bine până ce se face ca pulberea şi aşa se presură apoi pe locul fript sau opărit.

În părţile muntoase ale **Bucovinei** există credinţa că, atunci când înfloreşte **teiul,** e primăvara cea adevărată, şi dacă înfloreşte mai de timpuriu, atunci toată primăvara va fi bună, iară de înfloreşte mai târziu, atunci primăvara va fi rea.[14]

---

[12] At. M. Marienescu, ***Dezlegatul***, descântec, publ. în ***Familia***, an. III, Pesta, 1867, p. 265.
[13] Dict. de M. Molociu.
[14] Com. de dl P. Ursul.

După mărimea frunzelor, împarte poporul român **teii**, ca şi botaniştii, în două clase, şi anume:

Tei cu frunze late (Tilia grandifolia Ehrh., germ. die grossblätterige Linde, Früh-oder Sommerlinde). O doină poporală din **Bucovina** sună:

Lată-i frunza plopului
În postul Sân-Petrului,
Da-i mai lată cea de tei
Din Crasna până-n Ciudei.[15]

Tei cu frunze înguste, mici sau **mărunte** (Tilia parvifolia Ehrh., germ. die Kleiblätterige Linde, Stein-oder Winterlinde).

Un tei mic, tânăr, se numeşte **teişor**, iară locul unde se fac mulţi tei, **teiş**.

În fine, după numele acestui arbore s-au numit şi se mai numesc încă şi astăzi în România şi-o mulţime de sate, munţi, dealuri, văi, schituri şi locuinţe izolate, precum: Teioasa, Teişani, Teişanii-străini, Teişanu, Teişel, Teişoara, un sat şi-un părău, Teiş, zece sate, două dealuri, o vale, un schit, o pădure şi-o locuinţă izolată, toate cu acest nume, Tei, patru sate, Teiul-din-deal, Teiul-din-vale, sate.[16]

*

Cei ce vor să scoată comori se duc în noaptea lui St. George şi belesc cu dinţii **coajă de tei**, fără să se uite îndărăpt, iau şi spini, îi împlântă în jurul locului cu comoara şi-i leagă cu coaja de tei, crezând că diavolul nu vine la ei.[17]

*

Aşa o legendă din **Muntenia** ne spune că, după ce au prins jidovii pe Domnul nostru Isus Christos şi l-au răstignit, Preacurata Fecioară Maria, maica-sa, când a prins de veste despre această faptă cruntă, a început a plânge în hohote şi a-şi smulge părul capului de durere şi-apoi, luându-se după dânsul şi căutându-l, a mers până ce-a dat de-un **tei** bătrân.

*

Din floarea de **tei** se face herbată pentru năduşală.[18]

*

Leagă teie de curmeie (proverb) = Leagă teie ca să facă curmeie, adică funii.

Tei pl. **teie** = scoarţă de **tei**, care se pune la topit ca şi **cânepa** sau **inul** şi cu care, după ce s-a topit, se fac apoi funii, curmeie.

---

[15] După anexarea Bucovinei la Austria, împărăteasa Maria Tereza a demandat ca să se facă prin această ţară **Drumul Mariei Tereza**, care se-ntinde pe sub poalele munţilor; e cel mai bun şi totodată cel mai frumos din toată Bucovina. În multe locuri se află pe marginile sale alei de **tei**, însă cea mai frumoasă şi mai atrăgătoare e fără îndoială cea dintre satul Crasna şi târguşorul Ciudei (germ. Czudyn). Această împrejurare a dat apoi şansa poporului ca să improvizeze poezioara citată.

[16] D. Frunzescu, **Dicţionar topografic şi statistic al României**, Bucureşti, 1872, p. 478.

[17] Din Transilvania; vezi ***Familia***, an. IX; Teodorescu, p. 353.

[18] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, com. de Bădăluţă, stud. gimn.

*

Cauza acestui rol însemnat e de bună samă creşterea lui cea simetrică, lemnul său cel moale, frunzele sale cele mari şi mai ales floarea lui cea măruntă, care, când e deplin înflorit, răspândeşte un miros foarte plăcut.

Tot din cauza aceasta se vede că poporul român de pretutindene a căutat şi caută să răsădească dacă nu mai mulţi, cel puţin un **tei** în preajma casei sale, nu atât pentru că-i dă umbră deasă, ci fiindcă aşa a apucat din moşi strămoşi şi pentru că aşa-i bine.

Însă bradul, văzând această preferinţă şi ştiindu-se pe sine cu mult mai nalt, mai drept şi totdeauna verde, atât vara, cât şi iarna, nu-i veni nicidecum treaba aceasta la socoteală.

De aice apoi, simţindu-se jignit în demnitatea sa, începu a se certa cu teiul, care ceartă ţine de când e lumea şi va ţinea cât va fi lumea.

*

La St. ap. Vartolomei, se întoarce frunza-n ***tei*** (în plop şi în ulm)[19].

Sfada între tei şi brad[20]; **teiul**[21]; **teiuleţ**[22]; tulnic = bucin de tei[23].

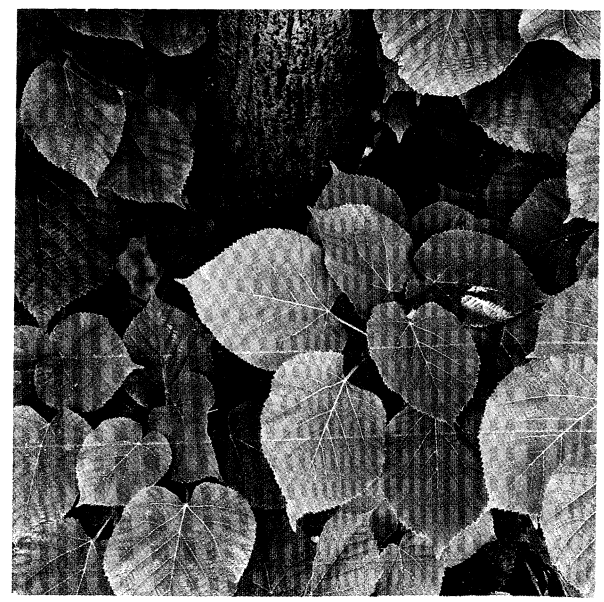

[19] Mangiuca, în *Calendar cit.*

[20] Vezi-o la Iarnik-Bârsan, p. 508

[21] Despre acesta, vezi Mangiuca, în *Calendar pe an. 1882 şi 1883;* Tud. Pamfile, I, p. 4; Sala, coala II, p. 1; Gligor, nr. 41; Bartolomeu, p. 56; ***Buletinul***, p. 186; Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 37; ***Familia***, an. XXVIII, 1892, p. 87.

[22] Mangiuca, în *Calendar*, p. 229.

[23] M. Pompiliu: *Graiul, cit.* p. 1020.

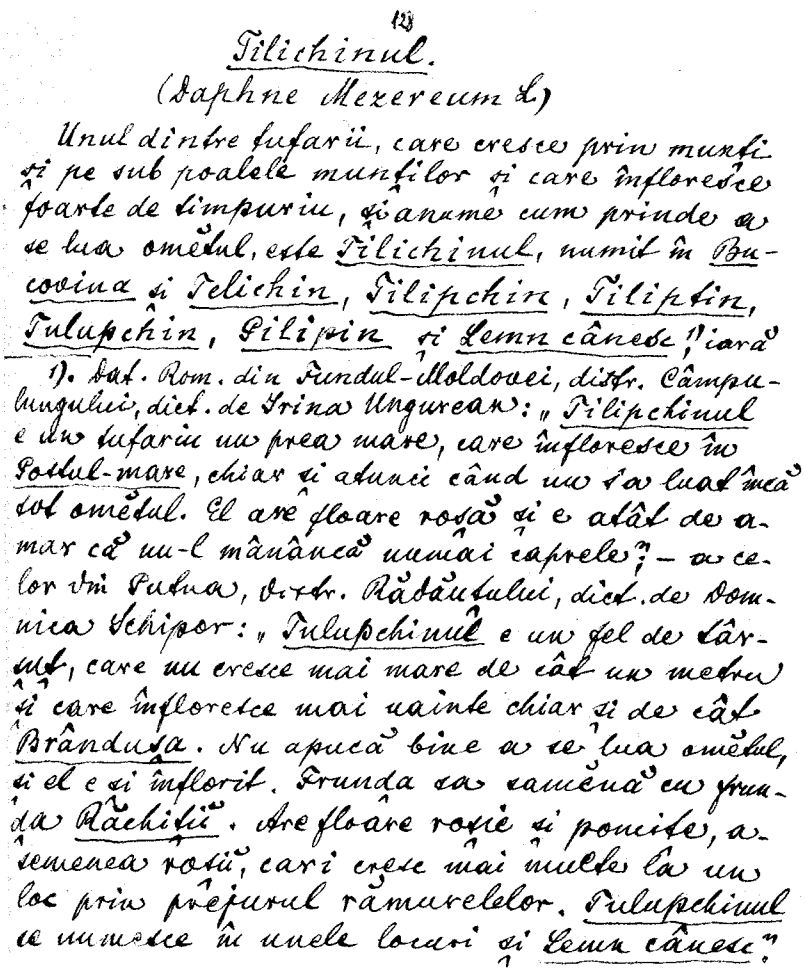

Tilichinul.
(Daphne Mezereum L.)

Unul dintre tufarii, care cresce prin munti si pe sub poalele muntilor si care înfloresce foarte de timpuriu, si anume cum prinde a se lua omătul, este Tilichinul, numit în Bucovina si Telichin, Tilipchin, Tiliptin, Tulupchin, Pilipin si Lemn cânesc; iară

1). dat. Rom. din Fundul-Moldovei, distr. Câmpulungului, dict. de Irina Ungurean: „Tilipchinul e un tufariu nu prea mare, care înfloresce în Postul-mare, chiar si atunci când nu s-a luat încă tot omătul. El are floare rosă si e atât de amar că nu-l mânâncă numai caprele?" — ac celor din Putna, distr. Rădăutului, dict. de Domnica Schipor: „Tulupchinul e un fel de târsut, care nu cresce mai mare de cât un metru si care înfloresce mai nainte chiar si de cât Brânduşa. Nu apucă bine a se lua omătul, si el e si înflorit. Frunda sa samănă cu frunda Răchitii. Are floare rosie si pomite, asemenea rosii, cari cresc mai multe la un loc prin prejurul rămurelelor. Tulupchinul se numesce în unele locuri si Lemn cânesc."

483. Tilichinul sau Lemnul-cânesc

(Daphne Mezereum L.)

Unul dintre tufarii care creşte prin munţi şi pe sub poalele munţilor şi care înfloreşte foarte de timpuriu, şi anume cum prinde a se lua omătul, este **tilichinul**, numit în **Bucovina** şi **telichin, tilipchin, tiliptin, tulupchin, pilipin** şi **lemn-cânesc**[1], iară în celelalte părţi locuite de români: **dafin**[2], **cleiţă, chiperiul-lupului, lemn-cânesc, piperu-lupului, tilichin, tilipchin, tilipin, tulcină, tulichină, tulpin** şi **tulpină.**[3]

[1] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, distr. Câmpulungului, dict. de Irina Ungurean: ***Tilipchinul*** *e un tufariu nu prea mare, care înfloreşte în* ***Postul-mare****, chiar şi atunci când nu s-a luat încă tot omătul. El are floare roşă şi e atât de amar, că nu-l mânâncă numai caprele.*; a celor din Putna, distr. Rădăuţului, dict. de Domnica Schipor: ***Tulupchinul*** *e un fel de târşuţ, care nu creşte mai mare decât un metru şi care înfloreşte mai nainte chiar şi decât* ***brânduşa****. Nu apucă bine a se lua omătul, şi el e şi înflorit. Frunza sa samănă cu frunza* ***răchiţii****. Are floare roşie şi pomiţe, asemenea roşii, cari cresc mai multe la un loc prinprejurul rămurelelor.* ***Tulupchinul*** *se numeşte în unele locuri şi* ***lemn-cânesc.***

[2] Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 438.

[3] Brândză: **Prodrom**, p. 109; Panţu: **Vocab.**, p. 14; com. de dl Art. Gorovei: ***Tilipinul sau tilipchinul*** *e o tufuşoară cu mlada vânjoasă, cu floarea ca* ***liliacul*** *şi cu un miros greu.*

Tilichinul, fiind un tufar sau buhaş foarte veninos şi amar, din care cauză nu-l mânâncă numai caprele, şi pe lângă aceasta mai având încă şi un miros foarte urât, se-ntrebuinţează spre **stârpirea păduchilor la vite**, şi cu deosebire la viţei, apoi pentru **durerea de măsele**, pentru **colnicirea mieilor** şi ca scăldătoare pentru băieţii cei molcuţi la picioare.

Pentru **păduchi la vite** se iau mai multe ramuri cu frunze cu tot, se pun într-o oală mare cu apă ca să mocnească sau să fiarbă, şi cu zamă de aceasta, după ce s-a astâmpărat, se spală atât viţeii, cât şi viţelele cele mai mari, cari sunt pline de păduchi.

Fiind zama aceasta nu numai foarte amară şi veninoasă, ci totodată şi sugătoare, cum s-a spălat cu dânsa, **păduchii** îndată pier şi se usucă, astfel că, după vreo câteva zile căzând cu toţii jos, vita rămâne curată, ca şi când n-ar fi avut nemică.

Vita însă, care se spală cu această zamă, trebuie numaidecât legată ca să nu se lingă, pentru că, dacă se linge, foarte lesne poate să se învenineze şi să piară.[4]

De păduchi se curăţesc viţeii încă şi în următoriul chip: se jupeşte coajă de **tilipchin** şi aşa, proaspătă cum e, se leagă la grumazul sau genunchii viţeilor şi păduchii, mirosind-o numai, se învenineză şi pier.[5]

Pentru **durere de măsele şi de dinţi** se jupeşte cojiţa cea deasupra, se rade apoi mâzga cea galbănă şi se pune într-o ulcicuţă cu apă ca să fiarbă.

După ce a fiert de ajuns, cel ce are durere de dinţi sau de măsele ia zamă de-aceasta şi cât poate de fierbinte o ţine în gură. Trebuie însă foarte bine să se ferească, să nu înghită dintr-însa, că apoi foarte lesne poate să se învenineze.

Făcându-se aceasta, durerea îndată încetează.

Dacă măsaua e bortită, se pune numai un pic de mâzgă de **tulupchin** înuntru şi atunci nu numai că durerea încetează, ci şi toţi viermii cari se află într-însa şi cari produc durerea pier.[6]

Sub cuvântul **colnicire** se-nţelege o boală împlăcioasă de picioare, din cauza căreia mieii ce-o capătă **colnicesc**, adică ologesc de picioare.

Ea se capătă mai cu samă la genunchi, şi anume din **vânturile cele rele**, iar mielul ce-o are se zice că e **colnicios şi colnicit.**

Colnicirea o capătă mieii şi atunci când cârlănariul care se află la stână sau la târla unde se află mieii îmblă cu mânele pe oauă sau pe cobelci şi apoi pune mânele pe miei sau aruncă găocile de oauă pe unde îmblă ei.

Deci, văzând cârlănariul sau cine este că mieii sunt **colnicioşi**, ia coajă de **tiliptin** şi, făcând scăldătoare dintr-însa, îi scaldă sau mai bine zis le spală picioarele, iar cu coaja din care s-a făcut scăldătoarea îi leagă la genunchi.[7]

---

[4] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de dl M. Ciupercovici; a celor din Putna, dict. de Achilina Ursachi şi Domnica Schipor.

[5] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Costan Raţiu; dat. rom. din Moldova, jud. Suceava: *Zama de **tilipin** e bună de spălat viţeii când au păduchi, şi de ţinut în gură contra durerii de măsele.*

[6] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor; a celor din Fundul-Moldovei, dict. [de] Irina Ungurean: ***Tilipchinul** e bun de durere de măsele. Se jupeşte o ţiră de scoarţă şi se pune (se aşterne) la măsaua care te doare, şi durerea îndată încetează.*; cf. dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 72: *Decoctul de coajă (de tulichină) pentru durere de dinţi.*

[7] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de dl M. Ciupercovici.

Pentru băieţii cari sunt molcuţi la picioare, adică nu pot bine îmbla, se face asemenea scăldătoare şi se scaldă într-însa.[8]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că **tilichinul** figurează câteodată şi-n fruntea unor poezii poporale. Iată şi o asemenea poezie din **Transilvania,** unde e uzitată mai cu samă numirea de **lemn-cânesc** a acestui tufar, sună precum urmează:

Frunză verde ***lemn-cânesc,***
Stau în loc şi mă gândesc
Că pe care s-o iubesc;
Aş iubi pe cea mai mică,
Cea mai mare-i mai voinică;
Aş iubi pe cea mai mare
Cea mai mică-mi place tare.[9]

Din **Moldova,** com. Crucea-Broşteni, jud. Suceava:

Foaie verde ***tilipin,***
După nori îi şi sănin,
După dragoste-i suspin;
După sănin îi şi nori
După dragoste şi-amori.
Şi de-amurezat ce sunt
Nu văz stele strălucind
Nici luna pe cer mergând,
Nici soarele răsărind.
Nu ştiu stele strălucea
Ori puica mea se zărea,
Nu ştiu luna pe cer merge
Sau puica la apă trece.
Apă rece din ciuşmea
Să beie şi puica mea,
Apă rece din izvor
Să-mi aline şi-al meu dor ...[10]

*

Tilipinul nu creşte prea mare de trei şucuri. Floarea lui e ca la **liliac.** Numirea e uzitată în Câmpulung. E foarte bun contra păduchilor la vite.

Poate că-i **pilipinul,** cum se zice în alte locuri.

*

[8] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana Boicu.
[9] Com. de dl T. Oltean.
[10] *Şezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 9.

Pilipin = tilipin, un pomişor mic ca şi **caprifoiul,** face pomiţe roşii.

*

Tilipinul e un pomişor prin pădure, care are frunze ca şi **coleandru** şi floare albie ca la coleandru, numai se face floarea măruntă şi primprejurul crengii de **tilipin.**

Acest pom e de leac.

Coaja lui, de legat mieii primăvara la picioare când îi dor picioarele.

Poamele lui se fac mânânţele ca de soc şi roşii.

Ele sunt foarte greţoase şi când e rău omului la inimă (rânză) şi nu poate vărsa răutatea, poate lua poame de **tilipin** să înghită, că îndată va vărsa răutatea.[11]

*

Mărul-lupului se numeşte Daphne Mezereum în Broscăuţi.[12]

*

Tulichina (Daphne Mezereum)[13]; **tilipchinul**[14].

[11] Com. de Petru Ursul.
[12] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[13] Bartolomeu, p. 22.
[14] ***Buletinul***, p. 250.

321

Tisa.

(Taxus baccata L.)

Tisa, numită în unele părți din Ardeal-vania și Tis[1] e un arbure sau tufariu, care în timpurile vechi se afla într'un numer foarte mare prin munții de prin țările locuite de Români. De-un timp în coace însă arburele acesta din zi în zi ce merge devine tot mai rar și din ce în ce tot mai încheroit. Și asta din causă că, fiind lemnul seu foarte căutat și spre diferite scopuri întrebuințat, se taie și se stârpește vădând cu ochii.

Tisa, al cărei lemn e foarte tare, curat și de coloare roșietică, s'a întrebuințat și se mai întrebuințează încă și acuma, unde se mai poate afla, spre a se face dintrînsa tot feliul de cruciș, mai ales însă de celea ce servesc la sfințitul apei și când umblă preoții în Ajunul Bobotezei pe la casele oamenilor spre a le anunța Botezul Domnului în Apa Iordanului, apoi linguri

1) Dat. Rom. din Hațeg, com. de dl P. Olteau.

484. Tisa

(Taxus baccata L.)

Tisa, numită în unele părți din **Transilvania** și **tis**[1], e un arbure sau tufari care în timpurile vechi se afla într-un număr foarte mare prin munții de prin țările locuite de români. De-un timp încoace însă, arburele acesta din zi în zi ce merge devine tot mai rar și din ce în ce tot mai închercit. Și asta din cauză că, fiind lemnul său foarte căutat și spre diferite scopuri întrebuințat, se taie și se stârpește văzând cu ochii.

Tisa, al cărei lemn e foarte tare, curat și de coloare roșietică, s-a întrebuințat și se mai întrebuințează încă și acuma, unde se mai poate afla, spre a se face dintr-însa tot feliul de **cruciș**, mai ales însă de celea ce servesc la sfințitul apei și când umblă preoții în Ajunul Bobotezei pe la casele oamenilor, spre a le anunța Botezul Domnului în Apa Iordanului, apoi **linguri ciobănești** și **linguri de masă, sipete** sau **lădițe, balercuțe, furci de tors** și **fluiere.**

Toate obiectele acestea, făcute din lemn de **tisă**, au fost și sunt chiar și astăzi cele mai scumpe și mai căutate nu numai pentru trăinicia, ci totodată și pentru frumusețea lor.

[1] Dat. rom. din Hațeg, com. de dl P. Oltean.

În timpurile mai dinainte, când era mai multă **tisă** ca în timpul de faţă, se făceau dintr-însa chiar şi colţi de greblă, precum şi cuie, cu cari se drăniţeau casele românilor de la munte. Din **tisă împietrită** sau stătută foarte mult în apă unii români de la munte fac **cuţi** de ascuţit.[2]

În unele comune din **Dobrogea**, când se-ntâmplă de moare vreunul din neamul cel mai de aproape al unui mort, la şase săptămâni este obiceiul că atunci se dezgroapă mortul şi, dacă se găseşte cu faţa în jos, se zice că e **strigoi** şi îndată i se bate un par de lemn de **tisă** prin inimă, sau i se scoate inima şi cu ea se ung toţi membrii familiei, pentru că prin aceasta se crede că-i păzeşte ca să nu moară îndată şi neamurile rămase în viaţă.[3]

În unele comune din munţii **Moldovei**, jud. Suceava, din contră, există credinţa că nu e bine a se culca sub **tisă**, pentru că cel ce se culcă sub dânsa în scurt timp moare.[4]

Tisa adeseori se-ntrebuinţează nu numai spre producerea obiectelor susamintite, ci şi ca leac contra **turbei**, a **lungoarei** şi a **cruşitului la vite**.

Dacă vreun câne turbat a muşcat vreo vită, cei ce vor ca vita respectivă să nu turbe iau un **ram de tisă**, îl despoaie de scoarţă, îl rad cu un cuţit şi răzătura aceasta o dau apoi vitelor muşcate în mâncare. Făcându-se aceasta, se crede că vita muşcată nu turbă.[5]

Iară dacă îl muşcă pe vreun om cânele turbat, se crede şi se zice că e bine să beie zamă de lemn sau de scoarţă de **tisă**, că apoi nu i se-ntâmplă nemică.[6]

Contra **lungoarei** se ia lemn de **tisă**, se pune în foc să ardă şi, când începe acum a arde şi a se face tăciune, se toarnă pe dânsul oţet de vin şi cu oţetul acesta se afumă apoi bolnavul.[7]

Când **cruşesc vitele**, se rade **rădăcină de tisă** şi apoi, dându-li-se răzătura aceasta în sare ca s-o mânânce, **cruşala** încetează.[8]

În fine mai e de amintit şi aceea că, dacă cineva jură pe nedrept, **tisa** îl dă de gol.

Credinţa aceasta, aflătoare mai ales la românii din **Transilvania**, rezultă şi din următoarea doină poporană din ţinutul Năsăudului:

Zis-ai bade şi-ai zis câne,
Că n-ai dragă ca pe mine.
Dacă meri la făgădău
Iesu-ţi două-n drumu tău,
Le iubeşti în butu mneu,
Tu gândeşti că-mi pare rău.
Bădiţă, de-mi pare rău,
Usce-mni-se struţu mneu
Ca iarba pe lângă tău.

---

[2] Dat. rom. din Munţii Bucovinei, dict. de dl M. Ciupercovici şi dl Daniil Grigorovici, precum şi a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.

[3] T. T. Burada: **Datinele la înmormântări**, p. 53.

[4] Com. de dl Art. Gorovei.

[5] Dat. rom. din distr. Storojineţului, dict. de dl Daniil Grigorovici.

[6] Dat. rom. din Putna, dict. de Achilina Ursachi; Dim. Dan, în *Gazeta Bucovinei*: *Muşcătura de câne turbat se vindecă dând bolnavului de băut praf de lemn de tisă, amestecat cu apă sau altă băutură.*

[7] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Costan Raţiu.

[8] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Irina Ungurean.

Şi, bădiţă, rău de-mi pare
Usce-mni-se cununa
Ca iarba primăvara
Cân' o taie cu coasa,
Şi o greblă cu grebla!
- Haida, mândră, haida, blem
La vlădica să giurăm,
Dreptatea să ne-o aflăm!
Cân' o prins el a giura
***Tisa-n tiser** verde sta*
Şi de roauă se-ncărca.
Cân' o prins ea a giura
***Tisa-n tiser** se usca,*
De roauă se scutura.
- Las', mândră, nu mai giura
C' amu-ţi văd eu dreptatea,
Că dreptatea di la tine
Îi ca sârma de supţire
Cân' o tragi pân ac nu ţine![9]

*

Porunci Sfânta Mărie
La toţi pruncii ca să vie.
Şi toţi pruncii c-au venit,
Numai unul n-a venit.
Maica rău s-a năcăjit,
Pruncu-n braţe şi-a luat
Sus pe plai că mi-a plecat,
Sus pe plai
Picior de rai.
Maica rău s-a ostenit.
Puse jos, s-a odihnit
La umbră de lemn de fag.
***Fagul** umbra nu i-a dat,*
Maica rău s-a supărat
Şi din gur' a cuvântat:
*Fire-ai, **fage**, blăstămat*
Şi de mine şi de fiu!
Bată vântul, ori nu bată
Frunza ta să ţi se bată!
Pruncu-n braţe şi-a luat

[9] Victor Onişor, *op. cit.*, p. 62.

Şi pe plai iar mi-a plecat,
Sus pe plai
Picior de rai.
Maica rău s-a ostenit,
Puse jos, şi-a odihnit,
La umbră de lemn de ***plută*** *(= plop piramidal).*
Pluta *umbră nu i-a dat*
Maica rău s-a supărat
Şi din gur' a cuvântat:
- Fire-ai, ***plută,*** *blăstămată*
Şi de mine şi de fiu,
Bată vântul, ori nu bată,
Frunza ta să ţi se bată!
Pruncu-n braţe şi-a luat
Sus pe plai că mi-a plecat,
Sus pe plai,
Picior de rai.
Maica rău s-a ostenit
Puse jos de-a odihnit
La umbră de lemn de ***tisă***
Tisa *umbră că i-a dat.*
Maica că s-a bucurat
Şi din gur' a cuvântat:
- Fire-ai, ***tisă,*** *blagoslovită*
Şi de mine şi de fiu!
Bată vântul ori nu bată,
Frunza ta să nu se bată!
Pruncu-n braţe şi-a luat
Sus pe plai că mi-a plecat,
Sus pe plai
Picior de rai,
Din piatră-n piatră-a călcat
Piatra-n trei s-a despicat,
Şi-un izvor s-a revărsat
Un izvor de vin roşu,
Un izvor de mir cel bun
Şi-un izvor de lapte dulce.
Cu vinul l-a botezat,
Cu mirul l-a miruit,
Cu laptele l-a scăldat.[10]

[10] Din Transilvania, comitat. Făgăraş, com. Voila, com. de dl Al. Viciu, prof. în Blaj.

*

Ceteră de lemn de munte
Gura mea nu spune multe,
Ceteră de lemn de tei
Gura mea le spune ce-i,
Ceteră de lemn de tisă
Gura mea le spune scrise.[11]

*

Despre **tisă**, de ce e iarna şi vara verde [12].

*

Dacă este cineva foarte bolnav şi nu se poate nici scula, nici muri, atât copil, cât şi bătrân, se pune lemn de **tisă** la foc ca să fiarbă şi se face dintr-însul scăldătoare şi cu aceasta îl scaldă. Şi dacă nici aceasta nu-i ajută nemică, apoi face scăldătoare din **lemnul-ciutei** şi-l scaldă într-aceasta, şi apoi, dacă are să trăiască, îndată se rădică, iar de nu, îndată moare.

Tcisă = tisă.[13]

*

Tisa (Taxus baccata L.[14]) e foarte rară în Bucovina, abia se cunoaşte, când e tânără, de **bradul-alb**.

[11] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.
[12] Să se vadă **Legendele Maicii Domnului**.
[13] Dict. de Pachiţa Buzilă, din Frătăuţul vechi.
[14] Defin. de Otto Petrino.

485. Titva
(Cucurbita Lagenaria L.)

93

Titva
(Cucurbita Lagenaria L.)

Titva, numită altmintrelea şi Cucurbetă, Curcubetă, Tidvă, Tigvă, Tâlv, Tiugă, Tivdă şi Troacă, lat. Cucurbita Lagenaria L. sau Lagenaria vulgaris Ser. 1) e un fel de Bostan în forma unui ulcior sau mai bine zis a unei titve de om cu grumazul lung şi supţire.

Ea se samănă prin bostănării 2) şi prin grădini înainte de ce a prins a tuna, fiindcă în casul acesta se face mai mare. 3)

După ce s'a copt şi s'a cules de pe câmp se lasă ca să se usuce bine. Iar după ce s'a uscat de ajuns, se rătează la gât, se scot toate maţele dintr-însa, se curăţeşte cumsecade pe dinuntru şi

1). Panţu: Vocab. p. 13; şi com. de dl Tud. Pamfile.

2). Sub cuv. bostănărie se'nţelege locul, unde samănă oamenii Pepeni. De ordinar bostănăriile se fac întâiu unde se desţelinează locurile. În capătul bostănăriei dinspre drum se samănă Bostani, Tărtăguţe de cele cu bube, bune de pus la feresti ca frumuseţe, iară în colo Pepeni, Mălaiu-tătărăsc şi Floarea-soarelui.

3). Dat. Rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: „Tâlvul se pune înainte de-a tuna, căci se face mare."

Titva, numită altmintrelea şi **cucurbetă, curcubetă, tidvă, tigvă, tâlv, tiugă, tivdă** şi **troacă**, lat. Cucurbita Lagenaria L. sau Lagenaria vulgaris Ser.[1], e un fel de **bostan** în forma unui ulcior sau mai bine zis a unei titve de om cu grumazul lung şi supţire.

Ea se samănă prin **bostănării**[2] şi prin grădini, înainte de ce a prins a tuna, fiindcă în cazul acesta se face mai mare.[3]

După ce s-a copt şi s-a cules de pe câmp, se lasă ca să se usuce bine. Iar după ce s-a uscat de ajuns, se rătează la gât, se scot toate maţele dintr-însa, se curăţeşte cumsecade pe dinuntru şi

[1] Panţu: Vocab., p. 13; şi com. de dl Tud. Pamfile.

[2] Sub cuv. **bostănărie** se-nţelege locul unde samănă oamenii **pepeni**. De ordinar, **bostănăriile** se fac întâi unde se desţelinează locurile. În capătul **bostănăriei** dinspre drum se samănă **bostani, tărtăguţe** de cele cu bube, bune de pus la fereşti ca frumuseţe, iară încolo **pepeni, mălai-tătărăsc** şi **floarea-soarelui**.

[3] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: *Tâlvul se pune înainte de-a tuna, căci se face mare.*

apoi, fiind coaja ei foarte tare şi trainică, se fac un fel de vase dintr-însa, numite asemenea **titve** sau **tivde**, cari se-ntrebuinţează, ca şi ulcioarele, spre diferite scopuri, precum: spre a pune într-însele seminţe de flori, răsaduri, ba o samă le întrebuinţează chiar şi spre a duce lapte de vânzare şi apă când se află în câmp la muncă.[4] **Titva** sau **tiuga** se-ntrebuinţează de altmintrelea şi ca leac.

Aşa, dacă cineva e muşcat de un câne turbat, face **44** de **tuturigi** de **coajă de tiugă**, le înşiră pe toate pe aţă, le poartă la gât 44 de zile, şi apoi nu turbă.[5]

O samă de băieţi din **Moldova**, jud. Tecuci, însă, când **tivdele** sunt coapte, iau o **tivdă** şi, tăind-o în două, zic că e coleză. Îi pun apoi păr de cal în loc de strune şi cântă într-însa.[6]

Titva sau **tivga** a dat în decursul timpului naştere la mai multe zicale şi proverbe, precum:

Când creşte tigva? şi când i se strâmbă gâtul? sau:

Când a crescut tigva şi când i s-a strâmbat gâtul? se zice pentru cei ce, fără vreme, se socotesc că au ajuns la cea mai mare destoinicie.

În tivgă sacă cât sufli, nu poţi să o umfli; se zice despre cei proşti.

Din tivgă amară în zadar iei sămânţă; adică din cele proaste.[7]

Lesne a atârna tivga de coadă, dar anevoie a o purta; adică: e lesne a se însura, dar anevoie a purta greutatea căsătoriei.[8]

Şoarecele în gaură nu încăpea
Şi tivga după el târa; şoarecele nu încăpea pe gaură şi şi-o legat şi-o tigvă (tivgă) de coadă.

Vede că nu încape singur pe gaură şi-şi mai leagă şi tivgă de coadă; se zice pentru cei ce se însărcinează peste puterea lor, şi mai ales pentru cei ce se însor în sărăcie.[9]

A avea cap tigva (chiulac); a) a fi deştept, chibzuit; b) se zice în bătaie de joc omului prost, care se crede deştept.[10]

Cu pleşuvul, când vorbeşti,
Tigva să nu pomeneşti, sau
Cu pleşuvul, când vorbeşti,
Tigva să nu pomeneşti,
Căci noi râdem de-unu, doi
Şi patruzeci râd de noi.

Reamintirea cusururilor sale îi este întotdeauna displăcută omului.[11]

E tânăr, şi s-o mai face,
Tigva de i se va coace; se zice pentru omul prost.[12]

Şi-a găsit hârbul căpacul,

---

[4] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[5] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[6] Com. de dl Tud. Pamfile.
[7] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 295-296.
[8] *Idem de eadem*, p. 428.
[9] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 661.
[10] *Idem de eadem*, vol. II, p. 50.
[11] *Idem de eadem*, vol. II, p. 677-678.
[12] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. II, p. 769.

Tigva dopul şi lelea bărbatul; se zice când un prost îşi găseşte tovarăş, şi mai ales pentru soţii cari sunt deopotrivă răi.[13]

Stă ca tivda peste gard; se zice despre femeile cele rele.

Tivga nu merge de multe ori la apă, că ori se sparge, ori crapă.

Tivga merge la apă până se sparge.

Tivga nu duce de multe ori la apă şi se sparge.

Tivga nu merge de multe ori la apă, căci i se rupe gâtul.

Tivga nu merge de multe ori la apă:

Ori i se rup băierile şi scapă

Ori se loveşte de ceva şi crapă.

Îi merge tigva până la nouăzeci şi nouă de ori la apă, da' la o sută oară se-nfundă; adică cele slabe curând se strică. Cine umblă cu înşelătorii şi minciuni, într-un cuvânt, cel cu apucături rele, trebuie să o păţească, în cele din urmă.

Şi-a găsit tivga dopul.

Tivga cu aşternutul şi ulciorul cu priminelele; pentru o femeie fără rost, lipsită de orice orânduială.

S-a umplut tivga; arată dezbinarea între două persoane.

Tivgă-goală; adică om prost.[14]

Tivda-i mare, dar sămânţă n-are; cap de om prost.[15]

[13] *Idem de eadem*, vol. III, p. 573.

[14] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. IV, p. 148-151.

[15] Com. de dl Tud. Pamfile.

382

Toporaşul.

(Viola tricolor L.)

Mai toate Viorelele, câte li-s Românilor cunoscute după nume, au floare unicoloră. Numai una singură se deosebeşte de celelalte prin aceea că floarea ei are de regulă mai multe colori şi mai ales albă, galbănă şi viorie. Şi aceea e:

Barba-împăratului, numită altmintrelea şi Catefeluţă, Guşa-găinii, Micşunea, Panseluţe-de câmp, Smintitoare, Surori, Toporaş, Trei-crăiese, Trei-fraţi-pătaţi şi Trei-surori.[1]

Despre această floricică, care creşte mai cu samă pe arături, pe priloage şi pe câmpurile cele sterpe, există la românii din Bucovina, com. Solca, următoarea legendă:

„Zice c'a fost odată un împărat şi-o împărăteasă, cari aveau trei fiice, una mai voinică, mai frumoasă şi mai isteaţă decât alta.

[1] P. S. Aurelian, în *Columna lui Traian*, an. I, Bucureşti, 1870, nr. 16; Porcius: **Flora**, p. 174; dr. Grecescu: **Conspect**, p. 89; Panţu: **Vocab.**, p. 51; dat. rom. din Bucovina; şi a celor din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: *Guşa-găinii este o floare ce samănă cu tămâioara, dar floarea ei este în trei feliuri: albă, galbănă şi vânătă. Guşa-găinii se zice şi* **smintitoare**, *căci floarea ei este opăcită, făcută urât.*

486. Toporaşul
(Viola tricolor L.)

Şi fiindcă surorile acestea erau aşa de isteţe şi de frumoase, că la soare te puteai uita iar la ele ba, de-aceea nişte smei, cari locuiau în vecinătatea împărăţiei împăratului aceluia, le-au fost peţit de mai multe ori, însă părinţii lor n-au voit nicidecum să le deie după dânşii.

Temându-se mai pe urmă împăratul ca nu cumva **smeii**, *de ciudă că n-a voit să-şi deie fiicele după dânşii, să vie într-o zi pe neaşteptate şi să le fure, le-a dat un palat deosebit spre locuinţă şi-a pus pe mai mulţi ostaşi să le păzească, să nu iasă nicidecum din palat afară, şi mai ales când nu va fi el acasă.*

Nu mult după aceasta, s-a dus atât el, cât şi împărăteasa de-acasă la o serbare mare ce avea să se serbeze într-un oraş din apropiere.

Fetele, văzând că s-au dus părinţii lor de-acasă şi fiind ziua aceea o zi foarte frumoasă şi plăcută, s-au pus cu binele pe lângă ostaşi, rugându-i ca să le lase puţin la primblare prin grădină, căci s-au urât a sta atâta închise.

Ostaşii, dintru început, nu voiră odată cu capul să le lese. Mai pe urmă însă, văzând că-i roagă necontenit, s-au înduplecat şi le-au lăsat.

Iată însă că nu mult după ce le-au lăsat ei şi-au ieşit fetele la primblare, vin şi smeii ca să le mai peţească încă o dată şi, văzând că împăratul şi împărăteasa îs duşi de-acasă, iar fetele se primblă prin grădină, le răpiră pe tustrele şi se duseră cu dânsele la palaturile lor.

Întorcându-se trei zile după aceasta împăratul şi împărăteasa de la serbare şi aflând că **smeii** *le-au răpit fiicele, aşa de tare ce s-au supărat, că nu ştiau pe ce lume-s de scârbă.*

Mai ales însă împărăteasa aşa de tare ce s-a mâhnit, că îndată s-a şi băgat în odaia sa şi s-a înveninat de durere şi de jele.

Văzând împăratul că împărăteasa şi-a luat viaţa din pricina răpirii fiicelor sale, s-a încătrănit şi mai tare. A poruncit după aceea să-i aducă pe ostaşii păzitori şi să se pedepsească cu moarte pentru că nu l-au ascultat, ci au lăsat pe fiice să iasă din palat la primblare.

Şi cum a poruncit, aşa s-a şi întâmplat. Ostaşii păzitori au fost prinşi, judecaţi la moarte şi apoi împuşcaţi.

***Smeii**, la rândul lor, cum s-au văzut acasă cu fiicele împăratului, să fi prins pe Dumnezău de-un picior şi tot nu s-ar fi bucurat aşa de tare. Şi de-aceea au şi hotărât ei ca după o săptămână să facă nuntă şi să se cunune cu dânsele.*

Fetele însă nu voiră în ruptul capului să se mărite după **smei**. *Dimpotrivă, hotărâră ca mai bine să moară, decât să se cunune cu dânşii.*

Împlinindu-se săptămâna de la răpirea lor şi fiind acuma toate gata de nuntă, s-au pregătit şi **smeii** *ca să se cunune.*

Iată însă că, pornindu-se şi mergând ei la locul de cununie, fetele, dintre cari una se făcu albă ca păretele, alta galbănă ca ceara şi a treia vânătă ca porumbrica de mânie şi cari aveau la sine un fel de băutură vrăjită ce-o căpătaseră de la o babă, care se afla din întâmplare în grădina împărătească, când au venit şi le-au răpit **smeii**, *băură pe furiş din băutura aceea şi, cât ai bate în pălmi, se prefăcură tustrele într-o floare mititică. Iar smeii rămaseră cu buzele umflate în mijlocul drumului. Şi deoarece surorile acestea s-au fost sfătuit mai nainte ca ele, orişiunde vor fi, să fie totdeauna la un loc, nedespărţite una de alta, de-aceea şi floricica în care s-au prefăcut ele şi care de-atunci încoace se numeşte* **surori, trei-surori** *sau* **trei-crăiese**, *are în vârvul fiecărui lăstar câte-o*

floricică ce constă din câte trei foiţe, şi anume: una albă, a doua galbănă şi a treia viorie, cari însemnează cele trei surori.[2]

Românii din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, când li se fură ceva din casă sau de pe lângă casă, iau **toporaş** sau **guşa-găinii**, după cum numesc ei floricica aceasta, o plămădesc în rachiu şi rachiul acesta îl dau apoi de băut celor pe cari au ei prepus că le-au furat, în credinţă că, făcând-o aceasta, hoţul spune singur că a furat. Iar când pun ei floricica în rachiu, zic aşa:

- *Cum nu se poate ţinea găina de râcâit, aşa să nu se poată reţinea hoţul să nu spuie că a furat şi ce a furat!*

Tot la românii din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, este datină, când văd că putineiul în care bat laptele, sau mai bine zis smântâna, ca să scoată unt, se deoache şi nu mai scoate unt, să-l opărească cu zama în care s-a fiert **guşa-găinii, podbal** şi **boz**, zicând aşa:

- *Cum iasă **podbalul şi guşa-găinii** de curând, aşa să iasă şi untul de iute!*[3]

*

Surorile. Zama frunzelor fierte ale acestei plante sunt foarte bune pentru **sclintituri.**[4]

*

Toporaşul.[5]

[2] Com. de Ilie Torouz, stud. gimn.
[3] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[4] Auzit de la o româncă din Poiana-Negrii.
[5] *Familia*, an. XXIX, p. 199; *Şezătoarea*, VII, p. 148 (legenda vine la Viola odorata).

487. Trandafirul-de-câmp
(Rosa canina L.)

Ruja-rug-trandafir. 125

De-aşi veni, bade, că-i veni,
Peană verde ţi-aşi găti,
Tot cu flori cu bobocei
Înfloriţi ca ochii tei.
Cu ruşeţa rugului
Din mijlocul străzului;
Cu ruşeţa liliei,
Cu dorinţa inimii.
Şi te-aşi aştepta pe prag,
Să vedi cât îmi eşti de drag.
Cu rochie cumpărată,
Dela târg din albă satră;
Cu rochie dalbă cu flori
Ca la Paşti în sărbători,
Şi cu dor, cu dor bădiţă,
Şi cu miere pe guriţă.
Dar tu bade nu-i veni,
Că tu mândru ţi-i chichi
Tot cu flori cu bobocei
Înfloriţi ca ochii tei.
Cu ruşeţa rujilor,
Să fii drag drăguţelor
Cu floriţa liliei
Cu dorinţa inimii,

Spun românii că la început, când s-au adunat toate lemnele şi au ţinut **sesie**: care să fie împăratul lor, a luat Dumnezeu cuvântul şi a îmbiat pe **viţa-de-vie** sau **via** (lat. Vitis vinifera L., germ. der edle Weinstock, die Weinrebe) cu această demnitate. Însă **via** a răspuns că nu poate primi, deoarece ea face poamă şi din poama ei se face **vin**, care e pentru toată trebuinţa, şi aşa are ea destulă greutate pe capul său, nu poate să mai ia şi grijile împărăţiei.

Văzând Dumnezeu că **via** nu se prinde a fi împărat, a îmbiat pe **maslin**, numit altmintrelea şi **oliv** (lat. Olea europaea L., germ. der echte Oelbaum). Însă nici **maslinul** n-a primit această onoare, deoarece şi el e la toată trebuinţa, spre exemplu, când se face vreun pom sau vreo masă întru pomenirea celor morţi, trebuie să fie şi **masline**, atât în pom, cât şi la masă.

Văzând acestea, a îmbiat Dumnezeu pe **trandafirul-de-câmp**, numit altmintrelea şi **câcădâr** (lat. Rosa canina L., germ. die gemeine oder Hundsrose) cu titlul de împărat al lemnelor. Trandafirul de câmp a primit bucuros şi de atunci a rămas el împărat peste toate lemnele, câte se află pe faţa pământului. De-aceea au românii obiceiul să pună în sara spre **Sân-George** rămurele verzi de trandafir la ferestrele caselor şi-n **glii**, pe stâlpii porţilor şi-ai portiţelor, pe capetele streşinelor de la case, pentru că de dânsul, şi prin urmare de casă, nu se poate apropia nici un

spirit necurat.[1] Ba, mulţi români îl plantează în livezile lor, pentru că **trandafirul-de-câmp** e binecuvântat de Dumnezeu şi are dar de la dânsul să depărteze toate relele.[2]

Când un copil mic nu poate umbla, deşi e destul de vârstnic pentru aceasta, românii despică una din ramurile mai groase ale trandafirului-de-câmp, fără însă a-l smulge din pământ, şi petrec copilul de trei ori prin această despicătură. Apoi leapădă cămaşa de pe copil şi, aruncând-o pe trandafir, o lasă acolo pentru totdeauna.

Poporul crede că peste câteva zile copilul va umbla cumsecade. Aşa s-a vindecat Pelagia, fiica lui Vasile Ungurean din Ilişeşti, care, în vârstă de patru ani, nu putea încă umbla, iar după ce a fost tratată în modul amintit, îndată a prins a umbla; aşa spune tatăl ei.

Fructele trandafirilor de câmp, care în limba poporului se numesc **câcădâre**, se-ntrebuinţează ca medicament în contra durerii de pântece la copii. Aceste fructe se fierb în apă ne-ncepută şi zama lor se dă de băut copiilor, cari, după cum se zice, se vindecă îndată.[3]

Aceste pomiţe se mai întrebuinţează şi în contra **năduşelei**. Oamenii le strâng adică pe iarnă şi le uscă, iar când le trebuie, le fierb şi zama o beu cu sau fără zahar.[4]

Tot pentru această boală amestecă alţii **câcădârele** cu **dumbravnic** (lat. Melittis Melissophylum, germ. das Immenblatt) cu **mintă-neagră** sau **pipărată** (lat. Mentha piperita, germ. die Pfefferminze) şi cu floare de **păducel** (lat. Crataegus Oxyacantha, germ. das gemeine Weissdorn oder das Mehlfässchen), le fierb la un loc şi beu zama lor dimineaţa pe nemâncate, dacă e vreme bună. Când e vreme rea, cred româncele că acea zamă nu e de leac.[5]

Copilele încă strâng fructele trandafirului, le-nşiră pe-o aţă şi le poartă la grumaz în loc de mărgele. **Floarea** se întrebuinţează în contra **durerii de ochi**.

Oamenii o culeg, o pun într-o sticlă cu apă proaspătă, neîncepută, şi cu această **apă de trandafir** îşi spală ochii. Ei spun că în scurt timp le trece durerea.

Spinii se întrebuinţează contra **tragănului**[6] la vite. Românii bat spini de aceştia în tragăn, care îndată începe a coace şi nu peste mult sparge şi se vindecă.[7]

Lemnul trandafirului e bun pentru **păducei** la picioare. Pentru a scăpa iute de această boală, românul taie mărunt lemnul de trandafir, îl pune să fiarbă bine în apă şi, după ce a fiert, îl toarnă cu apa într-o covăţică sau în alt vas unde-şi vâră picioarele. Apa trebuie să fie cât se poate de fierbinte, căci păduceii numai aşa se pot vindeca mai degrabă.[8]

Rămurelele tinere sunt bune pentru cei stricaţi de **vântoase** şi cari din cauza aceasta capătă ameţeală de cap. Descântătoarea, care voieşte să vindece pe cei stricaţi de **vântoase**, se scoală desdemineaţă până nu răsare soarele, într-o zi de sec, când se pişcă luna, adică atunci când luna a trecut de jumătate, ia apoi pâne şi sare şi se duce la trandafir.

---

[1] Dictat de Vasile Ungurean, român din Ilişeşti.
[2] Dictat de M. Molociu, româncă din Calafindeşti.
[3] Dictat de V. Ungurean.
[4] Dictat de Ruxanda Ienachievici, descântătoare din Siret.
[5] Dictat de M. Molociu.
[6] Despre această boală, vezi mai pe larg în articolul nostru despre **boi**.
[7] Dat. şi cred. rom. din Ilişeşti, com. de V. Ungurean.
[8] Dictat de M. Molociu.

Ajungând aici, pune pânea şi sarea lângă tulpina trandafirului, apoi, bătând trei mătănii, îl soroceşte şi zice:

Eu te sorocesc cu pâne şi cu sare
Şi cu sfintele mătanii
Iar tu să lecuieşti (pe cutare),
Să-i dai leac,
Sănătate şi veac!

Apoi ia **cinci** sau **şepte** sau **nouă** rămurele de trandafir şi le duce acasă, unde le taie mărunţel şi le pune să fiarbă în apă ne-ncepută. În această apă scaldă pe cel stricat de **vântoase** de trei ori pe zi, şi anume: dimineaţa, până nu răsare soarele, la prânz, până nu e soarele drept la amiază, şi sara, până nu sfinţeşte soarele.

Nu e bine nici a se adăuga, nici a se arunca ceva din apa în care s-a scăldat o dată cel bolnav, ci ea se toarnă iară în oală. După a treia scaldă, ia descântătoarea această apă cu oală cu tot şi o duce, fără să vorbească şi fără să se uite înapoi, de o aruncă într-o apă curgătoare.

Toată procedura aceasta se numeşte **a lua noii de la trandafir**.[9]

Vrăjitoarele întrebuinţează rămurelele cele tinere ale acestui trandafir şi la o mulţime de vrăji, mai ales când voiesc să **desfacă** cuiva de **ursită**. Aşa se zice că vrăjitoarea, care voieşte să scape de la moarte pe vreo nevastă ursită sau pe vreun bărbat ursit de altă vrăjitoare, taie câteva rămurele tinere din acest trandafir, le aduce acasă şi le pune să fiarbă în apă ne-ncepută, dimpreună cu un pieptene şi cu alte obiecte fărmecătoare.

După ce aceste lucruri au fiert bine, mai rosteşte vrăjitoarea nişte cuvinte de vrajă, dă zama de băut celui ursit, care se însănătoşează îndată după ce a băut.[10]

În fine, **trandafirul-de-câmp** sau **câcădârul** se crede a fi bun şi în contra **ceasului celui rău**, după cum arată un descântec, în care, pe lângă multe altele, zice descântătoarea şi acestea:

Cu nouăzeci şi nouă
De mături de câcădîr
Te-oi zgăria
Şi te-oi spăria
Să te duci în marea mare,
Şi cum s-aşază piatra-n apă
Aşa să se aşeze răul ...[11]

*

Trandafirul: Buba albastră se poate constăta din împrejurarea că mai întâi se arată - loc numit nu este - ca un fir de bob, iar dacă încape la carne, creşte mare şi se lăţeşte rănind mereu. După aceasta membrul atăcat începe a se umfla, iar buba, prinzând rădăcină la os, aruncă - din măduvă - zamă galbănă. În cazul de pe urmă, se deschide în membrul atăcat o gură ca un vârf de fus. Buba descrisă e mai fatală decât favoritoare, pentru că în stadiul ultim se curează numai excepţionalminte, pe când la început se trătează aşa:

Cel morbos e oprit de la mâncări grele şi aromate; trebuie să se abţină şi de la folosirea băuturilor spirtoase (mai ales vin şi rachiu tare). Dacă pacientul e pătimaş în băuturi, i se poate

[9] Dictat de Catrina Ţurcan, descântătoare din Siret.
[10] Credinţa româncelor din Ciudei.
[11] Vezi desc. de ceas **rău**, publ. de subsemnatul în ***Amicul familiei***, anul II, nr. 5, p. 57.

concede din când în când a bea rachiu moale, dar totdeauna încălzit şi îndulcit. Observând pacientul acestea, va mai folosi următoarea legătoare:

Se va lua smântână proaspătă, care se fierbe lin, fără a se afuma. Îndată ce începe a fierbe smântâna, se pun în ea, spre fierbere, următoarele flori: **trandafir** (Rosa alba), **romoniţă-bună** (Matricaria Chamomila) şi **nalbă-de-grădină** (Althaea rosea). Când au fiert acestea bine, se toarnă pe ele şi puţină **făriná de grâu**, ca din toate acestea să căpătăm un pap moale, care se acomodează pe o râză foarte curată, lăsându-se a se răci puţin. După acestea, se spală rana cu apă călduţă, se pune pe rană floare de **bostan** (Cucurbita Pepo), aplecându-se apoi legătoarea, în stare suferibilă.

Tot la 24 de oare legătoarea se re-noieşte. Ca să sufere sau nu legătoarea, se poate deduce din roşirea ori albirea ranei. Când legătoarea e de folos, rana albeşte şi durerile alină; iar când nu, aceea devine roşie şi durerile de nesuportat.[12]

*

Trandafir-rosă; rujă-rosă[13] (ung. rózsa):

Cărăruşă pintre fagi
Făcută de oameni dragi,
Şi când a fost la luat
Părinţii nu i-o lăsat,
Şi ei rău s-o supărat
Şi de mână s-o luat
Şi-n fântână s-o ţipat
În fântâna cea rotundă,
Unde-i apa mai afundă.
Şi de-acolo i-o luat
Şi-n ţintirim i-o-ngropat
Pe el în ţintirim
Şi pe ea din jos de drum.
Şi din ea şi-o otăvit
*O **rujuţă** mândră, plină,*
Ce-o poartă fetele-n mână
Şi din el şi-o otăvit
*Un **ruguţ** mândru-nflorit*
***Ruguţ'** atâta s-o-ntins*
Până pe rujă o cuprins.[14]

*

Doină:

***Trandafir** cu frunza rară,*
Badea-i mânios de-asară
Pin' ce n-am ieşit afară.
Da' să fie, ce să-i fac,
Vie-n casă, dacă-i plac![15]

*

Doină:

Vin' bădiţă de la şcoală
Vin' acasă şi te-nsoară
Că-ţi stă bine însurat
*Ca **trandafirul** plecat,*
Şi-ţi stă bine cu nevastă
Ca trandafiru-n fereastră.
Lasă-te de-nvăţătură
Vin' la puica să-ţi dea gură.[16]

---

[12] Vasiliu Rebrean: ***Medicini poporale româneşti***, publ. în ***Ungaria***, revistă socială, ştiinţifică, literară, Cluj, 1892, an. I, p. 331 şi 332.

[13] M. Pompiliu: **Graiul**, *cit.* p. 1016.

[14] V. Alesiu: ***Poesii populare***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXIII, Bucureşti, 1890, p. 807.

[15] Din Transilvania, com. de T. Oltean.

[16] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.

*

Doină:

Trandafir moldovenesc
Te-aş iubi şi nu-ndrăznesc.
Trandafir de la Moldova
Te-aş iubi şi nu-ţi ştiu vorba.
Trandafir moldovenesc
Doamne, de mult îmi doresc
Cu mândra să mă-ntâlnesc
Două vorbe să-i vorbesc
Apoi să mă despărţesc.[17]

*

Trandafir de pe cetate
Spune maicii sănătate,
Că de mine n-are parte,
N-are parte, că-i departe.[18]

*

Doină:

Trandafir după hinteu
Spune la iubitul meu,
Că mie nu mi-i de el
Ca şi lupului de miel.[19]

*

Doină:

- Mândră, floare trandafir,
Lasă-mă să rump un fir.
- Rumpe, mândră, cât îi vrea
Trandafir din pana mea.
- Bade, prin pădurea deasă,
Dracu-nainte să-ţi iasă
Mâna stângă
Să ţi-o frângă
Mâna dreaptă să ţi-o rumpă
Să ţii frâul cu dinţii
Să mâi murgul ca muţii.[20]

*

Doină:

Bade, trandafir supţire
Vrut-ai să mă scoţi din fire,
Dar eu m-am purtat mai bine
Şi te-am scos eu pe tine.[21]

*

Doină:

[17] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.
[18] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.
[19] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.
[20] Din Transilvania, com. de P. Beşa.
[21] Din jurul Blajului, Ardeal.

Trandafir de pe cetate
Spune badei sănătate
Că de mine n-are parte
Ca şi diacul de carte.

Trandafir de pe hinteu
Spune iubitului meu
Că mie nu mi-i de el
Ca şi lupului de miel.[22]

*

Horă:

*- Bade, pană, **trandafir!***
Lasă-mă să-mi rump un fir!
- Rumpe, mândră, cât îi vrea
Trandafir din pana mea![23]

*

Horă:

*- Bade, pup (trup) de **trandafir,***
Lasă-mă să rump un fir!
- Rumpe, mândră, cât vei vrea,
Dar numai pe sama mea.[24]

*

*- **Trandafire**, n-ai mai fi,*
Nici în cale-ai înflori!
- Da de ce să nu mai fiu,
Că mă pun fetele-n brâu
Şi mă poartă pe la râu.

Io-s floarea nevestelor,
***Bujoru**-a feciorilor,*
***Busuiocu**-a fetelor,*
***Minta-creaţ'** a babelor.*[25]

*

Trandafire
N-ai mai fire!
- Dar pân' ce să nu mai fiu,

Că mă pun neveste-n brâu
Şi fetele la berbiţă
Şi popa la chedelniţă![26]

*

Doină:

Spune bade-adevărat,
Pentru cine m-ai lăsat?
*Pentru **ruja** dintre spini*
Pentru hâda din vecini.[27]

*

[22] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.
[23] Din jurul Năsăudului.
[24] Din Blaj, în Transilvania.
[25] Vezi: ***Amicul poporului***, redact. de Sigismund Victor Pop, an. I, Pesta, 1867, p. 256. Această poezie pop. seamănă a fi din Ardeal, căci nu se spune de unde-[i] culeasă.
[26] Ioan Poruţ: ***Doine din Ardeal***, publ. în ***Şezătoarea***, de Vulcan, an. V, p. 173.
[27] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.

Pi la noi pe vale-n sus
Trandafir cu multe ruji.
Da pe alea cin' le-o pus?
Da bădiţa când s-o dus.
Da ăla cin' l-a purta?
Da badea când s-a-nturna.[28]

*

*Rumpe **ruja** până-i verde,*
Pune-o-n clop, că ţi se şede,
*Rumpe **ruja** până-i plină,*
Pune-o-n clop, că îţi stă bine.[29]

*

Cine trece pe uliţă?
Trandafir** şi-o **rujuliţă;
Trandafir e badea meu,
***Rujuliţă** voi fi eu.*[30]

*

Fonfiul şi **trandafirul**:

Frunză verde de pe plai
Cu dor mare aşteptai
Să vină luna lui mai
Să-nfloară florile-n rai.
Luna lui mai a venit
Florile au înflorit,
Dar se mustră florile,
Se ceartă surorile.
Fiecare sorioară,
Cum că-i mai frumoasă joară.
Câte flori îs pe pământ,
Toate merg la jurământ,
*Numai **floarea-soarelui***
Şede-n poarta raiului
Şi judecă florile
Ce-or făcut miroasele?
Şi întreabă graţioasă
Care floare-i mai frumoasă?
Două flori acum s-aleg
Şi-naintea doamnei merg.
***Fonfiu** din gură grăieşte:*
Eu sunt floare mai frumoasă
Când e iarna mai geroasă
La mine vin nânăşiţe
Şi mă culeg în cătrinţe
Şi mă pun în cununiţă
Şi la voinici în căiţă
Şi mă bagă după masă
Şi mă strigă jupâneasă.
Câte pocale venea
Toate la mine-nchina ...
***Trandafiru-acum** grăieşte*
Şi la faţă se roşeşte:
- Eu sunt floare mai frumoasă
Când e vara mai văroasă
Că mă taie domnii mari
Şi mă pun în buzunari
Şi mă ţin pe zile mari...
Şi mă pun pe leţitari.[31]

*

[28] Mândrescu, p. 78.
[29] Mândrescu, p. 124.
[30] Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 139.
[31] De la Ştefan Ţarina, din Păuceneşti, din *ms.* lui I. Pop Reteganul.

În Solnoc-Dobâca din Ardeal se-ntrebuinţează şi numirea la plural **trandafire**.

*Multe **trandafire***
La frunze subţire.[32]

*

Trandafirul, mai ales în poezia poporană, se numeşte foarte adeseori şi **floare-domnească**, pl. **flori-domneşti**.

*

*Pentru tine, **rujă-plină**,*
Nici n-am somn, nici n-am odihnă,
*Pentru tine, **rujă-creaţă**,*
Nici n-am somn, nici n-am viaţă.[33]

*

De-aş şti bade că-i veni,
Peană verde ţi-aş găti,
*Tot cu flori cu **bobocei***
Înfloriţi ca ochii tăi,

Şi mai departe:

Că tu mândru ti-i chiti
Tot cu flori cu bobocei
Înfloriţi ca ochii tăi.
*Cu **rujiţa rujilor***
*Cu **rujiţa rugului***
Din mijlocul stratului;
*Cu **rujiţa liliei***
Cu doruţu inimei ...

Să fii drag drăguţelor
*Cu floriţa **liliei***
Cu doruţu inimei ...[34]

*

Tot în **Transilvania** există şi dem. **rujuţă**.

*O **rujuţă** mândră, plină,*
Ce-o poartă fetele-n mână.[35]

*

Rujă-rug-trandafir:

De-aş şti bade, că-i veni,
Peană verde ţi-aş găti,
*Tot cu flori cu **bobocei***
Înfloriţi ca ochii tăi.
*Cu **rujiţa rugului***
Din mijlocul stratului;
*Cu **rujiţa liliei**,*
Cu doruţu inimii.
Şi te-aş aştepta pe prag,
Să vezi cât îmi eşti de drag.
Cu rochie cumpărată,
De la târg din albă şatră;
Cu rochie dalbă-n flori
Ca la Paşti în sărbători,
Şi cu dor, cu dor bădiţă,
Şi cu miere pe guriţă.
Dar tu, bade, nu-i veni,
Că tu mândru ti-i chichi

[32] ***Familia***, an. XXIII, 1887, p. 330.
[33] Iarnik-Bârsan, p. 16.
[34] V. Alesiu: ***Poezii pop.***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXII, Bucureşti, 1889, p. 1113; şi Iarnik-Bârsan, p. 70.
[35] *Idem de eadem*, p. 808. **Rujuţă** = rosă.

Tot cu flori cu bobocei
Înfloriţi ca ochii tăi.
*Cu **rujiţa rujilor**,*
Să fii drag drăguţelor
*Cu floriţa **liliei***
Cu doruţu inimii,
Şi te duci în şezători
Şi şezi bade, până-n zori!
Dar te-o bate, măi bădiţă,
Doru meu şi-a mea credinţă,
Farmecele mamelor,
Lacrimele mândrelor,
Şi-i muri nespovedit
Că prea tare te-am iubit.[36]

*

*Bade, **trandafir frumos**,*
Vrut-ai să te-arăţi duios;
Dar te-ai arătat ghimpos
Şi din minte nu m-ai scos.[37]

*

Trandafirul[38]; **trandafiraş**[39]; **trandafirul de grădină** – Rosa centifolia L., die Gartenrose.

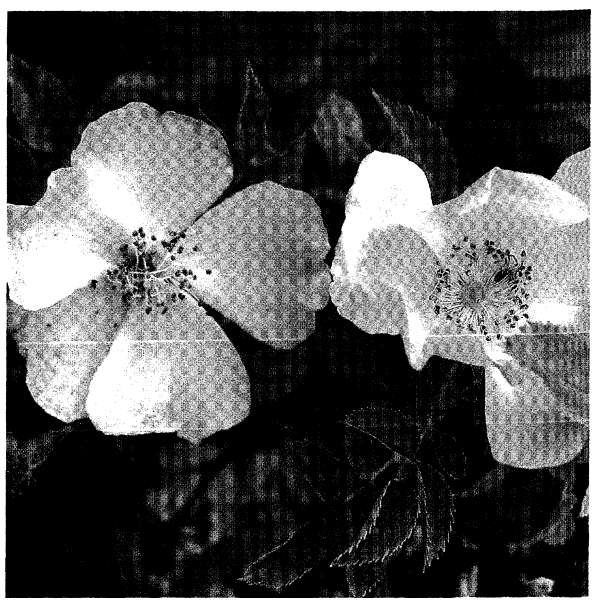

[36] V. Alesiu: ***Poezii pop.***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXII, Bucureşti, 1889, p. 1113.
[37] I. Dologa: ***Doine şi hore din Ardeal, ţinutul Bârgăului***, publ. în ***Familia***, an. XX, Oradea-mare, 1884, p. 516.
[38] Mândrescu: **Literatură**, p. 25, 78, 105, 128; Iarnik-Bârsan, p. 16, 29, 34, 39, 40, 48, 74, 176, 384; Papahagi, p. 302, 303, 835; Bălăşel, nr. 140; Gligor, nr. 45; Tud. Pamfile, I, p. 8; Lupaşcu: **Med. bab.**, p. 118; Marian: **Înmorm.**, p. 439, 474; Reteganul: **Trandaf.**, p. 173; Hodoş, p. 57, 64, 66, 69, 80, 88, 100, 122, 169; **Cântece bănăţene**: *pup de trandafir*, p. 59, 97; **Cântece cătăneşti**, p. 13; Tocilescu: **Materialuri**, I, II, p. 808, 829; Rădulescu-Codin, p. 7, 9; ***Şezătoarea***, I, p. 290, VII, p. 183; ***Familia***, VI, 1870, p. 223.
[39] Iarnik, p. 48.

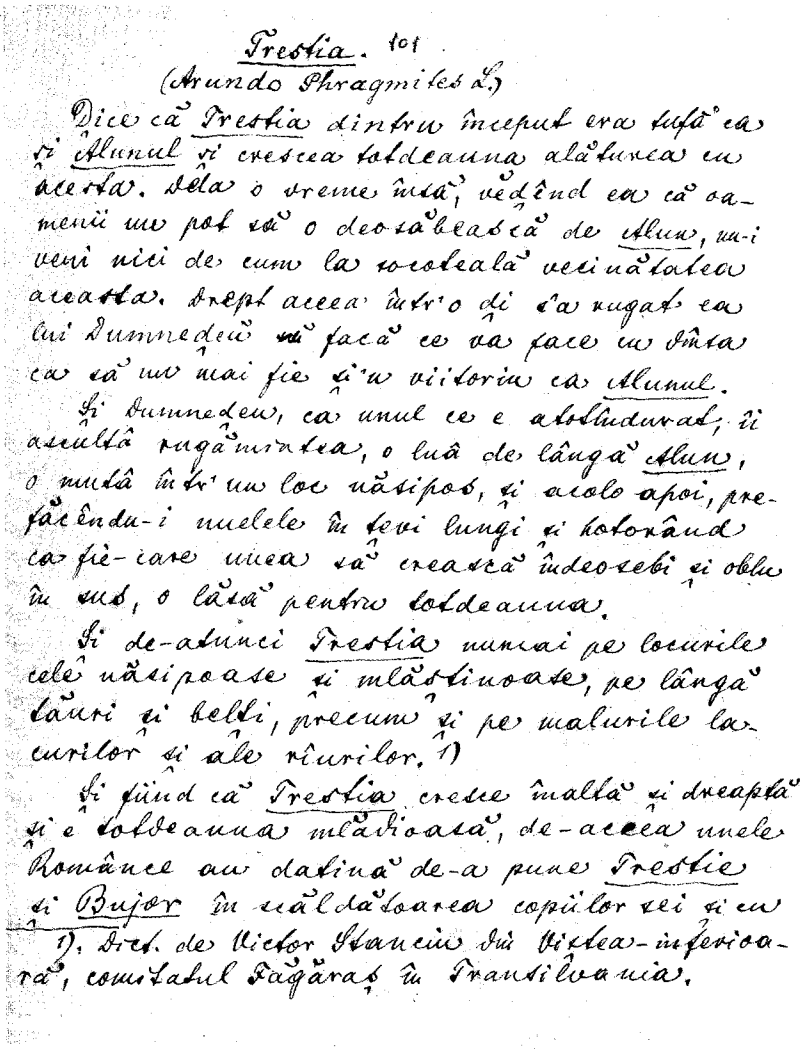

Trestia. 101
(Arundo Phragmites L.)

Dice că Trestia dintru început era tufă ca şi Alunul şi creştea totdeauna alăturea cu acesta. De la o vreme însă, văzând ea că oamenii nu pot să o deosăbească de alun, nu-i veni nicidecum la socoteală vecinătatea aceasta.

Drept aceea într'o zi s'a rugat ea lui Dumnedeu să facă ce va face cu dînsa ca să nu mai fie şi'n viitoriu ca Alunul.

Şi Dumnedeu, ca unul ce e atotîndurat, îi ascultă rugămintea, o luă de lângă alun, o mută într'un loc năsipos, şi acolo apoi, prefăcîndu-i nuielele în ţevi lungi şi hotărând ca fie-care nuia să crească îndeosebi şi oblu în sus, o lăsă pentru totdeauna.

Şi de-atunci Trestia numai pe locurile cele năsipoase şi mlăştinoase, pe lângă tăuri şi belţi, precum şi pe malurile lacurilor şi ale râurilor. 1)

Şi fiind că Trestia creşte înaltă şi dreaptă şi e totdeauna mlădioasă, de-aceea unele Romînce au datină de-a pune Trestie şi Bujor în scăldătoarea copiilor ei şi cu

1). Dict. de Victor Stanciu din Viştea-inferioară, comitatul Făgăraş în Transilvania.

488. Trestia
(Arundo Phragmites L.)

Zice că **trestia** dintru început era tufă ca şi **alunul** şi creştea totdeauna alăturea cu acesta. De la o vreme însă, văzând ea că oamenii nu pot să o deosăbească de **alun**, nu-i veni nicidecum la socoteală vecinătatea aceasta.

Drept aceea, într-o zi s-a rugat ea lui Dumnezeu să facă ce va face cu dânsa ca să nu mai fie şi-n viitor ca **alunul**.

Şi Dumnezeu, ca unul ce e atotîndurat, îi ascultă rugămintea, o luă de lângă **alun**, o mută într-un loc năsipos şi acolo apoi, prefăcându-i nuielele în ţevi lungi şi hotărând ca fiecare nuia să crească îndeosebi şi oblu în sus, o lăsă pentru totdeauna.

Şi de-atunci **trestia** [creşte] numai pe locurile cele năsipoase şi mlăştinoase, pe lângă tăuri şi belţi, precum şi pe malurile lacurilor şi ale râurilor.[1]

Şi fiindcă **trestia** creşte înaltă şi dreaptă şi e totdeauna mlădioasă, de-aceea unele romînce au datină de-a pune **trestie** şi **bujor** în scăldătoarea copiilor şi cu deosebire a copilelor, anume ca acestea să fie nalte şi mlădioase ca **trestia** şi rumene în faţă ca **bujorul**.

[1] Dict. de Victor Stanciu din Viştea-inferioară, comitatul Făgăraş în Transilvania.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta V. Alecsandri în *Legenda rândunicăi*:

O zână coborâtă din zodia cerească
Veni să o descânte, s-o legene, s-o crească,
Să-i deie farmec dulce, podoabe, scumpe daruri,
S-o apere-n viaţă de-a zilelor amaruri.
Ea puse-n scăldătoare cu apă ne-ncepută
De ploaie neatinsă, de soare nevăzută,
Şi-n apa încălzită un lemn mirositor
O trestie, un fagur şi-o floare de bujor,
Menind prin şoapte blânde copila să devie
*Năltuţă, mlădioasă **ca trestia verzie,***
La grai ca mierea dulce, la chip fărmecătoare
Şi ca bujorul mândru de ochi atrăgătoare.[2]

Trestia însă, numită altmintrelea şi **trestie-de-baltă, stuh** şi **stuh-de-baltă**, lat. Arundo Phragmites L. şi Phragmites communis Trin.[3], se-ntrebuinţează nu numai în scăldători, ci şi la o samă de descântece, cum e bunăoară cel de **obrinteală**, cel de **vătămătură**, de **gâlci**, de **întâlnitură cu pocitură** şi de **deochi**.

Aşa, dacă vreun copil s-a **obrintit**, descântătoarea care e chemată ca să-i descânte ia puţină făină de **porumb** sau **păpuşoi** cernută cu sita cea deasă şi, descântând-o cu o **trestie**, zice:

S-a dus Ignat la vânat
*Şi-n **trestie** s-a-nţăpat,*
Sângele n-a dat
Nici punoi n-a curs.
***Trestie de repreşit** (?)*
Făină de obrintit
Să rămâie Ignat curat
Ca Dumnezeu care l-a făcut.

După ce-a rostit cuvintele acestea de trei ori dupăolaltă, moaie făina astfel descântată cu apă caldă şi o pune apoi la **obrinteală**.[4]

Dacă cineva are **vătămătură** descântătoarea care e chemată să-l vindece de această boală, ia un pahar cu apă curată şi, descântându-l în trei rânduri câte de trei ori dupăolaltă, rosteşte următoarele cuvinte:

- Voi nouă fete îmbujorate
Cu nouă rochii roşu îmbrăcate,
Unde vă duceţi,
Unde mergeţi?
- Ne ducem prin mări
Să aşezăm oarele,
Beldioarele,
Trestioarele!
- Nu vă duceţi pe acolo,
Duceţi-vă la N. N.

[2] **Opere complete**, vol. VI, p. 80.
[3] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 488.
[4] *Şezătoarea*, vol. I, Fălticeni, p. 200.

Să aşezaţi vătămătura într-însul
Cum aşează copilu în maică
Viţelu în vacă
Şi mânzu-n iapă,
Mielul în oaie,
Purceii în măscuroaie,
Să şadă
Şi din toate vinele ei să se moaie.
De-i curcă, să nu coroiască,
De-i gâscă, să nu gâgăiască,
De-i cocoş, să nu cotcodăcească,
De-i vacă, să nu boncăluiască,
Să şadă, să se liniştească.

Sfârşind descântecul în chipul cum s-a arătat, o parte din apa astfel descântată o dă celui bolnav de vătămătură ca s-o beie, iară o parte, ca să se spele cu dânsa.[5]

Dacă cineva are **gâlci**, descântătoarea face din făină opărită de **păpuşoi** două chipuri de **năpârcă** şi apoi, luând o **trestie** şi descântând chipurile acestea de trei ori dupăolaltă pe deasupra, zice:

- Ciăndălina,
Măndălina
Nouă feciori a făcut
Şi-ntr-o zi că i-a crescut.
Iar a doua zi
La oaste că i-a trimis.
Şi s-au dus nouă
Şi-au venit opt,
S-au dus opt
Şi-au venit şapte,
S-au dus şapte
Şi-au venit şase,
S-au dus şase
Şi-au venit cinci,
S-au dus cinci
Şi-au venit patru,
S-au dus patru
Şi-au venit trei,
S-au dus trei
Şi-au venit doi,
S-au dus doi
Şi-a venit unul,
Şi-acela s-a dus
Şi nu s-a mai întors.
Cum nu se ştie
Feciorii Ciandalinei,
Mandalinei
Ce s-au făcut,
Aşa să nu se ştie
Ce s-au făcut
Gâlcile,
Motâlcile,
Năpârcile.
N. să rămâie curat,
Luminat
Dumnezeu cum l-a făcut,
Maica sa cum l-a născut!

După rostirea acestor cuvinte, leagă pe cel bolnav de **gâlci** aşa ca mijlocul unei **năpârci** de făină să vie pe o gâlcă, iar mijlocul celeilalte pe a doua gâlcă.[6]

[5] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 10.
[6] Dat. rom. din Moldova, com. Ţăpu, jud. Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile.

Dacă cineva e **pocit** sau **diochiat**, descântătoarea care e chemată a-l vindeca de aceste boale periculoase, luând **trei trestii** în mâna dreaptă şi măsurându-l cu dânsele, îi descântă astfel:

Purces-au N. pe cale
Pe cărare
Gras şi frumos,
Rumăn şi voios.
Când a ajuns
La mijloc de cale,
De cărare
L-a întâlnit o babă mare,
Sbehăietă,
Cu potca în mână
Şi cu rahna în gură,
Cu deochi
În ochi.
Cu deochi l-au deochiet
Şi cu potca l-au pocit,
Şi cu rahna l-au răhnit,
Cu pocitură,
Săgetătură,
Întâlnitură
L-au găsit
Şi în pământ l-au trântit,
Şi puterea i-au băut
Din rânză,
Din osânză,
Din vederea ochilor,
Lângă drum l-au dat
Şi zi de moarte i-au pus.
El s-au căinat,
S-au văicărat,
Şi au plâns.
Iar Maica preacurată
Din ceriu i-au zis:
- Nu te căina
Nici te văicăra,
*Că **trei trestii** în mâna dreaptă*
Baba N. va lua
Şi te-a măsura
Şi-n foc le-a aprinde,
Şi în apă le-a stânge
Şi potca a aprinde-o
Şi în apă a stânge-o
Şi apa a bea şi s-a spăla
Şi giunghiurile,
Şi durerile
Vor înceta
Şi se vor ridica
Din creierii capului,
Din faţa obrazului,
Din baierile inimii
Şi a rămânea curat,
Luminat
Ca Maica preacurată
Din ceriu ce l-a lăsat.

Sfârşind de rostit cuvintele acestea de trei ori dupăolaltă, aprinde **trestiile** şi, când încep mai bine a arde, atunci le vâră într-o strachină cu apă şi le stânge.

O parte din apa aceasta o dă apoi celui pocit sau diochiat ca s-o beie, iară cu o parte să se spele pe faţă. Făcând-o aceasta se crede că:

Toată aruncătura,
Pocitura,
Săgetătura
Şi întâlnitura,
Toate giunghiurile
Şi toate durerile
În curând vor înceta

Şi N. s-a-nsănătoşa.[7]

Trestia însă se-ntrebuinţează, mai ales în **Bucovina**, nu numai în scăldătoarea copiilor şi când e cineva bolnav de boalele până aici amintite, ci şi la măsurarea corpului celor repăusaţi, şi după măsura aceasta li se fac apoi sicriile.

În unele părţi din **Moldova** însă nu numai că se măsură cei repăusaţi cu **trestia**, ci adeseori se căptuşeşte cu dânsa partea dedesubt a sicriului.[8]

Tot în **Moldova** există şi credinţa că, dacă măsori umbra unui om cu o **trestie**, apoi o frângi în două şi o îngropi, de omul acela până în trei ani se alege ceva rău, dar mai degrabă moare.[9] Afară de aceasta, **trestia** se mai întrebuinţează încă şi spre multe alte scopuri.

Aşa băieţii fac dintr-însa **fluieraşe, trişcuţe, telinci**, precum şi un fel de **săgeţi** cu cari se joacă aruncându-le în aer cu ajutoriul unei **trestii** mai groase şi mai tari, care e încrestată la un capăt şi-n crestătura căreia se vâră c-un capăt săgeata ce are a fi aruncată în aer; spătarii fac dintr-însa **dinţi de spată**; iar locuitorii de la ţară, şi cu deosebire cei din satele de pe lângă Prut, unde sunt **stuhării** de ajuns şi chiar de-ntrecut, iar lemne mai puţine, nu-ntrebuinţează lemne la ars, ci **stuhul**.

Ba aceştia, ca şi cei din **Dobrogea**, până şi gardurile le fac din **stuh** sau **trestie**.

Aşa într-un şanţ adâncuţ, fac din malduri de **stuh** brâul sau inima gardului; pun în şanţ mănunche de **stuh** în picioare, unul de-o parte şi altul de altă parte de brâu; pe cel din mâna dreaptă îl pleacă îndoindu-l peste cel din mâna stângă, care acuma s-a plecat în dreapta; în mâna stângă mai pun un mănunchi peste care îndoiesc unul din mâna dreaptă, şi tot aşa lucrează înainte până s-a mântuit inima, pe care trebuie să o înădească cu un alt maldur de **stuh**.

Aceste garduri ţin şase până la şapte ani, numai îs cu primejdie pentru foc. De se prinde de ele **cătina** sau **holera** aşa, ca să nu se poată apropia vitele, atunci ţin şi mai mult.

Iar dacă se-ndeseşte **cătina**, atunci, vorba românului, nici pasărea nu poate zbura peste ele.

Prin unele sate, din mănunchiul de **stuh** ce-l îndoiesc la făcut gardul lasă două sau trei **trestii**, cât îs ele de lungi, încât vine foarte frumos deasupra gardului sănătos, un gard străveziu de **trestii** înşirate ca soldaţii.

Pe unele locuri, gardurile despărţitoare în ogradă, numite **coteţe**, se fac aşa: iau tot câte un fir de **stuh** şi pe două locuri îl prind cu **papură**, tot unul lângă altul, făcând un fel de gărduţ rar, cum ar veni rogojinile de papură.

Tot pe malurile Prutului este datină de-a se face chiar şi casele din **stuh** sau **trestie**.

Prind adică pe inimă sau brâu tot verbinţe de **stuh**, şi-n urmă le lipesc cu lut, făcând nişte păreţi drepţi ca lumânarea.

Şi nici casele nu se acopăr ca prin celelalte părţi ale **Moldovei**, că după ce au pus leaţuri şi căpriori, s-aştearnă un rând de malduri de **stuh**, să puie paie şi să lege cu praştini prinse cu cuie, cu frânghii sau cu gânji, căci prin părţile acelea, paie şi praştini nici nu se văd, ci pe casă se aşază malduri de **stuh**, din ce în ce tot mai sus, până la şase rânduri.

Pe unele locuri, tot de pe malul Prutului, **viţa-de-vie** nu se ţine de haragi, ci de **stuh**.

---

[7] *Cabinetul de lectură*, an. I, nr. 11, Iaşi, 1878, p. 43.

[8] Com. de dl Art. Gorovei.

[9] Com. de dl Tudor Pamfile.

Tot câteva **trestii** vârâte în pământ, într-o bortă ce-o fac cu chitonagul şi legate cu **mlajă**. Viţei îi prinde mai bine **stuhul** decât haragii, căci atunci se mlădie după voie.[10]

În vechime, ţările locuite de români foarte adeseori au fost prada urgiilor barbare. Turci, tătari, leşi, unguri şi câţi alţii năvăleau într-însele şi nu numai că le jefuiau, ci de nenumărate ori le ucideau şi locuitorii.

Deci unii români, voind ca să nu fie descoperiţi de **tătari** şi de paserile acestora, adică de **nagâţi**, îndătinau a-şi face un fel de cuşme lungi de **stuh** şi din fructele acestuia, puneau cuşmele pe cap şi aşa se băgau apoi prin iazuri şi alte ape mari, unde stăteau cu zilele întregi.

Şi dacă treceau tătarii pe acolo, nu-i puteau cunoaşte din cauza cuşmelor, cari se clătinau când sufla vântul.[11]

Dacă într-o casă s-au încuibat ploşniţele sau **păduchii de lemn**, după cum se numesc aceste insecte uricioase şi supărăcioase de cătră o samă de români, atunci cei ce voiesc a scăpa de dânsele iau în trei zile de sec, şi anume: luni, miercuri şi vineri, câte o **trestie**, înfundă într-însa câte nouă ploşniţe şi apoi, ducându-le astfel înfundate, fără ca cel ce le duce să se uite înapoi, le aruncă pe o apă curgătoare. Făcându-se aceasta, se crede că în scurt timp toate ploşniţele ce-au mai rămas în casă se pierd.[12]

Când unei fete îi place un fecior şi nu ştie ce-ar face doară o iubeşte şi el cum îl iubeşte ea, atunci se roagă lui Dumnezeu ca s-o prefacă într-o **trestie**, că poate în chipul acesta va fi mai degrabă băgată în samă şi iubită.

Ea zice:

Frunză verde două ace,
Fă-mă, Doamne, ce me-i face,
Fă-mă ***trestie-de-baltă,***
Să cresc supţire şi-naltă,
Să mă cosască cosaşii,
Să mă strângă robotaşii
Să m-arunce-ntr-o câmpie
Să răsar ***viţă-de-vie*** *...*[13]

Sau, şi mai pe-nţeles:

Fă-mă, Doamne, ce me-i face ...
Fă-mă ***trestie*** *pe baltă*
Să cresc supţirea şi naltă,
Să mă cosască cosaşii,
Să mă strângă robotaşii,
Să m-arunce-ntr-o câmpie
Să răsar un fir de vie,
Să se fac-un struguraş

---

[10] El. Sevastos: **Călătorii**, p. 177-179.
[11] Sim. Fl. Marian: **Ornitologia**, t. II, p. 289, nota 1.
[12] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 77.
[13] Tocilescu: **Materialuri**, vol. I, partea II, p. 794.

Să mă mânce-un junelaş,
Junelaş fără mustaţă,
Să se-nveţe-a strânge-n braţă.[14]

Iar când un fecior o iubeşte, însă ea nu-l voieşte, atunci asemenea se roagă ca să se prefacă într-o **trestie**, însă nu mai mult ca să fie aflată, ci ca să scape de adoratoriul ei pe care nu-l poate defel suferi.

Ea zice:

- Bade, de urâtul tău,
*Face-m-oi **trestie**-n tău!*
- Fă-te, mândră, ce-ţi mai place,
Că şi eu de loc m-oi face,
*Face-m-oi **cocor de baltă**,*
*Paşte-voi **trestia** toată,*
Şi te-oi paşte şi pe tine,
Tot nu scapi, mândro, de mine![15]

Sau:

- Bade, de urâtu tău,
*Face-m-oi **trestie** pe tău.*
- Fă-te, mândră, ce ti-i face,
*Eu m-oi face-un **bou de baltă***
*Şi-oi paşte **trestia** toată*
Şi te-oi paşte şi pe tine,
Tot îi ci, mândră, cu mine.
- Eu, bade, de-a tău urât
*Face-m-oi **trestie** pe rât*
Şi-oi ci cu florile-n rând.
- Fă-te, mândră, ce ti-i face,
Că şi eu, mândră, m-oi face:
Un voinic cu coasa-n spate
Şi-oi cosi florile toate
Şi te-oi cosi şi pe tine,
Tăt îi ci, mândră, cu mine.[16]

Fiind **trestia** înaltă, dreaptă, supţire şi mlădioasă, nu o dată serveşte ea şi ca un obiect de asemănare pentru tineret, şi-ndeosebi pentru fetele al căror corp e proporţionat şi frumos crescut.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta despre sine un fecior din **Transilvania**:

M-a făcut mama supţire
Să scot fetele din fire,
M-a făcut mama mereu
*Ca şi **trestia pe tău***
La neveste-un prabalău.[17]

Un alt fecior însă, tot din **Transilvania**, descrie pe o fată ce-a întâlnit-o ducându-se la moară astfel:

Mă dusei şi eu la moară
Şi-ntâlnii o fetişoară
Cu cosiţa gălbioară,

[14] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 57.
[15] Maria Precup: ***Doine şi hore din Ardeal***, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Budapesta, 1877, p. 83.
[16] Onişor, *op. cit.*, p. 18.
[17] Com. de dl P. Oltean.

Cu mijloc de ***trestioară*** *...*
Rupe-i, Doamne, cosiţa
Cum mi-a rupt ea inima![18]

Un al treilea fecior, tot din **Transilvania,** descrie **fetiţa ardeleancă** în următoriul chip:

Cât e ţara ungurească,
Cât e ţara cea nemţească,
Nu-i o floare pământeancă
Ca fetiţa ardeleancă.
Ea-i năltuţă, mlădioară
Ca o verde ***trestioară,***
Şi-i frumoasă, vorbitoare
Şi la suflet iubitoare.
Când vezi sânu-i rotungior
Te ajunge-un foc de dor;
Când vezi păru-i de mătasă,
Dorul ei cumplit te-apasă.
Când vezi faţa-i rumioară
Un dor aprig te omoară.
Iar când trece şi zâmbeşte
Câmpu-n faţă-i înfloreşte.
Şi când ea se prinde-n joc
Se tot leagănă-ntr-un loc
Şi-n voinici aruncă foc.[19]

Iar **ardeleanca,** conştientă de frumuseţea feţei şi-a staturii sale, zice către iubitul ei:

Frunzuliţa încolţeşte,
Iubeşte, bade, iubeşte
Trestie mândră din baltă,
Supţirea, verde şi-naltă!...
Nu iubi o buruiană,
Ci o floare din poiană![20]

Câteodată **trestia** sau, mai bine zis, **stuhul-de-baltă** figurează şi-n fruntea unor doine poporane, dar numai ca un semn de înstrăinare, de jele şi-ntristare.

Iată şi o astfel de doină, din **Moldova:**

Frunză verde ***stuh-de-baltă,***
La podeţul cel de piatră
Străinel îs fără tată.
La podeţul cel de-aramă
Străinel îs fără mamă.
La podeţul cel de ***brazi***
Străinel îs fără fraţi.
La podeţul cel cu flori
Străinel fără surori.[21]

Altă doină, tot din **Moldova:**

Foaie verde ***stuh-de-baltă,***
Lasă vântul să mă bată
Şi soarele să mă ardă,
Că m-am cerut măritată.[22]

---

[18] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 101.
[19] I. Dologa: ***Doine şi hore din Ardeal****, ţinutul Bârgăului*, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 456.
[20] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 47.
[21] El. Sevastos: **Cântece moldoveneşti,** p. 9.
[22] Com. de dl Art. Gorovei.

Firul **trestiei** e pe dinuntru deşert şi numai la distanţe anumite provăzut câte c-un nod, dar şi acela nu prea îndesat, iar vârvul ei din depărtare samănă unei cozi de vulpe.

De-aice apoi, în unele părţi ale **Moldovei**, şi numirea de **coada vulpii** a acestei plante.

Şi tot această împrejurare a dat naştere şi următoarei cimilituri despre dânsa:

Bute peste bute
Sus coadă de hulpe.

Sau:

Sus bute,
Jos bute
La mijloc coadă de vulpe.[23]

În fine, mai e de amintit şi aceea că un alt soi de trestie, ceva mai mare, se numeşte: **stuhmare** şi **trestie**, lat. Arundo Donax L.[24]

*

Luntre pe bute
Sus coadă de vulpe.[25]
(*trestia*)

*

Trestia[26].

[23] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 369.
[24] Crăinicean: *Nomenclatura*, în *op. cit.*, p. 1054; Panţu: **Vocab.**, p. 5.
[25] Publ. în *Ungaria*, an. I, p. 100.
[26] *Şezătoarea*, VII, p. 157, VIII, p. 136, IX, p. 75; *Buciumul*, an. III, p. 140.

489. Trifoiul
(Trifolium pratense L.)

Trifoiul. 270
(Trifolium pratense L.)

Trifoiul e de mai multe feliuri şi anume:
Trifoiu, Trifoiu-roşu, Tirifoiu şi Ciucuru-voiniculuĭ, lat. Trifolium pratense L.
Trifoiu, Trifoiu-selbatic, lat. Trifolium alpestre L.
Trifoiu, Trifoiu-galbăn şi Trifoiaş, lat. Trifolium procumbens L.
Trifoiu, Papanaş, Păpănaş, Pepănaş, Pepenel, Pepenica, Pepenie, Pepenăriţă, Pepeniţă, Capul-şerpelui, Chercura, Cherucra, Coada-mâţei, Ciucurel, Mieluşel, Mâţişor, Motănaşi şi Motocel, lat. Trifolium arvense L. Cănăfel sau
Trifoiu, Trifoiu-alb, Trifoiaş-alb şi Cănăcel pl. Cănăcei, lat. Trifolium repens L.
Trifoiu-alb şi Mieduniţă, lat. Trifolium montanum L.?
În şirele ce urmează însă noi vom vorbi mai pe larg numai despre Trifoiul-roşu.
Atât trifoiul acesta, cât şi toate celelalte
D. dat. Rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; – Pantu: Vocab. p. 48; – şi din Ms. supus Academiei române spre premiare.

Trifoiul e de mai multe feliuri şi anume:

Trifoi, trifoi-roşu, tirifoi şi **ciucuru-voinicului**, lat. Trifolium pratense L.

Trifoi, trifoi-sălbatic, lat. Trifolium alpestre L.

Trifoi, trifoi-galbăn şi **trifoiaş**, lat. Trifolium procumbens L.

Trifoi, papanaş, păpănaş, pepănaş, pepenel, pepenică, pepenie, pepenăriţă, pepeniţă, capul-şerpelui, chercură, cherucră, coada-mâţei, ciucurel, mieluşel, mâţişor, motănaşi şi **moto** , lat. Trifolium arvense L.

Trifoi, trifoi-alb, trifoiaş-alb, cănăfel sau şi **cănăcel** pl. **cănăcei**, lat. Trifolium repens L.

Trifoi-alb şi **mieduniţă**, lat. Trifolium montanum L.[1]

În şirele ce urmează însă noi vom vorbi mai pe larg numai despre **trifoiul-roşu.**

Atât trifoiul acesta, cât şi toate celelalte cinci specii cari s-au înşirat mai sus au de regulă

[1] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; Panţu: **Vocab.**, p. 48; şi din *ms.* supus Academiei române spre premiere.

câte trei frunzişoare crescute la capătul uneia şi aceleiaşi codiţe, din care cauză toate speciile acestea se numesc **trifoi.**

Sunt însă o samă de fire de **trifoi-roşu** cari au nu numai câte trei, ci şi câte patru şi uneori chiar şi câte cinci frunzişoare crescute la vârvul uneia şi aceleiaşi codiţe.

Firele de **trifoi** cari au câte cinci frunzişoare sau foiţe se numesc în **Bucovina,** spre deosebire de celelalte fire, **cinci-degete** sau **palma-voinicului.**[2]

Trifoiul cu patru, precum şi cel cu cinci frunze, adică **palma-voinicului,** după credinţa românilor din **Bucovina,** însemnează noroc.

Drept aceea, bărbaţii, când dau peste un asemenea **trifoi,** îndată îl şi iau şi-l bagă în pungă, în credinţă că, purtându-l la sine, nu numai că oriunde se vor întoarce şi orice vor întreprinde vor fi cu noroc, ci totodată că vor fi feriţi şi de toate spiritele cele necurate.[3]

Unele fete din **Bucovina** însă, tot din acest soi de trifoi, pe care îl culeg până ce nu răsare soarele, precum şi din apă ne-ncepută, fac lăutoare cu care se lau pe cap şi se spală pe tot trupul, anume ca să placă feciorilor. Iar rămăşiţa o aruncă spre răsărit.[4]

Alte fete însă, aşişderea din **Bucovina,** întrebuinţează trifoiul acesta nu numai ca să placă feciorilor, ci totodată şi spre a-i farmeca, adică a-i face ca vrând-nevrând să se amorizeze de dânsele. Ba trifoiul cu cinci frunze sau **palma-voinicului** se-ntrebuinţează nu numai la farmece, ci el e bun şi pentru cei ce li s-au făcut pe **fapt** sau pentru **ură.**

Aşa, cei ce li s-a aruncat ură se duc la trifoiul acesta, unde ştiu că se află şi, sorocindu-l ca şi **crăpusnicul** şi tot aşa aducându-l acasă, îl pun în apă ne-ncepută şi cu apa aceasta apoi se spală pe faţă, pe piept şi-n urmă peste tot corpul, stând în picioare şi zicând:

Eu mă spăl de ură
Şi de făcătură,
De dat,
De fapt,
De toate belelele
Şi de toate relele
Câte sunt date
Şi aruncate
Asupra capului meu.

După ce-au rostit cuvintele acestea şi după ce s-au spălat începând de la cap în jos, aruncă apa ce-a rămas pe locul unde se întâlnesc două garduri sau şi-n alt loc tainic.

Apa şi tot răul merge apoi asupra celui ce-a făcut pe fapt sau a celui ce-a aruncat ura.

Adeseori şi cu mult mai bine e când se aruncă apa aceasta pe-o **apă curgătoare,** dacă se află vreuna de-acestea dindămână, precum şi pe lătocul morii, anume ca să nu calce nime într-însa şi să se umple şi acela de fapt sau de ură.[5]

---

[2] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[3] Dat. şi cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.
[4] Dat. şi cred. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[5] Dat. şi cred. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.

Fetele din **Transilvania,** cari voiesc să atragă pe feciorii ce li-s dragi, ca aceştia să le cerceteze mai adeseori şi să nu le părăsească nicicând, fac cununiţe de diferite flori, între cari figurează şi **trifoiul,** desigur că cel cu patru sau cinci foi, şi pe cari le dau apoi aleşilor lor.

Iată ce ne spune în privinţa acestei datini o doină poporală din jurul Sibiului:

De la deal de cea grădină
Trece-un voinic şi-o copilă
De mână ţinându-se
Din gură mustrându-se:
- Lasă-mă, bade, de mână
Să mă duc în cea grădină
Să-mi rup două sau trei struţe:
Busuioc şi tămâiţă
Să-mi fac verde cununiţă
Mestecată cu trifoi
Să mai vii, bade, la noi![6]

Iară o variantă a acestei doine, tot din **Transilvania,** şi anume de pe Valea Someşului, sună precum urmează:

Pe din sus de cea grădină
Merge-o copilă străină
Cu drăguţul ei de mână,
De mână ţinându-se,
Din gură mustrându-se:
- Lasă-mă, bade, de mână,
Să m-arunc în cea grădină,
Să smulg două, trei mlădiţe
Să-ţi fac verde cununiţă,
*Cununiţă de **turiţă***
Mestecată cu trifoi
Să mai vii, bade, la noi![7]

Trifoiul figurează foarte adeseori şi-n fruntea unor poezii poporale, şi anume mai totdeauna ca un semn de atragere şi de iubire.

Iată şi-o doină de pe Valea Someşului, din care rezultă aceasta:

*Frunză verde de **trifoi,***
Vină, măi bade, la noi
Într-o zi de nouă ori.
De ţi-a părea, bade, mult,
Ţi-oi spune şi mai pe scurt:
Vină num' o dată-n zi
Când soarele-a răsări

---

[6] N. Petru: ***Doine şi hore pop. din giurul Sibiului***, publ. în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 79.
[7] B. P. Sângeorzan: ***Doine pop. de pe Valea Someşului***, publ. în ***Familia***, an. X, Budapesta, 1874, p. 67.

Şi te du când a sfinţi![8]

O altă doină poporană, tot din **Transilvania**, şi anume dimprejurul Săliştii de lângă Sibiu, în fruntea căreia figurează **trifoiul** ca un semn de iubire, sună astfel:

Frunză verde de trifoi
Când treci, bade, pe la noi,
Nu te uita oblu-n curte,
Că eu am duşmane multe;
Ci te uită peste sat,
C-or gândi că ne-am lăsat;
Şi te uită la pământ,
C-or gândi că ne-am urât![9]

*

Când au femeile prea mult **rândurile**, atunci e bine să beie ceai de floare de **trifoi-roş**, şi anume din foiţele celea ce stau în sus, că atunci le încetează. Când nu au rânduri cum se cuvine, e bine să beie ceai de foiţe de floare, cari sunt cârligate în jos.

Dacă afli un **trifoi-roşu** care are mai multe foi la un loc decât 3, adică 4, 5 şi chiar până la 12, atunci foile acelea sunt bune de luat şi de pus în fruntea vitelor, şi anume între coarne, când se duc cu dânsele la vândut, pentru că atunci se grămădesc negustorii la dânsele şi le cumpără foarte iute.

Trifoiul-alb e bun de poala albă. Se face adică din floarea lui, care stă în sus, ceai şi se bea cu vin alb. Se fierbe înăduşit în vin alb.[10]

*

Trifoiul.[11]

[8] B. P. Sângeorzan: ***Doine pop. de pe Valea Someşului***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 67.
[9] Anastasia Leonescu: ***Doine pop. dimprejurul Săliştii lângă Sibiu***, publ. în ***Familia***, an. VI, Pesta, 1870, p. 222.
[10] Com. de Domnica Schipor, din Putna.
[11] Bartolomeu, p. 57; Gligor, nr. 31; Sala, coala III, p. 3; Papahagi, p. 299, 301.

490. Troscotul
(Polygonum aviculare L.)

Troscotul. 113
(Polygonum aviculare L.)

Atât pe lângă drumurile de ţară cât şi pe lângă celea de prin ţarine şi câmpii, dar mai cu samă pe marginile drumurilor părăsite sau numai foarte puţin frecventate, precum şi pe lângă unele cărări, se află un fel de plantă mică, acoperită cu frunză mânânţică, care creşte des şi-ncâlcit şi care se-ntinde ca şi bărbănocul până departe pe pământ, astfel că dintr-o singură tufuşoară se umple în decursul unei veri un loc cât o lână de oaie.[1]

Această plantă mică, care creşte nu numai pe lângă drumurile neprunduite, ci chiar şi pe prundişul acestora, se numeşte în Bucovina: târsoc pl. târsoci, troscot dem. troscoţel şi troscov[2]; în Moldova şi Muntenia: troscot[3]; în Transilvania: sporiş, târsoacă, troscot, troscotă, troscoţel,

[1] Cf. şi I. Pop Reteganul: Trandafiri şi viorele, p. 197.

[2] Târsoc e uzitat în com. Cândreni din ţinutul Dornei; troscov în com. Cupca, distr. Storojineţului, iar troscot în celelalte părţi ale Bucovinei.

[3] *Apărătorul sănătăţii*, an. II, p. 272.

troscovă şi **porcin**[4].

Troscotul, după spusa **românc**elor ştiutoare, este bun de mai multe leacuri, şi anume: de durere **de stomac**, de **friguri**, de **fulgerătură**, de **mătrice în cap** şi de **trântitură**.

Aşa cei ce au **durere de stomac** sau şi altă răutate înuntru iau **troscot**, rădăcină de **pir**, lat. Agropyrum repens P., şi **lemnişor**, le fierb pe toate acestea la un loc cu **toaie**, lat. Aconitum Napellus L., şi din zama ce iesă dintr-însele beu apoi câte jumătate de sângeap demineţile, pe inima goală.

Iar după ce au băut zamă de-aceasta şi după dânsa şi câte oleacă de vin galbăn, durerea sau răutatea le trece.[5]

Pentru **friguri**, cari, după credinţa românilor din **Bucovina**, sunt de mai multe feliuri, se ia **troscot** de cel gras, se pisază bine şi se pune după aceasta într-un şip cu holercă, pentru ca să iasă puterea dintr-însul. Iar când încep frigurile a-l scutura pe cel ce le are, atunci respectivul bea din holercă de-aceasta.[6] Românii din **Moldova**, jud. Neamţ, cari au **friguri**, se leagă la mâna stângă cu **troscot**, în credinţă că, făcând-o aceasta, frigurile îi lasă.[7]

Iar românii din **Moldova**, jud. Tecuci, cari au **friguri rele**, pisază **troscot** şi zama ce iesă dintr-însul o întrebuinţează apoi contra frigurilor.[8]

Românii din **Muntenia**, jud. Dâmboviţa, culeg **troscot** vinerea, îl fierb cu vin şi-n vinerea ce urmează îl beu apoi pe nemâncate, contra **fulgerăturii**.[9]

Românii din **Muntenia**, jud. Argeş, cari au **mătrice în cap**, fierb frunză de **viţă** şi de **troscot**, şi cu acestea se leagă apoi la cap, în mai multe rânduri.[10]

În fine, pentru **trântitură** se ia **troscot**, se pisază bine, se amestecă cu găinaţ de gâscă şi se pune apoi la **trântitură**, care în urma aceasta se coace, sparge şi se trece.[11]

Troscotul, respectiv **troscoţelul**, figurează câteodată şi-n fruntea unor cântece poporane.

Iată şi-un astfel de cântec, din **Transilvania**:

Frunză verde ***troscoţel,***
Mi-a trimis badea inel
Să-mi stâmpăr dorul cu el ...
Frunză verde ***gheaţă rece,***
Dar de mi-ar trimite zece,
De dorul lui tot nu-mi trece.[12]

---

[4] Porcius: **Flora**, p. 66; dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 231 şi 394; ***Traian***, an. I, nr. 19, p. 76; Panţu: **Vocab.**, p. 36; Idem: **Plantele**, p. 280 şi 307; I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 197.

[5] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Moloci**u**.

[6] Dat. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei.

[7] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 72.

[8] Com. de dl Tud. Pamfile.

[9] ***Apărătoriul sănătăţii***, an. II, p. 272; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 72; Idem: ***Botanica med.***, publ. în ***Arhiva*** *cit.*, p. 78-79.

[10] Gh. Rudeanu: ***Leacuri băbeşti***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, p. 135.

[11] Dat. rom. din Bălăceana, com. de Const. Boca, stud. gimn.

[12] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 126.

491. Tufănica
(Chrysanthemum indicum L.)

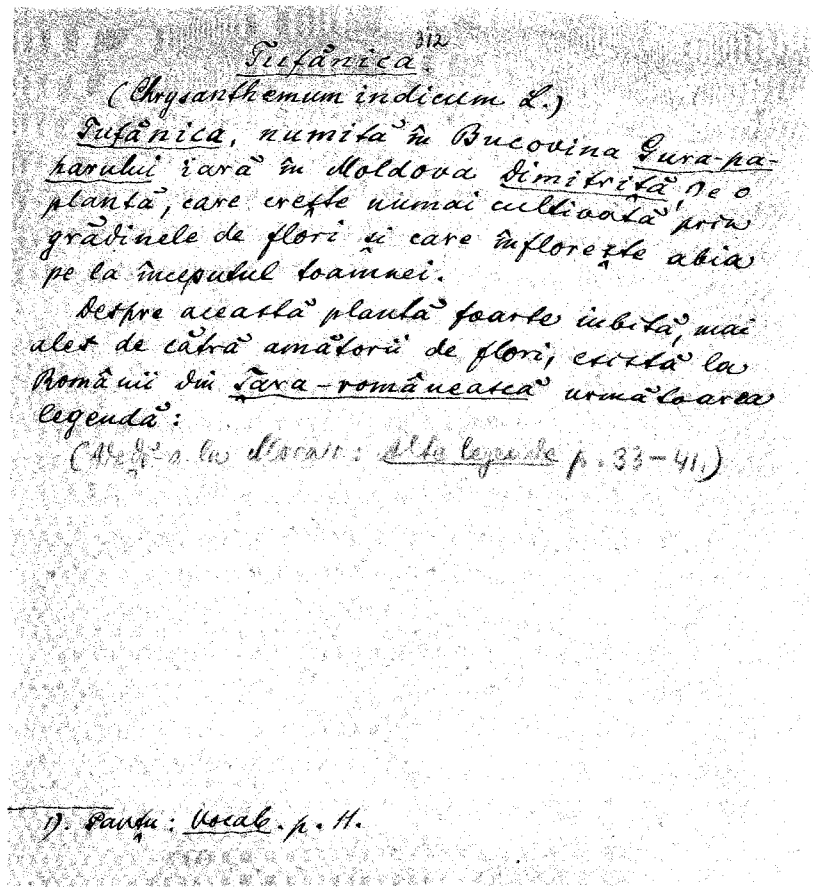
Tufănica. 312
(Chrysanthemum indicum L.)
Tufănica, numită în Bucovina Gura-paharului iară în Moldova Dimitriță, e o plantă, care crește numai cultivată prin grădinele de flori și care înflorește abia pe la începutul toamnei.
Despre această plantă foarte iubită, mai ales de către amatorii de flori, există la Românii din Țara-românească următoarea legendă:
(Vezi-o la Morar: Alte legende p. 33-41.)
D. Pantu: Vocab. p. 11.

Tufănica, numită în Bucovina **gura-paharului**, iară în Moldova **dimitriță**[1], e o plantă, care crește numai cultivată prin grădinile de flori și care înflorește abia pe la începutul toamnei.

Despre această plantă foarte iubită, mai ales de către amatorii de flori, există la românii din **Țara-românească** următoarea legendă.[2]

[1] Pantu: **Vocab.**, p. 11.
[2] Vezi-o la Morar: **Alte legende**, p. 33-41.

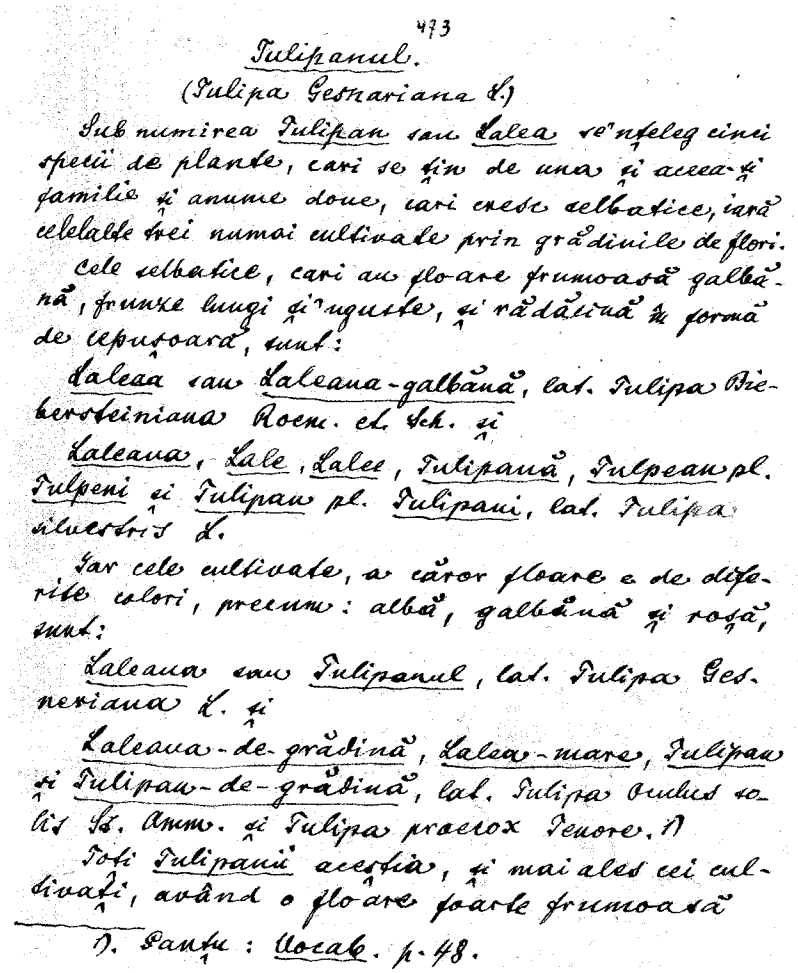

473

Tulipanul.

(Tulipa Gesneriana L.)

Sub numirea Tulipan sau Lalea se'nţeleg cinci specii de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi anume două, cari cresc sălbatice, iară celelalte trei numai cultivate prin grădinile de flori.

Cele sălbatice, cari au floare frumoasă galbănă, frunze lungi şi-nguste, şi rădăcină în formă de cepuşoară, sunt:

Lalea sau Laleaua-galbănă, lat. Tulipa Biebersteiniana Roem. et Sch. şi

Laleaua, Lale, Lalee, Tulipană, Tulpean pl. Tulpeni şi Tulipan pl. Tulipani, lat. Tulipa silvestris L.

Iar cele cultivate, a căror floare e de diferite colori, precum: albă, galbănă şi roşă, sunt:

Laleaua sau Tulipanul, lat. Tulipa Gesneriana L. şi

Laleaua-de-grădină, Lalea-mare, Tulipan şi Tulipan-de-grădină, lat. Tulipa Oculus solis St. Amm. şi Tulipa praecox Tenore. 1)

Toţi Tulipanii aceştia, şi mai ales cei cultivaţi, având o floare foarte frumoasă

1) Panţu: Vocab. p. 48.

492. Tulipanul
(Tulipa gesneriana L.)

Sub numirea **tulipan** sau **lalea** se-nţeleg cinci specii de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi anume două, cari cresc sălbatice, iară celelalte trei, numai cultivate prin grădinile de flori. Cele sălbatice, cari au floare frumoasă galbănă, frunze lungi şi-nguste şi rădăcină în formă de cepuşoară, sunt:

Lalea sau **laleaua-galbănă**, lat. Tulipa Biebersteiniana Roem. et Sch., şi

Laleaua, **lale**, **lalee**, **tulipană**, **tulpean** pl. **tulpeni** şi **tulipan** pl. **tulipani**, Tulipa silvestris L.

Iar cele cultivate, a căror floare e de diferite colori, precum: albă, galbănă şi roşă, sunt:

Laleaua sau **tulipanul**, lat. Tulipa Gesneriana L., şi

Laleaua-de-grădină, **lalea-mare**, **tulipan** şi **tulipan-de-grădină**, lat. Tulipa Oculus solis St. Am. şi Tulipa praecox Tenore.[1]

Toţi **tulipanii** aceştia, şi mai ales cei cultivaţi, având o floare foarte frumoasă şi bătătoare la ochi, servesc mai mult spre înfrumuseţare decât spre alte scopuri. Din cauza aceasta apoi, numai **frunza** cea de **lalea-albă**, pisată, amestecată cu slănină veche şi prăjită în untdelemn, se

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 48.

pune la răni[2], pe când toate celelalte **lalele** sau **tulipani** figurează numai în cântecele poporane şi cu deosebire în fruntea acestora.

Aşa o doină din **Transilvania**, şi anume de pe lângă Târgul-Mureşului, în care e vorba despre un fecior şi despre carul său, sună precum urmează:

Prin pădurea rară-n jos
Vine badea cel frumos
*Cu carul de **odolean**,*
*Cu ruda de **tulipan**,*
Cu butuci
*De **mere-dulci**.*
Când cu sbiciul el pocnea,
Mageranul răsărea,
Cu gândul la min' gândea.
Unde pica câte-un fir
*Răsărea tot **trandafir**;*
Unde pica câte-un smoc
*Răsărea tot **busuioc**.*[3]

O altă doină, tot din **Transilvania**, şi anume din Bonţariu, în care e vorba despre dorinţa unui fecior iubitor de libertate, sună astfel:

Dă Doamne pe gândul meu
Să fie codrul birău[4]
Şi frunza solgobirău[5]
Să trăiesc cum voi vrea eu;
***Tulipanul** vicispan*[6]
*Să trăiesc de-al meu **magan**.*[7]

Atât **tulipanul**, cât şi **laleaua** figurează însă mai ales în fruntea a o mulţime de doine poporane din toate ţările locuite de români.

Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din **Banat**, com. Caransebeş:

*Foaie verde **tulipan**,*
Şede mândra pe divan
Şi-mi înşiră la mărgele,
Dar nu-i stă gândul la ele;
Că nu-nşiră, cum se-nşiră,
Ci-mi înşiră câte-un bob,
La tot bobu face nod,
Totdeauna să-i fiu rob ...
Mândruliţă, rob să-ţi fiu,
Tot în braţe să te ţiu.[8]

Alta, din **Ţara-românească**, jud. Gorj, com. Săcelu:

*Foaie verde şi-o **lalea**,*

---

[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 45.
[3] Z. Chiherean: ***Doine poporale de pe la Târgul Mureşului***, publ. în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 211.
[4] **Birău** = jude, de la ung. biró.
[5] **Solgobirău** = pretor, ung. szolgobiró.
[6] **Vicispan** = vice, comite.
[7] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 40.
[8] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 43.

Poruncitu-mi-a mândra
Să mă duc până la ea.
M-oi duce ca un nebun
Pe-o frunzuţă de ***alun.***
Duce-m-oi ca un haiduc
Pe-o frunzuliţă de ***nuc;***
Duce-m-oi ca un înger
Pe-o frunzuţă de ***sânger.***[9]

A treia şi ultima, din **Transilvania,** în care figurează trei **lalele** în loc de una, sună aşa:

Foaie verde ***trei lalele,***
Mă-nsurai, luai muiere,
Vai de păcatele mele!
Mă bucurai la avere,
La un bou de priponit,
La argint de cheltuit.
Argintu se cheltui,
Mândra-mi ieşi pe uşă
Ca capu plin de cenuşă.
Boul ici, boul colea,
Boul trecu Dunărea,
Sărăcuţ de maica mea![10]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că românii mai numesc **lalea** şi **lalea-pestriţă** încă şi alte trei specii de plante, cari nu se ţin de familia celor despre cari ni-a fost până aice vorba, ci cu totul de altă familie, şi anume: Fritillaria imperialis L., originară din Persia; apoi Fritillaria Meleagris L. şi Fritillaria tenella M. Bieb.[11]

[9] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice,** vol. I, partea II, p. 880.
[10] Bibicescu, *op. cit.*, p. 192.
[11] Panţu: **Vocab.,** p. 17.

493. Turiţa
(Bidens tripartita L.)

Turiţa e o plantă care creşte pe locurile cele umede şi mlăştinoase, pe lângă lacuri, belţi, păreie şi izvoare, precum şi pe lângă şanţuri. Ea are bubuşlui şi frunze asemenea **cânepei** şi se mai numeşte în Bucovina încă şi **corniţă, purice** şi **purice-ţigănesc** pl. **purici-ţigăneşti**; în Moldova: **colţii-babei** şi **scai-mărunt**[1]; în Transilvania: **păduchi-de-ţigan, păduchioaie, turiţă** şi **turiţel**[2]; iară în alte părţi locuite de români: **cârligior, dentică, denţică, dentiţă, doi-dinţi** şi **iarbă-roşie.**[3]

Numirea de **iarbă-roşie** a acestei plante cred că-i vine de-acolo pentru că atât tuleul cât şi frunzele ei, când e coaptă, au o coloare roşie-întunecată, iar toate celelalte numiri şi le-a căpătat de la bubuşluile sale, cari constau dintr-o mulţime de corniţe, cârligioare sau dinţişori, cari, după ce se coc şi se întăresc, se desfac foarte uşor din bubuşlui şi se prind de vitele şi oamenii cari trec

[1] Com. de dl Art. Gorovei.

[2] Com. de dl P. Oltean; Panţu: Vocab., p. 7.

[3] Dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 47 şi 74; Idem: **Prodrom**, p. 271; Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 553; Panţu: **Vocab.**, p. 7.

prin apropierea lor. Iar după ce s-au prins şi mai ales de hainele celea de lână, nu cad defel jos, ci trebuie să se desprindă cu mâna.[4]

Turiţa e bună de leac pentru bărbaţii cei **frânţi** sau **înfrâmţi**, adică cei cari capătă un fel de aprindere de boaşe şi din cauza aceasta nu se pot apoi uda, iar când se udă, se udă numai sânge.

Se pune într-o oală nouă, curată, cu apă ne-ncepută, ca să fiarbă.

Iar după ce a fiert de ajuns, se scurge zama pintr-o sitişcuţă de herbată, se bate în zama aceasta vreo două, trei albuşuri de ou, până ce se face ca zama cea direasă, şi apoi se dă celui bolnav ca s-o beie cât va putea, pe inima goală, în trei zile, dupăolaltă.

În tustrele zilele acestea însă bolnavului nu-i este defel iertat să beie apă, ci numai zamă de-aceasta. Rămăşiţele cele calde de **turiţă** se pun pe-o pânzătură şi cu pânzătura aceasta se leagă apoi bolnavul la **vintrecel**.

Făcându-se aceasta, bărbaţii **frânţi** în scurt timp se vindecă.[5]

O samă de romînce întrebuinţează **turiţa** şi contra **frigurilor**.[6]

În fine, mai e de însemnat şi aceea că de familia **turiţei**, despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţine încă şi o altă plantă, care asemenea e cunoscută românilor după nume.

Iară aceea e: **cârlegioara** sau **iarba-roşie**, lat. Bidens cernua L.[7]

*

Cornuţul, lat. Bidens tripartita; acesta samănă că e cunoscut în Bucovina.[8]

*

Turiţa se numeşte în Moldova o plantă de toamnă, crăcoasă ca **văzdoaga** şi a cărei seminţe se samănă cu ale **văzdoagelor** mici; se anină de straie, intrând câte una în ţesătură.[9]

---

[4] După spusa rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă: ***Turiţă** se numeşte buruiana care are într-o bubuşluie o mulţime de scăiuşi sau scăiuţi foarte mici, în formă de **cornuţe**, cari, când se coc, se prind de straie. Ea creşte prin grădini şi pe lângă drumuri.*; a celor din Putna, dict. de Anisia Vişan: ***Turiţa** sau **corniţa** are nişte ghimpi în formă de corniţe, cari se prind de straie.*; tot de acolo, dict. de Achilina Ursachi: ***Sămânţa turiţei**, când se coace, are nişte cornişoare, cari se prind de hainele omeneşti şi cari cu greu se pot lua cu unghiile. Singure însă, după ce s-au prins, nu cad niciodată jos.*; tot de-acolo, dict. de Măriuca Zabuş: ***Corniţa** sau **turiţa** are nişte turiţe (corniţe) cari se prind de straie.*; tot de acolo, dict. de Domnica Schipor: ***Turiţa** are nişte ghimpuşori cari se prind de straiele oamenilor şi nu se pot lua decât numai cu mâna.*; a celor din Braşca, dict. de Gherasim Roşca: ***Purecii-ţigăneşti** ori **turiţa**, după cum se numeşte această buruiană pe la Zahareşti, se află mai ales toamna pe lângă păraie. Spinii au o frunzucă mică la capăt cu două cârlige în forma coarnelor de capră. Când treci pe malul unui părău, ieşi negru de **turiţă**.*; a celor din Transilvania, com. de dl P. Oltean: ***Turiţa** face boambe ca sămânţa de **cânepă**, care se anină de veşminte şi de lâna oilor, de nu se mai poate scoate.*

[5] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor şi Anisia Vişan.

[6] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă.

[7] Panţu: **Vocab.**, p. 7.

[8] Dict. de Ileana a lui George Zătăuz.

[9] Com. de dna El. Nic. Voronca.

494. Turta-lupului
(Strychnos nux vomica L.)

108

Turta-lupului.
(Strychnos nux vomica L.)

În Ostindia creşte un arbore mare, numit de botanişti Strychnos nux vomica L., din ale cărui seminţe, întrebuinţate în medicină, se extrage un alcaloid, numit strychnină, care este cea mai crâncenă otravă.

Aceste seminţe foarte veninoase sunt cunoscute poporului nostru sub numele de turta-lupului şi întrebuinţate de femeile ştiutoare atât ca leac contra strânsului celui mare, cât şi ca făcătură contra duşmanilor.

Aşa femeia ştiutoare, care este chemată ca să vindece pe cel ce are strânsul cel mare, ia turta-lupului de 5 bani, sineală de copii asemenea de 5 bani, revent, lat. Rheum officinale H.B. de 15 bani, o andrea ţigănească şi vreo câte-va fire dintr'o mătură cu care se mătură biserica, şi le pune pe toate într'o litră de rachiu bun de pâne.

După ce le-a pus pe toate începe a descânta rachiul cu andreaua, în vârful căreia stau firele cele de mătură, şi a zice:

Purces'ec N. dela casa sa,
Dela masa sa,
Dela aşternutul seu,
Gras şi gruncos,

În Ostindia creşte un arbore mare, numit de botanişti Strychnos nux vomica L., din ale cărui seminţe, întrebuinţate în medicină, se extrage un alcaloid, numit **strychnină**, care este cea mai crâncenă otravă.

Aceste seminţe foarte veninoase sunt cunoscute poporului nostru sub numele de **turta-lupului** şi întrebuinţate de femeile ştiutoare atât ca leac contra **strânsului celui mare**, cât şi ca făcătură contra duşmanilor.

Aşa femeia ştiutoare, care este chemată ca să vindece pe cel ce are **strânsul cel mare**, ia **turta-lupului** de 5 bani, sineală de copii asemenea de 5 bani, **revent**, lat. Rheum officinale H.B., de 15 bani, o andrea ţigănească şi vreo câteva fire dintr-o mătură cu care se mătură biserica, şi le pune pe toate într-o litră de rachiu bun de pâne.

După ce le-a pus pe toate, începe a descânta rachiul cu andreaua, în vârful căreia stau firele cele de mătură, şi a zice:

Purces-a N. de la casa sa,
De la masa sa,
De la aşternutul său,
Gras şi frumos,
Şi când a fost
La mijloc de cale,
De cărare,
L-a întâlnit strânsul cel mare,
Strânsul cu strânsoaica,
Potca cu potcoaica,
Samca cu sămcoaica,
Ceasul cel rău
Cu ceasoroaica;
Ceasul cel rău
Îi cât polobocul,
Capul cât o făciarie
De arie,
Cu ochii cât titvele,
Cu dinţii ca teslele,
Cu mânele flocoase,
Cu picioarele flotocoase,
Cu unghiile
Ca secerile,
Părul îi bătea călcâiele.
Şi-i frică înfricată,
Şi spaimă înspăimată.
Şi cu vânt cald l-au bătut,
Şi în braţe l-au luat,
Şi în pământ l-au trântit,
Capul i-au năucit,
Ochii i-au păingenit,
Faţa i-au vestejit
Şi puterea i-au băut
Din crierii capului,
Din faţa obrazului,
Şi lângă drum l-au dat;
Pieptul i-au grămădit,
Spatele i-au încujbat,
Şelele i-au încleştat,
Mânele
Şi picioarele
I le-au **olătuit,**
Colb din drum i-au strâns
Şi în gură i-au turnat,
Sufletul i-au năduşit
Şi pieptul i-au ridicat.
Ţepuşi de **trestie**
Pe sub unghii i-au băgat
Şi gustul mâncării i-au luat.
Şi el a început a plânge tare,
Cum mai tare.
Iar Maica Sântă-Măria
Din naltul ceriului
L-a văzut
Şi i-au zis:
- Nu te văieta,
Nici te văicăra,
Nici în samă nu băga,
Că femeia N.
În mâna dreaptă va lua
Andreaua cu rachiul
În care va fi sineală,
Reventu, turta-lupului,
Şi ea bine a cânta
Şi a descânta.
Atunci toate cele le vei bea,
Şi te vei uda.
Şi apoi toate junghiurile
Şi durerile
Vor înceta.
Capul se va desnăuci,
Căutătura s-a tocmi
Faţa ţi s-a rumeni,
Puterea la loc va veni,
Pieptul se va desgrămădi,
Spatele se vor descujba,
Şelele se vor descleşta,
Puterea la loc va veni.
Şi acele boale
Cu gura le va sufla
Şi peste Marea-neagră le va arunca.
Acolo li-i cina

Şi hodina;
Să pieie,
Să răspieie,
Şi-napoi să nu se mai întoarcă
La omul cel bolnav.
El să rămâie curat
Şi luminat
Ca aurul şi argintul strecurat,
Ca Maica Domnului ce l-a lăsat.
Lână albă
Şi lână neagră,
Dă Doamne lui N. să-i treacă,
Să-i fie leacul de la mâna mea.
Amin![1]

Sfârşind de rostit cuvintele acestea, cari se descântă de trei ori pe zi în trei zile de sec şi anume: luni, miercuri şi vineri, dă bolnavului de **strânsul cel mare** puţin rachiu de-acesta astfel descântat, de băut.

Femeia care voieşte să facă rău duşmanilor ia **turta-lupului, sânge-de-nouă-fraţi** şi **chiclazuri** şi, făcând dintr-însele un fel de turte, le aruncă în calea duşmanilor, anume ca aceştia, trecând şi călcând într-însele, să capete diferite boale sau alte neplăceri şi neajunsuri să li se-tâmple.

În fine, mai e de amintit şi aceea că, fiind **turta-lupului** foarte veninoasă, nu o dată se zice: ***Doară n-am mâncat turta-lupului!*** ceea ce însemnează atâta cât: ***Doară n-am nebunit.***[2]

[1] ***Buciumul român***, foaie lunară, an. III, Iaşi, 1878, p. 136.
[2] Com. de dl Art. Gorovei.

373

Tutunul.

(Nicotiana Tabacum L.)

Tutunul e o plantă originară din America sudică, care s'a întrodus în Europa în anul 1560 prin Jean de Nicot, fost ambasador francez la curtea din Lisabona. Iar fumatul lui, care în timpul de faţă e îndătinat şi răspândit peste toată faţa pământului, s'a întrodus în Europa abia pe la anul 1585 şi anume de către soldaţii, cari debarcară în acest an în Spania şi Portugalia. 1)

Tutunul e de două feliuri şi anume: unul mai bun, care se numeşte în Bucovina: tabac, Tition, Titiun şi Tiutiun, iar în mod batjocuritoriu: Buruiana-dracului, Iarba-dracului şi Tămâia-dracului; în Moldova: Duhan, Tabac, Tition şi Tiutiun; 2) iară în

1). Pantu: Plantele. p. 312.

2). Şezătoarea vol. I. p. 16; - Idem vol. II. p. 24; vol. IV. p. 124; vol. V. p. 162 şi 163; - Pantu: Plantele p. 312.

495. Tutunul
(Nicotiana Tabacum L.)

Tutunul e o plantă originară din America sudică, care s-a întrodus în Europa în anul 1560, prin **Jean de Nicot,** fost ambasador francez la curtea din Lisabona. Iar fumatul lui, care în timpul de faţă e îndătinat şi răspândit peste toată faţa pământului, s-a întrodus în Europa abia pe la anul 1585 şi anume de către soldaţii cari debarcară în acest an în Spania şi Portugalia.[1]

Tutunul e de două feliuri şi anume: unul mai bun, care se numeşte în Bucovina: **tabac, tition, titiun** şi **tiutiun,** iar în mod batjocoritor: **buruiana-dracului, iarba-dracului** şi **tămâia-dracului;** în Moldova: **duhan, tabac, tition** şi **tiutiun**[2]; iară în mod batjocoritor: **buraiana-dracului**[3]; în Basarabia: **tiutiun**[4]; în Muntenia: **tutun** şi **buruiana-dracului**[5]; în Transilvania:

[1] Panţu: **Plantele,** p. 312.

[2] *Şezătoarea,* vol. I, p. 16; Idem, vol. II, p. 24; vol. IV, p. 124; vol. V, p. 162 şi 163; Panţu: **Plantele,** p. 312.

[3] Com. de dl Tud. Pamfile.

[4] B. P. Hasdeu: **Cuvinte din bătrâni,** t. II, p. XXIV.

[5] Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor,** p. 58; şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

duhan, duvan, tabac, tăbac şi **tămâia-dracului**[6]; în Banat şi Biharia: **duhan**[7]; iară în Macedonia: **tutumi** şi **tutuni**[8], lat. Nicotiana Tabacum L. Al doilea, mai prost, care se numeşte în Moldova: **bacon**[9]; în Transilvania şi Banat: **bacon, baconiţă** şi **duhăniţă**, iară în celelalte părţi locuite de români: **tabac-ţigănesc, tabac-turcesc, tutun-ţigănesc** şi **tutun-turcesc**, lat. Nicotiana rustica L.[10]

Atât despre originea, cât şi despre timpul când a început întâiaşi dată omenimea, şi mai ales bărbaţii, a **bea** sau a **trage** tutun, adică **a duhăni, a pipà** sau **a fuma**[11], o legendă din **Bucovina**, oraşul Suceava, ne spune următoarele:

Zice c-a fost odată o domniţă foarte frumoasă care întrecea în frumuseţe pe toate doamnele şi domniţele de pe timpul acela. Şi fiindcă era aşa de frumoasă, de-aceea, umblând ea din ţară în ţară, smomia pe toţi bărbaţii cu cari se întâlnea şi cari îi plăceau.

Văzând domniţele celelalte şi mai ales doamnele cum se poartă şi ce face domniţa aceasta şi neputând-o suferi mai mult din pricina aceasta, s-au strâns într-o zi la un loc şi începură a se sfătui ce să facă, doară pot scăpa de dânsa. Şi din vorbă în vorbă s-au înţeles în urmă că altmintrelea nu vor putea scăpa de dânsa, fără numai dacă vor prinde-o şi vor omorî-o.

Şi cum s-au sfătuit, aşa au şi făcut. Se puseră toate la pândă şi o urmăriră zi şi noapte, şi nu se lăsară până ce n-au pus mâna pe dânsa. Iar după ce-au prins-o, au legat-o butuc, ca să nu le mai poată vâşca şi scăpa din mâni, au omorât-o.

Bine c-au omorât-o şi-au scăpat lumea de un lucru rău, dar ce să facă ele acuma cu dânsa, unde s-o ducă şi s-o îngroape, ca să nu deie bărbaţii de dânsa şi s-o ieie de-acolo?

Unele ziceau să caute vreun iezăr sau vreun ochi de mare şi s-o arunce într-însul.

Altele însă erau de părere ca s-o ducă într-o pădure şi acolo s-o arunce într-o râpă afundă sau în alt loc pustiu şi îndosit, pe unde nu calcă picior de om, numai fiarele cele sălbatice, ca acestea să deie de dânsa şi s-o mânânce. În urmă, după multă socotire şi chibzuire, se hotărâră ca s-o treacă peste-o apă mare, care se află dincolo de hotarele ţării, şi acolo s-o îngroape.

Şi cum s-au hotărât, aşa au şi făcut. O luară, trecură cu dânsa peste apa cea mare şi acolo o îngropară apoi într-un loc mlăştinos şi urâcios din marginea unei păduri mari şi întunecoase.

Şi apoi se întoarseră acasă voioase că au scăpat lumea de-o netrebnică.

Iată însă că nu mult după aceasta răsare din trupul domniţei celei urgisite de femei, dar foarte iubită de bărbaţi, o buruiană înaltă şi buiacă, cu flori roşietice şi frunze mari, care lung timp

---

[6] Panţu: **Plantele**, p. 312; I. Pop Reteganul: **Poveşti ardeleneşti**, partea II, p. 64; Al. Viciu: **Glosar**, p. 2: ***Duvan, pe aiuri duhan, de unde a duhăni în tot Ardealul.***; Bibicescu: **Poezii pop. din Transilvania**, p. 212.

[7] Panţu: **Plantele**, p. 312; M. Pompiliu: ***Graiul românilor din Biharia***, publ. în ***Convorbiri literare***, an. XX, Bucureşti, 1887, p. 1009: ***Duhan*** *= tutun, ung. dohàny;* ***duhănesc*** *= fumez, ung. dohàniozni.*

[8] Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 212.

[9] Com. de dl Tud. Pamfile: *O specie de* ***tutun****, dar mai tare şi cu foi mai înguste, poartă numele de* ***bacon.***; şi de dl Art. Gorovei: ***Tutunul*** *cu floarea galbănă se zice* ***bacon.***

[10] Panţu: **Plantele**, p. 312.

[11] Fumarea tutunului o exprimă poporul din cele mai multe părţi prin vorba **a bea** sau **a trage – bea tiutiun – trage din lulea**, dar mai cu samă prin verbul **a duhăni**, care e cel mai răspândit, şi numai rar când prin verbul **a fuma** şi **a pipa**. Vezi despre acestea şi ***Şezătoarea***, vol. II, p. 24: ***Duhan*** *= tutun;* ***duhăneşte tabac*** *= fumează tutun;* ***trage duhan cu pipa*** *= fumează tutun cu luleaua;* ***duhăneală*** *= fumat.*; Al. Viciu: **Glosar** *cit.*, p. 2; şi com. de dl Art. Gorovei: *Românii* ***beu*** *tutunul cu luleaua sau în* ***ţigară.*** *În Munţii Sucevii* ***se duhăneşte.***

n-a fost de nime băgată în samă, fiindcă numai foarte puţini erau oamenii aceia cari umblau pe locurile acelea.

În timpul mai nou însă, umblând nişte oameni învăţaţi pe-acolo ca să culeagă buruieni de leac, între multe alte buruieni, au dat şi de buruiana cea cu frunze mari şi cu flori frumoase, roşietice. Şi cum au văzut ei buruiana aceea, s-au şi gândit de ce ar fi bună.

Şi-apoi, cercând-o şi aflând-o că ar fi bună de leac pentru buboaie, precum şi pentru multe alte bube urâte, au săpat-o şi au adus-o cu dânşii acasă.

Sosind cu dânsa acasă şi presădind-o, au zis că o buruiană aşa de arătoasă şi frumoasă nu poate să fie bună numai spre vindecarea bubelor, ci şi de alte leacuri. Şi de-aceea, unii, căpătând durere de dinţi, au luat frunze de-ale sale şi au prins a le molfăi în gură, să vadă ori de nu le va înceta durerea. Şi le-a încetat.

Alţii, tot spre acest scop, uscând şi aprinzând frunze de-ale sale, au prins de-a trage fumul ei în gură, şi durerea de dinţi şi acestora le-a încetat.

Mai pe urmă însă cei mai mulţi bărbaţi au prins a fuma frunze de **titiun**, *căci aşa s-a numit buruiana ce-a răsărit din trupul domniţei celei frumoase, nu numai când căpătau durere de dinţi, ci şi de altă dată. Şi aşa s-a născut apoi fumatul, care fu iubit mai mult de bărbaţi, fiindcă numai aceştia au iubit pe domniţa cea frumoasă dar păcătoasă, nesuferit şi urât de femei, fiindcă acestea din capul locului au urât şi urgisit pe domniţa cea păcătoasă, ce smomia pe toţi bărbaţii.*[12]

O altă legendă, tot din **Bucovina** şi anume din com. Horodnicul-de-sus, care ne arată din ce s-a făcut **tutunul**, cum s-a înmulţit şi cine a început întâiaşi dată a-l fuma şi a îndemna apoi şi pe oameni ca să-l fumeze, sună precum urmează:

Doi draci au voit odată să ia de soţie pe fata unui boier. Însă preotul din loc n-a voit să-i cunune cu dânsa. Supărându-se dracul cel mai mare că nu-şi poate îndeplini dorinţa, se duse şi se spânzură de un plop. Însă acesta s-a clătinat o dată bine şi a zvârlit pe dracul cine ştie unde, de s-a prefăcut în **sălitră** *şi pulbere, când a picat la pământ.*

Dracul cel mai tânăr, care încă era de faţă, văzând aceasta, se-nspăimântă şi alergă în ruptul capului la iad. Cum ajunse aci, spuse celui mai mare peste dânşii ceea ce a păţit fârtatul său. Atunci zise **Scaraoţchi**, *mai marele dracilor:*

- Staţi, că eu am mai mult folos din el, decât voi!

Şi după ce rosti cuvintele acestea, ieşi din iad şi se porni spre dracul cel mort, unde află o mulţime de **tutun** *crescut din trupul lui.*

Văzând aceasta, Scaraoţchi s-a întors înapoi la iad şi a trămis trei draci în lume ca să semene **tutun** *pretutindene.*

Dracii trămişi n-aşteptară să le mai spuie o dată ce să facă, ci părăsiră iadul îndată şi, pornindu-se prin lume, începură a semăna **tutun**, *a-l fuma, a-l trage pe nas şi a face* **scăldători** *dintr-însul spre vindecarea feluritelor boale, îndemnând pe toţi oamenii să facă şi ei aşa.*

Oamenii, ca oamenii, nemaicugetând mult, făcură şi ei ce i-au învăţat dracii.

În curând s-a înmulţit **tutunul** *şi după ce s-au făcut* **lulelele**, *au început oamenii, tot prin îndemnul dracilor, a fuma şi din lulele.*

---

[12] Dict. de Leon Simionovici, cojocar.

Prin aceşti draci s-a lăţit apoi ***tutunul*** *cu încetul peste toată lumea, şi acum a făcut Scaraoţchi, mai marele dracilor, ca oamenii să fumeze şi din* ***sugare****, ca mai lesne să-şi poată strica pieptul şi să moară, pentru ca să poată merge mai degrabă la dânsul, căci în* ***rai*** *nu se primesc fumătorii. Iară cu timpul are să facă Scaraoţchi ca oamenii nu numai să-l fumeze cu gura şi să-l tragă pe nas, ci să fumeze şi cu urechile, ca să înebunească de cap şi să facă mai multe păcate, căci aşa-i place lui Scaraoţchi.*[13]

A treia legendă, asemenea din **Bucovina**, com. Mănăstioara sau St. Onufrei, care ne spune cum s-a făcut **tutunul** din corpul prefăcut în dohot al unui **drac** ce-a petrecut vreo şase ani într-o mănăstire condusă de **St. Vasile**, sună astfel:

Sfântul ***Vasile*** *avea sub conducerea sa o mulţime de* ***crilici***[14] *pe cari îi învăţa religia şi cântările bisericeşti. Iacă, de unde şi până unde, se vârî şi un* ***diavol*** *în mijlocul acestor crilici şi stete cu dânşii şase ani neîntrerupt, fără să se ştie cine e. Însă diavolul, de câte ori se duceau crilicii şi cu St. Vasile la biserică, totdeauna când se începea* ***cheruvicul****, fugea din biserică, fiindcă atunci îl ardea la inimă şi nu putea să asculte această cântare. După cheruvic se-ntorcea iarăşi şi cânta în strană împreună cu ceialalţi clirici, până la sfârşitul liturghiei.*

De la un timp însă, băgând de samă ceialalţi crilici purtarea acestuia, o spuseră St. Vasile şi totodată îl întrebară: „Cum de vine că cutare crilic pe timpul cheruvicului iesă totdeauna afară?" Diavolul nu răspunse nimic ... St. Vasile, neştiind mai de-aproape cine-i diavolul, îl întrebă: „Cum vine, că tu, pe timpul cheruvicului, fugi din biserică?" Diavolul nu răspunse nimic ...

St. Vasile, văzând aceasta, se puse într-o seară şi se rugă lui Dumnezeu din toată inima ca să-i descopere această taină. Peste noapte i se arătă un înger în vis şi-i spuse că cliricul, care iese din biserică totdeauna când se cântă cheruvicul, e diavol.

St. Vasile, ştiind acum cine se află lângă sine, căută toate mijloacele să-l ţie în biserică până la sfârşitul liturghiei. Însă în zadar i-a fost toată munca. Diavolul, ca totdeauna când se începea cheruvicul, o tulea la fugă din biserică.

Acuma St. Vasile se rugă lui Dumnezeu pentru a doua oară. Şi iarăşi veni îngerul în vis şi-i spuse că numai aşa îl vor putea opri şi la cheruvic, dacă vor pecetlui cu cruci uşa, ferestrile şi turnul bisericii. A doua zi dimineaţa, când merseră cu toţii la biserică, St. Vasile pecetlui mai întâi uşa, ferestrile şi turnul bisericii cu cruci, şi apoi se apucă de liturghie.

Diavolul, care nici nu visase de ceea ce i s-a pregătit când s-a început iarăşi cheruvicul, a dat să iasă pe uşă afară, dar văzând uşa pecetluită cu cruce, se întoarse repede la ferestre; aici încă erau cruci. Se repezi dar în vârful turnului, însă, neputând ieşi nici pe aci din cauză că şi turnul era pecetluit cu cruci, pică deodată în mijlocul bisericii şi se prefăcu în ***dohot****.*

Văzând aceasta, St. Vasile porunci celorlalţi clirici să rădice degrabă dohotul împreună cu piatra unde a căzut diavolul, să-l scoată afară şi să-l arunce într-o râpă mare, care se afla în apropierea bisericii. Crilicii făcură cum le-a poruncit St. Vasile, luară adică dohotul şi piatra şi le aruncară în râpă. Din dohotul acesta a crescut apoi o buruiană mare şi grasă, adică ***tutunul****.*

După această întâmplare, se duse alt drac în altă ţară şi acolo se vârî într-o fată de împărat, unde petrecu şapte ani. Fata s-a uscat ca toaca, de se putea vedea printr-însa.

---

[13] Această legendă, culeasă din Horodnicul de sus, mi-a comunicat-o dl M. V. Luţa, studinte.

[14] Ascultătorii de teologie, în limba poporului din Bucovina, se numesc **crilici** şi **clirici**.

După al şaptelea an, când socoti dracul că o a năcăjit şi muncit de ajuns, fără să o fi putut lecui cineva, vorbi din fată şi zise:

- În cutare şi cutare râpă, de lângă cutare mănăstire, se află o buruiană foarte grasă, numită ***tutun*** *sau* ***tabac****. Dacă dar voieşti tu să te vindeci de boala ce o ai, să meargă cineva acolo să sape buruiana şi să-ţi facă scăldătoare dintr-însa, iară din frunze să facă* ***ciuciuleţe*** *şi să te afume cu dânsele. Atunci te vei vindeca!*

Fata, care de mult dorea mai bine să moară, decât să se mai muncească, spuse acestea tatălui ei. Împăratul trămise îndată nişte oameni de-ai săi, cărora le dete şi-o mulţime de bani, numai să-i aducă buruiana.

Oamenii trămişi, ajungând la loc, săpară ***tutunul*** *cu rădăcină cu tot şi-l duseră de-l răsădiră în grădina împărătească.*

Împăratul, curios să vadă puterea vindecătoare a acestei buruiene, făcu îndată scăldătoare dintr-însa şi-şi scăldă fata, iar cu ***ciuciuleţe*** *de frunze o afumă. Fata s-a vindecat îndată şi s-a făcut mai sănătoasă, mai voinică şi mai grasă de cum fusese înainte de boală.*

De atunci s-a lăţit ***tutunul*** *peste toată faţa pământului.*[15]

A patra legendă, iarăşi din **Bucovina,** com. Mitocul-Dragomirnei, care ne spune că **tutunul** e făcut din corpul unui **drac,** care a voit să înşele pe nişte călugări ca să se însoare, sună aşa:

Dintru început, cică nu erau defel ***draci****, ci numai* ***îngeri****; şi toţi* ***îngerii****, fără deosebire, erau buni, drepţi şi cu frica lui Dumnezeu. Mai pe urmă însă, văzând unii dintre dânşii mărirea şi strălucirea cea nemărginită a lui Dumnezeu, voiră să se facă şi ei ca dânsul.*

Dar zădarnică le-a fost toată încercarea şi foarte neplăcute urmările ei, căci Dumnezeu, căruia nu-i place ne-nţelegerea şi nesupunerea, nu le dete răgaz a se-nălţa unde nu era de obrazul lor, ci, prinzându-i şi înferecându-i în lanţuri de fier, îi aruncă pe toţi din înălţimea cerului tocmai în fundul iadului.

Şi de-atunci toţi îngerii cei răzvrătitori, cari au voit să se facă asemenea lui Dumnezeu şi cari din pricina aceasta au fost apoi luaţi cu nepusa în masă şi aruncaţi ca nişte netrebnici în iad, se numesc ***draci*** *sau* ***diavoli****, iar mai marele şi capul lor,* ***Scaraoţchi****. Şi pe cât de neascultători şi de răi au fost ei dintru început ca îngeri, pe de-o sută şi pe de-o mie de ori mai îndărătnici şi mai răi s-au făcut acuma ca* ***draci****.*

De-aceea, cum le-a trecut buimăceala de care au fost cuprinşi în căderea lor din cer spre iad, îndată s-au şi adunat cu toţii la un loc spre a se pune în cale: ce şi cum să facă, doară-i vin lui Dumnezeu de hac, pentru ruşinea cea mare ce le-a făcut-o acesta alungându-i din ***împărăţia cerului****. Şi cum s-au strâns cu toţii, unde nu începură a face un tărăboi şi o gălăgie ca aceea, de ţi se părea că acuş-acuş se surpă* ***iadul****.*

- Ho ţară! ... ce răcniţi aşa de tare, ***împeliţaţilor****! că doară nu aveţi de gând să mă asurziţi! strigă în urmă Scaraoţchi cât îl lua gura, de se cutremura nu numai iadul, ci întreg pământul, iar dracii, din albi, cum erau mai nainte, se făcură negri ca tăciunele de spaima ce-i cuprinse când îi auziră glasul. Tacă-vă lioapa, nespălaţilor, şi nu vă îmbălaţi atâta degeaba, căci nu e aşa cum cugetaţi voi! ... Dumnezeu e stăpân în cer, în* ***împărăţia luminii****, iar slugitorii săi sunt îngerii ce n-au voit să ţină cu noi; aicea însă, în iad, în* ***împărăţia întunericului****, sunt eu stăpân, iar voi sunteţi*

[15] Această legendă mi-a dictat-o Toader Palimar, român din Mănăstioara sau St. Onufrei, sat lângă oraşul Siret.

slugitorii mei. Şi-apoi, unde-aţi mai văzut voi vreo împărăţie fără oameni?... Nicăiri!... De-aceea Dumnezeu, voind să-şi împoporeze împărăţia sa, are să caute toate chipurile şi mijloacele spre a trage pe toţi oamenii din lume la sine, iară mijloacele cele mai potrivite spre scopul acesta sunt purtarea cea cuviincioasă şi faptele cele bune. Deci, dacă voim s-avem şi noi oameni în împărăţia noastră, trebuie asemenea să ne punem pe lucru; să n-aşteptăm cu mânile în şolduri ca să ne pice mură-n gură! Iar mijloacele cele mai potrivite pentru ajungerea scopului nostru sunt purtarea cea mai necuviincioasă şi păcatele. Drept aceea, fiecare dintre noi chiar astăzi trebuie să plece în lume, să caute câte o viţă şi sămânţă de oameni şi să nu se lase de dânsa până ce nu va face-o ca să păcătuiască. Iar cel ce nu-mi va asculta porunca şi nu-mi va împlini-o, acela n-are ce mai căuta aice!... M-aţi auzit!...

- Auzit, Întunecimea voastră! răspunseră necuraţii într-un glas. Şi cum rostiră cuvintele acestea, deauna şi părăsiră iadul şi cât ai bate în pălmi se răspândiră peste toată faţa pământului şi începură a-şi vârî codiţa pretutindene, unde numai da peste vreun suflet de om.

Şi din momentul când au început ei a-şi vârî codiţa în tot locul, cei mai mulţi oameni, din blânzi, buni, răbdători, ascultători, binefăcători şi cu frica lui Dumnezeu, cum erau mai nainte, numai ce vedeai că se fac deodată cei mai răi şi mai păcătoşi oameni, de te mirai cum de-i mai suferă pământul şi nu-i înghite de vii.

Şi azi aşa, mâni aşa şi poimâni tot aşa, astfel că nu era nici o singură zi lăsată de Dumnezeu în care dracii să nu câştige sute şi mii de suflete omeneşti pentru împărăţia lor. Iar Scaraoţchi, când le vedea intrând zi după zi cu droaia în iad, îi râdea barba de bucurie.

Într-o zi însă, prinzând Scaraoţchi de veste că dracul ce-a voit să facă pe creştini ca să păcătuiască nu i-a adus încă nici un singur suflet, s-a mâniat aşa de tare pe dânsul, că puţin ce-a lipsit de nu l-a făcut hăbuc. A spus adică tuturor celorlalţi draci ca să se strângă la un loc şi apoi le-a poruncit ca să-l biciuiască cu biciuri de foc, până ce nu va vedea bine, pentru că nu i-a împlinit porunca, ci a umblat numai ... iac'aşa ... de frunza frăsinelului prin lume.

Dracii ceilalţi, ce era să facă?... Să se puie împotriva lui Scaraoţchi?... Atâta le-ar fi trebuit!... Lua fiecare câte un bici de foc şi apoi ... dă Doamne bine!... când începură a mi-l măsura şi a mi-l croi pe fratele lor, cugetai că îmblătesc trifoi. Iar dracul biciuit se svârcolea ca un şerpe şi răcnea, de-ţi era mai mare mila să te uiţi la dânsul, jurându-se pe toţi Dumnezeii că el nu e vinovat, că şi-a dat toată silinţa, dar ce folos că creştinii, fiind cu mult mai încăpăţânaţi şi mai îndărătnici decât ceialalţi oameni, n-au voit să-l asculte.

Dar dacă mai marele lor, Întunecimea sa Scaraoţchi, îi va încuviinţa ca să slujească un timp oareşicare pe unul sau altul dintre creştini, atunci capul şi-l dă că-i va aduce şi dintre aceştia chiar şi mai mulţi de câţi îi trebuie.

- Fie şi aşa cum spui! zise în urmă Scaraoţchi, după ce i se mai potoli puţin mânia. Dar bagă-ţi mintea în cap, că dacă şi de astă dată nu-mi vei câştiga nici un suflet, să nu mai dai faţă cu mine, că de vei da-o, nici pulbere nu se va alege din tine!... M-ai auzit? Şi cum rosti cuvintele acestea, porunci celorlalţi draci să-i deie drumul.

***Nicornilă**, căci aşa se chema dracul cel cu musca pe căciulă, cum scăpă din ghearele fraţilor săi, îşi ridică codiţa cea bârligată pe spinare şi apoi, dând pinteni călcâielor, o tuli la sănătoasa, de gândeai că prăpădeşte pământul, nu alta. Şi astfel, fugind în ruptul capului, ca şi când l-ar fi fugărit tătarii, nu se opri nicăiri, până ce nu dete cu ochii de-o mănăstire de călugări.*

Iar când dete el cu ochii de mănăstirea aceea, se opri deodată locului, îşi luă fesul cel roşu din cap, îşi şterse faţa de sudori şi apoi zise plin de bucurie:

- Ia aicea-i de mine!... Dacă nici aici nu voi afla oameni după placul stăpânului meu, apoi nu ştiu zău unde să mai aflu!

Şi cum rosti cuvintele acestea, se dete de trei ori peste cap, se prefăcu într-un copil mic ca de vreo patru luni, se înfăşă în scutece şi se ascunse după aceasta în nişte **boji** *din apropierea mănăstirii, şi acolo aşteptă el apoi până ce vor ieşi călugării de la liturghie, căci din întâmplare, fiind într-o zi de duminică, toţi călugării se aflau în biserică.*

Ieşind nu mult după aceasta călugării din biserică şi trecând unii dintre dânşii pe lângă bojii unde era ascuns Nicornilă, numai ce aud un glas ca de copil scâncindu-se. Auzind ei glasul, se duc mai aproape ca să vadă ce-i?... Şi când colo, ce să le vadă ochii?... Un copil mic înfăşat, care, cu cât se apropiau ei mai tare de dânsul, cu atâta mai tare plângea şi el.

- Acesta de bună seamă că e copilul vreunei femei care a fost azi la biserică, şi când a ieşit afară, a uitat să şi-l ieie! zise unul dintre călugări când dete cu ochii de copil, şi apoi, alergând în urma oamenilor cari fuseseră la biserică, a început a-i chema înapoi şi a-i întreba pe toţi: a cui e copilul cel din boji?

Atât bărbaţii însă, cât şi femeile chemate se uitară mai întâi cu ochi mari la dânsul, apoi, întorcându-se şi uitându-se la copil, începură a da din umere şi a zice că nu e al lor, ci, cine mai şti, poate că e ... dă ... păcatele-s pe oameni ... poate că-i un **copil din flori**.

Văzând de la o vreme călugării că nici unul dintre oamenii chemaţi nu se răspunde cu copilul aflat, se hotărâră ca să-l ieie şi să-l crească ei în mănăstire, căci acolo nu puteau să-l lase ca să piară. Şi cum s-au hotărât, aşa au şi făcut. L-au luat în mănăstire şi l-au crescut până la vârsta de 10 ani. Şi cu toate că îl nutreau cum se pricepeau şi puteau ei, Nicornilă al nostru creştea ca din apă. Şi cum creştea mai mare, cu atâta mai isteţ şi mai ajuns de cap se făcea, că toţi călugării se minunau de isteţimea lui.

Iar când a ajuns vârsta de 10 ani, atunci a început a ceti şi a cânta şi el la strană. Şi aşa de curgător şi de răspicat cetea, şi aşa de frumos cânta, că-ntrecea chiar şi pe cei mai buni şi mai iscusiţi ceteţi şi cântăreţi. Şi călugării, văzând-o aceasta, săltau de bucurie că nu le-a fost munca în zădar crescându-l.

Dar, vorba românului, dracul nu face niciodată mănăstiri. Când a văzut Nicornilă că toţi călugării îl au drag, îndată şi-a croit un plan cum i-ar putea mai lesne şi mai degrabă face ca să păcătuiască. Se puse deci, numai el ştie când şi cum, şi alcătui o carte mare şi frumoasă în care sta scris: „Aşa grăieşte Domnul! Toţi călugării trebuie de-acuma înainte să se însoare, căci un bărbat neînsurat e ca şi un pom neroditor, care nu e bun de nemică alta, fără numai de tăiat şi de aruncat în foc. Iar care călugăr nu-şi va căuta şi afla mireasă cu care să se căsătorească, acela anaftema să fie în vecii vecilor. Amin!" Şi după ce a alcătuit el cartea aceasta, a luat într-o noapte întunecoasă o prăjină lungă, a pus cartea în vârful prăjinei şi apoi, suindu-se pe vârful mănăstirii, o anină de crucea turnului celui mai înalt.

A doua zi dimineaţă, când s-au sculat călugării şi-au văzut cartea aninată de cruce, nu se puteau destul mira: ce fel de carte să fie aceea şi cine s-o fi pus acolo? Şi unii ziceau una, alţii alta, până ce în urmă le plesni prin minte s-o scoboare de-acolo şi atunci vor vedea cu toţii că ce fel de carte-i. Dar cine şi cum s-o scoboare, după ce mănăstirea era foarte înaltă şi nici unul dintre dânşii

nu era deprins să se suie aşa de sus. Şi fiindcă nici unul nu ştia cum s-o scoboare, de aceea chemară ei mai pe urmă şi pe nişte oameni din satul învecinat, cugetând că poate aceia vor putea-o coborî. În zadar însă, că nici oamenii chemaţi nu se-ncumetară a se sui pe mănăstire, de teamă ca nu cumva, suindu-se, să se ameţească, să cadă jos şi să-şi rupă vreo mână sau vreun picior sau, Doamne fereşte, chiar viaţa să şi-o piardă.

Şi când sta cu toţii, uitându-se când unul la altul, când la cartea de pe vârful crucii, neştiind ce să înceapă şi să facă, iată că se iveşte deodată şi Nicornilă în mijlocul lor şi, ca şi când n-ar şti nimică, începe a întreba ce s-a întâmplat de s-au adunat cu toţii la un loc.

- Ce mai întrebi şi tu, Nagâţule!... Nu vezi ce-i? răspunse un călugăr mânios.

- Ei!... şi-apoi!... Ce vă uitaţi atâta la dânsa ca la o minune?... De ce nu se suie unul dintre dumneavoastră ca s-o coboare jos şi să vadă ce stă scris într-însa? zise Nicornilă, uitându-se acuma şi el la carte.

- Lesne-i de a zice, dar greu a face, căci doară nu şi-a urât nime zilele! se amestecă acuma şi unul dintre oamenii adunaţi în vorbă. Cine poate să se suie până acolo şi s-o deie jos, suie-se; dar eu unul ştiu că nu voi face-o, căci n-am nevoie!...

- Dacă nu puteţi sau nu voiţi dumneavoastră, atunci lăsaţi-mă pe mine, că eu îndată v-o dau jos! zise iarăşi Nicornilă.

- Bravo, băiete! ian cearcă să te vedem ce poţi!

N-apucară însă bine a rosti cuvintele acestea şi Nicornilă prinse a se-nvârti ca un prâsnel în dreapta şi-n stânga, prin curtea mănăstirii, adună mai multe scări, le răzimă pe toate cu ajutorul oamenilor de păreţii mănăstirii şi apoi, legându-le repede una deasupra alteia, cât ai bate în pălmi se acăţără pe dânsele ca o mâţă până pe vârful mănăstirii; iar ajuns aicea dete cu prăjina cea lungă ce-o luase cu dânsul cartea jos.

Călugării, cum a căzut cartea, năvăliră cu toţii asupra ei, o luară de jos, căutară la dânsa ca la o minune şi apoi, deschizând-o, prinseră a ceti în auzul şi spre mirarea tuturora celor de faţă:

„Aşa grăieşte Domnul! Toţi călugării trebuie de acuma înainte să se însoare. Căci un bărbat neînsurat e ca şi un pom neroditor, care nu e bun de nimică alta, fără numai de tăiat şi de aruncat pe foc. Iar care călugăr nu-şi va căuta şi afla mireasă cu care să se căsătorească, acela anaftema să fie în vecii vecilor. Amin!"

Călugării cei tineri, când auziră cuvintele acestea, săriră drept în sus de bucurie şi, fără a mai întinde multă vorbă, hotărâră să se însoare cu toţii, căci „aşa grăieşte Domnul", şi-apoi ... din porunca Domnului unui călugăr niciodată nu-i este iertat să iasă.

Şi cum hotărâră, îndată se şi puseră pe căutat mirese. Şi fiindcă lucrul acesta nu le făcu nici o greutate, ci fiecare îşi află până în seară câte o femeie după plac, de-aceea, temându-se ca nu cumva Dumnezeu să-şi tragă pe seamă şi să retragă porunca ce-a dat-o, hotărâră să se cunune chiar în duminica viitoare.

Călugărilor celor mai bătrâni însă, cari şi-au trăit traiul şi şi-au mâncat mălaiul, nu le prea veni treaba aceasta la socoteală. Dar n-aveau ce să facă. De-aceea, de hatârul celorlalţi fraţi în Domnul, hotărâră ca să-şi ieie şi ei câte un sprijin la bătrâneţe.

Bine! Dar cine să le cetească cununia, după ce toţi călugării câţi erau în mănăstire, de la cel mai mic şi până la cel mai mare, aveau să se căsătorească. Cugetară ce cugetară, şi-n urmă îşi aduseră aminte că într-o pădure nu tocmai tare îndepărtată de mănăstire se află un **săhastru.**

Hotărâră deci să-l roage pe săhastrul acela ca să vie şi să le cetească el cununia. Şi cum hotărâră, îndată îl şi trimise pe Nicornilă, ca unul ce era mai tânăr şi mai sprinten, să meargă el şi să-l poftească pe duminica viitoare la ***nunta călugărilor.***

Nicornilă, când mai auzi încă şi aceasta, bucuria lui nu era proastă. Pe loc se şi porni spre odaia săhastrului şi cât ai clipi din ochi a şi ajuns la dânsul. Iar după ce a ajuns la starea locului, istorisi săhastrului din fir în păr toate câte şi cum s-au întâmplat. Îl rugă apoi să vie numaidecât şi el la nuntă, căci nevenind, n-o să aibă cine să cetească fraţilor în Christos cununia.

Săhastrul, când auzi cuvintele lui Nicornilă, pe care-l credea de un băiet ca toţi băieţii, stete ca înlemnit locului, fără să poată rosti un singur cuvânt. Mai pe urmă însă, după ce-şi mai veni în fire, zise:

- Bine, băiete!... Întoarce-te acuma înapoi şi spune-le tuturora că voi veni. Să fie numai gata cu cele trebuincioase, căci eu, după cum mă vezi, sunt om bătrân şi nu voi fi în stare să aştept mult!

Nicornilă atâta a dorit. Îşi luă rămas bun de la săhastru şi pe ici încolo ţi-i drumul!

Nu mult după aceasta s-a pornit şi săhastrul în urma lui. Dar fiindcă pe când a fost Nicornilă la el era după amiazi şi calea de la dânsul şi până la mănăstire cam îndepărtată, de aceea a mers el cât a mers, până ce-a ajuns lângă o groapă, deasupra căreia se afla o lespede mare.

Înoptându-se hăt bine când a ajuns el acolo şi temându-se să meargă mai departe, s-a oprit lângă groapa aceea, a dat cum a putut lespedea într-o parte, s-a vârât în groapă şi apoi, dând iarăşi lespedea înapoi, s-a pus să se odihnească macar cât de cât.

Iată însă că nu mult după aceasta aude un vuiet şi un foşcăt neobişnuit, care se apropia din ce în ce tot mai tare de groapă, şi în urmă un fel de tropăitură pe lespedea sub care se afla. Erau ***necuraţii,*** *cari se strângeau în toată noaptea şi ţineau sesie pe lespedea aceea.*

Şi cum s-au strâns toţi necuraţii la un loc, îndată au şi început a întreba unul de altul, care ce a făcut peste zi. Şi unul zise că el a făcut pe un fecior să bată pe tatăl său; altul că a făcut pe o fată să pălmuiască şi să batjocurească pe maica sa; al treilea că a îndemnat pe un fecior să scoată ochii frăţâne-său. Şi tot aşa: unul că a făcut una, altul, alta, până ce a ajuns rândul şi la Nicornilă, care asemenea se afla între dânşii. Acesta, sosindu-i rândul, zise:

- Ce-aţi făcut voi e o nimică toată în asemănare cu ceea ce am făcut eu!

- Şi ce fel de lucru aşa de straşnic ai făcut tu, că te lauzi aşa de tare? întrebă unul dintre necuraţi.

- Ce să fac!... ia, am pus la cale ca toţi călugării din mănăstirea cutare şi cutare să calce legile mănăstireşti în picioare, să-şi caute câte o femeie şi să se însoare şi ... mâni li-e cununia!

- Bravo, Nicornilă! Dacă ai făcut tu aceasta, să ştii bine că Întunecimea sa împăratul nostru Scaraoţchi nu numai că-ţi va uita nelucrarea ta de mai nainte, ci are încă să te şi destingă! zise atunci un cornurat, care era mai negru şi mai slut.

Când a rostit însă cornuratul cuvintele acestea, cucoşii au început a cânta şi atunci toţi necuraţii, auzindu-i cântând, cât ai scăpăra dintr-un amnar se făcură nevăzuţi, apucând care încotro îl duceau ochii şi picioarele.

Săhastrul, care a auzit din cuvânt în cuvânt toate celea ce le-au vorbit necuraţii, n-a putut mai mult închide ochii până dimineaţă. Iar după ce s-a făcut acuma ziuă, dete lespedea într-o parte, ieşi din groapă afară şi se porni pe-ncetul şi dus pe gânduri spre mănăstire.

Călugării, cari îl aşteptau cu cea mai mare nerăbdare, dimpreună cu miresele lor gata numai să se cunune, cum îl văzură că vine, îi ieşiră cu toţii înainte şi-l petrecură cu cântări de laudă până în biserică.

- Ian spuneţi-mi acuma, fraţilor, la ce m-aţi chemat? întrebă săhastrul, după ce a intrat în biserică, ca şi când n-ar fi ştiut nimică despre ce e vorba.

- D-apoi iacă cum şi iacă ce s-a întâmplat! răspunseră călugării, aducând şi arătându-i cartea în care sta scris că numaidecât trebuie să se însoare.

- Dacă socotiţi că trebuie să fie aşa cum stă scris în cartea aceasta, apoi n-am ce să fac, trebuie să vă împlinesc dorinţa şi să vă cunun. Dar până atuncea, ia spuneţi-mi: ce băiet aţi crescut? zise săhastrul mai departe. Stă el la cetit şi la cântat cu sfinţiile voastre în biserică ori nu?

Călugării îi răspunseră şi la această întrebare, istorisindu-i din fir în păr cum au aflat băietul şi cum l-au crescut, iar la urmă, adauseră zicând:

- Iar de cetit şi de cântat la strană, apoi mai că am putea zice că ne întrece pe toţi, aşa de bine şi de frumos ceteşte şi cântă!

- Dar când ieşiţi cu darurile din altar, stă el în strană, ori nu?

- Ce se atinge despre aceasta, drept să vă spunem că n-am băgat de seamă!

- Acuma ascultaţi ce voi spune eu şi apoi toate vor fi bune şi la locul lor! zise în urmă săhastrul. Să-nceapă unii liturghia, iar ceialalţi fraţi să cânte împreună cu băietul, ca să-l ascult şi să-l aud şi eu cum ceteşte şi cântă!

Şi cum rosti cuvintele acestea, luă un **şipuşor cu mir**, *pe care îl adusese cu sine de acasă, şi mirui în taină toate uşile şi fereştile cu mir, apoi se duse şi se puse şi el în strană mai deoparte, ca să asculte cum va cânta băietul.*

Iar băietul, adică Nicornilă, cetea şi cânta aşa de frumos, că toţi oamenii câţi erau de faţă şi cari s-au fost adunat de-a mirarea ca să vadă ceea ce nu mai văzuse, nici nu auzise în viaţa lor, adică cum s-or cununa călugării, se uitau numai în gura lui.

Când au început însă călugării să iasă cu darurile din altar, atunci Nicornilă, ţuşti din strană şi fuga la uşă, să iasă din biserică afară. Dar, fiind uşa miruită, nu putu s-o deschidă şi să fugă. Se-ntoarse deci degrabă înapoi şi, acăţărându-se la o fereastă, dă să iasă pe aceasta afară. Dar, degeaba, căci şi fereasta era miruită.

Şi aşa, dă-ncolo, dă-ncoace, doară poate ieşi pe undeva, însă în zadar, căci toate fereştile erau miruite. Văzând el aceasta, se avântă şi se acăţără tocmai în vârful turnului şi dă să iasă printr-una dintre fereştile acestuia. Ce folos însă că săhastrul s-a îngrijit de cu bună vreme ca şi acestea să fie miruite.

Văzând Nicornilă că nici prin fereştile turnului nu e chip de ieşit, aşa de tare s-a înspăimântat, că spaima cea mare l-a ameţit şi a căzut jos. Iar când a ajuns de pământ, s-a prefăcut în păcură.

- Vedeţi, fraţilor, a cui voie aţi vrut voi s-o împliniţi! zise acuma săhastrul, arătând cu mâna spre păcura din mijlocul bisericii. Băietul ce l-aţi crescut sfinţiile voastre cu atâta muncă n-a fost un băiet ca toţi băieţii, ci un drac ca toţi dracii.

Deci, departe să fie de la voi gândul celui necurat de-a vă căsători, ci mai bine luaţi cât mai degrabă spurcăciunea cea din mijlocul bisericii şi o aruncaţi într-un ungher undeva afară, unde nu

calcă picior de om, iar după aceea prindeţi cu toţii a vă ruga lui Dumnezeu să se îndure de voi şi să vă ierte că v-aţi lăsat ademeniţi de sfaturile necuratului, cari v-au dus în ispită.

Călugării plecară nasurile în jos de ruşine şi apoi, luând păcura din mijlocul bisericii, o scoaseră afară şi o aruncară într-o groapă îndosită din bojii unde l-au fost aflat pe Nicornilă.

Dar ce să vezi! Din păcura aceea în scurt timp a răsărit şi a crescut o buruiană înaltă, cu floare roşietică şi cu frunze mari, pe care oamenii au numit-o mai pe urmă **tutun**, *şi ale cărei frunze, uscându-le după ce se coace buruiana, au început apoi, se vede că tot prin stăruinţa celui necurat, a le fuma.*

Şi fiindcă **tutunul** *e din trupul celui necurat, care s-a prefăcut în păcură când a căzut din turnul bisericii, de-aceea şi frunzele sale, când le fumăm, se prefac asemenea într-un fel de păcură, care se numeşte* ***smoală***.[16]

A cincea şi ultima legendă din Bucovina despre **tutun**, precum şi despre întrebuinţarea lui, sună precum urmează:

Mult timp după ce-a făcut Dumnezeu lumea şi toate câte sunt într-însa, s-au strâns toţi dracii, cruce de aur cu noi în casă! – la un loc şi s-au sfătuit ce să dreagă, ce să facă şi ei ceva ca să nu se piardă pomenirea lor. Sfătuindu-se ei dară unii cu alţii încolo şi-ncoace, ieşi mai-marele lor înainte şi le zise:

- Dragii mei! Ştiţi voi ceva? Săpaţi o groapă în pământ, scremeţi-vă deasupra ei cât îţi putè şi sloboziţi vânturi – să iertaţi dumneavoastră! – într-însa, până ce veţi împle-o rasă. După aceea s-o astupaţi bine, ca să nu se răsufle ceva; s-o tot udaţi cu apă, şi-om vedè ce va ieşi de-acolo!

Făcând diavolii aceasta, după poroncă, iată că a răsărit o buruiană miacoşă şi cu nişte frunze mari şi late, spre cea mai mare bucurie a dracilor. Ce să facă ei acuma cu buruiana aceasta? Dau încolo, dau încoace, se sfătuiesc întreolaltă, chibzuiesc feli de feli de lucruri, dar nu se învoiesc întreolaltă, pentru că unul vrea una, altul alta, şi aşa s-au iscat un harcăt şi mârâiet ca acela, cât îţi asurzea urechile!

Hărcătindu-se ei aşa, iată că vine dracul cel mai mare între dânşii şi-i întreabă, ce este? Ce răcnet fac? Ei i-au spus pricina şi i-au arătat şi buruiana. Văzând-o el aşa buiacă, s-a bucurat, că tot au scos şi ei ceva la capăt! Apoi li-a zis:

- Dragii mei! Ştiţi voi ce să facem ca făptura noastră să se şi lăţească în grabă pintre oameni?

- Ba nu, tocmai pentru aceea ne certăm noi aice! îi răspunseră mii de glasuri.

Apoi cugetând mai-marele dracilor puţin, li-a zis:

- Ascultaţi una ca doauă! Mergeţi iute la cutare împărat, că-i puternic foarte şi vestit în toată lumea. El are numai o singură fată, tare mândră şi frumoasă. Pe-aceasta o are mai dragă decât lumina ochilor. Pe aceasta s-o împleţi buftea de bube punoioase şi scârnave foarte şi aşa de dese să fie ele, cât să nu rămâie loc curat pe dânsa, măcar cât să pui un vârf de ac, şi bubele acelea să nu se poată tămădui de om pământean! Văzând împăratul aceasta, va trimite cărţi prin toată lumea, de-a lungiş şi curmeziş, după doftori, ca să vie să-i lecuiască fata, şi nime n-a fi în stare să-i tămăduiască bubele. Atuncea m-oi face eu om bătrân-bătrân şi m-oi duce la curtea împăratului şi

[16] Din Mitocul Dragomirnei, com. de Nistor Cniş, stud. gimn.; vezi ***Familia***, an. XLI, nr. 5, 1905, p. 52-54, şi nr. 6, p. 63- 64.

m-oi da drept doftor şi i-oi spune că i-oi lecui fata, dacă mi-a plăti bine cumsecade. Atuncea i-oi arăta şi leacul şi i-oi spune să-l înmulţească şi să-l presădească, şi el, de bucurie că şi-a vedea fata vindecată, sănătoasă şi curată cum a fost mai întâi, va poronci prin toată împărăţia ca oamenii să samene sămânţa acestei buruiene minunate, s-o crească şi s-o înmulţească. Dară şi tu, măi hâcule de-acolo, zise căpitanul către unul din draci, fă-te om în vârstă, ia-ţi lut şi-ţi fă o cioabă cu un ciubuc lung, taie frunze din buruiana aceasta pe care o s-o numim noi **tiutiun şi tabac**, *şi le pune-n liulea, aprinde-o şi bea tiutiun, venind după mine! Într-acest chip, ni-om ajunge scopul deplin!*

Vorbind el aşa, toate au fost gata într-o clipă, după cum au poruncit.

Sculându-se împăratul acela într-o dimineaţă şi primblându-se prin cămările sale, încolo şi-ncoace, iată că întră o hargată de-a domniţei la dânsul în cămară, cam spăriată şi posomorâtă, şi-i spune cu jale:

- Luminate împărate! Iată că-ntr-această noapte au ieşit pe fiica măriei tale o mulţime de bube punoioase şi cumplit de scârnave, cât îţi vine să-ţi verşi şi maţele la privirea lor, şi au împresurat-o din creştet până-n tălpi aşa de tare, cât n-ai loc curat unde să pui nici vârful acului!

Auzind aceasta, împăratul s-a spăimântat foarte, căci o avea tare dragă, şi a mers îndatamare în dormitoarea ei şi, văzând-o acum atât de pogănă, i s-a rupt inima de jale şi ochii i s-au împlut de lacrimi. Ce să facă el acuma? A dat poruncă prin toată cetatea lui să-i vie doftorii într-o clipă să facă ceva ca să nu i muncească copila. Dară toţi doftorii din cetate n-au folosit nimică. După aceea, a trimis cărţi după alţi doftori prin toată împărăţia şi mai pe urmă şi prin toată lumea, dară nici un doftor pământean n-a putut folosi nimică, n-a fost în stare să-i tămăduiască copila!

Văzând împăratul că nu-i mântuinţă pentru fiică-sa, s-a scârbit tare şi s-a întristat foarte. Când era mai năcăjit, mai supărat şi mai mâhnit în sufletul său, iată că întră la dânsul un hargat şi, închinându-se, îi zice:

- Luminate împărate! a sosit acuma un moşneag bătrân, bătrân la poartă şi zice că se pricepe pe leacuri şi se roagă ca să-l las la măria ta şi nu ştiu ce să fac, să-l las sau ba?

Împăratul îi răspunde:

- Spune-i să se ducă că, dacă nu m-am folosit cu doftorii cei mai iscusiţi şi mai vestiţi, apoi un ghiuj zbârcit de bună samă că nu mi-a mai ajuta!

Împărăteasa însă i-a răspuns, suspinând adânc:

- Da lasă-l înlăuntru, că nici nu ştii de unde-ţi vine leacul şi, fiind încă om bătrân, ni-a putea folosi măcar cu un cuvânt bun!

Împăratul se înduplică şi poronci să-l lase înlăuntru. Intrând căpitanul dracilor, în chipul bătrânului cu celalalt dinapoia sa în casă, s-a închinat împăratului cu plecăciune şi-apoi i-a spus c-a auzit şi el de bubele fetei şi c-a venit ca s-o tămăduiască, fiindcă el cunoaşte o buruiană care vindecă orice fel de bube. Împăratul i-a arătat fata. Cum a văzut-o, Ucigă-l-crucea îndată a şi zis către împăratul:

- Cam urâte bube, luminate împărate, dar dacă mă vei cunoaşte bine, apoi să ştii că până mâne ţi-a fi fiica sănătoasă şi curată cum a născut-o maică-sa!

Împăratul i-a juruit mult bine, dac-a face el una ca aceasta, iar de n-a fi în stare, apoi să ştie că i-a tăia capul pentru cutezarea lui.

Atuncea i-a răspuns hâtrul moşneag, zicând:

- D-apoi luminate împărate, tocmai aşa n-ai făcut cu ceialalţi doftori cari au cercat ca să-ţi tămăduiască fata de bube! Însă, ca să-ţi arăt că nu numai cărturarii cei vestiţi ştiu multe de toate, dar că şi oamenii cei bătrâni, păţiţi şi îmblaţi prin lume se pricep câte la una, alta, apoi tot m-oi prinde ca să-ţi tămăduiesc fiica, chiar de mi-ai tăia şi capul!

Apoi, gemând şi hicnind, păşeşte clătinându-se înainte, bagă mâna tremurând în sân şi scoate un şmoc de frunze de cele de tabac şi înfăşură cu ele bine pe domniţă, din creştet până-n tălpi, şi-apoi îi porunceşte ca să şadă în pat, acoperită binişor până mâne dimineaţă.

Biata copilă a urmat din fir în păr precum i-a spus moşneagul. Toată noaptea a zăcut acoperită bine în pat. A doua zi a chemat pe moşneag la dânsa, ca să vadă cum îi este. Moşneagul a venit, a descoperit-o frumuşel şi a luat încetişor toate frunzele de pe dânsa. Când s-a văzut fetiţa fără de bube, curată cum a mai fost, ba încă pielea îi era încă mai fragedă, n-a ştiut ce să zică de bucurie şi a alergat repede la părinţi ca s-o vadă.

Zărind-o ei aşa de curăţică şi de frumuşică, săreau în sus de bucurie şi au chemat îndatamare pe moşneag ca să-i mulţămească pentru binele cel mare ce i l-au făcut.

Întrând bietul bătrân cătinel pe uşă, tot oftând şi gemând, s-a închinat împăratului şi împărătesei, dară celalalt Ucigă-l-crucea era tot dinapoia lui cu liuleaua-n gură.

Văzându-l împăratul, l-a primit tare bine, l-a pus să şadă şi-apoi l-a întrebat cum şi cu ce a lecuit el pe fiica sa aşa de degrabă?

- Prea luminate împărate! răspunse bătrânul, eu am o buruiană ce se cheamă tabac sau tiutiun, tare minunată şi bună de multe leacuri! Şi, scoţând din sân, îi arată împăratului atât frunzele, cât şi sămânţa ei.

Privind împăratul cu de-amănuntul frunzele şi sămânţa buruienii, se uită spre uşă şi vede şi pe celalalt cu liuleaua-n gură, fumând, şi-l întrebă:

- Hei! da tu ce faci acolo?

- Ia şi eu, prea-luminate împărate, răspunse Ucigă-l-crucea, am durere de măsele şi când şi când mi se-ntunecă vederea ochilor şi, ca să-mi mai alinez durerea de măsele şi ca să văd mai bine cu ochii, am început să beu şi eu tabac şi să-l rugum şi în gură.

Înţălegând împăratul că buruiana aceasta îi atât de folositoare, că vindecă atâtea boale, a întrebat pe moşneag ori de nu i-ar vinde şi lui sămânţă de aceasta, că ar voi să aibă şi el astfel de buruiană în împărăţia sa.

Moşneagul, bucuros că ajunge la aceea ce-a dorit, i-a răspuns împăratului că lui nu-i trebuie bani, ci că el i-a dărui sămânţă de aceasta, oricât de multă pofteşte, căci lui i-ar plăcea ca toţi oamenii să se folosească de această buruiană, mai minunată decât toate buruienile câte le-a făcut Dumnezeu.

Împăratul a mulţămit moşneagului pentru bunătatea lui şi, plătindu-i juruita pentru însănătoşatul fiicei sale, l-a întrebat cum să-şi facă şi el liulea şi un ciubuc, că ar voi să beie şi el tăbac. Moşneagul, săltând de bucurie pentru că-i merge treaba aşa de bine, i-a arătat împăratului cum să facă şi ciubuc şi liulea, mai spunându-i că-i bine ca să ţii în gură frunze de acestea când te dor dinţii. După aceasta şi-a luat moşneagul ziua bună şi a plecat cu celalalt în treaba sa, foarte voios c-a izbutit atât de bine.

Cum s-a îndepărtat moşneagul, a şi poruncit împăratul ca să răsădească în grădina sa rădăcini de buruiana aceasta şi să samene şi un ogor mare cu sămânţă de dânsa. Apoi a dăruit pe

la curteni, după aceea, pe la mai-marii ţărilor şi pe urmă şi pe la boieri, sămânţă de aceasta, şi aşa, în scurt timp, s-a lăţit buruiana aceasta nu numai în împărăţia acestui împărat, dară şi prin toată lumea, astfel că acuma mai că nu-i ţară cât de mică în care să nu se samene şi să nu se crească buruiana aceasta.

- Şi eu singur, îmi zise povestitoriul mai departe, am văzut nu o dată pe oamenii noştri mestecând în gură frunze de tabac ca să li treacă durerea de măsele. Ba încă am cunoscut un om din Rădăuţi, carele nu bea nicidecât tabac şi nici nu-l putea suferi şi cârtea pe toţi cei ce fuma. Dară nu demult, mai dăunăzi, m-am întâlnit cu el în târg şi văzându-l cu liuleaua-n gură, m-am mirat foarte şi l-am întrebat, zicându-i:

- Ce vânt te-a bătut, sau ce patimă mare te-a cuprins de te-ai înduplicat a bea şi dumniata tabac, mai ales că mai nainte nici nu-l puteai suferi defel?

- Ţi-oi spune, moşucule, îmi răspunse el, mie îmi slăbiseră vederile, cât nu puteam vedea mai nimică. Dară unul şi altul m-au sfătuit ca să beu tabac cu liuleaua şi, mulţămesc lui Dumnezeu, că de când am început a bea, mi s-au mai deschis vederile şi acuma văd cumsecade![17]

A şasea legendă, din **Moldova**, com. Botoşani, care ne spune că **tiutiunul** e făcut din corpul unui **drac**, anume **Tiutea**, sună astfel:

A fost un diavol, îl chema Tiutea. El a stat şapte ani într-o mănăstire ca [şi] călugăr. Făcea toată slujba, toată rânduiala în biserică,numai când era aproape de ieşit cu darurile, fugea din biserică, îşi căuta vreo treabă şi nime nu i-a luat sama. De aceea zice că tare e păcat să nu fii la daruri în biserică.

Cât a stat el acolo, s-a gândit întruna cum ar face şi ce ar face ca să îndemne pe călugări la păcat? A luat şi a făcut nişte slove şi le-a vârât în cărţi, că de-amu călugării pot să se însoare. Călugării, cum au cetit, îndată s-a buntuluit toată mănăstirea. Se scoală unul care era mai sfânt, un schivnic de aceia:

- Bine că pot eu să mă însor, am auzit că este una frumoasă tare. Tocmai acolo mă duc, să ştiu bine că mor!

Se scoală dimineaţă tare şi porneşte. Merge el, merge toată ziua şi ajunge sara la un deal ca de steclă, drept ca păretele; vede că nu se poate sui în sus şi se culcă jos acolo.

Pe la o vreme de noapte, aude un schiolălau, un huit. Se uită – era o mulţime de draci adunaţi şi cel mai mare al lor în mijloc; lui îi spuneau pe rând care ce pozne a făcut prin lume. Iacă vede că mai vine unul, hăt târzior.

- Da bine ticălosule, strigă cel mare, amu se vine?

- Am aşteptat, prea înălţate, până s-au culcat călugării.

Schivnicul se uită şi îl cunoaşte:

- Aista-i Tiutea! Da oare ce caută el pe aice?

- Bine că ai venit, blastamatule. De şapte ani te-am trimis în lume să strici mănăstirea cea de călugări şi încă n-ai făcut nici o ispravă!

- N-a fost cum, prea înălţate împărate, da degeaba nu am şezut. Într-aceşti şapte ani, m-am gândit şi am făcut aşa nişte slove şi le-am pus în cărţi, ca să-i fac pe călugări să se însoare.

---

[17] Sbiera, **Poveşti**, p. 300.

Călugării, cum au cetit, îndată s-au aprins şi unul din cei mai sfinţi chiar azi a plecat să-şi găsească mireasă.

- Bravo, au strigat atunci toţi ceilalţi!

Călugărul până la ziuă n-a mai dormit şi cum a văzut că se zăreşte, la mănăstire înapoi! El a auzit acolo cum spunea Tiutea, că se fereşte când se scot darurile. A doua zi, tronc, zăvoarele pe toate uşile, că Tiutea n-a avut pe unde să iasă.

În biserică au slujit slujbă cu sobor şi din Tiutea numai păcura a rămas, în mijlocul bisericii pe pământ. Îndată au răzăluit şi au aruncat păcura ceea afară din mănăstire. La câtva timp, văd călugării că în locul acela a ieşit o buruiană şi au apucat-o la gustat, la fumat. Arhimandritul, cum a auzit, a poruncit s-o taie.

- Ba nu, au prins a zice ei, fiindcă a slujit Tiutea 7 ani la biserică, să lăsăm buruiana asta în amintirea lui şi să-i punem numele ***tiutiun****.*

Şi de atunci fumează oamenii până azi.[18]

A şeptea legendă, din **Muntenia**, jud. Dolj, com. Catane, care ne spune că **tutunul** a răsărit pe mormântul **diavolului**, sună aşa:

Când a primit ***Domnu Christos*** *moartea şi s-a îngropat în mormânt, i-a răsărit* ***tămâie*** *pe mormânt. Pe mormântul* ***diavolului*** *însă a răsărit* ***tutun****. Diavolul a zis:*

- Să vedem, Doamne, la care aleargă lume mai multă: la ***tămâie*** *sau la* ***tutun****?*

Când veniră lume, au alergat mai mult la ***tutun****, la mormântul diavolului.*

Diavolul, văzând multă lume la ***tutun****, a zis:*

- Să-mi dai mie, Doamne, pe toţi cari or bea ***tutun****!*

Dar Dumnezău zise:

- Ai tăi să fie care o bea şi n-o scuipa jos!

Şi aşa a scăpat lumea de la diavol.

Dar tot au mai rămas cari nu scuipă. Ăia toţi sunt ai diavolului.[19]

În fine, a opta şi ultima legendă despre **tutun**, şi anume din **Transilvania**, sună precum urmează:

Mulţi oameni şi-au bătut capul că de ce-i zic tutunului tămâia dracului şi, dacă-i tămâia dracului, de ce-l folosesc oamenii, care să zic a fi ai lui Dumnezeu. Dar nimeni nu ne ştia spune nimic despre aceste lucruri, până ce odată învie un om din morţi, apoi acela ne spuse din fir în păr, precum voiesc să vă spun şi eu dumneavoastră.

Cui i s-ar părea că nu mint destul de bine, poftească şi mintească dumnealui mai bine, ori de nu ştie nici ca mine, lasă-mă s-o mint eu, dacă am început-o.

Zice că odată a murit un om, dar murise de tot, cum e data, şi l-au aşăzat în sălaş şi-l gătau de a-l trimete pe cealaltă lume. Şi-l privegheară o zi şi-o noapte şi iar o zi şi iar o noapte, adică-l privegheară două zile şi două nopţi, iar a treia zi îi făcură groapa. Groapă afundă i-au făcut, că era gazdă omul, afundă şi largă, cât de-a dragu să intri în ea. Dar mortul naibii, ce să gândeşte, ce nu să gândeşte, că se trezeşte până ce nu-l îngroapă, în ziua când era să-l îngroape. Văzând privegheitorii scularea mortului cu pânza pe obraz, o tulură care încotro şi mortul rămase singur,

[18] Dict. de Ileana Puricioaea, din Botoşani; vezi Voronca, II, p. 297.

[19] Dict. de Ştefan St. Badea, din Catanele, Dolj, şi com. de dl St. St. Tuţescu.

singurel în casă. Neamurile şi muierea mortului s-au dus la preotul să-i vestească despre învierea mortului şi să-l roage să vină să-i cetească ceva, doară va muri mai bine.

Şi să ia popa meu cu muierea mortului, îşi aprinde pipa, îşi ia ceaslovul şi patrahirul subsuoară şi merg către casa mortului, merg către casa mortului, merg ghivănind, adică povestind.

Când intră popa înlăuntru cu pipa aprinsă, slobozînd fumuri ca un turc, îl zăreşte mortul şi începe la el:

- Afară, satană, nu mă afuma cu tămâia dracului!

Şi popa să supără şi ieşi zicând:

- Ducu-mă, duc, că între nebuni doară n-oi sta, dar şi tu vei merge acuşi, că multe nu mai ai, n-ai mai înviat tu să trăieşti, ci să spui o minciună, două, şi să adormi somnul cel de veci!

Aşa a zis popa când s-a dus.

Iar după ce s-a dus popa, au întrebat oamenii pe cel înviat din morţi, că de ce-a zis că popa îl afumă cu tămâia dracului!?

Iar el a răspuns.

- D-apoi cum să zic, că doară tutunul nu e altceva decât tămâia dracului!

- Cum să fie tămâia dracului? doară e buruiană ca toate buruienile!

- Dacă sunteţi proşti şi nu ştiţi cum e tutunul, tămâia dracului, iată, vă spun eu, dar băgaţi de seamă nu mă îngăimăciţi, lăsaţi-mă s-o mint cumsecade!

Apoi începu cel înviat din morţi:

Era odată un sihastru sfânt, cucernic şi evlavios, toată viaţa şi-o petrecuse cetind în cărţile cele sfinte, în coate şi-n genunchi. Mamonul supusese toată lumea, dar de sihastrul acela nu s-a putut apropia, pe el nu l-a putut supune. Ţinut-au drept aceea dracii sobor, cum ar putea supune şi pe cucernicul părinte? Şi-a ieşit din sobor aşa, că cel mai mieluşel dintre draci să fie îndatorat a seduce pe sfântul părinte. Şi merge dracul cel mai isteţ aţă la mănăstirea sfântului părinte şi-acolo să dă peste cap şi să face o fată frumoasă şi intră înlăuntru la călugăr:

- Bună seara, cinstite părinte!

- Bună seara, dar ce vânturi te poartă prin locurile aceste secrete?

- D-apoi, cinstite părinte, am rătăcit şi nu ştiu unde să merg peste noapte, fii bun, lasă-mă să mân la d-ta.

- Bucuros! zice călugărul şi prinde a ceti mai departe în cărţile sale. Şi ceteşte şi ceteşte, dar aşa de la inimă ceteşte, de nici n-auzea cum se văieta fata şi striga:

- Iartă-mă, părinte, lasă-mă să merg, că în veci nu mă mai apropii de d-ta.

Dar părintele era cufundat în cetire şi nu-i auzea glasul. A tot cetit până în zori de zi, atunci s-a uitat îndărăt peste umăr şi a văzut o cioară bătându-să cu moartea; şi iar a cetit până acolo către prânz; atunci iar s-a uitat peste umăr îndărăt şi văzu că cioara murise. Deci o ia şi-o aruncă într-un copac din dosul mănăstirii, şi cum o aruncă, cum se opreşte acolo.

Dracii aşteaptă o zi, două, trei ... dar pace, ortacul lor nu să mai întoarce. Atunci zise Mamonul cel mai mare:

- Spusu-v-am să nu vă prindeţi voi în sâmbră cu călugărul acela? Acuma să văd, care va merge să afle despre ortacul nostru cel mai isteţ şi mai cutezător?

Nimeni nu cuteza să meargă în aretul mănăstirii, dar Mamonul alege şapte drăculeţi cu pinteni şi le zice:

- Să mergeţi aţă la mănăstire şi să vă scăpaţi ortacul de chinuri.

Şi s-au pornit dracii toţi şapte, fireşte cam cu frica în spinare, dar totuşi s-au dus de frică bucuros. Când să apropiară de mănăstire, le veni încă din depărtare miros de drac. Şi căutară până aflară cioara în arbore, dar nu cutezară să pună mâna pe ea, deşi era mai putredă. Penele îi căzuseră şi din ele crescuseră, acolo unde căzuseră, nescari buruieni cu frunze late ca palma şi cu miros de drac. Şi le adunară dracii şi le puseră numele tutun, că aşa fuse numele dracului care se făcuse fată şi din fată cioară, din penele căreia crescuse apoi buruiana aceea cu miros de drac.

Dracii se sfătuiră cum să folosească ei buruiana aceea, care e din fratele lor crescută? Deci să hotărâră să o usce, apoi uscată să o aprindă şi fumul să-l bea mama dracului celui mort, a lui Tutun; era numită Pîca; ea era foarte supărată pentru feciorul ei şi plângea. Soborul drăcesc a hotărât că întru cinstea acestei mame supărate, să se facă ulcica în care se va arde tutunul. Aşa au făcut pipa, adică luleaua. Apoi a poruncit că dracii cari vor ţinea ţeava pipei în gură, când vor fuma, să zică tot: pî! pî! pî! adică: Pîcă nu fii supărată!

Şi toate s-au întâmplat la fel; fiecare drac şi-a făcut câte o pipă de lut, i-au pus câte-o vergea de soc, şi umplându-le de tutun şi dându-le foc, începură a strânge din buze şi-a face: pî! pî! pî! Iar Pîca începu a-şi pierde jalea din ce în ce, până în urmă luă şi ea o pipă de la un drăculeţ, care avea două şi pipă dânsa, să-i treacă de năcaz.

După ce mângăiară pe babă, ţinură dracii alt sobor, ce să facă cu cioara cea din copac. Şi soborul hotărî că din ea să facă numaidecât un ţigan.

Şi s-au dus vreo şapte, opt draci şi-au furat cioara din copac, aşa, fără pene cum era, şi-au făcut din ea un ţigan, acela cum şi-a deschis ochii a strigat:

- Măi, care mi-aţi luat pipa?

Şi mult să bucurară dracii, văzând că ţiganul n-are altă poftă mai mare. Acuma ştiţi de ce ţiganii sunt aşa mari pipători? Şi de ce le zic lor cioară! Dar ian tăceţi, că nu-i gata!

Ei, dar dracii numai cu atâta nu erau mulţămiţi, ci voiră ca buruiana ce e crescută chiar din sângele lor să se lăţească în toată lumea, să o folosească toţi oamenii, nu numai ei, adică dracii şi ţiganii. Acesta era însă un lucru greu, dar în urma urmelor tot au izbutit.

Era adică pe vremile acelea un împărat foarte puternic şi bogat şi el avea numai o fată. Fata aceea era foarte frumoasă, dar fiind pleşugă (pilegă), adică cu capul gol ca o curcubetă, n-o putea vedea tatăl său în ochi.

Odată împăratul a făcut un ospăţ mare, la care a chemat pe toţi craii şi împăraţii vecini. Dar când s-a apropiat ziua ospăţului celui mare şi-a chemat fata înainte şi i-a zis:

- Ia-ţi merinde şi bani, câţi vei putea duce în spate şi te du de la casa mea, dar te du şi dusă să fii, până vei avea păr pe cap, cum au alte fete de vârsta ta. Fără păr pe cap să nu te mai văd!

Aşa i-a poruncit tatăl său, împăratul, iar fata început-a a plânge, a să văieta, că ea nu-i de vină, că ea ar vrea să aibă păr, dar dacă nu-i creşte, ea nu-i de vină.

Împăratul nici că vrea s-o asculte, ci zise:

- Du-te şi fără păr pe cap să nu îndrăzneşti cumva a te mai înturna!

Ce să facă biata fată? S-a pus pe cale şi du-te, du-te, tot înainte, până i s-au gătat şi merindea şi banii.

Atunci a însărat lângă un copac, unde erau doi oameni lângă foc şi pipau de mergea colb; fata nu văzuse până atunci pe nimeni pipând, deci să cam temea de cei doi oameni, dar în urmă se

gândi:„ tot c-o moarte sunt datoare şi-aşa merindea mi-am gătat-o, banii încă, acasă n-am ce căuta" ... deci merge aţă la foc.

- Bună seara, bade!

- Bună să-ţi fie inima, drăguţă, zise unul din cei doi oameni, apoi o pofti să şeazâ lângă foc, văzând-o ostenită de cale. Şi şezu fata şi prinse a vorbi, le spuse cine e, a cui e, ce caută şi cât a umblat, fără de-a-şi afla leacul.

- Oh! zise unul dintre cei doi pipători, bine că ai dat de noi, nu te teme, până dimineaţă ai păr ca fetele cele mai frumoase, apoi ne vei prinde şi d-ta odată bine, în vreme de lipsă.

Şi numaidecât ospătară cei doi oameni pe fata împăratului cu ce avură, apoi o unseră cu nişte ulei de cap şi o culcară să să odihnească. Când se trezi dimineaţa, avea păr până în genunchi, galbin, des, moale şi frumos, de să mai fi avut încă doi ochi ca să te uiţi la el.

Când îl văzu fata, mai că leşină de bucurie, dar iarăşi trase de seamă şi mulţămi oamenilor frumos, apoi îi întrebă, că pentru binele acesta mare ce i-au făcut ei, ce vor pofti? că uite, tatăl său le va da orice, că e împărat puternic şi bogat putred.

Dar oamenii cei doi au răspuns:

- Nu-ţi cerem nimic, decât că buruiana asta, care să cheamă tutun, să o duci la voi acasă; îţi dăm şi o pipă; spune înălţatului împărat să pipeze cu ea, să bage adică în ea frunze de aceste de tutun şi să pună pe ele foc şi să tragă fumul în gură, că este foarte folositor; ca să nu i se gate buruiana asta niciodată şi să aibă totdeauna ce fuma, iată, îţi dăm şi săminţe de tutun, samănă-le cum vei ajunge acasă şi dă la cine va cere din ele, că e o buruiană tare bună şi vrem să se lăţească în toată lumea; noi suntem doftori şi numai binele oamenilor îl voim; nimic nu cerem, nici nu primim pentru leacurile şi sfaturile noastre.

Fata a luat frunzele şi sămânţa cea de tutun, le-a pus bine cu pipa la un loc şi-a mers aţă acasă. Dumnezeu ştie în câtă vreme a tot mers către casă, dar de bună seamă a ajuns curând, că mergea către casă de sta să zboare, de bucurie că ea are păr frumos ca alte fete, ba încă mai frumos. La împăratul acasă încă nu se gătase ospăţul; toţi erau în voie bună. După ce intră fata înlăuntru şi văzu împăratul că ea are păr, era să-şi iasă din piele de bucurie.

Ea le povesti toată întâmplarea, dărui tatălui său pipa şi frunzele cele de tutun şi el prinse a fuma; şi-i plăcu fumul, cum era cam voios de vin, şi dădu şi celorlalţi oaspeţi să fumeze, şi la toţi le plăcu, că toţi erau serbezi de băutură. Iar fata le dete la toţi sămânţă, să-şi samene şi ei pe acasă ***buruiana dracului****, adică* ***tutun****.*

Aşa s-a prăsit tutunul în lume, dragii mei, şi el nu este altceva decât ***tămâia dracului****; cu toate acestea azi îl pipează chiar şi popii, că doară văzurăţi cum veni şi popa nostru mai nainte cu un pipoi cât un măturoi! Când a isprăvit vorbele aceste, a murit de tot omul nostru şi mort este până în ziua de astăzi.*[20]

Acestea sunt toate legendele **tutunului**, pe cari le-am aflat până acuma.

Aceste legende, cred eu, vor fi fost cauza de ce unii preoţi bătrâni predică foarte mult în contra fumatului, condamnând pe toţi fumătorii şi spuindu-le că **tutunul** e **iarba-dracului** şi cel ce-o fumează nu numai că-şi ruinează sănătatea, dar comite şi un păcat foarte mare înaintea lui Dumnezău; prin urmare unii ca aceştia nu vor putea să între în împărăţia ceriului.

---

[20] Reteganul: **Poveşti ardeleneşti**, II, p. 64.

Caracteristic şi totodată foarte naiv e argumentul cu care voia odată un preot de cei vechi să abată pe poporenii săi de la fumat, zicându-le:

- Unde aţi văzut voi vreun sfânt zugrăvit cu luleaua în dinţi?... Dacă lui Dumnezău i-ar plăcea ***tutunul****, atunci ar trebui să aflăm undeva macar un sfânt fumând, dar noi nu aflăm nicăiri! Prin urmare, lui Dumnezău nu-i place fumatul, şi ce nu-i place lui Dumnezău e păcat!...*

Pe la unele biserici române din Bucovina se mai află încă şi până în ziua de astăzi o icoană mare, un fel de tablou care reprezintă **raiul** şi **iadul**: fericirea şi desfătarea celor drepţi, munca şi pedepsirea celor păcătoşi.

Pe acest tablou am observat că între mulţi alţi păcătoşi din **iad** se află şi un om zugrăvit cu o lulea mai cât o ulcică în dinţi, iar un drac negru ca tăciunele, cu ochi roşi ca para focului, cu coarne şi cu coadă ca la vite, îi vâră o suliţă mare în gură.

Va să zică aceasta e răsplata celor ce fumează: dracii în ceealaltă lume le vor sparge gura cu suliţele. Amară pedeapsă!...

Cu toate însă că **tutunul**, ca **buruiana-dracului**, **iarba-dracului** sau **tămâia-dracului**, e considerat de-o buruiană necurată şi ca atare de cătră foarte mulţi condamnat şi afurisit, şi cu toate că, după credinţa şi spusa românilor din unele părţi ale **Moldovei**, *cine* ***bea tabac****, deauna îşi scurtează viaţa cu opt ani*[21], căci ***tutunul mânâncă încetul cu încetul crierii omului, până ce nu mai rămân nici de sămânţă***; şi că *cine fumează, acela va sta pe* ***ceea lume*** *veşnic în fum*[22], totuşi cei mai mulţi români îl fumează nu numai cu o deosebită plăcere, ci chiar cu un fel de patimă.

Nu tot aşa însă fac şi romăncele. Din contră, acestea, şi cu deosebire ţărancele şi fetele de ţăran, consideră fumatul de-o deprindere foarte urâtă şi scârboasă, de-un năravu rău, care se ţine mai mult de oamenii cei leneşi. Iar romănca ce fumează nu numai că e ţinută de-o **ţigancă**, căci numai **ţigăncile** îndătinează a fuma, ci totodată, luată în râs şi batjocură la orişice ocaziune binevenită. Drept dovadă despre această luare în râs şi batjocură ne pot servi şi unele strigături din **Transilvania**, precum:

Fetele din Arpătac
Mereu ***pipă*** *la* ***tăbac,***
Iar cele din Satu-nou
Se întrec după ***băgău****!*[23]

Sau:

Fetele din Alamor
Şed cu ***pipa*** *pe răzor,*
Vine dracu de sub râpă
Şi le pune foc în pipă![24]

Când e însă vorba de vreun leac oareşicare, atunci se schimbă părerile. În cazul acesta chiar şi cele mai înverşunate contrare ale fumatului se fac a uita că **tutunul** e o buruiană drăcească

---

[21] Com. de dl T. Chirilean.

[22] Com. de dl Art. Gorovei. Tot cam aşa cred în privinţa aceasta, după cum îmi scrie S. Sa păr. T. Bălăşel, şi o samă de români din Muntenia, jud. Vâlcea.

[23] Iarnik-Bârsan: **Doine şi strigături**, p. 452. Sub cuv. **băgău** se-nţelege scrumul ce rămâne în pipă (lulea).

[24] Com. de dl B. B. Iosof.

şi-l întrebuinţează ca şi pe orişicare altă buruiană bună de leac, spre vindecarea mai multor boale, precum: la **junghiuri, durerea de măsele, râie, păduchi** şi **căpuşe la vite, cel-perit** şi contra **sochotelor.**

Aşa cei ce au **giunghiuri,** ung frunze de **tutun** cu miere şi, presurându-le cu **piper,** lat. Piper nigrum L.; pisat, se leagă cu dânsele la locul unde-i **giunghie,** şi spun că îndată le încetează durerea.[25]

Cei ce au **durere de măsele** pun frunze de **tutun** pe măselele stricate, ca să le înceteze durerea.[26] Cei ce au **râie,** precum şi vitele cari au atât **râie,** cât şi păduchi, se spală cu zamă de **tutun** fiert.[27]

Tot cu zamă de-aceasta spală unii şi **cel-perit,** precum şi alte bube şi răni cangrenoase.[28] **Tutunul,** după cum arată şi unele din legendele sale, e bun şi de scăldători contra mai multor boale, precum şi pentru cei ce au **sochote.**[29]

Foi de **tutun** întregi sau sfărmate, **mucuri** sau **sfârle,** adică vârvuri de ţigări mărunţite, se pun şi pintre haine, mai ales între blănuri, spre depărtarea sau omorârea moliilor, căci moliile, neputând suferi mirosul de **tutun,** fug sau pier şi astfel hainele sunt scutite de dânsele.[30]

Iar cu smoală sau **şmagă** de tutun, luată din ciubuce şi lulele, omoară unii români tot feliul de şerpi.[31] De-aice, de la această datină vine apoi şi credinţa că şerpele nu se apropie de casa **tutunarilor** sau **pipătorilor,** adică a oamenilor cari **beu tutun.**[32]

---

[25] Dat. rom. din Siret, dict. de C. Ţurcan; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: *Frunza de **titiun** o ung cu miere şi apoi, presurând-o cu **piper,** o leagă acolo unde are unul **giunghiuri.** Prin aceasta se vindecă.*; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: *Cauţi o hârtie albastră, o ungi cu miere, o presari cu fire de **tutun** şi apoi o pui la **junghiul** care te ţine.*; a celor din Muntenia, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: *Foaie de **tutun** cu miere de fagure pui la **junghi.***; a celor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de dl Aur. Gligor: *Frunzele de tăbac, unse cu miere de stup, se pun la **junghi.***; a celor din Banat, vezi ***Medicina poporală,*** publ. de I. Liuba şi A. Iana în ***Familia,*** an. XXVIII, p. 16: *Se ung cu miere frunze de **tutun** şi se pun pe **junghi.***

[26] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei, a celor din Moldova, com. de dl Tud. Pamfile: ***Tutunul** se pune pe măsele bolnave şi se ţine acolo noaptea, căci cică le taie durerile.*; a celor din Muntenia, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: *Când te dor măselele, pui în ele scrum de **tutun** din lulea.*

[27] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; a celor din Moldova, com. de dl Tud. Pamfile.

[28] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 72; Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor,** p. 58: *Foile de **tutun** încă de mult sunt întrebuinţate de populaţiunea rurală ca remediu bun de a vindeca **râia** la om şi la animalele domestice. Din foi se face o fiertură şi cu zama se spală părţile bolnave.*; M. Lupescu: ***Medicina veterinară pop.,*** publ. în ***Şezătoarea,*** vol. IV, p. 122: *Vita scapă de **căpuşi** dacă i le curăţim şi spălăm locul cu zamă de **duhan** fiert (tutun).*; p. 124: *De păduchi e bine să spălăm vita cu zamă de **duhan,** iar de **râie,** dobitoacele nu scapă.*

[29] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 72; M. Lupescu: ***Cel-perit,*** publ. în ***Şezătoarea,*** vol. I, p. 16: *Fumatul tutunului, care se-ntinde tot mai tare în popor aşa, că-l fumează nu numai bărbaţii şi femeile, ci şi copiii, se crede a fi un leac foarte nimerit pentru **cel-perit.** Unii se spală chiar cu zamă de **tutun** fiert la **bubele de pe nas.***; com. de dl Art. Gorovei: ***Cel-perit,** o boală foarte uricioasă, se vindecă cu **tutun,** făcându-se scăldători cu zama lui. Cu această doctorie se omoară şi păduchii vitelor.*; com. de dl Tud. Pamfile: *Frunza de **tutun** e bună de pus pălită pe răni.*

[30] Dat. rom. din Siret, dict. de Ruxanda Ienachievici.

[31] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei şi Moldovei, com. de dl Art. Gorovei.

[32] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *În ciubucul lulelei se face o funingină cleioasă şi puturoasă, numită **şmagă.** Dacă **şmaga** aceasta o dai pe la nasul şerpelui, el moare îndată.*

În fine, merită a fi amintit şi aceea că despre **tutun** există la români şi următoarele cimilituri:

Buruiana dracului
În gura săracului.[33]

Buruienuţă gălbănuţă,
Rar bărbat care te cruţă.[34]

Mai multe frunze de **tutun** uscate, împăturate şi sucite la un loc, se numesc **păpuşă** pl. **păpuşe**. Un pachet mic de **tutun**, şi mai ales de **bacon**, se numeşte **pac** pl. **pacuri**, **pacioc** pl. **pacioace** şi **paşcă** pl. **păşti**.[35]

Obiectul în care se ţine tutunul de fumat şi care de regulă e făcut dintr-o beşică de berbec, de porc ori de bou, legată la gură, se numeşte **căpşug** pl. **căpşuguri**, **chisea** pl. **chisele**, **jaşcău** şi, mai rar, **pungă**.[36]

Iar obiectul din care se fuma mai nainte **tutunul**, până a nu se-nventa **ţigările**, şi care se-ntrebuinţează în timpul de faţă mai mult de ţăranii cei bătrâni: **lulea** pl. **lulele**, şi **pipă** pl. **pipe**, iară în batjocură: **cioabă** pl. **cioabe** şi **cadelniţa-dracului**.[37]

În fine, ţevea prin care se trage fumul din lulea sau pipă în gură: **ciubuc** pl. **ciubuce**.[38]

[33] Com. de dl Art. Gorovei.
[34] Com. de dl Tud. Pamfile.
[35] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 372.
[36] Vezi ***Şezătoarea***, vol. III, p. 83; şi com. de dl Art. Gorovei: ***Tutunul*** *se vinde în pachete pe cari ţăranii le numesc pacioc.*
[37] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[38] Dat. rom. din Bucovina. Vezi şi ***Gazeta poporului***, an. IV, Timişoara, 1888, nr. 45, p. 5.

496. Ţapa-sfintelor
(Geranium pratense L.)

502

Ţapa-Sfintelor.
(Geranium pratense L.)

Pe fânaţele cele umede şi umbroase, şi mai cu samă pe cele de prin munţi, se află un fel de plantă, ale cărei frucle, când sunt deplin desvoltate, aduc din depărtare cu ciocul unei berze.

Această plantă, care înfloreşte începând din Iunie şi până în August şi a cărei floare e albăstrie, se numeşte în Bucovina: Săgeţică; în Moldova: Pliscul-cucoarei; în Transilvania: Gregeţel, Greghetin, Gregheţui, Gregheţun, Pliscul-cocoşului şi Pliscul-cucoarei;[1] iară în Ţara-românească: Ciocul-barzei, Ciocul-berzei, Splinăriţă, Ţapa-din-sfinte, Ţapa-mare şi Ţapa-Sfintelor.[2])

Ţapa-Sfintelor sau Săgeţica e bună pentru boala numită din Sfinte, adică când cine-va are

1) Pantu: Vocab. p. 18; - Porcius: Flora p. 157; - Or. Crăinicean: Nomenclatura publ. în ziar cit. p. 968.

2) Pantu: Vocab. p. 18; - Şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: „Ciocu-berzei, care se mai chiamă şi Ţapa din-Sfinte sau Ţapa-Sfintelor, e de două feliuri: una mică şi alta mare. Cea mare se mai chiamă şi Splinăriţă".

Pe fânaţele cele umede şi umbroase, şi mai cu samă pe cele de prin munţi, se află un fel de plantă ale cărei fructe, când sunt deplin dezvoltate, aduc din depărtare cu ciocul unei berze.

Această plantă, care înfloreşte începând din iunie şi până în august şi a cărei floare e albăstrie, se numeşte în Bucovina: **săgeţică**; în Moldova: **pliscul-cucoarei**; în Transilvania: **gregeţel, greghetin, gregheţui, gregheţun, pliscul-cocoşului** şi **pliscul-cucoarei**[1]; iară în Ţara-românească: **ciocul-barzei, ciocul-berzei, splinăriţă, ţapa-din-sfinte, ţapa-mare** şi **ţapa-sfintelor.**[2]

Ţapa-sfintelor sau **săgeţica** e bună pentru boala numită **din sfinte**, adică când cineva are dureri iuţi, precum: cuţite, junghiuri, săgetături şi ţepi prin cap, prin mâni şi prin picioare.[3]

---

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 18; Porcius: **Flora**, p. 157; dr. Crăinicean: ***Nomenclatura***, publ. în *ziar cit.*, p. 968.

[2] Panţu: **Vocab.**, p. 18; şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: ***Ciocu-berzei**, care se mai cheamă şi **ţapa-din-sfinte** sau **ţapa-sfintelor**, e de două feliuri: una **mică** şi alta mare. Cea mare se mai cheamă şi **splinăriţă**.*

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 18: *Poporul român din Bucovina crede că această plantă e bună pentru **săgetătură**.*; dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: ***Ţapa-din-sfinte** e bună de junghi, o fierbi cu apă, bei şi te speli cu ea la junghi.*

Femeile ştiutoare, cari voiesc să vindece pe cei ce au asemenea junghiuri şi săgetături, iau **ţapă** sau **săgeţică** de aceasta, o fierb în apă curată, ne-ncepută, şi cu o parte din apa aceasta spală apoi corpul bolnavilor, iară o parte mai mică le-o dau ca s-o beie.

O samă de romînce din **Ţara-românească** însă, şi anume din jud. Vâlcea, pe lângă cele arătate până aice, mai fac dintr-însa încă şi prafuri de **mâncătură**, adică de răni cangrenate, cari pătrund adânc.

Iar fetele cele mari, tot din **Ţara-românească** şi tot din jud. Vâlcea, fac din **ciocul-berzei**, pe cari o numesc ele, pe lângă **ţapa-sfintelor**, încă şi **ţapă-mare**, scăldători în cari se scaldă ca să se mărite mai degrabă.[4]

[4] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

497. **Ulmul**
(Ulmus campestris L.)

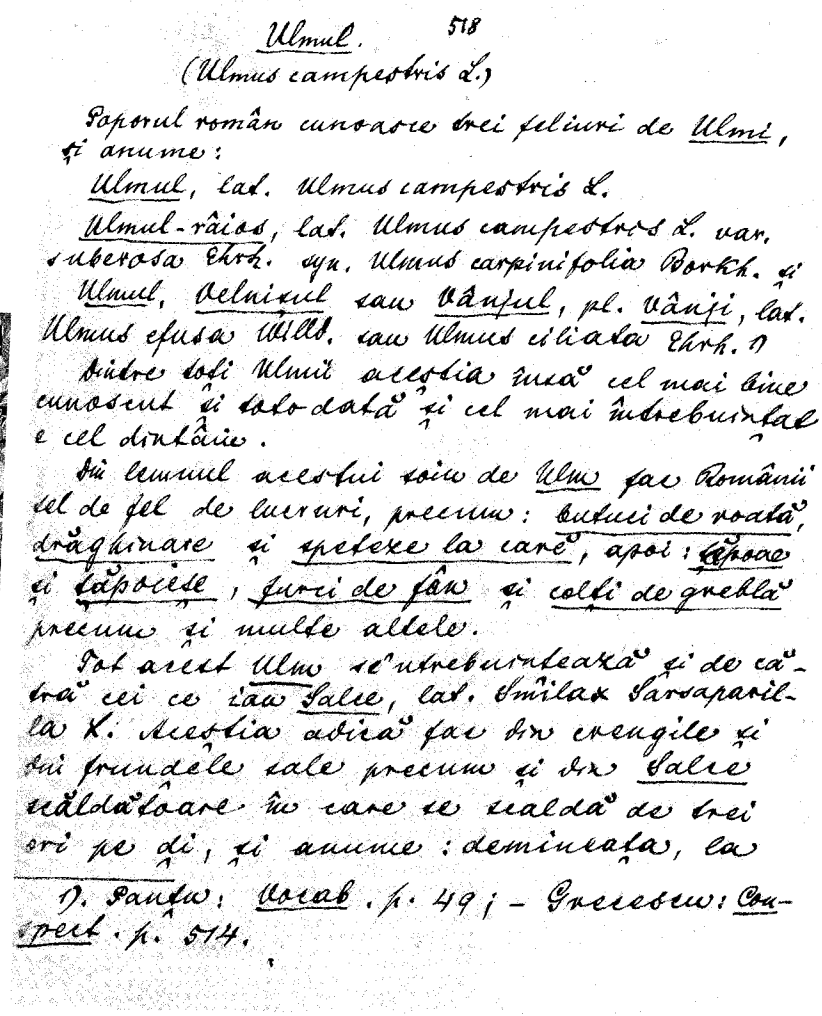

Ulmul. 518
(Ulmus campestris L.)

Poporul român cunoaşte trei feliuri de Ulmi, şi anume:

Ulmul, lat. Ulmus campestris L.

Ulmul-râios, lat. Ulmus campestris L. var. suberosa Ehrh. syn. Ulmus carpinifolia Borkh. şi

Ulmul, Velnişul sau Vânjul, pl. Vânji, lat. Ulmus effusa Willd. sau Ulmus ciliata Ehrh. 1)

Dintre toţi Ulmii aceştia însă cel mai bine cunoscut şi totodată şi cel mai întrebuinţat e cel dintâiu.

Din lemnul acestui soiu de Ulm fac Românii fel de fel de lucruri, precum: butuci de roată, drăghinare şi speteze la care, apoi: ţăpoae şi ţăpoieşe, furci de fân şi colţi de greblă precum şi multe altele.

Tot acest Ulm se'ntrebuinţează şi de cătră cei ce iau Salce, lat. Smilax Sarsaparilla L. Aceştia adică fac din crengile şi din frunzele sale precum şi din Salce căldătoare în care se scaldă de trei ori pe di, şi anume: demineaţa, la

1) Pantu: Vocab. p. 49; - Grecescu: Conspect. p. 514.

Poporul român cunoaşte trei feliuri de **ulmi**, şi anume:

Ulmul, lat. Ulmus campestris L.

Ulmul-râios, lat. Ulmus campestris L., var. suberosa Ehrh., syn. Ulmus carpinifolia Borkh.

Ulmul, velnişul sau **vânjul**, pl. **vânji**, lat. Ulmus effusa Willd. sau Ulmus ciliata Ehrh.[1]

Dintre toţi ulmii aceştia însă, cel mai bine cunoscut şi totodată şi cel mai întrebuinţat e cel dintâi. Din lemnul acestui soi de **ulm** fac românii fel de fel de lucruri, precum: **butuci de roată, drăghinare** şi **speteze la care**, apoi: **ţăpoaie** şi **ţăpoieşe, furci de fân** şi **colţi de greblă**, precum şi multe altele. Tot acest **ulm** se-ntrebuinţează şi de cătră cei ce iau **salce**, lat. Smilax Sarsaparilla L. Aceştia adică fac din crengile şi din frunzele sale, precum şi din **salce**, scăldătoare în care se scaldă de trei ori pe zi, şi anume: demineaţa, la amiaz şi sara.[2]

Iar cu zamă de coajă de-acest ulm mulţi se spală la răni.[3] Din lemnul de **velniş**, care e

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 49; Grecescu: **Conspect**, p. 514.

[2] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana Boicu; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile: *Când faci feredeie cu apă caldă, e bine să pui în ea beţe ori frunze de ulm, ca să te ţii sănătos.*

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 72.

foarte câlţos şi vânjos, din care cauză se vede că se numeşte acest soi de **ulm** şi **vânj**, se fac cele mai supţirele şi mai fine **cercuri** de cercuit feliurite vase, precum: **bărbinţe** şi **berbincioare, balerce** şi **balercuţe**. Mai departe, fiindcă lemnul acestui soi de ulm nu crapă defel, se fac dintr-însul şi **amnare**, adică **dulapuri**, precum şi feliurite alte mobile trebuincioase unui român de la ţară.[4]

Iară cei ce sufăr **de dânsele**, fierb rămurele şi frunze de ulm de acesta şi cu zama ce iesă dintr-însele oblojesc membrele atăcate şi sgârcite de dânsele.[5]

În fine, mai e de amintit şi aceea că sunt mulţi copaci pe cari românul îi cunoaşte foarte bine atât din vedere, cât şi după nume. Dar ca **ulmul** şi **stejarul** nici unul nu-i place aşa de mult. Şi cu tot dreptul, căci după îndelungata sa experienţă, la vreme de mare cumpănă şi grea urgie numai aceşti doi copaci, dintre cari pe cel dintâi îl consideră ca verişor, iar pe al doilea ca frăţior, i-au fost de cel mai mare ajutor şi folos. De-aice vine apoi că românul şi astăzi, când are vreo supărare sau se află în vreo strâmtoare, că nu ştie ce să mai înceapă şi să facă, când nu ştie cui să se închine şi să-i spuie păsurile inimii sale, începe a se tângui şi a zice:

Închina-m-aş şi n-am cui
Păsurile ca să-mi spui.
*Închina-m-aş **brazilor,***
Brazilor şi fagilor,
Dar sunt fagii depărtaţi,
Brazii-n muchie rădicaţi.
*Închina-m-oi **ulmilor***
Ulmilor, stejarilor,
*Că sunt **ulmii** mai stufoşi*
*Şi **stejarii** mai umbroşi.*
Ulmu-mi este verişor,
Iar stejarul frăţior,
Că la vreme şi la zor
Mult mi-a fost dăruitor:
Mi-a dat ulmul roate mici
Şi măciuci pe la voinici,
*Iar **stejarul** mi-a tot dat*
Fus de moară, stâlp de vad
Şi vreo patruzeci de pari
Pentru spete de tâlhari.[6]

Venişul e copac ca **fagul**, e bun de făcut scăldători pentru **întimpinătură** şi pentru ceas **rău**[7]; **ulmul**.[8]

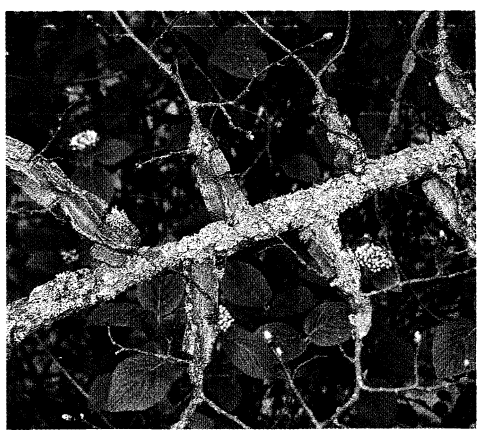

[4] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de dl Miron Ciupercovici.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75.
[6] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 354.
[7] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[8] Gligor, nr. 59.

498. Umbra-iepurelui
(Asparagus officinalis L.)

446

Umbra iepurelui.
(Asparagus officinalis L.)

Umbra-iepurelui creşte atât sălbatică cât şi cultivată prin grădini. Ea are un trunchiu sub pământ scurt şi gros, din care răsar primăvara mai multe tulee cărnoase şi acoperite cu solzi. Tuleele acestea se dezvoaltă mai târziu în trupine verticale foarte rămuroase. Trupina şi ramurile sunt acoperite cu frunzişoare în formă de solzi şi cu tufuşoare de rămurele verzi, asemenea părului de porc. Florile ei sunt mici, de coloare verzie-albă şi-n formă de clopoţei. Iar fructul ei e un fel de bobiţă ca o mazere de mare, care la început e verde, iară mai târziu roşie.

Umbra-iepurelui, la început, adică până ce nu apucă a-i creşte rămurelele şi a înflori, se numeşte în Bucovina şi Moldova: sparangă; în Ţara-românească: sparanghel, sparanghel-bun şi sparangin; iară în Transilvania: sparagă, spargă şi sperghea.!

După ce i-au crescut însă rămurelele sau, mai bine zis, după ce s-au dezvoltat deplin şi-a înflorit, se numeşte în cele mai multe părţi umbra-iepurelui, iară în Ţara-românească, jud.

! Panţu: Vocab., p. 6; din *ms.* supus Academiei rom. spre premiere.

Mehedinţi: **umbra-cucului.**[2]

Tuleiele cele cărnoase ale **umbrei-iepurelui,** adică **sparaga** sau **sparanga,** se întrebuinţează de români nu numai spre mâncare, ci şi ca leac contra **vătămăturei la femei** şi ca **dor de şale** şi de **stricăciune.** Pentru **vătămătură la femei** se fierbe cu apă curată, ne-ncepută, şi se bea mai ales pe inima goală.[3] Iară pentru **dor de şale** şi **de stricăciune,** adică pentru **dor cronic** la pântece, se fierbe cu vin şi vinul acesta apoi se bea.[4]

O samă de fete mari din **Bucovina,** precum bunăoară celea din Stăneştii de pe Molniţa, întrebuinţează **umbra-iepurelui** încă şi la farmecele de dragoste.

Fata, care voieşte să fie numaidecât căutată şi iubită de feciorul pe care şi-a pus ea ochiul, ia într-o joi desdemineaţă, până a nu răsări soarele, două frunzişoare de **umbra-iepurelui** şi zice:

Cum se umbresc
Şi se iubesc
Iepurii vara
Sub această buruiană,
Aşa să mă iubesc
Şi să mă drăgostesc
Şi eu cu N!

Pune apoi aceste două frunzişoare în apă şi se spală. După ce s-a spălat, toarnă apa în calea iubitului său, iar frunzele le uscă, le pulverizează şi apoi i le dă în mâncare.

Făcând-o aceasta, crede că feciorul are de bună samă s-o iubească.[5]

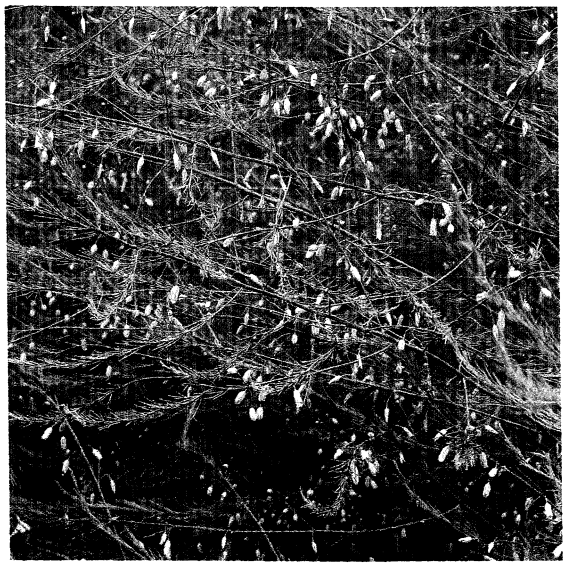

[2] Panţu: **Vocab.,** p. 6; com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: ***Umbra-iepurelui*** *e o buruiană verde cu perişori verzi, flori gălbui şi rădăcini rămuroase.*

[3] Com. de dna El. Nic. Voronca.

[4] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[5] Dict. de Maria Gaboră şi com. de dna El. Nic. Voronca.

499. Unghia-căii [găii]
(Astragalus glycyphyllos L.)

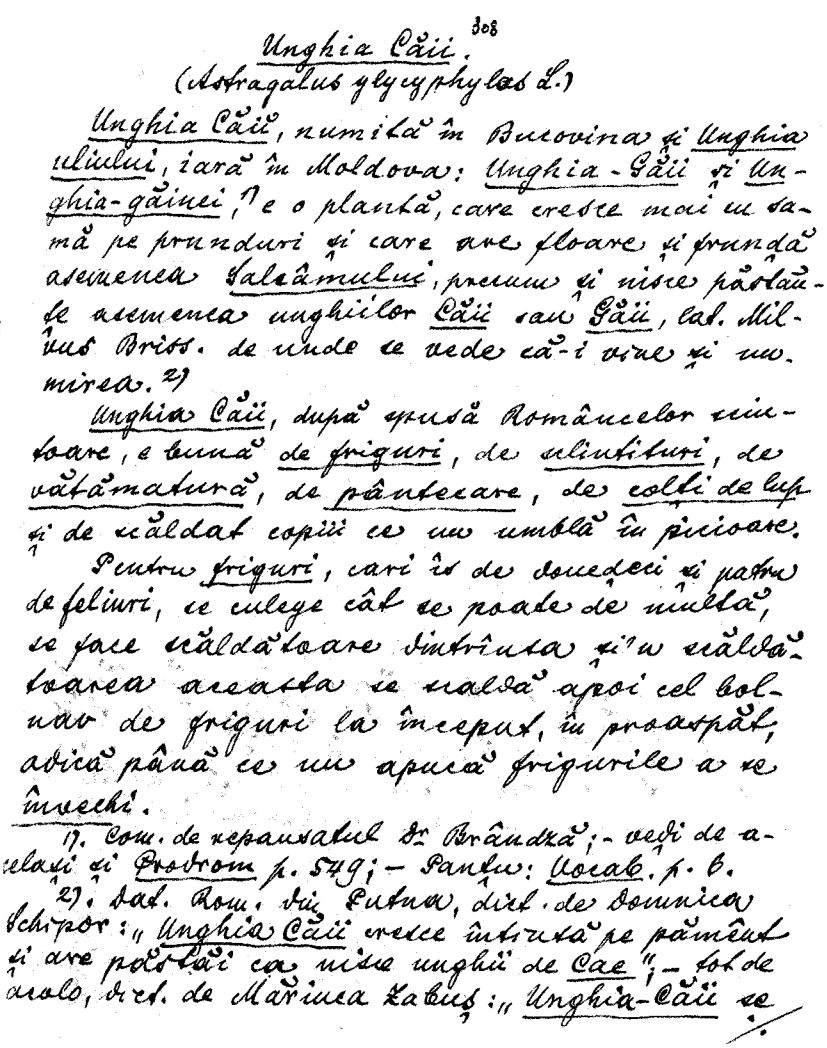

Unghia-căii, numită în Bucovina şi **unghia-uliului**, iară în Moldova: **unghia-găii** şi **unghia-găinei**[1], e o plantă, care creşte mai cu samă pe prunduri şi care are floare şi frunză asemenea **salcâmului**, precum şi nişte păstăuţe asemenea unghiilor **căii** sau **găii**, lat. Milvus Briss., de unde se vede că-i vine şi numirea.[2]

Unghia-căii, după spusa romăncelor ştiutoare, e bună **de friguri**, de **sclintituri**, de **vătămătură**, **de pântecare**, **de colţi de lup** şi de scăldat copiii ce nu umblă în picioare.

Pentru **friguri**, cari îs de douăzeci şi patru de feliuri, se culege cât se poate de multă, se face scăldătoare dintr-însa şi-n scăldătoarea aceasta se scaldă apoi cel bolnav de friguri la început, în proaspăt, adică până ce nu apucă frigurile a se învechi. Unii bolnavi de friguri nu numai că se

[1] Com. de repausatul dr. Brândză; vezi de acelaşi şi **Prodrom**, p. 549; Panţu: **Vocab.**, p. 6.

[2] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor: *Unghia-căii creşte întinsă pe pământ şi are păstăi ca nişte unghii de caie.*; tot de acolo, dict. de Măriuca Zabuş: *Unghia-căii se numeşte astfel, pentru că are nişte păstăuţe ca unghiile căii.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu: *Unghia-căii se numeşte astfel, pentru că are nişte păsteuţe ca la caie.*; vezi şi S. Fl. Marian: **Ornitologia**, t. I, p. 170.

scaldă, ci totodată se şi afumă cu **unghia-căii**, anume ca să le intre fumul prin gură şi urechi, căci atunci, după credinţa lor, se vindecă mai degrabă.[3] Alţii, din contră, pun **unghia-căii** dimpreună cu frunzele şi păstăuţele sale într-o oală curată cu apă ne-ncepută, ca să fiarbă, şi zama ce iesă dintr-însa o beu apoi, înainte de scuturare, adică atunci când îi cuprind fiorile scuturării.[4]

În alte părţi locuite de români însă zama ei se bea contra diareei şi a disenteriei, adică a **pântecăriei.**[5] Pentru **sclintituri**, atât la oameni, cât şi la vite, se fierbe dimpreună cu puţin **ovăs.** După aceasta, mâna sau piciorul sclintit se oblojeşte de vreo câteva ori, adică se spală bine cu zama ei, şi apoi cu frunzele şi cu păstăuţele sale se-nveleşte şi se leagă mâna sau piciorul sclintit.[6]

Pentru **vătămătură** se bea, fiartă sau plămădită în vin.[7]

Pentru **colţii de lup**, cari, după credinţa românilor din Ţara-românească, jud. Prahova, ies numai la copiii ai căror mame au mâncat când erau însărcinate cu ei **găină buşită de uli**, se amestică cu unt şi se unge buba.[8]

Pentru copiii ce nu pot umbla se face scăldătoare, în care se scaldă ca şi în orice altă scăldătoare. Făcându-se aceasta, copiii încep apoi pe încetişorul a se scula-n picioare şi-a umbla.[9]

În fine, mai e de-nsemnat şi aceea că de familia acestei plante se mai ţin încă două, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Piatră-linte, lat. Astragalus australis Lam., şi

Coşaci, lat. Astragalus Onobrychis L.[10]

*

Pentru **spăriat** şi durere de cap se întrebuinţează **odolean, pepene, loznicioară, căsuşnică** şi **unghia-căii.** Descântec pentru spăriat (se răspunde de trei ori):

A plecat N. pe cale, pe cărare,
Când a fost la miez de amiază
S-o întâlnit cu o boarză neagră, poneagră,
Cu păru negru, ponegru,
Sărind şi spăriind
Grozăvii făcând.
Da unde te duci tu, boarză neagră, poneagră,
Cu păru negru, ponegru,
Sărind şi spăriind,
Grozăvii făcând?
Mă duc la N.
Să-l sai şi să-l spai,

[3] Dat. rom. din Putna, dict. de Măriuca Zabuş.
[4] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 72.
[6] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochiţa Solcan; a celor din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc.
[7] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 72; Panţu: **Vocab.**, p. 6.
[8] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 72.
[9] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu şi Dochiţa Solcan.
[10] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 549; Grecescu: **Conspect**, p. 179; Panţu: **Vocab.**, p. 6.

Să-l bag în boale neştiute
Şi nepricepute.
Da întoarce-te înapoi
Că cu N. n-ai treabă,
Că N. îi botezat
În botezul meu şi-a lui Dumnezău
Şi el şi eu.
Da te du în munţii Garalăului
Că acolo sunt trei coconi de jidov nebotezaţi
Şi pe ei să-i sai
Şi pe ei să-i spai
Şi pe ei să-i bagi în boale neştiute
Şi nepricepute.
Dar N. să rămâie curat şi luminat
Ca argintul strecurat,
Ca Dumnezău ce l-a dat,
Ca maica sa ce l-a făcut,
Din ceasu ce s-a născut.

În timpul descântecului, cel ce descântă ţine în mână o creangă de brad, tămâie şi rizăaprinsă.[11] **Unghia-căii** e bună de durere de picioare şi de ceas rău.[12]

*

Rana numită **unghia găii** se vindecă dacă o atingi cu piciorul unei găi împuşcate în zi de sec, ori cu planta numită **unghia-găii,** fiindcă samănă cu ea, adică umflarea şi înflăcărarea.[13]

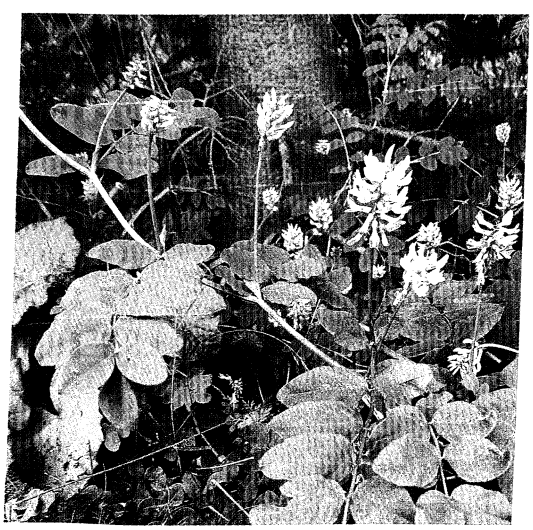

[11] Din Poieni, distr. Gura- Homorului, com. de Ioan Creangă, stud. gimn.
[12] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[13] G. Coşbuc: ***Analogia în medicină***, publ. în *Albina*, an. VIII, p. 232.

Ungureanca 66

În Broscăuți se spune că e bună de dragoste o buruiană, care se cheamă Ungureanca. Aceea atât se arată pe pământ până nu tună. Cum a tunat se usucă. E tare bună de dragoste. S'o iai cu rânduială.

(Dict. de Maria Toma din Broscăuți)

*

În Vaculești, jud. Dorohoiu, Ungureanca sau Ungureana, nu e cea de mai sus, ci crește de nălțime mijlocie, are frunzele crestate, brumării, iar rădăcina e păroasă, și are chip de om, ca chip de femee și el de bărbat.

E bună de spăriat și să se afume de dragoste.

(Bătrâna ce-mi spunea era oarbă și nu-mi putea arăta buruiana în natură).

* (Com. de dna El. Nic. Voronca)

500. Ungureanca
(Marrubium vulgare L.[1])

*

În Broscăuţi se spune că e bună de dragoste o buruiană care se cheamă **ungureanca**. Aceasta atât se arată pe pământ, până nu tună. Cum a tunat, se usucă. E tare bună de dragoste. S-o iai cu rânduială.[2]

*

În Văculeşti, jud. Dorohoi, **ungureanca** sau **ungureana**, nu e cea de mai sus, ci creşte de nălţime mijlocie, are frunzele crestate, brumării, iar rădăcina e păroasă şi are chip de om, ea chip de femeie şi el de bărbat.

E bună de spăriat şi să se afume de dragoste.[3]

---

[1] [La Al. Borza, *Marrubium vulgare* este **unguraşul**, dar şi **unsuroasa**, iar *Arum maculatum* este **unguroaica**; la fel şi la Z. Panţu. Vezi şi capitolul **Aruma**, din volumul I al **Botanicii**.]

[2] Dict. de Maria Toma, din Broscăuţi.

[3] Com. de dna El. Nic. Voronca: *Bătrâna ce-mi spunea era oarbă şi nu-mi putea arăta buruiana în natură.*

501. Untişorul
(Ficaria ranunculoides Roth.)

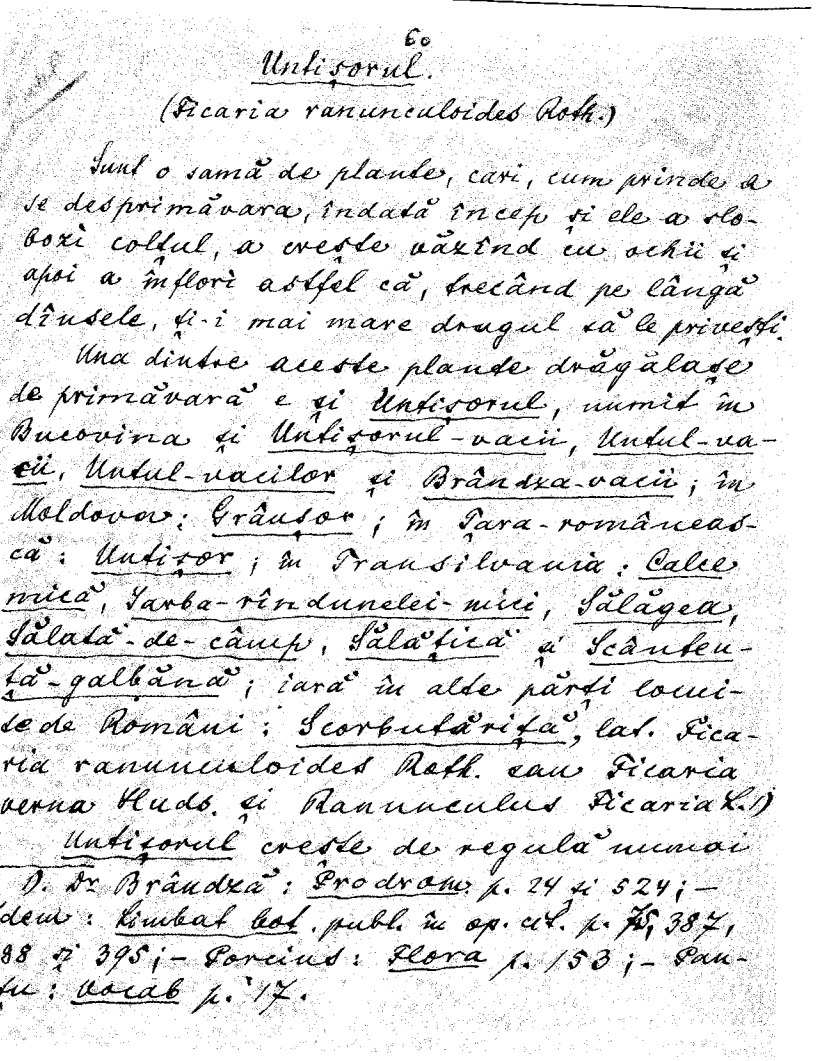

Untişorul.
(Ficaria ranunculoides Roth.)

Sunt o samă de plande, cari, cum prinde a se desprimăvara, îndată încep şi ele a slobozi colţul, a creşte văzând cu ochii şi apoi a înflori, astfel că, trecând pe lângă dînsele, ţi-i mai mare dragul să le priveşti.

Una dintre aceste plande drăgălaşe de primăvară e şi Untişorul, numit în Bucovina şi Untişorul-vacii, Untul-vacii, Untul-vacilor şi Brânza-vacii; în Moldova: Grâuşor; în Ţara-Românească: Untişor; în Transilvania: Calce mică, Iarba-rîndunelei-mici, Sălăgea, Sălată-de-câmp, Sălăţică şi Scânteuţă-galbănă; iară în alte părţi locuite de Români: Scorbutăriţă, lat. Ficaria ranunculoides Roth. sau Ficaria verna Huds. şi Ranunculus Ficaria L.)

Untişorul creşte de regulă numai

D. Dr Brândză: Prodrom p. 24 şi 524; – Idem: Limbat bot. publ. în op. cit. p. 75, 387, 388 şi 395; – Porcius: Flora p. 153; – Panţu: Vocab p. 17.

Sunt o samă de plante cari, cum prinde a se desprimăvăra, îndată încep şi ele a slobozi colţul, a creşte văzând cu ochii şi apoi a înflori, astfel că, trecând pe lângă dânsele, ţi-i mai mare dragul să le priveşti.

Una dintre aceste plante drăgălaşe de primăvară e şi **untişorul**, numit în Bucovina şi **untişorul-vacii, untul-vacii, untul-vacilor** şi **brânza-vacii**; în Moldova: **grâuşor**; în Ţara-românească: **untişor**; în Transilvania: **calce-mică, iarba-rândunelei-mici, sălăgea, sălată-de-câmp, sălăţică** şi **scânteuţă-galbănă**; iară în alte părţi locuite de români: **scorbutăriţă**, lat. Ficaria ranunculoides Roth. sau Ficaria verna Huds. şi Ranunculus Ficaria L.[1]

Untişorul creşte de regulă numai pe fânaţele şi prin pădurile cele **umezoase**; produce numai o unică floare de coloare galbănă-lucitoare, care se face la vârvul tuleului şi care se numeşte, în unele părţi din Bucovina, **brânză**; are însă mai multe frunzişoare grase şi steclicioase în forma inimii; şi rădăcină, ale cărei viţe lăturaşe samănă cu **căţeii de usturoi** şi care în unele

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 24 şi 524; Idem: ***Limba bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 75, 387, 388 şi 395; Porcius: **Flora**, p. 153; Panţu: **Vocab.**, p. 17.

părţi din Bucovina se numeşte **unt.**[2] Împrejurarea că **untişorul** creşte numai pe locurile cele umezoase sau apătoase a dat în decursul timpului naştere următoarei legende cunoscută românilor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. Bucium-şeasa:

Zice c-a fost odată un împărat pogan, da pogan, nu ceva, că de când e lumea nu ştiu să mai fi fost vreun alt împărat aşa de pogan ca el.

Şi împăratul acela, batăr că închega apa de pogan ce era, avea o fată, atât de frumoasă, că la soare te puteai uita, iar la dânsa ba. Ce folos însă de toată frumuseţea ei, dacă s-a născut într-un ceas rău. Iar ***ursitoarele****, în loc să-i ursească a bine ca la alte fete de împărat, or blăstămat-o ca nicicând să nu se poată mărita, ci cum îi va sosi cel dintâi peţitor, îndată să se şi prefacă într-o bidiganie, şi astfel să rămâie apoi toată viaţa ei.*

Fata însă nu ştia despre toată ursirea aceasta nemică. De-aceea era ea totdeauna foarte veselă şi atât de şăgalnică, că orişicine o vedea şi vorbea cu dânsa o-ndrăgea.

Ba, de multe ori, chiar şi ***soarele****, când o vedea ieşind la primblare, sta uimit locului şi se uita lung la dânsa cât de frumoasă şi de veselă-i.*

Şi aşa, în scurt timp, i-a mers vestea şi povestea peste şepte ţări şi şepte mări că fată mai frumoasă, mai isteaţă şi mai veselă ca dânsa alta nu-i.

De-aceea apoi şi feciorii de crai şi de împăraţi, cum auziră despre dânsa, pe loc şi începură care dincotro a se pregăti mai degrabă şi a se porni la drum spre curţile împăratului ca s-o peţească. Cel dintâi peţitor însă care a ajuns la curţile împăratului a fost un fecior voinic şi frumos de crai mare şi puternic. Cum şi-n ce fel s-a-ntâmplat însă, nu ştiu, destul atâta că în momentul când a ajuns şi s-a băgat feciorul de crai în curte la împăratul, fata nu era în casă, ci se preumbla pe lângă un părăuţ din grădina împărătească.

Împăratul, ştiind că-i dusă în grădină, a trimis pe o slugă să-i spuie c-a venit un fecior de crai mare ca s-o peţească şi s-o cheme în casă. Sluga s-a dus s-o cheme şi nu mult după aceasta s-a întors şi i-a spus împăratului că n-o găseşte.

Asta însă nu era adevărat. El a găsit-o şi i-a spus ce-a avut să-i spuie, dar fata n-a voit să vie. Feciorul de crai, văzând că sluga s-a întors fără de nici o ispravă, a zis împăratului să-l lase pe dânsul ca să meargă şi s-o caute. Împăratul s-a-nvoit. L-a lăsat să se ducă.

Feciorul, mergând, cum o intrat în grădină, o şi dat cu ochii de fată. Dar cum a văzut-o, îndată a şi pierdut-o din vederi, pare c-ar fi intrat în pământ şi mai mult, oricât a căutat-o, n-a mai dat de dânsa. În urmă, văzând el că n-o mai poate nicăiri găsi, a început a merge pe lângă părăuţul ce curgea prin grădina împărătească, cugetând că poate pe-acolo va vede-o şi va găsi-o undeva. Iată însă că, cum mergea el dus pe gânduri pe lângă părăuţul acela, aude deodată că-l strigă cineva.

- Ajută, ajută, craiule, că mă înec!

Crăişorul s-a uitat îndărăpt ca să vadă cine-l strigă, dar n-a văzut pe nime.

Întorcându-şi după aceasta faţa şi voind să meargă mai departe, dă deodată cu ochii de doi oameni bătrâni, ca şi cum ar fi ieşit din pământ.

Oamenii aceia însă nu erau oameni, ci unul era Dumnezău, iară celălalt, Sân-Petru.

---

[2] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei; a celor din Ciudei, dict. de M. Popescu: *Floarea de la* ***untul-vacii*** *se numeşte brânză, iară rădăcina,* ***unt.***

Petru, uitându-se la fecior şi văzându-l cât de supărat şi năcăjit îi, zise către Dumnezău:

- Doamne! oare ce-i cu omu iesta, de-i aşa de supărat şi de năcăjit?... Păcat de dânsul, că-i frumos şi voinic!... Fă-l să fie mai voios!

Dumnezău, ascultând rugămintea lui Petru, zise:

- Fie după voia lui!

Iară voia crăişorului în minutul acela era să se facă orişice numai să poată găsi pe fata împăratului ca s-o poată lua de soţie.

Am uitat însă să vă spui că fata împăratului, văzând că feciorul de crai a dat cu ochii de dânsa şi-o urmăreşte doară o poate afla, s-a prefăcut într-un **bulburel**[3] *şi s-a lăsat în fundul apei din părăuţul pe lângă care se preumbla.*

Deci când a zis Dumnezău: „fie după voia lui", feciorul de crai deauna s-a şi făcut o ***sălăţică****, şi de-atunci pândeşte el necontenit pe fata împăratului prin părăuţe.*

Cum se topeşte gheaţa, îndată răsare şi ***sălăţica*** *şi ca atare stă el apoi la pândă pe lângă părăuţe, ca nu cumva să iasă fata din apă, fără s-o vadă el.*

Şi aşa o pândeşte el până iară îngheaţă. Şi tot aşa va pândi-o în veci şi pururi, până la sfârşitul lumii.[4]

Fiind, după cum am spus şi mai sus, atât frunzele, cât şi rădăcina **untişorului** grase, româncele din **Bucovina** îl întrebuinţează foarte adeseori ca nutreţ pentru vacile mulgătoare.

Spre scopul acesta, unele dintre dânsele îl adună până la **Înălţarea Domnului** sau **Ispas**, altele însă până în **sâmbăta Duminicii mari**. De la **Duminica mare** mai departe însă nu-l mai adună nime, căci căzându-i înainte de ziua aceasta floarea şi topindu-i-se, adică uscându-i-se frunzele, nu se poate mai mult nicăiri găsi. De cules se poate orişicând, în orişice zi culege, de dat însă vacilor de mâncare se dă numai în zile de frupt.[5]

Se caută însă în acelaşi timp ca femeia care merge să-l aducă de unde se află să-l culeagă şi să-l aducă cu cea mai mare curăţenie. Ba unele dintre dânsele, când se duc să-l aducă, îl şi sorocesc. Iau adică luni sara sau şi în altă sară, pâne şi sare şi apoi, ducându-se unde se află, zic:

Eu te sorocesc cu pâne şi cu sare,
Iar tu soroceşte-mă cu unt şi cu brânză!

Rostind cuvintele acestea, îl sapă cu cea mai mare băgare de samă, iar în locul său pune pânea şi sarea ce-au adus-o cu dânsele. Toate acestea trebuie însă să le facă în taină, astfel ca nime să nu le vadă nici când se duc după dânsul, nici când se-ntorc cu el acasă.

Sosind cu dânsul acasă, îl pun pe streşina gardului la roauă, şi acolo îl lasă apoi până a doua zi demineaţă. A doua zi desdemineaţă, dumicându-l mărunţel şi amestecându-l într-o covăţică curată cu tărâţe şi cu sare, îl dau vacilor mulgătoare de mâncat.

Făcând-o aceasta, se zice că vacile ce-l mânâncă dau un lapte gros şi foarte gustos, iar

---

[3] Sub cuv. **bulburel** se-nţelege o insectă mică, de coloare neagră, care trăieşte în fundul apei de prin părăuţe, şi anume în năsip. Numirea de **bulburel** şi-a căpătat-o de-acolo că, fiind foarte sprinten şi dând când iesă din năsip cu coada, când într-o parte, când în alta, face bulbuci prin apă.

[4] Auzită de la Ionul lui Albac, şi com. de Octavian Macovei, stud. gimn. în Blaj.

[5] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei şi Alexandra Ivănuţă.

untul ce se bate din smântâna care s-a prins pe dânsul se face **galbăn ca turta cea de ceară.**[6]

De la această însuşire se vede că-i vin apoi şi numirile de **untişor, untişorul-vacii, untul-vacii, untul-vacilor** şi **brânza-vacii.** Unele romînce, şi mai ales celea ce îndătinează a-l culege în sâmbăta Duminicii mari şi a-l da vacilor de mâncat în ziua de **Duminica mare** demineaţa, pun pe lângă dânsul în tărâţe încă şi **iarbă-mare** şi dimpreună cu aceasta îl dau apoi vacilor mulgătoare de mâncat.[7] Fiindcă **untişorul** are un gust acriu, de-aceea o samă de romînce din **Moldova,** jud. Suceava, şi probabil că şi unele din **Transilvania,** amestecându-i frunzele când sunt fragede cu **urzici,** le mânâncă cu mare plăcere.[8] De-aice se vede că-i vin apoi numirile de **sălăgea, sălată-de-câmp** şi **sălăţică,** uzitate în Transilvania.

În fine, o samă de români întrebuinţează **untişorul** şi ca leac contra durerii de gură şi anume contra boalei numită de învăţaţi **scorbut,** de unde să vede că-i vine apoi în unele părţi şi numirea de **scorbutăriţă.** Spre scopul acesta se fierbe întreaga plantă şi zama ce iesă dintr-însa se ţine apoi în gură.[9]

*

Cu **untul-vacii,** care creşte pe bahne, se spală vasele şi se dă în tărâţe vacilor mulgătoare.[10]

Untişorul-vacii e o floare galbănă, care creşte prin păduri. Se culege orişicând înainte de St. George, îl tai şi-l dai la vaci şi la oi, pentru că dau mai bine lapte.[11]

*

Untişor se cheamă de-aceea, pentru că frunzele steclesc ca şi când ar fi unse cu unt. **Grâuşor,** pentru că rădăcinile sale samănă ca nişte fire de **grâu.**

[6] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Catrina a lui Iordachi Roşca.
[7] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă.
[8] Com. de dl Art. Gorovei.
[9] Cf. dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 40.
[10] Dict. de Ileana a lui George Zătăuz, din Dumbrăveni.
[11] Com. de George Berariu, din Şcheia.

502. Untul-vacii
(Orchis Morio L.)

378

Untul-vacii.
(Orchis Morio L.)

Pe fânaţele şi pe coastele cele uscăcioase se află o plantă, dela 8-30 cm. de mălţă, ale cărei frunze sunt lungăreţe şi înguste, floarea purpurie, rar când albă, şi pătată cu frunze verzi, iar rădăcina în formă de ouţe.

Această plantă, care înfloreşte în luna lui April şi Maiu, se numeşte în Bucovina şi Moldova: Untişor şi Untul-vacii, iară în alte părţi locuite de Români: Coaele-popii şi Poroinic.[1]

Afară de această plantă se mai află încă cinci, cari se ţin de seminţia ei şi cari li-s Românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Bujorul pl. Bujori, numită altcumtrelea şi Gemănariţă, Poraniciu, Poroinic şi Poroinică, lat. Orchis fusca Jacq.

Ponoriciul, Porainiciu, Poraniciu, Porăniciu şi Poroiniciu, lat. Orchis mascula.[2]

1). Panţu: Vocab. p. 32.

2). Dr. Brândză: Prodrom, p. 452 şi 453; - Traian an. I. Bucureşti 1869. № 19. p. 76; - Ms. supus Academiei române spre premiare.

Pe fânaţele şi pe coastele cele uscăcioase se află o plantă, de la 8-30 cm de înaltă, ale cărei frunze sunt lungăreţe şi înguste, floarea purpurie, rar când albă, şi pătată cu frunze verzi, iar rădăcina în formă de ouţe.

Această plantă, care înfloreşte în luna lui aprilie şi mai, se numeşte în Bucovina şi Moldova: **untişor** şi **untul-vacii**, iară în alte părţi locuite de români: **coaiele-popii** şi **poroinic**.[1]

Afară de această plantă se mai află încă cinci, cari se ţin de seminţia ei şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Bujorul pl. **bujori**, numită altmintrelea şi **gemănariţă**, **poraniciu**, **poroinic** şi **poroinică**, lat. Orchis fusca Jacq.

Ponoriciul, **porainiciu**, **poraniciu**, **porăniciu** şi **poroiniciu**, lat. Orchis mascula L.[2]

---

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 32.

[2] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 452 şi 453; *Traian*, an. I, Bucureşti, 1869, nr. 19, p. 76; *ms.* supus Academiei române spre premiere.

Bujorelul pl. **bujorei, gemănariţă, poroinic, puroinică, sculătoare** şi **sculătoriu**, lat. Orchis papilionacea L.[3]

Coaiele-ţapului, lat. Orchis sambucina L., şi

Poraniciul, lat. Orchis speciosa Host.[4]

Rădăcinile, adică ouţele uscate ale **untului-vacii** precum şi ale altor specii de Orchis, ca Orchis fusca Jacq., Orchis maculata L. şi Orchis speciosa Host., sunt cunoscute sub numele de **salep**, care e o substanţă nutritivă, foarte uşor de degerat şi care, preparat cu lapte sau cu bulion de supă, constituie o mâncare foarte bună şi potrivită pentru convalescenţi.[5]

Românii şi-ndeosebi ţăranii nu cunosc ce e **salepul**. Prin urmare ei nici nu se folosesc de dânsul. Cu toate acestea însă poporul român întrebuinţează foarte adeseori **untul-vacii** ca nutreţ pentru vacile mulgătoare, anume ca acestea să capete şi să deie mană de ajuns.

Spre scopul acesta, femeile cari îl cunosc şi ştiu unde creşte îl sapă când e deplin dezvoltat, îl aduc acasă, îi dumică rădăcina mărunţel şi apoi, amestecând-o cu tărâţe, o dau vacilor mulgătoare de mâncat.[6]

Dar romîncele de pretutindene întrebuinţează rădăcina plantei acesteia, şi mai cu samă cea de **poraniciu**, lat. Orchis mascula L., şi cea de **sculătoare** sau **sculătoriu**, lat. Orchis papilionacea L., nu numai ca nutreţ pentru vacile mulgătoare, ca să deie mult şi bun lapte, ci şi ca un mijloc **afrodisiac**, atât pentru bărbaţi, cât şi pentru femei.

Căci se crede îndeobşte că ouţele acestor plante au o deosebită putere **afrodisiacă**.[7]

Spre scopul acesta, femeile ştiutoare, cari se pricep la astfel de mijloace, iau ouţele acestor plante, le pun să fiarbă şi zama ce iesă dintr-însele o dau apoi bărbaţilor cari au trebuinţă de dânsa, sau simplă sau în altă băutură, s-o beie.[8]

Şi cum că întru adevăr ouţele acestor plante, şi-ndeosebi celea de **sculătoare** sau **sculătoriu**, se-ntrebuinţează spre scopul sus amintit, se poate cunoaşte şi din următoarea doină din **Ţara-românească**, com. Naipu, jud. Vlaşca:

Foiliţă d' avrămeasă,
Vară, vară, muma noastră,
Ia-ţi zapada după coastă
Şi bruma de la fereastră,
Lasă pe Leana să iasă.
Foiliţă şi-o lalea,
Leano, nu te mărita
Mi-a-nflorit puroinica

---

[3] Dat. rom. din Bucovina; Panţu: **Vocab.**, p. 32; Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 862.

[4] Panţu: **Vocab.**, p. 32.

[5] *Idem de eadem*, p. 32.

[6] Dat. rom. din Bilca, dict. de Chiriac Horodnic.

[7] Cred. rom. de pretutindene; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60: ***Poroinic, sculătoare, salep, bujorei, gemănariţă, lat. Orchis Morio L. Tuberculele acestei plante trec în popor ca afrodisiace, de aici şi numele de sculătoare.***

[8] Dat. şi cred. rom. din Bucovina; şi a celor din Transilvania, după *ms.* supus Academiei române spre premiere.

Şi n-are cin' mi-o purta.
- Las-o, neică, să-nflorească,
C' oi purta-o şi nevastă,
Dacă mi-a fost mintea proastă
Şi firea copilărească,
C-am ieşit sara pe coastă.[9]

*

În Voloca, Orchis mascula L. se dă de băut pentru făcut copii.
Îi zic şi **palma-Maicii Domnului** (probabil că e totuna cu **busuiocul-Maicii Domnului**).[10]

*

Busuiocul-Maicii Domnului e bun de lăut pe cap şi de scăldat pentru dragoste.[11]

*

Gemănăriţa (Orchis Morio L.)[12]

[9] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 862.
[10] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[11] Dict. de Palaghia Bahrin din Broscăuţi, com. de dna El. Nic. Voronca.
[12] Bartolomeu, p. 49.

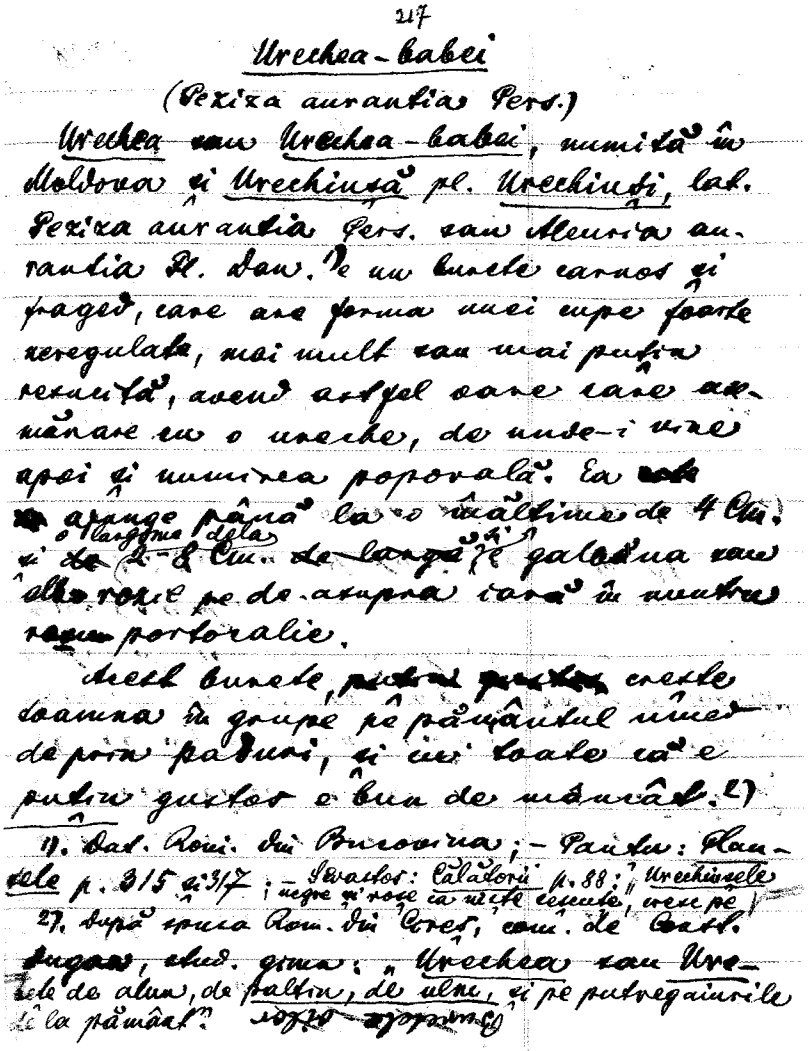

217

Urechea-babei

(Peziza aurantia Pers.)

Urechea sau Urechea-babei, numită în Moldova şi Urechiuşă pl. Urechiuşi, lat. Peziza aurantia Pers. sau Aleuria aurantia Fl. Dan. Ie un burete cărnos şi fraged, care are forma unei cupe foarte neregulate, mai mult sau mai puţin răsucită, având astfel oarecare asemănare cu o ureche, de unde-i vine apoi şi numirea poporală. Ea ajunge până la o înălţime de 4 Cm. şi o lărgime dela 2-8 Cm. de largă, galbănă sau alb-roşie pe de-asupra iară înuntru roşu portocalie.

Acest burete, puţin puţin creşte toamna în grupe pe pământul umed de prin păduri, şi cu toate că e puţin gustos e bun de mâncat.[1]

1). Dat. Rom. din Bucovina; - Panţu: Plantele p. 315 a. 317; - Sevastos: Călătorii p. 88: Urechiuşele negre şi roşe ca nişte ceşcuţe, cresc pe

2). după spusa Rom. din Cireş, com. de Catt. Dugan, stud. gimn.: Urechea sau Urechele de alun, de paltin, de ulm, şi pe putregaiurile de la pământ. [illegible]

503. Urechea-babei
(Peziza aurantia Pers.)

Urechea sau **urechea-babei**, numită în Moldova şi **urechiuşă** pl. **urechiuşi**, lat. Peziza aurantia Pers. sau Aleuria aurantia Fl. Dan.[1], e un burete cărnos şi fraged, care are forma unei cupe foarte neregulate, mai mult sau mai puţin răsucită, având astfel oarecare asemănare cu o ureche, de unde-i vine apoi şi numirea poporală. Ea ajunge până la o înălţime de 4 cm şi o lărgime de la 2 la 8 cm, şi e galbănă sau alb-roşie pe deasupra, iară înuntru roşu-portocalie.

Acest burete creşte toamna în grupe, pe pământul umed de prin păduri şi, cu toate că e puţin gustos, e bun de mâncat.[2]

---

[1] Dat. rom. din Bucovina; Panţu: **Plantele**, p. 315 şi 317; Sevastos: **Călătorii**, p. 88: *Urechiuşele negre şi roşe ca nişte ceşcuţe cresc pe beţe de alun, de paltin, de ulm şi pe putregaiurile de la pământ.*

[2] După spusa rom. din Cireş, com. de Const. Dugan, stud. gimn.: *Urechea sau urechea-babei creşte prin gârle cu tufişuri şi, preparându-se, este bună de mâncat.*

Un alt burete, cu mult mai mic decât cel despre care ni-a fost până aice vorba, care creşte primăvara pe ramurile cele căzute şi putrezite în pădurile umede, izolat sau grupaţi mai mulţi la un loc, şi care se ţine de aceeaşi familie, se numeşte tot **ureche** sau **urechea-babei**, lat. Peziza coccinea Jacq., e asemenea bun de mâncat.[3]

Din amândoi bureţii aceştia se face borş sau se mânâncă prăjiţi cu unt ori cu slănină şi cu smântână.

*

Urechea-babei[4].

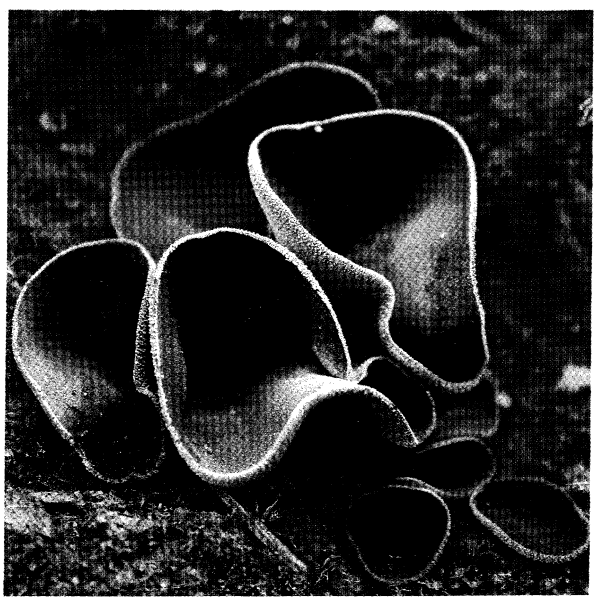

[3] După spusa rom. din Cireş, com. de Valerian Dugan, stud. gimn.: ***Urechea sau urechea-babei** e de două feliuri: una care are păr pe dedesupt şi alta fără păr. Amândouă-s bune de mâncat.*; vezi şi Panţu: **Plantele**, p. 315.

[4] Bălăşel, nr. 204.

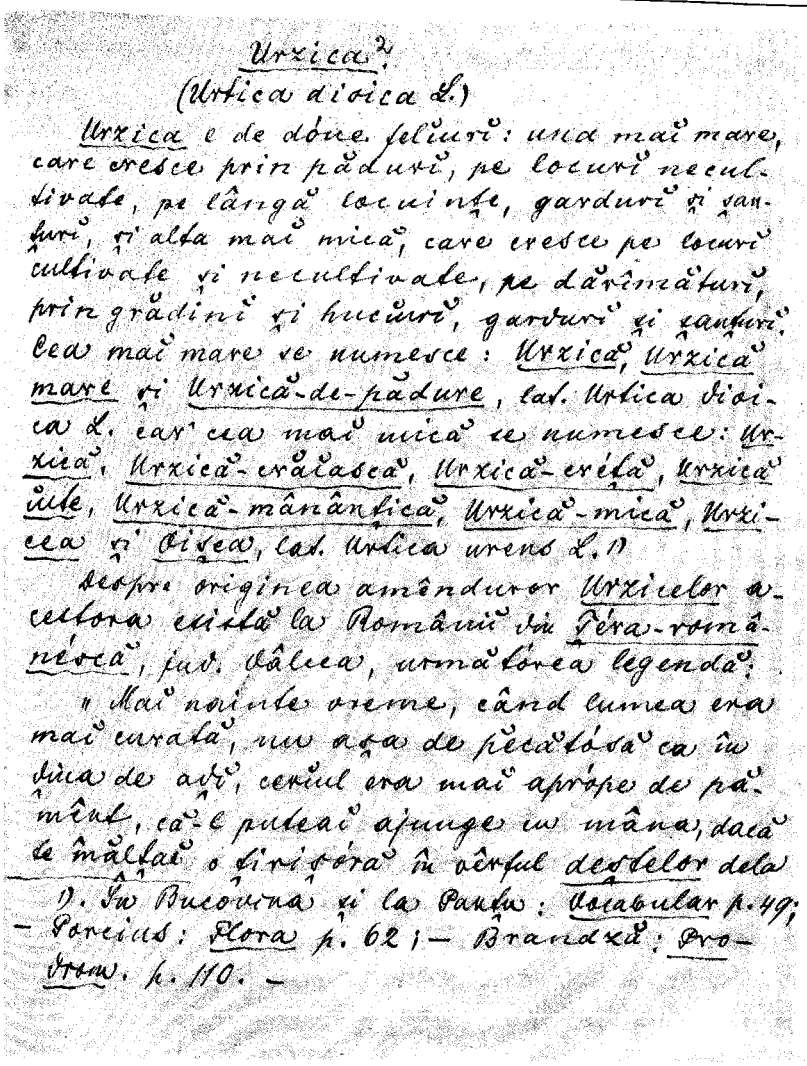

Urzica.
(Urtica dioica L.)

Urzica e de două feliuri: una mai mare, care creşte prin păduri, pe locuri necultivate, pe lângă locuinţe, garduri şi şanţuri, şi alta mai mică, care creşte pe locuri cultivate şi necultivate, pe dărâmături, prin grădini şi huciuri, garduri şi şanţuri. Cea mai mare se numeşte: Urzică, Urzică-mare şi Urzică-de-pădure, lat. Urtica dioica L. iar cea mai mică se numeşte: Urzică, Urzică-crăiască, Urzică-creaţă, Urzică-iute, Urzică-mânânţică, Urzică-mică, Urzicea şi Oişea, lat. Urtica urens L.[1] Despre originea amânduror Urzicilor acestora există la românii din Ţara-românească, jud. Vâlcea, următoarea legendă:

1). În Bucovina şi la Panţu: Vocabular p. 49; — Porcius: Flora p. 62; — Brandză: Prodrom. p. 110. —

504. Urzica
(Urtica dioica L.)

Urzica e de două feliuri: una mai mare, care creşte prin păduri, pe locuri necultivate, pe lângă locuinţe, garduri şi şanţuri, şi alta mai mică, care creşte pe locuri cultivate şi necultivate, pe dărâmături, prin grădini şi huciuri, garduri şi şanţuri. Cea mai mare se numeşte: **urzică, urzică-mare** şi **urzică-de-pădure**, lat. Urtica dioica L., iar cea mai mică se numeşte: **urzică, urzică-crăiască, urzică-creaţă, urzică-iute, urzică-mânânţică, urzică-mică, urzicea** şi oişea, lat. Urtica urens L.[1] Despre originea amânduror **urzicilor** acestora există la românii din Ţara-românească, jud. Vâlcea, următoarea legendă:

Mai nainte vreme, când lumea era mai curată, nu aşa de păcătoasă ca în ziua de azi, ceriul era mai aproape de pământ, că-l puteai ajunge cu mâna, dacă te înălţai o ţirişoară în vârful deştelor de la picioare, şi Dumnezeu se cobora mai în toate zilele pe pământ.

Într-o zi de pe vremurile acelea, ce-i trecu lui **Dumnezeu** *prin minte?... să facă şi el pomană ca tot românul. Şi-o brodi taman într-o sfântă miercuri. Da atunci se mânca de dulce în toate zilele, că oamenii erau drepţi şi nu le trebuia ispăşenie de păcate ca nouă ăstor d'acu. Şi se apucă*

[1] În Bucovina şi la Panţu: **Vocabular**, p. 49; Porcius: **Flora**, p. 62; Brândză: **Prodrom**, p. 110.

Dumnezeu sfântu, bägă şi el bucate la oale de marţi sara, cum face tot creştinul. Iar miercuri se sculă de noapte, făcu un ***băjan*** *de foc, de să te-ncălzeşti la el cale de-o poştă, şi puse oalele la foc.*

Nu trecu preţ cât ai coace un mălăieş şi bucatele fură gata. Şi-acuma, după ce-au fost bucatele gata, se aşeză la strachini şi trimise după oameni să vie la pomană.

Şi veniră toţi oamenii câţi erau pe pământ, că era lume puţină atuncea. Şi după ce veniră, puseră masa şi Dumnezeu se puse în capul mesei şi binecuvântă bucatele. Şi apoi se aşezară pe mâncat, şi mânâncă, mânâncă mereu, că bucate erau destule.

Şi mâncară mai până în ***scăpatul*** *soarelui, şi se săturară şi apoi se sculară, şi abia se mişcau oamenii de burte, şi tot rămăsese oalele jumătate de bucate. Dar ce stai de vorbă, oalele erau mari nevoie mare, că, vezi dumneata, lui Dumnezeu îi dă mâna mai bine ca nouă.*

Acu, foc, nevoie, ce să facă cu bucatele rămase nemâncate, că până a doua zi se stricau, că era vară, şi să le mai dea la alţi oameni, n-avea cui, că toţi oamenii câţi erau pe-atunci pe pământ veniră la pomană. Şi se gândiră, şi se răzgândiră, dar pe nime nu-l tăia capul.

Da ***Dumnezeu*** *de colo – Dumnezeu nu e? – le taie vorba şi zise:*

- Ştiţi voi una, mă?!... tot eu să vă învăţ? că-n nădejdea voastră aci s-or împuţi bucatele... Ian luaţi voi oalele alea cu bucatele şi turnaţi-le frumuşel colea pe lângă gard şi-ţi vedea că are să vă ***înprinză*** *tot vouă bine la vreme de nevoie şi lipsă.*

Aşa făcură.

La vreo două, trei zile, unde ieşiră în locul unde se vărsară bucatele nişte mândruţe de ***urzici****, de parcă să le mânânci cu ochii.*

Şi de-atunci şi până azi s-au prăsit ***urzicile*** *în toată lumea, şi e taman cum a zis Dumnezeu, că în vreme de lipsă ne* ***înprind*** *grozav de bine, că adunăm* ***urzici*** *de pe lângă gard, când s-a isprăvit din pătul şi hambar, le fierbem şi le îngroşăm câte c-o mănuşiţă de mălai şi le mâncăm noi ăşti săraci şi copiii noştri, pe când cei bogaţi le mânâncă numai de poftă.*

Şi fiindcă atunci când a făcut Dumnezeu pomană a fost într-o sfântă miercuri, d'aia ***urzicile*** *să mânâncă mai mult în zi de post.*

Şi, vedeţi, aşa au răsărit ***urzicile*** *în lume!*[2]

O variantă a acestei legende, tot din **Ţara-românească**, şi anume de pe lângă Dâmboviţa, sună aşa:

St. Vasile făcea pomeni în toate zilele la cei sărmani cu duhul, pe cari îi chema la masă din porunca sfântului o sluguliţă a sa, ce o găsise pe drumuri şi care se zice că a fost ***dracul*** *prefăcut în chip de băieţandru, ca să smintească faptele bune ale sfântului.*

Într-o zi, mânat se cheme pe toţi săracii la pomană, el se duse, dar nu chemă decât câţiva şi spuse sfântului că nu a găsit mai mulţi. Astfel, nevenind oameni de ajuns ca să se mânânce bucatele gătite, au rămas prea multe şi, neavând ce să facă cu dânsele, au fost aruncate la un colţ de gard, într-o grădină. ***Dumnezeu****, ca să nu mâhnească pe sfântul, a făcut ca de-acolo să răsară nişte buruieni bune pentru mâncare, cari azi se găsesc mai pretutindeni în locurile grase, sub numele de* ***urzici****, şi cari în vremea postului mare, la începutul primăverii, când se începe munca câmpului, formează nutremântul de căpetenie al sătenilor.*[3]

---

[2] Dict. de Casandra M. Popa, din com. Ştefăneşti, şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[3] ***Românul***, an. XXXVII, Bucureşti, 1893, nr. 50, ed. I.

Urzica, şi cu deosebire, **urzica-mare**, când e tânără, când începe a creşte primăvara, nu numai că e bună de mâncat, după cum ni-o spune această legendă primă, ci ea se consideră totodată de către poporul român de pretutindene ca o mâncare foarte sănătoasă.

De-aceea primăvara, când încep **urzicile** a creşte, fiecare român, cu deosebire însă sărăcimea căreia i s-au sfârşit mai toate bucatele de sec şi nu ştie ce să mai înceapă şi să facă pentru ca să poată ieşi teafără din **Postul mare**, care e cel mai lung şi mai greu post, se simte foarte fericită când află şi poate mânca urzici[4].

Urzica-mare o întrebuinţează românii nu numai pentru sine, ci ei, culegând-o şi opărind-o, după ce creşte ceva mai mare, o dau şi vitelor de mâncare, şi cu deosebire vacilor mulgătoare, pentru că vacile cari o mânâncă dau cu mult mai multă mană şi smântâna e cu mult mai gustoasă şi mai bogată ca de altă dată.[5] Iar după ce s-a măritat, adică nemijlocit după ce a început a înflori, româncele din **Bucovina** opăresc şi spală cu dânsa oalele cele de frupt, în cari obişnuiesc a pune laptele de vacă să se prindă, în credinţă că, făcând-o aceasta, se prinde mai multă şi mai bună smântână pe dânsele.[6]

Româncele din **Marmaţia** sau **Maramureş**, când aud vara pe vreun cioban buciumând din bucium, îndata-şi mare culeg **urzici** şi le bagă în vasele în cari pun laptele. Aceasta o fac ele în credinţă că atunci când ciobanul suflă din bucium, fiind întors către sat, strigă laptele de la vaci, şi dacă bagă **urzici** în oale, nu numai că strigătul ciobanului nu are nici un efect, ci încă ţâţele oilor se beşică, adică li se fac pe ţâţe nişte beşici mânânţele, din cari iesă apoi apă.[7]

Tot în **Marmaţia** este datină ca **urzica-mare** să se folosească în loc de **cânepă**, adică după ce se coace, să se culeagă, să se usce şi apoi, puindu-se la topit în apă, să se-ntrebuinţeze tocmai ca şi **cânepa** la facerea feliuritelor obiecte dintr-însa.[8]

Afară de cele arătate până aice, atât **urzica-mare**, cât şi cea mică, sau **urzica-creaţă**, se-ntrebuinţează iarna ca şi vara la feliurite leacuri. Aşa **floarea urzicii-mari**, după cum spun româncele din **Bucovina**, e bună de **tusă**. Se fierbe şi zama ei se bea.[9]

Româncele din **Ţara-românească**, jud. Prahova, cari au **tusă** şi **durere de piept**, iau câte o linguriţă de **floare de urzică-mare**, amestecată cu miere de fagure alb.[10]

Tot pentru **tusă** se-ntrebuinţează în **Bucovina** şi **urzica-creaţă**, se ia adică atât floarea cât şi bulihăul şi rădăcina acesteia, se fierb pe-ncetul înăduşit şi mocnind; după ce au fiert se strecură, se pune în zama lor puţin zahar alb şi negru, şi zamă de-aceasta se dă apoi celui bolnav de tusă de băut pe inima goală, de patru ori pe zi. Se cere însă ca omul bolnav de tusă să steie la căldură.[11] Zama de **rădăcină** fiartă de **urzică-mare** se bea pentru **constipaţie** şi pentru **durere de piept**.

---

[4] Vezi **Sărbătorile la români**, v. II, p. 281.

[5] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; dr. N. Leon: **Istoria naturală medicală**, p. 73: *De asemenea se crede că vacile hrănite cu urzică dau lapte mai mult, mai gustos şi mai bogat în smântână.*

[6] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.

[7] Dat. rom. din Marmaţia, com. Moisei, com. de dl Vasile Dragoş.

[8] Dat. rom. din Moisei, com. de dl V. Dragoş.

[9] Dat. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei.

[10] Dr. N. Leon: **Istoria naturală medicală**, p. 73.

[11] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă; a celor din Siret, dict. de Ioana Lipaş: *Urzica cea creaţă e bună de tusă. Fac herbată dintr-însa şi-o beu.*

Rădăcina plămădită în rachiu se bea pentru îngrăşare.

Pentru **înăduşală învechită** se pun trei pumni de **urzici-mici** uscate şi frecate în palme într-un şip, cu o **ceapă-mare moldovenească** tăiată mărunţel, se toarnă trei litre de rachiu bun de drojdii, se lasă să stea trei zile la căldură, din care se bea înainte de mâncare câte un păhăruţ mic.

De **ciumă** se oblojeşte cu **urzici** fierte cu frunze şi cu rădăcină, iar zama se bea.

La **friguri de trei zile** se pisază sămânţă sau floare de urzică, atât cât se poate lua cu trei degete, se pune într-un pahar de rachiu şi se dă celui bolnav când îl prinde frigul.

Rădăcina şi frunzele fierte se beu contra tusei cu sânge, hidropisiei şi hemoragiei.

În popor mai este credinţa că **urzica** are proprietatea de-a preînoi sângele, din cauza aceasta primăvara se face cură de urzici fierte singure cu apă sau amestecate cu alte buruieni, ca: **stevie**, lat. Rumex crispus L., **sefterea**, lat. Fumaria officinalis L., şi **toporaşi-pătaţi**, lat. Viola tricolor L., câte un pumn din aceste buruieni, spălate, curăţite, pisate, stoarse şi strecurate prin o pânză, şi dintr-însa, demineaţa, de trei ori pe zi, pe nemâncate, la ½ de ceas sau 20 de minute se bea câte două linguri pline, urmând aşa 15-20 sau 30 de zile.

Această zamă, ca să fie mai plăcută, se ia în două cu zamă de carne de vacă sau de găină, iar ca să fie mai folositoare, se ia plimbându-te prin grădină sau ogradă sau prin odaie măcar. După ce se ia doctoria, la ½ oară se poate lua dulceaţă sau altceva. Se va feri în tot timpul curei de băuturi spirtoase, vin, acrituri şi sărături; lăpturi asemenea se mânâncă puţine.[12]

Dacă oarecare băiat are **baiul cel rău**, atunci muma sa se duce cu dânsul la o **urzică**, îl spală cu ud de-al ei, aşa ca udul să curgă pe rădăcina **urzicii**, şi dacă e de leac, atunci urzica trebuie să se usuce.[13] **Urzica** pisată cu frunză de **rug**, pusă pe ochi, e bună de **durerea ochilor**.[14]

Urzici fierte şi tocate se dau în tărâţe la **curcuţe** şi **răţuşte**, apoi la curci şi reţe, precum şi la alte paseri, în credinţă că acestea se îngraşă şi fac ouă multe.[15]

Această datină foarte răspândită se poate vedea şi din următoarea doină din **Ţara-românească**, jud. Romanaţi, com. Celei:

La luncă, mândră, la luncă
Să-ţi tai răşchitor de furcă,
Să culegem de-o ***urzică***
Să crescem puii de curcă,
De curcă şi cei de raţă,
Să stau cu mândruţa-n braţe
Şi s-o sărut cu dulceaţă.[16]

În cele mai multe părţi locuite de români este mai departe datină ca în ziua de **St. George**, de cum răsare soarele şi până ce înserează, ca tineretul şi anume: băieţii şi copilele, feciorii şi fetele să îmble pândiş câte cu unul sau mai multe fire de **urzică** şi să se urzice unul pe altul, parte ca să fie peste întreg anul sprinteni, harnici şi iuţi ca urzica, şi parte ca să nu facă pe dânşii nici un

---

[12] Dr. N. Leon: **Istoria nat. med.**, p. 73.
[13] Dat. rom. din Marmaţia, com. Moisei, com. de dl Vas. Dragoş.
[14] ***Apărătorul sănătăţii***, an. III, 18.
[15] Dat. rom. din Bucovina; cf. dr. N. Leon: **Istoria nat. medicală**, p. 73.
[16] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 753.

fel de bubă.[17] **Urzica** se întrebuinţează şi la o samă de descântece. Aşa, cei ce voiesc ca **viespii** să nu le mânânce albinele, fac o motoşcă de **urzici** culese de sub nouă garduri şi, pe la miezul nopţii, îmbrăcaţi ca nişte buduhale, se duc lângă stupină şi zic:

Motoşcă, motoşcuţă!
Cu greu te-am cătat,
Cu greu te-am aflat,
Cu greu te-am legat
De sub gard,
De lângă gard,
La măturat
Şi aruncat
De viespi răi,
De viespi blestemaţi
Şi destrăbălaţi
Şi înveninaţi,
De viespi veninoşi
Şi primejdioşi,
Şi obraznici
Ca nişte pui de draci,
Vină,
Alină
Durerile la albină.
Că ei or venit
Şi mi-o jăfuit
Miere din fag,
Ceară din prag,
Miere, mierişoară
De prin făguşoare
Şi le-o lăsat goale.
Hai urzică,
Hai voinică,
Şi-i alungă,
Şi-i fugăreşte,
Şi-i scorbăceşte,
Că-s tâlhari,
Că-s hoţomani.
Haidaţi urzici,
Mici şi voinici,

[17] S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. III, p. 283-285; dr. N. Leon: **Istoria nat. med.**, p. 73: *În ziua de Sf. George dimineaţa este obiceiul de a se bate unii pe alţii, înainte de a se scula din pat, cu urzici, ca să le fie pielea curată tot anul, să nu prindă nici râie, nici blândă.*

Pe ei alungaţi
Afară din stupină,
Afară din grădină,
Afară din ogradă,
Afară din livadă,
Ca urma să li se piardă![18]

Urzica provine şi-n unele proverbe şi zicale, precum:

A prăji urzicile cu zama mămăligii; adică mâncare proastă şi, prin urmare, a fi sărac.[19]

Frunza de vie
Tot învie,
*Cea de **urzică***
Se usucă,
*Cea de **rogoz***
Cade jos.

Adică cei ce se trag dintr-o viţă bună, dintr-un neam de oameni aleşi şi cinstiţi, aceia, deşi uneori sărăcesc, mai pe urmă tot se rădică şi sunt oameni de omenie şi cinstiţi, cum au fost moşii şi strămoşii lor, pe când cei ce se trag dintr-o viţă rea, tot răi rămân şi, dacă se-mbogăţesc, devin oameni mari.[20]

Cuconiţă dumneata
Borş cu crupe nu-i mânca?
*- Ba-oi mânca şi cu **urzici**,*
Cuconiţă să-mi tot zici!

Se zice fetelor sărmane, însă foarte închipuite pe originea lor, şi mai ales răzăşiţelor şi maziliţelor, cari de multe ori n-au ce mânca de sărmane ce sunt, însă cu toate acestea pretind a fi numite **cuconiţe**.[21]

*Trece rusca prin **urzici***
Şi rusul: guiţ! guiţ![22]

Prin această zicală se iau ruşii în batjocură.

*

*Odată vru **Dumnezău** să facă pomană ca tot creştinu, să cheme şi el lumea la pomana lui, fiindcă el se tot dusese la pomenile altora.*

*La ziua orânduită, **Dumnezău** se sculă de noapte, făcu un **băjan** de foc cât toate zilele, băgă nişte oale mari de bucate şi le puse la foc ca să fiarbă.*

*Oalele erau mari, căci lui **Dumnezău** îi da mâna mai altfel, mă rog, Dumnezău nu e?*

După ce fierseră bucatele, chemă pe toată lumea la pomană. Întinsă masă mare şi lungă, că de-abia îi vedeai capul.

---

[18] Vezi mai departe: **Insectele**, p. 224.
[19] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. IV, p. 167.
[20] Uzitat în Bucovina şi Moldova.
[21] Uzitat în Bucovina.
[22] ***Şezătoarea***, an. II, Fălticeni, p. 215.

Mâncară toţi şi se săturară, dar pe-atunci era puţină lume şi oalele cu bucate mari. Aşa că rămase multe bucate nemâncate.

Până a doua zi bucatele s-ar fi stricat şi n-ar mai fi fost bune de nemic.

Atunci ***Dumnezău*** *sfântul chemă vreo doi, trei oameni şi le porunci ca să ia toate oalele cu bucatele rămase şi să le toarne frumuşel pe lângă gard, zicându-le:*

- Faceţi voi aşa cum vă învăţ eu, că din bucatele astea vor răsări şi vor creşte fără osteneală nişte buruieni care vă vor prinde bine tot vouă, mai ales în vreme de mare lipsă de bucate!

Oamenii făcură aşa, şi a doua zi, în locul unde turnaseră bucatele, se văzură răsărite nişte ***urzici*** *de toată bunătatea. Şi de-atunci, oamenii, mai cu samă cei săraci, mânâncă* ***urzicile*** *cu multă poftă.*[23]

*

Urzicile prind mult bine săracului în vreme de lipsă de bucate, adună **urzici**, le fierbe şi le înghite cu poftă şi îşi momeşte foamea.

Ori dacă are, le îngroaşă cu ceva **pielm** şi atunci ţin mai bine de foame.

Din **urzici** se fac două feliuri de bucate: **urzici-verzi** şi **urzici-îngroşate**. Mânânci de te prăpădeşti, până ţi se-nverzesc maţele; mai cu samă când ştii să le găteşti cu niţele **răbdări prăjite**.

Urzicile se mărită şi ele. În ziua de Paşti este nunta lor. Şi de aci înainte nu mai au gust, dacă ai altceva să mânânci.

Mi-e drag ca urzicile în ziua de Paşti; zicală, care se zice de bucatele cari nu au gust.

În **săptămâna brânzei** să mânânci negreşit **urzici**, că apoi te bagă în brânză.

Ca să nu te usture înţepăturile **urzicilor**, te uzi cu zamă ieşită din opăreala lor.

Când alegi urzici în luna lui martie zici:

- ***Urzicile** în casă, purecii afară!* – şi nu vei avea pureci în casă pe vară.[24]

*

Zice că un om sărac şi bătrân, umblând, cât timp va fi umblat, prin sat pe la pomene, de la o vreme s-a săturat şi-a zis:

- Mult am mâncat prin case străine, bine-ar fi să fac şi eu acuma cum voi putea şi cu ce voi putea o bucăţică de pomană, ca să calce şi la mine-n casă cineva.

Şi cum a zis, aşa a şi făcut. A strâns uncheşul azi un gologan, mâni altul, şi tot aşa, până ce-a adunat vreo câţiva fränculeţi. A cumpărat apoi cu dânşii vreo două-trei pâni, o bucăţică de carne şi ce i-a mai dat prin gând, a pus, după puterile lui, oalele cu bucatele la foc şi de amiază pomana era gata. Merse după aceea la popa să-l roage ca să vie să i-o sfinţească.

Popa însă, ştiind că e sărac şi că cu greu o să-i poată plăti ceva pentru osteneală, îi spuse că nu poate veni, fiindcă are treabă.

Uncheşul, ca omul sărac şi nebăgat în samă, ce putea să facă? se-ntoarse cu inima înfrântă acasă gândind:

---

[23] Din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[24] Din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa T. Bălăşel.

- Lasă că se va găsi cine s-o mânânce şi aşa nesfinţită, căci doară Dumnezău îmi ştie năcazu!

Şi cum se întorcea pe drum, se abate pe la unul, se abate pe la altul, şi-i pofteşte la pomană. Dar ori că nu găsea pe nime acasă, ori că toţi aveau treabă, ca şi popa, destul atâta că nime nu veni ca să-i guste din bucate.

Masa stătu întinsă şi a doua zi, şi a treia zi, dar parcă era făcut: uşa i-a stat neclintită. Bietul uncheş, văzând aceasta, nu zise nemică, ci luă sapa, merse în grădină, făcu o groapă mare şi acolo îşi îngropă toată pomana, rupt de durere.

Aşa-i la omul sărac, nime nu-l bagă în samă, chiar şi atunci când vrea să facă şi face vreun bine. Dar spune o vorbă cu dreptate: ***oamenii sunt răi, dar Dumnezău e bun.*** *Inima uncheşului nostru i s-a întors, căci pe locul unde-i fu îngropată pomana, răsări o tufă de* ***urzici*** *care umplu la anul tot pământul.*

Oamenii au văzut ***urzicile****, le-au cules şi le-au mâncat. Şi de-atunci toată lumea mânâncă urzici, mânâncă din* ***pomana săracului****.*[25]

*

Sunt trei feliuri de **urzică**:

Urzica propriu-zisă şi cea **creaţă**, care-i mărunţică. **Urzica adevărată** e bună de mâncat cât e tânără. Ea se opăreşte întotdeauna, căci altfel nu fierbe.

Se fac **urzici făcălite** şi-s foarte bune cu **hrean** ras. Se fac şi **urzici cu borş** şi oleacă de **păsat**. Când li se trece vremea, se taie, se fierb şi cu nisip se dau la raţe.

Urzica-creaţă e scurtă şi apare mai târziu. Sunt case, care nu mânâncă această specie. Când ţi-i greu la stomac, poţi bea zamă de urzici, că-ţi trece.

Zama de rădăcină de urzică fiartă o beu femeile ca să lepede. Fumul de urzică e bine să-l tragi în piept, că-i bun.[26]

*

A fost un român bătrân, bătrân, de o sută de ani. De când a fost el, n-a făcut deloc pomană. A făcut lumea pomeni şi el nu s-a dus defel la pomană, la mort, la nimenea pe lumea albă. Pe urmă ajunsese vremea ş-a făcut şi el pomană şi n-a venit nimenea la el să-i mânânce pomana. Şi pe urmă el a luat pânea şi legumea ş-a aruncat-o într-o groapă. În groapa aia au răsărit ***urzicile****, prin gropi, ai văzut, ăştea de le mânâncă lumea acum. Mare pomană a făcut.*

Se zice că la Florii se mărită urzicile (îmbătrânesc) şi de aci înainte nu se mai mânâncă.[27]

*

Cică un om tânăr şi frumos rămase, la doi ani după căsătoria lui, văduv. De la femeie îi rămăsese o fetiţă de un an şi două luni. Ce să facă bietul om, cum să-şi lucre şi lucruţul lui de afară şi să aibă grijă de fetiţă? Singur-singurel nu putea.

Se gândi cât se gândi, iar în cele din urmă se duse în peţite la o femeie văduvă, care îşi avea casa peste drum de la a lui. Femeia n-avea copii. Cum o ceru, se şi duse după el. La câteva zile li-a

---

[25] Din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[26] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[27] Com. de Şt. Şt. Tuţescu, spusă de muma lui, Luţa, din com. Catanele, jud. Dolj.

fost nunta. Femeia la început s-a purtat foarte bine. Avea grijă nu numai de bărbat, ci şi de biata orfană. Omului îi creştea inima când văzu ce înger de muiere şi-a adus la casă.

- Nici o mamă dulce nu poate fi mai dulce de cum e femeia asta către fetiţa mea, se lăuda el de bine către toţi cari îl întrebau despre traiul ce îl are cu femeia cea adausă.

- Numai de nu şi-ar schimba năravul, ziceau ei, mai ales cei păţiţi, şi de aceştia vor fi fost mulţi şi pe acele vremuri.

- Nu cred să şi-l strămute, zicea el, că aceasta nu-i ca alte muieri. Muierea mea e mai bună ca laptele, mai dulce ca mierea şi mai blândă ca mieluşeaua.

Fetiţa creştea şi se cumineţea. Bărbatul, de la un an încolo, era mai de multe ori dus de acasă, căci veghea peste ţarinile oamenilor şi aşa era mai mult tot în câmp.

Muierea lui, de la o vreme, văzându-se singură, ca să-i treacă de urât, şi urâtul şi-l avea în suflet îndreptat contra fetiţei bărbatului, zi de zi, şi azi şi mâni, pe sărmana nevinovată, pentru câtă fică-mică, o bătea şi-o chinuia. Tata fetei nu ştia nimica despre cele ce se petreceau la el acasă, în lipsa lui. Fetiţa însă, în urma chinurilor ce le suferea, descreştea pe zi ce mergea şi devenea hăbăucă, vorbea rău şi era cam surdă.

- Nu moare de pe capul meu, orice fac cu ea; acum o voi băga în coteţul scroafelor celor cu purcei mici, ca să o mânce de vie, îşi zise ea în mintea ei păcătoasă, şi închise pe biata fată în cocină.

- Doamne Împărate al lumii! un suflet nevinovat e în gura pieirii şi încă nu i-a venit vremea să lase lumea, zise îngerul cel păzitor al fetei către Domnul Dumnezeu.

- Ştiu şi văd, zise Cerescul Părinte.

- Doamne Dumnezeul meu, fetiţa mea e în gura scroafelor bărbatului meu şi el nu ştie de cele ce se petrec la el în casă. Să pot gusta netulburată fericirea raiului, nu o lăsa să piară cu o moarte atât de urâtă! se ruga sufletul mamei fetiţei pentru odorul ei cel drag şi scump rămas de ea pe pământ.

- Fii liniştită şi gustă din fericirea de până aci, că eu ştiu şi văd toate, îi zise Dumnezeu.

Pe pământ începea a se însăra. Porcii veneau acasă de la câmp. Venind şi cele două scroafe ale femeii maştehă, ea le ieşi înainte, ca să le bage în cocina în care erau 12 purceluşi sugători. Sufletul ei ardea de bucurie, că atât de uşor se va scăpa de fata bărbatului.

Când să deschidă uşa cocinii, un fulger din cer o trăsni chiar prin creştetul capului. Trupul ei rămase bihărdat în bucăţi mărunţele.

Bărbatul ei, cu o jumătate de ceas mai târziu, se reîntoarse de la câmp. Când intră în curtea casei, cele două scroafe mâncau bucăţile trupului muierii lui. Numai capul şi inima au rămas din ea. Pe aceste două părţi ale trupului el le-a îngropat în pământ. Dimineaţa, când s-a sculat, din acel loc au răsărit mai multe ***urzici****.*

Scoţând scroafele din cocină, ca să le sloboadă la purcar, ele grăbiră la ***urzici*** *şi le mâncară cu mult nesaţ. Ştiţi pentru ce? Pentru că crescură din capul şi inima maştehei care voi să le deie lor de hrană o fetiţă nevinovată, pe care Dumnezeu sfântul însă o mântui de pieire şi nimici în locul ei pe cea de vină, pe maşteha cea rea. Vai de sufletul ei!*[28]

*

[28] Antoniu Popp: ***Urzicile***, legendă, publ. în ***Gazeta Transilvaniei***, an. LXV, nr. 111, Braşov, 1902.

Urzica este de leac pentru **reumatism**, dacă se loveşte cu dânsa proaspătă cele mai învechite boale de reumatism.[29]

*

În ziua de Paşti, când vii de la biserică, să mânânci **urzici** făcăluite (mestecate), făcute de cu sară, că nu te mânâncă puricii anul acela.[30]

*

Urzica fiartă se dă în lăturì sau hâlbe la vacile cu lapte, ca să deie lapte mai mult.[31]

*

Ca să nu ai **pureci** în casă, când aduni **urzici** în martie, după ce alegi pe cele bune, lepezi coadele şi resturile afară din casă, zicând:

Mărţişor în casă,
Purecii afară![32]

*

Urzica-ţigănească se numeşte urzica cea mică, creaţă, care urzică foarte tare.

Flăcăii şi fetele se urzică, pentru ca să fie harnici peste tot anul.

Urzica-sălbatică creşte prin păduri, cam pe la poieni, samănă la frunze cu urzica mare, atâta numai că frunzele sunt mici. E foarte ghimpoasă. E un fel de urzică, aşa ca şi cea comună.

Cu urzica ordinară, fierbându-se, se spală oalele de lapte, anume ca să se prindă laptele bine într-însele.[33]

*

Era odată un cioban care nu voia să meargă niciodată la biserică. Odinioară, iacă veni pe la dânsul un om şi-l întrebă că de ce nu merge la biserică. El îi spuse omului aceluia că va merge la biserică dacă-i va da preotul o găleată plină cu nafură. Luându-şi el o găleată, s-a dus dimpreună cu omul acela la biserică, unde a stat în tot timpul liturghiei, până la fine.

*Când mergeau oamenii la nafură, s-a dus şi el după dânşii, ca să capete şi el nafură. Preotul luă vreo trei bucăţele de nafură şi voi să i le deie; văzând că el nu voieşte să le ieie, i le-a aruncat în găleată. După aceea, văzând ciobanul că nu-i după placul lui, a ieşit afară din biserică şi a aruncat cele trei bucăţele de nafură [lângă] gardul bisericii. Nu mult după aceea, au răsărit pe locul acela, unde a fost nafura, nişte **urzici**. Şi în modul acesta se zice că au răsărit **urzicile**.*[34]

*

Urzica.[35]

---

[29] Din Botuşana, com. de dl Ştefan Chiraş, stud. gimn.
[30] Com. de dl S. T. Chirilean, com. Lipova, jud. Vaslui.
[31] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de S. Sa Nic. Filip.
[32] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[33] Dict. de Nic. Filip, paroh în Dumbrăveni.
[34] Com. de Drob Ienachi.
[35] Bartolomeu, p. 59; Tud. Pamfile, II, p. 1; Papahagi, p. 256, 329; ***Buletinul***, p. 247, 272, 278; ***Şezătoarea***, VI, p. 70, VIII, p. 30, 35, 36.

386

Urzica moartă.
(Lamium album L.)

Sunt trei feliuri de plante, cari se numesc în cele mai multe părți locuite de Români Urzică-moartă, și anume:

Sugelul-alb, numit altfel în orașul Brașov din Transilvania; în Bucovina și Moldova însă: Urzică-albă, Urzică-creață, și Urzică-moartă, lat. Lamium album L;

Urzică-moartă și Urzică-surdă, numită altfel în Bucovina; în Transilvania însă: Urzică-moartă și Urzică-morticoasă; iară în alte părți: Urzică-moartă, lat. Lamium maculatum L. 2)

P..tigăncei și Sugel, numită altfel în Transilvania; în Maramureș însă Urzică-roșie; iară în alte părți:

1). Pantu: Vocab. p. 23-24; — și com. de dl Art. Gorovei.

2). Pantu: Vocab. p. 24: — și com. de dl P. Oltean: „Urzica-moartă se numește în Hațeg și Urzică-morticoasă."

505. Urzica-moartă
(Lamium album L.)

Sunt trei feliuri de plante, cari se numesc în cele mai multe părți locuite de români **urzică-moartă**, fiindcă tustrele plantele acestea samănă la frunze cu **urzica-adevărată**, dar nu urzică, și anume:

Sugelul-alb, numit astfel în orașul **Brașov** din Transilvania; în Bucovina și Moldova însă: **urzică-albă, urzică-creață** și **urzică-moartă**, lat. Lamium album L.[1]

Urzică-moartă și **urzică-surdă**, numită astfel în Bucovina; în Transilvania însă: **urzică-moartă** și **urzică-morticoasă**; iară în alte părți: **urzică-moartă**, lat. Lamium maculatum L.[2]

P... țigăncii și **sugel**, numită astfel în Transilvania; în Maramureș însă **urzică-roșie**; iară în alte părți: **urzică-moartă**, lat. Lamium purpureum L.[3]

Florile și frunzele de **urzică-albă** se fierb și cu zama ei se fac inecțiuni vaginale contra **poalei albe**. Iar rădăcina pisată a acestei plante și amestecată cu **laptele-cânelui** zdrobit se aplică pe tălpile celor ce pătimesc de **friguri**.[4]

---

[1] Pantu: Vocab., p. 23-24; și com. de dl Art. Gorovei.
[2] Pantu: Vocab., p. 24; și com. de dl P. Oltean: *Urzica-moartă se numește în Hațeg și urzică-morticoasă.*
[3] Pantu: Vocab., p. 24; și dat. rom. din Marmația, com. de dl Vasile Dragoș, din Moisei.
[4] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere.

Românii din **Moldova** însă, tot în contra **frigurilor**, pisază, tot de aceasta, **urzică-moartă** cu **leuştean** şi apoi, amestecând-o cu oţet, o pun la tălpi, în încălţăminte, şi aşa umblă apoi până ce le încetează **frigurile**.[5]

Urzica-moartă sau **urzica-surdă**, după cum se mai numeşte planta aceasta în **Bucovina**, românii din **Moldova** spun că e bună de orişice feredeu şi oblojeală. Fiartă şi îngroşată cu făină însă spun că e bună de pus la închieturile scrintite.[6]

Românii din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, însă fierb **urzici-moarte** şi cu **mătăcină**, lat. Melissa officinalis L., împreună cu apă ne-ncepută, şi zama ce iesă dintr-însele o dau apoi de băut şi de spălat pe corp celora ce le amorţesc mânele şi picioarele.[7]

Urzica-roşie, după cum spun românii din **Moldova**, jud. Tecuci, e bună **de dânsele** sau de **rău în picioare**, adică de reumatism. Cei ce au **de dânsele** o fierb în vin şi o beu de trei ori pe zi.[8]

Românii din **Marmaţia** sau **Maramureş** însă o întrebuinţează contra **orbalţului**. Adică omul, care are **orbalţ**, o ia şi o uscă, apoi o sfarmă mărunţel şi o trage pe nas ca tabacul. Iar dacă are **orbalţ** la picioare, o fierbe şi cu zama ei spală orbalţul.

În fine, fetele din **Marmaţia** adună **urzică-roşie** când e foarte tânără, o pun să fiarbă şi apoi, după ce a ieşit toată puterea dintr-însa, se spală cu apă de-aceasta pe cap, anume ca să le crească părul. Şi se zice că în urma aceasta părul le creşte.[9]

[5] Com. de dl Art. Gorovei.
[6] Com. de dl Tud. Pamfile.
[7] Com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.
[8] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 73.
[9] Com. de dl Vasile Dragoş, din Moisei.

506. Usturoaia
(Alliaria officinalis Andrz.)

Usturoaia e o plantă de primăvară care creşte pretutindene, cu deosebire însă pe lângă drumuri, garduri, ziduri, precum şi prin ciretişuri, tufişe, dumbrăvi şi prin pădurile cele umbroase. Ea înfloreşte în luna lui aprilie şi mai, are floare mărunţică de coloare albă, frunze verzi în formă de inimă şi cu zimţi pe margini, iară la vârful cotorului, a cărui înălţime ajunge până la 1 m, mai multe păstăuţe pline de seminţe.

Usturoaia se mai numeşte în Bucovina încă şi **aişor**, iară în celelalte părţi locuite de români: **aişor, aişoară, aiuş, aiuşor, aiuşoară, frunza-voinicului, buruiană-de-lingoare, iarbă-de-boale, iarbă-de-toate-boalele, iarbă-de-lingoare, iarbă-de-lângoare, usturoaie, usturoiţă, voinicică, vindecătoare** şi **vindecuţă**.[1]

Cele mai multe dintre numirile acestea îi vin de acolo, fiindcă **usturoaia**, când e verde şi o freci în palmă, amiroasă a **ai** sau **usturoi**, Allium sativum L.

[1] Dat. rom. din Biharia, com. de dl Vas. Sala; Panţu: **Vocab.**, p. 2; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 607: *Aiuş, Allium sylvestrum, Alliaria. Ca diminutiv din ai, aiuş corespunde lui aior şi lui aişor. În Banat cuvântul se întrebuinţează până astăzi.*

Românceie din **Bucovina**, şi cu deosebire cele din Pârteştii-de-sus, au datină de-a culege **usturoaia** când e în floare şi-a o duce la biserică, unde o pun lângă icoana de pe tetrapod, anume ca să se sfinţească.

După aceasta, luând-o de pe tetrapod şi aducând-o acasă, o pun pe la icoane sau în alt loc din casă, unde o păstrează apoi peste tot anul, anume ca să fie dindămână când au trebuinţă de dânsa[2], fiindcă ea, după credinţa românceior din cele mai multe părţi şi după cum arată şi unele din numirile sale sus înşirate, e bună de toate boalele.

Românceie din Straja, distr. Rădăuţului, au datină de-a o dumica mărunţel şi a o da în tărâţe vacilor mulgătoare de mâncare, parte ca acestea să deie lapte mult şi bun şi parte ca să nu se apropie spiritele cele necurate şi vrăjitoarele de dânsele, ca să le ieie laptele.

Şi asta din cauză că **usturoaia** sau **aişorul**, cum numesc ele planta aceasta, are aceeaşi putere asupra spiritelor necurate ca şi **usturoiul**.[3]

Tot aşa fac şi românceie din **Biharia**.

Acestea încă dumică **aiuşul**, după cum numesc ele planta aceasta şi, puindu-l în tărâţe, îl dau vacilor cu lapte de mâncare fiindcă, după credinţa lor, laptele se-ngălbineşte de dânsul.[4]

Românceie din unele părţi ale **Transilvaniei** însă fac din floarea acestei buruiene, numită de dânsele **buruiană-de-lingoare** şi **iarbă-de-lingoare**, scăldători în cari scaldă pe cei ce pătimesc de **lingoare**.[5]

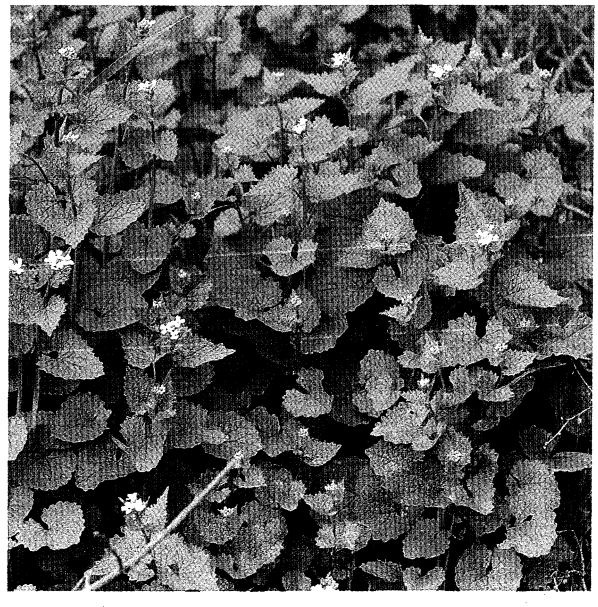

[2] Dict. de Domnica Iuga.
[3] Com. de Niculai Cotos, stud. gimn.
[4] Com. de dl Vas. Sala.
[5] Com. de dl P. Oltean.

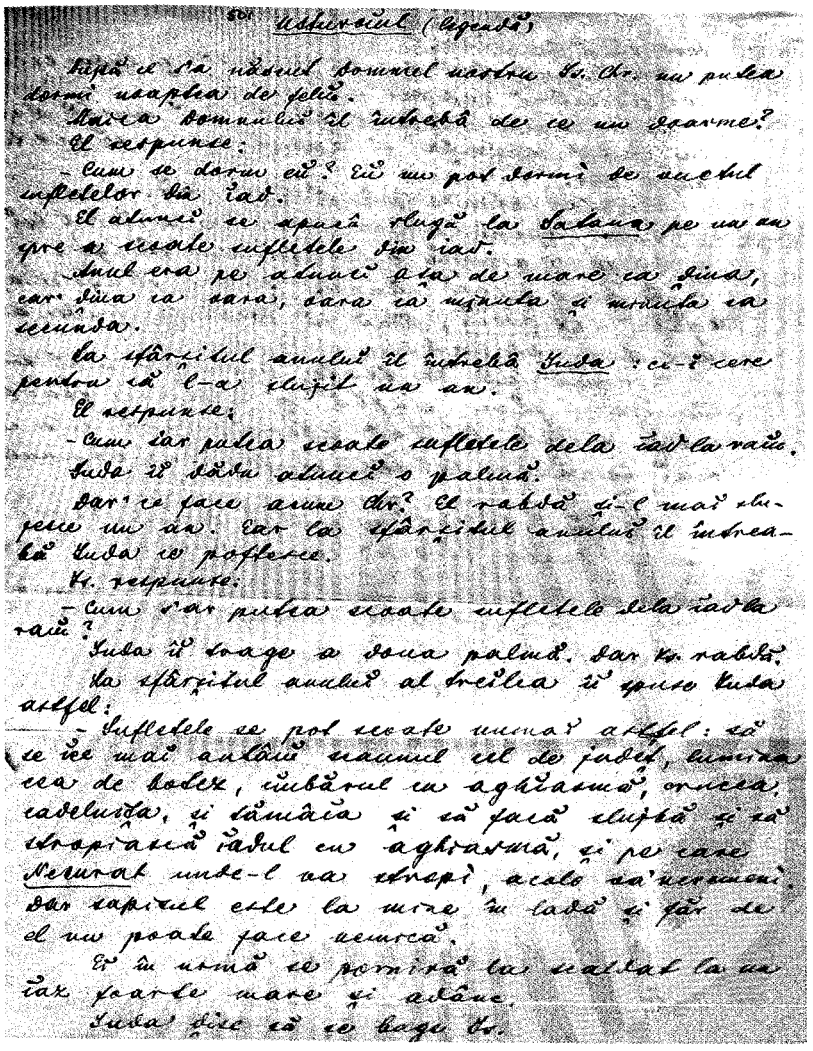

Usturoiul (legendă)

Când a dat Domnul sămânța usturoiului, Iuda nu putea dormi noaptea de frică.

Maica Domnului îl întrebă de ce nu doarme?

El răspunse:

– Cum să dorm eu? Eu nu pot dormi de auzul sufletelor ce vin.

El adună să apară rugă la Dalma pe unde au ars sufletele din iad.

Anul era pe atunci așa de mare ca luna, iar luna ca soarele, iar soarele ca mărul și mărul ca secunda.

La sfârșitul anului îl întrebă Iuda: ce-i cere pentru că l-a slujit un an.

El răspunse:

– Cum iar putea scoate sufletele dela iad la rai.

Iuda îi dădu atunci o pălmuță.

Dar ce face atunci Dr? El rabdă și-l mai slujește un an. Iar la sfârșitul anului îl întrebă Iuda ce poftește.

Hr. răspunse:

– Cum s'ar putea scoate sufletele dela iad la rai?

Iuda îi dete a doua pălmuță. Iar Hr. rabdă.

La sfârșitul anului al treilea îi spuse Iuda astfel:

– Sufletele se pot scoate numai astfel: să se ție mai multă usturoi cât de fudul, lumina cea de bodex, cățărul cu aghiasmă, oricea, cadelnița, și tămâia și să facă slujbă și să stropească iadul cu aghiasmă, și pe care Neuroat unde-l va stropi, acolo va'neroiește, dar capătul celu la mine în labă și far de el nu poate face nemică.

Și în urmă se porniră bun rostuit la un iaz foarte mare și adânc.

Iuda zise să se bage Hr.

507. Usturoiul
(Allium sativum L.)

Usturoiul, numit în Transilvania şi Banat **ai** (lat. Allium sativum L., germ. Knoblauch), îl împarte poporul după timpul răsădirii sale în **usturoi-de-vară** şi **usturoi-de-toamnă.**

Usturoiul-de-toamnă se deosebeşte de cel de vară prin aceea că, în acelaşi timp, face două rânduri de fructe şi anume: unul în pământ, iară altul în vârful tuleului, pe când cel de vară face numai unul: în pământ. Fructele usturoiului de vară le numesc românii Bucovinei **căţei** sing. **căţel**, conglomeraţiunea acestora o numesc **căciulie**, înmulţit **căciulii**, iar fusul sau tuleul lui îl numesc **coadă**. Fusul sau tuleul usturoiului de toamnă îl numesc în genere **fâşti** sau şi **săgeată** pl. **săgeţi**. Numirea din urmă însă se întrebuinţează mai rar. Seminţele acestui fel de usturoi, care cresc în vârful **fâştiului**, le numesc **babie** înmulţ. **babii**, iar pe cele ce cresc în pământ le numesc **căţei**.

La răsădirea acestor două feliuri de usturoi se folosesc românce le totdeauna de **căţeii** usturoiului de vară.

Unele românce răsădesc şi **babii**, dară usturoiul ce răsare din acestea nu produce în pământ mai multe fructe, ca atunci când răsădesc **căţei**, ci numai un singur căţel, care are mărimea şi forma unei prune. În vârful fâştiului însă produce şi acesta mai multe fire de sămânţă.

Atât usturoiul de toamnă, cât şi cel de vară îl întrebuinţează romîncele la diferite leacuri, descântece şi vrăji. Însă cel de toamnă, după cum afirmă femeile ştiutoare, e cu mult mai bun la leacuri şi vrăji ca cel de vară; de aceea îl întrebuinţează ele mai cu samă pe acesta, şi numai atunci când nu se folosesc şi de cel de vară.

În şirele următoare vom arăta, după datina şi credinţa românilor, care la ce lucru e bun.

Dacă vreun om e pocit în timp de noapte, adică are **pocitură de noapte**, descântătoarea, care voieşte să-l vindece, ia un fir de **usturoi** şi, străpungându-l pe toate părţile cu vârful unui ac, descântă zicând:

De la casă,
De la masă
N. s-a sculat
Şi s-a luat
Sănătos
Şi voios,
Pe cale
Şi cărare.
Când a fost la mijloc
De cale
Şi cărare,
Pe N. l-au întâlnit:
Noauă strigoi
Noauă moroi,
Noauă strigoaie,
Noauă moroaie,
Noauă diochitori,
Noauă pocitori.
Şi cum l-au întâmpinat
Prin inimă l-au săgetat,
În pat de moarte l-au culcat,
Bun de nimică l-au lăsat.
N. a prins a se văieta
Şi a se văiera.
Nime nu l-a auzit,
Nime nu l-a văzut
Cum se văieta
Şi se văiera ...
Fără Maica Domnului
Din poarta ceriului ...
Ea l-a auzit,
Ea l-a văzut,
De mâna dreaptă l-a luat
Spre soare l-a înturnat
Sănătate-n trup i-a dat ...

După ce rosteşte cuvintele acestea şi străpunge cu vârful acului căţelul de usturoi, cu o parte a căţelului descântat şi străpuns descântătoarea unge pe omul cel pocit peste tot trupul, iară cealaltă parte i-o dă s-o mânânce.[1]

Unele descântătoare, voind a vindeca pe un om pocit, iau **trei** sau **nouă** căţei de usturoi şi-i pisează bine până ce se face dintr-înşii **muşdei**[2], cu care ung pe omul pocit.

Dar înainte de aceasta îl descântă de **pocitură**, dacă ştie; în caz contrar, îl unge şi fără descântec, şi se zice că bolnavului îi trece boala de care este cuprins.[3] După alte descântătoare, omul pocit se descântă mai întâi de **pocitură** şi după aceea se unge cu un căţel de usturoi, iară pe altul îl mânâncă. Apoi se pune în pat, se-nvăleşte bine şi, dormind un răstimp, se vindecă. Când se

[1] Dictat de Ioana Lipaş, descântătoare din Siret.

[2] Cuvântul **muşdei** e, după părerea mea, contras din **must de ai**, adică **must-de-ai**. Românii, deosebit că mâncă usturoiul şi-aşa simplu cum l-a produs natura, curăţindu-i **căţeii**, îi pisează bine, până ce-i fac chisăliţă, apoi turnând puţină apă înlăuntru, îi răresc, şi aşa fac **muşdeiul**, care în zile de sec îl mânâncă cu mămăligă, iar în zile de dulce şi mai ales la ospeţe, ca un fel de sos la carne. Tot **muşdei** de acesta pun şi-n **răcituri** sau **reci** ca să se prindă ...

[3] Dictat de Z. Tuniac.

scoală, i se pare că nu-i cel de mai nainte.[4]

Usturoiul de toamnă e bun şi de **ceas rău.** Descântătoarea, care voieşte să vindece pe cel cuprins de **ceas rău,** ia un căţel de usturoi şi, descântând, zice:

Noauă voinici ne-nsuraţi
Pe noauă cai ne-nvăţaţi
Au încălicat
Şi la drum au plecat
În pinteni galbini zurăind
În spete drepte tăind,
Tot tăind
Şi cercând
Ceas greu
Ceas rău
Din faţa obrazului,
Din crierii capului;
Din inimă
De sub inimă,
Din ciolane
De sub ciolane,
Din ficaţi
De sub ficaţi,
Din carne
De sub carne,
Din toate ciolănelele
Din toate-ncheieturelele ...
Doauă fete despletite[5]
Cu păharele împlute
Pe N. să mi-l părăsiţi
În acest ceas să vă despărţiţi
În munţi pustii să vă duceţi
Acolo să şedeţi,
Acolo să locuiţi,
Şi-acolo să vieţuiţi![6]

După aceste versuri, descântătoarea unge pe cel bolnav de **ceas rău** cu usturoiul descântat peste tot corpul şi se zice că aceluia îndată-i este mai bine.[7]

---

[4] Dictat de M. Molociu.

[5] Nu e nici o îndoială cum că sub aceste ***două fete despletite*** se-nţeleg două fiinţe daco-mitologice. Însă deocamdată e foarte greu a afla numele lor cel adevărat, pentru că asemenea fiinţe se află la români mai multe.

[6] Acest descântec, cules din satul Arbure, mi l-a comunicat conşcolarul meu dl Gherasim Buliga.

[7] Alte descântece mai complete şi mai interesante de **pocitură** şi **ceas rău** se află în colecţiunea mea de descântece.

Descântătoarele romînce din Banat încă întrebuinţează **usturoiul** sau **aiul** la descântece. Aici voi aminti numai despre un singur caz şi anume: dacă cineva are vreo bubă pe trup, descântătoarea bănăţeană pune praf de puşcă şi **ai** la inima bolnavului şi după aceasta îl descântă de **bubă**.[8] Până aici întrebuinţarea usturoiului la descântece.

Să vedem acuma cum se întrebuinţează la **vrăji.**

Adeseori am auzit istorisindu-se că se află o mulţime de oameni răutăcioşi, şi mai ales femei, care prinzând ură asupra cuiva sau crezându-se a fi urâţi şi pizmuiţi de către cineva, caută fel de fel de mijloace ca să se desbăreze de această ură şi pizmă şi s-o-ntoarcă înzecit asupra respectivului. Unii dintre aceşti oameni iau lut din urma contrarilor săi şi, prin diferite vrăji şi alte mijloace, caută să le facă rău, să-i nefericească.

Alţii iarăşi aruncă în calea contrarilor lor diferite necurăţenii vrăjite; şi dacă din întâmplare calcă în ele contrarii, se împle de bube rele, de fapt şi de câte altele de cari nu se pot curăţi ani întregi. Cum se face aceasta, se vede din cele următoare:

Omul rău în cestiune ia trei fire de **usturoi-de-toamnă**, nouă fire de **piper** (lat. Piper nigrum., germ. der schwarze Pfeffer), trei sau nouă fire de tămâie, precum şi-o mulţime de necurăţenii, ale căror nume nu mă iartă buna cuviinţă a le-nşira aici. Pe toate acestea, cum înserează, le pune în mijlocul casei. Apoi ia o mătură şi măturând casa din toate părţile, ungherile şi cotloanele, asupra acestor obiecte vrăjeşte zicând:

Eu mătur ura
Şi făcătura,
Şi urgia
Şi pismuirea,
Şi datul
Şi faptul
Din toate părticelele,
Din toate unghiurelele,
Din toate coturelele,
Din toate gozurelele ...

Toată ura
Şi făcătura,
Toată urgia
Şi pismuirea,
Tot datul
Şi faptul
Pe capul celui ce mi-a făcut
Şi mi-a dat
Înapoi i-am înturnat!

După ce rosteşte cuvintele acestea, strânge toate măturăturile dimpreună cu obiectele amintite într-un petec de pânză care e mai murdar, mai urât şi mai cotrenţos. Apoi se duce cu dânsele şi le aruncă în calea contrarului ei adevărat sau presupus. Vrăjitoarea crede că dacă contrarul ei va călca în ele, îndată se molipseşte, se împle de diferite bube rele, se bolnăveşte şi numai prin ajutorul altei vrăjitoare se poate curăţa şi vindeca. Iară cel ce le-a aruncat se curăţă:

De toată ura
Şi făcătura,
De toată urgia
Şi pismuirea,
De tot datul
Şi faptul
Şi rămâne curat

[8] At. M. Marienescu: ***Buba***, publ. în ***Familia***, an. II, Pesta, 1866, p. 371.

Şi luminat
Cum Dumnezeu l-a lăsat ...

De acum nimeni nu-l mai urăşte şi pizmuieşte, precum l-a urât şi pizmuit mai nainte.[9]

Usturoiul, după credinţa românilor, e cel mai bun mijloc de apărare nu numai în contra boalelor lipicioase, ci şi a spiritelor necurate, precum sunt: **strigoii** şi **strigoaiele, moroii** şi **moroaiele, solomonarii** şi **vântoasele.**

Drept aceea, în sara spre Sân-Vasile, Sân-George şi Sânt-Andrei, când se zice că îmblă mai tare spiritele necurate, cu deosebire **strigoii** pe la casele şi grajdurile oamenilor, apoi în **sâmbăta săptămânii mari,** când vin **vântoasele;** românii ung în tot anul cu **usturoi** în forma crucii şi **uşorii,** ieslele şi obloanele grajdurilor şi vitele ce locuiesc într-însele, mai ales vacile de muls, la pulpă şi printre coarne. De grajdurile şi vitele care s-au uns astfel cu **usturoi** şi cu păcură sau dohot nu se pot apropia spiritele necurate ca să le facă vreun rău.

Tot din această cauză, românii, în amintitele seri, se ung cu **usturoi** şi pe sine însuşi, precum şi uşile, ferestrile şi încheieturile caselor.[10]

Cum că datina şi credinţa aceasta este foarte răspândită nu numai în Bucovina, ci şi în celelalte ţări locuite de români, se vede foarte apriat din următoarea horă:

Ungurean cu suman scurt,
Moghior, moghiorlan!
Nu şedea-n Moldova mult
Moghior, moghiorlan!
Şi te du în ţara ta
De-ţi mănâncă slănina,
Şi-ţi fă casă pe gunoi
Şi-o freacă cu usturoi
Ca s-o aperi de strigoi ...[11]

Strigoii şi **solomonarii,** după cum crede poporul român, nu pot suferi **usturoiul.** Ei, numai dacă le vine mirosul lui la nas, fug încotro apucă.

Deci românii, când mor mulţi oameni despre cari se crede că au fost **solomonari** sau **strigoi,** nu numai că-i îngroapă cu faţa în jos, ci le pun şi câte un **căţel** de usturoi în gură, ca-n veci să nu se mai poată scula din mormânt şi face câte şi mai câte neplăceri şi rele oamenilor.[12]

Tot cu **usturoi** sau **ai** se vindecă şi **tricolicii** sau **pricolicii,** după cum se mai numesc aceste fiinţe imaginare de către românii din Transilvania şi Banat.

*Dacă se ştie cine e **pricolici,** se păzeşte până adoarme în pat şi atunci, cu ai scos în ziua de Sânt-Ilie, praf de puşcă şi tămâie, se afumă ocolind patul. Cu această ocaziune, unii **pricolici** slobod coada şi aceasta se arde cu un ban rău de argint.*[13]

Prin acest mijloc, oamenii ce se cred a fi **înpricoliciaţi** se vindecă de această boală.

---

[9] Atât vraja aceasta, cât şi descrierea ei mi le-a dictat Z. Tuniac.
[10] Datină şi credinţă foarte răspândită în Bucovina.
[11] V. Alecsandri, **Poesii pop. ale românilor,** Bucureşti, 1866, p. 330.
[12] Datină şi credinţă foarte răspândită în Bucovina.
[13] At. M. Marienescu, ***Pricolicii***, publ. în ***Familia***, an. VIII, Pesta, 1872, p. 116.

Românii din Bucovina mai au şi datina că, mergând desculţi la cules de mure sau de zmeură, îşi ung picioarele cu **usturoi**, ca să nu-i muşte **şerpii**.

În fine, se zice că în timp de epidemii e bine să afume omul casele cu fâştiul şi babiile usturoiului de toamnă; atunci nu se poate apropia de dânsele nici un rău.

Când bântuieşte **holera**, românii moaie **usturoi** în oţet şi se freacă cu dânsul peste tot corpul. În timpul din urmă, de când **difteria** sau **boala de grumaz**, după cum o numeşte poporul, a început a secera şi-n Bucovina o mulţime de vieţi tinere, romăncele înşiră pe-o aţă babii de usturoi şi le anină copiilor la grumaz.

Ele cred că de copilul care le poartă nu se apropie difteria, sau cel puţin, copilul nu se poate împlea aşa degrabă de această boală uricioasă şi periculoasă.

*

*După ce s-a născut, Domnul nostru **Isus Christos** nu putea dormi noaptea defel.*

Maica Domnului îl întrebă de ce nu doarme? El răspunse:

- Cum să dorm eu? Eu nu pot dormi de vuietul sufletelor din iad.

*El atunci se apucă slugă la **Satana** pe un an, spre a scoate sufletele din iad.*

*Anul era pe atunci aşa de mare ca ziua, iar ziua ca oara, oara ca minuta şi minuta ca secunda. La sfârşitul anului îl întrebă **Iuda**: ce-i cere pentru că l-a slujit un an. El răspunse:*

- Cum s-ar putea scoate sufletele de la iad la rai?

Iuda îi dădu atunci o palmă. Dar ce face acum Christos? El rabdă şi-l mai slujeşte un an. Iar la sfârşitul anului îl întreabă Iuda ce pofteşte. Isus răspunse:

- Cum s-ar putea scoate sufletele de la iad la rai?

Iuda îi trage a doua palmă. Dar Isus rabdă. La sfârşitul anului al treilea, îi spuse Iuda astfel:

*- Sufletele se pot scoate numai astfel: să se ieie mai întâi scaunul cel de judeţ, lumina cea de botez, ciubărul cu agheasmă, crucea, cădelniţa şi tămâia şi să facă slujbă şi să stropească iadul cu agheasmă, şi pe care **necurat** unde-l va stropi, acolo va-ncremeni. Dar zapisul este la mine în ladă şi făr de el nu poate face nemică.*

Ei în urmă se porniră la scăldat, la un iaz foarte mare şi adânc. Iuda zise să se bage Isus. Isus zise să se bage Iuda. În urmă se băgă Iuda, iar zapisul era în ladă.

Isus blagoslovi şi apa îngheţă foarte tare până în adânc. Iar Isus puse trei degete pe ladă şi lada crăpă, iar el, luând zapisul, fugi cu el. Iuda avea cap ascuţit în trei muchii, el crăpă cu capul gheaţa şi ca o săgeată apucă după Christos.

*Christos ajunse până la cer. Iuda apucă cu cancea din piciorul lui Isus, din care picură olecuţă de sânge. Isus blagoslovi sângele şi din sângele acela se făcu **usturoiul**, fiindcă locul de unde a curs l-a usturat.*

Pe urmă luă Isus toate lucrurile mai sus numite şi făcu slujbă şi scoase foarte multe suflete din iad afară. Iară cele ce mai rămăsese, le scoase Maica Domnului.[14]

[14] Din Mănăstirea Homorului, dict. de Ioana a lui Toader Vedean, com. de George Vedean, stud. gimn.

*

Înainte de a se urca la cer Isus Hristos, îmbla el pe pământ cu Sf. Ilie şi cu Satana. Satana a fost scris toate păcatele oamenilor pe o cărămidă şi o ascunse în fundul mărilor, ca să n-o afle nime. Hristos îi spuse Satanei că el ştie unde se află cărămida cu numele şi păcatele oamenilor. Şi vorbind acestea, se aruncă în mare de o scoase de acolo şi o arătă dracului. Da ista o înşfăcă din mâna lui Hristos şi o puse la loc.

Isus Hristos însă îi puse gând rău cărămizii şi de aceea, într-o zi, când dracul nu era de faţă, scoase cărămida din fundul mărilor şi o strânse în mână. Atunci, apa din cărămidă curse în jos, iară focul, căci cărămida era arsă, se sui în sus şi ardea deasupra.

Isus rămase în mână numai cu bucăţica de lut. Din întâmplare pare-mi-se, dă şi dracul pe-acolo şi, văzând focul cel mare deasupra pământului, bănui că Hristos trebuie să fi şters cărămida din mare, şi se azvârli Michiduţă săracul în apă după ea.

Când colo, ia-o dacă ai de unde. Hristos a fost îngheţat apa de trei stânjeni, ca să scape de Satana, că de altfel nu era mod să se urce la cer, că se urca şi Ucigă-l.

Acuma, se urcă el cu Sf. Ilie la cer. Da Satana era foc de mânie în fundul mării, că el încercase de două ori să spargă gheaţa şi n-a reuşit. Acuma, trebuia el să încerce a treia oară şi de aceea era el aşa de mânios, pentru că nicicând nu s-a văzut să facă Satana un lucru de trei ori, fiindcă trei sunt feţele Dumnezeului cari formează troiţa.

Când se izbi el deci şi a treia oară, a spart gheaţa, şi uitându-se în toate părţile, nu-l zări pe Hristos. Ca fulgerul se repezi el în toate patru părţi de lume după Hristos. Dară nu-l află. Atunci se uită el în sus şi-l vede pe Hristos mai că ajungând la cer, dimpreună cu Ilie. Satana se avântă în sus şi-l apucă pe Hristos de talpa piciorului, pe când trupul lui Hristos era în cer. Însă Satana nu-l putu ţine de picior, căci carnea s-a rupt şi de atunci e la piciorul omului o săpătură în talpă. De mânie, strigă dracu cu putere:

*- **Ai!***

Hristos îi răspunse:

*- **Aiul** să fie pe pământ şi de el să fugă toate relele.*

Satana nu voia să fugă de acolo şi se ţinea îndărătnic cu mânile de toarta cerului.

Atunci, Sfântul Ilie începu a da cu trăsnetul după Satana, ca să-l facă praf şi pulbere. Hristos, temându-se să nu prăbuşească Sf. Ilie lumea cu trăsnetul, i-a zis să nu deie aşa de tare. Sf. Ilie n-are, după cum spune povestea, două degete la mâna dreaptă, că de-ar avea, atunci ar arde lumea din pricina trăsnetelor.[15]

*

Usturoiul se pune la gât la lehuză, trei sau nouă fire.[16]

*

Când căpie o oaie, să-i tai capul şi să-l îngropi împreună cu nouă **căciulii de usturoi** pe un hotar, că nu mai căpie nici o oaie din turma ta.[17]

---

[15] Auzită de la Grigore Gramadă, ciobotar din Zahareşti, culeasă de I. Gramadă, stud. gimn., în luna ianuar, 1904.

[16] Dat. rom. din Mihalcea, com. de dna El. Nic. Voronca.

[17] Com. Parpaniţa, jud. Vaslui, com. de dl S. T. Chirilean.

*

Când un om are **friguri**, ca să scape de ele mânâncă un pumn de **usturoi** şi bea un pahar mare de vin, şi-i scăpat de friguri.[18]

*

Să afumi vacile cu tămâie şi să le ungi cu **usturoi** la zile mari, începând de la **Paşti** şi până la **Ispas**, fiindcă nu le poate lua nime mana.[19]

Ca să nu piară paserile domestice, li se dă câte un fir de **usturoi** ori **chiper**.[20]

*

- Usturoi
Moşnege hăi!
- Ceapă albă
Babă slabă.[21]

*

Usturoiul e făcut de Dumnezău. E păcat să-l calci în picioare. Când îl curăţeşti, să arunci cojile pe foc, să nu cadă jos.[22]

Când răsădeşti **usturoi** şi eşti mânios, **usturoiul** acela are să fie iute de mama focului, de-ţi pocnesc ochii când îl mânânci.[23]

*

Când se trudeşte femeia de copil, să lege **usturoi** în mânecă.

Acela e bun de dragoste şi, dacă ţi s-a furat ceva, să ungi cu el locul de unde ţi s-a furat şi limba clopotului, că găseşti.[24]

*

Dacă pe vreo vită o muşcă **helgea**, e bine să se ungă cu **usturoi-de-câmp**, că apoi îndată-i trece. Vita muşcată se unge mai cu samă la locul muşcat, la pulpă şi pintre coarne. Şi cum se unge, îndată-i trece.[25]

*

Aiul verde zdrobit şi mestecat cu miere e un remediu bun contra **pleşuviei**.

Frunza de ai crudă, prefăcută în făină şi mestecată cu oleu de lemn, se acomodează cu bun succes la **pecingină**.

Aiul verde – mâncat – tocmeşte **tonul** şi delatură **răguşala**.

---

[18] Com. Zorleni, jud. Tutova, com. de dl S. T. Chirilean.
[19] Com. de dl S. T. Chirilean.
[20] Com. de dl S. T. Chirilean.
[21] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[22] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[23] Com. de dl S. T. Chirilean, din com. Lipova, jud. Vaslui.
[24] Com. de dna El. Nic. Voronca, din Roşa.
[25] Dict. de Safta Roşca, din Poieni.

Aiul zdrobit şi mestecat cu oţet şi cu miere e foarte acomodat contra **clătinării dinţilor.** **Aiul mâncat** nu se alterează prin mâncare, dacă frigi o **sfeclă** şi mânci dintr-însa.[26]

*

Usturoiul de câmp se mai numeşte **pur.**[27]

*

Când e boală de grumaz (bolfe), se înşiră la gâtul copiilor pe o aţă, ca şi mărgelele, **fâşcul (fâşca)** - sămânţa de **usturoi,** ca să nu se împle copiii.[28]

*

Măi leliucă lată-n şele
Ai mâncat multe strujele
Trei aite,
Trei prăjite,
Trei sărate,
Trei cu lapte.[29]

*

În ziua celor 40 de mucenici se stropesc vitele cu **mujdei,** un fel de amestecătură de **ai** pisat (usturoi), sare şi oţet. Stropirea apără vitele în contra muşcăturilor şerpilor şi nevăstuicilor.[30]

*

În ziua sau în sara spre Sânt-Andrei se ung cu **ai** (usturoi) ţâţânele uşii spre a opri intrarea în casă a **strigoilor,** de a nu ataca noaptea persoanele ce dorm acolo.[31]

*

Frunză verde sămurastră,
M-a trimis maica de-acasă
Şi gătită şi frumoasă;
Ori mă joacă, ori mă lasă,
Ori mă mână iar acasă![32]

*

[26] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 91.
[27] Auz. de la Gherasim Roşca, agr. în Braşca, com. de Ion Gramadă, stud. gimn.
[28] Auzită de la Paraschiva Oltean, din Zahareşti, com. de Ion Gramadă, stud. gimn.
[29] Com. de P. Beşa, din Feldru, Transilvania.
[30] Frâncu: **Moţii,** p. 128.
[31] Mangiuca: *Calendar* pe an 1883 şi 1882.
[32] **Tomul liric** din noua bibliotecă română, Braşov, 1882, p. 25.

*Frunză verde **sămurastră**,*
Bată-te crucea fereastră,
De ce nu-ţi e ochiul spart
Să văd pe badea prin sat
Că-i cu seghoi îmbrăcat
Cu păru-ntr-o parte dat.[33]

*

În Muntenia se numeşte **samulastră** prima salată, trufandaua de lăptuci, ceapă, usturoi etc. În alte localităţi însemnează **usturoiul-sălbatic** sau **purul**.[34]

*

Usturoiul e bun de **pecingene**. Se pisază un căţel de usturoi, se amestică cu miere şi apoi se unge.[35] Despre **ai** ţin că asupra acelui om care poartă la sine **ai**, **slăbănoagele** (strigoaicele) nu au putere, nici că se pot apropia de el.[36]

*

Cine vede în ziua de Sân-Giorgiu un şerpe alb fugind, îi taie cu un ban de argint capul, în care, sămănând **ai** (usturoi) în pământ, apoi crescând, acesta-l mânâncă în ziua de Sân-Giorgiu, acela capătă toate darurile în lume, poate vorbi şi cu toate paserile şi animalele.[37]

*

Aiul se pune într-un fel de untură cu care se ung oile când se pun pe brânză, anume ca să nu se poată apropia strigoii de oi ca să le ieie laptele.[38]

*

Babele şi bobarii învaţă pe oameni să poarte **usturoi** (ai), trei căţei în pungă, curea, brâu, ca să nu-l bântuiască **ielele**.[39]

*

Ţăranii au obicei la St. Andrei de a unge ţâţânele şi pragurile uşilor la case şi la staule cu **usturoi**, ca să gonească duhurile necurate.[40]

*

Buzele crăpate să se frece sara şi demineaţa cu **ai** (usturoi) pisat.[41]

*

---

[33] **Tomul liric**, p. 37.
[34] G. Dem. Teodorescu: **Poesii**, p. 307.
[35] Dict. de Alexandra Ivănuţă, din Frătăuţul vechi.
[36] Com. de dl Vasile Dragoş, din Moisei, în Marmaţia.
[37] Mangiuca: ***Calendar*** pe an. 1882 şi 1883.
[38] Datină rom. din Doman, Banat; vezi dr. At. M. Marienescu: ***De însemnătatea datinelor poporale pentru literatura dramatică***, publ. în ***Familia***, an. IX, 1873, p. 238.
[39] Dat. rom. din plaiul Prahova în România; ***Revista pentru istorie, arheologie şi filologie***, de Gr. G. Tocilescu, an. II, vol. III, Bucureşti, 1884, p. 384 şi 387.
[40] ***Ţara nouă***, an. II, p. 266.
[41] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, Oradea, 1892, p. 6.

Bătăturile ce se fac la degetele picioarelor se vindecă dacă pui pe ele **ai pisat.**[42]

*

Contra **limbricilor** se dă **ai** (usturoi) pisat cu lapte călduţ (demineaţa) la apusul lunii (lună nouă) şi la întorsul lunii (pătrariul ultim).[43]

Alt medicament contra **limbricilor** e **usturoiul** zdrobit în apă sărată şi amestecată cu puţin oţet, care se dă morbosului pe nemâncate.[44]

*

Usturoiul - este un fel: **ai-de-munte.**[45]

Ai = usturoi; **aituri** = răcituri, piftii[46]; **aiul** = **usturoiul**[47]; **căciulie** (la usturoi)[48]; **căţel** (la usturoi)[49]; **usturoiul**[50]; **leurdă** = **usturoi-sălbatic**[51].

[42] S. Liuba şi A. Iana, tot acolo.

[43] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 27.

[44] Vasiliu Rebrean: ***Medicini poporale româneşti***, publ. în ***Ungaria***, an. I, Cluj, 1892, p. 382.

[45] În Cândreni, com. de P. Ursul.

[46] M. Pompiliu: ***Graiul românilor din Biharia***, publ. în ***Conv. lit.***, an. XX, Bucureşti, 1887, p. 1004.

[47] ***Familia***: XXVIII, 1892, p. 6, 27; XXIX, p. 247; ***Şezătoarea***, I, p. 117, 182; II, p. 131, 185, 186; III, p. 69; IV, p. 122; VII, p. 177; Papahagi, p. 260, 267, 287, 291, 305, 311; Tocilescu, I, p. 702.

[48] ***Şezătoarea***, II, p. 185.

[49] ***Şezătoarea***, II, p. 186.

[50] Bălăşel, nr. 147, 164, 198 şi 217; Tud. Pamfile, I, p. 8, 53 şi 54; II, p. 1; Gligor, nr. 63; Sala, coala III, p. 3; Hodoş, p. 96; ***Şezătoarea***, an. I, p. 182, 254, II, p. 93, 94, 96, 131, nr. 7, III, nr. 8, p. 174, VI, p. 60, VII, p. 124, 177; Bibicescu: **Poesii**, p. 35, 375; ***Apărătorul sănătăţii***, II, p. 11, 228; ***Familia***, XXVIII, 1892, p. 6, 27, XXIX, p. 247; XXX, p. 331; Sevastos: **Nunta**, p. 89, 94, **Călătorii**, p. 68; Lupaşcu, p. 50, 94, 108; V. Alecsandri: **Poesii pop.**, p. 330; Bulgărescu, nr. 72, 570, 465; Marian: **Înmorm.**, p. 244, 419, **Naşt.**, p. 4, **Desc.**, p. 26, 70, 175, 183, 329, 333; Ionean: **Superstiţii**, p. 9, 64; D. Dan, în ***Gazeta Buc.***, nr. 287, 378, 455, 540; ***Lumina pentru toţi***, III, p. 475; ***Ţara nouă***, 1887; Ispirescu, **Pilde.**

[51] ***Şezătoarea***, an. I, p. 254; an. II, p. 186; an. III, p. 69.

508. Vâscul
(Viscum album L.)

Vâscul. 527
(Viscum album L.)

Vâscul, rostit în unele părți și Văsc, e o plantă parasită care crește și trăiește numai pe ramurile nucilor, merilor, perilor, răchitilor, fagilor, teilor și ale bradilor. El e de coloare verde-gălbie, are rămurele nodoroase, și produce pomițe albe, pre cari le mănâncă cu mare plăcere paserile, și mai ales mierlele și sturdii. Din pomițele sau seminţele acestea, cari încolțesc în intestinele paserilor ce se nutresc cu dânsele, depuse fiind cu excrementele acestora pe ramurile arborilor susamintiți, se naște apoi Vâscul, a cărui trupină crește de regulă numai în partea aceea în care s'au lipit de ramuri, deoarece rădăcinile sale tind a străbate în centrul ramurilor de cari s'au prins și din cari se nutresc.

Vâscul-de-brad, cel de tei și cel de păr, dar mai cu samă cel din urmă, e bun de oftică, năduşală sau astmă, de durere de piept, de tusă și de gălbază.

Pentru oftică se fierb frunze și pomițe de-ale sale în apă curată, și zama ce iesă dintr-însele

[1] Victor Onişor, *op. cit.*, p. 74; *Şezătoarea*, an. V, Fălticeni, p. 170: *Văsc = o plantă parazită.*

se dă apoi celor bolnavi de băut pe inima goală.[2]

Pentru **năduşală** se fierb frunzele şi pomiţele sale la un loc cu apă sau cu vin, şi apoi vinul acesta se dă de băut.[3] Pentru **durere de piept şi tusă** se fierb atât frunze, cât şi pomiţe cu lapte dulce, în care se pune şi o leacă de zahar şi apoi laptele acesta se bea.[4]

Unii întrebuinţează **vâscul** chiar şi în contra **boalei celei rele** sau a epilepsiei, precum şi a cârceilor de stomac.[5] Alţii însă îl dau iarna oilor de mâncare, anume ca să se curăţească de **galbază**, în credinţă că oile cari îl mânâncă întru adevăr se curăţesc după aceasta de galbază.[6]

*

Văscul; poama lui e albă şi mare ca **merişoarele**. E bună de **tusă** şi de **năduşală**.[7]

Oile mânâncă **văscul** foarte tare. Poama sa, care e ca **mazerea** şi de coloare albă, e bună de **durere de piept**. Se fierbe într-o ulcică, pun într-însul zahar şi-l beu. Pomiţele sale sunt mai cu samă bune în postul-mare. Se face mai ales pe **brad**.[8]

Vâscul-de-brad e bun de **durere de mijloc**. Se pune cu totul într-o oală cu apă curată, se fierbe, se face dintr-însul ca un fel de clei, se pune pe o pânzătură şi se leagă la mijloc. Când capătă durerea aceasta, îl apucă nişte cârcei cari îl strâng, astfel că nu poate merge defel. Legătura aceasta îi scoate durerea, răul, şi-i dă slobozenie la mijloc, ca să poată păşi.[9]

*

Vâscul.[10]

[2] Dat. rom. din Siret, dict. de I. Lipaş; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Vâscul-de-brad e bun de ceai, pentru ofticoşi, cărora nu le vindecă boala, ci le mai alină tusa.*

[3] Dat. rom. din Poieni, distr. Siret, dict. de Safta Roşca; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 74: *Vâscul-de-păr şi de-brad, fiert cu apă, se bea în contra astmei.*

[4] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 74.

[6] Dat. rom. din Ilişeşti, dict. de maica mea, Ruxanda.

[7] Dat. rom. din Gura-Sadovei.

[8] Dict. de Achelina Ursachi, din Putna.

[9] Dict. de Domnica Schipor, din Putna.

[10] ***Buletinul***, p. 200; Bartolomeu, p. 61; Tud. Pamfile, I, p. 10.

509. Vâscul-de-apă
(Callitriche verna L.)

103

Vâsc de apă

(Callitriche verna L.)

104

Vâscul-de-apă.

Atât prin apele lincurgătoare cât şi prin cele stătătoare, precum şi prin mlaştini, bahne, topliţe şi bălţi, creşte un fel de plantă, care se'ntinde în toate părţile şi care nu odată formează pâlcuri întregi de verdeaţă.

Această plantă, care înfloreşte începând din luna lui Aprilie şi până în luna lui Iunie, uneori chiar şi mai târziu, şi ale cărei frunzişoare aduc întrucâtva cu celea de Vâsc, Viscum album L. se numeşte în Bucovina: Vâsc-de-apă, Vâsc-de-baltă, Dreantă pl. Drenţe, Dreată pl. Drele [1]; în Moldova: Dreantă pl Drenţe; [2] în Ţara-românească, jud. Dolj:

1). Dat. Rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor: „Vâsul-de-apă creşte numai pe ape şi are floricică albăstrie. El nu creşte înalt, ci mai mult se'ntinde pe apă." – a celor din Straja, dict. de Maria Păsăilă: „Vâsul-de-apă e o buruienică, care creşte numai pe ape, adică care se prinde pe ape ca o pânză şi ale cărei frunze sunt ca Inul când resare"; – S. Fl. Marian: Descântece p. 94.

2). Dat. Rom. din Bobeşani, com. Dumbrăveni, dict. de I. Sa păr. Nicolaiu Filip: „Dreanta pl. Drenţe, creşte prin bălţi şi la bălni"; – Dr N. Leon: Etn. rom. med. p. 37.

Atât prin apele lin curgătoare, cât şi prin cele stătătoare, precum şi prin mlaştini, bahne, topliţe şi bălţi, creşte un fel de plantă, care se-ntinde în toate părţile şi care nu o dată formează pâlcuri întregi de verdeaţă.

Această plantă, care înfloreşte începând din luna lui aprilie şi până în luna lui iunie, uneori chiar şi mai târziu, şi ale cărei frunzişoare aduc întrucâtva cu celea de **vâsc**, Viscum album L., se numeşte în Bucovina: **vâsc-de-apă, vâsc-de-baltă, dreanţă** pl. **drenţe, dreaţă** pl. **dreţe**[1]; în

[1] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor: *Vâscul-de-apă creşte numai pe ape şi are floricică albăstrie. El nu creşte înalt, ci mai mult se-ntinde pe apă.*; a celor din Straja, dict. de Maria Păsăilă: *Vâscul-de-apă e o **buruienică**, care creşte numai pe ape, adică care se prinde pe ape ca o pânză şi ale cărei frunze sunt ca **inul** când răsare.*; S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 94.

Moldova: **dreanţă** pl. **drenţe**[2]; în Ţara-românească, jud. Dolj: **sdrenţă**[3]; iară în Transilvania: **dreţe.**[4] **Vâscul-de-apă** e bun de dânsele, de **lipitură**, de **durere de picioare**, de **durerea încheieturilor**, de **vătămătură** şi de **pocitură** sau, mai bine zis, de cei atăcaţi sau luaţi din **iele**, din a căror cauză au căpătat apoi toate boalele aici înşirate.

Bolnavul **de dânsele** se scoală într-o vineri desdemineaţă de la sfârşitul lunei până a nu răsări soarele, ia o păreche de schimburi curate şi apoi, pornindu-se, se duce unde ştie că se află mult **vâsc-de-apă**, fără însă a se uita înapoi sau a vorbi cu cineva pe drum.

Ajungând la starea locului, ia frunze de **vâsc** de acesta şi se freacă cu dânsele pe părţile corpului cari îl dor. După ce s-a frecat de ajuns şi s-a spălat, se schimbă în schimburile cele curate ce le-a adus cu sine, şi aşa se întoarce apoi acasă, putând de astă dată, dacă este numaidecât de trebuinţă, să şi vorbească. În caz că cel bolnav **de dânsele** nu poate merge singur unde se află **vâsc-de-baltă**, fiind prea bolnav, atunci merge cu dânsul altul şi acela îl freacă şi îl spală apoi pe părţile corpului cari îl dor.[5]

O samă de români, tot din **Bucovina**, cari sunt bolnavi **de dânsele**, caută de cu sară unde se află mult **vâsc-de-apă**, şi anume tot pe la sfârşitul lunii, iar a doua zi desdemineaţă, ducându-se la dânsul, nu se freacă şi se spală acolo, ci-l aduc cu cea mai mare curăţenie acasă şi aice se freacă apoi cu dânsul pe unde-i doare.[6]

De multe ori însă, dacă bolnavul **de dânsele** nu e tare slab, aşa că poate umbla, se duce la locul unde cresc **dreţele**, ia câte nouă fire de-acestea din nouă locuri şi se freacă cu ele pe unde-l doare. Dacă bolnavul nu poate părăsi scândurile, adică patul, atunci merge un alt bărbat sau femeie de aduce buruiana, adică **dreţele**, acasă, luând asemenea nouă fire din nouă locuri.

Atât mergând însă cât şi întorcându-se, n-are voie să caute înapoi, nici să vorbească cu nime. Aducând firele acasă, le pune într-o oală nouă şi le fierbe cu apă ne-ncepută.

Cu zama aceasta apoi se scaldă bolnavul.

Scălduşca în care s-a scăldat bolnavul se duce şi se aruncă pe-o apă curgătoare. Mergând cu scălduşca şi întorcându-se de la **vale**, adică de la râu, părău sau ce este, iarăşi n-are să se uite înapoi, nici n-are să vorbească cu nime, dacă voieşte ca leacul întrebuinţat să fie de folos.[7]

Românii din **Moldova**, cari sunt bolnavi **de dânsele**, culeg şi aduc **dreanţă** orişicând şi în orişice zi şi, punând-o în spirt, beu şi se ung cu spirt de-acesta, asemenea orişicând.

De multe ori însă **dreanţa** se pune la un loc cu **slăbănog**, fiindcă amândouă plantele acestea umblă la un loc.[8]

Pentru **durere de picioare**, precum şi pentru cei ce sufăr de **lipitură**, se fac scăldători din **drenţe** şi-n scăldătorile acestea se scaldă apoi cei bolnavi.[9]

---

[2] Dat. rom. din Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Niculai Filip: ***Dreanţa pl. drenţe creşte prin bălţi şi la băhni.***; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 37.

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 77.

[4] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 344; şi com. de dl Alesiu Viciu, profesor gimn. în Blaj.

[5] Dat. rom. din Straja, dict. de Maria Păsăilă; cf. şi S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 94.

[6] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[7] Dat. rom. [...].

[8] Dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.

[9] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 37.

Pentru **durerea încheieturilor** se pune **vâsc-de-apă** pe un ştergar, aşa rece cum este, şi se leagă apoi cu dânsul la încheieturi.[10]

Pentru **pocitură** şi anume pentru cei ce sunt pociţi de iele, se iau stropi de la moară, apă dintr-o vale mergătoare şi anume de unde se face **sfredel** (vârtej, vâltoare, bulboană, hulboană), apă de la o fântână sfântă, apă din nouă izvoare, spumă de unde se-ntâlnesc trei văi, şi toate apele acestea se pun într-o oală curată, în care se mai pun încă şi câte trei muguri de **soc**, de **salcie**, de **prun** şi de **dreţe-de-apă**.

Toate acestea se fierb la un loc, se toarnă într-o putină, asupra căreia se pune apoi şi se abureşte bolnavul, care se acoperă c-o haină ca să se încălzească bine.

După ce slăbeşte aburul, se pun în apă nouă pietre luate dintr-o vale, pe unde trec carăle, adică dintr-un vad, şi arse în foc în timpul cât fierbe **scăldătura** aceasta.

Iar scăldătura aceasta se repeţeşte până ce celui bolnav îi trece toată durerea. De regulă însă de trei ori. După aceea, se aruncă la răspântie.[11]

Dacă unul sau altul are vreo boală grea care nu se cunoaşte, se face scăldătoare din **zdrenţă** şi, scăldându-se bolnavul în trei vineri în scăldătoarea aceasta, atunci se alege de moare ori se scoală.[12]

În fine, când are cineva **vătămătură**, face şi bea ceai de **drenţe**.[13]

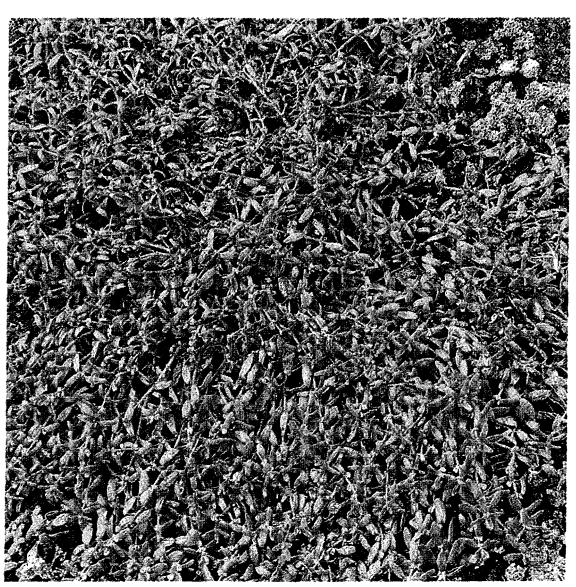

[10] Dat. rom. din Cupca, dict. de Domnica a lui Toader Petriuc.
[11] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 344.
[12] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 77.
[13] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 37.

465

Vîscul de stejar.
(Loranthus europaeus L.)

Vîscul de stejar, numit și simplu Vîsc, apoi Mărgărit și Mărgăritar, 1) e o plantă parasită asemenea Vîscului de brad, însă care crește și trăiește numai pe stejari.

Vîscul acesta, după credința și spusa Românilor, e bun de vătămătură și pentru viermii ce se fac în nasul mieilor.

Pentru vătămătură se fierbe într'un ibric și zama ce iesă dintrînsul se bea pe nemâncate. 2)

Pentru viermii, ce se fac în nasul mieilor, se ia Vîsc de stejar bătrân, se usucă și se pisează bine, și apoi, amestecându-se cu sare, se dă mieilor în mâncare. 3)

1). Grecescu: Conspect. p. 415; — Pantu: Vocab. p. 25.

2). Dr. G. Crăiniceanu: De ale higienei poporale publ. în Familia an. XXIX. Oradea-mare. p. 247: „La Moși în Bucuresci vindea un moșneag Vîsc de stejar, pe care îl cunosc bine ăi de la munte. Pe acesta îl fierbi în ibric 25 de dramuri și iai pe nemâncate în contra vătămăturei (boalei de stomach)."

3). Lupașcu: Medicina babelor p. 105.

510. Vâscul-de-stejar
(Loranthus europaeus Jacq.)

Vâscul-de-stejar, numit şi simplu **vâsc**, apoi **mărgărit** şi **mărgăritar**[1], e o plantă parazită asemenea **vâsculuí-de-brad**, însă care creşte şi trăieşte numai pe stejari.

Vâscul acesta, după credinţa şi spusa românilor, e bun de **vătămătură** şi pentru viermii ce se fac în nasul mieilor.

Pentru **vătămătură** se fierbe într-un ibric şi zama ce iesă dintr-însul se bea pe nemâncate.[2]

Pentru viermii ce se fac în nasul mieilor, se ia **vâsc-de-stejar bătrân**, se uscă şi se pisază bine şi apoi, amestecându-se cu sare, se dă mieilor în mâncare.[3]

*

Vâsc-de-stăjar[4].

[1] Grecescu: **Conspect**, p. 415; Panţu: **Vocab.**, p. 25.

[2] Dr. G. Crăiniceanu: ***De ale higienei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, Oradea-mare, p. 247: *La Moşi în Bucureşti vindea un moşneag vâsc-de-stejar, pe care îl cunosc bine ăi de la munte. Pe acesta îl fierbi în ibric 25 de dramuri şi iai pe nemâncate în contra vătămăturei (boalei de stomac).*

[3] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 105.

[4] ***Familia***, XXIX, p. 247.

511. Vinecioara
(Russula delica Fr.)

365

Vinecioara

(Russula delica Fr.)

Sub numirea vinecioară pl. vinecioare, vineţea pl. vineţele şi vineţică pl. vineţele, rau hulubică pl. hulubele, hulubiţă pl. hulubiţe, hulughea pl. hulughele, hulubghiţă pl. hulubghiţe şi hulubghiţi, hulubghea pl. hulubghele şi hulubdiţă pl. hulubdiţe şi hulughiţă pl. hulughiţe şi hulughiţi, înţeleg atât românii din Bucovina, cât şi cei din Moldova mai multe feliuri de bureţi, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi cari se deosebesc unul de altul mai mult numai prin coloarea pălăriei şi a cozii lor![1]

D. Panţu: Plantele p. 123, 328 şi 329; - şi după spusa rom. din Stupca, com. de On. Căilean, stud. gimn.: Vinecioara creşte prin păduri şi schelbi şi este de mai multe feliuri: albă, roşă şi vânată. Toate vinecioarele însă, fără deosebire, sunt bune de mâncat. - Tot de-acolo, com. de Ioan Luţa: „Vinecioara creşte prin păduri şi este de feliurite colori. Are pălărie în forma talgerului, iar coada supţire şi albă. Ea este bună de mâncat." - a celor din Ilişeşti, com. de Vasile Botezat: Vinecioara este deasupra roşă sau vânătă, iară pe dedesupt albă şi c-o mulţime de creţe; are coadă supţire şi înuntru goală. Creşte pe dâmburi hleioase.; a celor din Todireşti, com. de

Sub numirea **vinecioară** pl. **vinecioare**, **vineţea** pl. **vineţele** şi **vineţică** pl. **vineţele**, sau **hulubică** pl. **hulubele**, **hulubiţă** pl. **hulubiţe**, **hulughea** pl. **hulughele**, **hulubghiţă** pl. **hulubghiţe** şi **hulubghiţi**, **hulubghea** pl. **hulubghele** şi **hulubdiţă** pl. **hulubdiţe** şi **hulughiţă** pl. **hulughiţe** şi **hulughiţi**, înţeleg atât românii din Bucovina, cât şi cei din Moldova, mai multe feliuri de bureţi, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi cari se deosebesc unul de altul mai mult numai prin coloarea pălăriei şi a cozii lor.[1]

[1] Panţu: **Plantele**, p. 123, 328 şi 329; şi după spusa rom. din Stupca, com. de On. Căilean, stud. gimn.: *Vinecioara creşte prin păduri şi schelbi şi este de mai multe feliuri: albă, roşă şi vânătă. Toate vinecioarele însă, fără deosebire, sunt bune de mâncat.* Tot de-acolo, com. de Ioan Luţa: *Vinecioara creşte prin păduri şi este de feliurite colori. Are pălărie în forma talgerului, iar coada supţire şi albă. Ea este bună de mâncat.*; a celor din Ilişeşti, com. de Vasile Botezat: *Vinecioara este deasupra roşă sau vânătă, iară pe dedesupt albă şi c-o mulţime de creţe; are coadă supţire şi înuntru goală. Creşte pe dâmburi hleioase.*; a celor din Todireşti, com. de

Aceia sunt:

Albeaua pl. **albelele, vinecioara-albă, vineţeaua-albă, vineţica-albă** sau **hulubică, hulubdiţă, hulubghea, hulubgiţă, hulubiţă, hulubica-albă, hulubdiţă-albă, hulubghea-albă, hulubghiţă-albă** şi **hulubiţă-albă**, lat. Russula delica Fr., care creşte vara şi toamna prin păduri de brad şi are pălărie albă, cărnoasă şi tare, iar coada plină, netedă şi asemenea albă.[2]

Vinecioara-roşă, vineţeaua-roşă, vineţica-roşă, hulubica-roşă, hulubdiţa roşă, hulubgeaua-roşă, hulubghiţa-roşă şi **hulubiţa-roşă**, lat. Russula xerampelina Fr., care creşte vara prin pădurile de fag şi de brad şi care are pălărie cărnoasă la început, de coloare portocaliu-purpurie, iară mai pe urmă gălbie sau rozie şi coada albă sau roşietică.[3]

Vinecioara, vineţeaua, vineţica, hulubica-vânătă, hulubdiţa-vânătă, hulubgheaua-vânătă, hulubghiţa-vânătă, hulughiţa-vânătă şi **hulubiţa-vânătă**, lat. Russula olivacea Fr., care creşte toamna prin păduri şi care are pălărie vânătă sau purpuriu-măslinie, mătăsoasă şi cărnoasă, şi coadă deschis-galbănă sau roşietică.[4]

Nic. Rădăşan: ***Hulughiţele** se află prin toate pădurile, cresc mai ales în luna lui iunie şi sunt de trei feliuri: **hulughiţi-albe, hulughiţi-roşii** şi **hulughiţi-vinete**, sing. **hulughiţă**. Acoperământul lor e în forma unui talger.*; a celor din Pătrăuţ pe Siret, com. de George Piţul: ***Hulubiţele** sunt de mai multe feliuri şi anume: cenuşii, roşietice şi albăstrii sau vinete şi cu lapte înuntru.*; a celor din Cupca, com. de George Biceriu, stud. gimn: ***Hulubelele** se împărţesc în: **hulubică-albă-întunecată, hulubică-roşie** şi **hulubică-vânătă**. Sunt bune de mâncat.*; a celor din Liuzii-Homorului, com. de Em. Teutul: ***Hulubiţele** sing. **hulubiţă** sunt de feliurite colori: **albe, roşii** etc.*

[2] Dat. rom. din Valea-Putnei, com. de Aurelian Antonovici, stud. gimn.: ***Hulubiţa** pl. **hulubiţe** are pălărie pe deasupra de coloare verde-albie, iară pe dedesupt albă şi c-o mulţime de păturele. Ea creşte prin păduri dese şi este bună de mâncat.*; a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.: ***Hulubiţele**, sing. **hulubiţă**, sunt de două feliuri şi anume: **albe** şi **roşii-deschise**. Ele cresc în păduri prin tufişuri, au pălărie în formă de talger şi-s bune de mâncat, fiindcă carnea lor e fragedă şi gustoasă.*

[3] Dat. rom. din Valea Putnei, com. de Aurelian Antonovici, stud. gimn.: ***Vineţica** are forma unei pălării turtite, pe dedesupt cu nişte păturele. Ea are pe deasupra coloare cafenie-roşietică, iară pe dedesupt albă. Creşte prin păduri şi e bună de mâncat.*; a celor din Crasna-Ilschi, com. de Vasile Iliuţ, stud. gimn.: ***Hulubica-roşă** creşte prin păreie, pe margini, cam la umbră; pălăria ei este lată şi roşietică, iar coada lungă, supţirică şi albă. Pl. **hulubiţe-roşii**.*; a celor din Reuseni, com. de Vasile Pop, stud. gimn: ***Hulughiţa** este un fel de burete, care creşte mai ales pe lângă poienile de prin păduri şi a cărei pălărie e roşietică. Ea este bună de mâncat.*; a celor din Pătrăuţi pe Suceava, com. de Simeon Holca, stud. gimn.: ***Hulubiţa** creşte în pădure şi are pălărie **roşă** sau **albăstrie**.*; a celor din Udeşti, com. de Emanuil Cimpoieş, stud. gimn.: ***Hulubiţa-roşă** samănă cu cea **vânătă**. Însă aceasta creşte mai ales pe imaş, pe lângă tufe şi deasupra este **roşă**. De ea se mai ţine şi **hulubiţa-albă**.*

[4] Dat. rom. din Reuseni, com. de Vas. Pop, stud. gimn.: ***Vinecioara** creşte în iunie, iulie şi august, are pălărie vânătă, dedesupt cu nişte crestături, şi e bună de mâncat.*; a celor din fundul Sadovei, com. de Toader Luncan, stud. gimn.: ***Vineţelele** au coloare vânătă-roşietică; pe dedesuptul pălăriei cu foiţe ca şi la **râşcovi**; creşte în luna lui iulie şi august şi sunt bune de mâncat.*; a celor din Crasna-Ilschi, com. de Vas. Iliuţ: ***Hulubica-vânătă** creşte primăvara, pe lângă păreie, are pălărie lată şi vineţie, coadă lungă, albă şi puţin vânătă. Oamenii strâng **hulubelele-vinete** foarte tare pentru că-s foarte bune de mâncat.*; a celor din Udeşti, com. de Em. Cimpoieş: ***Hulubiţa-vânătă** creşte pintre fagi, unde se află muşchi. Ea este deasupra vânătă, iară dedesupt albă şi c-o mulţime de crestături. Coada ei pe dinuntru e bortită.*; a celor din Costâna, com. de Vas. Huţan: ***Hulubiţa** are pălărie mare de coloare cenuşie sau albastră.*

Hulubica, numită atât în Bucovina, cât şi în Moldova încă şi **hulubiţă, pânişoară, vinecioară** şi **vineţică,** lat. Russula aurata Fr.[5], care creşte vara şi toamna prin păduri şi a cărei pălărie cărnoasă e galbănă şi la mijloc ceva mai închisă, iară coada albă sau bătând în galbăn ca lămâia şi pe dinuntru deşartă.[6]

Toate **hulubiţele** sau **vinecioarele** acestea, fără deosebire, sunt bune de mâncat.[7]

De regulă se mânâncă ele proaspete şi anume fripte pe cărbuni, ca **ciupercile,** sau cu smântână. Unele romance însă le uscă şi le păstrează peste iarnă ca şi **hribii.**[8]

[5] Panţu: **Plantele,** p. 123.

[6] Dat. rom. din Bucovina, şi-ndeosebi a celor din Cireş-Opaiţ, com. de Valerian Dugan: ***Hulubica** este un burete bun de mâncat, care creşte pe râpi prin păduri şi care are dedesupt tocmai aşa cum are bubuşluia macului înlăuntru. Sunt **hulubele-albe, gălbii, sure, roşii** şi **vinete-închise.** Cele mai bune de mâncat însă sunt cele **albe,** cele **gălbii** şi cele **sure.***

[7] După spusa celor mai mulţi rom. din Bucovina, şi-ndeosebi a celor din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan: *Vineţeaua sau hulubiţa creşte prin păduri şi este bună de mâncat.*; a celor din Stupca, com. de Ilie Saghin, stud. gimn.: *Vinecioara este bună de mâncat.*; a celor din Suceviţa, dict. de prea cuv. sa Silvestru Tonigariu: *Vineţica este bună de mâncat. **Hulubiţele** şi **hulubelele** sau **hulubghielele** sunt asemenea bune de mâncat.*; a celor din Cacica, dict. de Dochia Ungurean: ***Hulubgiţa** este bună de mâncat.*

[8] După spusa rom. din mai multe părţi ale Bucovinei, îndeosebi însă a celor din Buninţi, com. de Vas. Strachină: ***Hulughiţa** este un burete care creşte prin păduri. Hulughiţele sunt de mai multe feliuri, cari se deosebesc una de alta numai prin coloare şi anume: **hulughiţă-albă, hulughiţă-roşă** şi **hulughiţă-vânătă.** Căciula **hulughiţei** are formă de pălărie, care e deasupra netedă, iară dedesupt crestată. Tustrele **hulughiţele** acestea sunt bune de mâncat şi se pregătesc sau proaspete sau uscate sau fripte pe cărbuni, ca **ciupărca.***; a celor din Mihoveni, com. de Nic. Popenciuc: ***Hulubiţele** sunt foarte bune de mâncat. Femeile le fac mai ales cu smântână. Unele însă le uscă şi le păstrează şi peste iarnă, şi uscate sunt încă destul de bune.*

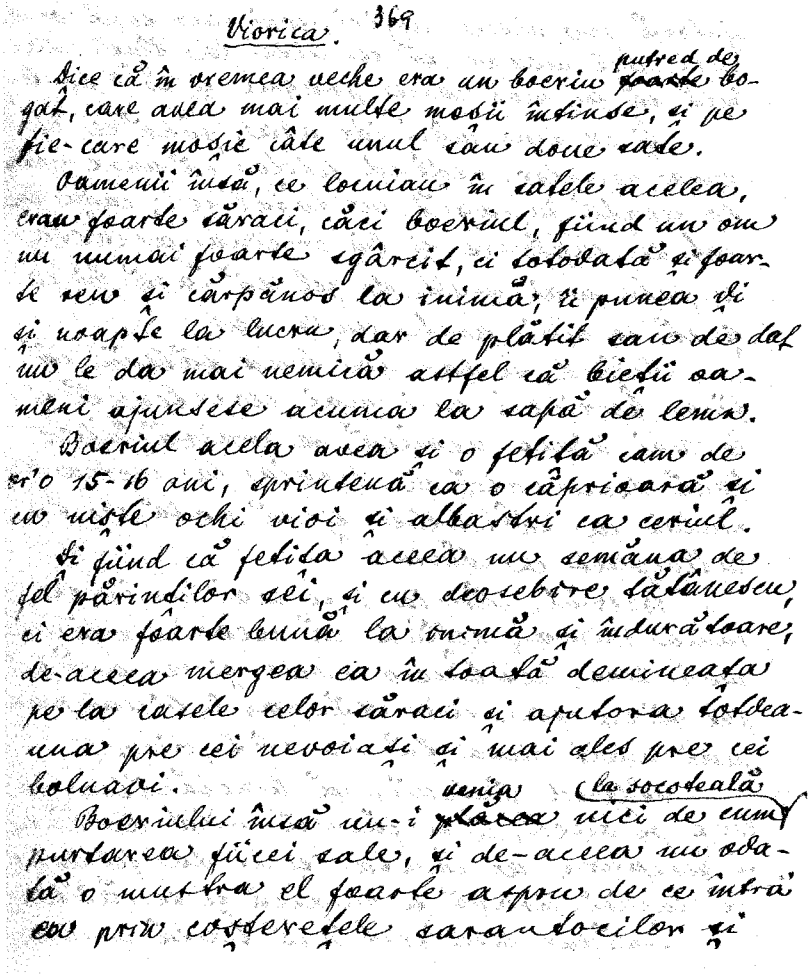

Viorica. 369

Dice că în vremea veche era un boeriu putred de foarte bogat, care avea mai multe moşii întinse, şi pe fie-care moşie câte unul câte două sate.

Oamenii însă, ce locuiau în satele acelea, erau foarte săraci, căci boerul, fiind un om cu inimă foarte egâreită, ci lotodată şi foarte rece şi cârpănos la inimă; îi punea ei şi noaptea la lucru, dar de plătit cât de daf nu le da mai nemică astfel că bieţii oameni ajungeau aciuca la sapă de lemn.

Boerul acela avea şi o fetiţă cam de pe'o 15-16 ani, sprintenă ca o căprioară şi cu nişte ochi vioi şi albaştri ca cerul.

Şi fiind că fetiţa aceea nu semăna de fel părinţilor săi, şi cu deosebire tătânescu, ci era foarte bună la inimă şi îndurătoare, de-aceea mergea ea în toată dimineaţa pe la casele celor săraci şi ajutora totdeauna pre cei nevoiaşi şi mai ales pre cei bolnavi. seniga (la socoteală)

Boerului însă nu-i plăcea nici de cum purtarea fiicei sale, şi de-aceea nu odată o mustra el foarte aspru de ce intră cu prin cotloanele sărandocilor şi

512. Viorica
(Viola odorata L.)

Una dintre cele mai plăcute şi mai mirositoare floricele de primăvară, care înfloreşte nemijlocit după luarea omătului, adică în decursul lunii lui martie şi aprilie, şi căreia îi place a trăi mai mult singuratică prin tufişuri şi ciretişuri, precum şi prin rărişurile şi poienile de prin păduri şi pădurele, este **viorica** sau **giorica**, numită altmintrelea în Bucovina încă şi **viorea** sau **giorea** pl. **viorele** şi **giorele**; în Moldova: **viorea**[1] şi **toporaş** pl. **toporaşi**[2]; în Ţara-Românească: **micşunea** pl. **micşunele**[3]; în Oltenia: **tămâioară** pl. **tămâioare**[4]; în Transilvania: **viorică**[5], **viorică-mirositoare**, **viorea-mirositoare**, **giorea**, **vioară**, **hioară**, **micşunea**, **flori-mărunte**, **flori-mărunţele** şi **garoafă** pl. **garoafe**[6]; iară în Banat:

[1] Vezi poesiile pop. reproduse mai la vale.

[2] Dr. D. Brândză: *Limba botanică a ţăranului român*, publ. în *Columna lui Traian*, an. IX, noua serie, t. III, Bucureşti, 1882, p. 157, 393 şi 396.

[3] Dr. Brândză, *op.* şi *loc cit.*; dr. D. Grecescu: **Conspectul florei României**, Bucureşti, 1898, p. 85; Z. C. Panţu: **Vocabular botanic**, Bucureşti, 1902, p. 50-51.

[4] Dr. Brândză, *op.* şi *loc cit.*; dr. Grecescu, *op.* şi *p. cit.*; Z. C. Panţu, *op. cit.*, p. 50.

[5] Dr. I. Urb. Iarnik şi Andr. Bârsan: **Doine şi strigături din Ardeal**, Bucureşti, 1885, p. 61.

[6] Florian Porcius: **Flora phaneragama**, Sibiu 1881, p. 173; Victor Onişor: **Doine şi strigături din Ardeal**, Iaşi, 1896, p. 104; vezi şi doinele reproduse mai la vale.

viorea[7] şi **vioriţă**[8].

Despre această micuţă şi modestă floricică de primăvară, care adeseori îşi rădică din culcuşul său de peste iarnă capul, încă înainte de ce s-a topit şi s-a dus omătul, există la românii din **Bucovina** următoarea legendă:

*Dintru început zice că **viorica** nu era floare, ca acuma, ci o copilă foarte frumoasă. Şi pe cât timp a trăit maica sa, nu era altă copilă mai iubită şi mai fericită decât dânsa.*

*Mai pe urmă însă, murind maica sa şi însurându-se tatăl său de a doua oară, **vitriga** nu putea deloc să o sufere, şi de-aceea pentru nimic o mustra, o batjocuria şi o bătea.*

Şi azi aşa, mâne iar aşa, până ce, într-o primăvară, nemaiputând-o suferi, o luă de mână, o duse până în marginea unei pădurici şi acolo o aruncă apoi în omăt, cugetând că va degera şi se va mântui pentru totdeauna de dânsa.

Şi întru adevăr că copila, fiind încă mică şi gingaşă şi neştiind cum şi pe unde să iasă din pădurice şi să se întoarcă acasă, în scurt timp, tupilându-se sub un tufiş şi adormind acolo, a degerat de frig.

*Dar ea nu pieri pentru totdeauna, ci se prefăcu într-o floricică, căreia îi zicem **viorică**. Şi de-atunci înfloresc **viorelele** primăvara, până ce nu apucă încă a se lua tot omătul.*

*Şi deoarece copila aceea avea nişte ochi întunecaţi-albaştri, de-aceea şi floarea **viorelei** este încă albastră.*[9]

După o altă legendă, şi anume din **Banat**, **viorica** a fost fiica **ghiocelului**, şi a mai avut încă trei surori şi patru fraţi, pe cari, neputându-i maica lor vitrigă suferi, i-a alungat pe toţi dimpreună cu dânsa în lume. Şi de atunci nu se mai pot întâlni unul cu altul.[10]

Viorica e o floricică foarte iubită de români din cauza mirosului său celui foarte plăcut. De aceea nu e mirare dacă tineretul şi-ndeosebi fetele cele mari, cum se desprimăvărează, umblă nebune după **viorele**, din cari îşi fac apoi bucheţele sau chiticele şi se împodobesc cu ele, anume ca să placă feciorilor şi să le joace când merg duminicile şi sărbătorile la joc.

Căci **viorica**, după credinţa românilor, ca şi **busuiocul**, are o deosebită putere de-a atrage.

Această datină şi credinţă foarte răspândită rezultă întrucâtva şi din următoarea doină din **Transilvania**, şi anume din ţinutul Săliştei:

Ah mândruţă, draga mea,
Nu te-a bate maica ta,
Pentru că gura-mi vei da.
Că vai cât de bine ştie
Că tu-mi dai guriţă mie.
Maica ta n-are ce-ţi face,
Că ştie că gura-ţi place.
Guriţa multe le poate,

---

[7] Enea Hodoş: **Poesii poporale din Banat**, Caransebeş, 1892, p. 101, 104 şi 117.

[8] T. T. Burada: **Datinele poporului român la înmormântări**, Iaşi, 1882, p. 151.

[9] Dict. de Nechifor Grigorean, fost agricultor în Todireşti, distr. Sucevei.

[10] Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an 1883, Biserica-albă, 1882, nota de la finea *Calendarului poporal* pe luna Mărţişor; vezi mai pe larg articolul despre ghiocel.

Scoate voinici de la moarte.
Adună-ţi, mândruţă, flori
În zile de sărbători,
Adună-ţi şi ***busuioc***
Şi vină să mi te joc,
Adună-ţi şi ***viorele***
Şi vină-n braţele mele![11]

Din cauza mirosului său, care este unul din cele mai plăcute, fetele îndătinează nu numai de-a se împodobi cu **viorica** spre a plăcea feciorilor, ci ele adeseori o duc acasă cu rădăcină cu tot şi aice o presădesc apoi prin grădinuţele lor de flori sau şi în ulcele pe cari le pun prin fereşti, căci prin presădire şi cultivare **viorica** devine **invoaltă**.

O doină din **Transilvania** şi anume din comuna Bonţariu, care ne spune că nu numai fetele cele mari, ci chiar şi feciorii au datină de-a presădi **viorele** prin grădinile părinţilor săi, sună precum urmează:

Plânge-mă, maică, cu dor,
Că ţi-am fost dulce fecior,
Ţi-am scos plugul din ocol,
Ţi-am arat mândru ogor,
L-am arat, l-am sămănat
Şi-n catane am plecat.
Sămănat-am fir de-ovăs
Răsărit-a ***grâu ales;***
Sămănat-am ***busuioc***
Răsărit-a dor şi foc;
Sămănat-am ***viorele***
Răsărit-a dor şi jele![12]

Apoi şi următoarea doină, tot din **Transilvania**, ţinutul Sălişte, care ne arată totodată şi locul unde-i place **viorelei** mai tare să crească şi să înflorească:

Frunză verde de bujor,
Mi-a venit şi mie-un dor
Să-mi caut un puişor.
Şi întrai într-o grădină
Şi găsii o ***rujă plină,***
Rujă plină, cu flori multe
Şi mai mari şi mai mărunte,
Şi de soare neajunsă
Şi de brumă neatinsă.
Mă plecai şi o rupsei
Şi acasă o dusei.

[11] Comp. de dl B. B. Iosof.
[12] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, *poesii poporale*, Gherla, 1884, p. 99.

Ce hasnă şi ce folos,
Nu aflai nici un miros.
Mă dusei mai încolea
Şi aflai o ***viorea,***
Viorea în tuf' ascunsă
Şi de brumă neajunsă.
Mă plecai şi o rupsei
Şi acasă mi-o dusei
Şi-n fereastră o pusei
Şi acolo mi-o lăsai
Şi cu lacrimi mi-o udai.
De-atunci ***viorica*** *mea*
Începu a ***mirosa,***
Mereu a mă desfăta
Şi frumos îmi mulţămea.[13]

Unele fete şi neveste însă, voind a avea totdeauna **viorele** dindămână spre înfrumuseţare şi răspândirea mirosului celui plăcut, parte pentru feliurite leacuri, precum: spre a da primăvara cu floarea lor pe la ochi pentru limpezirea vederilor, sau a face dintr-însa ceai pentru feliurite boli[14], ori a da rădăcinile lor copiilor celor mici spre a le roade ca să le crească dinţii[15], nu numai că le aduc de prin alte locuri spre a le răsădi prin grădinile de flori, ci foarte adeseori, lăsându-le până ce li se coace floarea, le strâng sămânţa şi pe aceasta o samănă apoi ca şi pe oricare altă sămânţă de flori. După credinţa şi spusa românilor din **Ţara-Românească**, se cere însă ca cel ce samănă sămânţă de **micşunele** să fie cu gura plină de pâne, legat la mâna cu care samănă şi să nu vorbească cu nimene, anume ca **floarea lor să iasă bătută.**[16]

Fiind mirosul **viorelei** puternic şi-n acelaşi timp foarte plăcut, de aceea nu o dată feciorii îndătinează de-a asemăna atât pe drăguţele lor, cât şi dragostea acestora cu **viorica.**

Iată cum o numeşte şi ce-i spune drăguţei sale un fecior din ţinutul Sălişţei, în **Transilvania:**

Mândra mea, ***vioară neagră,***
De copilă mi-ai fost dragă.
Pe Mureş şi pe câmpie
Nu-i alta să-mi placă mie.
Pe Mureş şi pe Târnavă
Nu-i alta să-mi fie dragă![17]

Un alt fecior, tot din **Transilvania**, care, constrâns a se despărţi de iubita sa, îi zice:

Eu, mândruţă, plec, mă duc,

[13] Comp. de dl B. B. Iosof.
[14] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[15] Dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, Oradea-mare, 1893, p. 199: *Rădăcina de toporaş se roade ca să iasă dinţii.*
[16] G. S. Ionean: **Mica colecţiune de superstiţiile poporului român**, Buzău, 1888, p. 74.
[17] Comp. de dl B. B. Iosof.

Pleacă-te să te sărut,
Să te sărut de călare
Să-mi paie drumul plimbare ...
Rămâi, mândră, sănătoasă
*Ca şi-o **viorea** frumoasă,*
Că eu mă duc supărat
*Ca un **trandafir** plouat!*[18]

În fine, un al treilea fecior, aşişderea din **Transilvania**, care asemenează dragostea unei neveste şi a unei fete mari cu **vioara**, se exprimă astfel:

Dragostea cea de nevastă
*Ca **vioara** din fereastră,*
Când o bate vânt din jos
Umple casa de miros.
Dragostea de fată mare
*Ca **vioara** din cărare,*
Când o bate-un vânt supţire
Atunci te scoate din fire.[19]

Şi când doi iubiţi, din te miri ce cauză, sunt despărţiţi unul de altul, când nu se mai pot iubi, dragostele lor, pustiindu-se, se prefac în **viorele**.

Iată şi cuvintele unui june, care ni-o mărturiseşte aceasta într-o doină din **Transilvania**, şi anume din comitatul Solnoc-Dobâca:

Mândră, dragostele noastre
Au rămas pustii pe coaste.
Eu am fost vineri la ele
*Şi-au răsărit **viorele**,*
Viorele, flori adânci,
Când le vezi, mândră, să plângi![20]

Precum adună fetele **viorele** spre a se împodobi cu ele ca să placă feciorilor, tot aşa fac adeseori şi feciorii, cu acea deosebire numai că feciorii nu le culeg numai pentru dânşii, ci mai mult spre a le da iubitelor lor. Iată ce ne spune în privinţa aceasta un fecior din **Moldova**:

Frunză verde trei smicele,
Mă dusei să tai nuiele,
*Lunca numai **viorele.***
Decât să tai eu nuiele
*Mai bin' **culeg viorele***
Şi să le fac chiticele
Să le dau mândrelor mele;

[18] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 111; cf. Victor Onişor, *op. cit.*, p. 104.
[19] Comp. de dl B. B. Iosof.
[20] Laura Venturia Mureşan: ***Poesii pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXIV, 1888, p. 295; cf. I. G. Bibicescu: **Poesii populare din Transilvania**, Bucureşti, 1893, p. 24.

Chiticeaua mai aleasă
S-o dau la mândra frumoasă,
Chiticeaua vestejită
S-o dau mândrei mai urâtă.[21]

Datina aceasta însă o întâmpinăm nu numai la poporul de jos, la feciorii de la ţară, ci ea în unele părţi este foarte răspândită chiar şi la clasa inteligentă română.

Aşa este datină ca, mai ales în **Ţara-Românească**, de cum începe a se lua omătul şi încep a înflori **viorelele** sau **micşunelele**, să alerge o mulţime de băieţi şi copile sărmane, mai cu samă însă ţigăncuşe, în dreapta şi în stânga pe stradele oraşelor şi pe la staţiunile cele mai însemnate ale căilor ferate, ca să vândă cuconaşilor trecători şi călători buchetele de **viorele**.

Iar cuconaşii, cumpărându-le pe-o nemică toată, nu întârzie de-a le prezenta la rândul lor **cuconiţelor** cunoscute. Şi această trecere dintr-o mână într-alta ţine mai tot timpul cât durează înfloritul **viorelelor**.

În unele părţi însă e datină nu numai de-a face bucheţele sau chiticele de **viorele** spre a se împodobi cu dânsele, ci totodată de-a le şi presădi dimpreună cu alte flori pe mormintele feciorilor şi ale fetelor celor mari, sau a face cununiţe dintr-însele şi a le pune apoi pe mormintele acestora. Drept dovadă despre această datină ne poate servi şi următoarea doină din **Banat**, comuna Surducu-mare:

Frunză verde de ***mohor,***
Când o fi, mândră, să mor,
Să spuni tu oamenilor
Să mă-ngroape în obor,
În oboru oilor,
C-am murit de dragu lor.
Frunză verde d'a din ***pţuni***
Pe mormântul meu să puni
Să-mi puni, mândro, tot cununi:
Cunune de viorea
Să le vadă maica mea,
Cununi de ***iarbă domnească***
Oile să le cunoască,
Şi să zică-n jalea lor,
C-a murit neica de dor,
De dorul oiţelor,
De dorul fetiţelor ...[22]

Viorica, respectiv **micşuneaua** sau **tămâioara**, figurează foarte adeseori şi-n fruntea unor cântece poporane, şi anume mai totdeauna ca un semn de despărţire, înstrăinare, tânguire şi nemulţămire. Iată spre exemplu cum se tânguieşte un fecior din comuna Meedica, din **Banat**, care nu are, ca alţi feciori de sama lui, o iubită:

---

[21] V. Alecsandri: ***Cântece pop.***, publ. în ***Familia***, an. XVII, Oradea-mare, 1881, p. 1.
[22] En. Hodoş, *op. cit.*, p. 117.

Frunză verde ***viorele,***
Săraci poticele mele,
Cum creşte iarba pe ele!
La' să crească, să-nverzească,
Că n-am mândră s-o cosească![23]

Un alt fecior, din **Ţara-Românească**, comuna Valea-lungă, care e constrâns a se însura contra dorinţei şi voinţei sale, se plânge zicând:

Foaie verde ***tămâioară,***
Copiliţă bălăioară,
Mărită-te-n astă vară,
Că pe mine mă însoară!

Iar iubita sa, văzându-l că e un **papă lapte** şi un **lasă-mă să te las**, îi răspunde:

Foaie verde şi-o ***lalea,***
Însoară-te dumneata,
Să văz pe cine-i lua.
De-i lua una ca mine,
Dumnezeu să-ţi dea 'n de bine;
De-i lua-o din urâte,
Dumnezeu să nu-ţi ajute;
De-i lua-o mai frumoasă,
Dumnezeu să-ţi facă casă;
De-i lua vreo bălăioară,
Să dea Dumnezeu să moară
Să-i mănânc din colivioară,
Să-i beu vin din năstrăpioară,
Să-i fie ţărân' uşoară
Ca nouă pietre de moară,
Ca să fim amândoi iară![24]

În fine, un bărbat, tot din **Ţara-Românească** şi anume din comuna Budişteni, ia peste picior pe nevastă-sa, care nu mai are asemănare de leneşă ce-i, în următorul chip:

Şi-o foiţă ***viorea,***
Nevestică ca a mea
Nu e-n sat la nimenea.
Când îi pomineşti de furcă
Ia zăblăul şi se culcă
Şi se-nvăleşte cu sacu
Şi doarme pân' o ia dracu ...
Când îi pomeneşti de-argea,
Parcă intră dracu-n ea ...

[23] En. Hodoş, *op. cit.*, p. 104.
[24] G. Dem. Teodorescu: **Poesii populare române**, Bucureşti, 1885, p. 327.

Puse oala să se lea,
Crescu iarbă pe sub ea,
O jurată de purcea
Mi-şi dete cu teflu-n ea
Şi stânse focu cu ea.[25]

De-ar fi însă omul orişicât de năcăjit şi de amărât, dacă are cui se jelui, tot mai merge cum mai merge, căci se mai răcoreşte la inimă şi pare că-i mai trece din cel năcaz şi supărare.

Dar dacă n-are pe nimene cui să-şi destăinuiască aleanul inimii sale, atunci, voind a o mai duce în lume, nu-i rămâne alta nemică de făcut decât să se jeluiască **dediţeilor** şi **viorelelor**, cari se află în aceeaşi stare ca şi dânsul. Şi-ntru adevăr că nu unul o face aceasta, după cum ne spune şi următoarea doină din **Transilvania**:

Tângui-m-aş tângui,
Tângui-m-aş şi n-am cui,
Tângui-m-aş la străin
Până mâne satu-i plin,
Tângui-m-aş codrului,
Dar codrul acum nu-i verde
Şi pe mine nu m-a crede!
Făr' m-oi lăsa pân' la vară
Şi-oi ieşi la câmp afară,
Când vor creşte dediţei
Şi m-oi tângui la ei
Ca la nişte fraţi ai mei,
Când vor creşte viorele
Şi m-oi tângui la ele
Ca la surorile mele.[26]

În fine, mai e de amintit şi aceea că de familia **viorelei** se mai ţin încă şi alte plante, cari asemenea li-s cunoscute românilor după nume. Iară acelea sunt:

Vioreaua-de-pădure[27] sau simplu, **viorea**[28], în jud. Muscel din Ţara-Românească: **colţunii-popii**, iară în alte părţi **viorele**, lat. Viola silvestris Lam.[29]

Micşunele-gălbioare, trei-fraţi, lat. Viola saxatilis Schmidt.[30]

Vioreaua-sălbatică, floare-sălbatică[31], **colţunii-popii** şi **viorele-sălbatice**, Viola canina L.[32]

Vioreaua-galbănă pl. **viorele-galbene** şi **flori-mărunţele**, lat. Viola biflora L.[33]

---

[25] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, Bucureşti, 1900.
[26] Bibicescu, *op. cit.*, p. 91.
[27] Porcius, *op. cit.*, p. 173.
[28] Sim. Mangiuca: *Calend. cit.*
[29] Panţu, *op. cit.*, p. 51.
[30] Panţu, *op. cit.*, p. 51; Grecescu, *op. cit.*, p. 88.
[31] Porcius, *op. cit.*, p. 173.
[32] Panţu, *op. cit.*, p. 50.
[33] Porcius, *op. cit.*, p. 174; Panţu, *op. cit.*, p. 50.

Unghia-paserei[34], **micşunele-de-munte, panseluţe-de-munte, trei-fraţi, trei-fraţi-pătaţi,** lat. Viola declinata W. et Kit.[35]

Catefeluţa, trei-fraţi-pătaţi, micşunele, panseluţe-de-câmp, toporaşi şi barba-împăratului, lat. Viola tricolor L.[36]

Micşuneaua, tămâioara, toporaşul, vioara-nemirositoare, lat. Viola hirta L., şi

Micşuneaua, tămâioara, toporaşul, vioreaua, lat. Viola Jooi Janka.[37]

*

Se zice că în vremea veche era un boier putred de bogat, care avea mai multe moşii întinse şi pe fiecare moşie, câte unul sau două sate. Oamenii însă ce locuiau în satele acelea erau foarte săraci, căci boierul, fiind un om nu numai foarte zgârcit, ci totodată şi foarte rău şi cărpănos la inimă, îi punea zi şi noapte la lucru, dar de plătit sau de dat nu le da mai nemică, astfel că bieţii oameni ajunseseră acuma la sapă de lemn.

Boierul acela avea şi o fetiţă cam de vreo 15-16 ani, sprintenă ca o căprioară şi cu nişte ochi vioi şi albaştri ca ceriul. Şi fiindcă fetiţa aceea nu semăna defel părinţilor săi, şi cu deosebire tătâne-său, ci era foarte bună la inimă şi îndurătoare, de-aceea mergea ea în toată demineaţa pe la casele celor săraci şi ajutora totdeauna pe cei nevoiaşi şi mai ales pe cei bolnavi.

Boierului însă nu-i venea nicidecum la socoteală purtarea fiicei sale, şi de-aceea nu o dată o mustra el foarte aspru, de ce întră ea prin coştereţele sărăntocilor şi ajutoră pe nişte mojici, cari nu sunt vrednici nici macar să se uite la dânşii, da încă să le mai calce pragul şi să-i ajutore.

Şi azi aşa, mâni iar aşa, până ce în urma urmelor, văzând fetiţa că nu e s-o scoată în capăt cu tatăl său, căzu la pat de supărare şi din pricina aceasta nu putu mai mult defel să iasă din casă şi să se mai arate undeva.

Văzând de la un timp sătenii că fiica boierului nu-i mai cercetează şi nu le mai aduce nemică, se porniră într-o bună demineaţă cu droaia la curtea boierului ca să-ntrebe şi să vadă ce s-a întâmplat cu dânsa. Boierul, căruia i se mai muiase acuma inima, văzând că ceea ce-a făcut nu-i bine, deschise o odaie şi le arătă pe fiica sa, care zăcea într-un pat mai mult moartă decât vie.

Văzând sătenii că binefăcătoarea lor e pe ducă, li se făcu milă de dânsa şi începură a căuta şi a-i da fel de fel de leacuri, doară se vindecă şi se rădică. În zadar le-a fost însă toată munca şi grija, căci după o săptămână fetiţa, care nu se putea uita la dânşii de năcăjiţi şi amărâţi ce erau, muri de mila lor. Şi după ce-a murit acuma fetiţa, părinţii săi o jeliră, ca părinţii, şi pe urmă o înmormântară. Sărmanii însă, cari au fost ajutoraţi de dânsa, postiră trei zile şi trei nopţi dupăolaltă, fără să ieie macar o fărmătură sau un strop de apă în gură, iară sara şi demineaţa se duceau la mormântul ei, unde se rugau lui Dumnezeu ca să-i aşeze sufletul în corturile dreptilor.

Făcând ei aceasta şi mergând în demineaţa zilei a patra vreo câteva fete iarăşi la mormânt ca s-o bocească, aflară deasupra capului ei, şi anume în dreptul ochilor, o floricică frumoasă

---

[34] Dr. Brândză: **Prodromul florei române**, Bucureşti, 1879-1883, p. 146.

[35] Panţu, *op. cit.*, p. 50; Grecescu, *op. cit.*, p. 88.

[36] P. S. Aurelian, în ***Columna lui Traian***, an. I, Bucureşti, 1870, nr. 16; Panţu, *op. cit.*, p. 51; Porcius, *op. cit.*, p. 174; Grecescu, *op. cit.*, p. 89.

[37] Panţu, *op. cit.*, p. 50; Grecescu, *op. cit.*, p. 84.

albastră. Şi fiindcă floricica aceea era prefăcută din ochii cei vioi şi albaştri ai fetiţei în floricea, de-aceea au numit-o ele **viorea**, *şi de-atunci tot* **viorea** *se numeşte ea şi-n ziua de astăzi.*[38]

*

Pe când încă îmbla Dumnezeu şi Sfântul Petru pe pământ, ca să vadă ce fac oamenii pe pământ, aşa mergând ei pe drum, au ajuns la o căsuţă foarte urâtă.

Acolo era un om foarte sărac.

El nu era creştin, ci păgân, că pe timpul acela rar unde aflai vreun creştin.

Şi aşa era şi acolo la bordeiul acela păgân. Ei au intrat şi le-au spus de-i va primi la masă.

Stăpânul casei a spus că-i primeşte şi că se bucură de ei.

El a spus că e păgân şi că are o casă plină de copii şi încă i-ar părea bine dacă vor muri unii dintre băieţii lui. El avea o copilă foarte frumoasă şi au zis ei că acea copilă are să moară.

Ei au binecuvântat-o şi au zis că atunci când va muri, să crească nişte flori, aşa ca ea de frumoase. Şi fiindcă era cam slabă la faţă, au spus că florile să fie albastre.

Ea a murit şi au îngropat-o.

Dar după ce au îngropat-o, au crescut pe mormântul ei nişte flori frumoase de coloare albastră, care amiroseau foarte frumos.

Într-una din zile au trecut iarăşi Dumnezeu şi Sfântul Petru pe acolo, şi Sfântul Petru, văzând florile acelea, a zis către Dumnezeu ca să le puie un nume.

El întâi le-a binecuvântat şi le-a pus numele de **viorele**, *adică după numele copilei.*[39]

[38] Din Valea-sacă, dict. de Alexandru Timu, agricultor, şi com. de Niculai Timu, stud. gimn.

[39] Com. de Traian Malcinschi, auzită de la Maria Polocuşeri, din Suceava.

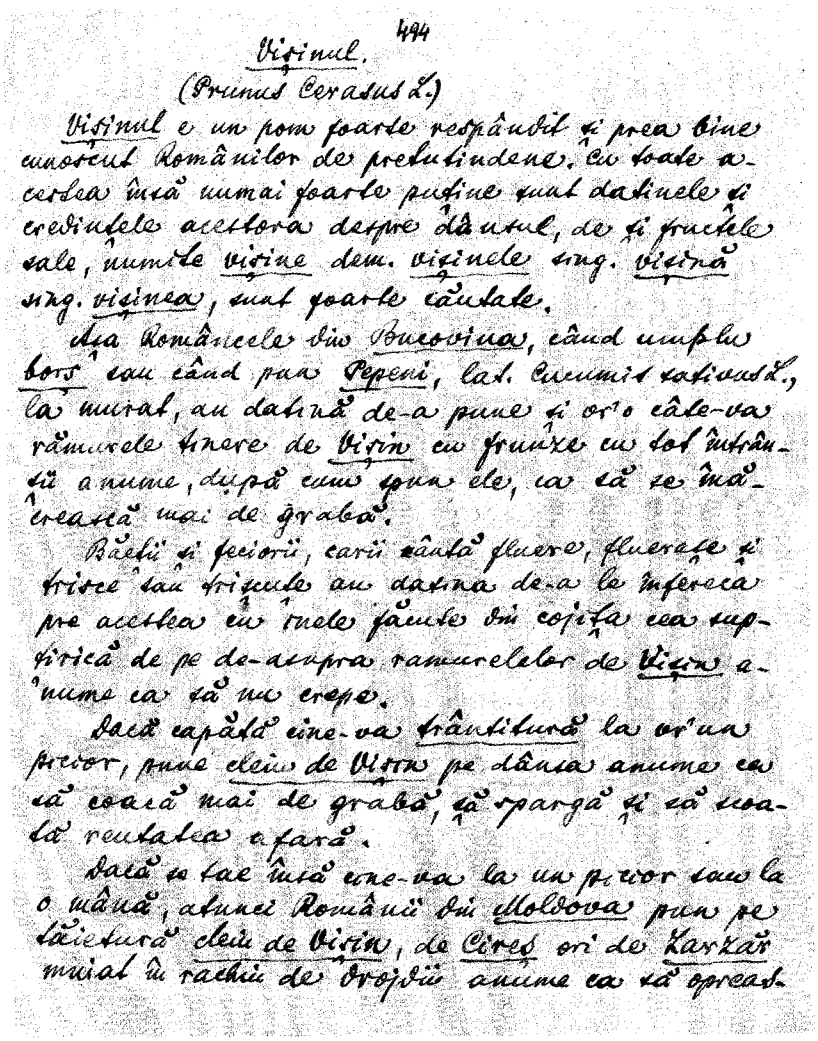

Vişinul. 494
(Prunus Cerasus L.)

Vişinul e un pom foarte răspândit şi prea bine cunoscut Românilor de pretutindene. Cu toate acestea însă numai foarte puţine sunt datinile şi credinţele acestora despre dânsul, deşi fructele sale, numite vişine dem. vişinele sing. vişină sing. vişinea, sunt foarte căutate.

Aşa Româncele din Bucovina, când umplu borş sau când pun pepeni, lat. Cucumis sativus L., la murat, au datină de-a pune şi vreo câteva rămurele tinere de vişin cu frunze cu tot într-înşii, anume, după cum spun ele, ca să se înăcrească mai degrabă.

Băieţii şi feciorii cari cântă [din] fluiere, fluieraşe şi trişce sau trişcuţe au datina de-a le înfereca pe acestea cu inele făcute din cojiţa cea supţirică de pe deasupra rămurelelor de vişin, anume ca să nu crape.

Dacă capătă cineva trântitură la vreun picior, pune clei de vişin pe dânsa, anume ca să coacă mai degrabă, să spargă şi să scoată răutatea afară.

Dacă se taie însă cineva la un picior sau la o mână, atunci românii din Moldova pun pe tăietură clei de vişin, de cireş ori de zarzăr muiat în rachiu de drojdii, anume ca să oprească

513. Vişinul
(Prunus Cerasus L.)

sângele şi să vindece rana.[1]

Când se văd pe **frunza de vişin** dungi albe în formă de şerpi, anul acela, după credinţa şi spusa românilor din **Moldova**, jud. Tecuci, are să fie rău; iar dacă dungile de pe dânsele îs în chipul coarnelor de berbec, atunci anul are să fie bun.[2]

Afară de **vişinul** despre care ni-a fost până aice vorba şi care se mai numeşte altmintrelea încă şi **vişin-românesc**, fructele: **vişine-româneşti**[3], se mai află încă doi pomi cari se ţin de familia lui şi li-s românilor asemenea cunoscuţi după nume. Iar aceia sunt:

Cireşul-de-Bărăgan, cireş-pitic, vişinel şi **vişin-sălbatic**, lat. Prunus Chamaecerasus Jacq., fructele: **cireşele** şi **vişinele** sing. **cireşea** şi **vişinea.**

Vişinul-turcesc, lat. Prunus Mahaleb sau Cerasus Mahaleb Mill., fructele: **vişine-turceşti.**[4]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că locul unde cresc mulţi **vişini** la un loc se numeşte **vişinet:**

*Prin cel **cet**, prin cel **nucet**,*
*Prin cel verde **vişinet**,*

zice un colind din **Ţara-românească.**[5] Iar o doină, uzitată atât în **Bucovina**, cât şi-n **Moldova**, în care se află cuvântul **vişinele**, se-ncepe astfel:

Taci mireasă nu mai plânge,
Că la maica ta te-oi duce

*Când a face **plopul** pere*
*Şi răchita **vişinele** ...*

*

Vişinul[6]

[1] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75.
[2] Com. de dl Tud. Pamfile.
[3] Panţu: **Vocab.**, p. 38.
[4] *Idem de eadem*, p. 38.
[5] G. Dem Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 82.
[6] ***Şezătoarea***, VI, p. 64.

Vitrinicul. 323

(Doronicum austriacum Jacq.)

Vitrinicul[1], numit altfel şi Iarba Ciudei[2], e o planta care creşce pe locurile umede de prin pădurile dela munte şi de pe sub pólele munţilor, şi care înfloreşce în luna lui Iulie şi August.

După credinţa Românilor din Banat însă, Vitrinicul e nu numai planţă, ci totodată şi un fecior voinic, un fel de deiu sau erou de sóre, care dimpreună cu Avrămésa, Creştinésa şi Flórea albastră, cari sunt asemenea consideráte ca dîne, precum şi cu Odolénul şi Leuşténul, cari sunt consideraţi ca dei sau eroi de sóre, au răpit împărăţia dinelor miluite din lume.

1). Sim. Mangiuca: De însemnătatea botanicei româneşci publ. în Familia an. X. p. 524.

2). Brândza: Prodrom p. 287; - Grecescu: Conspect p. 318; - Panţu: Vocabular p. 15; - G. Dem. Teodorescu: Poesii pop. române p. 379.

514. Vitrinicul
(Doronicum austriacum Jacq.)

Vitrinicul[1], numit altfel şi **iarba-ciutei**[2], e o plantă care creşte pe locurile umede de prin pădurile de la munte şi de pe sub poalele munţilor şi care înfloreşte în luna lui iulie şi august.

După credinţa românilor din **Banat** însă, **vitrinicul** e nu numai plantă, ci totodată şi un **fecior voinic**, un fel de zeu sau erou de soare, care dimpreună cu **avrămeasa, creştineasa** şi **floarea albastră**, cari sunt asemenea considerate ca zâne, precum şi cu **odoleanul** şi **leuşteanul**, cari sunt consideraţi ca zei sau eroi de soare, au răpit împărăţia **zânelor miluite** din lume.

Din cauza aceasta apoi **zânele milostive**, miluite sau îndurate, totdeauna de câte ori zboară prin aer, se plâng asupra lor, zicând:

De n-ar fi ***avrămeasă,***
Cresteneasă

[1] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea botanicei româneşti***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 524.

[2] Brândză: **Prodrom**, p. 287; Grecescu: **Conspect**, p. 318; Panţu: **Vocabular**, p. 15; G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop. române**, p. 379

Şi floare albastră,
N-ar fi în lume cruce de nevastă,
Şi-atunci toată lumea ar fi a noastră.
Şi de n-ar fi ***odolean,***
Leuştean
Şi ***vitrinic,***
N-ar fi în lume cruce de voinic![3]

Iar despre **vitrinic**, în societatea **mătrăgunei** şi-a **odoleanului**, se crede şi se zice:

Mătrăgună
Doamnă bună,
Odolean
Câne viclean,
Vitrinic
Fecior voinic.[4]

Fiind **Vitrinicul** un **fecior voinic** despre care **zânele milostive** au mare respect, de aceea românii din **Ţara-românească** nu o dată fac din planta care-i poartă numele, precum şi din toate celelalte plante cari s-au amintit mai sus, un fel de scăldătoare cu care se scaldă fetele şi nevestele tinere ce sunt cuprinse de Sburător, anume ca să scape de chinurile acestui spirit rău.[5]

În fine, mai e de amintit şi aceea că de familia **vitrinicului** se mai ţin încă şi alte două plante, cari asemenea li-s cunoscute românilor după nume. Şi acelea sunt:

Cujda, numită altmintrelea **iarba-căprioarei** şi **iarba-ciutei**, lat. Doronicum longifolium; şi **Cujda-munteană**, lat. Doronicum scorpioides.[6]

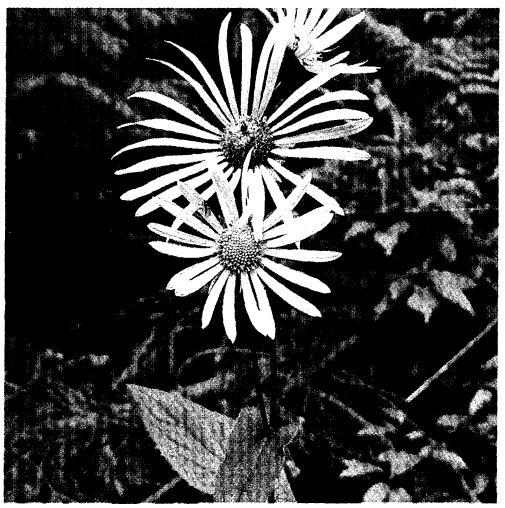

[3] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea botanicei româneşti***, publ. în ***Familia***, *cit.* p. 524 şi 525.
[4] *Idem de eadem*, p. 526.
[5] G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop. române**, p. 379.
[6] G. Crăiniceanu: ***Nomenclatura română latină***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXIII, p. 551 şi 562.

2

Vita de vie.

(Vitis vinifera L.)

Una dintre vitele cele mai frumoase şi mai nobile, care, după cum ne spune St. scriptură, a fost cunoscută şi cultivată deja de Noe, al doilea protopărinte al neamului omenesc, este Viţa-de-vie, numită simplu şi Vita sau Vie, dem. Viişoară, la Românii din Banat: Viñe. 1)

La ce fel de ocasiune însă şi prin cine anume a ajuns Noe la cunoscinţa şi întrebuinţarea acestei Vide ni-o spune următoarea legendă din Moldova:

„Cică Dumnezeu, văzând că oamenii cei dintâiu, adică urmaşii lui Adam, cu cât se înmulţesc mai tare cu atâta uită mai mult de dânsul şi că pe zi ce merge se fac tot mai rei şi mai nesuferiţi, s'a supărat până întru atâta pe dânşii că şi-a propus să trimită potopul asupra lor ca să-i nimicească de pe faţa pământului.

„Pre unul însă şi anume pre Noe, care-i

1) En. Hodoş: Poesii pop. din Banat. p. 71, 83 şi 110.

515. Viţa-de-vie
(Vitis vinifera L.)

Una dintre viţele cele mai frumoase şi mai nobile, care, după cum ne spune St. Scriptură, a fost cunoscută şi cultivată deja de **Noe**, al doilea protopărinte al neamului omenesc, este **viţa-de-vie**, numită simplu şi **viţă** sau **vie**, dem. **viişoară**, la românii din Banat: **viñe**.[1]

La ce fel de ocaziune însă şi prin cine anume a ajuns **Noe** la cunoştinţa şi întrebuinţarea acestei viţe ni-o spune următoarea legendă din **Moldova**:

*Cică Dumnezeu, văzând că oamenii cei dintâi, adică urmaşii lui Adam, cu cât se înmulţesc mai tare, cu atâta uită mai mult de dânsul şi că pe zi ce merge se fac tot mai răi şi mai nesuferiţi, s-a supărat până întru atâta pe dânşii că şi-a propus să trimită **potopul** asupra lor ca să-i nimicească de pe faţa pământului.*

*Pe unul însă şi anume pe **Noe**, care-i rămăsese credincios şi supus, s-a hotărât să nu-l piardă ci să-l cruţe. Drept aceea, porunci el lui **Noe** să facă o corabie mare, în care, când va trimite potopul, să aibă nu numai el şi familia lui loc de scăpare, ci şi câte părechi din vietăţile cele curate*

[1] En. Hodoş: **Poesii pop. din Banat**, p. 71, 83 şi 110.

şi câte părechi din vietăţile cele necurate, câte se aflau pe timpul acela pe pământ. Noe, fiind un om cu frica lui Dumnezău şi ascultător, ca totdeauna, cum i-a poruncit Dumnezău să facă corabia, n-a stat mult pe gânduri, ci îndată s-a şi apucat de lucru. Ceialalţi oameni însă, când văzură că **Noe** *s-a apucat să lucreze corabia cea mare, în care avea să încarce celea după rost, precum îi poruncise Dumnezău, se făcură foc şi pară de mânie pe dânsul, şi de-aceea, când treceau pe lângă el, nici unul nu-i dădea* **bună ziua** *sau* **bun lucru**, *după cum îi obiceiul, ci-i întorceau spatele şi mergeau mai departe.*

- Adică de ce l-a hotărât **Tatăl pământului** *tocmai pe dânsul să scape de potop şi să trăiască mai departe în lume şi nu pe unul dintre noi, bunăoară pe mine ori pe tine! gândeau şi vorbeau ei între dânşii.*

Gândeau şi cârteau ei câte şi mai câte asupra nevinovatului **Noe**, *dar şi frica lor de* **potop** *încă nu era proastă. Nimene însă, ca* **Necuratul**, *ducă-s-ar pe pustii şi-ar mânca acolo unde a însărat, nu se temea aşa de tare. Şi avea toată dreptatea să se teamă, căci prea bine ştia el că n-are nici o trecere la Dumnezău, ca să scape cu una cu două. Dar cu toate acestea el totuşi nu-nceta de-a se pune luntre şi punte, doară-doară l-ar lăsa şi pe dânsul macar într-un colţişor, cât de ghemuit, numai să scape de pierzare. În zadar însă, căci Dumnezău nu-i dete răgaz a se apropia de dânsul.*

În urma urmelor, văzând **Necuratul** *că nu e alt chip de scăpare, se puse bine cu părintele* **Noe**, *trecu mai de multe ori pe lângă dânsul, îi dădu* **bună ziua** *şi noroc bun, şi apoi ... ba una, ba alta, începu să-l vaiete şi să-l căineze zicând:*

- Mult mă mir de dumneata cum de mai poţi să lucrezi pe soarele ista!... eu unul m-aş topi de căldură şi de osteneală!...

Iar după ce în chipul acesta se linguşi el pe lângă **Noe**, *i-aduse şi-i dete într-o zi o mlădiţă verde zicându-i:*

- Ţine mlădiţa aceasta ca dar din partea mea, că odată poate să-ţi prindă bine!

Noe, *luând mlădiţa, care nu era altceva decât o* **coardă de vie-sălbatică** *şi, nedându-i mâna a se opri de la lucru, o împlântă în pământ şi apoi prinse iarăşi a lucra mai departe.*

Iată însă că mlădiţa, cum a împlântat-o în pământ, deauna a şi început a creşte, a slobozi muguri şi nu peste mult a produce chiar şi **poamă**.

Noe, *văzând aceasta, culese* **poama**, *însă în loc s-o guste şi s-o mânânce singur, o aduse jertfă lui Dumnezău.*

- Cine-a născocit **viţa** *ce-a produs* **poama** *aceasta? întrebă Dumnezău.*

- Mână de om, părinte! răspunse **Noe**, *neştiind cine-i în pielea prietenului său, ce i-a dat-o.*

Dumnezău, auzind răspunsul acesta al lui **Noe**, *îi spuse ca să-l ieie şi pe omul acela, orişicine ar fi el, în corabie, şi să-l scape de potop.* **Noe** *a ascultat şi l-a luat. Şi aşa a scăpat* **Diavolul** *de potop. Şi de-atunci a rămas şi* **viţa-de-vie** *pe pământ.*

Dar bine-a zis cine-a zis: fă bine şi aşteaptă rău.

Diavolului, *fiindu-i inima neagră, nu i-a plăcut această bunătate dată omului. De-aceea, nu mult timp după ce-a scăpat de potop, a venit de-a stricat-o. Şi anume în ce chip?... L-a învăţat pe* **Noe** *cum din struguri de vie să facă* **vinul**, *cel de inimă încântător, iar din tescovină* **rachiul** *cel de pricini şi de moarte plămăditor.*[2]

[2] Com. de dl Tudor Pamfile.

O altă legendă, din Ţara-românească, jud. Ilfov, care ne arată cum s-a făcut **Satana** părtaş de **via** ce începuse Noe a o sădi şi ce a făcut el după aceea cu dânsa, sună precum urmează:

*Se zice că cel dintâi care a sădit **via** a fost **Noe**, omul cel ales al lui Dumnezău, care a dat naştere la această lume vremelnică după potop şi care, cu drept cuvânt, se poate numi ca un al doilea părinte la o a doua lume, după cum **Adam** a fost numit părinte la întâia, înainte de potop.*

*Tocmai în timpul acela când **Noe** sădea **via** şi tot îşi căuta de treaba sa, iată că scrie şi **Satana** şi întreabă pe bătrânul **Noe**:*

- Ce faci acolo, Noe?

*- Ce pot, Măria ta! răspunse Noe, că doară astă culme cu **vie** îmbrac!*

- Şi dacă astă culme cu vie vei sădi, ce crezi că o să crească şi ce-ţi va folosi?

*Iar **Noe** îi răspunse:*

*- Va creşte prea frumoasă şi îmbelşugată **poamă** şi bună şi gustoasă, cu sfântă băutură, ce are să încânte inima şi să întărească voinţa şi în cer să te avânte!*

*Şi-i zice lui **Satana**:*

*- Să-mi faci şi mie parte din **via** ta, bătrâne, căci aşa este scris în carte, că din drepte agonisite, de vei vrea, de nu vei vrea, din două, jumătate **Satanei** ai să dai!*

*Bătrânul **Noe** se supuse voiei **Satanei**. Iar acesta, ca să-şi cunoască partea făgăduită, îndată aduse un mieluşel, îl junghie şi cu sângele lui adăpă **butaşii** săi de **vie**. După aceea, mai ucise un leu, apoi un porc şi în urmă o maimuţă şi cu sângele lor stropi frumoasele sale viţe.*

*Şi de-atunci s-a făcut **Satana** părtaş la toate **viile** din lume, aşa că bătrânul **Noe** demult a murit şi **Satana** până astăzi îşi păstrează partea sa cuvenită.*

Şi tot de acolo vine că, atunci când bei vin prea mult, te face mai întâi ca mielul, al doilea, leu te face, al treilea, cu iertare, ne apropie de porci. La a patra apoi cu totul prost te face, căci începi să te strâmbi în tot feliul, întocmai ca o momiţă şi faci caraghioslâcuri, sau nu ştii ce mai faci. Ba, ce e mai mult, nici nu poţi să mergi, şi nici chiar să zaci nu poţi.[3]

A treia legendă, din **Transilvania**, care ne spune de când a prins **viţa-de-vie**, care dintru început era o tufă frumoasă constătătoare din mai multe nuiele drepte şi tari, a se târâi pe pământ sau a se acăţa de alţi copaci, şi de când **strugurii** săi fac mai multe **bobiţe** în loc de una, cum făcea la început, sună astfel:

*Se zice că **viţa-de-vie** la început era o tufă frumoasă, care consta din mai multe nuiele drepte şi tari. Făcând însă **Noe** din **poama** ei **vin** şi văzând că, după ce a băut el din vinul acela, s-a îmbătat aşa de tare că mai multe oare de-a rândul n-a ştiut pe ce lume-i, s-a înfuriat aşa de tare pe dânsa, după ce s-a trezit din ameţala ce-l cuprinsese, că a blăstămat-o, zicându-i să nu crească mai mult ca mai nainte, ci să ologească şi să se târâiască pe pământ, dacă nu se va putea agăţa de vreo **pocie**.*[4] *Şi de-atunci **viţa-de-vie** nu creşte ca mai nainte în formă de tufă, ci ea sau se acaţă de pomi, sau de alte lucruri ce-i stau în cale. Iar dacă nu se află nici un pom ori vreo **pocie** în apropierea ei, atunci se târâie pe pământ.*

*Iar ce se atinge de **strugurii** săi, se zice că la început fiecare făcea numai câte o singură **bobiţă**. Mâncând însă odată **Arhanghelul Gavrilă** dintr-un strugur de-aceştia şi plăcându-i din*

[3] Publ. de I. P. Dobrescu, în *Albina*, an. II, Bucureşti, 1899, p. 1552.

[4] **Pocie** = harag.

samă afară, l-a binecuvântat să facă mai multe ***boabe****. Şi de-atunci fiecare* ***strugur de vie*** *face mai multe* ***bobiţe*** *sau* ***boabe****.*[5]

Văzând însă **strugurul** că, în urma binecuvântării sale din partea Arhanghelului Gavrilă, face mai multe **bobiţe** şi că bobiţele, când se coc, conţin o mursă foarte dulce şi gustoasă, din care se produce apoi **vinul** cel mult căutat şi gustat de omenime, a început a deveni din ce în ce tot mai sumeţ, astfel că, la urma urmelor, nemaiputându-şi încăpea în piele de mândru şi fălos ce era, a prins chiar a se şi certa cu toată lumea. Ba, ce este încă şi mai mult, pe când împărăţea preaslăvita **Gutâie**, s-a dus la aceasta şi pârî pe boierii divanului că nu ascultă de poruncile împărătesei.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta o legendă, din **Ţara-românească**, aflată într-un manuscript vechi din anul 1773:

Când împărăţea preaslăvita ***Gutâie*** *şi oblăduia cinstitul* ***Cedru****; iară săborna* ***Rodii*** *era păharnic mare,* ***Mărul*** *era logofăt mare,* ***Coarna*** *era hatman mare,* ***Vişina*** *era cămăraş mare,* ***Cireaşa*** *era comis mare,* ***Căpşuna*** *era clucer mare,* ***Scoruşa*** *era postelnic mare,* ***Zarzăra*** *era stolnic mare. Şi mearsără* ***Strugurele*** *să pârască pe boierii divanului înaintea împăratului* ***Gutâi****, zicând:*

- Cinstite împărate! fac ştiri împărăţiei tale, că întâi credinciosul ***Chiper*** *şi* ***Chiminul*** *cel mare şi cu* ***Cimbru****, spătariul cel mare, şi cu* ***Ştirul****, armaşul cel mare, încă şi* ***Nucuşoara*** *mirositoare şi gălbiniciosul* ***Şofran*** *şi alte multe, împărate, şi* ***Coriandrul*** *şi* ***Dendrul****, şi* ***Livanul****, şi* ***Tarhonul****, şi din ceilanţi nici unul nu ascultă de porunca împărăţiei tale, ci cu vicleşug şi cu scârbă se sfătuiesc asupra împărăţiei tale. Atunce împăratul zise:*

- ***Strugure****! Ai tu mărturii să pui de faţă pentru aceste cuvinte ci-mi spusăşi tu mie?*

Iară ***Strugurele*** *zisă:*

- Am, cinstite împărate! mărturii foarte credincioase: întâi pe ***Maslina*** *doamna, şi pe stariţa* ***Linte****, şi maica* ***Strafida*** *călugăriţa,* ***Nohotul****,* ***Bobul****,* ***Ghionoaie*** *şi* ***Mazire*** *cap fără de trup, şi* ***Bobul*** *înecătoriul, şi pe înghimposul* ***Agriş****, şi pe frati-meu* ***Oţăt****, şi pe nepotul meu* ***Rachiu****, şi pe soru-mea* ***Alămâie****; încă şi pe igumenul* ***Fasule*** *şi împlătoriul de pântece. Pe acele am mărturii foarte credincioase, cinstite împărate!*

Atunce porunci împăratul ispravnicilor lui, celor ci şedeau pe lângă dânsul: ***Nucile****,* ***Alunile****,* ***Castanile****,* ***Roşcovile****,* ***Migdalile****,* ***Bureţii****,* ***Mănăturcile*** *şi preaînţeleptul* ***Licuraşte****...*

Atunce auzind şi bunul ***Ciapa****, precum că a pârât* ***Strugurile*** *pe boierii divanului, îndată să îmbrăcă în douăsprezăci haine mohorâte şi cu fieri înveninată şi cu barbă târându-se pe pământ, veni înaintea împăratului şi îngenunche gios şi zisă:*

- Împărate! să n-aib parte de frati-meu ***Usturoi****, şi de socru-meu* ***Hrian****, de cuscru-meu* ***Praj****, şi de soru-mea* ***Rădiche****, şi de nepoţii mei* ***Morcov*** *şi* ***Pitrinjăl****, şi de* ***Postărnac*** *şi de nepoatile mele* ***Caperi****, şi de* ***Cardama****, că minciuni au grăit* ***Strugurile*** *înaintea împărăţiei tale.*

Atunce porunci şi ***Ciapa*** *ispravnicilor ei, celor ce şedeau pe lângă dânsa, pe preaslăvita* ***Lumbiniţă****, şi* ***Castravetilui****, şi* ***Dendrului****, şi* ***Anghenariului****, şi* ***Ciulinilui****, şi* ***Molotrului****, şi tu, şăzătoare la masă cinstită* ***Lăptugă****, şi tu, îndestulată* ***Varză****, şi tu, bogată* ***Sfeclă****, doriţii mei* ***Sparanghi*** *şi* ***Aţmaţuchi****, deschideţi-vă cărţile şi grăiţi cu dreptate. Atunce şi dumnezăiescul* ***Zămos****, viind şi el mai pe urmă, şi de scârbă mare, au slăbănogit şi au crăpat.*

---

[5] Dict. de Eva Şandru.

Atunce auzind şi **Piersica** *de la Persida precum că au pârât pe boierii divanului, veni şi ea înaintea împăratului zicând:*

- Cinstite împărate! fac ştiri împărăţiei tale că vine **Zarzara** *de la India cu acul ascuţit, să-l înfimgă în grumazii tăi!*

Atunce se umplu împăratul de mânii şi se sculă în picioare şi începu a blăstăma pe **Struguri** *zicând:*

- Să fii, **Struguri**, *blăstămat, de lemn strâmb spânzurat, de cuţit cărn tăiat, de voinici tineri călcat, sângele tău să-l bea bărbaţii, mintea să li se învăluiască, feţele să li se ruminească, ochii să li se painjănească, din picioare să şuvăiască, păreţii să bată şi într-o parte şi-ntr-alta, şi în tină să se tăvălească, bărbile să-şi muruiască, cânii să le lingă ...*

Atunce se sculară toţi boierii cei mari în picioare şi zisără:

- Amin, să fie cuvântul deplin! [6]

O variantă a acestei legende, tot din **Ţara-românească**, sună precum urmează:

Când a fost odată pe pământ aleasă
Nobila **Gutuie** *poamelor crăiasă,*
Dând oblăduire şi peste legume
Celor ce se află în întinsa lume,
Tronul îşi pusese sus la înălţime,
Întinzându-şi cortul în acea lăţime,
Sta înconjurată ca crăiasă mare
De destule poame până-n depărtare;
Iar pe jos în vale sta în şir sub coaste
Feluri de legume, drept vitează oaste.
Astfel dar Regina, nobila **Gutuie**,
Vru în rânduială tronul său să-şi puie,
Şi după talente, ce ea cunoscuse,
Pe vestita **Chitră** *cap a fi o puse;*
Rodia *aleasă, cum şi pe* **Lămâia**,
Piersica, **Naramza** *pentru treapta-ntâia;*
Iar a doua treaptă rândui pe **Părul**
Cu **Cireaşa**, **Vişina**, **Zarzara** *şi* **Mărul**;
Iar pe supt aceştia **Coarna** *şi pe* **Pruna**,
Cum şi deopotrivă **Nuca** *şi* **Aluna**,
Cu aceştia dară împlinindu-şi suma
Despre toată poama şi despre leguma,
Sta, din înălţime, se uita în vale,
Răspândind la toate poruncile sale
Prin **Migdalul** *tainic, ce îi sta la spate,*
Şi-i avea credinţă a păzi dreptate.
Deci bubosul **Strugur**, *ce-şi avea şederea,*

[6] M. Gaster: **Crestomaţie română**, Leipzig şi Bucureşti, 1891, p. 97-98.

Pe lângă Crăiasa cu apropierea,
Pârcălab să fie cinste avusese,
De această slujbă vrednic s-alesese,
Însă el zavistnic către celelalte,
Care ocupase slujbe mai înalte,
Începu cu ură multe pâri să facă,
Socotind Reginei astfel să se placă,
Şi pe d-altă parte poamele sărace
Nu avea de dânsul niciodată pace:
Nu-nceta în lături tot să se întinză,
Să se mai lungească, loc să mai cuprinză,
S-atârna de une, zugruma pe alte,
N-avea păs în sine de porunci înalte,
Bătăios, zburdalnic dintr-a sa natură,
Supără pe toate prea fără măsură,
Îi plăcea să-şi bată joc de fiecare,
Ameţea o lume ca cu fermecare,
Într-aceste şi-alte cu semeaţă faţă
Înfoiat în haine, răsucind mustaţă,
Plin de nebunie, cu arţag în sine,
Se ardică-ndată, la Crăiasa vine
A aduce pâră despre celelalte
Şi-ntr-acest chip zice cu strigări înalte:
- Mă închin, stăpână, cu supus raport,
Cum am şi poruncă-n slujbă să mă port,
Eu umblând cu toate în buń prieteşug
Am aflat în ele mare vicleşug.
Multe din legume rele uneltesc,
Rânduielii bune se împotrivesc;
Mai cu samă **Varza** *cea-ngânfată-n foi*
Umblă să aducă-n toate mari nevoi,
Ceapa *cea bărboasă d-altă parte iar*
Ea înlăcrămează prunci şi mume chiar;
Prazul *iar, mojicul, cu obrazul tras,*
Are nişte fumuri de trup parcă nas;
Când e **Usturoiul**, *el şi mai grozav*
Turbură văzduhul cu al său năravv.
Ăşti potrivnici dară n-au de tine păs,
Ci pe celelalte toate le apăs.
Eu acela, care am puteri de **Mac**
Şi-ameţesc simţirea ca un **Tiriac**,
Ei mă veninează cu spirtosul duh,

Şi pe loc m-apucă tusă cu năduh,
Despre care astăzi veste ţi-am adus,
După dătorie, ca un mic supus!

Auzind Crăiasa vestea cea adusă
De mustosul **Strugur**, *sluga-i cea supusă,*
Zice către dânsul: Ai tu mărturie
Ca să stea dovadă, după datorie?
- Am! el îi răspunse, şi nu o dovadă,
Ci îţi pot aduce chiar şi o grămadă,
Nu persoane proaste, ci de cinste-n lume,
Şi mă rog, ascultă, să le spui pe nume:
Am întâi dovadă pe **Piperiul**, *care*
E la fiecine prea la cinste mare,
Am şi după dânsul **Ennibacharul**,
Chimenul, **Molotrul**, **Cimbrul** *şi* **Mararul**,
Capera, **Maslina**, *care sunt de frunte,*
Şi întâi poftite la oaspeţi şi nunte,
Pe lângă aceste am şi pe **Ciuperca**
Şi cu preacinstita-i soră **Minaterca**,
Mazerea, **Năutul**, *cuvioasa* **Linte**,
Care totdeauna e la mulţi în cinste,
Bobul *stângătorul de orice duhoare,*
Postnica **Fasole** *cea prea umflătoare;*
Am şi pe cinstitul verdul **Crastavete**,
Agreşele, *cum şi* **Coacăzele** *fete,*
Şi ghebosul **Roşcov** *cel supus poruncii,*
Cu **Smochina** *care lesne-mpacă pruncii;*
Am şi pe **Curmaoa** *cea în sâmbur tare,*
Cum şi pe **Castana** *cea cu miezul mare,*
Am şi pe **Stafida**, *soru-mea cea mică,*
De o fi primită la ceva să zică;
De voieşti, aceştia gata sunt să vie,
Ca să stea să spuie care orice ştie.

Cum simţi aceasta **Ceapa** *totodată,*
Cum e din natură foarte veninată,
Se-mbrăcă îndată, iute, cu mânie,
Douăsprece haine puse de dimie,
Şi cămăşi atâtea albe supţirele,
Îmbrăcând binişul roşu peste ele,

Pieptănă şi barba-şi albă şi bătrână,
Scuturând-o bine de pământ, ţărână,
Pleacă năcăjită-n toat-a ei putere,
Veninând văzduhul de cătran şi fiere,
Pe pământ tărându-şi barba sa cea lată,
Sus în deal ajunse la Crăiasa-ndată,
Cum intră de faţă gura îşi deschise
Şi cu îndrăzneală într-acest chip zise:
- Să trăieşti, stăpână, pe înaltu-ţi tron,
Să ne fii la toate pururea patron,
Să-nfloreşti ca **măru**-*n fiecare an,*
Aibă-ţi chipul vesel faţa de **şofran**,
Rog cu plecăciune până la pământ,
Multa-ţi bunătate, pentru crezământ,
Mincinosul **Strugur** *multe ne-a pârât,*
Că-ntr-a noastră slujbă ne-am purtat urât.
Dar acestea toate câte le-a vorbit
Însuşi de la sine el le-a născocit,
Te încrede mie, adevăru-ţi zic,
Că am barbă albă, nu sunt copil mic,
Poci să-ţi fac îndată orice jurământ,
Spre a te încrede la al meu cuvânt.

Când porni din gură **Ceapa** *jurământul*
Zgudui îndată toată frunza vântul,
Cât de groază multă jos se scuturară,
Paserile-n aer de prin crăci zburară.
Ascultaţi şi ce fel fuse jurământul,
Care ca un ritor şi-au urmat cuvântul:
- Jur cu dreptu-mi cuget să n-am parte eu
Într-această lume de tot neamul meu,
Şi să nu mă bucur ca d-acel noroi
De al meu iubitul frate **Usturoi**
Cum şi în osândă să ajung să caz
Ca să plâng de moartea socrului meu **Praz**,
Să se stângă neamul cuscrului meu **Hrean**,
Să-l mânânce viermii viu chiar în ăst an;
Să îngrop în viaţă şi să tânguiesc
Fiicele-mi **Ridiche**, *care le iubesc,*
Cum şi al meu unul ginere **Ardei**
Praf să se prefacă-n fiece bordei;
Să ajung eu însămi unchiului meu **Nap**

Şi mătuşi-mi ***Sfeclă*** *groapa să le sap,*
Nici să am în lume parte-n ochii mei
De nepoţii ***Morcovi*** *şi de* ***Pătrunjei,***
Să se rătăcească-n lunci şi prin câmpii
Verele-mi drăguţe ***Broajbe*** *şi* ***Gulii,***
Şi să n-am iar parte de ***Cartoful*** *văr*
De nu spui de faţă dreptul adevăr.
Şi bubosul ***Strugur,*** *de n-o fi minţit,*
Moartea mea să fie de tăios cuţit,
Cum şi să mă facă-n mici bucăţi pe loc
Şi să mă prăjească în tigăi pe foc.
Rog dar ca să fie ***Strugurul*** *adus,*
Ce-a bârfit de mine, şi minciuni a spus,
Voi prin judecată ca ori eu ori el,
Să ni se aleagă dreptul la un fel:
Voi aci acuma la-ntrebări să stea
Şi minciuna spusă-n faţă să se dea!
Auzind Crăiasa aste jurăminte
Porunci ***Salatei,*** *ce îi sta-nainte,*
Zic către ***Marulă*** *şi către* ***Lăptucă***
Că aci de faţă legile s-aducă,
Şi sobor s-adune-ndată prin chemare,
Frunte stând ***Dovleacul*** *cel cu capul mare*
Pepenile *verde lângă el să şază*
Şi slujbaşi să aibă împrejur spre pază
Pe ***Patlagele-n*** *roşu îmbrăcate*
Şi pe cele-n vânăt, ce sunt veninate,
Bamiile *încă,* ***Loboda*** *şi* ***Ştirul***
Să se afle faţă, să-mplinească şirul.
Deci acestea toate, cum se adunară,
Pe mostosul ***Strugur*** *îl înfăţişară,*
Cumpăna, balanţa, aducând porniră
Şi pe cele spuse drept le cumpăniră,
Astfel dar pe Strugur l-au găsit cu vină,
Şi că însuşi numai este de pricină:
Iar vinosul strugur începu să plângă,
Şi ceru din partea-i mărturii să strângă,
Dar şi fură-n spate-i trei ce îl iubiră
Şi să-i părtineze singure veniră:
Pepenile galbăn, Piersica, Caisa,
Dar nu ascultară a acestor zisa,
Ci îl osândiră toţi ca dintr-o gură,

Cum şi hotărârea dintru-ntâi făcură,
***Pepenile**, care părtinire puse*
Se crăpă în două, c-auzit nu fuse,
***Piersica** asemeni şi **Caisa** iară*
De necaz şi ciudă-n loc se despicară;
*Iar **Urzica**, care sta aici sbârlită,*
Vrând să ias' afară, iute necăjită,
***Urzica** 'mprejuru-i pe câţi îi atinse*
Şi dintr-asta mare zarvă se aprinse.
Dar Crăiasa, foarte-n sine supărată,
Cu urgie mare se porni îndată
Pe sărmanul Strugur prea greu să-l blesteme
Şi asupra toate relele să cheme,
Zicând: Tu 'n a ta viaţă, ca un blestemat,
Tot de lemne-n lume să fii spânzurat,
Soare să te arză, să te bată vânt,
Şi să nu-ţi ajungă trupul de pământ,
Ochii ciori să-ţi scoaţă şi-alte paseri mici,
Şi de bruma toamnei în bucăţi să pici.
Şi apoi în urmă prin cuţit tăios
Trupul tău să fie dat d' acolo jos,
Şi să n-ai pe nimeni a se umili
Ca să-ţi tragă clopot sau a te jeli,
Ci cu râs, cu cântec a te arunca,
Cum şi supt picioare-n danţ a te călca.
După ce dar astfel, cum zisei, te calci,
Şi în mici fărâme dacă te prefaci
Sângele să-ţi stoarcă, trupu-ţi tescuind,
Şi să-l bea voinicii vesel chiuind:
Cu strigări şi jocuri a se bucura,
Cu oalele bându-l, bunuri a-şi ura,
Grijile să-şi uite în acel minut
Să se socotească cei mai cu avut:
Unii iarăşi limba a-şi împletici,
Iar neîndrăzneţii a se-nvoinici,
Alţii iar, tăcuţii, când îl vor gusta,
Filosofi la vorbe a se arăta,
Alţii, când dintr-însul vor ceva sorbi,
La arţag să prinză-n certuri a vorbi;
Alţii iar să meargă pe două cărări
Câinilor pe drumuri dând întărâtări,
Cum şi ca nebunii vântul ocărând,

Să se tăvălească în noroi căzând;
Alţii iar, cei lacomi, ori pe unde mân
Îndărăt să-l toarne şi să-l verse-n sân;
Alţi cu neruşine a se dezbrăca,
Şi golaşi piperul-ntr-alţii a juca;
Alţii iarăşi bându-l dintr-al lui plecat
Să se bolnăvească şi să zacă-n pat.
Însă toţi aceştia, când se vor trezi,
Stând să se căiască în ceealaltă zi,
Să se ruşineze chiar de fapta lor,
Ne-ndrăznind să-şi scoată faţa la sobor!

Astfel dar blestemul fuse-n acel ceas,
Care până astăzi îl vedem rămas.[7]

A doua variantă a legendei mai sus reprodusă, culeasă în comuna Sasca, comitatul Caraş şi com. Opatiţa, comit. Timiş, sună astfel:

Când împărăţea primăriţa **Gutâia**, *atunci toate trebile se îndreptau spre bine şi se aşezau judecăţile cele drepte şi nemişcătoare.*

Dar şi erau pe lângă împăratul judecători de omenie şi drepţi. **Mărul** *era logofăt mare de divan,* **Peara** *era chesar mare, Carazma*[8] *era stolnic mare,* **Persica** *era postelnic mare,* **Pruna** *era vistier mare,* **Cireaşa** *era camerar mare,* **Vişina** *era aga mare şi* **Coarna** *era hatman mare.*

Apoi **Nuca** *şi* **Aluna** *erau sfetnicii dinlăuntru ai împăratului,* **Scoruşa** *şi* **Zinfa** *sfetnici de divan, iar* **Smeurile**, **Murele** *şi* **Fragele** *erau scriitori mici la divan, şi mergea lucrul aşa după cum trebuia să fie şi-l dorea lumea. Cele mai multe nebunii le făcea* **Strugurul**. *Acuşi se plângeau mulţi asupra lui, acuşi el asupra multora, încât împăratul* **Gutâia** *şi divanul nu mai aveau linişte.*

Strugurul merse odată la împăratul Gutâia, stătu cu umilinţă înaintea lui şi-i zise:

- Preamărite împărate! să fie de ştire împărăţiei tale că **Piperiul** *şi cumătrul său* **Cotasul**, *comesii cei mari, cu* **Chimetul** *şi* **Cimbrul**, *cu* **Nucşoara** *dulcişoară din India, şi vorbitoarea* **Scorţişoară**, **Cuişoarele** *şi gălbiniciosul* **Şofran**, *şi ceialalţi,* **Calendrul**, **Molitrul**, **Bivanul** *(Cinvanul) şi* **Anasonul**, *aceştia toţi, prea mărite împărate, au înecat pe ghimposul şi sgrabalariul meu frate* **Agriş**, *şi pe nepoţii mei* **Strugurei**, *şi numai cu mare luptă şi năcaz i-am scăpat. Dar, premărite împărate, ce ar fi dacă ar pieri cei mai săraci din lume, însă tot acei pomeniţi nu cinstesc nici poruncile împărăţiei tale, ci se sfătuiesc cu vicleşuguri asupra persoanei împărăţiei tale!*

Împăratul, când auzi aceste cuvinte grele, s-a umplut de spaimă şi de mânie, şi întrebă pe **Strugure:**

- Dar ai tu mărturii şi poţi să stai în faţă cu pârâţii?

- Am mărturii! răspunse **Strugurul**, *am mărturii pe* **Maslina**, *doamna cea mai mare a călugăriţelor şi pe maica* **Stafida**, *pe cinstitele* **Mazerea** *şi* **Lintea**, *stariţele călugăriţelor şi pe* **Bobul**, *gonitorul de duhuri necurate, şi pe* **Pasulea** *cea fără de pace!*

---

[7] Anton Pann: **Culegere de proverburi** sau **Povestea vorbii**, partea I, Bucureşti, 1852, p. 119-127.

[8] **Carazmă** = zarzorea.

Atunci împăratul **Gutâia** *zise către agă şi hatman:*

- Vouă vă zic catanele mele! Cum puteţi mai în grabă să-mi aduceţi înaintea divanului pe **Piper** *şi pe toţi câţi sunt pârâţi cu el!*

Şi plecară cătanele, îi prinseră pe toţi şi-i băgară la **aristă.**

Mărariul, *fratele Piperului, având milă de atâţi închişi, se duse la jupâneasa* **Ceapă,** *îi spuse toate şi se plânse, rugând-o ca să ajute celor închişi şi să nu lase atâta lume năcăjită pentru minciunile* **Strugurului.** *Jupâneasa* **Ceapă** *atunci se îmbrăcă în nouă rânduri de haine albe şi cu trei rânduri de haine roşii, şi se duse la divan, înaintea împăratului* **Gutâia,** *cu ochi lăcrămători, cu inimă înveninată, şi de jale cu cosiţa târâind-o pe pământ, începu a se jura:*

- Preamărite împărate! să n-am parte de fratele meu **Usturoi** *(Ai), de surorile mele* **Rotca** *şi* **Piparca,** *de nepoţii mei* **Chisierei,** *de nepoatele mele* **Agimi,** *de socrul meu,* **Praz** *şi de cuscrul meu* **Hirean,** *dacă e adevărat câte le-a vorbit Strugurul înaintea împărăţiei tale şi a divanului! Minciuni a spus Strugurul, iară eu am mărturii pentru cei închişi şi nevinovaţi, am mărturii neamuri de ale mele şi pe vecini buni de-ai mei. Mă rog să chemi şi să asculţi pe verişorii mei* **Napi** *şi* **Cartofi,** **Morcovi** *şi* **Pătringei** *şi* **Ţeleri,** *pe verişoara mea* **Rădica** *şi pe vecinele mele* **Brosba** *şi* **Sfecla** *şi pe cumătra mare, folticoasa şi grumăzita* **Curcubeta!**

Împăratul trămise atunci de nou pe hatman şi pe agă ca să aducă toate mărturiile. Strugurul, când auzi că mai vin mărturii asupra lui, sta supărat şi cu ochii ieşiţi de mânie şi grăi:

- Preamărite împărate! să trăieşti cu sănătate! încă nu m-am plâns pentru toate, şi nu ţi-am spus toate! **Zarzara** *de la Persida, şi* **Zaharul** *de la Perinda,* **Laptele** *şi* **Mierea** *de stupi încă îmblă după mine să mă prăpădească, dar pentru mine, om sărac, nu e atâta pagubă, însă ei ţin brice ascuţite ca să le bage în grumazii împărăţiei tale. Să întrebi şi pe cinstita* **Salată,** *văzuta* **Lăptucă,** *îndestulata* **Varză,** *şi învălitul* **Chel,** *şi să ţini judecată dreaptă!*

Împăratul **Gutâia,** *cât se spărie, cât se mânie, dar trămise şi după aceştia şi dădu ştire în ţară, ca toţi câţi ştiu ceva despre jalbe, pot să vină şi să facă mărturisire.*

Atunci veniră şi ispravnicii împărăţiei: **Castanele,** **Migdalele,** **Smochinele,** **Roşcoavele,** **Ciupercile** *şi* **Bureţii,** *şi înţeleptul* **Burete-cel-păstrăv,** **Manatârcile** *(natârcile),* **Patlagenele** *şi* **Coconardul,** **Lubeniţele** *cele mai de cinste, şi* **Pepenii** *cei mai de frunte, şi* **Crastaveţii** *cei aleşi, cu* **Scainul,** **Angicariul,** **Goglinul** *şi* **Molitrul,** *şi împăratul îi asculta pe toţi şi pe toate, şi apoi zise către cei ce şedeau la divan:*

- Dreptilor stăpânitori şi judecători! deschideţi-vă cărţile şi vă cetiţi legile, ca să judecaţi cu mare dreptate!

Şi toţi deschiseră cărţile, şi aflară legile, şi apoi judecară că **Strugurul** *e de vină, căci el face mai mare şfară în ţară şi minciuni în lume.* **Strugurul,** *când auzi că se află de vină, a strigat că el nu e de vină, pentru că el cu toată lumea e blând şi dulce la cuvinte.*

Atunci zeiescul **Pepene,** *de mânie mare a îngălbinit de tot şi a bufnit, încât i-au curs maţele înaintea soborului, şi abia a mai grăit:*

- Preamărite împărate! vezi că eu nu mai pot suferi minciunile **Strugurului,** *ci trebuie să pier, pentru că zice că nu e de vină!*

Împăratul **Gutâia,** *dacă mai văzu şi auzi şi aceste, se scârbi şi spuse pedeapsa:*

- Du-te de la mine, tu ***Strugure****, şi eu te blastăm ca să te târâi pe faţa pământului şi vântul să-ţi bată pulberul în ochi, să te anini de lemn strâmb şi nodoros şi să fii legat cu faţa către soare ca să-ţi ardă ochii, cu cuţit cârn şi ascuţit să fii tăiat de voinici tineri, făr' de milă să fii călcat şi în teascuri să fii turtit, până-ţi curg şi ţie maţele şi-ţi curge sângele. Blăstăm şi pe aceea, cari vor bea din sângele tău feţele să li se rumenească, ochii să li se roşească, mintea să li se smintească, limba să le amorţească, de păreţi să se lovească, prin tină să se tăvălească!*

Atunci toţi judecătorii şi martorii şi pârâţii strigară:

- Adevărat ai grăit, preamărite împărate! Judecata e dreaptă, pedeapsa e amăsurată, fie după cum ai zis. Amin.[9]

A treia şi ultima variantă a legendei despre condamnarea **Strugurului**, din **Transilvania**, com. Covasinţi, sună aşa:

Strugurele *şi* ***Ceapa*** *se certau odată între sine pentru înăintare, cinste şi vază; nu ştiau care dintre ei face mai mare bunătate omului şi care aduce foloase mai mari.*

Strugurele *zicea că el,* ***Ceapa*** *iarăşi zicea că ea, şi aşa nu se puteau înţelege.*

- Ce? – zice Strugurile fălos – când omul se află în năcaz şi amăreală, la cine se întoarce, cine îl mângăie şi-i face voia bună, cine-i înveseleşte inima şi-l face de-şi uită toate năcazurile?... Şi pentru acestea toate, oare să nu fiu eu vrednic de a mă bucura de cea mai mare cinste înaintea omului?

- Laudă-te gură, că ia pumnul! – răspunde de lată parte ***Ceapa****. Tu te lauzi singur, sărmane de tine, căci nu ai pe nimenea, n-ai nici o rudenie, n-ai nici macar un prietin, care să zică o vorbă bună despre tine. Trebuie tu singur să te lauzi, căci nimenea altul nu te laudă. Lumea te ştie cine eşti, te ştiu oamenii ce plăteşti; toţi zic despre tine că eşti un amăgitor, înşălător şi făcător de rele; toţi ştiu că tu eşti un agonisitor de certe între oameni, ba câteodată aduci chiar moarte. Nu, eu nu-ţi dau dreptul de-a te lăuda faţă cu mine. Eu sunt mai aleasă, am familia mea, am neamuri multe. Eu, cu neamurile mele, sunt în mai mare vază şi onoare înaintea lumii; eu cu neamurile mele dau omului hrana de toate zilele; prânzurile şi mâncările cele mai gustoase, începând din palatele regilor şi până în colibele ţăranilor, cu mine şi cu neamurile mele se gătesc. De aceea pe mine mă iubesc toţi, pe mine mă cinstesc, şi toate laudele tale nu plătesc nimică faţă cu mine!*

Strugurele *şi-a însemnat bine aceste cuvinte ale* ***Cepei*** *şi, simţindu-se vătămat în onoarea şi ambiţiunea lui, s-a hotărât să înainteze în contra Cepei o jalbă la divanul regesc şi la regele lor, adică la* ***Gutâi****.* ***Ceapa****, înţelegând de jalba Strugurelui, a cugetat că înainte de a fi chemată la divan, va fi bine să meargă în persoană la rege şi să-i arate cum stă lucrul, căci Strugurele face numai din pizmă ceea ce face, şi nu are dreptate. Cum a gândit, aşa a şi făcut. S-a îmbrăcat Ceapa frumos, ca şi o crăiasă, şi-a luat douăsprezece haine pompoase şi strălucitoare, haina de deasupra era ţesută tot din fire de aur şi cu brâu de aur. Astfel gătită, ea a mers la Rege.*

Când a intrat, i-a făcut o închinăciune, încât barba îi ajungea până în pământ; apoi cu cea mai mare smerenie a început a se dezvinovăţi pe sine în chipul următor:

- Înălţate Rege! Din jalbele Strugurelui către maiestatea ta nemic nu este adevărat, el îmblă numai cu minciuna şi bârfeşte împotriva mea, numai din pizmă şi răutate, căci îmi este cel mai

[9] Publ. de dr. At. M. Marienescu, în foişoara ***Luminătoriului***, organ pentru politică şi literatură, an. I, nr. 4, Timişoara, 1880.

neîmpăcat duşman şi mereu pândeşte după viaţa mea, ca să mă stingă de pe faţa pământului. Rog pe Maiestatea ta să fie milostiv faţă de mine şi, când vom fi chemaţi la divan, să mi se îngăduie a aduce drept marturi şi pe soţul meu **Cartof**, *pe socrul meu* **Hirean**, *pe buna mea soacră* **Ridiche**, *pe fiul meu* **Ai**, *pe mătuşa mea* **Călăraba**, *pe fratele meu* **Petrângel** *şi pe nepotul meu* **Morcov**; *pe nepoatele mele* **Paradaise**, *pe cumătrul meu* **Chel** *şi pe cumătra mea* **Ludae**; *pe vărul meu* **Nap** *şi pe verişoara mea* **Gurgună**; *pe cumnatul meu cel cinstit* **Crastavete** *şi pe cumnata mea cea lăudată, pe prea ascuţita* **Piparcă**; *pe cuscrul meu cel onorat* **Curechi** *şi pe cuscra mea* **Fasole**; *pe plăcutul* **Spânat** *şi pe iubita mea prietină* **Salată**; *pe înaltul de bun neam* **Mac** *şi pe lăudatul* **Borş**; *pe amica mea* **Sfeclă** *şi pe bunul sporitor* **Mărar**; *pe căpitanul* **Cucuruz** *şi pe frumoasa înaltă* **Tătarcă**; *apoi pe sântul călugăr* **Busuioc**, *pe înmulţitul* **Calapăr**, *pe luminatul* **Trandafir**, *pe vestitul* **Tulipan** *cu fratele său* **Lilion** *şi cu frumoasa* **Georgină**, *pe doctorul* **Soc**, *şi mai am, mă rog la Maiestatea ta, alte multe mărturii bune şi credincioase, dintre care va şti să spună adevărul mai ales* **Floarea-soarelui**, *care caută tot în ochii Strugurelui şi ştie toate vicleniile şi fărădelegile lui. Drept ce, mă rog la Maiestatea ta, înălţate rege al nostru, cât mai în grabă să te milostiveşti a ne chema la judecată, şi care dintre noi se va afla vinovat, acela să-şi primească pedeapsa cuvenită.*

După ce a isprăvit **Ceapa**, *Regele i-a făgăduit că îndată ce se va deschide divanul, va fi chemat la judecată atât Strugurele, cât şi ea, împreună cu toţi martorii.*

Ceapa i-a mulţămit şi, închinându-i-se, a ieşit.

Nu a trecut mult şi s-a deschis divanul. S-au adunat toţi judecătorii, în frunte cu maiestatea sa regele **Gutui**; *au venit apoi* **Strugurele** *şi* **Ceapa**, *cu toate mărturiile ei.*

După ascultarea martorilor, s-a adus judecata că Strugurele este un înşelător şi mincinos şi că jalba rădicată de el în contra Cepei este nedreaptă.

Toţi erau mânioşi foc asupra Strugurelui. Mai marele peste criminali, măria sa domnul **Pepene**, *de mânie se făcu galbăn ca ceara şi de toate laturile plesni, iar măria sa doamna* **Lebeniţă** *înverzi toată şi sămânţa din ea se înegri de mânie. Pe Strugure îl scoase afară cu ruşine, şi-i scriseră apoi judecata, care sună aşa:*

Noi, pomul **Gutui**, *din îndurarea lui Dumnezeu, regele pomilor, al florilor şi al tuturor plantelor de pe faţa pământului, am ţinut divan şi am luat în judecată jalba Strugurelui în contra Cepei. Fiind ascultaţi atât Strugurele, cât şi Ceapa, împreună cu toţi martorii ei, am aflat Ceapa nevinovată, iar pe Strugure l-am găsit vinovat şi l-am judecat la următoarea pedeapsă:*

Că adică el să fie de cuţit cârn tăiat, trupul lui să fie de voinici tineri călcat, sângele lui prin sac strecurat şi în vas băgat; din sac trupul afară luat şi-a doua oară în teasc băgat, acolo apăsat, de-acolo apoi luat şi în cadă băgat, acolo iarăşi de voinici cu picioarele bine călcat, apoi cada pe deasupra cu ţerină astupată şi ţerina iară bine călcată; apoi sângele lui bine strecurat, în vas nou cu cercuri de fier bine să fie legat şi apoi acolo să fie băgat. După ce va fi acolo bine aşezat, vrana vasului bine astupată şi acolo să se odihnească. Şi care om pământean va îndrăzni să bea din acest sânge al Strugurelui:

Capul să-i ameţească,
Picioarele să-i slăbească,
Calea să o rătăcească,
În noroi să se tăvălească!

Această judecată s-a întărit de rege şi de toţi judecătorii divanului şi aşa a rămas până în ziua de azi. Ceapa a rămas învingătoare şi de toţi lăudată, căci fără de ea şi fără de neamul ei nici o mâncare, nici o zamă nu se poate face.[10]

Viţa-de-vie este o tufă acăţărătoare, la care deosăbim trei părţi de căpitenie şi anume: **rădăcina, trunchiul** şi **coroana.**

Rădăcina se rămureşte de regulă la o mică adâncime şi este înzăstrată cu numeroase rădăcini aţoase, cari sunt menite să absoarbă materiile nutritoare din sânul pământului.

Sub **trunchi** sau **cotor** se-nţelege partea dintre rădăcină şi crengi.

Odraslele cele slăbuţe, ce se ivesc din trunchi, sunt de regulă sterpe.

Prin **ciontarea** sau **ciuntirea** de repeţite ori a trunchiului cu mlădiţe cu tot se formează în apropierea rădăcinii un fel de căpăţână, numită **butuc** dem. **butucel, bucium** dem. **buciumaş** şi **corcan,** care împrumută numirea şi întregii tufe şi care serveşte drept magazie pe sama materiilor nutritoare. **Trunchiul** se rămureşte mai întâi în **crace** sau **craci**[11] şi crengi, cari sunt destinate a mijloci urcarea sucului nutritor, adică a **mâzgăi** înspre părţile mai tinere.

Vrednici de însemnat sunt **ramii** sau **ramurile** de doi ani, cari se numesc **coarde, surcei** şi, mai ales când sunt uscaţi, **curpeni.**

Din **coarde** se ivesc şi cresc adevăratele mlădiţe sau odrasle, numite **lăstare,** cari produc **cârceii, floarea** şi mai pe urmă **poama.**

Sub numirea de **cârcei** sing. **cârcel** se-nţeleg prelungirile aţoase, cari au menirea să servească drept proptele sau mai bine zis prin mijlocirea cărora **viţa-de-vie** se acaţără de **pocii** sau **haragi.** Lemnul viţei este îmbrăcat în **coajă,** care de la un timp îmbătrâneşte şi se despoaie în fâşii.

Mugurii, numiţi şi **ochiuri, boboci** şi **căpşuni,** sunt de două feluri: **lemnoşi** şi **roditori.**

Cei roditori produc flori şi fructe, adică **poamă,** iar cei neroditori numai lemn şi frunză.

Florile sunt împreunate în **ciorchini** sing. **ciorchin** sau **ciorchine** sing. **ciorchină.**

Din **flori** se dezvoltă fructele, adică **poama de vie** sau **strugurii,** cari produc mai multe pomiţe, numite **bobiţe, boabe** sau **coane,** cari sunt mult-puţin mari şi rotunde sau ovale şi cari cuprind în sine **must** şi câte 2-4 seminţe, numite **sâmburi.**

O însuşire proprie a **viţei-de-vie** este că ea se dezvoltă din mlădiţele coardelor, şi numai rareori din cele ale crengilor de doi sau de mai mulţi ani.

Crengile şi mlădiţele, cârceii, florile şi frunzele alcătuiesc **coroana.**[12]

Precum **viţa-de-vie** este de mai multe soiuri: **timpurie** şi **târzie,** tot aşa şi fructul ei, numit în vechime pretutindene **auă**[13], iară în timpul de faţă în Bucovina şi Moldova: **poamă, poamă-de-vie** şi **strugur** pl. **struguri** dem **struguraş** pl. **struguraşi** şi **strugurel** pl. **strugurei;** în Ţara-românească, Transilvania şi Banat: **strugur** şi **strugure**[14], iară în Macedonia: **auă**[15], e asemenea de

---

[10] Petru P.: ***Strugurele şi ceapa,*** în *Gazeta Transilvaniei,* an. LVII, Braşov, 1894, nr. 5.

[11] Sing. **crac,** fem. **cracă,** de unde **crăcană** şi adj. **crăcănat,-ă.**

[12] Adaos la ***Foaia poporului,*** an. I, Sibiu, 1893, nr. 32, p. 343; şi com. de dl Tud. Pamfile.

[13] Hasdeu: **Etym. Magn,** t. II, p. 2103 şi 2104.

[14] Cf. şi Panţu: **Vocab.,** p. 51; ***Şezătoarea,*** an. I, Budapesta, 1875, p. 88.

[15] Hasdeu: **Etym. Magn.,** t. II, p. 2103.

mai multe feliuri. Iar feliurimea poamei sau a strugurilor atârnă parte de la mărimea şi coloarea şi parte de la forma şi gustul bobiţelor sale.

În şirele ce urmează, reproducem toate numirile de struguri câte le-am aflat până acuma, după coloarea ce-o au.

La **poama** sau **strugurii albi** se numără:

Alba[16], **albul.**

Albişoara[17], **albiorul, albişorul.**

Aua, un fel de strugur alb şi mărunţel, care se apropie de varietatea numită **berbecel** şi pe alocurea se şi identifică cu ea. Numirea aceasta e uzitată numai în **Ţara-românească** şi anume pe lângă Olt.[18]

Aurelul, un strugure alb şi cu boabele mărunte. Vinul scos din acest strugure ia numele de **vin aurel.**[19]

Auria, auria-Mohamet.

Băbasca, numită şi **băşicata** sau **beşicata** şi **boiereasca** sau **boierescul,** e un strugure mare în bobiţe şi des, care se coace de timpuriu.

Băldoaia, băldovoaia.

Bălaia.

Băşicata = **băbeasca** sau **boiereasca.**

Berbecelul, un fel de strugure ca şi **aua,** cu boabele mărunte şi dese.

Beşicata = **băbasca** sau **boiereasca.**

Boiereasca = **băbasca** sau **beşicata.**

Brobonata, strugure cu boabe mari.

Brumăria.

Busuioaca sau **busuiocul,** numită astfel fiindcă miroasă a **busuioc.**

Busuiocul = **busuioaca.**

Căldăruşa.

Câneasca.

Cârloganca, strugure cu bobiţe mari şi mici.

Chihoara.

Ciauşul-mare.

Civineaga, strugure cu boabe mari.

---

[16] E de notat că mai toate numirile de struguri ce urmează sunt substantive formate din adjective, cărora le-a premers dintru început subst. **auă,** iară mai pe urmă subst. **poamă.**

[17] Panţu: **Vocab.,** p. 51.

[18] Hasdeu: **Etym. Magn.,** t. II, p. 2104: *Aua, sau cum îi mai zice şi* ***berbecel,*** *este un strugure cu boabele mărunte şi dese, deosebit de* ***coarnă,*** *de* ***tămâioasă,*** *de* ***corbu,*** *de* ***crăcănată,*** *de* ***roşioară*** *(C. Popescu, Teleorman, c. Cioara). Strugurele numit auă se asamănă cu cel alb, cu deosebire că boabele sunt mai mici şi mult mai des aşăzate pe* ***ciorchin*** *(I. Comănescu, Teleorman, c. Voivoda).*

[19] Hasdeu: **Etym. Magn.,** t. II, p. 2133: dat. rom. din Ţara-românească, jud. Dolj, com. Risipiţi; - ***Aurei*** *se zice la strugurii cei albi galbeni cu boabele puţin eliptice* (P. Ciocâltău, jud. Dolj, com. Galiciuica). ; ***Aurei*** *sunt strugurii cei albi cu boabe mărunţele.* (N. Michaescu, jud. Dolj, com. Dobridor).

Coarna sau **corniţa**, strugure cu bobiţe lungăreţe în forma **coarnelor**, fructele **cornului**, lat. Cornus mas. Aceasta e bună numai de păstrat.

Corniţa.

Crâmpoşia.

Cruciuliţa, strugure cu boabe mici.

Feteasca.

Frâncuşa sau **frânchişa**, cu bobiţe rotunde şi dese.

Frânghia, cu boabe cărnoase şi rătunde.

Gordana, gordanul, gordenul, gordina, gordinul, strugure cu boabe dese şi mici.

Gordanul = gordenul = gordinul.

Gordenul, strugure, ale cărui bobiţe se coc de timpuriu.

Gordina, strugure cu boabe mari şi tari.

Gordinul.

Gorgana sau **gorganul**, strugure cu boabe mari cam gălbâi.

Gorganul = gorgana.

Grasa sau **grasul**, strugure cu boabe mari, cari se coc de timpuriu.

Grasul = grasa.

Joiana.

Jordana.

Lăsculeasa.

Leşescul.

Liampura.

Măruntul sau **mărunţelul.**

Mierleasca.

Mischetul.

Mischetul-bătut.

Mişchetul, strugure cu boabe mari.

Mustăcica.

Mustoasa sau **mustosul**, strugure cu bobiţe mici, cari au pieliţă foarte subţire.

Mustosul = mostoasa.

Muşcata.

Odobeasca.

Oiţa.

Ologul.

Om-rău.

Oviţul.

Plăvaia, cu boabe mari, coaptă e gălbâie şi e cea mai bună la gust.

Pleopa.

Pârciul.

Pârnaia.

Rara sau **răricica.**

Sasca.
Săina sau **seina.**
Sghihoara.
Slaba, strugure cu boabe mari şi rari.
Slăviţa.
Smigura.
Romoştina sau **romoştinul,** strugure cu boabe mari.
Tămâiţa, tămâioasa sau **tămâiosul,** numită astfel fiindcă miroasă a tămâiţă sau tămâioară.
Teiosul.
Timpuria = timpuriul.
Turceasca sau **turcescul,** se asamănă cu **galbăna,** dară e mai mare şi-i feliul care se coace mai întâi.
Ţâţa, ţâţa-oii, ţâţa-caprii sau **ţâţa-vacii.**
Ţârţâra, strugure cu boabe mari şi mici.
Ţârţăratica, poamă mânânţică, chiar şi coaptă e acrie.
Vânosul.
Voiculeasa.
La **poama** sau **strugurii galbeni** se numără:
Galbăna sau **galbănul,** cu bobiţe mici, rotunde şi de coloare galbănă.
Gorganul.
Ghihara sau **ghihoara** sau **chihoara.**
Poama-mare, care are două rânduri de bobiţe şi care e bună de păstrat.
La **poama** sau **strugurii negrii** se numără:
Ceauşul.
Cioineaga sau **cioineagul** sau **cioineacul,** cu boabe mari şi tari.
Coarba.
Coarna, strugure cu boabe mari şi lungăreţe.
Corniţa.
Corbanca, boabe mari şi tari, gust ca la cireşe.
Corbu, boabe rotunde şi negre de tot.
Crăcana sau **crăcănata,** boabe mari, cari se coc curând.
Făina, strugure cu boabe mari.
Gâmza.
Gânza.
Gordinul.
Negrul.
Negrul-apătos.
Negrul-vârtos.
Pădureţul.
Păsereasca sau **păserescul,** mărunţică şi bună de păstrat.
Pietroasa = vârtoasa.

Porumbia.
Tivda, nu prea are gust bun.
Tivga, boabe mari şi tari.
Tigvoana.
Tigvoasa.
Ţârţârateca, strugure cu boabe rari, cari se coc curând.
Vârtoasa = pietroasa.
Vânăta sau **vânătul.**
Ţâţa-caprei, strugure ale cărui bobiţe sunt lungăreţe.
La **poama** sau **strugurii roşietici** se numără:
Braga sau **braghina.**
Braghina, care are boabe mari de coloare vişinie.
Coada-vulpii.
Prohira.
Razachia sau **rozachia**, care are boabe lungi şi mari.
Roşia-slabă.
Roşioara sau **razachia** sau **rozachia.**
Roşul sau **roşioara.**
Ruginelul.
Ţâţa-iepurelui.
Vulpea, strugure care are boabe mijlocii de coloare roşietică şi care e foarte dulce şi bun de păstrat.

În fine, la **poama** sau **strugurii verzi** se numără:
Ţâţa-caprei, care e cam lungăreaţă şi verzuie.
Verdele, care e de culoare verde, se coace târziu şi e bun de păstrat.[20]
Verdunca.

Fiecare **strugur** dintre cei ce s-au înşirat până aice, ale cărui **boabe** sau **bobiţe** nu s-au copt de-ajuns, ci sunt încă tari şi acre, s-a numit în vechime **acriş** şi **agreş**, iară în timpul de faţă se numeşte în cele mai multe părţi **aguridă.**[21]

Cel ce voieşte să aibă **viţa-de-vie** şi are pentru dânsa şi un loc potrivit, căci ea nu creşte orişiunde, acela înfinge în pământ atâtea **viţe**, tăiate din alte **vii**, câţi **butuci** doreşte să aibă, ori dacă are deja vie şi aceea, fiind rară, vrea s-o mai îndesească şi mărească, atunci îndoieşte şi îngroapă o viţă lungă în pământ, unde o lasă până ce prinde rădăcini.

După ce-a prins rădăcini, o taie de la buciumul mamă şi-o îngroapă în alt loc, unde o lasă apoi să crească până ce se face butuc dintr-însa.

---

[20] ***Lumina pentru toţi***, an. X, p. 269; Panţu: **Vocab.**, p. 51; Frâncu şi Candrea: **Românii din Munţii apuseni (Moţii)**, *p. 13: La românii de la poalele munţilor apuseni, cultura viilor se face pe o scară întinsă. Între viţe, cea mai răspândită e jordana, liampura şi grasa.*; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 2104; şi com. de dl Tudor Pamfile; G. Baronzi: **Limba română**, p. 94; Gl. M. Jipescu: **Opincarul**, p. 53-54.

[21] Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 212 şi 537.

În cele mai multe părţi din **România** însă există credinţa că cel ce sădeşte **viţă-de-vie** s-o sădească din furat, căci aceea va fi mai roditoare şi mai cu câştig.[22]

Românii din **Bucovina** nu consideră ca furt când cineva mănâncă struguri din **via** altora, ci numai atunci când iau din **vie** şi duc acasă, atunci este un păcat.[23]

După ce-a crescut acuma **viţa-de-vie** mare şi e în stare să producă poamă, trebuie toamna, ca să nu degere peste iarnă, să se **îngroape**, iar primăvara să se **dezgroape**.

Sosind deci primăvara, fiecare **butuc de vie** mai întâi şi-ntâi se **dezgroapă**, apoi se **taie**, adică se curăţeşte de uscături şi i se mai răresc viţele, după aceea se **cotoreşte**, adică se sapă la rădăcină, şi în urmă se rădică pe **haragi** sau **pocii**.

Gaura cu care se scoate fiecare **viţă** din pământ se face cu **hârleţul** sau cu **chitonagul**, care e ascuţit la vârf ca să poată intra în pământ şi care are un ciot pe care se apasă cu piciorul.

Coarda de vie scoasă se leagă de haragi sau pocii cu **mlajă**.

Pe urmă **via** se sapă adânc cu sapa. Unii oameni o **încordează**, adică mai pun un rând de haragi ca să prindă şi viţele cari atârnă.

Vine apoi **prăşitul dintâi** şi, cui îi dă mâna şi are timp de ajuns, şi **prăşitul de al doilea**.

Când **via** e rară se samănă printr-însa **păpuşoi** sau **porumb**.

Toamna se **culege**, se **descurcă**, adică se scot haragii cari se fac **glugă**, şi apoi **se îngroapă**.[24]

Viţa-de-vie, după cum am spus din capul locului, fiind una dintre viţele cele mai frumoase şi mai nobile, a dat în decursul timpului naştere la mai multe proverbe, zicale şi asemănări, cari sunt uzitate atât în **Bucovina**, cât şi-n celelalte ţări locuite de români, precum:

Viţa-de-vie
Tot învie,
Iară viţa de boz
Tot răgoz.[25]

Viţa-de-vie
Tot învie,
Iar cea de rogoz
Cade gios.

Viţa-de-vie
Tot învie,
Iar cea de rogoz
Pică jos.

Viţa-de-vie
Tot învie,

[22] Ionean: **Superstiţii**, p. 76.
[23] Dim. Dan: ***Superstiţii***, publ. în ***Gazeta Bucovinei***, an. 1894.
[24] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de Tud. Pamfile.
[25] I. Creangă: **Poveşti**, p. 210.

Cea de rogoz
Cade jos,
Iar cea de urzică
Se usucă.

Viţa-de-vie
Tot învie,
Cea de bostan
Stă un an,
Cea de rogoz
Cade jos.[26]

Acest proverb se aplică celor ce prin faptele sau cuvintele lor arată că a rămas ceva din originea lor cea proastă, sau din relele obiceiuri cu cari au fost deprinşi, pe când cei ce se trag dintr-o viţă bună, dintr-un neam mai ales, mai nobil, chiar deşi au decăzut materialmente, totuşi prin purtarea şi apucăturile lor arată că se trag dintr-o viţă sau seminţie bună şi că pe încetul iarăşi pot să se rădice la treapta unde au fost dintru început sau unde au fost moşii şi strămoşii lor.

La buciumul viţei trei vlăstari cresc: unul al sănătăţii, altul al veseliei şi altul al turburării. Adică dacă bei ceva vin şi îţi prieşte, de bei mai mult te înveseleşte, de bei şi mai mult îţi pierzi minţile.

Mlădiţa viţei, de nu va fi în viţă, rod nicicum aduce. Adică cei ce nu ascultă de stăpân.

Viţa de la par nu se delungă. Adică femeia de bărbat, pe care se sprijină întotdeauna.

Ca viţa ce se uscă pe harac în sus. Cei ce se rădică cu ajutorul şi pe spinarea altora.

Lesne: pune viţă şi bè vin.

Pune viţă, bè veniţă. Se zice acelora cari cred că un lucru este uşor de făcut şi se miră văzându-se înşălaţi în aşteptările lor.

Viţa ce n-aduce rod se taie. Adică cei răi trebuie să se izgonească.

Viţa de la rădăcină se taie, când de tot se usucă. Adică cele rele din rădăcină trebuie să se dezrădăcineze.

Viţa uscată s-o tai, ca mai bun rod să-ţi dea Adică cele netrebnice să le depărtezi, ca mai bune să dobândeşti.

Viţa, când vrei s-o pliveşti, să n-o tai din rădăcină, ca să poată să-ţi mai dea rod, adică să nu iei de la supuşii tăi tot ce au, ca să-ţi poată ajuta şi altă dată.

O viţă în Gherghiţa
Şi alta în Ialomiţa. Se zice despre cele foarte rare şi depărtate una de alta.[27]

A fi în viile Domnului. Adică a fi beat.

Ca via ce o laşi, îndată se părăgineşte. Arată urmele neîngrijirii.

Via cere sapă, adâncă şi deasă, ca să ne dea nouă leac de viaţă. Zicală agricolă.

Se duce la vie cu struguri în poală. Adică a duce un lucru acolo unde nu-i de lipsă.

Cine sădeşte vie, din rodul ei mânâncă. Adică fiştecare din munca sa.

---

[26] Din colecţia mea inedită; cf. şi opul meu: **Nunta la români**, p. 33.
[27] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 306-308.

Tot în via Fotii bate piatra. Se zice când năcazurile cad tot pe un obraz.

Vinde via şi cumpără stafide. Se zice despre cei ce fac o negustorie proastă.

Via zice: vezi-mă ca să te văd şi eu pe tine. Ne învaţă ca înşine să îngrijim de ale noastre, ca să ne dea rod bun.

Via să n-o laşi să se părăginească, că pierzi şi pe ea şi vinul ei. Adică munca să n-o laşi din mână, că pierzi rodul ei.[28]

Precum **viţa-de-vie** sau **via** a dat naştere în decursul timpului la mai multe proverbe, zicale şi asemănări, tot aşa a făcut şi **agurida**.

Iată vreo câteva proverbe şi de la aceasta!

Au mâncat aguridă părinţii
Şi şi-au strepezit copiii dinţii.[29]

Părinţii mânâncă aguridă
Şi fiilor li se strepezesc dinţii.[30] Acest proverb, de origine ebraică, în **Biblia** lui Şerban Vodă, 1688, p. 545, sună astfel:

Părinţii au mâncat aguridă şi dinţii feciorilor s-au strepezit. Se aplică celor ce au avut sau au să tragă un păcat strămoşesc, sau fiilor cari au să sufere din cauza părinţilor.

S-a făcut agurida miere.

Agurida s-a făcut miere. Adică s-au împăcat cei învrăjbiţi. Mai ales când se curmă cearta dintre bărbat şi nevastă.

Cu încetul, încetul agurida se face miere.
Încet, încet se face agurida miere.
Şi cu aguride s' face ñiere.
Cu răbdare şi cu tăcere
Se face agurida miere. Ne învaţă să nu ne pripim, căci cu răbdarea mult dobândim.
Cu oţet şi cu fiere
Nu se face agurida miere. Cu răutatea şi cu batjocura nu se îmblânzesc oamenii.[31]

Pe lângă proverbele, zicalele şi asemănările cari s-au reprodus până aice, mai există la români încă şi vreo câteva cimilituri, atât despre **viţa-de-vie**, cât şi despre locul unde creşte aceasta. Cimiliturile privitoare la locul unde creşte viţa sună precum urmează:

Pe valea lui Terteleat
Legai verde de uscat.
A vorbit un împărat
C-un alt împărat
S-adune la pădure
Copaci uscaţi

---

[28] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 304-305.

[29] A. Pann: **Povestea vorbii**, partea II, Bucureşti, 1853, p. 80.

[30] I. Creangă: **Poveşti**, p. [...].

[31] A. Pann: **Povestea vorbii**, partea III, p. 15; Idem: **Archir**, p. 9; Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 95-96; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 537-538.

Cu frunza verde.[32]

Iar cimiliturile, cari însemnează **viţa** dimpreună cu toate celea ce cresc pe dânsa, câte le-am putut până acuma aduna, sunt următoarele:

Ciumel, ciumel! ce-i aceasta?

Am un moş bătrân, care nicicând nu merge la biserică şi mă munceşte până la una, fără a avea eu dobândă de la el; feciorul moşului e mai milos, că-mi dă hrană dulce, şi apoi şi la biserică merge o dată în an; nepotul moşului însă merge în toată duminica şi sărbătoarea la biserică şi totuşi e fără de omenie, pentru că dă cu mine şi cu toţi oamenii de garduri şi de pământ.

Moşul e ***butucul de vie****, feciorul e* ***strugurul****, iar nepotul e* ***vinul.***[33]

Am şepte fete şi fiecare fată are şepte fuste, şi fiecare fustă are şepte buzunare, şi-n fiecare buzunar are câte şepte bani şi jumătate.[34]

Nuieluşă de cătină
Arar voinic o răjghină.

Tata uscat
Şi mama verde.

Mama verde,
Tata uscat,
Pruncii dulci.

Tata-i gros,
Mama-i supţire,
Sora-i lată,
Fratele-i gros,
Şi-i îmbrăcat cu cojoc de lemn
Şi stă cu împăratul la masă.

Nenea lungu, mama lată,
Sora mea sgrimburată,
Frate-meu nebunul satului,
Cu cojoc de lemn îmbrăcat,
Şede cu împăratul la masă.

Tata lung şi mama lată,
Sora mea încârligată,
Frate meu nebun de sat,
Cu cămeşă îmbrăcat,

[32] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 394.
[33] ***Gazeta poporului***, an. III, Timişoara, 1887, nr. 17 şi 18.
[34] Din colecţia mea inedită; şi la Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 394.

Cămeşa-i de lemn aleasă,
Şede cu vodă la masă.

Mă dusei în deie
Să caut două resteie,
Nu găsii resteie,
Şi găsii un chenar cu oauă:
Luai nouă,
Lăsai două,
Că chenarul să mai oauă.
(Butucul de viţă când se taie.)[35]

Precum despre **viţă**, tot aşa şi despre **poamă** sau despre **strugurii** acesteia se află mai multe cimilituri, cari sunt uzitate în toate părţile locuite de români unde se cultivă **viţa-de-vie.**

Iată şi cimiliturile acestea:

Am un arap laiu ca cătranea
Ma-l bagi în gură-i dulce ca mierea.[36]

Negru spânzurat
În frunze îngropat.

La faţă chipos,
La trup bubos.

Gâci gâcitoarea mea:
Cin' mi-o gâci gâcitoarea
Să-mi mânânce atârnătoarea.[37]

Chipul meu e tot bubos,
Şi nu-s la nimeni scârbos,
Chiar de-mpăraţi sunt cinstit
Şi la masă-s primit.

Am o fată buboasă
Şede cu vodă la masă.

Am o fată buburoasă
Şede cu vodă la masă.

---

[35] Din colecţia mea; cf. şi Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 395 şi *Şezătoarea*, vol. VII, Fălticeni, p. 125.
[36] *Şezătoarea*, vol. IV, Fălticeni, p. 74.
[37] *Şezătoarea*, vol. VII, p. 123.

Am o fată flenduroasă,
Toţi boierii-o trag la masă.

Am un ţigan bubos
Şede cu vodă la masă.

Am un ţigan bubos,
Dar e foarte gustos.

Ţigan spânzurat la soare,
Gâciţi, ce să fie oare?

Ciumel, ciumel:
Găină borzoasă
La domni pe masă.

Roş îi, ou nu-i;
Zama lui pe copaci,
Veveriţă nu-i.

Mama verde,
Tata uscat,
Pruncii creţi la cap.

Soarele o coace,
Mana o rupe,
Piciorul o calcă,
Gura o bea.

Am o ciotuţă de tei
Şi-amiroas' a bumburei.

Valĕa, valĕa mi duţĕam,
Pitruniclĭi nĭ-acîţam
Pĕanili îlĭi mîcam,
Truplu tut îlĭ lu arucam.

Zilită laĕa, nvirinată
Di ună cutşubă acîţată.[38]

[38] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 358-360.

Viţa-de-vie, via, precum şi unele dintre varietăţile sale de struguri, cari s-au amintit în şirele de mai sus, figurează foarte adeseori şi-n poezia poporană.

Aşa o doină din **Transilvania**, ţinutul Săliştii, în care întâlnim **puiul de vie, buciumelul** şi **strugurelul**, sună precum urmează:

Fă-mă, Doamne, ce me-i face,
Fă-mă ***trestie*** *de baltă*
Să cresc supţire şi-naltă,
Să mă ieie boii-n coarne
Să m-arunce pe câmpie
Să răsar ***un pui de vie,***
Să mă fac ***un buciumel,***
Să mă coc în ***strugurel***
Să mă facă iegărel ...[39]

O altă doină, din **Banat**, com. Vărădia, în fruntea căreia figurează **viñia**, adică **via**, ca un semn de dragoste, sună astfel:

Frunză verde d'a de ***viñie,***
A venit badea la miñe;
Frunză verde d'a de ***prun,***
A zis badea să nu-l spun.
- Frunză verde d'a de păr,
Zis-a mândra c-am să pier.
N-am pierit când am fost mic,
Dar acum să pier voinic;
N-am pierit când am supt ţâţă,
Dar acum că am drăguţă![40]

Un cântec mai lung, din **Macedonia**, care ni-arată pe de-o parte cum din mormântul a doi fraţi gemeni, ce au fost omorâţi de nişte hoţi greci, a crescut o **viţă-de-vie** şi dintr-aceasta **auă lae**, adică **strugure negru**, iară pe de altă parte cum toate femeile măritate ce au gustat şi au băut din vinul cel negru şi amar ca pelinul, ce s-a stors din această **auă lae**, n-au avut nici un copil, sună aşa:

Calotihi vĕ, munţi măraţĭ,
Cŏ Harŭ şi moarte n-aşteptaţĭ!
Toată veara, şedŭ pi la voi
Picurarĭ cu turme di oĭ;
Iara toamna ş' toată iarna,
Bruma ş' neaŭa pi voĭ sta.

Anamesa di voĭ, munţĭ,
Se află doĭ laĭ mărminţĭ.
Aclò sûnt doĭ gioñĭ 'ngrupaţĭ
Geamiñĭ şi amindoĭ-lli fraţĭ;
Di furĭ-lli greçĭ sûnt vĕtĕmaţĭ,
Di plécĭcagiazĭ sûnt dispulliaţĭ.

[39] Com. de dl B. B. Iosof.
[40] En. Hodoş: **Poesii pop. din Banat**, p. 110.

Di doĭ mărminţĭ anamesa,
'Nă pirvhurie ma 'şĭ criscea,
Frûnzĕle verzĭ iea 'şĭ le avea,
Aua laie 'şĭ uă făçea;
Di aua vhin-lu çi s' făçea,
Amar ca piloñĭ-lu 'şĭ erà.
Câte mumâñĭ di vhin-l' açel
Gustară ş' biură di iel,
Inima lor 'lĕ s' aspărgea
Sarçine nĕsse nu 'nchisea
Fuméllie iélle nu făçea
Niçi cŏ naturĭ înfăşeà.
Macarĭ s'erà, macarĭ s'aflà,
S'avea biută ş'mama mea,
Mine s'erà s' nu me făçea!
Urîtă'mĭ s'are bana mea!
Tot pi tu xéne rĕspândit,
Di soçĭ-lli toţĭ cătivhursit!...
Avdîţĭ s' vĕ zîc, avdîţĭ s' vĕ spun:
Xéne-le cu Har-lu d'adun
Pi ună zivhă 'şĭ se vhixea;
Cŏ Har-lu iéste 'nă óră!
Xéne-le sûntu di-óră!...

Daco-româneşte:

Ferice de voi, bieţi munţi,
Că pe Charon şi moartea n-aşteptaţi!
Toată vara, şed pe la voi
Păstori cu turme de oi;
Iară toamna şi toată iarna,
Bruma şi ninsoarea pe voi stau.
În mijlocul vostru, munţilor,
Se află două sărmane morminte.
Acolo sunt doi juni îngropaţi,
Gemeni şi amândoi fraţi,
De furii greci fură ucişi,
De borfaşi fură despuiaţi.
Din mijlocul celor două morminte,
O boltă de viţă creştea,
Frunze verzi ea avea,
Strugure negru făcea;
Vinul ce se făcea din strugure,
Amar ca pelinul era.

Câte mume din vinul acela
Gustară şi băură din el,
Inima (pântecele) lor li se strica,
Sarcine ele nu pornea,
*(*adică: *rămâneau sterpe)*
Familie ele nu făceau,
Nici copii mici înfăşau.
Măcar să o fi aflat
*(*adică: *să fi găsit din vinul acela)*
S-o fi băut şi mama mea,
(Pe) mine să nu mă fi (mai) născut!
Mi s-a urât (cu) viaţa!
Tot prin străinătate rătăcit,
De toţi soţii (tovarăşii) vorbit de rău!
Auziţi să vă zic, auziţi să vă spui:
Străinătatea şi Charon (moartea) împreună
Pe aceeaşi balanţă se cântăreau;
Străinătatea mai grea venea;
*Că Charon (*adică: *moartea) este o dată,*
Străinătatea este mereu!
*(*adică: *ţine, durează mereu!...).*[41]

Un cântec satiric din **Bucovina**, în fruntea căruia figurează **poama coarnă**, sună astfel:

Frunză verde ***poamă coarnă,***
Dulce-i gura de cucoană.
Da-i mai dulce de ţărancă,
Că mânâncă alivancă.[42]

Un alt cântec, din **Ţara-românească**, în fruntea căruia figurează asemenea **poama coarnă**, sună aşa:

Frunzuliţă ***poamă-coarnă***
Cucoană Ioană!
De-aşi mai trăi pân' la toamnă
Să pun şaua pe balană,
Să mă urc în deal la cramă
Cu cinci ocă de păstramă,
Să mă plimb din cramă-n cramă,
Să beu must de ***poamă-coarnă,***
Să frig mereu la pastramă.[43]

---

[41] Dr. M. G. Obedenaru: **Texte macedo-române**, Bucureşti, 1891, p. 142-145.
[42] Din colecţia mea inedită.
[43] G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop.**

În fine, un cântec de veselie sau bachantin, din **Ţara-românească**, jud. Muscel, în fruntea căruia figurează **tămâioasa**, sună precum urmează:

*Foicică **tămâioasă**,*
I-la, i-la, i-la-la!
Au plecat olteni la coasă
I-la, i-la, i-la-la!
Şi-au rămas oltencili
De-a-nfundat cârciumili:
Scoate vin cu vedrili,
Cum mai bea juratili!
S-a-mbatat oltencili
Şi-au pierdut zavelcili.
- Frunză verde de pelin,
Hai surată, să bem vin,
Că oltenii nu mai vin
Au trecut peste Vidin
Să cosească fân d' ăl bun,
Să cosască fân cu roauă
Rupi-li-s-ar coasa-n doauă;
*Să cosească **fân ghisdei**,*
Rupi-li-s-ar coasa-n trei;
*Să cosească **fân banatu**,*
Rupi-li-s-ar coasa-n patru;
*Să cosească **fân sipici**,*
Rupi-li-s-ar coasa-n cinci;
*Să cosească **fân mătasă**,*
Rupe-li-s-ar coasa-n şeasă!...[44]

Viţa-de-vie se-ntrebuinţează şi ca leac contra unor boale. Primăvara, când se cotoreşte **via**, unele ramuri lasă să curgă din ele apă. Cu apa aceasta deci foarte mulţi se spală de **durere de ochi** şi de pete **pe obraz**.[45] Când ai **durere de ochi**, cred şi spun românii din Banat că e bine a te spăla cu mustul ce curge din **viţa-de-vie** rătezată primăvara mai de multe ori, că apoi durerea îţi trece.[46]

Rămurelele sau lăstările **viţei-de-vie**, după cum rezultă dintr-un descântec din **Ţara-românească**, sunt bune contra **muşcăturii de şerpe**.[47] **Agurida** pisată se dă pentru **treapăd cu sânge**.[48] **Agurida** se-ntrebuinţează încă şi spre înăcrirea borşului şi de făcut oţet dintr-însa. Iar zama ei se mânâncă adeseori şi cu **chiperi copţi**.[49]

Cu **frunză** tânără şi fragedă de **viţă** se fac sarmale şi găluşte.[50] Cu **vin** se fierb cele mai multe buruiene de leac. **Vinul** fiert cu **piper** şi zăhar se bucură de proprietăţi sudorifice în popor.

În ziua de Arminden (St. Irimie, 1 mai) se bea vin roşu, cu credinţa că se înoieşte sângele şi tot aşa se bea toată luna mai, cu credinţa că se preînoieşte şi maiul (ficatul).

Cu vin şi cu pâne ţinute şase săptămâni în coştiugul unui mort de oftică, se vindecă bolnavul de **oftică**.[51]

Dacă scăldătoarea în care se scaldă copilele când sunt mici se aruncă în **răzvorul** – cărarea-viilor, atunci copilele respective, după cum rezultă dintr-o doină poporană, din **Banat**, com. Dulău, se fac foarte frumoase şi atrăgătoare. Iată şi doina care ne-arată credinţa aceasta:

---

[44] Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 34.
[45] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75; dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei pop.***, publ. în ***Familia***, an. 1893, p. 199: *Apa de vie (viţă) se-ntrebuinţează peste tot la boale de ochi.*
[46] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 42.
[47] G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop.**, p. 393; cf. şi articolul despre **boz.**
[48] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75.
[49] Dat. rom. din Moldova, com. de Tud. Pamfile.
[50] Dat. rom. de pretutindene.
[51] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75.

*Floare galbănă din **viñie**,*
Ce li-i ciud' aşa pe miñie?
Fie-le pe mama mea,
Că m-a făcut frumuşea;
Lapte dulce m-a scăldat,
Flori de măr m-a-nfăşat,
Scăldarea mi-o lăpădat
*Pe răzvoru **viñilor***
Să fiu dragă juñilor.[52]

Multe şi frumoase sunt datinele şi credinţele românilor şi de la **culesul viilor**.

În şirele ce urmează însă amintim numai pe unele. Aşa un proverb din **Ţara-românească**, jud. Ilfov, care ne dă a-nţelege când a sosit de-a se culege **viile**, şi care de altmintrelea ne dă de cunoscut când a sosit momentul priincios şi pentru orice altă lucrare, sună precum urmează:

Crau! în deal la vie
*Că s-a copt **razachie**!*[53]

Când trece cineva pe lângă cei ce culeg **via**, îndătinează de-a ura şi-a zice:

Să-ţi iasă dintr-o viţă
O cofiţă
Şi dintr-un cotor
Un ciubăr!

sau:

Să-ţi iasă vin mult
Cât' apă-i în Prut!

Iar în glumă, sau când voieşte să ieie pe culegători ori pe proprietarul viei în batjocură, anume ca să-l supere, atunci spun:

Să-ţi iasă un car de poloboace
Fără funduri, fără doage![54]

Iară o doină din **Banat**, com. Surducu-mare, care e îndătinată a se cânta pe timpul când se culeg viile şi care ne-arată totodată şi uneltele cu cari se culeg strugurii, sună precum urmează:

*Frunză verde de **lămâie**,*
*Mă mâna mama la **vie**,*
Cu cotăriţa pe mână,
Cu briceaga la-ndămână,
*Să culeg la **strugurei***
Să dau badii din Bucei,
***Strugurei** io am cules;*
Când către cas' am mers,
Pe cărare întâlnii
Doi feciori, două făclii.
*Ei cerură **strugurei** ...*
Şi-am rămas fără de ei!
Mama mă spuse la tată,
Tata sare să mă bată;
Iar fratele cel mai mare:
- Ho, ho, tată, nu da tare,
C-aşa-i rândul fetelor
Ca şi rândul merelor
Până-s mere tinerele
Stau în creangă cu putere;
Iară dacă se măresc
Oamenii le-agrămădesc![55]

---

[52] En. Hodoş: **Poesii pop. din Banat**, p. 71.
[53] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 304.
[54] Dat. rom. din Moldova, com. de Tud. Pamfile.
[55] En. Hodoş: **Poesii pop. din Banat**, p. 70.

*

Când visăzi **poamă neagră**, ai să păţeşti o ruşine.[56]

Zama care curge primăvara din **viţele-de-vie** îi bună de **durere de ochi.**[57]

Cine vra să aibă păr mare şi frumos, ia **hripcă** (rămăşiţi din viţele tăiate), dă cenuşa cea veche la o parte din vatră şi face foc numai de **hripcă**; apoi ia cenuşa aceea de **hripcă** şi face leşie. Cel ce se lă cu lăutoare de asta, are păr mândru şi mare.[58]

*

Mă mână maica la vie
Dup' un fir de ***temelie***,[59] (= tămâioasă)
Temelie *nu d'aflai,*
Num'un fir de busuioc
Şi-l ***ţipai***[60] *la badea-n clop.*[61]

*

Viţa-de-vie[62]; **strugurile**[63].

[56] Com. de S. T. Chirilean, com. Popeni, jud. Tutova.
[57] Com. de S. T. Chirilean, com. Zorleni, jud. Tutova.
[58] Com. de dl S. T. Chirilean, com. Lipova, jud. Vaslui.
[59] **Temelie** = tămăioasă.
[60] Ţipai = aruncai
[61] Avram Igna: ***Doine şi hore****, din Sabolciu, în Bihor*, publ. în ***Familia***, an. XXXVI, Oradea-mare, 1900, p. 19.
[62] ***Familia***, XXVIII, p. 42; XXIX, p. 199; XXII, p. 7; Bartolomeu, p. 62; Bălăşel, nr. 150; Tud. Pamfile, III, p. 2; ***Buletinul***, p. 278; Papahagi, p. 239.
[63] Tocilescu, II, p. 1216.

516. Volovaticul
(Centaurea austriaca Willd.)

Volovaticul[2]
(Centaurea austriaca Willd.)

Volovaticul, numit altmintrelea în Bucovina şi volovaciu; în Moldova: volovatic şi volovişţină[1], iară în alte părţi locuite de Români: floarea florilor, dioc, ghioc, sglăvoc şi smoc, lat. Centaurea austriaca Willd. sau Centaurea phrygia L.[2], e o plantă care creşte atât pe ogoarele şi fânaţele de pe sub poalele munţilor, cât şi prin poienile de la munte, şi care înfloreşte de regulă în luna lui iulie şi august.

Volovaticul, şi mai ales floarea sa, care are o coloare roşietică-albăstrie, e bună de tusă. Se fierbe şi zama ce iesă dintr-însa se dă celor ce tuşesc de băut.[3]

O samă de romînce din Bucovina, precum bunăoară celea din Pârteştii-de-sus, distr. Gura-Humorului, când umplu borş pun într-însul mărar şi volovatic şi din borşul acela apoi, după ce se înăcreşte, dau celor bolnavi de mărin, ca să beie.

1). Com. de dl Art. Gorovei: „Volovişţina creşte la păduri".
3). Dict. de Petru Ursul, cant. bis. în Căndreni, şi Gavril Boancaş, proprietar în Vatra-Dornei.
2). Panţu: Vocab. p. 10; – Brândză: Prodrom p. 302; – Grecescu: Conspect. p. 340.

[1] Com. de dl Art. Gorovei: *Volovişţina creşte la păduri.*
[2] Panţu: **Vocab.**, p. 10; Brândză: **Prodrom**, p. 302; Grecescu: **Conspect**, p. 340.
[3] Dict. de Petru Ursul, cant. bis. în Căndreni, şi Gavril Boancăş, proprietar în Vatra-Dornei.

Făcând aceasta se crede că **mărinul** se trece.[4]

Alte romînce, tot din **Bucovina**, dacă are cineva **durere de cap**, pun să fiarbă într-o oală **volovatic** sau **volovaciu, soarea-soarelui** şi **sudoarea-calului.**

După ce-au fiert de-ajuns, toarnă apa din oală într-o strachină, în care mai aruncă şi o piatră fierbinte.

Făcându-se aceasta, cel bolnav ia un cearşaf în cap, se pune cu capul deasupra strachinei şi, aburindu-se bine, îi trece.[5]

O samă de romînce din **Moldova** însă, şi anume celea din jud. Suceava, fac din **volovatic** coloare galbănă.[6]

Din cauza aceasta se vede că şi-a căpătat apoi în unele locuri numirea de **floarea-florilor**, căci **floare** şi **a înflori** în cromatica poporală din cele mai multe părţi locuite de români însemnează atâta cât **coloare** şi **a colora.**

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de familia **volovaticului** se mai ţin încă şi alte plante cari li-s cunoscute românilor după nume, adică:

Pejma sau **pesma**, lat. Centaurea moschata Willd. syn. Amberboa moschata DC.[7]

Măturile, lat. Centaurea jurineifolia Boiss.

Diocul, ghioc, sglăvoc şi **smoc**, lat. Centaurea plumosa Lam. sau Centaurea austriaca Rochel. şi Centaurea pseudophrygia C. A. Mey.

Ghimpele, pasu-drochiei, scăiete, scai-ghimpos, lat. Centaurea Calcitrapa L.

Pălămida, scaiu-galbăn, lat. Centaurea solstitialis L.

Ciolobotul, sglăvoc, lat. Centaurea spinulosa Rochel.[8]

*

Volovaticul. Această plantă e aceeaşi ca şi la ţară. E bun de **durere de cap** şi de **vătămătură.** Se fierbe înăduşit şi se oblojeşte la cap cu dânsul. Iar pentru **vătămătură** să se beie cât se poate de călduţă.[9]

*

Volovaticul e aceeaşi plantă ca şi la ţară. Se întrebuinţează la **durere de cap.** Se fierbe într-o oală şi cu apa sau lăutoarea aceasta se lau pe cap.

*

E bun şi de **durere de măsele.** Se fierbe şi apa se ţine în gură.[10]

Volovaticul e bun de scăldat pentru **durere de spate, ciolane.**[11]

---

[4] Dict. de Casandra Andronic şi Dochia Solcan.

[5] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[6] Com. de dl Art. Gorovei.

[7] Porcius: **Flora**, p. 117; Panţu: **Vocab.**, p. 10; ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, nr. 19, p. 76.

[8] Panţu: **Vocab.**, p. 10; Grecescu: **Conspect**, p. 340, 344, 348 şi 349.

[9] Dict. de Costan Raţiu, din Fundul-Moldovei.

[10] Dat. rom. din Gura-Sadovei, dict. [de] Sofronia a Nechitei Coca.

[11] Com. de dna El. Nic. Voronca.

517. Zambila
(Hyacinthus orientalis L.)

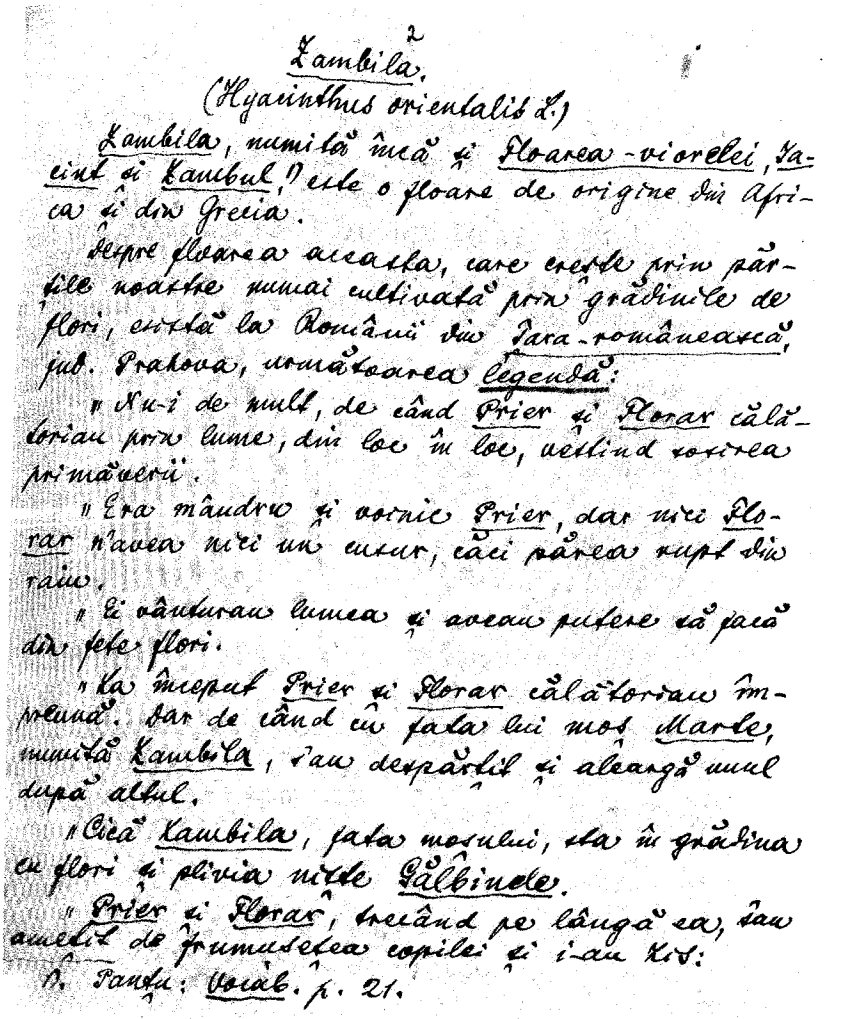

Zambila.
(Hyacinthus orientalis L.)

Zambila, numită încă și Floarea-viorelei, Iacint și Zambul, este o floare de origine din Africa și din Grecia.

Despre floarea aceasta, care crește prin părțile noastre numai cultivată prin grădinile de flori, există la românii din Țara-românească, jud. Prahova, următoarea legendă:

„Nu-i de mult, de când Prier și Florar călătoriau prin lume, din loc în loc, vestind sosirea primăverii.

„Era mândru și voinic Prier, dar nici Florar n'avea nici un cusur, căci părea rupt din rai.

„Ei vânturau lumea și aveau putere să facă din fete flori.

„La început Prier și Florar călătoriau împreună. Dar de când cu fata lui moș Marte, numită Zambila, s'au despărțit și aleargă unul după altul.

„Cică Zambila, fata moșului, sta în grădina cu flori și plivea niște Gălbinele.

„Prier și Florar, trecând pe lângă ea, s'au amețit de frumusețea copilei și i-au zis:

N. Pantu: Vocab. p. 21.

Zambila, numită încă şi **floarea-viorelei, iacint** şi **zambul**[1], este o floare de origine din Africa şi din Grecia.

Despre floarea aceasta care creşte prin părţile noastre numai cultivată prin grădinile de flori, există la românii din **Ţara-românească,** jud. Prahova, următoarea legendă:

*Nu-i demult de când **Prier** şi **Florar** călătoreau prin lume, din loc în loc, vestind sosirea primăverii. Era mândru şi voinic **Prier**, dar nici **Florar** n-avea nici un cusur, căci părea rupt din rai. Ei vânturau lumea şi aveau putere să facă din fete flori.*

*La început **Prier** şi **Florar** călătoreau împreună. Dar de când cu fata lui moş **Marte**, numită **Zambila**, s-au despărţit şi aleargă unul după altul.*

*Cică **Zambila**, fata moşului, sta în grădina cu flori şi plivea nişte **gălbenele**.*

***Prier** şi **Florar**, trecând pe lângă ea, s-au ameţit de frumuseţea copilei şi i-au zis:*

- Bună ziua, copilă voioasă!

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 21.

Fata însă le răspunse:

- Mulţămesc unuia din dumneavoastră!

Au mai mers cât au mai mers şi iată că **Prier** *şi cu* **Florar** *se iau la ceartă, căci nu ştiau cui* ***mulţămise*** *fata.*

- Mie! răspunse **Prier!**

- Ba mie! răspunse **Florar.**

Şi era cât p'aici să se apuce la bătaie, dar din cioc în boc, au căzut la pace. Şi iată cum.

Să treacă iar pe la fată şi s-o întrebe: cui a mulţămit?

Când au fost în faţa fetei, au zis:

- Ne spune, copilă, cui ai mulţămit, căci noi am fost doi.

- Acestuia! răspunse fata, arătând pe **Prier,** *căci el e mai voinic şi mai chipeş.*

- Ai văzut? strigă **Prier** *plin de bucurie.*

Apoi făcu pe **Zambila** *o floare chiar în locul unde se găsea şi porni mai departe.*

Florar *nu voi să mai meargă în tovărăşie, ci stătu câtva timp lângă* **Zambila** *şi apoi, când pleacă, o ia cu el. Iată de ce, când* **Florar** *s-a sfârşit, cică* **zambilele** *se vestejesc.*[2]

Afară de floarea a cărei legendă am reprodus-o aice, se mai află încă trei, cari se ţin de seminţia ei şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Crinul-galbăn pl. **crini-galbeni, crinul-fânului** sau **stânjin** pl. **stânjini,** lat. Hemerocallis flava L. şi Hemerocallis fulva L.[3], şi

Chiparoase, tiparoase şi **tuberoase,** lat. Polianthes tuberosa L.[4]

Cele două dintâi dintre aceste trei flori cresc atât sălbatice, cât şi cultivate prin grădinile de flori, iar cea din urmă numai cultivată.

[2] I. Morar: **Legendele florilor,** p. 14-16.

[3] Panţu: **Vocab.,** p. 20.

[4] Panţu: **Vocab.,** p. 36.

518. Zarzărul
(Prunus amarella Rchb.)

Zarzarul. 407
(Prunus Amarella Rchb.)
Zarzărul, dem. zărzărel, e un pom originar din America. El creşte prin grădini alăturea cu Prunii şi cu Merii, şi se numeşte astfel în Bucovina şi Moldova, precum şi-n judeţele Prahova şi Dâmboviţa din Ţara-românească. În jud. Ilfov însă, tot din Ţara-românească, se numeşte Corcoduş. 1)
Fructele zarzărului, numite zarzăre, sunt bune de mâncat şi se şi mânâncă.
Din coaja sau scoarţa sa însă o samă de romănce din Ţara-românească fac un fel de coloare neagră-închisă cu care colorează diferite scule de lână, precum şi torturi de cânepă şi de bumbac. Modul cum se produce coloarea aceasta e următoriul:
Se strânge ca la o jumătate de klgr. de coajă de zarzar. Această scoarţă, ruptă în bucăţi mici, se pune apoi la fiert cu 3-4 litri de apă de ploae sau de izvor, într'un cazan şi se lasă 2-3 ceasuri. Totodată se mai adaogă doi sau trei pumni de anine. 2)
1) Buletinul societăţii de ştiinţe an. XIII. p. 183.

Zarzărul, dem. **zărzărel**, e un pom originar din America. El creşte prin grădini, alături cu **prunii** şi cu **merii** şi se numeşte astfel în **Bucovina** şi **Moldova**, precum şi-n judeţele Prahova şi Dâmboviţa din **Ţara-românească**. În jud. Ilfov însă, tot din **Ţara-românească**, se numeşte **corcoduş**.[1]

Fructele zarzărului, numite **zarzăre**, sunt bune de mâncat şi se şi mânâncă.

Din **coaja** sau **scoarţa** sa însă o samă de romănce din **Ţara-românească** fac un fel de coloare neagră-închisă cu care colorează diferite scule de lână, precum şi torturi de **cânepă** şi de bumbac. Modul cum se produce coloarea aceasta e următoriul:

Se strânge ca la o jumătate de klgr de coajă de zarzăr. Această scoarţă, ruptă în bucăţi mici, se pune apoi la fiert cu 3-4 litri de apă de ploaie sau de izvor, într-un cazan, şi se lasă 2-3 ceasuri. Totodată se mai adaogă doi sau trei pumni de **anine**.[2]

[1] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, an. XIII, p. 183.

[2] **Anine** = amente sau **rânză de anin**. În loc de **anine**, unii întrebuinţează **scoarţă de anin** sau **bacan negru**.

După ce s-au fiert **aninele** şi scoarţa de **zarzăr**, iar zama ce-a ieşit dintr-însele a dobândit coloare roşie-închisă, se ia cazanul de la fiert şi se scot rămăşiţele cojii de zarzăr şi a aninelor, pe când în lichidul colorat se topeşte 250-300 gr calaican sau sulfat fieros.

Într-această preparaţiune se-ntroduc apoi lucrurile ce voim a colora şi se pun la fiert de la un ceas până la două şi jumătate, în care timp se scot în 3-4 rânduri la aer, câte 4-5 minute, spre a se prinde coloarea mai bine.

După ce s-au colorat bine lucrurile, se scot de la fiert şi se duc la clătit, unde cu apă curată se spală puţin şi apoi se duc de se pun la zvântat.

Această coloare se-ntrebuinţează pentru coloratul firelor de lână, de **cânepă**, de **in** şi chiar de bumbac.

Coloarea se prinde aşa de bine, că nemic nu o poate şterge de pe firele de **cânepă** şi de in, cari se-ntrebuinţează mai mult de croitori la cusutul mintenelor şi giubelelor (mantale de dimii cu găitane).

Din firele colorate în această preparaţiune se mai face urzală pentru dimii şi fote subţiri, precum şi bătături pentru diferite aşternuturi.

Firele de **cânepă** şi de **in** sunt întrebuinţate de cizmari, iar din părul de capră albă, colorat în această preparaţiune, se fac nojiţe sau **târsâne**, traiste de cai şi dăsagi sau desagi.[3]

Zarzărul e un pom foarte slab. Rar când durează mai mult de şepte ani, căci acum din anul al doilea începând înainte, plesnindu-i prin mai multe locuri scoarţa şi scurgându-i-se nencetat mursa, care se preface într-un fel de clei, începe din ce în ce a da înapoi şi a se usca, până ce în urmă piere cu totul.

De-aceea **zarzărul** numai rar când se întrebuinţează în poezia poporană.

Şi dacă se şi-ntrebuinţează câteodată, se-ntrebuinţează mai mult ca un fel de contrat de la **stejar**, respectiv de la **stejărel**, pe care-l şi înlocuieşte, după cum ne arată şi următoarea doină din Moldova, jud. Fălciu, com. Gugeşti:

Foaie verde zărzărel,
Când eram mai mititel
Unde mă culcam dormeam,
Dar de când m-am făcut mare
Mi-i hodina de călare
Şi mâncarea din picioare.[4]

Un alt pom, originar din Armenia, care atât în privinţa mărimii, cât şi a făpturii sale samănă cu **zarzărul**, de familia căruia se şi ţine, însă ale cărui fructe, numite **apricoase**, **caise** şi **zarzăre**, sunt mai frumoase, mai rumene şi mai gustoase, dar cari se coc ceva mai târziu, e **apricosul**, numit astfel în **Transilvania**, iară în Ţara-românească şi Moldova: **cais** şi **zarzăr**, lat. Prunus Armeniaca L. sau Armeniaca vulgaris Pers.[5]

*

[3] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, an. XIII, p. 183.
[4] ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 75.
[5] Panţu: **Vocab.**, p. 37.

La românii de la poalele Munţilor apuseni **caisele** se numesc **măgdălane.**[6]

*

Măgdălan = cais; **măgdălane** = caise.[7]

*

Jordilene sau **căisine** (un fel de prune).

[6] Frâncu: **Moţii**, p. 13.
[7] Frâncu: **Moţii**, p. 102.

438

Zerna

(Solanum nigrum L.)

Zerna, numită în unele părți Zârnă sau Zârnă și Zirnă, iară în altele Umbra-nopței, este bună ori și de ce beșică, însă mai cu samă de beșica cea rea, de păr, de uime, de tăieturi și sclintituri, de holeră și lungoare, apoi când le dor pre femei țițele, precum și pentru diferite alte rane.

Mai nainte de-a arăta cum se întrebuințează planta aceasta ca medicament de către femeile știutoare, să vedem ce-nțeleg românii sub beșica cea rea și sub păr.

Poporul cunoaște mai multe feluri de beșici. Între acestea el numără și beșica cea rea. Aceasta se face pe corpul omului, unde e locul mai gingaș, precum: la obraz, pe mâni, pe piept, la nas, la urechi, ba! de multe ori chiar și pe gingine și mai ales la aceia ce pătimesc de durerea măselelor. Ea începe mai întâiu cu săgetături și cu dureri crâncene, apoi se face în forma unei pete roși în vârv cu o petiță neagră de mărimea unui fir de mac și începe a se umfla, dar nu maturizează niciodată, ca alte bube. În caz însă când se obrinteșe, atunci devine mult mai rea,

1) Cihac: Dictionnaire daco-romane t. II. p. 540; At. M. Marienescu: Colinde. Pesta 1859. p. 139; — Panțu: Plantele p. 336.

519. Zerna
(Solanum nigrum L.)

Zerna, numită în unele părți **zărnă** sau **zârnă** și **zirnă**, iară în altele **umbra-nopții**[1], este bună orișidece beșică, însă mai cu samă de **beșica cea rea**, de **păr**, de **uime**, de **tăieturi** și **sclintituri**, de **holeră** și **lungoare**, apoi când le dor pe femei țâțele, precum și pentru diferite alte rane. Mai nainte de-a arăta cum se întrebuințează planta aceasta ca medicament de către femeile știutoare, să vedem ce-nțeleg românii sub **beșica cea rea** și sub **păr**.

Poporul cunoaște mai multe feluri de beșici. Între acestea el numără și **beșica cea rea**. Aceasta se face pe corpul omului, unde e locul mai gingaș, precum: la obraz, pe mâni, pe piept, la nas, la urechi, ba! de multe ori chiar și pe gingine și mai ales la aceia ce pătimesc de durerea măselelor. Ea începe mai întâi cu săgetături și cu dureri crâncene, apoi se face în forma unei pete roșii, în vârv cu o petiță neagră de mărimea unui fir de mac și începe a se umfla, dar nu maturizează niciodată, ca alte bube. În caz însă când se obrinteșe, atunci devine mult mai rea,

[1] Cihac: **Dictionnaire daco-romane**, t. II, p. 540; At. M. Marienescu: **Colinde**, Pesta, 1859, p. 139; Panțu: **Plantele**, p. 336.

căci atunci se învârtoşează şi maturizează, ba adeseori se schimbă în urma aceasta în **uimă** sau în **bubă neagră**.[2] **Părul** este un fel de bubă, care se face numai la încheieturile degetelor de la mâni şi picioare, când cineva se păleşte sau când, după credinţa poporului, lucră în vreo sărbătoare mare.

Părul e în mijloc roşietic, iară pe de laturi vânăt. Ai cugeta că e un spin intrat în deget.

El doare foarte rău, împunge şi junghie ca şi cuţitul.[3]

Acuma să vedem cum vindecă româncele aceste două bube precum şi alte rane cu ajutorul **zernei**. Femeile ştiutoare smulg **zerna** cu rădăcină cu tot, o pun într-o oală la foc, ca să se încălzească şi, după ce s-a încălzit bine, moaie cu zama ei **beşica**, **părul** sau altă rană ce este, şi-o spală, iară cu frunza ei, cu **morcov**, lat. Daucus Carota L., crud, ras pe răzătoare, şi cu suc de pe un pieptene de pieptănat capul, o leagă.

În urma aceasta, **beşica cea rea**, **părul** sau altă bubă ce este, ori că se-ntoarce şi-n curând se pierde, ori că se deschide şi se scurge răutatea dintr-însa.

La foarte mulţi însă mai degrabă se-ntoarce şi se pierde ca şi când n-ar fi fost.[4] Acesta-i tot leacul, după cât ştiu eu până acuma, care se face din **zernă**, pentru **beşica cea rea** şi **păr**.

Româncele din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară celea din jud. Suceava, pun atât pe **beşica cea rea**, cât şi pe **buba cea rea**, frunză de **zernă**; iar zama din bobiţe, adică fructe de **zernă**, o întrebuinţează în contra **uimelor** învechite.[5]

Românii din jud. Tecuci însă, tot din **Moldova**, fac din **zârnă** pisată şi amestecată cu făină de **popuşoi** şi cu chişleag un fel de legături pe cari le pun la buricul celor bolnavi de **holeră** şi **lingoare**.[6]

În fine, unii români din **Bucovina**, precum şi cei din Munţii apuseni ai **Transilvaniei**, întrebuinţează **zerna** la sclintituri şi tăieturi, precum şi la alte rane.[7]

Zernă numesc românii nu numai planta despre care am vorbit până aice, ci şi o fiinţă daco-mitologică.

Dl V. R. Buticescu, într-o novelă originală din viaţa poporului român din **Transilvania**, intitulată **Florica**[8], fiind vorba despre o comoară de bani îngropată la o moară părăsită, zice că acea comoară e păzită în toată noaptea de-o **fată albă** şi, cum se apropie cineva de dânsa şi voieşte s-o sape, fata îndată se arată în diferite chipuri, precum: în chip de câne, în chip de capră cu coarne sau în chip de muiere cu zale la brâu, chemând pe nume pe cel ce voieşte să sape comoara.

Iară cum prinde acesta a săpa comoara, pământul îndată începe a se cutremura, banii încep a zurăi şi se cufundă astfel în pământ, că cel ce a voit să-i sape nu numai că nu-i poate săpa, ci însă i se întâmplă multe de toate, se stâlceşte, schimoseşte, ba unii chiar şi nebunesc şi nu-şi mai pot veni în ori cât trăiesc.

Fata cea albă nu e lucru bun – istoriseşte mai departe dl V. R. Buticescu, fireşte că după

---

[2] După spusa mai multor romînce din Bucovina.

[3] După spusa rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[4] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu, şi a celor din Siret, dict. de I. Lipaş.

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75; şi com. de dl Art. Gorovei.

[6] Com. de dl Tud. Pamfile.

[7] Com. de dna El. Nic. Voronca şi dl Aureliu Gligor.

[8] Vezi ***Amicul familiei***, an. II, Gherla şi Cluj, 1879, p. 34.

credinţa poporului, *ea e* ***Dierna = Zerna. Zernele*** *fură mintea şi vederea de la om şi-l amăgesc după sine prin păduri, până dă de urmă rea, apoi îl drăgostesc şi-l îmbată, şi-i fură inima şi-o ascund prin fântâni.*

În poeziile poporale, publicate de V. Alecsandri, provine asemenea numele unei fiinţe daco-mitologice, care se numeşte **Zernoaică** pl. **Zernoaice**, şi de care ne spune Alecsandri că joacă mare rol în poveştile poporale.

Iată şi versurile cu cari se-ncepe balada lui ***Român Grue Grozovanul*** şi-n cari se face amintire despre această fiinţă daco-mitologică:

Sus, pe câmpul Nistrului,
Sub poalele ceriului,
La coada Ialpăului,
Unde fat smeoaicele
Şi s-adun zernoaicele
Şi s-adap leoaicele
Multe-s, frate, şi mai multe,
Corturi mari, corturi mărunte ...[9]

Planta numită **zernă** sau **zârnă** şi **zirnă** se vede aşadară cum că e o plantă consacrată unei specii de **zâne**, cari în limba poporului român din **Transilvania** se numesc **zerne**, iară în limba românilor din Moldova şi Basarabia, **zernoaice.**[10]

De-nsemnat e în fine şi aceea că de la numele plantei **zerna** avem şi vreo câteva numiri de sate în România, precum: **Zerneşti**, sat în jud. Buzău, plaiul Slănic; **Zerneşti**, sat în jud. Covurlui, plaiul Horince; **Zerneşti**, sat în jud. Argeş, plaiul Argeş; şi-n urmă: **Zerneşti de Câlnău**, sat în jud. Buzău, plaiul Slănic.[11]

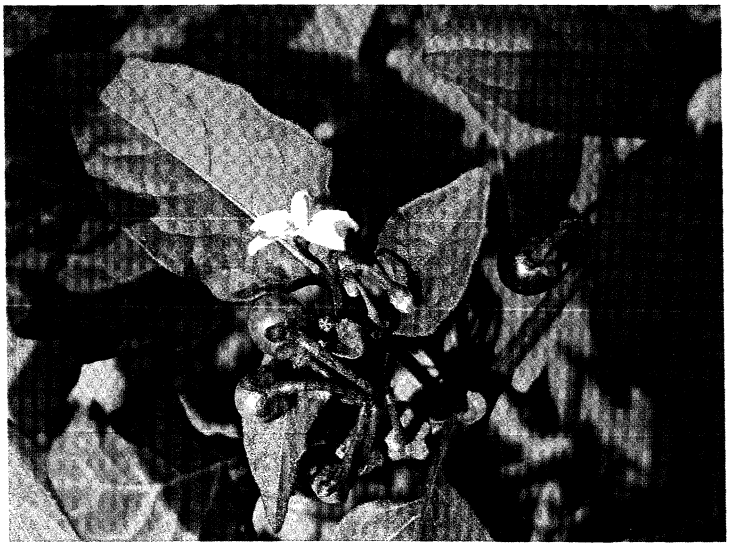

[9] Bucureşti, 1866, p. 77.

[10] Cihac: **Diction. daco-rom.**, t. II, p. 473, deduce numele fiinţei mitologice **Zernoaică** de la slăveanul **znati-znaja**, adăogând totodată că **zernoaică** serait donc pour **zinoaică** (avec r intercalé); iară numirea plantei **zernă** o deduce, în t. II, p. 510, de la maghiarul **zolna**. Eu cred însă că amândouă numirile acestea sunt înrudite şi prin urmare originea lor ar trebui căutată într-o singură limbă. De e acuma limba slavonă sau cea maghiară maica lor e încă o întrebare foarte mare.

[11] D. Frunzescu: **Dicţionar topografic şi statistic** al României, Bucureşti, 1872, p. 535.

520. Zoreaua
(Ipomoea variabilis L.)

396

Zoreaua.
(Ipomoea variabilis L.)

Zoreaua, numită în Bucovina și Moldova: Holboră sau Holbură; în jud. Mehedinți din Țara-românească: Răcorea; iară în Oltenia: Rochița-păsăricei, e o plantă originară din Mexico, care se ține de familia Holburei și care crește prin părțile noastre numai cultivată prin grădini.

Despre originea acestei plante, a cărei floare stă deschisă mai cu samă sara pe la apusul soarelui, există la Românii din Țara-românească următoarea legendă:

(Vezi-o la I. Morariu: Alte legende, p. 20.)

Într'un cântec din Țara-românească, în fruntea căruia se află Zoreaua, însemnează căință.

Iată și cântecul respectiv:

1). Dr Brândză: Limba bot. p. 396; - Panțu: Vocab. p. 22. - Tot Zorea și Răcorea se mai numește în Țara-românească și planta numită lat. Pharbites hederacea Chois. care se ține asemenea de familia Holburei și care se trage din Brasilia. vezi dr Grecescu: Conspect. p. 419. și Panțu: Vocab. p. 34.

Zoreaua, numită în Bucovina şi Moldova: **holboră** sau **holbură**; în jud. Mehedinţi din Ţara-românească: **răcorea**; iară în Oltenia: **rochiţa-păsăricei**[1], e o plantă originară din Mexic, care se ţine de familia **holburei** şi care creşte prin părţile noastre numai cultivată prin grădini.

Despre originea acestei plante, a cărei floare stă deschisă mai cu samă sara pe la apusul soarelui, există la românii din Ţara-românească, următoarea legendă.[2]

Într-un cântec din **Ţara-românească**, în fruntea căruia se află **zoreaua**, însemnează căinţă.

Iată şi cântecul respectiv:

Foaie şi-o zorea,
Bună mi-e vremea,

[1] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, p. 396; Panţu: **Vocab.**, p. 22. Tot **zorea** şi **răcorea** se mai numeşte în Ţara-românească şi planta numită lat. *Pharbites hederacea Chois*; care se ţine asemenea de familia **holburei** şi care se trage din Brazilia; vezi dr. Grecescu: **Conspect**, p. 419 şi Panţu: **Vocab.**, p. 34.

[2] Vezi-o la I. Morariu: **Alte legende**, p. 20.

Rea mi-i inima.
Eu, cu mintea mea
Şi cum mi-e firea,
Detei de belea.
Mintea mea cea proastă
Dete de pedeapsă,
Mintea mea cea bună
Dete de minciună:
Părăsii casa,
Casa, nevasta.
Copilaşii mei,
Copii mărunţei
Ca bobul de mei,
Ce-or fi făcând ei?
Mult sunt mititei,
Mult sunt străinei,
Sărmanii de ei!
Bună mi-e vremea,
Rea mi-e inima;
Bună mi-e firea,
Proastă-mi fu mintea! [3]

[3] G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop. rom.**, p. 277.

Indice informatori, volumul III

1. Albac Ion, Blaj, Transilvania;
2. Andronic Casandra a lui Ioniţă, Dumbrăveni, Moldova;
3. Andronic Maranda, Roşa, Bucovina;
4. Antonovici Aurelian, Valea-Putnei, Bucovina;
5. Badea Ştefan Şt., Catanele, Dolj, Oltenia;
6. Bahrin Palaghia, Broscăuţi, Bucovina;
7. Balan Tudora, Gura-Sadovei, Bucovina;
8. Balintescul Ioan, Şcheia, Bucovina;
9. Bădăluţă Traian, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
10. Bălăşel Theodor, preot, Vâlcea, Oltenia;
11. Băncescu Dumitru, Bănceşti, Bucovina;
12. Bărbuţă Maria (Mărioara), Crasna, Bucovina;
13. Bârgăoan Octavian, Bosanci, Bucovina;
14. Bâtă Măriuca (Mărioara), Pârteştii-de-sus, Bucovina;
15. Berariu George, Şcheia, Bucovina;
16. Beşa P., Feldru,Transilvania;
17. Bicer (Biceriu) George, Cupca, Storojineţ, Bucovina;
18. Bileţchi Ioan, Oprişeni, Bucovina;
19. Bileţchi Natalia, Oprişeni, Bucovina;
20. Boancăş Gavril, Vatra Dornei, Bucovina;
21. Boca Constantin, Bălăceana, Bucovina;
22. Boca Ioan, Botoşana, Bucovina;
23. Boca Magdalena, Botoşana, Bucovina;
24. Boca Paraschiva, Botoşana, Bucovina;
25. Boca Simeon, Botoşana, Bucovina;
26. Boca Ştefan, Botoşana, Bucovina;
27. Bodnariu Ioan, Gălăneşti, Bucovina;
28. Bogza, Râmnicu-Sărat, Muntenia;
29. Boicu Ileana a lui Epifan, Marginea, Bucovina;
30. Boicu Ileana a lui Ifrim, Marginea, Bucovina;
31. Bolocan Mărioara (Măriuca), Cupca, Storojineţ, Bucovina;
32. Botezat Vasile, Ilişeşti, Bucovina;
33. Brăilean Dimitrie preot, Poiana-Stampei, Bucovina;
34. Brândză D. dr., Bucureşti, Muntenia;
35. Bruja Rachila, Crasna Putnei, Ciudei, Bucovina;

36. Bujorean G., Bosanci, Bucovina;
37. Buliga Ilie, Volovăţ, Bucovina;
38. Buliga Ioan, Volovăţ, Bucovina;
39. Buliga Modest, Bălăceana, Bucovina;
40. Burac Anfilohie, Mitocul-Dragomirnei, Bucovina;
41. Burduhos Ioana, Gura-Sadovei, Bucovina;
42. Butnariu Ioan, Costâna, Bucovina;
43. Buzilă Ilinca, Frătăuţii-vechi, Bucovina;
44. Buzilă Pachiţa, Frătăuţii-vechi, Bucovina;
45. Caragiani, Macedonia;
46. Căilean Onufrei, Stupca, Bucovina;
47. Căprăriţei Domnica, Bosanci, Bucovina;
48. Cârstean Ileana, Gălăneşti, Bucovina;
49. Cepoi Catrina, Bosanci, Bucovina;
50. Chiraş Ştefan, Botoşana, Bucovina;
51. Cimpoieş Emanoil, Udeşti, Bucovina;
52. Cioful Pavel, Buninţi, Mihoveni, Bucovina;
53. Ciupercovici Miron, Fundul-Moldovei, Bucovina;
54. Cniş Nistor, Mitocul-Dragomirnei, Bucovina;
55. Coca Sofronia a Nechitei, Gura-Sadovei, Bucovina;
56. Cojoc Paraschiva, Mihovei, Bucovina;
57. Colbazi , Blaj, Transilvania;
58. Corvin Vespasian, Buninţi, Bucovina;
59. Cosmiuc Darie, Udeşti, Bucovina;
60. Cotos (Cotoz) Nicolae, Straja, Bucovina;
61. Covaşă I., Frătăuţii-vechi, Bucovina;
62. Creangă Ioan, Poieni, Gura-Humorului, Bucovina;
63. Crişan Iacob, Cicudin, Blaj, Transilvania;
64. Dan Dimitrie, Pârteştii-de-jos, Bucovina;
65. Dan Ioan, Straja, Bucovina;
66. Dascăl Vasile, Frătăuţii-vechi, Bucovina;
67. Deac Niculae, Blaj, Transilvania;
68. Dlujanschi Or., Siret, Bucovina;
69. Doboş Filaret, Ilişeşti, Bucovina;
70. Donuţ Marghioala, Şcheia, Bucovina;
71. Dragoş Vasile, Moisei, Maramureş;
72. Drob Ienachi, Bucovina;
73. Dugan Constantin, Cireş-Opaiţ, Storojineţ, Bucovina;
74. Dugan Ilie, Cireş-Opaiţ, Storojineţ, Bucovina;
75. Dugan Valerian, Cireş-Opaiţ, Storojineţ, Bucovina;
76. Fierariu Saveta, Pârteştii-de-sus, Bucovina;

77. Filip Nicolae, preot, Dumbrăveni, Moldova;
78. Folea Constantin, Steza-Cârtişoara, Făgăraş, Transilvania;
79. Gaboră Maria, Stăneşti pe Molniţa, Bucovina;
80. Gemeniuc D., Stroieşti, Bucovina;
81. Ghiuţă Ermolai, Ilişeşti, Bucovina;
82. Gliga Anisia, Fundul-Moldovei, Bucovina;
83. Gligor Aureliu, Blaj, Transilvania;
84. Gorovei Artur, Moldova;
85. Gramadă Grigore, Zahareşti, Bucovina;
86. Grămadă Ioan, Zahareşti, Bucovina;
87. Grigorean Nechifor, Todireşti, Bucovina;
88. Grigorovici Daniil, Storojineţ, Bucovina;
89. Guşet Gavril, Securiceni, Udeşti, Bucovina;
90. Hodoş Enea, Banat;
91. Holca Simeon, Pătrăuţi, Moldova;
92. Hopulele Gafiţa, Cacica, Bucovina;
93. Hopulele Măriuca, Cacica, Bucovina;
94. Horodnic Chiriac, Bilca, Bucovina;
95. Hostiuc Domnica, Mitocul-Dragomirnei, Bucovina;
96. Hriţuc (Hriţu) Nastasia, Suceava, Bucovina;
97. Huţan Vasile, Costâna, Bucovina;
98. Iana Aurel preot, Maidan, Banat;
99. Ienachievici Ruxanda, Siret, Bucovina;
100. Ierhan Tudosia (Tudora) a lui Cosma, Sadova, Bucovina;
101. Ierimie Catrina, Bosanci, Bucovina;
102. Ieşan Alexandru, Tişăuţi, Bucovina;
103. Ieşan Eufrosina, Vicovul-de-sus, Rădăuţi, Bucovina;
104. Ieşan Victoria, Vicovul-de-sus, Rădăuţi, Bucovina;
105. Ignătoaei Zamfira, Frătăuţii-vechi, Bucovina;
106. Iliuţ Ana, Gălăneşti, Bucovina;
107. Iliuţ Em., Crasna, Bucovina;
108. Iliuţ Vasile, Crasna-Ilschi, Bucovina;
109. Iosof B. B., Transilvania;
110. Isac Evdochia, Mahala, Cernăuţi, Bucovina;
111. Isac Ionică a lui Iordachi, Mahala, Cernăuţi, Bucovina;
112. Isupel Anisia, Crasna-Ilschi, Bucovina;
113. Iuga Domnica, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
114. Ivănuţă Alexandra, Frătăuţii-vechi, Bucovina;
115. Kirilean (Chirilean) S. T., Moldova;
116. Lavric Niculai, Costişa, Rădăuţi, Bucovina;
117. Lăzăroaiei Paraschiva, Botoşani, Moldova;

118. Lipaş Ioana, Siret, Bucovina;
119. Liţu, Câmpulung, Bucovina;
120. Lohan Dochiţa, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
121. Lucaciu C., Şcheia, Bucovina;
122. Lucan Vasile, Băişeşti, Gura-Humorului, Bucovina;
123. Luncan (Lucan) Toader, Fundul-Sadovei, Bucovina;
124. Lupaşcu Ioana, Siret, Bucovina;
125. Luţa Ioan, Stupca, Bucovina;
126. Luţa M. V., Horodnicul-de-sus, Bucovina;
127. Macovei Octavian, Blaj, Transilvania;
128. Marcu Florea, Spring, Transilvania;
129. Marian Ruxanda (mama lui S. Fl. Marian), Ilişeşti, Bucovina;
130. Marmeliuc Dimitrie, Liteni-Moara, Bucovina;
131. Malcinschi Traian, Suceava, Bucovina;
132. Masloschi Vasile, Mahala, Cernăuţi, Bucovina;
133. Melchisedec episcop, Roman, Moldova;
134. Mitenco Carp, Gălăneşti, Rădăuţi, Bucovina;
135. Mitric Vasile, Crasna, Bucovina;
136. Moldovan Victor, Măzănăieşti, Bucovina;
137. Molociu Maria, Calafindeşti, Bucovina;
138. Morariu Victor, Pătrăuţi, Bucovina;
139. Mureşan L., Varviz, Bihor;
140. Mureşan Maria, Siret, Bucovina;
141. Netea Emilian, Gura-Humorului, Bucovina;
142. Niculi Zamfira, Udeşti, Bucovina;
143. Niculiţă-Voronca Elena, Mihalcea, Cernăuţi, Bucovina;
144. Nimigean Maranda, Tereblecea, Bucovina;
145. Nimigean Pantelimon, Tereblecea, Bucovina;
146. Nisioi Ion, Câmpulung, Bucovina;
147. Obadă Ioachim, Suceava, Bucovina;
148. Olariu Iosif, învăţător, Maidan, Banat;
149. Oloinic Constantin, Mihalcea, Cernăuţi, Bucovina;
150. Oltean Paraschiva, Zahareşti, Bucovina;
151. Oltean Paul învăţător, Haţeg, Transilvania;
152. Oltean T., Transilvania;
153. Palimar Toader, St.Onufrei-Mănăstioara, Siret, Bucovina;
154. Pamfile Tudor, Tecuci, Moldova;
155. Păsăilă Maria, Straja, Bucovina;
156. Percec Victor, Crasna-Putnei, Bucovina;
157. Petrino Otto, Dorna, Bucovina;
158. Petriuc Domnica a lui Toader, Cupca, Bucovina;

159. Pisarciuc Ioan, Roşa, Bucovina;
160. Piţul George, Pătrăuţi pe Siret, Bucovina;
161. Polocuşeri Maria, Suceava, Bucovina;
162. Pop Reteganul Ion,Transilvania;
163. Pop Vasile, Reuseni, Bucovina;
164. Popa Casandra M., Ştefăneşti, Vâlcea, Oltenia;
165. Popenciuc Nicolae, Mihoveni, Bucovina;
166. Popescu Maria, Ciudei, Storojineţ, Bucovina;
167. Popescu Z., Ciudei, Bucovina;
168. Preliciu Temistocle, Cupca, Bucovina;
169. Prelipceanu Petru, Horodnicul-de-jos, Bucovina;
170. Puricioaia Ileana, Botoşani, Moldova;
171. Racolţa Catrina, Calafindeşti, Bucovina;
172. Raţiu Constantin (Costan), Fundul-Moldovei, Bucovina;
173. Raţiu Maria, Teiuş, Transilvania;
174. Rădăşan Niculai, Todireşti, Bucovina;
175. Reus Maria, Broscăuţi, Bucovina;
176. Romaş Alexandru, Mitocul-Dragomirnei, Bucovina;
177. Roşca Catrina a lui Iordache, Poieni, Siret, Bucovina;
178. Roşca Gherasim (Gerasim), Braşca, Bucovina;
179. Roşca Leon, Mitocul-Dragomirnei, Moldova;
180. Roşca Pintilei, Poieni, Siret, Bucovina;
181. Roşca Safta a lui Pintilei, Poieni, Siret, Bucovina;
182. Rotariu Gavril, Udeşti, Bucovina;
183. Rusu Nicolai, Stroieşti, Bucovina;
184. Saghin Ilie, Stupca, Bucovina;
185. Saghin Ştefan dr., Mitocul-Dragomirnei, Bucovina;
186. Sala Vasile învăţător, Vaşcău, Bihor;
187. Schipor Domnica, Putna, Bucovina;
188. Scripcariu P., Tereblecea, Bucovina;
189. Sidor Iul., Frătăuţii-noi, Bucovina;
190. Simionovici Leon, Suceava, Bucovina;
191. Siretean I., Siret, Bucovina;
192. Smocot Is., Crăiniceşti (Grăniceşti), Siret, Bucovina;
193. Smolenciuc Aniţa, Horecea, Bucovina;
194. Solcan Catrina, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
195. Solcan Dochiţa, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
196. Spânul Petre, Poiana-Stampei, Candreni, Bucovina;
197. Stanciu Paraschiva, Viştea-inferioară, Făgăraş, Transilvania;
198. Stanciu Victor, Viştea-inferioară, Făgăraş, Transilvania;
199. Strachină Vasile, Buninţi, Suceava, Bucovina;

200. Subcinschi P., Suceava, Bucovina;
201. Sucevan George, Suceveni, Cernăuţi, Bucovina;
202. Şandru Pop Eva, Viştea-inferioară, Făgăraş, Transilvania;
203. Şcrobaneţ Catrina, Suceveni, Cernăuţi, Bucovina;
204. Şerban Ion, Blaj, Transilvania;
205. Şerban Vasile, Calafindeşti, Bucovina;
206. Şpac Niculai, Româneşti, Bucovina;
207. Şpac Vasile, Româneşti, Bucovina;
208. Şutu Simeon, Bosanci, Bucovina;
209. Teleagă G., Horodnicul-de-jos, Bucovina;
210. Teodoraş Teofil, Bălăceana, Bucovina;
211. Teutul (Tăutul) Emilian, Liuzi (Ludi-Homorului), Bucovina;
212. Timu Alexandru, Valea-seacă, Gura-Humorului, Bucovina;
213. Timu Niculai, Valea-seacă, Gura-Humorului, Bucovina;
214. Toma Maria, Broscăuţi, Bucovina;
215. Tonigariu Silvestru preot, Sucevița, Bucovina;
216. Torouz Ilie, Solca, Bucovina;
217. Tuniac Zamfira, Crasna, Bucovina;
218. Tuţescu Luţa, Catanele, Dolj, Oltenia;
219. Tuţescu Ştefan Şt., Catanele, Dolj, Oltenia;
220. Ţarina Ştefan, Păuceneşti, Hunedoara, Transilvania;
221. Ţurcan Catrina, Siret, Bucovina;
222. Ungurean Dochia, Cacica, Bucovina;
223. Ungurean Irina, Fundul-Moldovei, Bucovina;
224. Ungurean Vasile, Ilişeşti, Bucovina;
225. Ursachi Achelina, Putna, Bucovina;
226. Ursachi David, Putna, Bucovina;
227. Ursul Petrea cantor bisericesc, Candreni, Bucovina;
228. Vasiliniuc Dochiţa, Cacica, Suceava;
229. Vedean George, Mănăstirea-Humorului, Bucovina;
230. Vedean Ioana a lui Toader, Mănăstirea-Humorului, Bucovina;
231. Viciu Alesiu profesor, Blaj, Transilvania;
232. Vişan Anisia, Putna, Bucovina;
233. Zabuş (Zubaş) Măriuca (Maria), Putna, Bucovina;
234. Zătăuz Ileana a lui George, Dumbrăveni, Moldova;

Bibliografie, volumul III

1. Adameşteanu, Mih. T.: *Cântece poporale*, în *Şezătoarea*, an. VII, Fălticeni, p. 22.
2. *Albina, revistă enciclopedică populară*, Bucureşti.
3. *Albina Carpaţilor*, Sibiu.
4. Alecsandri, Vasile: *Cântece poporale*, în *Familia*, an. XVII, Oradea-mare, 1881, p. 1.
5. Alecsandri, Vasile: **Opere complete. Poesii**, vol. II, Editura Librăriei *Socec et Comp.*, Bucureşti, 1896.
6. Alecsandri, Vasile: **Poesii populare ale românilor**, Bucureşti, 1866.
7. Alecsandri, Vasile: *Poesii. Cântece de peste Olt*, în *Convorbiri literare*, an. X, nr. 6, Iaşi, 1876, p. 28-216.
8. Alesiu, V.: *Poesii poporale*, în *Convorbiri literare*, an. XXII-XXIV, Bucureşti, 1888-1890.
9. *Almanahul pentru Ardeal*, 1857.
10. *Amicul familiei*, Gherla/Cluj.
11. *Amicul poporului*, *foaie poporală*, Pesta, 1867.
12. *Analele Academiei Române*, Bucureşti.
13. *Apărătorul sănătăţii*, Bucureşti.
14. *Arhiva*, Iaşi.
15. *Aurora română*, Cernăuţi.
16. Aurelian, P. S.: *Mălura şi tăciunele*, în *Şezătoarea*, an. VIII, Oradea-mare, 1882, p. 120.
17. Aurelian, P. S.: în *Columna lui Traian*, an. I, Bucureşti, 1870, nr. 16.
18. Bariţiu, G.: *Vocabulariu de numele plantelor transilvane, românesc, latinesc (după sistema lui Linné) nemţiesc şi unguresc,* în *Călindariu pentru poporul român*, Braşov, 1858 şi 1859.
19. Baronzi, G.: **Limba română şi tradiţiunile ei**, Brăila, 1872.
20. Bartolomeu, D.: **Cunoaşterea plantelor cu aplicaţiuni la medicina populară**, Bucureşti, 1901.
21. Bălăşel, Teodor: *Descântece*, în *Şezătoarea*, vol. IV, Fălticeni, 1896-1897, p. 29.
22. Bălăşel, Teodor: *Leacuri de diaree*, în *Şezătoarea*, vol. IV, p. 24.
23. Bălăşel, Teodor: *Leacuri de rânză*, în *Şezătoarea*, an. IV, Fălticeni, p. 25-26.
24. Beiche, Eduard W.: **Taschenbuch der Pflanzenkunde**, Berlin, 1872.
25. Beldicean, A.: *Duminica-mare*, poezie, în *Convorbiri literare*, an. VI, Iaşi, 1872-1873, p. 385.

26. Bian, Valeria: ***Doine şi hore poporale** din giurul Mediaşului în Transilvania*, în *Familia*, an. VIII, p. 485.
27. Bibicescu, I. G.: **Poesii populare din Transilvania**, Bucureşti, 1893.
28. Bodnariu, G.: ***Legenda sânzienei***, în ***Tribuna poporului***, an. II, Arad, 1898, nr. 125.
29. Bogdan, N. A.: ***Literatura populară**, culegeri din sudul Moldovei*, în ***Gazeta săteanului***, an. V, Râmnicu-Sărat, 1888, p. 158.
30. Bogdan, Th. A.: ***Pipirigul***, în ***Tribuna***, an. IX, Arad, 1905, nr. 19, p. 4.
31. Bolintineanu, Dimitrie: **Poesii**, vol. I, Bucureşti, 1877.
32. Brândză, dr. D.: ***Limba botanică a ţăranului român***, în ***Columna lui Traian***, noua serie, t. III, an. IX, Bucureşti, 1882.
33. Brândză, dr. D.: **Prodromul Florei Române** *sau Enumeraţiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova şi Valachia*, Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1879-1883.
34. ***Buciumul român**, foaie lunară*, ed. *T. Codrescu*, Iaşi.
35. Bugnariu, Iuliu: ***Doine şi hore poporale** din giurul Năsăudului*, în ***Familia***, an. XXII, Oradea-mare, 1886, p. 115.
36. ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, Bucureşti.
37. Burada, T. T.: **O călătorie în Dobrogea**, Tipografia Naţională, Iaşi, 1880.
38. Burada, T. T.: **Datinele poporului român la înmormântări**, Tipografia Naţională, Iaşi, 1882.
39. ***Cabinetul de lectură***, an. I, nr. 11, Iaşi, 1878.
40. Candrea, Mihail: ***Strigături poporale**, comuna Neagra, comitatul Turda-Arieş*, în ***Foaia poporului***, an. I, Sibiu, 1893, p. 341.
41. Canianu, M.: **Poezii populare. Doine**, Iaşi, 1888.
42. ***Călindariu julian, gregorian şi poporal român*** (Mangiuca), Braşov, 1882-1883.
43. ***Cântece din popor** de pe malul Timişului*, în ***Ţara nouă***, an. II, Bucureşti, 1886, p. 628.
44. Cheţianu, dr. Ambr.: **Bureţii comuni**, Blaj, 1905.
45. Chiherean, Z.: ***Doine poporale** de pe la Târgul Mureşului*, în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 211.
46. Cihac, A. de: **Dictionnaire d'etymologie daco-romane**, t. II, Francfort,1879.
47. Cihac, dr. J.: ***Florile Moldovei***, în ***Almanahul pentru Ardeal*** pe an. 1857, p. 39.
48. ***Columna lui Traian***, Bucureşti.
49. ***Convorbiri literare***, Iaşi/Bucureşti.
50. Constantinescu, I. N.: ***Superstiţii din Ciulniţa*** (*Ialomiţa*), în ***Şezătoarea***, an. III, Fălticeni, 1895, p. 122.
51. Coşbuc, George: ***Analogia în medicină***, în ***Albina***, an. VIII, Bucureşti, 1904, p. 232.
52. Coşbuc, George: ***Legendă***, în ***Foaia interesantă***, an. I, Bucureşti, 1897, nr. 23, p. 2.
53. Crăciunescu, G.: ***Copii de găsit***, legendă.

54. Crăiniceanu, G.: *Nomenclatura româno-latină din istoria naturală, II. Nomenclatura botanică*, în *Convorbiri literare*, an. XXIII, Bucureşti, 1889-1890, p. 347-350; 501-515; 548-558 (lit. P-Z).
55. Crăinicean, dr. G.: *De ale higienei (medicinei) poporale*, în *Familia*, an. XXIX, nr. 21, Oradea-mare, 1893, p. 247.
56. Creangă, Ion: **Amintiri din copilărie şi anecdote**, Editura Librăriei Şcoalelor *Fraţii Şaraga*, Iaşi, 1892.
57. Creangă, Ion: **Opere complete**, Ed. *Minerva*, Bucureşti, 1902.
58. Creangă, Ion: **Scrierile lui ...**, vol. I **Poveşti**, 1890.
59. *Cronica*, Bucureşti.
60. **Culegere de doine, strigături şi chiuituri ce se obicinuiesc la jocurile şi petrecerile noastre poporale**, Braşov, 1891.
61. Dalametra, I.: **Dicţionar macedo-român**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1906.
62. Dan, Dimitrie: *Credinţe poporale bucovinene, adunate de ...*, în *Gazeta Bucovinei*, Cernăuţi, an. IV, nr.: 30, 63, 67, 70, 74, 79, 84, 99, 1894 şi an. V, nr.: 2, 5, 12, 17, 19, 23, 30-31, 32, 37, 40, 1895.
63. Dariu, I.: *Credinţa-n Dumnezeu a grâului şi a secării*, în *Gazeta Transilvaniei*, an. LXIV, nr. 32, Braşov, 1901, p. 6.
64. Densuşian, Ar., în *Revista poporului*, Bucureşti, 1896, p. 59.
65. Densuşianu, Nicolau: *Scrutări mitologice la români*, în *Familia*, an. IV, nr. 13, Pesta, 1868, p. 150-152.
66. *Descântec*, în *Cabinetul de lectură*, an. I, nr. 11, Iaşi, 1878, p. 43.
67. **Dicţionarul budan** (Lesicon românescu-latinescu-ungurescu-nemţescu, *quare de mai muti autori, în cursul' a trideci şi mai multor ani s'au lucratu*), Buda, 1825.
68. *Din colecţiunea mea inedită* (manuscrise S. Fl. Marian).
69. *Din ms. supus Academiei Române spre premiere.*
70. Dobrescu, I. P.: *Viţa-de-vie, legendă*, în *Albina*, an. II, Bucureşti, 1899, p. 1552.
71. *Doine de pe Mureş*, în *Familia*, an. XIX, p. 215.
72. Dologa, Ioan: *Doine şi hore din Ardeal din ţinutul Bârgăului*, în *Familia*, an. XX-XXII, Oradea-mare, 1884-1886.
73. Domşa, Aurel C.: *Doine de pe Mureş*, în *Familia*, an. XXIV, nr. 42, Oradea-mare, 1888, p.523.
74. *Familia*, Oradea-mare/Budapesta.
75. *Făt-Frumos*, Bârlad.
76. *Foaia diecezană*, Caransebeş.
77. *Foaia interesantă*, Bucureşti.
78. *Foaia poporului*, Sibiu.
79. *Foaia Soţietăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina*, Cernăuţi.
80. Fodor, Al.: *Doine de pe Mureş*, în *Familia*, an. XXV, p. 379.
81. Frâncu, T.; Candrea, G.: **Românii din Munţii Apuseni (Moţii)**, Bucureşti, 1888.

82. Frunzescu, Dimitrie: **Dicţionar topografic şi statistic al României**, Tipografia Statului, Bucureşti, 1872.
83. Gaster, M.: **Crestomaţie română**, Leipzig şi Bucureşti, 1891.
84. ***Gazeta Bucovinei***, Cernăuţi.
85. ***Gazeta poporului***, Timişoara.
86. ***Gazeta săteanului***, Râmnicu-Sărat.
87. ***Gazeta Transilvaniei***, Braşov.
88. Gheorghinescu, C.: ***Superstiţii***, în ***Şezătoarea***, an. III, Fălticeni, p. 120.
89. Gheorghiu, C. D.: **Jocuri copilăreşti**, Piatra Neamţ, 1905.
90. Gheorghiu, Gr.: ***Cântece populare***, în ***Lumina pentru toţi***, an. IV, p. 665.
91. Gorovei, Artur: **Cimiliturile românilor**, Bucureşti, 1898.
92. Grecescu, D: **Conspectul Florei României**, Bucureşti, 1898.
93. ***Gutinul***, an. I, Baia-mare, 1889.
94. Hasdeu, B. P.: **Cuvinte den bătrâni**, t. II, Bucureşti, 1879.
95. Hasdeu, B. P.: **Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor**, t. I , 1886, t. II , 1887, t. III, 1893, t. IV, 1898, Bucureşti.
96. Hinţescu, J. C.: **Proverbe românilor**, Editura şi tiparul tipografiei *Eredei de Closius*, Sibiu, 1877.
97. Hodoş, Enea: **Cântece bănăţene**, Caransebeş, 1898.
98. Hodoş, Enea: **Poezii populare din Bănat**, vol. I, 1892, Caransebeş, vol. II, 1906, Sibiu.
99. Iana, Aurel: ***Doine poporale***, în ***Luminătoriul***, an. X, Timişoara, 1889, nr. 59.
100. Iarnik, dr. Ioan Urban; Bârseanu, Andrei: **Doine şi strigături din Ardeal**, *date la iveală de ...*, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1885.
101. Igna, Avram: ***Doine şi hore, din Sabolciu, în Bihor***, în ***Familia***, an. XXXVI, Oradea mare, 1900, p. 19.
102. Ioneanu, G. S.: **Mica colecţiune de superstiţiile poporului român**, Buzău, 1888.
103. Ispirescu, P.: **Pilde şi ghicitori**, *adunate de ...*, Tipografia laboratorilor români, Bucureşti, 1880.
104. Ispirescu, Petre: **Legende sau basmele românilor**, *adunate din gura poporului*, Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1882.
105. Jipescu, Gligore M.: **Opincaru. *Cum este şi cum trebuie să hie săteanu. Scriere în limba ţăranului muntean***, Tipografia *Alessandru A. Grecescu*, Bucureşti, 1881.
106. Kotzebue, Wilhelm de: **Din Moldova. Descriere şi schiţe**, Bucureşti, 1884.
107. Lapteş, N.: ***Monografia sanitară a comunei Cudalbi, jud. Covurlui***, în ***Cronica***, an. VI, nr. 1454.
108. Lateş, Alexa: ***Ciumeliturі de la Lăpuş în Ardeal***, în ***Şezătoarea***, an. II, Budapesta, 1876, p.59.
109. Lazăr, Ioan P.: ***Doină***, în ***Tribuna***, Sibiu, an. III, nr. 10.
110. ***Legenda muşeţelului***, în ***Revista Orăştiei***, an. IV, nr. 52, Orăştie, 1898, p. 208.
111. ***Legenda plopului***, în ***Familia***, an. XXX, Oradea-mare, 1894, nr. 47, p. 560.

112. Leon, dr. N.: ***Botanica medicală a ţăranului român***, în ***Arhiva***, an. X, Iaşi, 1890, p. 73.
113. Leon, dr. N.: **Istoria naturală medicală a poporului român**, extras din ***Analele Academiei Române***, seria II, t. XXV, Memoriile secţiunii ştiinţifice, Inst. de Arte Grafice *Carol Göbl*, Bucureşti, 1903.
114. Leonescu, Anastasia: ***Doine poporale*** *dinpregiurul Săliştii lângă Sibii*, în ***Familia***, an. VI, Pesta, 1870, p. 222.
115. Liuba, S.; Iana, A.: ***Medicina poporală. Credinţe, datini, doftorii şi descântece poporale***, în ***Familia***, an. XXVII-XXVIII, Oradea-mare, 1891-1892.
116. ***Lumina pentru toţi***, Bucureşti.
117. ***Luminătoriul***, Timişoara.
118. Lupaşcu, D. P.: **Medicina babelor.** ***Adunare de descântece, reţete de doftorii şi vrăjitorii băbeşti***, extras din ***Analele Academiei Române***, seria II, t. XII, Memoriile Secţiunii Literare, Tipografia *Carol Göbl* , Bucureşti, 1890.
119. Lupescu, Mihai: ***Bucătăria ţăranului***, în ***Şezătoarea***, vol. VI-VIII, Fălticeni, 1902-1904.
120. Lupescu, Mihai: ***Cel-perit***, în ***Şezătoarea***, vol. I, p. 16.
121. Lupescu, Mihai: ***Medicina populară.*** *Boalele ce cunoaşte poporul şi chipul cum le lecuiesc babele*, în ***Şezătoarea***, an. I-III, Fălticeni, 1893-1895.
122. Lupescu, Mihai: ***Medicină veterinară populară***, în ***Şezătoarea***, vol. IV, Fălticeni, 1897.
123. Lupescu, Mihai: ***Salcea***, în ***Şezătoarea***, vol. IV, p. 182-184.
124. Maiorescu, Ioan: **Itinerar în Istria şi vocabular istriano-român**, ediţia a II-a, publicată de Titu Maiorescu, Editura Librăriei *Socec et Co*, Bucureşti, 1900.
125. Mangiuca, Simeon: ***Călindariu julian, gregorian şi poporal român***, *pe an. 1882*, Tipografia *Alexi*, Braşov, 1881.
126. Mangiuca, Simeon: ***Călindariu julian, gregorian şi poporal român***, *pe an. 1883*, Tipografia *Julius Wunder*, Biserica Albă, 1882.
127. Mangiuca, Simeon: ***De însemnătatea botanicei româneşti***, în ***Familia***, an. X, Budapesta, 1874.
128. Mangiuca, Simeon: ***Studii limbistice***, în ***Familia***, an. XIX, Oradea-mare, 1883.
129. Marian, S. Fl.: **Cromatica poporului român**, Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1882.
130. Marian, S. Fl.: ***De dânsele***, în ***Columna lui Traian***, an. II, Bucureşti, 1871, nr. 43 (105), p. 170.
131. Marian, S. Fl.: ***Descântec de ceas rău***, în ***Amicul familiei***, anul II, nr. 5, p. 57.
132. Marian, S. Fl.: **Descântece poporane române**, Suceava, 1886.
133. Marian, S. Fl.: **Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1903.
134. Marian, S. Fl.: **Înmormântarea la români**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1892.
135. Marian, S. Fl.: **Legendele Maicii Domnului**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1904.

136. Marian, S. Fl.: **Naşterea la români,** Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1892.
137. Marian, S. Fl.: **Nunta la români,** Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1890.
138. Marian, S. Fl.: **Ornitologia poporană română,** t. I şi II, Tipografia lui *R. Eckhardt*, Cernăuţi, 1883.
139. Marian, S. Fl.: **Poesii poporale române,** t. I, 1873 şi t. II, 1875, Cernăuţi.
140. Marian, S. Fl.: **Sărbătorile la români,** vol. I, 1898, vol. II, 1899, vol. III, 1901, Ediţiunea Academiei Române.
141. Marienescu, At. M.: ***Buba***, în ***Familia***, an. II, Pesta, 1866, p. 371.
142. Marienescu, At. M.: **Colinde**, Pesta, 1859.
143. Marienescu, dr. At. M.: ***De însemnătatea datinelor poporale pentru literatura dramatică***, în ***Familia***, an. IX, nr. 19, Pesta, 1873, p. 238.
144. Marienescu, At. M.: ***Dezlegatul*** (*descântec*), în ***Familia***, an. III, Pesta, 1867, p. 265.
145. Marienescu, At. M.: ***Ielele***, în ***Familia***, an. IX, Pesta 1873, p. 97, 98, 99, 100.
146. Marienescu, At. M.: ***Ion Iorgovan şi şerpele negru***, în ***Familia***, an. X, p. 113.
147. Marienescu, dr. At. M.: ***Legendă***, în ***Luminătoriul***, *organ pentru politică şi literatură*, an. I, nr. 4, Timişoara, 1880.
148. Marienescu, At. Marian: **Poesia popurală. Colinde**, *culese şi corese de ...*, Pesta, 1859.
149. Marienescu, At. M.: ***Pricolicii***, în ***Familia***, an. VIII, Pesta, 1872, p. 116.
150. Mateescu, C. N.: ***Descântece***, în ***Convorbiri literare***, an. XXVII, p. 862 şi 872.
151. Mândrescu, Simeon C.: **Literatură şi obiceiuri poporane**, *din comuna Râpa-de-jos, comitatul Mureş-Turda* (*Transilvania*), Tipografia Curţii Regale, Bucureşti, 1892.
152. Mihăilescu, S.: ***Strigăte în joc***, în ***Şezătoarea***, vol. III, Fălticeni, p. 124-125.
153. Mihnea, Teodor: ***Doine din Maramureş***, în ***Şezătoarea***, an. I, Budapesta, 1875, p. 38.
154. Moraru-Prahova, I.: **Alte legende.**
155. Moraru-Prahova, I.: **Legendele florilor**. *Culegere din popor*, Editura Librăriei *B. Davidescu,* Buzău, 1900.
156. Muntenescu, V. B.: ***Doine din popor***, în ***Şezătoarea***, an. VIII, p. 104.
157. Mureşan, Laura Veturia: ***Poesii poporale*** (*doine*) *din Solnoc-Dobâca*, în ***Familia***, an. XX-XXV, Oradea-mare, 1884-1889.
158. Mureşan, Petru: ***Doine şi hore poporale***, în ***Familia***, an. IX, p. 425.
159. Naum, Alexandru A.: ***Doină***, în ***Albina***, an. VIII, Bucureşti, 1904, p. 333.
160. Negruzzi, C.: ***Flora română***, în ***Foaia Soţietăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina***, an. V, Cernăuţi, 1869, p. 87-95.
161. Neniţescu, Ioan: **De la românii din Turcia europeană,** ***studiu etnic şi statistic asupra armânilor, cu aproape una sută de gravuri şi cu o hartă etnografică***, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti, 1895.
162. Niculiţă-Voronca, Elena: **Datinele şi credinţele poporului român** *adunate şi aşezate în ordine mitologică*, Tipografia *Isidor Wiegler*, Cernăuţi, 1903.

163. Obedenaru, dr. M. G.: **Texte macedo-române.** *Basme şi poezii poporale de la Cruşova, culese de ..., publicate după manuscrisele originale, cu un glosar complet de prof. I. Bianu*, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1891.
164. Onaciu, Alexandru: ***Cununa, novelă poporală***, în ***Familia***, an. XI, p. 86-87.
165. Onişor, Victor: **Doine şi strigături din Ardeal,** *culese şi publicate întocmai cum le zice poporul*, Editura Librăriei Şcoalelor *Fraţii Şaraga*, Iaşi, 1896.
166. Oproape, Pavel: ***Poezii poporale de pe Mureş***, în ***Tribuna poporului***, an. IV, nr. 38, Arad, 1900, p. 3.
167. Pamfile, Tudor: ***De ale copiilor***, în ***Şezătoarea***, vol. VIII, Fălticeni, 1904, p. 117-125.
168. Pamfile, Tudor: **Jocuri de copii**, vol. I, Bucureşti, 1906.
169. Pann, Anton: **Culegere de Proverburi sau Povestea vorbii**, Tipografia lui Anton Pann, p. I, 1852, p. II, 1853, p. III, 1853, Bucureşti.
170. Pann, Anton: **Culegere de Proverburi sau Povestea vorbii,** *de prin lume adunate şi iarăşi la lume date*, p. I, Edit. *Tipo-Litografiei Dor. P. Cucu*, Bucureşti, 1880.
171. Panţu, Zach. C.: **Plantele cunoscute de poporul român. Vocabular botanic** *cuprinzând numirile române, franceze, germane şi ştiinţifice*, Institutul de Arte Grafice şi Editură *Minerva,* Bucureşti, 1906.
172. Panţu, Zach. C.: **Vocabular botanic** *coprinzând numirile sciinţifice şi populare ale plantelor* (extras din *Buletinul Erbariului Institutului botanic* din Bucureşti, anul I), Institutul de Arte Grafice şi Editură *Minerva,* Bucureşti, 1902.
173. Papahagi, Per.: **Basme aromâne şi glosar**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1905.
174. Papahagi, Per.: **Din literatura poporană a aromânilor**, Bucureşti, 1900.
175. Podoabă, B. S.: ***Doine poporale*** *din giurul Clujului*, în ***Familia***, an. IX, p. 279.
176. Petru, N.: ***Doine şi hore poporale*** *din giurul Sibiului*, în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 79.
177. Petru P.: ***Strugurele şi ceapa***, în ***Gazeta Transilvaniei***, an. LVII, Braşov, 1894, nr. 5.
178. ***Poezie poporală din Secaş****, în Banat*, în ***Tribuna poporului***, an. II, Arad, 1898, nr. 45, p. 217.
179. ***Poezii poporale din Ardeal****, de pe la Ascileul-mare*, în ***Familia***, an. XXII, p. 503.
180. ***Poezii poporane române din Crişana***, în ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, p. 84.
181. Pompiliu, Miron: **Balade populare române**, Iaşi, 1870.
182. Pompiliu, Miron: ***Graiul românesc din Biharia***, în ***Convorbiri literare***, an. XX, Bucureşti, 1887, p. 993-1022.
183. Pompiliu, Miron: ***Limbă, literatură şi obiceiuri la românii din Biharia***, în ***Şezătoarea***, vol. VII, Fălticeni, p. 163.
184. Pompiliu, Miron: ***Poezii poporale*** *de sub poalele Bihorului, în Ungaria*, în ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, p. 144.
185. Pompiliu, Miron: ***Vorbe locale din Biharia***, în ***Şezătoarea***, vol. I, Fălticeni, p. 182.
186. Pop Reteganul, Ion: *Manuscris aflat la Academia Română.*
187. Pop Reteganul, Ion: **Poveşti ardeleneşti**, p. II, Braşov, 1888.

188. Pop Reteganul, Ion: **Trandafiri şi viorele,** *poezii populare*, Gherla, 1884.
189. Popescu-Ghica, Gh.: *Culegeri de cântece populare*, în *Gazeta săteanului*, an. X, nr. 16, Râmnicu-Sărat, 1893, p. 403-406.
190. Popp, Antoniu: *Scaiul-dracului, legendă*, în *Gazeta Transilvaniei*, an. LXIII, nr. 251, Braşov, 1900.
191. Popp, Antoniu: *Urzicile, legendă*, în *Gazeta Transilvaniei*, an. LXV, nr. 111, Braşov, 1902.
192. Porcius, Florian: **Flora Phanerogama** *din fostul district al Năsăudului*, ediţiune separată din *Transilvania*, Tiparul tipografiei arhidiecezane, Sibiu, 1881.
193. Poruţ, Ioan: *Doine şi hore poporale din Ardeal*, în *Familia*, an. XIX, p. 20.
194. Poruţ, Ioan: *Doine din Ardeal*, în *Familia*, an. XVIII, p. 602.
195. Poruţ, Ioan: *Doine din Ardeal*, în *Şezătoarea*, an. V, p. 173.
196. Precup, Maria: *Doine şi hore din Ardeal*, în *Şezătoarea*, an. III, Budapesta, 1877, p. 83.
197. Rădulescu-Codin, Constantin: **Cântece poporane din Muscel,** Bucureşti, 1896.
198. Rebrean, Vasiliu: *Medicini poporale româneşti*, în *Ungaria, revistă socială, ştiinţifică şi literară*, an. I-II, Cluj, 1892-1893.
199. *Revista ilustrată*, Şoimuş, Reteag.
200. *Revista nouă*, Bucureşti.
201. *Revista Orăştiei*, Orăştie.
202. *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, Bucureşti.
203. *Revista poporului*, Bucureşti.
204. *Revista Tinerimea română*, Bucureşti.
205. Rigo, G.: *Dragobetele*, în *Şezătoarea*, vol. IX, p. 5.
206. *Românul*, Bucureşti.
207. Rudeanu, Gh.: *Leacuri băbeşti*, în *Şezătoarea*, vol. VIII, Fălticeni, 1904, p. 135 şi 154.
208. Sala, Vasile: *Doine şi hore de la Drăgăneşti, în cercul Beiuşului*, în *Familia*, an. XXVII, p. 90.
209. Sângeorzan, B. P.: *Doine poporale de pe Valea Someşului*, în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 67.
210. Sbiera, I. G.: **Poveşti poporale româneşti,** Cernăuţi, 1886.
211. Sevastos, Elena Didia Odorica: **Călătorii prin Ţara Românească,** Iaşi, 1888.
212. Sevastos, Elena Didia Odorica: **Cântece moldoveneşti,** Tipografia Naţională, Iaşi, 1888.
213. Sevastos, Elena: **Nunta la români,** Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1889.
214. Simon, S. P.: *Soartea, fătul şi ursita la poporul român*, în *Familia*, an. XIX, p. 302.
215. *Şezătoarea*, Budapesta/Fălticeni.
216. *Şezătoarea săteanului*, Târgu-Jiu.
217. Teodorescu, G. Dem.: *Încercări critice asupra unor* **Credinţe, datine şi moravuri** *ale poporului român*, Tipografia *Petrescu-Conduratu*, Bucureşti, 1874.
218. Teodorescu, G. Dem: **Poesii populare române,** Tipografia modernă *Gregorie Luis*, Bucureşti, 1885.

219. Theodorescu-Chirilean, S.: ***Credinţi relative la prevederea timpului***, în *Gazeta săteanului*, an. XIV, Râmnicu-Sărat, 1891, p. 442.
220. Tocilescu, Gr. G.: **Materialuri folkloristice**, Bucureşti, 1900.
221. **Tomul liric, *din Noua Bibliotecă Română. Cursul 1882-83***, Tipografia *Alexi*, Braşov, 1882.
222. Trache, P.: ***Din ale poporului***, în ***Revista ilustrată***, an. III, Şoimuş, 1900, p. 18.
223. Trăilă, G.: ***Răzbunarea, naraţiune din viaţa poporului***, în ***Familia***, an. IV, Pesta, 1868, p. 318.
224. ***Traian***, Bucureşti.
225. ***Tribuna***, Arad.
226. ***Tribuna***, Sibiu.
227. ***Tribuna poporului***, Arad.
228. Tuţescu, Ştefan Şt.: **Dăfii, snoave şi poveşti**, Craiova.
229. Tuţescu, Şt. Şt.: ***Pagini din metafizica poporului român***, în ***Revista Tinerimea română***, vol. III, Bucureşti, 1900, p. 449.
230. ***Ţara nouă***, Bucureşti.
231. ***Ungaria***, Cluj.
232. Vasiliu, Al.: ***Cântece***, în ***Şezătoarea***, vol. IV, p. 136.
233. ***Viaţa literară***, Bucureşti.
234. ***Viaţa românească***, Iaşi.
235. Viciu, Alesiu: **Glosariu de cuvinte dialectale *din graiul viu al poporului român***, Blaj, 1899.
236. Viciu, Alesiu: **Glosar de cuvinte dialectale *din graiul viu al poporului român din Ardeal***, extras în *Analele Academiei Române*, seria II, t. XXIX, Memoriile Secţiunii Literare, Institutul de Arte Grafice *Carol Göbl*, Bucureşti, 1906.
237. Vodă, Constantin: ***Doine poporale din Caraş-Severin***, în ***Familia***, an. XXVII, p. 42.
238. Zanne, Iuliu A.: **Proverbele românilor *din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria şi Macedonia. Proverbe, zicători, povăţuiri, cuvinte adevărate, asemănări, idiotisme şi cimilituri. Cu un glosar româno-francez***, vol. I-IX, Editura Librăriei *Socec et Comp.*, Bucureşti, 1895-1903.

Cuprins

Cuvânt înainte 7
Indice - *Botanica poporană română* 11
350. Perişorul 27
351. Perjul 29
352. Petrânjica 34
353. Petrinjelaşul 36
354. Petrinjelul 38
355. Pidosnica 41
356. Piersicul 43
357. Pinul 45
358. Piperiul 47
359. Pipigioiul 51
360. Pipirigul 56
361. Pirul 58
362. Pitarca 60
363. Plămâna 63
364. Plescaiţa 67
365. Pliscariţa 70
366. Plopencuţa 72
367. Plopul 74
368. Plugul 78
369. Poala-Sântă-Măriei 79
370. Pojarniţa 81
371. Popenchiul 84
372. Popivnicul 86
373. Poriul 92
374. Portocalul 95
375. Porumbrelul 98
376. Potbalul 105
377. Potroaca 108

378. Pristolnicul 110
379. Prunul 112
380. Punga-babei sau Tătăiș 116
381. Punga-ciobanului sau Prilogeriul 118
382. Rapița-sălbatică 121
383. Răchita sau Salcea 123
384. Răcoina 146
385. Răcușorul 150
386. Rădichea 152
387. Răsfugul sau Răsfulgul 155
388. Răsura 157
389. Rășcovul 159
390. Revinta 162
391. Rogozul 163
392. Roiba 166
393. Romanul 171
394. Romănița 173
395. Rosmarinul 180
396. Rostogolul 186
397. Rostopasca 187
398. Ruinul 191
399. Ruja 193
400. Rușinea-fetelor 198
401. Ruta 201
402. Rutișorul 203
403. Salba-moale 205
404. Salcâmul 208
405. Salcea sau Sarcea 211
406. Samca 214
407. Săcara 216
408. Săcărica 222
409. Săgeata 225
410. Săgeata-lui-Dumnezeu 227
411. Săgetătura 230
412. Sălcioara 233
413. Sămcuța 236
414. Săponica 239
415. Sângele-de-nouă-frați 241
416. Sângerica 243
417. Sângerul 245
418. Sânziana 249

419. Sbârciogul 257
420. Sburătoarea 260
421. Sburătoarea-de-pădure 267
422. Scaiul 271
423. Scaiul-măgăresc 276
424. Scaiul-voinicesc 278
425. Scânteuța 282
426. Sclintitoarea 285
427. Scorțișoara 287
428. Scorușul 289
429. Scumpia 292
430. Seceruica 302
431. Sfecla 304
432. Sgrăbunțica 308
433. Silimina 309
434. Siminicul sau Semenicul 310
435. Sipica 315
436. Sita-ielelor sau sita-zânelor 317
437. Slăbănogul 325
438. Smeoaica 329
439. Smeurariul 333
440. Smeurica 335
441. Smochinul 337
442. Socul 340
443. Sohotna 348
444. Somnoroasa 349
445. Sovârvarița 351
446. Sovârvul 352
447. Spanacul 357
448. Spânzul 360
449. Spinul-albastru 365
450. Spinul-dracului 368
451. Splinărița 371
452. Sporiciul 373
453. Spulburătura 375
454. Spumariul 377
455. Stânjinelul 380
456. Steagul-sfintelor sau Torțelul 386
457. Stejarul 389
458. Stevea 398
459. Stratura 401

460. Strigoaia 403
461. Studenița 407
462. Sudoarea-calului 409
463. Sulcina 411
464. Sulimanul 416
465. Sunătoarea 418
466. Susaiul 420
467. Șalvia sau Salvia 424
468. Șărpânța 427
469. Șofranul 431
470. Șopârlaița 433
471. Știrul 435
472. Șuvarul 438
473. Tarahonul 440
474. Taula 442
475. Tăciunele 443
476. Tăciunele-de-păpușoi 446
477. Tămâia 448
478. Tămâioara 453
479. Tămâița 455
480. Tătăișa 459
481. Tătărcuța 463
482. Teiul 466
483. Tilichinul sau Lemnul-cânesc 475
484. Tisa 479
485. Titva 484
486. Toporașul 487
487. Trandafirul-de-câmp 490
488. Trestia 499
489. Trifoiul 508
490. Troscotul 512
491. Tufănica 514
492. Tulipanul 515
493. Turița 518
494. Turta-lupului 520
495. Tutunul 523
496. Țapa-sfintelor 544
497. Ulmul 546
498. Umbra-iepurelui 548
499. Unghia-căii [găii] 550
500. Ungureanca 553

501. Untişorul 554
502. Untul-vacii 558
503. Urechea-babei 561
504. Urzica 563
505. Urzica-moartă 573
506. Usturoaia 575
507. Usturoiul 577
508. Vâscul 588
509. Vâscul-de-apă 590
510. Vâscul-de-stejar 593
511. Vinecioara 594
512. Viorica 597
513. Vişinul 607
514. Vitrinicul 609
515. Viţa-de-vie 611
516. Volovaticul 642
517. Zambila 644
518. Zarzărul 646
519. Zerna 649
520. Zoreaua 652
IERBAR 655
INDICE - INFORMATORI, volumul III 721
BIBLIOGRAFIE, volumul III 727
CUPRINS 737